Η ΜΑΧΟΜΕΝΗ ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ ΤΩΝ ΛΑΜΠΡΑΚΗΔΩΝ

1963 ΜΕΧΡΙ 21/4/1967 (ΧΟΥΝΤΑ)

Αρχείο Παληοτάκη

Το μέλλον
δεν θα ΄ρθει μόνο του,
αν εμείς δεν πάρουμε τα μέτρα μας.

Μαγιακόφσκι Βλαντιμίρ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΠΟΙΗΣΗ

1.	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
2.	Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ	8
3.	ΑΝ	12
4.	ΑΓΓΟΥΛΕΣ ΦΩΤΗΣ	14
5.	ΑΓΡΑΣ ΤΕΛΟΣ	18
6.	ΑΙΓΙΑΣ Ν.	21
7.	ΑΛΕΞΙΟΥ ΜΑΝΟΛΗΣ	22
8.	ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ ΜΑΝΟΛΗΣ	23
9.	ΑΝΘΙΑΣ ΤΕΥΚΡΟΣ	25
10.	ΒΑΚΧΥΛΙΔΗΣ	32
11.	ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ	33
12.	ΒΑΡΝΑΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ	34
13.	ΒΕΡΑΝΖΕΡΟΣ ΠΕΤΡΟΣ – ΙΩΑΝΝΗΣ	41
14.	ΒΕΡΑΡΕΝ ΕΜΙΛ	42
15.	ΒΟΡΕΙΟΣ ΠΕΤΡΟΣ	44
16.	ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ	45
17.	ΜΠΡΕΧΤ ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΜΠΕΡΤΟΛΤ ΦΡΙΝΤΡΙΧ	52
18.	ΓΙΑΝΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ	62
19.	ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ	68
20.	ΓΡΥΠΑΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	72
21.	ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	76
22.	ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΙΑΚΑ ΔΙΣΤΙΧΑ	81
23.	ΕΛΥΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ	82
24.	ΕΡΕΝΜΠΟΥΡΓΚ ΙΛΙΑ	94
25.	ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ ΑΡΓΥΡΗΣ	95
26.	GAMARRA PIERRE	97
27.	ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ ΜΙΚΗΣ – ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗΣ ΙΑΚ.	99
28.	ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ – ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ ΛΙΛΗ	101
29.	ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ ΝΙΚΟΣ	102
30.	ΚΑΒΑΦΗΣ ΚΩΣΤΑΣ	104
31.	ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ ΓΑΛΑΤΕΙΑ	107
32.	ΚΑΛΑΝΤΖΗΣ ΚΩΣΤΑΣ	109
33.	ΚΑΡΑΤΖΑΣ Γ.	111
34.	ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ	112
35.	ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ ΚΩΣΤΑΣ	115
36.	ΚΟΡΦΙΑΤΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ	117
37.	ΚΟΥΛΟΥΦΑΚΟΣ ΚΩΣΤΑΣ	121
38.	ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ	125
39.	ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ	128

40.	ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ ΤΑΣΟΣ	130
41.	ΜΑΒΙΛΗΣ ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ	135
42.	ΜΑΓΙΑΚΟΦΣΚΙ ΒΛΑΝΤΙΜΙΡ	137
43.	ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ	139
44.	ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ – ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΣΟΦΙΑ	145
45.	ΜΠΟΥΜΗ – ΠΑΠΑ ΡΙΤΑ	149
46.	ΜΠΡΕΝΤΑΝ ΜΠΗΑΝ	151
47.	ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ ΜΕΛΗΣ	153
48.	ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΗΣ ΤΑΚΗΣ	155
49.	ΟΥΓΚΟ ΒΙΚΤΟΡ	156
50.	ΠΑΪΖΗ ΚΑΤΙΝΑ	158
51.	ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ – ΠΕΤΡΩΝΔΑ ΕΥΓΕΝΙΑ	160
52.	ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ	161
53.	ΠΑΛΛΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	178
54.	ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗΣ ΠΑΝΟΣ	179
55.	ΠΑΝΤΖΑΣ ΣΠΥΡΟΣ	180
56.	ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ	183
57.	ΠΑΠΑΣ ΝΙΚΟΣ	187
58.	ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ ΤΙΤΟΣ	190
59.	ΠΑΥΛΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	192
60.	ΠΙΕΡΙΔΗΣ ΘΕΟΔΟΣΗΣ	193
61.	ΠΟΛΕΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	199
62.	ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ	201
63.	ΠΡΙΜΠΑΣ ΝΙΚΟΣ	204
64.	ΠΟΥΣΚΙΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	205
65.	ΡΙΤΣΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	206
66.	ΡΟΖΙΔΗ ΜΙΛΙΑ	227
67.	ΡΩΤΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ	228
68.	ΣΑΡΑΝΤΑΡΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ	231
69.	ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ Γ.	232
70.	ΣΙΔΕΡΗΣ Ν.	234
71.	ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ	235
72.	ΣΚΙΠΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ	245
73.	ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ	247
74.	ΣΟΥΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ	249
75.	ΣΠΗΛΙΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ	256
76.	ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΤΑΣΟΣ	259
77.	ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ ΜΑΡΚΟΣ	264
78.	ΦΙΛΗΝΤΑΣ ΜΕΝΟΣ	265
79.	ΦΡΑΓΚΙΣΚΑΤΟΣ ΚΩΣΤΑΣ	266
80.	ΧΑΪΝΕ ΚΡΙΣΤΙΑΝ ΓΙΟΧΑΝ ΧΑΪΝΤΡΙΧ	267
81.	ΧΙΚΜΕΤ ΝΑΖΙΜ ΡΑΝ	268
82.	ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ & ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ	271

83.	ΑΠΕΡΑΘΙΤΙΚΑ	271
84.	ΑΡΧΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ	280
85.	ΔΗΜΟΤΙΚΑ	282
86.	ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑ	305
87.	ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑΣ	308
88.	Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΟΥ ΟΚΤΑΩΡΟΥ	310
89.	ΒΑΡΝΑΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ	312
90.	ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ	314
91.	ΓΚΟΛΦΗΣ ΡΗΓΑΣ	315
92.	ΘΕΟΤΟΚΗΣ ΝΤΙΝΟΣ	317
93.	ΚΟΒΑΝΗΣ ΚΩΣΤΗΣ	318
94.	ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ ΓΙΩΡΓΟΣ	319
95.	ΜΠΟΥΤΙΕ ΖΑΝ	320
96.	ΝΤΟΚΑΣ ΝΙΚΟΣ	321
97.	ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ	323
98.	ΠΑΝΤΑΛΕΩΝ Β.	324
99.	ΠΙΕΡΙΔΗΣ ΘΕΟΔΟΣΗΣ	325
100.	ΡΙΤΣΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ	326
101.	ΡΩΤΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ	333
102.	ΣΑΡΑΚΙΝΟΣ ΤΑΚΗΣ	335
103.	ΑΓΝΩΣΤΟΙ (ΑΝΩΝΥΜΟΙ) ΠΟΙΗΤΕΣ	336

ΠΕΖΑ

104.	ΒΟΥΤΥΡΑΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ	369
105.	ΑΦΗΓΗΣΗ ΦΑΝΤΑΡΟΥ	372
106.	ΘΑΛΑΜΟΣ ΜΕΛΛΟΘΑΝΑΤΩΝ	373
107.	ΛΑΪΚΗ ΑΦΗΓΗΣΗ ΑΠΟ ΤΟΝ Γ. ΣΑΜΙΟ	375
108.	ΚΑΡΗΣ ΜΙΧΟΣ	377
109.	ΚΑΤΗΦΟΡΗΣ ΝΙΚΟΣ	380
110.	ΠΑΤΑΤΖΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ	382
111.	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΑΡΧΙΑ	388
112.	Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ	389
113.	ΗΛΕΚΤΡΑ	393
114.	ΗΛΕΚΤΡΑ ΠΟΙΗΜΑ ΠΑΠΑΔΑΚΗ – ΠΙΕΡΙΔΗΣ	396
115.	ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ	397
116.	ΧΑΤΖΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ	409
117.	ΟΡΚΟΣ ΤΗΝ Π.Ο.Δ.Ν.	421
118.	ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΥΝΘΗΜΑΤΑ κ.α.	421

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ – ΘΕΑΤΡΟ

119.	ΟΙ ΛΑΜΠΡΑΚΗΔΕΣ ΚΑΙ Η ΤΕΧΝΗ	425

120.	ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ Μ. ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ	432
121.	ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑΣ	433
122.	ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΜΠΕΡ	437
123.	ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤ. ΛΗΝΑΙΟΥ	442
124.	ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ – ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ	443
125.	ΣΧΕΔΙΟ	444
126.	Ο ΚΩΜΙΚΟΣ	446
127.	ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ ΓΑΛΑΤΕΙΑ «Η ΝΥΧΤΑ»	448
128.	ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ ΓΑΛΑΤΕΙΑ «ΜΑΡΙΩ»	459
129.	ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ – ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΣΟΦΙΑ «ΤΟ ΤΡΕΝΟ ΔΕΝ ΘΑ ΠΕΡΑΣΕΙ»	470
130.	ΓΑΛΙΛΑΙΟΣ	475

Ε Ι Σ Α Γ Ω Γ Η

Όταν μου ζήτησε ο φίλος Παληοτάκης να γράψω κάποια ποιήματα, που είχε συλλέξει με μεγάλο κόπο από το 1964 έωςτην 21.4.1967, όταν ήταν στέλεχος των Λαμπράκηδων και γραμματέας του βουλευτή και προέδρου της δημοκρατικής Νεολαίας Λαμπράκη και διέσωσε με τρομερές θυσίες την εποχή της δικτατορίας. δεν μπορούσα να καταλάβω γιατί είχε τόσο μεγάλη αξία γι' αυτόν, να επαναφέρει στη μνήμη του και να διατηρήσει κάτι που είχε τελειώσει πριν από αρκετά χρόνια (περίπου 45).

Βέβαια, ήξερα πως ήταν ένας άνθρωπος που είχε βιώσει τον πόλεμο του '40 (ήταν μικρός τότε, αλλά παρ' όλα αυτά ένιωσε τις συνέπειες του πολέμου), την Εθνική Αντίσταση , τον Εμφύλιο σπαραγμό και τη δικτατορία, όχι φυσικά από τα σαλόνια κάποιου πλουσιόσπιτου, ούτε καθισμένος στο καφενείο συζητώντας με τους υπόλοιπους για το πού θα βγάλει αυτή η κατάσταση, ούτε καν αδιάφορα, αλλά ενεργά, με προσωπική του συμμετοχή και δράση κατά της δικτατορίας των συνταγματαρχών της 21ης Απριλίου του 1967 και κατά της χούντας, όπως λέει ο χοντρός λαό.

Πλήρωσε για τη δράση του αυτή με πολύ καιρό στα κρατητήρια της Μπουμπουλίνας – με τον ξεχωριστό τρόπο φιλοξενίας που επιφυλασσόταν από τις κατασταλτικές αρχές και με πολύ καιρό στην εξορία (Γυάρο, Λέρο). Σε κάποια απ' αυτά τα "ταξιδάκια" συναντήθηκε και συμπορεύτηκε με άλλους αξιόλογους ανθρώπους, όπως ο Γιάννης Ρίτσος, ο Γιάννης Νεγρεπόντης, ο Θεοτόκης Ζερβός, ο Λεωνίδας Κύρκος. Αλλά και πάλι δεν μπορούσα να καταλάβω γιατί ήταν τόση η επιθυμία του να τυπωθούν.

Ξεκίνησα βάζοντας τους ποιητές σε αλφαβητική σειρά κι ανάμεσά τους βρήκα ανθρώπους που δεν ήξερα τίποτα για τη δράση τους, ούτε καν ότι υπήρχαν. Άρχισα σιγά – σιγά να ψάχνω γι' αυτούς μέσα στο διαδίκτυο και σε εγκυκλοπαίδειες. Αυτά που ανακάλυψα μ' έκαναν να μη θέλω να τελειώσουν και προσπαθούσα να μαζέψω όσο πιο πολλές πληροφορίες μπορούσα για να τις εντάξω μέσα σ' αυτό το βιβλίο.

Δεν είναι βιβλίο με προσωπικά ποιήματα, πολλά απ' αυτά τα έχουμε ακούσει ή διαβάσει κι άλλες φορές, αλλά ποτέ δεν τα είχαμε δει από αυτή τη σκοπιά. Ήταν σε πολλά αντίγραφα το καθένα και στην αρχή απόρησα, αλλά μετά είδα με τα μάτια της φαντασίας μου κάποιους ανθρώπους να τα τυπώνουν στον πολύγραφο, σε πολλά αντίγραφα, να τα δίνουν σε κάποιους άλλους, που είχαν αναλάβει να τα μοιράσουν στις οργανώσεις των Λαμπράκηδων όλης της Ελλάδος, και αυτές με τη σειρά τους να τα παραδίδουν στα οργανωμένα και μη μέλη των Λαμπράκηδων, έτσι ώστε να τονώνεται το ηθικό τους και να μην το

βάζουν κάτω τότε που έπρεπε να αγωνιστούν για Δημοκρατία, Ελευθερία, Εθνική Ανεξαρτησία, Παιδεία, Ισότητα, Δικαιοσύνη.

Ανάμεσά τους βρήκα και κάποιες συγκλονιστικές ιστορίες, απ' αυτές που δεν μπορεί να φανταστεί ένας απλός άνθρωπος ότι μπορεί να συμβούν, όπως αυτή της Παναγιώτας Σταθοπούλου, που δεν δίστασε να προτάξει το σώμα της στο γερμανικό τανκ και να σκοτωθεί για τα ιδανικά της. Δεν είχα ακούσει ποτέ γι' αυτό το γεγονός, παρ' όλα τα αρκετά χρόνια που βαραίνουν τις πλάτες μου. Αναρωτήθηκα, γιατί. Άρχισα να τη λέω στους φίλους μου, στα παιδιά μου, στα ανίψια μου. Αισθάνθηκα περήφανη για την Παναγιώτα. Αισθάνθηκα ντροπή γιατί δεν ήξερα την ιστορία της. Εγώ φταίω; Σκέφτηκα. Ίσως, ίσως πάλι και όχι. Ποιος ξέρει;

Επίσης, υπήρξαν κάποιοι ανώνυμοι ποιητές ή κάποιοι που αισθάνθηκαν την ανάγκη να γράψουν έστω μόνο και μια φορά για κάποια γεγονότα που έζησαν και που ήταν τόσο έντονα, ώστε να τα αποτυπώσουν σε μια κόλλα χαρτί. Τους ευχαριστούμε και τους ζητούμε συγγνώμη, αν παραλείψαμε κάποιου το όνομα χωρίς να το θέλουμε.

Ευχαριστώ τον φίλο Παληοτάκη, που, έστω και αργά, έμαθα κάποια σημαντικά γεγονότα μέσα απ' αυτά τα ποιήματα και τις ιστορίες, που ούτε στην άκρη του μυαλού μου δεν μπορούσαν να υπάρξουν και που μπορώ να πω σήμερα, με θάρρος γνώμης, πως με έκαναν να αισθάνομαι περήφανη που είμαι Ελληνίδα. Τον ευχαριστώ για την επιμονή του να τυπωθούν όλα μαζί σε ένα βιβλίο με τίτλο «τα Ποιήματα των Λαμπράκηδων 63-67», ώστε να μπορούν τα παιδιά και τα εγγόνια των Λαμπράκηδων και οι ερευνητές να βρουν συγκεντρωμένη όλη αυτή την πνευματική σοδειά των Λαμπράκηδων και ν' αναλογιστώ τελικά, για ποια ιδανικά ζούμε σήμερα, τι διεκδικούμε, γιατί αγωνιζόμαστε;

Σας ευγνωμονούμε.

Μαίρη Κώστογλου

Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΠΟΥ ΕΊΧΑΝ ΚΑΤΑ ΝΟΥ ΟΙ ΛΑΜΠΡΑΚΗΔΕΣ

Μέσα από τα πολλά κείμενα που έχουν απομείνει για τη δράση των Λαμπράκηδων – από τις εφημερίδες τοίχου, από τη ΓΕΝΙΑ ΜΑΣ, από τα άρθρα και τις μελέτες που έχουν γραφεί για το Κίνημά τους – διαπιστώνεται ότι το Κίνημα των Λαμπράκηδων δεν ήταν μόνο πολιτικά συγκρουσιακό, όπως θέλουν, ίσως, να αφήσουν να εννοείται, όταν αναφέρονται στη δράση τους, περιοριζόμενοι – όσοι το κάνουν – στις πορείες και συγκρούσεις στις οποίες οι Λαμπράκηδες πρωτοστατούσαν.

Το κίνημα των Λαμπράκηδων ήταν κάτι περισσότερο και πιο βαθύ, όπως μπορεί κανείς να συμπεράνει και από τα ποιήματα και τα κείμενα, που βρέθηκαν στα γραφεία τους και μπόρεσε – με φροντίδα, σεβασμό και αγάπη – να διασώσει ο Παληοτάκης μέσα από διάφορες σοβαρές και κρίσιμες περιόδους που πέρασε ο λαός μας και ο ίδιος.

Ποιήματα ανωνύμων και επωνύμων βρέθηκαν στο αρχείο των οργανώσεων, ποιήματα και κείμενα παλαιοτέρων αλλά και σύγχρονων λογοτεχνών, που είχαν τότε αγωνιστική δράση ή που είχαν αναγνωρισμένο κύρος και σημαντική, για το έθνος και την κοινωνία, παραγωγή. Πλάι σε ποιητές, που δεν θα τους βρούμε ανθολογημένους στις ποιητικές ανθολογίες, βρίσκουμε τον Σολωμό, τον Καβάφη, τον Καρυωτάκη, που δεν είχαν καμιά σχέση με το αριστερό κίνημα. Αλλά και τους «κατηγοριοποιημένους» ως «συντηρητικούς», τον Σεφέρη και τον Ελύτη, θα τους βρούμε δίπλα στον «βαμμένο», τότε, «κόκκινο» Ρίτσο.

Τι δείχνει μια τέτοια «συνύπαρξη»;

Όλα αυτά μαρτυρούν ότι οι Λαμπράκηδες, με τις λέσχες που είχαν δημιουργήσει σε όλη την Ελλάδα, στόχευαν στην καλλιέργεια του λαού – μέσα από πολιτιστικές εκδηλώσεις, μορφωτικές παρεμβάσεις και εκπαιδευτικές δραστηριότητες, με ευρύτερο περιεχόμενο και στόχο.

Σ' αυτές τις δραστηριότητες μελετούσαν και «δίδασκαν» ποίηση, έστω και μόνο με τη δημοσιοποίηση των σχετικών ποιητικών έργων. Σε εθνικές γιορτές αλλά και σε πολιτικές εκδηλώσεις, σε προσωπικές στιγμές αλλά και σε συλλογικές δράσεις, η ποίηση είχε τη θέση της. Είχαν κατανοήσει ότι πολιτισμός και αλλαγή, εκπαίδευση και επανάσταση δεν μπορούν παρά να βαδίζουν μαζί. Δεν μπορείς να απαιτήσεις από ένα λαό να προχωρήσει σε επαναστατικές αλλαγές και δημιουργικές ρήξεις, αν δεν ενημερωθεί, αν δεν εκπαιδευθεί, αν δεν γνωρίσει το βάθος του πολιτισμού του, της παράδοσής του, των αγώνων του. Όλα αυτά δεν διδάσκονται μόνο στα θρανία – ίσως κυρίως όχι εκεί – ούτε γίνονται κτήμα μας μέσα από πολιτικές εκδηλώσεις και ομιλίες.

Πρωτίστως δεν τα «διδάσκουν» οι πολιτικοί μας αντιπρόσωποι με το λόγο και τη στάση ζωής τους. Κάθε άλλο!...

Αυτό είναι που βαθιά είχε καταλάβει το Κίνημα των Λαμπράκηδων και γι' αυτό είχε καταφέρει να συγκεντρώσει και να κερδίσει τέτοιο εύρος από τις λαϊκές μάζες. Είχαν στρατευθεί στις γραμμές τους πολλοί πνευματικοί άνθρωποι της εποχής, που σήμερα – ακόμη και σε τόσο κρίσιμες στιγμές που διανύουμε για την κοινωνική και εθνική συνοχή και ύπαρξη – δεν τολμούν να βγουν μπροστάρηδες για να δείξουν το δρόμο της αλήθειας και της αλλαγής στο λαό.

Αυτός είναι και ο λόγος που αποφασίστηκε η δημοσίευση αυτών των ποιημάτων. Και για να αναδειχθούν ανώνυμοι σύντροφοι και Λαμπράκηδες, που κατάθεσαν τους στίχους τους ως προσφορά στο Κίνημα ή ως φόρο τιμής στους αγώνες και στα πρόσωπα που έδωσαν τη ζωή τους για τον ελληνικό λαό. Αλλά και για να εκτιμήσει κανείς, από τον απλό αναγνώστη μέχρι τον εμβριθή μελετητή, ποιες είναι οι αγωνίες της εποχής τότε, ποια τα αιτήματα και οι αγώνες, ποια τα όνειρα και οι ελπίδες, πόσο το πείσμα και ποια η στόχευση για την κατάκτηση των ονείρων.

Πολιτιστική ήταν η παράλληλη επανάσταση που συντελείτο την εποχή εκείνη. Ίσως σημαντικότερη από τη μάχη στους δρόμους και στις πορείες. Ίσως και η πανέξυπνη βαθιά και κρυφή εξουσία το κατάλαβε αυτό και θέλησε – πριν από κάθε άλλη νεολαία και πριν από κάθε άλλο Κίνημα – να φιμώσει τους Λαμπράκηδες και ό,τι αυτοί εκπροσωπούσαν. Ίσως και η αριστερή ηγεσία της εποχής αυτό να φοβήθηκε: ότι θα τρίξει και θα κινδυνέψει η ασφάλεια της καρέκλας τους, της μιας και μοναδικής άποψης, ότι ο λαός θα καταλαβαίνει και θα κρίνει, κι έτσι θα φτάσει να κρίνει και τους ίδιους και την ορθότητα των απόψεών τους.

Μέσα από τέτοιας δύναμης και τέτοιας ευρείας αποδοχής Κίνημα, ο λαός είχε ανακτήσει θάρρος, μετά τον τρόμο του Εμφυλίου και των εκτοπίσεων. Αργά αλλά σταθερά, οι γραμμές των Λαμπράκηδων πύκνωναν. Δεν φοβάται εύκολα κανείς, όταν ακούγονται, απαγγέλλονται, διδάσκονται οι εθνικοί μας ποιητές – ο Σολωμός και ο Παλαμάς – μαζί με τους αντιστασιακούς, όταν στην ίδια κολυμπήθρα βαπτίζονται όλες οι πνευματικές δυνάμεις αξεχώριστα, χωρίς κομματικούς χαρακτηρισμούς, όταν στρατεύονται οι δυνάμεις και το έργο τους στην υπέρτατη προσφορά, στη μόρφωση του Έθνους.

Προσφορά στο έργο και τον αγώνα των Λαμπράκηδων αυτή η έκδοση. Ίσως να αποτελέσει πηγή μελέτης για τους νέους και παλιούς ιστορικούς, οι οποίοι θα μπορέσουν να ανασυνθέσουν την εποχή μέσα και από τις καλλιτεχνικές και πνευματικές ανησυχίες που απασχολούσαν τους νέους τότε. Αλλά όλοι μπορούμε να βρούμε τις κοινές γραμμές και αγωνίες που διατρέχουν τους νέους κάθε εποχής: έρωτας, φιλία, αγώνας και αγωνία για το αύριο, μαχητικότητα,

ασυμβίβαστο και ελπίδα, αλλά και τόσα άλλα κοινά χαρακτηριστικά των νέων, που μπορεί κανείς να αναγνωρίσει και στους νέους των Λαμπράκηδων, όπως και σε κάθε άλλο νέο κάθε εποχής.

Καλή ανάγνωση και καλή μελέτη.

Οι νεότεροι ας αναλάβουν τη σκυτάλη και ας πάρουν και πάλι την τύχη της χώρας στα χέρια τους. Μην περιμένετε από όσους σωπαίνουν. Κάντε τους «να βγουν από τα ρούχα τους». Ίσως, τότε, να μιλήσουν και να πουν όσα πολύ καλά αυτοί ξέρουν – εκτός και αν το σύστημα δεν τους έκανε μόνο να βουβαθούν αλλά τους προκάλεσε και λοβοτομή.

Μην πιστεύετε όσους σας λένε ότι είστε μικροί. Καμιά αλλαγή δεν έρχεται – ή καλύτερα, δεν ξεσπά – από τους ενήλικες, τους βολεμένους. Οι νέοι έχουν τον παλμό, οι νέοι έχουν τα όνειρα. Οι μεγάλοι έχουν την εμπειρία της οργανωτικότητας.
Συμβουλευτείτε τους, αλλά μην τους αφήσετε να σας κηδεμονέψουν. Να βαδίζετε μαζί τους, αλλά να ελέγχετε ανά πάσα στιγμή τα βήματά τους. Καλύτερη η δική σας αλαζονεία, η νεανική υπεροψία, παρά η βολεμένη «σοφία» των συμβιβασμένων.

«Οι καινούργιες εποχές δεν έρχονται αμέσως», έλεγε ο Μπέρτολτ Μπρεχτ, που τον βρίσκουμε ανθολογημένο στα ποιήματα που μ' αυτά ζούσαν οι Λαμπράκηδες. Θέλει δουλειά πολλή για ν' αλλάξουν οι νοοτροπίες και, συνακόλουθα οι ζωές μας. Για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα – για κάποιους ανυπόφορα μεγάλο – «το καινούργιο κρέας τρώμε με τα παλιά πιρούνια». Δύσκολα θα είναι τα χρόνια που ακολουθούν, παρά την τεχνολογία, που οι εφαρμογές της έχουν συγκλονίσει και ταρακουνήσει τη ζωή μας. Αν, όμως, αναζητήσουμε στο βάθος της, στην ουσία των πραγμάτων, θα διαπιστώσουμε ότι και «οι νέες κεραίες μεταδίνουν τις παλιές βλακείες».

Έχετε στα χέρια σας τα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας και τα χειρίζεστε καλύτερα από όλους τους μεγάλους. Ο Μπρεχτ έλεγε πως «Η σοφία διαδιδόταν πάντα από στόμα σε στόμα». Αυτό το ρόλο της κοινής ανθρώπινης σοφίας, τη διάδοση από στόμα σε στόμα, αντικαταστήστε την με τα μηνύματα από κινητά και υπολογιστές. Ίσως αυτή να είναι η σύγχρονη προφορική παράδοση των λαών του 21ου αιώνα, του πλανητικού χωριού μας…

«Όλα αλλάζουν.
Να ξαναρχίσεις.
Μπορείς και με την τελευταία σου πνοή».

Μην αφήσετε να πουν και για σας, όπως και για εμάς:
ΓΙΑΤΙ ΣΩΠΑΙΝΕΤΕ;

Παληοτάκης

Αν …

Αν μπορείς να κρατιέσαι νηφάλιος, σαν όλοι τριγύρω
τα 'χουν χαμένα και φταίχτη σε κράζουν για τούτο.
Αν μπορείς να πιστεύεις σε σένα, σαν όλοι για σένα
αμφιβάλλουν,
μα και ν' ανέχεσαι εσύ ν' αμφιβάλλουν για σένα.
Αν μπορείς να προσμένεις, χωρίς ν' αποκάνεις ποτέ
καρτερώντας.
Κι αν, σα σε μπλέξουνε ψεύτες, εσύ σε ψευτιές δεν ξεπέσεις.
Κι αν μισημένος, κρατείς την ψυχή σου κλεισμένη στο μίσος,
μα χωρίς και να δείχνεις ποτέ περισσή καλοσύνη
κι ουδέ πάρα πολύ συνετός στις κουβέντες σου να 'σαι.

Αν μπορείς να ονειρεύεσαι, δίχως ωστόσο να γίνεις
των ονείρων σου σκλάβος ποτέ. Κι αν στοχάζεσαι πάντα,
μα χωρίς και να κάνεις τη Σκέψη σκοπό σου.
Αν μπορείς ν' ανταμώνεις τον Θρίαμβο κ' είτε την Ήττα
και να φέρνεσαι πάντα στους δυο κατεργάρους αυτούς ολοϊδια
Αν μπορείς να υποστείς μίαν αλήθεια που λες, να τη βλέπεις,
διαστρεμμένη απ' αχρείους, να γίνει για βλάκες παγίδα.
Κι αν της ζωής σου το έργο, μπορείς να το βλέπεις συντρίμμια,
και να σκύβεις ξανά, να το χτίζεις ξανά, με φθαρμένα
εργαλεία.
Αν μπορείς να σωριάζεις μια στοίβα τα κέρδη, το βιός σου,
και σε μια ζαριά να ρισκάρεις τα πάντα, μια κι έξω,
και να χάνεις, και πάλιν ν' αρχίζεις από τ' άλφα,
δίχως ποτέ μια κουβέντα να πεις για τα κέρδη που πάνε.
Αν μπορείς ν' αναγκάσεις τα νεύρα, τους μυς, την καρδιά σου,
να δουλεύουν ακόμα για σε κι αφού σπάσουν, κι αφού
παραλύσουν,
κι έτσι μπορείς να κρατήσεις ακόμα, σα μέσα σου πια δεν
υπάρχει
τίποτα εξόν απ' τη θέληση που τους προστάζει: «Βαστάτε!».

Αν με τα πλήθη μιλώντας, φυλάξεις την πάσα αρετή σου.
Κι αν με Ρηγάδες παρέα, δεν χάσεις το νου σου.
Κι αν ούτε εχτροί, μα ούτε φίλοι ακριβοί, να σε πλήξουν
μπορούνε.
Κι αν λογαριάζεις τους πάντες, αλλά και κανέναν περίσσια.
Κι αν μπορείς να διατρέχεις στο κάθε λεφτό, που αδυσώπητο
φεύγει.
όλο τον δρόμο που πρέπει να γίνεται μες στους εξήντα τους

χτύπους,
τότε δική σου θα' ναι όλη η Γη, κι ό,τι μέσα της κλείνει,
και - τρανότερο! - τότε πια γίνηκες άντρας, παιδί μου!

ΑΓΓΟΥΛΕΣ ΦΩΤΗΣ

Έζησε από το 1911 έως το 1964. Γεννήθηκε στον Τσεσμέ της Μικράς Ασίας, απ' όπου ξεριζώθηκε στον πρώτο διωγμό του 1914. Το 1918 έφτασε στη Χίο μαζί με την οικογένειά του όπου και εγκαταστάθηκε. Πέρασε όλη τη στέρηση και την πείνα της εποχής. Αρχίζει να γράφει ρομαντικά ποιήματα αλλά αργότερα τάσσεται με το δίκιο του εργάτη και παίρνει μέρος στην Αντίσταση. Για την αντιστασιακή του δράση, κατά την Κατοχή, φυλακίστηκε για 11 χρόνια.
Αρχίζει ο εμφύλιος και μαζί του οι διωγμοί, ο χωροφύλακας, οι δωσίλογοι, οι μοναρχικοί. Συλλαμβάνεται ξανά. Απέραντη σε έκταση, βαθειά σε περιεχόμενο η ποίηση του. Ανθρώπινη όμως. Την έθρεψαν τα ζόρια των απλών ανθρώπων και ο αντιφασιστικός αγώνας, έβαλε χρέος στο λαϊκό κίνημα και το ξεπλήρωσε. Εξέφρασε λιτά και στοργικά τα όνειρα και τις ελπίδες των απλών ανθρώπων, τα μεράκια τους και τα πάθη τους, τη δυναμική τους να αλλάξουν το αύριο και τη μοίρα με όποιο κι αν είναι το τίμημα. Παράδειγμα αυτοδίδακτου ανθρώπου, αφού πήγε μόνο μέχρι τη Β΄ τάξη του δημοτικού σχολείου.

ΓΑΛΗΝΗ

Κάρμα μπουνάτσα. Με καθρέφτη
μοιάζει ο γιαλός που εγαληνέφτη
και μήτε μια ζαρωματιά
δεν βλέπει η πένθιμη ματιά,
στο γαλαζί κρουστάλλι ως πέφτει.
Κρίμα που δεν μπορεί να γίνει
και στην ψυχή μου, έτσι γαλήνη.

ΠΑΡΤΕ ΤΗ ΓΗ

Πάρτε τη γη και δώστε της ίδρω, χυμό να δώσει,
ψηλό το στάρι να γενεί, το στάχυ να μεστώσει,
να φορτωθεί η κληματαριά σταφύλι κεχριμπάρι,
το μήλο αφράτο να γενεί, το σύκο μελωμένο,
κι ότι θα βγει απ' τα χέρια σας κι απ' η δουλειά σας
βλογημένο,
να σκύψει να το πάρει
το φτωχοπαίδι λεύτερο, χαρούμενο να το γευτεί,
να δροσιστεί τ' αχείλι του το κίτρινο, που τώρα φτει
το σάλιο ματωμένο.
Ν' ανθοφορούνε η λεμονιές και στ' ανθινό τους χιόνι,
να πέσουν ν' αποκοιμηθούν οι ανθρώπινοί σας πόνοι.
Να 'χετε μια ζεστή γωνιά και καθαρή μια κλίνη,
να ξημερώνει μια Χαρά, και να βραδιάζει μια Γαλή.

ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ ΙΙ

Μελοποιημένη ποίηση στο Βερολίνο με συνθέτη τον γιο του αείμνηστου ζωγράφου Κύριλλου Βενιάδη, Λευτέρη.

Γλυκοφιλώ, παιδάκι μου, τα μάτια σου τ' αγγελικά,
με το φιλί το πατρικό πούναι γλυκό σαν μέλι,
να γαληνέψει ο ύπνος σου και μέσα σ' όνειρο γλυκό,
δίκια να σου φανεί η ζωή, κι οι άνθρώποι σαν αγγέλοι.

Νάνι, παιδάκι μου, θα ρθούν χιλιόχρωμες – κοιμήσου –
πεταλουδίτσες τα όνειρα στην άνθινη ψυχή σου.
Κοιμήσου κι αγρυπνούν πολλοί για σε παιδί μου τώρα,
να κάμουν κήπο το χωριό κι ανθόκηπο τη χώρα.

ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ ΙΙΙ

Νάνι, γλυκέ μου αγερινέ, της μέρας π' ανατέλλει,
Που στάζουν τα λογάκια σου, μεσ' στην καρδιά μας μέλι.

Νάνι, που σε βυζαίνουνε λεύτερης μάνας κόρφοι,
και φέγγεις μεσ' στα στήθια της σαν διαμαντένιον γκόρφι.

Αμύριστο πουλάκι μου, ζεστή φωλίτσα γίνου,
Για τ' όνειρο του γιασεμιού και τη χαρά του κρίνου

Κοιμήσου. Ο κόσμος σ' αγαπά κι έχει σ' Εσέ πιστέψει,
Και δεν θ' αφήσει το βραχνά, το γέλιο να σου κλέψει.

ΣΤΑΥΡΟΙ

Τόσοι σταυροί που στήθηκαν
τόσοι σταυροί που θα στηθούνε,
εμάς, μονάχα με σταυρούς
μπορούν να μας μετρούνε.

Σταυροί, παντού σταυροί.

Είμαστ' «οι αδάκρυτοι κι οι αγέλαστοι».

Δεν κλαίμε, ούτε γελούμε,
τα σπίτια μας καπνίζουνε
πεινούνε τα παιδιά μας, δεν λυγούμε,
ήρθαμε να χαράξωμε του πόνου μας τα σύνορα,
και στήνουμε σημάδια και περνούμε.

Σταυροί, παντού σταυροί.

ΤΟ ΣΤΙΓΜΑ

(σ' ένα νεαρό φασίστα, που βρέθηκε σκοτωμένος πάνω σε μια Ρούσικη χιονισμένη στέπα)

Από τα Άπαντα του Φ. Αγγουλέ

Και μες στα χιόνια, θησαυρούς το άρπαγο μάτι βλέπει;
Ξανθέ φονιά, τι σ' έφερε σ' αυτήν εδώ τη στέπη;
Μέσα στη νύχτα, φονικό ποιανού έστηνες καρτέρι;
Ποιος σ' έβλαψε τόσο μακριά;
Ποιον ξέρεις; Ποιος σε ξέρει,
εδώ που χρόνια εμόχθησε το εργατικό το χέρι
να χτίσει την καλύβα του και μια ζωή να φτιάσει;
Νυχτερινέ διαγουμιστή, πως θες να σε δικάσει,
το χέρι αυτό που του γκρεμνάς ό, τι από χρόνια χτίζει;
Ποια καταδίκη στο φονιά και στο φασίστα αξίζει;
Τώρα φωλιάζουν στ' άσαρκο κρανίο σου σκοτάδια,
κι αφ' της φυλής σου τα όνειρα, είναι τα στήθια σου άδεια.

Κι ίσως μια μάνα, ένα παιδί! Κάπου να σε προσμένει,
μα εσύ θα μένεις πάντοτε ξένος σε χώρα ξένη,
κι η μνήμη σου που της ζωής το νόημα θα λερώνει,
θάναι ένα στίγμα, ένας λεκές, μες στο κατάσπρο χιόνι…

ΠΑΠΑΡΟΥΝΕΣ

Ένα μπουκέτο παπαρούνες, φτιαγμένες από σύρματα και φλος
αναστατώσαν την ψυχή μου.
Ο λογισμός ξαστέρωσε ο θολός κι έπεσε φως μεσ' στο κελί μου.
Έ να μπουκέτο πυρκαγιές, ένα μπουκέτο χείλη,

ένα μπουκέτο ροδαμνιές, σε τροπικό ένα δείλι.
Μα πούναι η αγάπη; Πνίγηκε στο μίσος και στο ψέμα
και στο κελί μου φτάνουνε σπαρακτικές κραυγές.
Κι οι παπαρούνες έγιναν ένα μπουκέτο από πληγές
και στάζουν αίμα.

ΑΓΑΠΗ

Δεν είμαι πια φτωχός, ν' απλώνω
με πόνο σ' επαιτεία τα χέρια.
Τώρα μου τραγουδούν τ' αηδόνια
και μου χαμογελούν τ' αστέρια.
Οχτρέ μου, οχτρέ μου, σ' αγαπώ.
Μη μ' αποφεύγεις, γύρνα πίσω,
κι είμαι αδελφός σου και ποθώ,
να σε γλυκοφιλήσω.
Γύρω μου πια, δε βλέπω οχτρούς
κι αγρίμια και συντρίμμια.

Κόσμε, η αγάπη μου έντυσε,
την τραγική σου γδύμνια.

ΜΗΝ ΚΑΡΤΕΡΑΤΕ

Μην καρτεράτε να λυγίσουμε
μήτε για μια στιγμή,
μηδ' όσο στην κακοκαιριά
λυγάει το κυπαρίσσι.
Έχουμε τη ζωή πολύ,
πάρα πολύ, αγαπήσει.

ΑΓΡΑΣ ΤΕΛΛΟΣ

Έζησε από το 1889 έως το 1944. Ήταν το φιλολογικό ψευδώνυμο του ποιητή και κριτικού Ευάγγελου Ιωάννου, από την Καλαμπάκα. Έγραψε τρεις ποιητικές συλλογές και πλήθος διηγημάτων. Ως κριτικός μελέτησε κυρίως το συμβολισμό και το ρομαντισμό και εξέδωσε σχετικές μελέτες.

ΚΑΛΩΣ ΟΡΙΣΑΝ ΤΑ ΝΙΑΤΑ

Καλώς όρισαν τα νιάτα
με τον ήλιο μες στα μάτια
με το φίλημα στα χείλια
με τα μάγουλα τα μήλα

Με το μάγουλο σα μήλο
για τον ακριβό τους φίλο
και με τις χλωρές αγκάλες
την αγάπη στις αγκάλες.

Μου τηνε σκορπάνε χάμω
και, τι να την πρωτοκάμω;
Και με χίλια παρακάλια
ρίχνουν και στα προσκεφάλια.

Έλα, κάτσε στο πλευρό μου,
ρόδο στο προσκέφαλό μου,
κι έννοια σου, θα το βαστάξει
λίγο φόρτωμα μετάξι.

Απ' τον ήλιο στο κρεβάτι
φέγγει η καμάρα γεμάτη
απ' τις άκριες το σεντόνι
το λουλούδι ξεφυτρώνει.

Το τριαντάφυλλο κι η βιόλα
και το κρίνο πρώτα απ' όλα.
Και τα χέρια μου αναδεύω
και το γύρο τους χαϊδεύω.

Νάτανε πηλός τ' αγέρι
νάβγαινε πιστό σου ταίρι

την εντέλειά σου να πάρει
και του τρόπου σου να χάρη.

Έλα νιότη στο πλευρό μου
και μαγιάπριλο του δρόμου
το σταμνί θα το βαστάξει
λίγο φόρτωμα μετάξι.

Σ' έφερε καλό τ' αγέρι
σαν πουλί το μεσημέρι
σαν πουλί κοντά στη βρύση
που φοβάται να καθίσει.

Κάτσε και πολύ δε θέλει
η ψιλή βροχή σα μέλι
τους πανσέδες θα μουσκέψει
κι απέ θα καλοσυνέψει.

ΠΡΩΤΗ ΜΕΡΑ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

"Τόση βιάση και σπουδή!
Για πού πας καλό παιδί;
Κίνησες νωρίς – νωρίς
και τρεχάτος προχωρείς.

Στάσου δα να διασκεδάσεις
με τις ομορφιές της πλάσης!
Κόψε απ' τα περιβόλια πάλι
του χινόπωρου τα κάλλη!

Να σταθώ; Δεν ευκαιρώ,
γιατί πάω στο φτερό.
Και που πάω, να στο πω;
Στο σχολειό μου π' αγαπώ!

Άνοιξε για πρώτη μέρα.
Βλέπεις τα παιδιά εκεί πέρα;
Έχουν μόνα τους ταιριάξει
χωριστά κάθε μια τάξη.

Είσαι βλέπω μαθητής,
μα στον ώμο τι κρατείς
που με την ματιά την πρώτη
σ' έκανα για στρατιώτη;

Είναι τ' άρματά μου αυτά,
τ' ακριβά, τ' αγαπητά:
το κοντύλι μου κι η πλάκα,
το βιβλίο μου στη σάκα.

Κι έλα πια να σε χαρώ,
με ρωτάς, κι αργοπορώ…
είν' η ώρα περασμένη,
άκου, ο κώδωνας σημαίνει.˝

ΑΙΓΙΑΣ Ν.

Η ΦΩΝΗ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ

Σταματήστε τα τραγούδια και τους χορούς
για ν' ακούσουμε τη φωνή των νεκρών μας.
Ας σταματήσει ο άνεμος τον αέναο δρόμο του
και τα γάργαρα νερά των πηγών ας σταματήσουν
τα φλογερά κελαρύσματά τους.
Ο ήλιος ας καρφώσει τις κοφτερές του αχτίνες
στο ματόβρεχτο χώμα…

Κι οι δροσοστάλες της βροχής ας μείνουν
μετέωρες στο διάστημα για λίγο
και τα μελίσσια ας σταματήσουν τον πολύβουο
γύρο στους μυρωμένους ανθοστόλιστους κάμπους.
Κι η παπαρούνα ας σταματήσει ασάλευτα
τ' άλικα ροδοπέταλά της.
Ας κρατήσουμε την ανάσα μας σ' ενός
λεπτού σιγή για ν' ακούσουμε τη φωνή των νεκρών μας.

ΑΛΕΞΙΟΥ ΜΑΝΟΛΗΣ

Γεννήθηκε το 1907 στον Πειραιά. Ήταν υπάλληλος του Επικουρικού Ταμείου Υπαλλήλων Πετρελαιοειδών. Περνούσε τις ελεύθερες ώρες του με το γράψιμο και το διάβασμα στη «Δημοτική Βιβλιοθήκη» Πειραιά. Έκανε παρέα με πολλούς διανοούμενους της εποχής, όπως το Γιώργο Καρατζά, ποιητή, τον Νίκο Καββαδία, τον αείμνηστο γιατρό Γιώργο Ρόζεμπεργκ κ.α. Ο πόλεμος, οι περιπέτειες του Έθνους, οι μετοικήσεις και οι ανασυνδυασμοί της ζωής χώρισαν την παρέα, μα οι θύμησες κρατούσαν ζωντανή την αγάπη. Ο Μανώλης Αλεξίου πέθανε το 1963, νέος ακόμα. Παρουσιάστηκε στα Γράμματα από τις στήλες έγκυρων περιοδικών της Αθήνας και του Πειραιά από το 1929. Εξέδωσε δύο ποιητικές συλλογές, τα «Τοπία δίχως ουρανό», το 1935 και «Μουσική με σπασμένα πλήχτρα», το 1960. Η ποίησή του είναι ποίηση νοσταλγίας εκείνου που δεν ήρθε. Και η πίκρα για κείνο που δεν ήρθε και δεν μας ικανοποίησε. Η νοσταλγία της χαράς που χάθηκε, χωρίς ποτέ νάρθει. Η λαχτάρα του ανέφικτου παραδείσου.

ΠΑΝΤΟΤΕ ΠΡΩΤΗ

Πάντοτε πρώτη η φτωχογειτονιά
στη μπόμπα, στην αρρώστια, στην πλημμύρα,
πάντοτε η Δραπετσώνα, η Κοκκινιά,
«κι όπου φτωχός εκεί η κακιά του μοίρα».

Της χώρας το μονάκριβο παιδί
πρώτο στην Πίνδο και στην Τρεμπεσίνα
κι ύστερα ανάπηρο μ' ένα ραβδί
στο Κολωνάκι σέρνεται από την πείνα.

Οι κόκκινοι σβέρκοι έχουν τσιμεντένιες
καρδιές, παράθυρα βαριά.
Α, παιδικές γαμπίτσες καλαμένιες
Εσείς λυγάτε πρώτες στο βοριά.

Μα έτσι που σε χτυπάνε τα θεριά
σαν πάρεις όπλο μοναχά στρατιώτη,
φτωχολογιά, θε νάρθει η λευτεριά,
που τότε θα την αντικρίσεις πρώτη.

(1941, περιοδικό «Ελεύθερα Γράμματα»)

ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΚΗΣ ΜΑΝΟΛΗΣ

Γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη το 1925. Ήταν γιατρός ακτινολόγος, ποιητής και δοκιμιογράφος. Έλαβε μέρος στην Αντίσταση κατά των Γερμανών. Στις 29 Δεκεμβρίου του 1940, ενώ ήταν ακόμα μαθητής, πρωτοδημοσίευσε ένα ποίημά του με τίτλο «Μολών λαβέ» στην εφημερίδα Νέος Κόσμος. Όμως ουσιαστικά ως πρώτη του δημοσίευση θεωρείται το ποίημα «1870-1942», το Σεπτέμβριο του 1942 και αυτό επειδή έγινε στο λογοτεχνικό περιοδικό «Πειραϊκά Γράμματα». Φοίτησε στο Πειραματικό Γυμνάσιο Θεσσαλονίκης και το 1949, σε ηλικία 24 ετών, καταδικάστηκε σε θάνατο, επειδή θεωρήθηκε πως ανήκε στα υψηλά κλιμάκια, του παράνομου τότε, ΚΚΕ. Αργότερα, επί κυβερνήσεως Πλαστήρα, έγινε αναθεώρηση της δίκης και αθωώθηκε.

Στην ποίηση του Μανόλη Αναγνωστάκη βρίσκει κανείς όλο το μεγαλείο της ανθρώπινης τρυφερότητας. Είναι μια ποίηση μνήμης που μέσα της περνούν οι παλιοί φίλοι, μια ποίηση νοσταλγική για όλα εκείνα που πέρασαν στο παρελθόν και σβήνουν στο πέρασμα του χρόνου. Η αγωνία του είναι εμφανής, να κρατήσει ζωντανά όλα αυτά τα πράγματα κάνοντάς τα ποιήματα. Μια επώδυνη διαδικασία, λοιπόν, με το συναίσθημα να στέκεται πάνω απ' όλα, χαϊδεύοντας απαλά τα τραύματα του παρελθόντος, αγγίζοντας με τρυφερότητα το πάθος της νιότης και, προσπαθώντας απεγνωσμένα να δικαιώσει όλα εκείνα τα όνειρα που χάθηκαν στη διαδρομή. Παντού υπάρχει πόνος, παντού υπάρχει θλίψη, παντού εμφανίζεται η ήττα των ανθρώπων που τους εκλάπη το νόημα της ύπαρξής τους. Κι όταν το βάρος είναι ασήκωτο, ο ποιητής σα να απολογείται, θα γράψει:

«Γιατί η ποίηση δεν είναι τρόπος να μιλήσουμε, αλλά ο καλύτερος τρόπος να κρύψουμε τα πρόσωπά μας».

Πέθανε στην Αθήνα το 2005.

ΧΑΡΗΣ 1944

Ήμασταν όλοι μαζί και ξεδιπλώναμε ακούραστα τις ώρες μας
τραγουδούσαμε σιγά για τις μέρες που θαρχόντανε φορτωμένες
πολύχρωμα οράματα
Αυτός τραγουδούσε, σωπαίναμε, η φωνή του ξυπνούσε μικρές πυρκαγιές
Χιλιάδες μικρές πυρκαγιές που πυρπολούσαν τη νιότη μας
Μερόνυχτα έπαιζε το κρυφτό με το θάνατο σε κάθε γωνιά και σοκάκι
Λαχταρούσε ξεχνώντας το δικό του κορμί να χαρίσει στους άλλους
μιαν Άνοιξη
Ήμασταν όλοι μαζί μα θαρρείς πως αυτός ήταν όλοι.
Μια μέρα μας σφύριξε κάποιος στ' αφτί: "Πέθανε ο Χάρης"
"Σκοτώθηκε" ή κάτι τέτοιο. Λέξεις που τις ακούμε κάθε μέρα.
Κανείς δεν τον είδε. Ήταν σούρουπο. Θάχε σφιγμένα τα χέρια όπως
Πάντα.
Στα μάτια του χαράχτηκεν άσβηστα η χαρά της καινούργιας ζωής μας
Μα όλα αυτά ήταν απλά κι ο καιρός είναι λίγος. Κανείς δεν προφταίνει.

…Δεν είμαστε όλοι μαζί: Δυο τρεις ξενιτεύτηκαν.
Τράβηξεν ο άλλος μακριά μ' ένα φέρσιμο αόριστο κι ο Χάρης σκοτώθηκε
Φύγανε κι άλλοι, μας ήρθαν καινούργιοι, γεμίσαν οι δρόμοι
Το πλήθος ξεχύνεται αβάσταχτο, ανεμίζουνε πάλι σημαίες
Μαστιγώνει ο αγέρας τα λάβαρα. Μες στο χάος κυματίζουν τραγούδια.
Αν μες στις φωνές που τα βράδια τρυπούνε ανελέητα τα τείχη
Ξεχώρισες μια: Είν' η δική του. Ανάβει μικρές πυρκαγιές
Χιλιάδες μικρές πυρκαγιές που πυρπολούν την ατίθαση νιότη μας
Είν' η δική του φωνή που βουίζει στο πλήθος τριγύρω σαν ήλιος
Π' αγκαλιάζει τον κόσμο σαν ήλιος που σπαθίζει τις πίκρες σαν ήλιος
Που μας δείχνει σαν ήλιος λαμπρός τις χρυσές πολιτείες
Που ξανοίγονται μπρος μας λουσμένες στην αλήθεια και στο αίθριο
το φως.

ΑΝΘΙΑΣ ΤΕΥΚΡΟΣ

Γεννήθηκε το 1903 στο χωριό Κοντέα της επαρχίας Αμμοχώστου και έζησε έως το 1968. Ο Ανθίας ήταν "ποιηταρούδιν νηστικό, παιδί της αλητείας", όπως λέει. Γύριζε χωριά και πόλεις, τυπώνοντας και τραγουδώντας τα ποιητάρικά του για να συντηρήσει την οικογένεια. Ήταν πολύπλευρος λογοτέχνης, από τους κορυφαίους της νεότερης κυπριακής και ελληνικής ποίησης, με πλήθος εκδόσεων (ποιητικών συλλογών, πεζογραφημάτων, θεατρικών). Σταθμός στην όλη πορεία του στάθηκε η εξαίρετη ποιητική συλλογή του «Σφυρίγματα του Αλήτη» που πνίγονται μέσα στον ανθρώπινο πόνο και την απόγνωση. Το πραγματικό του όνομα ήταν Ανδρέας Παύλου ή Ζαφείρη. Πέθανε από καρδιακή προσβολή στις 8 Νοεμβρίου 1968 και κηδεύτηκε στο χωριό του Κοντέα, όπως επιθυμούσε.

ΕΠΙΔΡΟΜΗ

Έχουν περάσει μεσάνυχτα, και γράφω.
Σαν τόσες άλλες νύχτες στη ζωή μου.
Τα μεταμεσονύχτια ξημερώματα
του ρεμβασμού και της Ανάστασης
μόνο προψές μ' έχουν γελάσει.
Αρπάξανε την πένα απ' το χέρι μου
και περιζώσανε με φίδια τον καρπό του.
Κι ήτανε σίδερο τα μαύρα αυτά θεριά.
Και στριφογύριζαν και κλώθονταν
και δένονταν σε κρίκους και τυλίγανε μαζί
τα χέρια της δουλειάς και της θυσίας,
ώ, πόσα χέρια φίλων και αδερφών
π' αυτή την ώρα δεν κοιμούνται, μα αγρυπνούν
και γρηγορούν!

Άι και ν' αντηχήσει ένας σκοπός
- καημένε κόσμε! –
Μπορείς να σύρεις το χορό σ' ένα σκοινί
κι απάνω στ' αγκαθένιο ακόμη σύρμα.
Παρτ' το μαντίλι ένα συρτό
στη λάσπη να χαράξεις, αδελφέ μου,
κι ας σκάνε γύρω τα συρματοπλέγματα.
Στο κέντησε ο λαός με το βελόνι της αγάπης Του.

Δεν πεινούν τα παιδιά μας; Δεν κοιμούνται στο δρόμο;
Κι αν δεν ήταν ένας άντρας έξω να μείνει
τα μικρά μας βλαστάρια θ' αναπνέαν τις αύρες,

θα ρουφούσαν τον ήλιο·
στον ιστό της σημαίας μας σαν κισσοί θα τυλίγονταν
και το γέλιο θ' ανθούσαν.

Το περίλυπο αλέτρι, που κοιμότανε δίπλα μας
- συντροφιά της ζωής μας
και πανάκριβον όπλο του ψωμιού τον αγώνα –
το περήφανο αλέτρι που κοντά μας ησύχαζε
απ' την πάλη της μέρας
όταν φύγαμ' εμείς φορτωμένοι στα κάρα της βίας
σ' άλλα χέρια ανυπόταχτα την αυγή θα ξυπνούσαν.

Ο ΑΛΗΤΗΣ

(από τη συλλογή «τα σφυρίγματα του Αλήτη, 1929)

Αλήτη! Απόψε είν' η βραδιά τόσο καλή, τόσο καλή!
Μπορείς να πας να κοιμηθείς σ' ένα παγκάκι, Αλήτη!
Πλάτυνε η σκέψη τη ζωή τόσο πολύ, τόσο πολύ,
που έκανε ο άνθρωπος τη Γη κι όλο το Σύμπαν, σπίτι.

Δεν έχεις δάκρυα να θρηνείς, ούτε κουράγιο να πονείς
ούτε κραυγές υστερικές να βγάνεις πέρα ως πέρα.
Είσ' ένα κύμα σιωπηλό μιας τρικυμίας παντοτινής,
που γαληνεύει ανήσυχα στην ήσυχη εσπέρα.

Κι όταν θα βρεις το λυτρωμό σ' ένα παγκάκι ξαπλωμένος
και θα σιγήσει ο σίφουνας κι η θύελλα της ζωής σου,
Αλήτη! Δεν θα πεις ποτέ πως ήσουν κουρασμένος
απ' τον αγώνα το σκληρό της άρρυθμης ψυχής σου.

Αλήτη! Απόψε είναι η βραδιά τόσο καλή, τόσο καλή!
Μπορείς να πας να κοιμηθείς σ' ένα παγκάκι, Αλήτη!
Πλάτυνε η σκέψη τη ζωή τόσο πολύ, τόσο πολύ,
που έκανε ο άνθρωπος τη Γη κι όλο το Σύμπαν, σπίτι.

Η ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΟΥ ΑΛΗΤΗ

(από τα σφυρίγματα του Αλήτη, 1929)

Άγιος, άγιος, άγιος, Σαβαώθ
πλήρης ο ουρανός
και η γη της δόξης σου,
Ωσαννά, ο εν τοις υψίστοις.

Χώνω τα χέρια μου στις τσέπες και κοιτώ
τον ουρανό που συννεφιάζει ο αλητήριος!
Θα 'χει θυμώσει ο Θεός και ο Άγιος Κύριος
με κάποιον άγγελο, ασφαλώς λίγο κουτό.

Θα 'ν' ο βοριάς καλός γιατρός, ως, ναι ασφαλώς
και κάνει ενέσεις θανατίνης στο κορμί μου.
Τα κόκαλά μου ροκανίζονται κι οι αρμοί μου
Θεέ τρισάγιε, μην είμαι αμαρτωλός;

Εγώ δεν έκλεψα ποτές – μ' όλο που θα 'πρεπε
δεν εγκλημάτησα, μαθές καθώς ποιείται
υπό τα σήμερα κρατούνται ήθη και έθιμα.
Γιατί, λοιπόν, αγαπητέ με τιμωρείτε;

Χα! Χα! Γελάω, ναι, γελάω σατανικά,
γιατί δεν πας ν' αυτοκτονήσεις, αν υφίστασαι,
αφού, φιλάνθρωπε δυνάστη, δεν εξίστασαι,
από του ύψους σου ορών… τόσα κακά…

τρέμουν ακόμα δυο αλήτες στη γωνιά
με μιαν ευλάβεια και πόνο τους σιμώνω.
Ω! μας κυκλώνει και τους τρεις η παγωνιά…
θέλω να σφίξω τις γροθιές μου αλλά κρυώνω.

ΟΛΝΤΕΡΜΑΣΤΟΝ

(Τον Απρίλιο του 1963 ο Γρηγόρης Λαμπράκης βρισκόταν στην Αγγλία για να πάρει μέρος στη μεγάλη πορεία Ειρήνης του Ολντερμάστον ενάντια στους πυρηνικούς εξοπλισμούς. Ο μεγάλος Άγγλος φιλόσοφος Μπέρναρντ Ράσσελ είχε οργανώσει το κίνημα της Ειρήνης και του Αφοπλισμού με τη συμμετοχή μεγάλων προσωπικοτήτων από το χώρο της επιστήμης, της διανόησης και της προόδου.
Το 1966 εκδίδει την "Λαμπρακιάδα" για το Γρηγόρη Λαμπράκη, στενό φίλο του, που η δολοφονία του ήταν μια προσωπική πληγή για τον Ανθία. Το είχε καημό να του γράψει ένα τραγούδι, αλλά δεν έζησε να το χαρεί. Τον είχε συνοδέψει στο " Μαραθώνα της Ειρήνης" και του τραγουδά σαν υστερόγραφο, στους δίσκους που βγάζει στη μνήμη του: "Η δάφνη ως γίγαντας θα ζει/ και θα φουντάρει η Νέα Ζωή/ με το δικό σου το αίμα") .

Δυο καλάμια μπορούν να νικήσουν το Χάροντα…
Μια κραυγή να γκρεμνίσει
τις σπηλιές, τα μαμούθ, τα παλάτια του.
Μια πορεία – πλατειά συμφωνία και αρμονία βημάτων –
τη ζωή ν' αναστήσει,
την ειρήνη να στήσει στην καρδιά των αιώνων

Ολντερμάστον… εδώ τα καλάμια της δόξας,
αδερφέ μου Λαμπράκη, φυτρωμένα στα χέρια σου
είχες νιώσει σ' εκείνο το μεγάλον Απρίλη.
Και τα πήρες μαζί σου, μ' ένα μαύρο πανό
που λευκή την Ελλάδα, με λευκό προβολέα,
στη λευκή την οθόνη της ειρήνης κινούσε.

Δυο καλάμια… τα κράτησες απειλή για το Χάροντα
στη μεγάλη πορεία της ανέφελης Άνοιξης
που βαδίζει ορθομέτωπη μ' αναστάσιμα θούρια.
Και σα σκήπτρα τα φύλαξες για ν' ανέβεις στον Τύμβο
τολμηρός ηγεμόνας λαός
που γκρεμνίζει σπηλιές και μαμούθ και παλάτια,
με κραυγή πυρετό και σεισμό,
με μπαγκέτα μαέστρου στην πλατιά συμφωνία,
στην ψηλήν αρμονία των βημάτων γι' ανύψωση
της ειρήνης – ελιάς στην καρδιά των αιώνων.

ΜΑΡΑΘΩΝΑΣ

Περ' απ' τις μάταιες έγνοιες ηρεμεί
σα λιμνοθάλασσα η ζωή.
Μεσ' στις μεγάλες έγνοιες ανταριάζει,
μια θάλασσα πλατιά, μα κυματίζει
- ξύπνημα αυγινό λυτρωτικό – σαν έρχεται η γαλήνη
ρόδινο θαύμα ν' ανεβάσει στον ορίζοντα τον ήλιο.

Όλα τα μάταια πράγματα κοιμήθηκαν
σκυμμένα κάτω απ' την αποθέωση τ' Απρίλη,
τη νύχτα εκείνη την απέραντη.

Κι άφησαν άγρυπνη τη θάλασσα
- την πιο μεγάλην έγνοια της ζωής –
στου νου την τρικυμία, αντάρα κι έξαρση.
Όλ' η Ελλάδα ξενυχτούσε «επί ποδός».
Κι έγιναν χείμαρροι όλ' οι δρόμοι
από τη μια γωνιά ως την άλλη,
χείμαρροι θαρραλέοι με ανυπόταχτες καρδιές,
που με τραγούδια κυλούσαν – ρέμα ακράτητο –
στην άγρυπνη Αθήνα.
Αυγή κινά ο ζευγάς προς το χωράφι για να πλάσει το ψωμί
Αυγή κινά κι η ειρήνη για να στρώσει το τραπέζι.
Αυγή κινήσαμε κι εμείς με το Λαμπράκη
για τον αιώνιο Μαραθώνα.
Βαρύτιμο φορτίο σαν την ευθύνη
Τα δυο καλάμια του Ολντερμάστον.
Βέργες χρυσές τα φύλαξες στο σπίτι σου
για να τα λιώσεις στο βωμό της Αρετής
και να σκορπίσεις μυριάδες δαχτυλίδια της Ειρήνης.

Ανάλαφρα σαν πούπουλο στα στήθια των αητών
το θρυλικό πανό με ακτινοβόλα την Ελλάδα.
Κι αυτό μαζί μας: το φύλαξες, Γρηγόρη,
για να πετάξεις στον Τύμβο σαν αητός
κι απάνω στις φτερούγες τ' αντρειωμένου
ν' αναστηλώσεις τη γη των Μαραθώνων.

Ο ΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

Άγρυπν' η νύχτα καρτερά, σαν κοιμηθούνε οι κρίνοι
- τα λαμπερά τ' αστέρια της –
να βγουν τα περιστέρια της
να φέρουν την Ειρήνη.

Κι ο Μαραθώνας ξενυχτά δαφνοστεφανωμένος,
τον Ήλιο περιμένοντας
για να τον πάει χορεύοντας
στην Πνύκα αντρειωμένος.

Ελλάδα μου μανούλα μου,
Αθήνα μου, αδερφούλα μου,
κι εγώ αγρυπνώ μαζί σας
με της ειρήνης το κλαδί
και μ' αναστάσιμο κερί
για την Ανάστασή σας.

Τα περιστέρια ξεκινούν, μα οι Πέρσες τα πληγώνουν,
τ' άσπρα φτερά ματώνουνε,
καρφιά στο δρόμο απλώνουνε
και την Ειρήνη ζώνουν.

Κύμα το πάθος του λαού για Λευτεριά και Ειρήνη
στον πόλεμο ανάθεμα,
κι ανθίζουν τα χρυσάνθεμα
μοσχοβολούνε οι κρίνοι.

Ελλάδα μου, μανούλα μου,
Αθήνα μου, αδερφούλα μου,
πονάω κι εγώ μαζί σας,
μα της ειρήνης το φτερό
γράφει και λέει να καρτερώ
για την Ανάστασή σας.

Και να! Στον Τύμβο είναι γιορτή, γιορτή στο Μαραθώνα…
Ένας αητός ανέβηκε
κι από ψηλά κατέβηκε
να πάει στον Παρθενώνα.

Λαμπράκη, εσύ 'σουν ο αητός ο Μαραθωνοδρόμος,
κι η ειρήνη πανηγύρισε

π’ ο Μαραθώνας νίκησε
και τώρα ψέλνει ο δρόμος:

Ελλάδα μου, μανούλα μου,
Αθήνα μου, αδερφούλα μου,
όσο κυλούν οι αιώνες
οι Παρθενώνες σου θα ζουν
βαθύρριζοι και θα νικούν
του κόσμου οι Μαραθώνες.

Λονδίνο, 28 του Απρίλη 1963

ΒΑΚΧΥΛΙΔΗΣ

Αρχαίος λυρικός χορικός ποιητής (505-430 π.Χ.). Καταγόταν από την Κέα και ήταν ανιψιός και μαθητής του Σιμωνίδη, σύγχρονος και αντίπαλος του Πινδάρου. Έζησε για αρκετό χρονικό διάστημα στην αυλή του τυράννου των Συρακουσών Ιέρωνα. Έγραψε επινίκιους παιάνες, προσόδια διθυράμβους, ερωτικά επιγράμματα, περιγραφές κ.λπ. τα έργα του, γενικά, ανήκουν σε όλες τις ποικιλίες του χορικού λυρισμού. Το ύφος τους είναι γλυκύ και γλαφυρό, με υψηλά και θετικά νοήματα, εμπλουτισμένα με φαντασία, το δε λεξιλόγιό του πλουσιότατο. Τα περισσότερα από τα ποιήματά του βρέθηκαν το 1897 σε αιγυπτιακό πάπυρο της Οξυρύγχου, που φυλάσσεται στο Βρετανικό Μουσείο. Συμπεριλαμβάνει 20 ωδές του, από τις οποίες οι 14 πρώτες είναι «επίνικοι», οι 2 επόμενες «παιάνες» και οι υπόλοιπες «διθύραμβοι».

Για τους Θνητούς γεννά η μεγάλη Ειρήνη
και τραγουδιών γλυκόφωνων ανθούς.
Πάνω στους πλουμιστούς βωμούς στην ξανθή φλόγα
καίοντας για τους Θεούς σαν είναι Ειρήνη
μύρια βοδιών πυκνόμαλλων προβάτων
και τότε ο νους των νέων είναι στους κωμούς
στο παίξιμο του αυλού και στις παλαίστρες
τα σιδερωμένα
χερούλια των ασπίδων αραχνιάζουν
σκουριά σκεπάζει
δίκοπα σπαθιά, τις λόγχες των δοράτων
οι σάλπιγγες οι χάλκινες πια δεν βαράνε
δε κλέβουν από τα μάτια το γλυκό
τον ύπνο της αυγής που τις καρδιές ζεσταίνει
ευφρόσυνα συμπόσια είναι γεμάτοι οι δρόμοι
και φλόγες, παιδικοί ξεχύνονται ύμνοι.

ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ

Γεννήθηκε στη Λευκάδα το 1824. Ήταν ποιητής και πολιτικός. Σπούδασε στην Ιόνια Ακαδημία και το 1842 έφυγε για νομικές σπουδές στο εξωτερικό (Ιταλία, Ελβετία, Γαλλία). Σε ηλικία 24 ετών αναγορεύτηκε διδάκτορας της Νομικής στο Πανεπιστήμιο του Παρισιού. Στην Ιταλία μετείχε στις παράνομες οργανώσεις των «καρμπονάρων» για την ανατίναξη του αυστριακού ζυγού. Συνδέθηκε με ενθουσιώδεις νέους διάφορων βαλκανικών χωρών, με σκοπό τη δημιουργία συντονισμένου εθνικοαπελευθερωτικού κινήματος στο χώρο των Βαλκανίων. Επιστρέφοντας στη Λευκάδα αναμείχθηκε ενεργά με την πολιτική και εντάχθηκε στο Ριζοσπαστικό κόμμα. Αφού πέθανε ο πατέρας του, πήρε τη θέση του στην Ιόνια Βουλή και πάλεψε σθεναρά για την ένωση των Επτανήσων με την υπόλοιπη Ελλάδα και όταν αυτό συνέβη εκλέχθηκε ο πρώτος πληρεξούσιος της Ιονίου Βουλής για να μιλήσει στην Εθνοσυνέλευση την ημέρα της ενσωμάτωσης. Αποσύρθηκε από την ενεργό πολιτική το 1869 και αποσύρθηκε στο κτήμα του στη νησίδα Μαδουρή της Λευκάδας. Το λογοτεχνικό του έργο είναι αποκλειστικά ποιητικό και επηρεασμένο σημαντικά από τους εθνικούς μας αγώνες. Ο Βαλαωρίτης είναι ο σπουδαιότερος εκπρόσωπος της ρομαντικής ποίησής μας. Δεν αποφεύγει τις λυρικές υπερβολές, χαλαρώνει το στίχο και κάνει κατάχρηση των εκφραστικών μέσων, τονίζοντας το πατριωτικό πάθος του. Πέθανε το 1879 πληγωμένος από το θάνατο των δύο θυγατέρων του, Μαρίας και Ναθανούλας. Έργα του «τα Στιχουργήματα», «Μνημόσυνα», «Η κυρά Φροσίνη», «Ο Διάκος», «ο Αστραπόγιαννος», «Ο Φωτεινός» κ.α.

Η ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ

Δεν είναι διαβατάρικο πουλί,
που για μια μέρα σχίζει τα νέφη
και περνά γοργό σαν τον αγέρα,
ούτε κισσός π' αναίσθητος
την πέτρα περιπλέκει,
ούτ' αστραπή που σβήνεται
χωρίς αστροπελέκι,
δεν είναι νεκροθάλασσα,
βοή χωρίς σεισμό.

Νιώθω για σε, Πατρίδα μου,
στα σπλάχνα χαλασμό!

ΒΑΡΝΑΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ

Έζησε από το 1884 έως το 1974. Ήταν φιλόλογος, ποιητής, πεζογράφος, δοκιμιογράφος και μεταφραστής. Γεννήθηκε στον Πύργο της Ανατολικής Ρωμυλίας (Βουλγαρίας). Σπούδασε στο Ζαρίφειο Διδασκαλείο της Φιλιππούπολης, στη Φιλοσοφική Σχολή της Αθήνας και έκανε μεταπτυχιακές σπουδές με υποτροφία στο Πανεπιστήμιο της Σορβόννης. Εργάστηκε σε ελληνικά σχολεία της Βουλγαρίας κι αργότερα σε διάφορα επαρχιακά γυμνάσια της Ελλάδας. Παράλληλα ασχολήθηκε με όλα τα είδη του λόγου: ποίηση, κριτική, δοκίμιο, διηγήματα, χρονογραφήματα, ταξιδιωτικές εντυπώσεις, μεταφράσεις αρχαίων συγγραφέων και κορυφαίων Ευρωπαίων λογοτεχνών κ.λπ. Το ποιητικό του έργο, αρχικά, είναι εμπνευσμένο από την αίγλη και το διονυσιακό στοιχείο του αρχαίου ελληνικού κόσμου. Αργότερα, κατά την περίοδο της ωριμότητάς του, στράφηκε προς το κοινωνικό ιδανικό, δηλ. τους αγώνες της εργατικής – προλεταριακής τάξης για πρόοδο και αληθινό ανθρωπισμό. Με την παρουσία του σημάδεψε ολόκληρη πεντηκονταετία της νεότερης ελληνικής πνευματικής ζωής. Το 1958 τιμήθηκε με το βραβείο Λένιν. Έργα του: «Οι σκλάβοι πολιορκημένοι» (1927), «Οργή λαού» (1975), «Η αληθινή απολογία του Σωκράτη» (1951), «Οι Δικτάτορες» (1956), κ.α.

ΓΙΟΡΤΑΣΤΙΚΟ

Σαράντα σβέρκοι βοδινοί με λαδωμένες μπούκλες
σκεμπέδες σταυροθόλωτοι και βρώμιες ποδαρούκλες
ξετσίπωτοι ακαμάτηδες τσιμπούρια και κορέοι
ντυμένοι στα μαλάματα κι επίσημοι κι ωραίοι.

Σαράντα λύκοι με προβιά, γι' αυτούς βαράει η καμπάνα

καθένας γουρουνόπουλο, καθ' ένας νταμιτζάνα.
Κι απέ ρεβάμενοι βαθειά ξαπλώσανε στο τζάκι
κι αβάσταγες ενιώσανε φαγούρες στο μπατζάκι.

Εξ ο κοσμάκης φώναζε: πεινάμε τέτοιες μέρες
γερόντοι και γερόντισσες, παιδάκια και μητέρες
κι οι των επιγείων αγαθών σφιχτοί νοικοκυραίοι
ανοίξαν τα παράθυρα κι εκράξανε είστ' αθέοι.

Η ΜΑΝΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

(από το «ΦΩΣ ΠΟΥ ΚΑΙΕΙ», 1922)

Πως οι δρόμοι ευωδάνε με βάγια στρωμένοι,
ηλιοπάτητοι δρόμοι και γύρω μπαξέδες.
Η χαρά της γιορτής όλο πιότερο αυξαίνει
και μακριάθε βογγάει και μακριάθε ανεβαίνει.

Τη χαρά σου, λαοθάλασσα, κύμα το κύμα
των αλλώνε τα μίση καιρό τηνε θρέψαν
κι αν η μαύρη σου κάκητα δίψαε το κρίμα
να που βρήκε το θύμα της, άκακο θύμα.

Α! πως είχα σαν μάνα κι εγώ λαχταρήσει
«ήταν όνειρο κι έμεινεν άχνα και πάει»
σαν και τ' άλλα σου αδέλφια να σ' είχα γεννήσει
κι από δόξες αλάργα κι αλάργα από μίση.

Ένα κόκκινο σπίτι σ' αυλή με πηγάδι
και μια δράνα γιομάτη τσαμπιά κεχριμπάρι…
νοικοκύρης καλός να γυρνάς κάθε βράδυ,
το χρυσό, σιγαλό και γλυκό σαν το λάδι.

Κι αμ' ανοίγεις την πόρτα με πριόνα στο χέρι
με τα ρούχα γεμάτα ψιλό ροκανίδι,
«άσπρα γένια, άσπρα χέρια» η συμβία περιστέρι
ν' ανασαίνει βαθειά σ' ολοκέδρου αγέρι.

Κι αφού λίγο σταθείς και το σπίτι γεμίσει
τον καλό σου τον ίσκιο, πατέρα και Αφέντη,
η ακριβή σου να βγάνει νερό να σου χύσει,
ο ανυπόμονος δείπνος με γέλια ν' αρχίσει.

Κι ο κατόχρονος θάνατος θα 'φτανε μέλι
και πολλή φύτρα θ' άφηνες τέκνα και εγγόνια
καθενού και κοπάδι, χωράφι κι αμπέλι,
τ' αργαστήρι εκεινού που την τέχνη σου θέλει.

Κατεβάζω στα μάζια τη μαύρη ομπόλια
για να πάψει κι ο νους με τα μάτια να βλέπει.
Ξεφαντώνουν τ' αηδόνια στα γύρω περβόλια
λεμονιάς σε κυκλώνει λεπτή μοσχοβόλια.

Φεύγεις πάνω στην άνοιξη, γιέ μου, καλέ μου
άνοιξή μου, γλυκιά, γυρισμό που δεν έχεις.
Η ομορφιά σου βασίλεψε κίτρινη γιέ μου,
δε μιλάς, δεν κοιτάς, πως μαδιέμαι γλυκέ μου.

Καθώς κλαίει σαν της παίρνουν το τέκνο η δαμάλα
ξεφωνίζω και νόημα δεν έχουν τα λόγια.
Στύλωσέ μου τα δυο σου τα μάτια μεγάλα
τρέχουν αίμα τα στήθια όπου βύζαξες γάλα.

Πως αδύναμη στάθηκε τόσο η καρδιά σου
στα λαμπρά Γεροσόλυμα Καίσαρας να μπεις.
Αν τα πλήθη αλαλάζανε ξώφρενα «αλιάσου»
δεν ήξερα ακόμα ούτε πιο 'ν' τα' όνομά σου.

Κει στο πλάι δάγκασαν οι οχτροί σου τα χείλη.
Δολερά ξεσηκώσαμε τ' άγνωμα πλήθη
κι όσο γήλιος να πέσει και να 'ρθει το δείλι
το σταυρό σου καρφώσαν οχτροί σου και φίλοι.

Μα γιατί να σταθείς να σε πιάσουν! Κι ακόμα
σα ρωτήσανε. Ποιος, ο Χριστός; Κι είπες. Να 'μια!
Αχ, δεν ξέρει τι λέει το πικρό σου το στόμα
Τριάντα χρόνια παιδί μου δεν σ' έμαθ' ακόμα.

Η ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΤΟΥ ΚΥΡ ΜΕΝΤΙΟΥ

Δε λυγάνε τα ξεράδια
και πονάνε τα ρημάδια!
Κούτσα μια και κούτσα δύο,
της ζωής το ρημαδιό.

Μεροδούλι, ξενοδούλι!
Δέρναν ούλοι, αφέντες, δούλοι·
ούλοι, δούλοι, αφεντικό
και μ' αφήναν νηστικό.

Τα παιδιά, τα καλοπαίδια,
παραβγαίνανε στην παίδεια,
με κοτρώνια στα ψαχνά,
φούχτες μύγα στ' αχαμνά.

Ανωχώρι, Κατωχώρι,
ανηφόρι, κατηφόρι
και με κάμα και βροχή,
ώσπου μου 'βγαινε η ψυχή.

Είκοσι χρονώ γομάρι
σήκωσα όλο το νταμάρι
κι έχτισα, στην εμπασιά
του χωριού, την εκκλησιά.

Και ζευγάρι με το βόδι
(άλλο μπόι κι άλλο πόδι»
όργωνα στα ρέματα
τ' αφεντός τα στρέμματα.

Και στον πόλεμ' «όλα για όλα»
κοβαλούσα πολυβόλα
να σκοτώνονται οι λαοί
για τ' αφέντη το φαΐ.

Και γι' αφτόνε τον ερίφη
εκουβάλησα τη νύφη
και την προίκα της βουνό,
την τιμή της ουρανό.

Αλλ' εμένα σε μια σφήνα
μ' έδεναν το Μάη το μήνα
στο χωράφι το γυμνό
να γκαρίζω, να θρηνώ.

Κι ο παπάς με την κοιλιά του
μ' έπαιρνε για τη δουλειά του
και μου μίλαε κουνιστός:
- σε καβάλησε ο Χριστός.

Δούλευε για να στουμπώσει
όλ' η χώρα κι οι Καμπόσοι.
Μη ρωτάς το πώς και τι,
Να ζητάς την αρετή.

- δε βαστάω! θα πέσω κάπου
- ντράπου! τις προγόνοι ντράπου!
- αντραλίζομαι!... πεινώ…
- σουτ! θα φας στον ουρανό.!

Κι έλεα, όταν μιαν ημέρα
παρασφίξουνε τα γέρα,
θα ξεκουραστώ κι εγώ,
του θεού τ' αβασταγό.

Όχι, ξύλο! Φόρτωμα, όχι!
Θα μου δώσουνε μια κόχη,
λίγο πιόμα και σανό,
σύνταξη τόσω χρονώ!

Κι όταν ένα καλό βράδυ
θα τελειώσει μου το λάδι
κι αμολήσω την πνοή
(ένα πουφ, είν' η ζωή),

η ψυχή μου θε να δράμει
στη ζεστή αγκαλιά του Αβράμη,
τ' άσπρα, τ' αχερένια του
να φιλάει τα γένια του…

Γέρασα κι ως δε φελούσα
κι αχαΐρευτος κυλούσα,
με πετάξανε μακριά
να με φάνε τα θεριά.

Κωλοσύρθηκα και βρίσκω
στη σπηλιά τον Άη Φραγκίσκο:
- «χαίρε φως αληθινόν
και προστάτη των κτηνών»!

Σώσε το γέρο κυρ Μέντη
απ' την αδικιά τ' αφέντη
συ που δίδαξες αρνί
τον κυρ λύκο να γενεί.

Το σκληρόν αφέντη κάνε
από λύκο άνθρωπο κάνε…
μα με την κουβέντ' αυτή
πόρτα μου 'κλεισε κι αφτί.

Τότενες το μαύρο φίδι
το διπλό του το γλωσσίδι
πίσου από την αστοιβιά
βγάζει και κουνάει με βιά:

φως ζητάνε τα χαϊβάνια
κι οι ραγιάδες απ' τα ουράνια,
μα θεοί κι οξαποδώ
κει δεν είναι παρά δω.

Αν το δίκιο θες, καλέ μου,
με το δίκιο του πολέμου
θα το βρεις. Οπού ποθεί
λεφτεριά, παίρνει σπαθί.

Μη χτυπάς τον αδερφό σου,
τον αφέντη τον κουφό σου.
Και στον ίδρω το δικό
γίνε συ τ' αφεντικό.

Χάϊντε θύμα, χάϊντε ψώνιο,
χάϊντε σύμβολον αιώνιο.
Αν ξυπνήσεις μονομιάς
θα 'ρθει ανάποδα ο ντουνιάς.

Κοίτα, οι άλλοι έχουν κινήσει
κι έχ' η πλάση κοκκινίσει
κι άλλος ήλιος έχει βγει
σ' άλλη θάλασσ', άλλη γη.

Ο ΟΔΗΓΗΤΗΣ

(Το καλοκαίρι του 1921 έγραψε στην Αίγινα Το Φως που καίει, *που εξέδωσε ένα χρόνο αργότερα στην Αλεξάνδρεια με το ψευδώνυμο* Δήμος Τανάλιας.)

Δεν είμ' εγώ σπορά της τύχης
ο πλαστουργός της νιας ζωής.
Εγώ 'μαι τέκνο της ανάγκης
κι ώριμο τέκνο της οργής.

Δεν κατεβαίνω από τα νέφη,
γιατί δε μ' έστειλε κανείς
Πατέρας, τάχα παρηγόρια για σένα,
σκλάβε, που πονείς

Μέσα στο νου και στην καρδιά μου
αιώνων φουντώσανε ντροπές
και την παλάμη μου αρματώνουν
με φλογισμένες αστραπές

Δε δίνω λέξεις παρηγόρια,
δίνω μαχαίρι σ' ολουνούς.
καθώς το μπήγω μέσ' το χώμα
γίνεται φως, γίνεται νους

Όθε περνά,
γκρεμίζει κάτου σαν το βοριά,
σαν το νοτιά όλα τα φονικά ρηγάτα
θεμελιωμένα στην ψευτιά.

Κ' ένα στυλώνει κι ανασταίνει,
το 'να ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ,
ΕΙΡΗΝΗ ! ΕΙΡΗΝΗ !
ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΤΗΣ ΠΑΝΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΦΙΛΙΑΣ.

ΒΕΡΑΝΖΕΡΟΣ ΠΕΤΡΟΣ – ΙΩΑΝΝΗΣ

(1780-1857). Γάλλος ποιητής, συνθέτης ελαφρών τραγουδιών και φιλέλληνας. Σε μικρή ηλικία εγκαταλείφθηκε από τον πατέρα του που ήταν φανατικός βασιλόφρονας και αναγκάστηκε να εργαστεί σκληρά σε διάφορα επαγγέλματα. Παράλληλα έγραφε στίχους που ενθουσίαζαν πολλούς σύγχρονούς του διανοούμενος, ενώ έστειλε ποιήματά του και στο Λουκιανό Βοναπάρτη (αδελφό του Μ. Ναπολέοντα) ο οποίος του έδωσε επιχορήγηση και μισθό και συγχρόνως τον έκανε μέλος του Γαλλικού Ινστιτούτου. Εξύμνησε την Επανάσταση και πολέμησε τους Βουρβόνους, κυρίως με σατιρικά και φιλελεύθερα ποιήματα. Η κήρυξη της Ελληνικής Επανάστασης του 1821 του ενέπνευσε φλογερά ποιήματα και έψαλε τα ηρωικά κατορθώματα των Ελλήνων. Τα ποιήματά του «Το φανταστικό ταξίδι», «Τα Ψαρά» κ.α. συντέλεσαν στο να δημιουργηθεί φιλελληνικό ρεύμα στην Ευρώπη. Το 1848 εκλέχθηκε βουλευτής με 204.476 ψήφους, δε δέχτηκε όμως το βουλευτικό αξίωμα. Έγινε πασίγνωστος με τα ποιήματά του «Ο γερουσιαστής», «Μπον βιεγ», «Βιεγ αμί», «Ο βασιλιάς ντ' Υβετό», «Η Αγία Συμμαχία των λαών» κ.α.

Το παρακάτω ποίημα του ΒΕΡΑΝΖΕΡΟΥ, που ήταν καθρέφτης για τη ζωή των αγροτών μας στην περίοδο 1870-1880 και δημοσιεύτηκε στο «ΡΑΜΠΑΓΙΑ», είναι μια διαμαρτυρία και μια κραυγή πόνου από τις πιο εκφραστικές για τη ζωή του αγρότη:

Σήκω, Γιάννη, σήκω,
στ' όνειρό σου λύκο
χτες το βράδυ είδες;

Έρχετ' ο εισπράκτορας με τους σταυρωτήδες!
Γιάννη ξύπνα! Γιάννη! Κι ήρθαν στο χωριό μας
Φράγκοι όπου τα σπίτια παίρνουν παγανιά.
Άντρα μου, τι θένε; Έχουν και σχοινιά!
Είν' οι σταυρωτήδες! Πάει φτωχέ το βιό μας.

Τους φτωχούς μας γδύνουν λες μας έχουν άχτι
Α! κακό 'ν η φτώχεια με καλή καρδιά,
κι έχεις για να θρέψεις εξ – εφτά παιδιά…
η κατάστασή μας είναι το καλύβι
ένα σκάρτο στρέμμα δίχως τον καρπό
όμως το Ταμείο μας φυλάει σκοπό.
Κι η τοκογλυφία το πουγκί μας στύβει,
η ψυχή μας βγαίνει, μα τον ιδρώτα μας
τόνε χαίρονται άλλοι, πλούσιοι, τρανοί
κι απ' την τσέπη μέσα παίρνουν τα λεφτά μας.

ΒΕΡΑΡΕΝ ΕΜΙΛ

Βέλγος συγγραφέας. Γεννήθηκε το 1855 και πέθανε στο Σαιν Αμάν και πέθανε 1916 στη Ρουέν. Υπήρξε ποιητής, διηγηματογράφος, θεατρικός συγγραφέας και κριτικός. Έγραψε στη γαλλική γλώσσα και πρωτοεμφανίστηκε ως συμβολιστής ποιητής. Στην καλλιτεχνική του πορεία διακρίνεται ένα πέρασμα από το νατουραλισμό («Φλαμανδικά», 1883) στο μυστικισμό και στην πνευματώδη κρίση («Τα μαύρα λάβαρα», 1890). Σε πολλά έργα του εμπνεύστηκε από την κρίση του πλήθους και των μεγαλουπόλεων και το όραμα μιας απολύτρωσης των εργαζομένων, όπως στα «Πόλεις και πλοκάμια», (1895), «Κυριαρχικοί ρυθμοί, (1910) ή έγραψε για τα τοπία της πατρικής του γης («Ολόκληρη η Φλάνδρα», 1904-1911). Θεατρικά έργα του «Οι Αυγές» 1898, «Η Ελένη της Σπάρτης».

ΦΥΓΕΤΕ

Φύγετε δώθε, δείχτε μας τις πλάτες,
όλο το χάνι ανήκει στους διαβάτες.

Δικό μας είναι, είναι δικό μας
από τρακόσια τόσα χρόνια.
Είναι δικό μας απ' την πόρτα
με τις βαριές μακριές αμπάρες
ως εκεί πάνω στα ψηλά του μπαλκόνια.

Φύγετε δώθε, δείχτε μας τις πλάτες,
όλο το χάνι ανήκει στους διαβάτες.

Έχει το ξέρουμε ραγίσματα πολλά
κι έχει μεριές – μεριές ρημάξει,
μα θα γνοιαστούμε εμείς κι άλλος κανείς
απ' το κατώφλι ως τις σοφίτες τις ψηλές
για κάθε τι που θα χρειαστεί ν' αλλάξει.

Φύγετε δώθε, δείχτε μας τις πλάτες,
όλο το χάνι ανήκει στους διαβάτες.

Ιεροί για μας είν' οι νεκροί μας
που μες στα δρύινα φέρετρά τους ησυχάζουν,
καλότυχοι οι νεκροί μας, τις φωνές του μίσους
που απ' έναν κάμπο σ' άλλονε πηδούνε,
δεν τις ακούν, όπως εμείς, να τους ταράζουν.

Φύγετε δώθε, δείχτε μας τις πλάτες,
όλο το χάνι ανήκει στους διαβάτες.

Έχουμε τίτλους και δικαίωμά μας
ένας αετός το θυρεό μας να στολίζει.
Είναι δικαίωμά μας να το λένε οι νόμοι
να ‘χουμε μείς παραπανήσια,
κριθάρι, σίκαλη και βρώμη.

Φύγετε, τα καμώματά σας δεν περνούν,
τα λόγια σας αυτά πια δεν τ’ ακούμε.
Φύγετε, φύγετε από δω,
εμάς ο τίτλος μας είν’ ένας
και νιώστε τον καλά: πεινούμε.

ΒΟΡΕΙΟΥ ΠΕΤΡΟΥ

ΜΟΛΩΝ ΛΑΒΕ

Λευτεριάς και τιμής παλληκάρια
την αδούλωτη Κύπρο φρουρούν.
Στις τραχιές κορυφές κι ακρογιάλια,
τη σκανδάλη των όπλων κρατούν!

Ο Μακάριος, σ' άναστρη νύχτα,
με μια σάλπιγγα στέκει σκοπός
και κρατάει το χέρι στα πλήκτρα,
να σημάνει: «Πολέμαρχοι, εμπρός!»

στους βοριάδες τα ράσα ανεμίζουν
και στις μπόρες φουσκώνουν διπλά,
ως αν φλόγες και λαύρα γεμίζουν
του Δεσπότη τα στήθη, η καρδιά.

Και ο Γρίβας, μ' ατσάλινο βλέμμα,
και με ξίφος π' αστράφτει γυμνό,
καρτερεί, μυστικά, κάποιο νεύμα,
να σκορπίσει φωτιά στον εχθρό.

Και η μάνα, μεγάλη Πατρίδα,
δρασκελάει βουνά και νησιά
και κραδαίνοντας δόρυ κι ασπίδα
στις επάλξεις της Κύπρου πετά.

Στ' οχυρό πιο βαριά βηματίζει
και το δόρυ στις πέτρες χτυπά.
Με τα μάτια τον Πόντο σπαθίζει,
Μην κρυφτεί ο εχθρός στ' ανοιχτά.

Τότε αργά, βοερά, του φωνάζει:
«στα μαρμάριν' αλώνια να 'ρθεις.
Αν τολμάς! Να παλέψεις σε κράζει,
ο παλιός, θρυλικός Διγενής».

ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

Έζησε από το 1912 έως το 1991. Ποιητής και συγγραφέας από τους κορυφαίους εκπροσώπους της σύγχρονης ελληνικής λογοτεχνίας. Καταξιώθηκε με τον πηγαίο και διαυγή λυρισμό του από τα πρώτα του έργα «Κάτω από σκιές και φώτα» το 1929, «Κατεβαίνοντας στη σιγή των αιώνων» το 1933, «Οι γκριμάτσες του ανθρώπου» το 1935. Πολυγραφότατος αλλά πάντοτε με το πάθος της λεπτότητας και της τελειοθηρίας εμπιστεύτηκε στην ποίησή του την πίστη του στον άνθρωπο, στη δικαιοσύνη, στην ειρήνη, εμπνεόμενος πάντοτε από τις ευγενέστερες παραδόσεις του ελληνικού λαού. Τιμήθηκε επανειλημμένα, βραβεύτηκε και εκλέχθηκε ακαδημαϊκός. Το έργο του είναι ανεξάντλητο, πηγή έμπνευσης και υψηλής αίσθησης αφοσίωσης στην ομορφιά του Λόγου: «Το μεσουράνημα της φωτιάς» το 1940, «Παραμυθένια πολιτεία» το 1947, «Ο Ταΰγετος και η σιωπή» το 1949, «Τα θολά ποτάμια» το 1950 και άλλες ποιητικές συλλογές. Εξίσου αξιόλογα είναι τα πεζά έργα και τα κριτικά του σημειώματα.

ΜΑΝΑ ΚΑΙ ΓΙΟΣ (1940)

Στης ιστορίας το διάσελο "όρθιος ο γιός πολέμαγε
κ' η μάνα κράταε τα βουνά, όρθιος να στέκει ο γιός της,
μπρούτζος, χιόνι και σύννεφο. Κι αχολόγαγε η Πίνδος
σα νάχε ο Διόνυσος γιορτή. Τα φαράγκια κατέβαζαν
τραγούδια κι αναπίδαγαν τα έλατα και χορεύαν
οι πέτρες". Κι όλα φώναζαν: "Ίτε παίδες Ελλήνων…".
Φωτεινές σπάθες οι ψυχές σταύρωναν στον ορίζοντα,
ποτάμια πισωδρόμιζαν, τάφοι μετακινιόνταν.

Κι οι μάνες τα κοφτά γκρεμνά σαν Παναγιές τ' ανέβαιναν.
Κ' έλυνε τα τσεμπέρια τους ώ έπαιρνε τα μαλλιά τους
κι έδερνε τα φουστάνια τους και τις σπαθοκοπούσε και
τις αεροτραμπάλιζε ο άνεμος φορτωμένες.
Με την ευκή στον ώμο τους κατά το γιό πηγαίναν
μ' αυτές αντροπατάγανε, ψηλά, πέτρα την πέτρα,
κι ανηφορίζαν στην γραμμή, όσο που μες στα σύννεφα
χάνονταν ορθομέτωπες η μια πίσω απ' την άλλη.

Ένας στρατιώτης μουρμουρίζει στο Αλβανικό μέτωπο
……..
Μα ό,τι κι αν γίνει, εμείς θα επιζήσουμε.
Άνθρωποι κατοικούν μες στο πνεύμα της λευτεριάς.
Αναρίθμητοι άνθρωποι, όμορφοι μες στη θυσία τους.
Άνθρωποι.
Ένας μέγας καταυλισμός είναι η έννοια της αρετής.
Τ' ότι πέθαναν, δεν σημαίνει πως πάψαν να υπάρχουν εκεί με τις λύπες,
τις χαρές, τις αγάπες και τις κουβέντες τους.
Ο Ήλιος σας θάναι ακριβά πληρωμένος.
Αν τυχόν δεν γυρίσω, ας είστε καλά,
σκεφτείτε για λίγο πόσο μου στοίχισε.

(σαν ήμουνα μικρός
καθρεπτιζόμουνα στα ρυάκια της πατρίδας μου·
δεν ήμουν πλασμένος για τον πόλεμο).

ΠΡΟΣΚΛΗΤΗΡΙΟ

(ποιητική συλλογή ΟΔΟΙΠΟΡΙΑ)

…Κοιτάχτε αυτή τη θάλασσα, που δίχως
αχτή λαμποκοπά, κι αυτού του δέντρου
το λύγισμα, με πόση εμπιστοσύνη
δεν κρέμεται στον άνεμο! Κοιτάχτε
τα ράμφη των πουλιών που ακινητούνε
το μεσημέρι, στους σχισμένους βράχους…

Ασύγκριτη είναι η μέρα που απ' το βάθος
με κυκλικές ψηλώνει παρελάσεις
κι απέραντος ο κόσμος!... Σηκωθείτε!
η θάλασσα ανεβαίνει στην αυλή μας
κ' οι ορίζοντες χτυπούν τις πόρτες μας!

Πάνω απ' το δροσερό κ' ήσυχο κύμα
ξαναγυρίζει η άνοιξη! Τ' αγέρι
πηγά απ' της χαραυγής τη ρόδινη άχνα
σ' όλη τη γη! Τα μέτωπα αναπνέουν
κι ανθίζουν τα χαμόγελα που πλέκουν
το μέλλον της ζωής! Αγαπηθείτε!...

Γιατί, αδελφοί, να κάνουμε τις νύχτες
στοχαστικές τις μέρες να βαραίνουν
απ' τις μελαγχολίες τους, τραβηγμένες
στων θαλασσών τις άκρες; Τι στοιχίζει
στ' αηδόνι το τραγούδι κι η ευγένεια
στην πρωινή βροχή; Αγαπηθείτε!...

Ας κλείσουμε και μείς τον προορισμό μας
καθώς αυτός ο ήλιος εκεί πάνω.
Ας φεύγουμε ανεβαίνοντας, και τέλος,
ας κάμψουμε τα σύνορα του Κόσμου,
καθώς εκείνος, μ' ανοιγμένα ρόδα!...

ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΜΕ ΤΗ ΦΥΣΑΡΜΟΝΙΚΑ

Δεν είναι πια το πολυβόλο που θα κρίνει τη λευτεριά.
Δεν είναι πια οι βασανιστές που θα μας καταλύσουν.
Δεν είναι κείνος που θα βγει να σ' αντιμετωπίσει,
παιδί του αγέρα με τη φυσαρμόνικα!
Άγαλμα του πεζοδρομίου που σε φυσά ο μαΐστρος
στο ένα σου πόδι – ενώ σφυρίζεις τους καημούς της πατρίδας
με μια φωνή σαν του ρυακιού που κελαηδεί από την καρδιά σου
μικρή καρδιά της λευτεριάς που τρέμει όπως η πούλια,
παιδί του αγέρα με τη φυσαρμόνικα!

Αγκάλιασε τις πιπεριές της λεωφόρου το αίμα σου.
Έγινε το αίμα σου πουλί κι ανέβει να μας κελαηδήσει
απάνω από τα κυπαρίσσια του Συντάγματος!
Τιτίβ, τσίτσίου! Μη φοβόσαστε! Τιτίβ, τσιτσίου! Μη φοβόσαστε!
Έγινες το πουλί κι η μυγδαλιά, το άστρο και το παράθυρο.
Ζωγραφισμένο από τις αστραπές στην πόρτα μας,
Που την αγκάλιαζεν
θάνατος τη νύχτα να την παραβιάσει.
Έσπρωχνες το σκοτάδι, ολόγυμνο! Και 'μείς, τι να σου ειπούμε!
Μια τέτοια μέθη αθανασίας δεν την χωρά η καρδιά μας,
παιδί του αγέρα με τη φυσαρμόνικα!

Πες μας ποιητή των ποιητών πώς να σε τραγουδήσουμε!
Σύντροφε της ελπίδας μας, πες μας πώς να σε ειπούμε!
Πες μας, γιατί υποφέρουνε τα χείλη μας!
Δε θέλουμε τα λόγια μας να πέσουνε στο χώμα!
Δε θέλουμε να χάσουμε μια τέτοια αποστολή!
Αλλιώς, καλύτερα να βγαίναμε να σκοτωθούμε στη μάχη!
Αλλιώς, καλύτερα να φεύγαμε στους ωκεανούς με τα καράβια,
παρά να κλέβουμε τα ψίχουλα του ψωμιού των απελπισμένων
όταν εσύ φρουρείς μονάχο τα στενά της νύχτας,
πιο αγνό κι απ' του Χριστού των έρωτα
προς του κάμπου της μαργαρίτες,
παιδί του αγέρα με τη φυσαρμόνικα!

Θα βγω στον κάμπο να μαζέψω τα πεσμένα φύλλα του ήλιου
να πλάσω τις αχτίδες του – τούτο το καλοκαίρι
να πλάσω τις αχτίδες του σε φύλλα για να γράψω
τον ουρανό και το τραγούδι σου, Ελληνόπουλο!
Γιατί το χρώμα δε με φτάνει! Δε με φτάνει το αίμα μου!
Γιατί τα δάκρυά μου δε φτάνουνε να πλάσω τον πηλό μου!
Τι να το κάμω το σπίτι μου! Έξω σε τραγουδάνε!
Έξω μιλούν για σένανε! Δε μου φτάνει η φωνή μου!
Θα τρέξω εκεί που σ' άκουσα να λες "Όχι" στο θάνατο!
Θα τρέξω εκεί που πήγαινες σφυρίζοντας αντίθετα
στ' αστροπελέκι! Αντίθετα στη διαταγή και στο γλυκό ψωμί
της γης! Αντίθετα
στα γαλανά σου μάτια που ήταν για τον έρωτα!

Και θα τινάξω τους καημούς σου από τις πιπεριές!
Και θα μαζέψω τις φωνούλες σου! και θα σκεπάσω της ποίησής μου την Άγια τράπεζα με τ' αλατζένιο σου πουκάμισο!
Και θα μαζέψω τ' αγριολούλουδα σα να σηκώνω τη σημαία σου
για να τη στήσω στην είσοδο της πατρίδας,
στην είσοδο του χρόνου και των καραβιών. Σα να σηκώνω
τον "Άρτο" της Ελλάδας απ' την άσφαλτο,
διάτρητον απ' τις σφαίρες των εχθρών! Να σε σηκώσω
και να σε βάλω σ' ένα μπρούτζινο βάθρο. Και να σφυρίζεις
στο ένα σου πόδι – γέρνοντας αμέριμνα στον ώμο σου
κάτω απ' τα συννεφάκια των καιρών
μες στην πλατεία του Συντάγματος!

Πώς να σε ιδώ! Πώς να σε ειπώ! Πώς να σε ζωγραφίσω,
παιδί του αγέρα με τη φυσαρμόνικα!

ΑΘΗΝΑ

Αθήνα. Είναι μεσάνυχτα.
Κλαίνε οι λαμπάδες στη Μητρόπολη του κόσμου!
Αθήνα. Είναι μεσάνυχτα.

Τετράγωνε, γιγάντιε πύργε
θεμελιωμένε πάνω στο μέτωπο του πλανήτη
κηπούπολη των αστεριών της δόξας που σε φέγγει ο ήλιος
της Αρετής απάνω στη μοναδική κορφή σου,
εκεί που συναντιώνται οι χρυσαητοί της ανατολής και της δύσης
εκεί που δίνουν τα χέρια τους οι λαοί φουρτουνιασμένοι από μεγάλα αισθήματα,
που λάμπεις φωταγωγημένη από τα συρματοπλέγματα του μετώπου σου
κρεμάλες, μαύρα σύννεφα, θάνατος. και συ, πάνω
στης ιστορίας το Ζάλογγο χορεύεις τραγουδώντας
μες στην παγκόσμια νύχτα τα συνθήματα του αιώνα σου:

Κάθε κουρέλι νηστικού παιδιού
σηκώνει την υπόληψη της πατρίδας.

Στενάζουνε τα παλληκάρια σου μέσα στην περηφάνια τους
να μην τ' ακούσει άλλος κανείς εχτός από τη λευτεριά
που έγινε πια μητέρα τους και τα κοιμίζει όλα μαζί πάνω στο ίδιο προσκέφαλο
που τα σκεπάζει όλα μαζί με τον αστερισμό του μαντύα της
στα πεζοδρόμια, στα στρατόπεδα, στις φυλακές…

Αθήνα! Αθήνα!
Το αίμα σου αγγίζει την καρδιά της γης. Τρέμουν τα δέντρα.
Οι μισθοφόροι σε χτυπούν. Σ' αγκαλιάζει ο ήλιος.

ΕΛΕΓΕΙΟ ΠΑΝΩ ΣΤΟΝ ΤΑΦΟ ΕΝΟΣ ΜΙΚΡΟΥ ΑΓΩΝΙΣΤΗ

(αφήνουμε τους στίχους του Νικηφόρου Βρεττάκου να μιλήσουν. Γιατί ο Άρης Βελουχιώτης έφυγε μικρός, νέος. Και ο αγωνιστής αυτός έλειψε πραγματικά από την Αριστερά αλλά και από την Ελλάδα.)

Πάνω στο χώμα το δικό σου λέμε τ' όνομά μας.
Πάνω στο χώμα το δικό σου σχεδιάζουμε τους κήπους και τις πολιτείες μας.
Πάνω στο χώμα σου Είμαστε. Έχουμε πατρίδα.

Έχω κρατήσει μέσα μου την τουφεκιά σου.
Γυρίζει μέσα μου ό φαρμακερός ήχος του πολυβόλου.
Θυμάμαι την καρδιά σου που άνοιξε κι' έρχονται στο μυαλό μου
κάτι εκατόφυλλα τριαντάφυλλα
που μοιάζουνε σαν ομιλία του απείρου προς τον άνθρωπο.
Έτσι μας μίλησε ή καρδιά σου.
Κι είδαμε πως ο κόσμος είναι μεγαλύτερος
κι έγινε μεγαλύτερος για να χωρά ή αγάπη.
Το πρώτο σου παιχνίδι, Εσύ.
Το πρώτο σου αλογάκι, Εσύ.
Έπαιξες τη φωτιά. Έπαιξες το Χριστό.
Έπαιξες τον Άι - Γιώργη και το Διγενή.
Έπαιξες τους δείχτες του ρολογιού πού κατεβαίνουν απ' τα μεσάνυχτα.
Έπαιξες τη φωνή της ελπίδας εκεί που δεν υπήρχε φωνή.

Η πλατεία ήταν έρημη. Η πατρίδα είχε φύγει.
Ήταν καιρός! Δε βάσταξε η καρδιά σου περισσότερο!
Ν' ακούς κάτω απ᾽ τη στέγη σου τ' ανθρώπινα μπουμπουνητά
της Ευρώπης!
Άναψες κάτω απ᾽ το σακάκι σου το πρώτο κλεφτοφάναρο.
Καρδιά των καρδιών! Σκέφτηκες τον ήλιο και προχώρησες...

Ανέβηκες στο πεζοδρόμιο κι έπαιξες τον Άνθρωπο!

ΟΧΙ

Κανείς δεν σούφερε νερό την ώρα που πολεμούσες.
Κανείς δεν σου κατέρστρωσε το σχέδιο της μάχης.
Δεν είχες ούτε στρατηγούς, ούτε άλογα, ούτε χάρτες.
Απ' τη μια ομίχλη βγαίνοντας μέσα στην άλλη ομίχλη έμπαινες.
Κι όταν χωρίζαν τα σύννεφα, φαινόσουν να στέκεις όρθιος στο ένα σου ποδάρι, ενώ κρεμόταν σαν άγιο πνεύμα η αστραπή πάνω απ' την κεφαλή σου.
Μέσ' απ' τα μάτια σου έτρεχαν καπνός και δάκρυα.
Και είχες καημό και πόνο μονάχα στις αδειανές σου μπαλάσκες.
Άφησες έναν Τύραννο πίσω στην πατρική σου γης.
Έναν άλλο Τύραννο βγήκες να πολεμήσεις.
Ότι είχες ήταν μέσα σου. Η τέχνη σου. Η ομορφιά σου.
Τα όπλα σου. Η πατρίδα σου. Ο ήλιος σου. Οι σύμμαχοί σου.
Πεινούσες. Ήσουνα γυμνός. Έτρεμαν όπως τ' άσπρο πανί τα παγωμένα σου χείλη. Τα δάχτυλά σου δεν έκλειναν.
Μα από παντού σου μιλούσαν μ' αγάπη
Γιατί δεν είχες δεύτερο φυσίγγι στο τουφέκι σου.
Γιατί απ' τα τρύπια σου άρβυλα έμπαινε ο θάνατος,
και σου 'τρωγε τα κίτρινα δάχτυλα, ενώ, εσύ, φώναζες πηδώντας από διάσελο σε διάσελο κι ανοίγοντας τα χείλη σου μεσ' τη φωτιά: Όχι! Χιλιάδες Όχι!
Όσα είν' τα δέντρα αυτής της γης κι όσες οι πέτρες.
Όχι!

ΜΠΡΕΧΤ ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΜΠΕΡΤΟΛΤ ΦΡΙΝΤΡΙΧ (1898-1956)

BERTOLT BRECHT

Γερμανός ποιητής, ηθοποιός και σκηνοθέτης θεάτρου. Διέθετε αναμφισβήτητη ευφυΐα, τα ηθικά και πολιτικά όμως διλήμματα της ζωής του και η αντιφατική και πολλές φορές προκλητική προσωπικότητά του, είχαν σαν αποτέλεσμα τη διατύπωση διάφορων απόψεων για το πρόσωπό του. Αγαπήθηκε από τους Δυτικούς για την ποίησή του, ενώ οι κομμουνιστές έκαναν χρήση των πολιτικών του πεποιθήσεων και ήταν επιφυλακτικοί απέναντι στους καλλιτεχνικούς του στόχους. Ωστόσο το όνομά του έγινε συνώνυμο της πολιτικής πρωτοπορίας. Ο Μπρεχτ συμπύκνωσε στο πρόσωπο και τη ζωή του τις αγωνίες και τις συγκρούσεις μιας ολόκληρης εποχής, αντέδρασε μέσα από το έργο του στην κατάρρευση των αξιών, αναζήτησε διεξόδους και αναδείχθηκε σε φανατικό φιλειρηνιστή. Το 1955 πήρε το βραβείο Ειρήνης από τον Στάλιν. Πέθανε στο Όστιν της Γερμανίας.

Η ΜΑΣΚΑ ΤΟΥ ΚΑΚΟΥ

Στον τοίχο μου κρέμεται ένα γιαπωνέζικο γλυπτό
Μάσκα ξύλινη ενός κακού δαίμονα, βαμμένη με χρυσό
Με συμπάθεια κοιτά
Τις φουσκωμένες αρτηρίες που δείχνουν
Πόσο κουραστικό είναι
Να είσαι κακός.

ΟΙ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΕΣ ΕΠΟΧΕΣ

Οι καινούργιες εποχές δεν έρχονται αμέσως
Ο παππούς μου ζούσε σε καινούργια εποχή
Το εγγόνι μου θα ζει ακόμα στην παλιά

Το καινούργιο κρέας τρώμε
Με τα παλιά πιρούνια

Δεν ήταν τ' αυτοκίνητα
Μήτε τα τανκς
Δεν ήταν τ' αεροπλάνα πάνω απ' τις στέγες μας
Μήτε τα βομβαρδιστικά

Οι νέες κεραίες μεταδίνουν τις παλιές βλακείες
Η σοφία διαδίδονταν πάντα από στόμα σε στόμα.

ΕΛΑΤΑ

Το πρωί
Τα έλατα μοιάζουν χάλκινα
Έτσι τα είδα γω
Πριν από μισό αιώνα
Πριν από δυο παγκόσμιους πολέμους
Με τα μάτια της νιότης.

ΚΑΠΟΤΕ ΣΑΝ ΘΑΡΘΕΙ Ο ΚΑΙΡΟΣ

Κάποτε σαν θάρθει ο καιρός
Θα σκεφτούμε πάνω στις ιδέες όλων των μεγάλων στοχαστών
Θα θαυμάσουμε τους πίνακες όλων των μεγάλων ζωγράφων
Θα γελάσουμε μ' όλους τους χωρατατζήδες
Θα κορτάρουμε όλες τις γυναίκες
Θα διδάξουμε όλους τους ανθρώπους.

ΟΛΑ ΑΛΛΑΖΟΥΝ

Όλα αλλάζουν
Να ξαναρχίσεις
Μπορείς και με την τελευταία σου πνοή
Μα ότι έγινε, έγινε
Και το νερό που έριξες στο κρασί σου
Δεν μπορείς να το ξαναβγάλεις.
Ότι έγινε, έγινε
Το νερό που έριξες στο κρασί σου

Δεν μπορείς να το ξαναβγάλεις.
Όλα όμως αλλάζουν
Να ξαναρχίσεις
Μπορείς και με την τελευταία σου πνοή.

ΔΙΑΒΑΖΕΤΑΙ ΠΡΩΙ ΚΑΙ ΒΡΑΔΥ

Αυτός που αγαπώ
Μου είπε
Ότι με χρειάζεται

Γι' αυτό
Προσέχω τον εαυτό μου
Βαδίζω με προφύλαξη
Και φοβάμαι κάθε στάλα βροχή
Μηδά και με σκοτώσει.

ΟΤΙ ΣΕ ΣΕΝΑ ΗΤΑΝ ΒΟΥΝΟ

Ότι σε σένα ήταν βουνό
Το ισοπέδωσαν
Και σκέπασαν
Την κοιλάδα σου
Από πάνω σου περνάει τώρα
Ένας δρόμος άνετος.

ΑΝ ΣΟΥ ΠΕΙ Η ΠΕΤΡΑ

Αν η πέτρα που πετάς ψηλά
Σου πει ότι στη γης θέλει να πέσει
Πίστεψέ την.
Αν το νερό που ετοιμάζεσαι να μπεις
Σου πει ότι θα βραχείς
Πίστεψέ το.
Αν σου γράψει η φίλη σου
Ότι κοντά σου θέλει νάρθει
Μην την πιστέψεις.
Τι εδώ
Δεν υπάρχουν οι νόμοι της φύσης.

ΣΕ ΣΚΟΤΕΙΝΗ ΕΠΟΧΗ

Δε θα πουν: όταν η καρυδιά λικνίζονταν στον άνεμο
Μα: όταν ο μπογιατζής τσάκιζε τους εργάτες
Δε θα πουν: όταν το παιδί έριχνε βότσαλα στο ρέμα
Μα: όταν ετοιμάζονταν οι μεγάλοι πόλεμοι
Δε θα πουν: όταν η γυναίκα έμπαινε στην κάμαρη
Μα: όταν οι μεγάλες δυνάμεις ενώθηκαν κόντρα στους εργάτες
Δε θα πουν όμως: οι καιροί ήταν δύσκολοι
Μα… γιατί σώπασαν οι ποιητές.

ΑΠΟ ΤΑ «ΜΠΟΥΚΟΒΙΑΝΑ ΕΛΕΓΕΙΑ»

Αλλαγή τροχού

Κάθουμαι στην άκρη του δρόμου
Ο οδηγός αλλάζει τον τροχό
Δεν μου ’δωσε χαρά ο τόπος που έμενα
Δεν μου δίνει χαρά ο τόπος που πάω
Τότε γιατί κοιτάω την αλλαγή του τροχού
Μ’ αδημονία;

Ο κήπος

Στη λίμνη, βαθιά μέσα σ’ έλατα και λείκες
Κλεισμένος με τοίχο και θάμνους, ένας κήπος
Τόσο περίτεχνα, φυτεμένος με λουλούδια εποχικά
Που ανθίζει απ’ τον Μάρτη ως τον Οχτώβρη
Εδώ κάθομαι τα πρωινά, όχι πολύ συχνά
Κι εύχομαι να μπορούσα και γω αδιάκοπα
Στους διάφορους καιρούς, στους καλούς και στους κακούς
Τούτο ή κείνο το ευχάριστο να δείχνω.

Η λύση

Μετά το κίνημα της 17 Ιουνίου
Ο γραμματέας της Ένωσης Συγγραφέων
Έβαλε να μοιράσουν προκηρύξεις

Στην Αλλέα Στάλιν, που έλεγαν ότι
Ο λαός εξαπάτησε την εμπιστοσύνη
Της κυβέρνησης και πως τώρα
Με διπλή δουλειά μονάχα
Θα μπορούσε να την ξανακερδίσει.
Μα δε θα ήταν πιο απλό
Να διαλύσει η κυβέρνηση το λαό
Κι έναν άλλο να διαλέξει.

Μεγάλη εποχή σπαταλημένη

Ήξερα πως χτίζονταν πολιτείες
Μα δεν πήγα
Αυτό ανήκει στη στατιστική, σκέφτηκα
Όχι στην ιστορία.
Τι αξίζουν πολιτείες χτισμένες
Δίχως τη σοφία του λαού;

Ζεστή μέρα

Ζεστή μέρα. Κάθουμαι στο περίπτερο
Με τα χαρτιά στα γόνατα.
Μέσ' από την ιτιά ξεχωρίζω μια πράσινη βάρκα
Στην πρύμνη μια χοντρή καλόγρια, χοντρά ντυμένη
Μπροστά της ένας ηλικιωμένος άντρας με μαγιό
Μου φαίνεται παπάς
Στα κουπιά, ένα παιδί, τραβάει μ' όλη του τη δύναμη.
Όπως τον παλιό καιρό, συλλογιέμαι,
Όπως τον παλιό καιρό.

Ο κουλοχέρης στο δάσος

Ιδροκοπημένος σκύβει να μαζέψει
Τα ξερά κλαδιά. Τις αλογόμυγες
Διώχνει κουνώντας το κεφάλι.
Ανάμεσα στα γόνατα δένει
Τα ξύλα με δυσκολία. Αγκομαχώντας
Ορθώνει το κορμί και σηκώνει ψηλά
Το χέρι να δει αν βρέχει
Το χέρι ψηλά ο τρομερός Ες – Ες.

Διαβάζοντας τον Οράτιο

Ακόμα κι ο κατακλυσμός
Δεν κράτησε αιώνια
Κάποτε στέρεψαν
Τα μαύρα νερά.
Βέβαια, πόσοι λίγοι
Ήταν εκείνοι
Που κράτησαν περισσότερο.

———————

ΑΠΟ ΤΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΕΡΙΕΧΟΝΤΑΙ ΣΕ ΣΥΛΛΟΓΕΣ

Οι φίλοι

Εμένα, τον θεατρικό συγγραφέα
Ο πόλεμος με χώρισε απ' τον φίλο μου τον σκηνογράφο
Οι πολιτείες που δουλέψαμε δεν υπάρχουν πια
Όταν διαβαίνω από πολιτείες που υπάρχουν ακόμα
Λέγω κάποτε: τούτο κει το γαλάζιο ρούχο
Ο φίλος μου θα το τοποθετούσε καλύτερα.

Για την Ελένα Βάιγκελ

Και τώρα έβγα με βήμα ανάλαφρο
Στης ερειπωμένης πολιτείας την παλιά σκηνή
Γεμάτη υπομονή μα κι αμείλιχτα
Το σωστό δείχνοντας
Στο ανόητο παράβαλε τη σοφία
Στο μίσος τη φιλία
Στο γκρεμισμένο σπίτι
Το λαθεμένο σχέδιο
Μα σ' αυτούς που δε μαθαίνουν
Δείξε με κάποιαν ελπίδα
Το καλό σου πρόσωπο.

Ένα καινούργιο σπίτι

Σαν γύρισα από την δεκαπεντάχρονη εξορία
Μπήκα σ' ένα καινούργιο σπίτι. Κρέμασα εκεί
Τις μάσκες του Νο και μια εικόνα που έχω

Με τον δύσπιστο. Διαβαίνοντας από ερείπια
Καθημερινά θυμάμαι τα προνόμια
Που μου χαρίζει το σπίτι αυτό.
Ελπίζω καρτερικά να μη με κάνει
Με τις τρώγλες όπου χιλιάδες κατοικούν
Πάνω στη ντουλάπα μαζί με τα χειρόγραφα
Βρίσκεται ακόμα το μπαούλο μου.

ΑΠΟΦΘΕΓΜΑ

Ο ποιητής Κιν έλεγε:
Πώς να γράφω έργα αθάνατα, όταν δεν είμαι γνωστός;
Αν δε με ρωτήσουνε πώς ν' αποκριθώ;
Γιατί το χρόνο μου να χάνω σε στίχους που ο χρόνος
θα τους χάσει;
Γράφω τις προτάσεις μου σε μια γλώσσα στέρεη
τι φοβάμαι, ότι καιρός πολύς θα περάσει,
ώσπου να εκτελεσθούν.
Για να φτάσουμε στο Μεγάλο χρειαζόμαστε μεγάλες αλλαγές.
Οι μικρές αλλαγές είν' εχθροί των μεγάλων αλλαγών.
Έχω εχθρούς. Πρέπει λοιπόν να είμαι γνωστός.

Αντί στο δάσος να παίζει με τους συνομήλικούς του
ο μικρός γιός μου σκύβει πάνω στα βιβλία.
Και πιότερο του αρέσει να διαβάζει
για τις απάτες των λεφτάδων
και τις σφαγές των στρατηγών.
Όταν τη λέξη διαβάζει που οι νόμοι χρησιμοποιούν
για ν' απαγορεύουν σε φτωχούς και πλούσιους
να κοιμούνται κάτω από τις γέφυρες
ακούω το χαρούμενο του γέλιο.
Όταν ανακαλύπτει ότι ο Συγγραφέας
κάποιου βιβλίου είναι πουλημένος
φωτίζεται το κούτελό του. Το εκτιμώ αυτό,
θα 'θελα, ωστόσο, να μπορούσα
μια νιότη να του προσφέρω
όπου στο δάσος θα πήγαινε να παίζει
με τους συνομήλικούς του.

ΚΑΘΕ ΧΡΟΝΟ ΤΟ ΣΕΠΤΕΜΒΡΗ ΣΑΝ ΑΝΟΙΓΟΥΝ ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ

Κάθε χρόνο το Σεπτέμβρη σαν ανοίγουν τα σχολειά
οι γυναίκες των συνοικισμών στέκουν στα χαρτοπωλεία
κι αγοράζουν τετράδια και βιβλία σχολικά
για τα παιδιά τους.
Απελπισμένες ψάχνουν στα τριμμένα τσαντάκια τους
και την τελευταία δεκάρα όλο παράπονο
που η γνώση είναι τόσο ακριβή
και όμως μήτε που υποπτεύονται
πόσο κακή είναι η γνώση
που προορίζεται για τα παιδιά τους.

Η ΔΕΚΑΕΞΑΧΡΟΝΗ ΡΑΦΤΟΥΛΑ ΕΜΑ ΡΙΖ ΣΤΟΝ ΑΝΑΚΡΙΤΗ

Όταν έφεραν τη δεκαεξάχρονη ραφτούλα
Έμα Ριζ απ' το Τσερνόβιτς
στον ανακριτή, κείνος την κάλεσε να εξηγήσει
γιατί μοίραζε προκηρύξεις
που τον λαό καλούσαν σ' επανάσταση,
πράξη που τιμωρείται με φυλάκιση.
Τότε κείνη αντί ν' αποκριθεί
σηκώθηκε και τραγούδησε τη Διεθνή.
Κι όταν ο ανακριτής κούνησε το κεφάλι,
του φώναξε: σήκω πάνω
Ακούς τη Διεθνή.

ΕΠΙΛΟΓΗ ΑΠΟ ΧΤΗΝΗ

Όταν ο κύριος Κόυνερ, ο στοχαστής, άκουσε
πως ο πιο ξακουστός εγκληματίας της Νέας Υόρκης,
ένας λαθρέμπορος ναρκωτικών και μαζικός δολοφόνος,
σκοτώθηκε σαν σκυλί
και θάφτηκε δίχως παπά και διάκο,
δεν έδειξε παρά μονάχα έκπληξη.
"Πώς είναι δυνατό"; είπε
κι ο εγκληματίας ακόμα να μην είναι σίγουρος
για τη ζωή του
και να μη γνωρίζει κάποια αποτυχία

μήτε καν αυτός που είναι έτοιμος για όλα:
ο καθένας το ξέρει πως είναι χαμένοι
αυτοί που νοιάζονται για την αξιοπρέπειά τους
καλά και κείνοι που τη θυσιάζουν;
Να πούμε δηλαδή πώς όποιος πάει για μαλλί
βγαίνει κουρεμένος;
Ιδροκοπημένοι τινάζονται τη νύχτα στον ύπνο τους οι δίκαιοι
κι ο παραμικρός θόρυβος τρόμο τους προκαλεί
και τώρα μαθαίνω πως κι ο εγκληματίας
δεν μπορεί πια να κοιμάται ήσυχος;
Τι σύγχυση.
Τι χρόνια είναι τούτα.
Μου λεν πως με μιαν απλή προστυχιά
δεν καταφέρνεις πια τίποτα.
Μ' ένα φονικό μονάχα κανείς δεν πετυχαίνει.
Πρόθυμα θα 'κανε ο καθένας
δυο τρεις προδοσίες κάθε πρωί.
Τι ωφελεί όμως τόση προθυμία,
όταν όλα εξαρτώνται από την δυνατότητα;
Ως κι ασυνειδησία δεν είναι αρκετή.
Το αποτέλεσμα κρίνει τα πάντα.
Έτσι μπαίνει κι ο αθεόφοβος
στον τάφο δίχως θόρυβο
μιας κι υπάρχουν πολλοί όμοιοί του
δεν εντυπωσιάζει.
Πόσο πιο φτηνά θα μπορούσε ν' αποχτήσει τον τάφο
αυτός που για λεφτά τόσο διψούσε,
τόσα φονικά
και μια τόσο σύντομη ζωή.
Τόσα εγκλήματα
και πόσο λίγοι φίλοι.
Αν ήταν αδέκαρος
δε θα μπορούσαν να ήταν λιγότεροι.
Πώς, λοιπόν, αντικρίζοντας τέτοια περιστατικά,
να μη χάνουμε το θάρρος
τι άλλα να σχεδιάσουμε,
ποια άλλα εγκλήματα να σοφιστούμε,
δεν είναι καλό το να ζητάς πολλά.
Τέτοια βλέποντας, είπε ο κύριος Κόυνερ,
αποθαρρυνόμαστε.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΜΙΑΣ ΓΕΡΜΑΝΙΔΑΣ ΜΗΤΕΡΑΣ
(1944)

(Σε μετάφραση Ισιδώρας Καμιναρέα)

Παιδί μου, εγώ σου χάρισα τις μπότες
και το πουκάμισο το καφετί.
Αν ό,τι ξέρω σήμερα, το ’ξερα τότες,
θάχα καλύτερα κρεμαστεί.

Παιδί μου, βλέποντας το χέρι σου
να χαιρετάει χιτλερικά υψωμένο,
δεν τόξερα, πώς όποιος τον χαιρέταγε,
θάταν καλύτερα, νάχε το χέρι του κομμένο.

Παιδί μου, για μιαν ηρωική γενιά
σ’ άκουγα που διηγιόσουν,
και δεν ήξερα, με το νου μου δεν το ’βαζα,
πως ο ίδιος δήμιός της θα γενόσουν.

Παιδί μου, σ’ έβλεπα να βαδίζεις
πιστά με του Χίτλερ τον ορισμό,
και δεν ήξερα, πώς όποιος μαζί του κινάει,
παίρνει το δρόμο χωρίς γυρισμό.

Παιδί μου, μου ’λεγες πως αγνώριστη
η Γερμανία μια μέρα θα γένει.
Δεν ήξερα πως θα γίνονταν
στάχτη και πέτρα ματωμένη.

Το καφετί πουκάμισο σ’ έβλεπα
να φοράς χωρίς ν’ αντισταθώ.
Μα δεν ήξερα τ’ ό,τι ξέρω σήμερα.
Το σάβανό σου πως ήταν αυτό.

ΓΙΑΝΝΙΚΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 15 ΜΑΡΤΗ 1967

ΑΓΡΟΤΙΑ

ΓΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Γη, μάννα όπου η ρίζα μου
το κέντρο σου σημαδεύει
και άλλος τόσος εγώ προς τα πάνω υψώνομαι.
Γη, της ζωής το αιώνιο αγγείο
όπου φυτρώσαν και ζήσαν και πεθάνανε
και πάλι αναστηθήκαν κι έρχονται
των πεινασμένων πόθων οι φωνές.
Είμαι ο πρωτόγονος άνθρωπος.
Έρχομαι μ' ένα σταφύλι στο χέρι
Και ο πρώτος σπόρος που έπεσε στο χώμα
γέννησε την ανάγκη να φροντίζω τη μητρότητα
των χωραφιών και των ελεύθερων τόπων.

Γη, μάννα όπου η ρίζα μου.
αν σου προσφέρω την εποχιακή λειτουργία,
αν σε κοινωνήσω με το αλέτρι χαράματα φθινοπώρου,
επιστρέφοντας σκεφτική από τ' άσωτο καλοκαίρι
και σου ρίξει ο ήλιος το φως,
μου βάζεις ένα μαξιλάρι ξεγνοιασιάς ν' ακουμπήσω
για να διαβάζω στις τάξεις των αστεριών
τους νόμους του θαύματος.

Είμαι ο πρωτόγονος άνθρωπος του σήμερα.
Αγκαλιά με τη γη μου δεμένος
και σφιχτά τα πόδια μου στο χώμα
από μια σίγουρη βαρύτητα.
Δοξάζω το που ήρθα.
Περπατώ σε μιαν άνοιξη
κι αύριο πάλι επιστρέφω.

Οι αχτίνες του ήλιου σταλάζουν
στων ανθών τα ποτήρια
κι οι καρποί ωριμάζουν.
Στις σιαγόνες των βουνών στεριωμένα

τ' ακατέργαστα μάρμαρα.
Και στις αποθήκες των κόρφων της γης
η αποταμίευση των υδάτων.
Το χνούδι της ατμόσφαιρας γύρω απαγκιάζει.
Κι όλα νέκρα. Κι όλα αδιαφορία.

Αλλά,
πέρα στ' ακροπέλαγα.
Στους μεσημβρινούς και στους πόλους.
Στη μυρουδιά της Αφροδίτης
και των εκατομμυρίων ετών φωτός
τις παράξενες αποστάσεις.
Και κάτω στων ηφαιστείων τις αφετηρίες.
Και στο κοιμητήρι πέρα.
Και στων αμπελιών τα πανηγύρια
Και στα σεντόνια των κρίνων:
Α Ν Θ Ρ Ω Π Ο Σ
Αυτός ο δυνατός και τόσο νικημένος.

ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΗ

Έπεσε ο πρώτος σπόρος στο χώμα
με του ήλιου τη συγκατάβαση,
και ευρήκε εντός το κρανίο
του πεσόντα πατέρα
με χρισμένες των ματιών του τις κόγχες
από τον πηλό της Δημιουργίας
κι έναν ανάστατο έρωτα γιομάτες.
Ψάχνει την πόρτα του νεκροταφείου.
Θέλει να ταχτοποιήσει μιαν εκκρεμότητα.
(έχουνε σχέση οι αριθμοί με τους νεκρούς
Όπως η ζωή με το χώμα).

Έπεσε ο πρώτος σπόρος στο χώμα
και στο ανοιχτό στόμα του κρανίου εφύτρωσε.
Και την άνοιξη βγήκε στάχυ μεστό
σα χωνί να μιλήσει στον ήλιο
την επιθυμία του νεκρού που δεν είπε.
Ποια άνοιξη θα κρύψει στα λουλούδια
των αδίκων θανάτων τα υπόγεια;

Απαλλοτριώσανε τη γης

όπου είχε απλώσει το χαμόγελό της η ζωή
και τη διαρρυθμίσανε σε πεδία μαχών.
Εμοιράσανε τη γης κατά συμφέρο οι δυνατοί
στα συμβολαιογραφεία και στις διασκέψεις.
Και χωρίστηκεν ο ουρανός και ο ήλιος
μεγεθύνοντας το αιώνιο σημείο:
μοιρασμένη γης – χωρισμένοι ανθρώποι.

Εμοιράσανε τη γης κατά συμφέρο οι δυνατοί
και έμεινε ένα.
Εχωριστήκαν οι ανθρώποι, όλοι τους όμοιοι,
έχοντας στο βάθος την αγάπη
κι όμως στην όψη έχοντας την έχθρα
πιστέψαντες στης ουτοπίας τα ιδανικά.

Οι σεισμοί σού ανοίγουν το στόμα
για να φωνάξεις πως δε χωρίζεσαι.
Στις αβύσσους φυτρώνουν λουλούδια
για να δείξεις πως αγαπάς.

Στην αγκαλιά σου οι αποθήκες του ήλιου
και στους βολβούς των ματιών σου σταυροί.
Περιμένεις στο ένα σου χώμα να ’ρθούνε
οι χωρισμένοι στην επιφάνεια ανθρώποι.

Γη, φύλαξέ μας τα μάρμαρα.
Φύλαξε την ισορροπία της τροφής.
Εμουχλιάσανε των Παρθενώνων τα ψίχουλα
και πεθαίνει ο νους του αιώνα.

Των χωραφιών τα πληγιασμένα χείλη
από τ’ αλέτρι
μνημονεύουν το ειδύλλιο της απαγωγής του σταριού
και τα εξαμήνια δεσμά των σπερμάτων της δόξας.
Ο Μάρτης έρχεται με τα πρώτα μπουκέτα του ήλιου.
Των προσδοκιών η ανάσταση
και η μετουσίωση του ανθρωπίνου ιδρώτα.

Γη, στρώσε του ήλιου και της θάλασσας.
Γη, με όλους μας ερωτευμένη.
Που στις μασχάλες σου μυρίζει ο ιδρώτας
του φυτρωμένου φασολιού.

Γη , που τινάζεται η σκόνη της γύρης.
Γη, όπου το γλυκό μανιτάρι
Και το ασήμαντο μερμήγκι.
Σου τιμώ της αγάπης τη δύναμη.

Γη, ετοίμασέ μου έναν τόπο
όπου θα βάλω τα καινούργια βουνά.
Κάνε μια διακοπή της ανοιξιάτικης βόλτας σου
να μετακινήσω μερικούς κάμπους
και ν' αποξηράνω τους βάλτους σου.

Θα σου ασβεστώσω το πρόσωπο
και θα ξηλώσω τα μπαλώματα των συνόρων.
Θα σηκώσω τον σφιχτό σου ορίζοντα
που χρόνια σ' εμποδίζει να βγάλεις το κεφάλι.
Ν' αγναντέψεις πέρα στην άλλη άκρη
τ' άλλα σου παιδιά.
Να δεις πως γιατρευτήκαν τα πονεμένα χέρια σου
και πόσο άνετα ο ήλιος ξεκουράζεται
σ' ένα ευρύχωρο αλώνι γιομάτο παιδιά.

Ύστερα μ' ένα τρακτέρ
θα ενώσω των ανθρώπων τους πόθους
για ψωμί και ομόνοια.
Κι όλοι θα μπούμε στο χορό.
Αύριο μεγάλο πανηγύρι.

ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΟ

Μας βρέξαν τη ζωή μας τα δάκρυα
και γυρέψαμε την αγάπη στον ήλιο.
Μας στήσανε φράχτες στη χαρά
Και γυρέψαμε στους ανθρώπους το δίκιο.

Ο ήλιος φωτίζει
ό,τι μισούμε κι αγαπούμε.
Ο ήλιος υπάρχει
Είτε πεθαίνουμε είτε ζούμε.

Έριξαν πέτρες καυτές οι ουρανοί
και ξεραθήκαν τα μεγάλα μεσημέρια.
Μας κόψανε τις ρίζες την άνοιξη.
Το πεπρωμένο που καλέσαμε, δεν ήρθε.

Ένα κοπάδι παπαρούνες
απλώσαν στο χωράφι
για να στηρίξουν το χρώμα του σταριού
και να κάνουν σινιάλο στον ήλιο.

Αυτός ο ήλιος που έρχεται
είναι για μας.
Καταλαβαίνω το πάτημά του
όπως του αδερφού μου που ανεβαίνει τη σκάλα.

Αυτός ο καρπός που γέρνει ψωμωμένος
είναι για μας.
Όμως οι μοιραστές δε συμφωνάνε.
Κι ας μην επιάσανε ποτέ τους το ξεινάρι.

Ο παππούς μας δούλευε στον τσιφλικά.
Ο πατέρας, κρατώντας μπροστά τη σημαία
έπεσε στο Κιλελέρ.
Τώρα εμείς οργώνουμε χωράφια νέα.
Με την καρδιά μας για τρακτέρ.
Σπέρνουμε στα παιδιά μας λευτεριά.

Ποιος είσαι εσύ
που δε ρωτάς
πόσοι πονάμε,
πόσοι πεθαίνουμε,
ποιους ανασταίνουμε;

Είσαι ο ένας, ο κακός
κι η αγροτιά το πλήθος.
Πέτρα θα γίνει ο καρπός
Για να χτιστεί το δίκιο.

Χίλια τρακτέρ
γεμάτα οργή,
μαύρες σημαίες,
την πόλη οργώνουνε,
φωνές υψώνουνε.

Είσαι ο ένας, ο κακός
κι η αγροτιά το πλήθος.
Πέτρα να γίνει ο καρπός
Για να χτιστεί το δίκιο.

Από κει τα πολυβόλα αδειάζουνε σφαίρες.
Από δω τα στήθια γιομάτα καρδιά.
Τους δίνεις το ψωμί και χορταίνουν.
Σου ρίχνουν δακρυγόνα και βρυσιές.

Πέρνα και τούτο το γιοφύρι Αγροτιά.
Πέρνα περήφανα στην πόλη.
Σήμερα σπέρνεις στο χωράφι σου θεριά.
Αύριο θα γίνει να θερίσεις Λευτεριά.
Να φαν και να χορτάσουν όλοι.

Σπείρε τον ήλιο, τον γλυκό καιρό.
Πρωτομαγιά κι Ανάσταση.
Σπείρε το κλάμα των παιδιών σου.
Τα στάχυα καρτερούν το δίκιο τους.

Πέρνα και τούτο το γιοφύρι Αγροτιά.
Πέρνα περήφανα στην πόλη.
Σήμερα σπέρνεις στο χωράφι σου θεριά.
Αύριο θα γίνει να θερίσεις Λευτεριά.
Να φαν και να χορτάσουν όλοι.

Πλάτυνε η ρόδα του τρακτέρ σου, αγρότη.
Δε χωράει στην πόλη.
Δε χωράει στα κομματιασμένα χωράφια.
Δε χωράει πάνω στη γης.
Η γη γυρίζει μέσα στη ρόδα του τρακτέρ.
Κι όλοι που την αγγίζουνε,
σου στέλνουν μια σημαία λευτεριάς.

Έγινε παγκόσμια η φωνή σου απόψε.
Πέρα στην ανατολή έστησες μια σημαία.
Αύριο θα ξημερώσει μια αυγή καταδική σου
Κόκκινη από το αίμα σου.

ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ

1924-1948. Ο νεολαίος που σήκωσε ψηλά τα φλάμπουρα του αγώνα. Ο μάρτυρας που στήθηκε μπροστά στο εκτελεστικό απόσπασμα με το στήθος ξέσκεπο και το σταυρουδάκι του ήλιου. Ο ΕΠΟΝίτης που μέστωσε μέσα στη φωτιά του αγώνα για τη Λευτεριά. Ο ποιητής που τραγούδησε να νιάτα. "Διάπλατα νιότη τίναξε φτερά και σήκωσέ μας. Τέτοιοι ουρανοί, βαθιοί ουρανοί δεν είδαμε ποτέ μας. "Ο τραγουδιστής της ζωής, της πίστης, και της μεγάλης θυσίας. Ο ποιητής αγωνιστής που γκρέμισε το θάνατο με το θάνατό του, που βάδισε αγέρωχος στην Αθανασία και την Αιωνιότητα στεφανωμένος με το "Τελευταίο τραγούδι" που έγραψε, λίγο πριν εκτελεστεί, στο θαμπό κελί του."Γυρτός κανείς, δειλός κανείς, μονάχοι ψηλομέτωποι αγέρωχοι ανοίγουμε τα κάστρα του θανάτου".

Παιδί της γειτονιάς, παιδί του αγώνα και της θυσίας, παιδί της ΕΠΟΝ. Γιος πατέρα αγωνιστή, πήρε από νωρίς το όπλο, να πολεμήσει τη σκλαβιά και την αδικία, να πολεμήσει για μια Ελλάδα λεύτερη και ανεξάρτητη. Από νωρίς πήρε την πένα και στάθηκε ψηλά στις επάλξεις της τέχνης. Το μπόι του είχε γίνει ένα με την ψηλότερη κορυφή της Αρετής και δε γινότανε πια να χαμηλώσει. Από την καρδιά του ξεχυνόταν μια φλόγα που ήταν ικανή να ξεπαγώσει κι αυτόν τον ίδιο το θάνατο.

Μέρα μαγιού μας μίσεψε, που λέει κι ο ποιητής. Μέρα μαγιού του '48 στην Αίγινα. 17 πατριώτες πέφτουν δολοφονημένοι από το μοναρχοφασιστικό κράτος. Άλλοι 18 είχαν εκτελεστεί ακριβώς την προηγούμενη μέρα. Συνολικά 35. Ανάμεσα σ' αυτούς και ο νεολαίος ΕΠΟΝίτης ποιητής Κώστας Γιαννόπουλος. Πριν τα βόλια τον κυλήσουν στο ματοβαμμένο χώμα της Αίγινας, είχε προφτάσει ν' αφήσει πίσω του μια ζωή τιμημένη γιομάτη δράση και δημιουργία, μια ζωή παράδειγμα αγωνιστή για τις γενιές που έρχονται. Μας άφησε επίσης κληρονομιά ένα δυνατό και ρωμαλέο βραβευμένο έργο που όσο κι αν είναι σύντομο, είναι ωστόσο μια λαμπρή συνεισφορά στην αντιστασιακή, επαναστατική λογοτεχνία. Το έργο που γράφτηκε πίσω από τα συρματοπλέγματα, πίσω από τους πανύψηλους τοίχους της φυλακής, μέσα στα σκοτεινά υγρά κελιά, νύχτες αξημέρωτες προσμένοντας το θάνατο.

Τα χρόνια που ακολούθησαν μετά την απελευθέρωση στάθηκαν πέτρινα για το κόσμο της Αντίστασης. Ο ΕΠΟΝίτης ποιητής Κώστας Γιαννόπουλος, μετά την απελευθέρωση έγραψε μια ποιητική τριλογία: «Το τελευταίο τραγούδι», «Νύχτες», «Από την απομόνωση». Η τριλογία βραβεύτηκε στο 3ο Παγκόσμιο Φεστιβάλ της Νεολαίας (1951), αλλά ο ποιητής δεν ζούσε για να παραλάβει το βραβείο του. Εκτελέστηκε στην Αίγινα το 1948, για τη συμμετοχή του στην Εθνική Αντίσταση. Στο τελευταίο γράμμα του από το κελί της απομόνωσης των μελλοθανάτων ο Κώστας Γιαννόπουλος έγραψε το «Τελευταίο τραγούδι», που ήταν η συνέχεια της ΕΠΟΝ:

Τα τελευταία του λόγια πριν το βόλι του τρυπήσει την καρδιά:

"Αδέλφια νεολαίοι, ψηλά τη σημαία τ' αγώνα. Ζήτω ο Ελληνικός Λαός, Ζήτω οι φυλακισμένοι αγωνιστές. Ζήτω η Λευτεριά".

Ο Κώστας Γιαννόπουλος ήταν μόνο 24 χρόνων.

Ο ΥΜΝΟΣ ΤΗΣ ΕΠΟΝ

Με τη χρυσή της νιότης πανοπλία,
το θάρρος, την ορμή, τη λεβεντιά,
πετάμε στον αγώνα, στη θυσία,
για την Ελλάδα, για τη λευτεριά.
Καμαρωτά, χαρούμενα τα νιάτα,
σαν σε χορό, βαδίζουν πάντα εμπρός,
φλόγα, ζωή και θέληση γιομάτα,
κ' είναι το πέρασμα τους όλο φως.
Τα νιάτα είμαστε μείς, της γης η ελπίδα,
αλί του π' αντικρύ μας θα σταθεί.
Μελίσσι από την κάθε μια πατρίδα,
κινάμε να λυτρώσουμε τη γη.
Στο φράχτη της σκλαβιάς, το πέρασμά μας
μια καταλύτρα θάν, νεροσυρμή.
Το δίκιο, η λευτεριά, για σύνθημά μας,
ποιος θα μας αντικόψει την ορμή;
Των ταπεινών τον πόνο και τη θλίψη
του σκλάβου τη βαθιά την οιμωγή
από τη γη, θα κάμουμε να λείψει
για να γενεί χιλιόμορφη η ζωή.
Καμαρωτά, χαρούμενα τα νιάτα,
σαν σε χορό, βαδίζουν πάντα εμπρός,
φλόγα, ζωή και θέληση γιομάτα,
κ' είναι το πέρασμα τους όλο φως.

Αύγουστος 1943.

ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Από τη Λογοτεχνική επιθεώρηση που εκδίδεται στο Σύδνεϋ της Αυστραλίας

Πρωί! Το πρώτο μήνυμα: τ' ορνίθι, νάτο, λάλησε.
Κι απ' τις καρδιές ροδίνισε το φως. Η νύχτα πάει.
Σαν πέπλο αχνό το σύννεφο στους ουρανούς εκύλησε
μαύρο και πίσω ολόχαρη η αυγούλα ροδοσκάει.

Του ήλιου το φως δε φαίνεται ακόμα στον ορίζοντα.
Μα, θα φανεί. Αδέρφια μου, το ρόδισμα θα δούμε
μόνο, της αυγής, που ξέφυγε από τα νέφη τα μουντά.
Μονάχα αυγή. Του ήλιου το φως εμείς δε θα χαρούμε.

Άκου… μακριά αντιλάλησε το πρωινό εγερτήριο
σα σάλπισμα που απ' την καρδιά της γης μας λες κουμπάει
και σε καλεί στο πάλεμα σε μέγα θυσιαστήριο.
Και, να, η ζωή, και μέσα σου κόσμους τρανούς ξυπνάει.

Ξυπνάει ο νους, ξυπνάει η καρδιά κι όλα μαζί μου ξύπνησαν
κι αλαφρωμένα κι άγρια μες τη φωτιά χυθήκαν,
και της ζωής το νόημα με μιας εκεί κοινώνησαν.
Τα' ώριο κρασί, το αψύ κρασί, στερνή βολά γευτήκαν
σαν άτια που τους χείμαρρους του αίματος μυρίσανε
κι άγρια και πολεμόχαρα ορθοποδούν στη βιά των.

Έτσι καρδιές φτερώθηκαν και κατά μπρος χιμήσανε
μ' άγρια κραυγή, τραχιά κραυγή ενάντια των θανάτων.
Άγρια κραυγή σα βόγγημα του σίφουνα η κραυγή μας
Έσυρε τη μακρόσυρτη φωτιά της και στη γη μας…

Αδέρφια, μπρος, να σύρουμε τρανό χορό, πασίχαρο,
που πρώτες – πρώτες χόρεψαν οι κόρες του Ζαλόγγου
κι αν πέρασε τόσος καιρός, ν' ακούω το βήμα τους θαρρώ
στ' αγέρα τα στενάγματα, στο βόγγημα του λόγγου.

Διάπλατα, νιότη, τίναξε φτερά και σήκωσέ μας.
Τέτοιοι ουρανοί, βαθιοί ουρανοί, δεν είδαμε ποτές μας.
Ω! τώρα πια δεν είμαστε οι ανήμποροι κι αδύναμοι
κι ούτε ένα σφίξιμο κανείς δεν νιώθει στην καρδιά του.
Γυρτός κανείς, δειλός κανείς, μονάχα ψηλομέτωποι,
αγέρωχοι ανοίγουμε τα κάστρα του θανάτου.

Κι έτσι σεμνοί κι αγέρωχοι με μια καρδιά και δύναμη
τα κάστρα τους γκρεμίσαμε και σαν αητοί περνάμε.
Κι αφού στη φλόγα λιώσαμε κι όλοι μας σβήσαν οι καημοί
να, με τον ίδιο θάνατο, το θάνατο πατάμε.

Αδέλφια μου κι αν έφθασε
η στερνή μας η ώρα
στον ολάνοιχτό μας δρόμο
Αδέλφια μου είν' ολότελα
δική μας η Νίκη,
σαν νικήσουμε τον τρόμο

του θανάτου.

Πάνω και κάτω
Να, σ' όλη την Ελλάδα
Αστροπελέκι.
Κι η νικήτρια ιαχή
των αδελφών μου
που υψώνουν τα φλάμπουρα
ντουφέκι
και σιγοντάρουν το τραγούδι
το δικό μου.

Τούτη τη νύχτα
μεσ' στο βρώμικο κελί μου
προσμένουμε εγώ κι οι αδελφοί μου
το θάνατο
που προσοχή μπροστά μας στέκει.
Αστραφτομάτα η Λευτεριά
μας παραστέκει…
Κι είμαστε ένα εμείς και η Νίκη.
Τ' όνειρό μας.

ΓΡΥΠΑΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

1871-1942. Φιλόλογος και ποιητής. Διατέλεσε γενικός επιθεωρητής Μέσης Εκπαίδευσης και διευθυντής του τμήματος Επιστημών και Τεχνών του Υπουργείου Παιδείας. Στο έργο του συνταίριασε αρμονικότατα τη λόγια παιδεία του με την παιδεία του λαού. Αγάπησε τη δημοτική γλώσσα και την υποστήριξε με πάθος. Σ' αυτό συντέλεσε σημαντικά και η γνωριμία του με τον Ψυχάρη. Έγραψε ποιήματα, μεταφράσεις (τραγωδίες, Πλάτωνας, Όμηρος, Γκαίτε κ.α.) και πεζογραφήματα. Συνεργάστηκε με διάφορα περιοδικά.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΠΟΙΗΣΕΩΣ

Ο όρθρος ψυχών

Τ' αστέρια τρεμοσβύνουνε κι η νύχτα είναι λίγη,
με φως χλωμό και άρρωστο οι κάμποι αντιφεγγίζουν
κι ολόγυρά του, όπου στραφεί το μάτι σου, ξανοίγει
εδώ κορμιά εκεί κορμιά στρωμένα να μαυρίζουν.

Φίλους κι εχθρούς ο θάνατος ο ένας τραπέζι σμίγει
όπου τ' αγρίμια ακάλεστα με πείνα τριγυρίζουν,
χαρά στον όπου γλύτωσε, χαρά στον πόχει φύγει,
μα όσους το βόλι ξέσχισε, κοράκια ξαναχτίζουν.

Κι άξαφνα ορθός ο Σαλπιχτής πηδάει ο λαβωμένος,
στριγλή φωνή και σπαραχτήν η σάλπιγγά του βγάζει
που λες τον ίδιο της χαλκό – κι όχι αυτιά – σπαράζει.

Μα δεν ξυπνάει στο ορθινό κανένας πεθαμένος.
Μόν' σαν κοράκια φεύγουνε κοπαδιαστά σα νάναι
των σκοτωμένων οι ψυχές που στα ουράνια πάνε.

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

Σαν παραμύθι

Συ, που έχεις κάλλη για προικιά και χάρες για προίκα
για να πατείς ν' ανθίζουνε και τ' άδροσα χαλίκια,
μα που για με μονάχα
ίσκιο βαρύν εσκόρπισε θανάτου η εμορφιά σου,
άκουσε κάτι που θα πω γερτός στα γόνατά σου,

σαν παραμύθι τάχα.

Της λίμνης η Νεράιδα, ξωθιά μαρμαροστήθια,
Πούχε της μαύρης κόλασης στα μαύρα μάτια σπίθα,
γυναίκεια ρούχα εντύθη.
Περνά απ' το δάσος το υγρό, που τραγουδάει ο Γκιώνης
και, σαν εσέ πεντάμορφη… Αγάπη μου, θυμώνεις;
το λέει το παραμύθι…
ήρθε στην κρήνα του χωριού και κάθισε, κι αρχίζει
τα ολόσγουρά της να τραβάει τα μαλλιά και να ξεσκίζει
το κρινομάγουλό της
και κλαίει τον αρραβώνα της, που έπεσε και χάθη
στου πηγαδιού τ' ανήλιαγα και στοιχειωμένα βάθη
και τρέμει το γονιό της.

Περνάν διαβάτες γνωστικοί, τη βλέπουν και τραβούνε,
κάπου με δυο γλυκόλογα της ζαχαρογελούνε
κι από δω πάνε κι άλλα…
περνά κι ο νιός τραγουδιστής, μοναχογιός της χήρας,
κοιλάρφανο χλωμό παιδί, πούχε προικιό της μοίρας,
μόνο καρδιά μεγάλη.

"-Λαμπάδα εμπρός στα κάλλη σου και τη ζωή μου ανάβω
πάρε με πάντα κι έχε με της ομορφιάς σου σκλάβο
και δούλο της αγάπης
τον αρραβώνα πό 'χασες – κι ας είναι άλλου – βγάζω,
στα στοιχειωμένα τα νερά, αν είναι δεν τρομάζω
ή δράκος ή αράπης!"

Δεν το είπε, δεν τ' απόσωσε, τον δένει απ' τη μέση
και στο πηγάδι το βαθύ… πες μου κερά σ' αρέσει
ή ως εδώ να μείνω;

Βλέπω τον ήλιο μήνυμα στα μάτια σου να στέλλει,
μην τόνε διώχνεις · πιότερο τι τάχα να σε μέλλει
για μένα ή για κείνο; -

Ο ΠΡΑΜΑΤΕΥΤΗΣ

Ήρθε απ' την Πόλη νιος πραματευτής
με διαλεχτή πραμάτεια,
μ' ασημικά και χρυσικά

και με γλυκά και μαύρα μάτια.

Κι οι νιές ποθοπλαντάζουν του χωριού
στις πόρτες και στα παρεθύρια,
κι οι παντρεμένες ξενυχτάν
για τα σμιχτά γραφτά του φρύδια.

Τρίζωστη ζώνη ολόχρυση φορεί
σε δαχτυλίδι μέση,
και πια η ωραία η χήρα δε βαστά:
- πραματευτή, πολύ μ' αρέσει
η ζώνη που φορείς κι ό,τι να πεις
σου τάζω κι άλλα τόσα…
- δεν την πουλώ με ουδέ φλουριά
με ουδ' όσα κι άλλα τόσα γρόσα·
έτσι, ωραία, ωραία πώς να σε πω,
ρόδο ή κρίνο;
Ένα μου κόστισε φιλί
κι όπου έβρω δυο τη δίνω…
- σύρε ταχιά στην Ώρια τη σπηλιά,
πραματευτή με τά ώρια μάτια,
και κει σου φέρνω την τιμή
και παίρνω την πραμάτεια.

Τραβάει ταχιά στην Ώρια τη σπηλιά
και στου μεσημεριού τη στάλα
φτάνει στην Ώρια τη σπηλιά
με μούλα χρυσοκάπουλη καβάλα.
Δένει τη μούλα στην ξυνομηλιά
που ισκιώνει εμπρός στο σπήλιο,
στα μάτια του που τον πλανάν
βάζει συχνά το χέρι αντήλιο
και τρώει και τρώει τη στράτα του χωριού,
δε φαίνεται κι ουδέ γρικιέται
και μπαίνει μέσα στη σπηλιά
κι αποκοιμιέται…

Μέσα στη στοιχειωμένη τη σπηλιά
που αποσταμένος γέρνει
ύπνος τις φέρνει, ύπνος τις παίρνει:
νεράιδες περδικόστηθες στητές
και μαρμαροτραχήλες,

ανίσλιωτα κορμιά, αδειανά
διανέμα κι ανατριχίλες,
στις κομπωτές πλεξούδες των φορούν
νεραϊδογνέματα και πολυτρίχια
κι έχουνε κρίνους δάχτυλα
κι έχουν ροδόφυλλα για νύχια
κι έχουνε χρυσομέταξα μαλλιά
κι ελιόμαυρες λαμπήθρες
- τέτοιες με μέλι σύγκερο μεστές
οι Υβλαίες κερήθρες –
και μια, η Εξωτέρα η Παγανή,
παγάνα του θανάτου,
χτυπάει το νιο πραματευτή
και παίρνει τα συλλοϊκά του.

ΤΟΥΣ ΔΡΟΜΟΥΣ ΤΟΥΣ ΓΑΛΑΖΙΟΥΣ

Τους δρόμους τους γαλάζιους, τους υγρούς, που ως τώρα
της έχθρας το ατσαλόχερο τους είχε φράξει,
τους άνοιξες για πάντα, ω λευκοφόρα.

Το βλέπεις το καράβι που ’ρχεται ν’ αράξεις,
μόνο δελφίνια απάντησε στο αρμένισμά του,
μόνο ασημένια χνάρια έχει χαράξει.

Ο ναύκληρός του με όψη ξάγρυπνου καμάτου
ψηλά απ’ την κουπαστή του σκύβει και κοιτάζει
τις βάρκες που στριμώνονται σιμά του.

Και, προς την πλώρη στρέφοντας με μιας προστάζει
στη θάλασσα να ρίξουν οι γέροι λοστρόμοι
την άγκυρα που απ’ το ταξίδι στάζει.

Μουγκρίζει η αλυσίδα της. Σε λίγο ακόμη
φιλιά, καλοδεξίματα, λόγια που πνίγει
διπλή χαρά, ω υγροί, γαλάζιοι δρόμοι!

Σε λίγο ακόμη το κλεισμένο αμπάρι ανοίγει
κι απλόχερη ανεβαίνει νέα, καλή Πανδώρα
και πίσω της οι θερισμοί κι οι τρύγοι.

Δοξάζομέ σε, Ειρήνη λευκοφόρα.

ΔΡΟΣΙΝΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

1859 – 1951.*Ποιητής και πεζογράφος. Υπήρξε διευθυντής του περιοδικού «Εστία», εκδότης διάφορων λογοτεχνικών περιοδικών, διατέλεσε γενικός επιθεωρητής δημοτικής εκπαίδευσης ενώ παράλληλα ανέπτυξε πλούσια συγγραφική δραστηριότητα που καλύπτει όλα σχεδόν τα είδη του γραπτού λόγου. Τιμήθηκε με το Εθνικό Αριστείο Γραμμάτων και Τεχνών και εκλέχθηκε ακαδημαϊκός (1926). Ο Δροσίνης ανήκει στη γενιά του 1880, μαζί με τον Παλαμά, τον Πολέμη κ.ά. και συνέβαλε αποφασιστικά στη διάδοση της δημοτικής γλώσσας, αντιδρώντας στον καθαρευουσιανισμό. Το έργο του, κυρίως το ποιητικό, χαρακτηρίζεται από απλότητα εκφραστικών μέσων, ευγένεια, ειλικρίνεια και χάρη. Σημαντικότερες ποιητικές συλλογές του είναι: Ειδύλλια, Αμάραντα, Γαλήνη, Πύρινη ρομφαία, Φευγάτα χελιδόνια και από τα πεζά του ξεχωρίζουν τα: Αγροτικές επιστολές, ο Μπαρμπαδήμος, Αμαρυλλίς, Σκόρπια φύλλα της ζωής μου κ.α.*

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

Η ΜΥΓΔΑΛΙΑ

Εκούνησε την ανθισμένη αμυγδαλιά
με τα χεράκια της,
κι εγέμισε με άνθη η πλάτη, η αγκαλιά
και τα μαλλάκια της.
Αχ! Χιονισμένη σαν την είδα την τρελή
γλυκά τη φίλησα,
της τίναξα τα άνθη απ' την κεφαλή
κι έτσι τη φίλησα.

Τρελή, να φέρεις στα μαλλιά σου τη χιονιά
τι τόσο βιάζεσαι.
Μόνη της θε νάρθει η βαρυχειμωνιά
δεν το στοχάζεσαι;
Του κάκου τότε θα θυμάσαι τα παλιά
τα παιχνιδάκια σου,
κοντή γριούλα με κάτασπρα μαλλιά
και τα γυαλάκια σου.

ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΦΕΥΓΑΤΑ ΧΕΛΙΔΟΝΙΑ»
ΤΟΥ Γ. ΔΡΟΣΙΝΗ

ΑΠΟΚΡΙΣΗ ΣΤΟΝ ΠΑΛΑΜΑ

…Πώς αλλιώς
να σε πω; ο συνοδοιπόρος
χαίρε.

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Συνοδοιπόροι, ναι, μαζί ξεκινήσαμε
στης τέχνης το γλυκοξημέρωμα - όμως
με του καιρού το πέρασμα, χαράχτηκε
του καθενός μας χωριστός ο δρόμος.
Εσύ, το Ωραίο μέσ' στα μεγάλα ζήτησες
κι εγώ στα ταπεινά κι απορριμμένα
και δούλεψες το μπρούτζο και το μάρμαρο
κι άφησες τον πηλό της γης σε μένα.

Στις αλπικές χιονοκορφές ανέβηκες
και στάθηκα στις λιόφωτες ραχούλες,
αρχόντισσες και ρήγισσες οι Μούσες σου
και μένα ψαροπούλες και βοσκούλες.

Εσύ στις δάφνες τ' ακροκλώναρα άπλωσες
κι εγώ σε κάθε χόρτο και βοτάνι
στεφάνι έχει φορέσει από δαφνόφυλλα
λίγο θυμάρι του βουνού μου φτάνει.

Και ήρθες…

Όλα σμιγμένα στο μικρό εργαστήρι μου:
κι η τέχνη κι η επιστήμη κι η σοφία,
γύρω μου οι εικόνες των μεγάλων κρέμονται
κι οι τοίχοι είναι ντυμένοι με βιβλία.

Κρατεί τη Λύρα η τέχνη και τα χρώματα
Και βλέπει η επιστήμη στο φακό της,
Γέρνει η Σοφία στο χέρι βαρύ μέτωπο,
μα λείπει απ' όλα τι; Η χαρά της Νιότης.

Μυρίζουν μούχλα τα βιβλία τ' ασάλευτα,
και τις εικόνες πλέκει αράχνης νήμα
και της θεάς τ' ωραίο κεφάλι φαίνεται
συντρίμμι σε λησμονημένο μνήμα.

Και ήρθες – κι απ' το μισάνοιχτο παράθυρο
φύσηξε μοσκομύριστο τ' αγέρι
και ήρθες – και μπήκε ο ήλιος ο Απριλιάτικος
της Άνοιξης το μήνυμα να φέρει.

Κι όλα έφεξαν με μιας και μοσχοβόλησαν
με τη χαρά της πάναγνης σου Νιότης
και της θεάς τ' ωραίο κεφάλι στήθηκε
μάρμαρο ακέραιο πάλι στο ναό της.

ΜΠΕΤΟΒΕΝ

Καθώς εκείνος αποτέργοντας
της τέχνης πρόσκαιρα στεφάνια,
γυμνό, αστεφάνωτο το μέτωπο
κράτα ψηλά με περηφάνια.

Καθώς εκείνος – θεογέννητη
την τέχνη στην ψυχή σου κλείσ' τη
και γίνου προσκυνήτρα, λάτρισσα
στης τέχνης σου την ωραία πίστη.

Καθώς εκείνος – έχε νόμο σου
τα λόγια τα τραγουδημένα,
πως της χαράς τα ρόδα κόβονται
μόνο με χέρια ματωμένα.

ΔΕΝ ΘΕΛΩ ΤΟΥ ΚΙΣΣΟΥ

Δεν θέλω του κισσού το πλάνο ψήλωμα
σε ξένα αναστηλώματα δεμένο.
Ας είμαι ένα καλάμι, ένα χαμόδεντρο,
μα όσο ανεβαίνω μόνος, ν' ανεβαίνω.

Δεν θέλω του γιαλού το λαμπροφέγγισμα,
που δείχνεται άστρο με του ηλιού τη χάρη,
θέλω να δίνω φως από τη φλόγα μου
κι ας είμαι ένα ταπεινό λυχνάρι.

Ο ΤΑΜΠΟΥΡΑΣ

Λάλει, καημένε ταμπουρά, τραγούδια της αγάπης.
Τραγούδα όλες τις όμορφες και τις χαριτωμένες,
τραγούδα τις μελαχρινές και τις μαυρομαλλούσες,
πόχουν τον ήλιο στα μαλλιά, την άνοιξη στα χείλη,
τραγούδα τις βεργόλιγνες και τις καμαρωμένες
πόχουν αρχόντισσας κορμί και ρήγισσας καμάρι,
τραγούδα και τις παχουλές κι εκείνες τις κοντούλες
π' όλο φουντώνουν σα μηλιές τα μήλα φορτωμένες.
Λάλει, καημένε ταμπουρά παινέματα και χάρες.
Τραγούδα όλες τις όμορφες και τις καλές της χώρας,
μα πρώτ' απ' όλες τη Λενιώ, της παπαδιάς την κόρη,
πούχει διπλές τις ομορφιές και ταιριαστές τις χάρες.
Ο πόχει απ' τις μελαχρινές τα μάτια και τα φρύδια
κι απ' τις ξανθούλες τα μαλλιά, τα χείλη τα δροσάτα.
Ο πόχει απ' τις βεργόλιγνες κορμί κυπαρισσένιο
κι απ' τις κοντούλες τις μικρές το πείσμα και το νάζι.
Λάλει καημένε ταμπουρά, όσο να ξημερώσει.
Κι αν μου τη φέρεις τη Λενιώ της παπαδιάς την κόρη,
εγώ σου τάζω τάξιμο που θα ζηλέψει ο κόσμος,
εγώ της κόβω τα μαλλιά και σου τα βάνω τέλια,
νάχεις τα τέλια σου χρυσά, χρυσή και τη φωνή σου.

———————

Οι «Λαμπάδες» είναι μια σειρά από 66 σονέτα γραμμένα από το 1924 – 1925 για το χαμό μιας κόρης που έσβησε στα ξένα μέσα σε σανατόριο. Την είχε γνωρίσει από μικρή ο ποιητής και της απάγγελλε τα τραγούδια του. Η νέα έδειχνε εξαιρετική για την ηλικία της πνευματική ωριμότητα και μπορούσε να παρακολουθεί τον ποιητή στα πετάγματα της μούσας του. Όταν πέθανε, ο Δροσίνης, κατασυγκινημένος έγραψε τα ελεγειακά αυτά σονέτα που κατέχουν στο έργο του το ποιητικό τη θέσει που έχει ο «Τάφος» του Παλαμά για το δικό του και τα τύπωσε, από το 1927 σε 250 αντίτυπα σε χαρτί πολυτελείας, αλλά δεν τα κυκλοφόρησε για να μην προσθέσει στον νωπότατο πόνο των δικών της κόρης νέα αφορμή για θρήνους. Έτσι οι «Λαμπάδες» έμειναν άγνωστες για το πολύ κοινό επί είκοσι ολόκληρα χρόνια ωσότου, στα 1947, γνώρισαν τη ζωή της προθήκης του βιβλιοπωλείου. Αλλά και πάλιν δε κυκλοφόρησαν πλατύτερα από ένα στενό κύκλο φίλων του ποιητή. Οι «Λαμπάδες»ωστόσο, είναι μια από τις αντιπροσωπευτικό-τερες της ποιήσεως του Δροσίνη συλλογές. Ο θάνατος του ποιητή έγινε αφορμή να γραφούν τόσα για το έργο του, ώστε το σημείωμα αυτό να περιορίζεται σ' ότι αφορά μόνον τη συλλογή απ' όπου είναι παρμένο το σημερινό τραγούδι.

ΑΠΟ ΤΙΣ «ΛΑΜΠΑΔΕΣ»

Ύστερα από πελάου ανεμοζάλη
το ξεπροβόδημά σου γαληνό:
Πέραμα απ' ακρογιάλι σ' ακρογιάλι
κάποιο δροσολουσμένο δειλινό.

Στο αγκαθωτό του πόνου προσκεφάλι,
μ' ένα αργοσάλεμά σου – το στερνό,
γυρνώντας απ' τη μια μεριά στην άλλη,
πέρασες απ' τη Γη στον Ουρανό –

Χωρίς ένα στερνόλογο να πει,
με το μαρμάρωμα της σιωπής
έφυγες απ' το Πρόσκαιρο και Πλάνο

προς την πατρίδα του Παντοτινού.
το άφωνο τέλος σου έχοντας στο νου
τώρα ξέρω κ' εγώ π ω ς να πεθάνω.

ΔΩΔΕΚΑΝΝΗΣΙΑΚΑ ΔΙΣΤΙΧΑ

(Από τη συλλογή Ν. ΜΑΥΡΗ και Ε. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ)

Όποιος δεν είναι γλεντιστής, πρέπει του να πεθάνει
γιατί στον κόσμο όπου ζει μόνο τον τόπο πιάνει.

Ούλα τα ντέρτια ντέρτια ’ναι, κι ούλοι καμοί καμοί ’ναι
μα σαν την αναπαραδιά άλλος καμός δεν είναι.

Να ’μουνα στο καράβι σου Ελληνικιά παντιέρα
να κάνω του κορμιού σου σκιά, της νιότης σου αγέρα.

Ζωή κι αν έχω στο κορμί εσύ την κουμαντέρεις
κι οπόταν θέλεις γίνεσαι χάρος και την επαίρνεις.

Βάλε το κάντιο στο νερό να λιώσει να το πιούμε
νάναι τα χείλη μας γλυκά όντας θα φιληθούμε.

Εξήντα μήνες σ’ αγαπώ γίνουνται πέντε χρόνοι
μια λεμονιά να φύτευγα θα ’τρωγα και λεμόνι.

Όποιος φιλάει την αυγή την αγαπητική του,
παίρνει του Μάη τη δροσιά τη ρίχνει στο κορμί του.

Ανάμεσα στα φρύδια σου δίχτυ χρυσί είν’ πλεγμένο
κι όποιο πουλάκι κι αν διαβεί πιάνεται το καημένο.

Όλα τα δένδρα την αυγή δροσιά είναι γιομισμένα
και μένα τα ματάκια μου με δάκρυα βουρκωμένα.

Απόψε σ’ ονειρεύτηκα κι αγκάλιασα τα ρούχα,
κρίμας τον ύπνο πού ’χασα και την χαρά οπ’ ούχα.

ΕΛΥΤΗΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ

Γεννήθηκε το Νοέμβριο του 1911 και πέθανε το Μάρτιο του 1996. Φιλολογικό ψευδώνυμο του διακεκριμένου ποιητή και δοκιμιογράφου Οδυσσέα Αλεπουδέλη. Γεννήθηκε στο Ηράκλειο Κρήτης. Στην ποίησή του υπάρχει προσφυγή στην άμεση επαφή με τα αντικείμενα του εξωτερικού κόσμου. Πρόκειται για ποίηση ιμπρεσιονιστική, με ανανεωμένα εκφραστικά μέσα. Γενικά η ποίηση του Ελύτη αποτελεί ουσιαστική προσφορά στον σύγχρονο ελληνικό λόγο. Ο Ελύτης έχει επίσης και σημαντικό μεταφραστικό έργο. Τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ Λογοτεχνίας το 1979. Κυριότερα έργα του: «Άξιον Εστί», «Προσανατολισμοί», «Άσμα ηρωικό και πένθιμο για το χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας», «Έξι και μία τύψεις για τον ουρανό», «Το φωτόδεντρο», «Μαρία Νεφέλη», «Ήλιος ο πρώτος». Η ποίησή του, με βάση τις ελληνικές παραδόσεις, περιγράφει με αισθησιακή δύναμη και υψηλή πνευματική διορατικότητα τον αγώνα του σύγχρονου ανθρώπου.

ΑΣΜΑ ΗΡΩΙΚΟ ΚΑΙ ΠΕΝΘΙΜΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΧΑΜΕΝΟ ΑΝΘΥΠΟΛΟΧΑΓΟ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ

Με την έναρξη του πολέμου ο Ελύτης κατατάχθηκε ως ανθυπολοχαγός στη Διοίκηση του Στρατηγείου Α΄ Σώματος Στρατού. Στις 13 Δεκεμβρίου 1940 μετατέθηκε στη ζώνη πυρός και στις 26 Φεβρουαρίου του επόμενου χρόνου μεταφέρθηκε με σοβαρό κρούσμα κοιλιακού τύφου στο Νοσοκομείο Ιωαννίνων. Στη διάρκεια της κατοχής υπήρξε ένα από τα ιδρυτικά μέλη του «Κύκλου Παλαμά», που ιδρύθηκε στις 30 Μαΐου του 1943. Εκεί, την Άνοιξη του 1942 ανακοινώνει το δοκίμιό του «Η αληθινή φυσιογνωμία και η λυρική τόλμη του Α. Κάλβου». Το Νοέμβριο του 1943 εκδόθηκε η συλλογή «Ο Ήλιος ο Πρώτος μαζί με τις Παραλλαγές πάνω σε μια αχτίδα», σε 6.000 αριθμημένα αντίτυπα, ένας ύμνος του Ελύτη στη χαρά της ζωής και στην ομορφιά της φύσης. Στα Νέα Γράμματα που άρχισαν να επανεκδίδονται το 1944, δημοσίευσε το δοκίμιό του «Τα κορίτσια», ενώ από το 1945 ξεκίνησε η συνεργασία του με το περιοδικό Τετράδιο μεταφράζοντας ποιήματα του Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα και παρουσιάζοντας σε πρώτη δημοσίευση το ποιητικό του έργο Άσμα Ηρωικό και Πένθιμο για τον χαμένο Ανθυπολοχαγό της Αλβανίας. Ο πόλεμος του ΄40 του έδωσε την έμπνευση και για άλλα έργα, την Καλωσύνη στις Λυκοποριές, την Αλβανιάδα και την ανολοκλήρωτη Βαρβαρία.

Α΄

Εκεί που πρώτα εκατοικούσε ο ήλιος
Που με τα μάτια μιας παρθένας άνοιγε ο καιρός
Καθώς εχιόνιζε απ' το σκούντημα της μυγδαλιάς ο αγέρας
Κι άναβαν στις κορφές των χόρτων καβαλάρηδες

Εκεί που χτύπαγεν η οπλή ενός πλάτανου λεβέντικου
Και μια σημαία πλατάγιζε ψηλά γη και νερό

Που όπλο ποτέ σε πλάτη δεν εβάραινε
Μα όλος ο κόπος τ' ουρανού
Όλος ο κόσμος έλαμπε σαν μια νεροσταγόνα
Πρωί, στα πόδια του βουνού

Τώρα, σαν από στεναγμό Θεού ένας ίσκιος μεγαλώνει.

Τώρα η αγωνία σκυφτή με χέρια κοκαλιάρικα
Πιάνει και σβήνει ένα ένα τα λουλούδια επάνω της·
Μες στις χαράδρες όπου τα νερά σταμάτησαν
Από λιμό χαράς κείτουνται τα τραγούδια·
Βράχοι καλόγεροι με κρύα μαλλιά
Κόβουνε σιωπηλοί της ερημιάς τον άρτο.
Χειμώνας μπαίνει ώς το μυαλό. Κάτι κακό
Θ' ανάψει. Αγριεύει η τρίχα του αλογόβουνου
Τα όρνια μοιράζουνται ψηλά τις ψίχες τ' ουρανού.

Β'

Τώρα μες στα θολά νερά μια ταραχή ανεβαίνει·
Ο άνεμος αρπαγμένος απ' τις φυλλωσιές
Φυσάει μακριά τη σκόνη του
Τα φρούτα φτύνουν το κουκούτσι τους
Η γη κρύβει τις πέτρες της
Ο φόβος σκάβει ένα λαγούμι και τρυπώνει τρέχοντας
Την ώρα που μέσ' από τα ουράνια θάμνα
Το ούρλιασμα της συννεφολύκαινας
Σκορπάει στου κάμπου το πετσί θύελλα ανατριχίλας
Κι ύστερα στρώνει στρώνει χιόνι χιόνι αλύπητο
Κι ύστερα πάει φρουμάζοντας στις νηστικές κοιλάδες
Κι ύστερα βάζει τους ανθρώπους ν' αντιχαιρετίσουνε:
Φωτιά ή μαχαίρι!

Γι' αυτούς που με φωτιά ή μαχαίρι κίνησαν
Κακό θ' ανάψει εδώ. Μην απελπίζεται ο σταυρός
Μόνο ας προσευχηθούν μακριά του οι μενεξέδες!

Γ'

Γι' αυτούς η νύχτα ήταν μια μέρα πιο πικρή
Λιώναν το σίδερο, μασούσανε τη γης
Ο Θεός τους μύριζε μπαρούτι και μουλαροτόμαρο

Κάθε βροντή ένας θάνατος καβάλα στον αέρα
Κάθε βροντή ένας άντρας χαμογελώντας άντικρυ
Στο θάνατο —κι η μοίρα ό,τι θέλει ας πει.

Ξάφνου η στιγμή ξαστόχησε κι ήβρε το θάρρος
Καταμέτωπο πέταξε θρύψαλα μες στον ήλιο
Κιάλια, τηλέμετρα, όλμοι, κέρωσαν!

Εύκολα σαν χασές που σκίστηκεν ο αγέρας!
Εύκολα σαν πλεμόνια που άνοιξαν οι πέτρες!
Το κράνος κύλησε από την αριστερή μεριά...

Στο χώμα μόνο μια στιγμή ταράχτηκαν οι ρίζες
Ύστερα σκόρπισε ο καπνός κι η μέρα πήε δειλά
να ξεγελάσει την αντάρα από τα καταχθόνια

Μα η νύχτα ανασηκώθηκε σαν πατημένη οχιά
Μόλις σταμάτησε για λίγο μες στα δόντια ο θάνατος—
Κι ύστερα χύθηκε μεμιάς ως τα χλωμά του νύχια!

Δ'

Τώρα κείτεται απάνω στην τσουρουφλισμένη χλαίνη
Μ' ένα σταματημένο αγέρα στα ήσυχα μαλλιά
Μ' ένα κλαδάκι λησμονιάς στ' αριστερό του αυτί
Μοιάζει μπαξές που τού 'φυγαν άξαφνα τα πουλιά
Μοιάζει τραγούδι που το φίμωσαν μέσα στη σκοτεινιά
Μοιάζει ρολόι αγγέλου που εσταμάτησε
Μόλις είπανε «γεια παιδιά» τα ματοτσίνορα
Κι η απορία μαρμάρωσε...

Κείτεται απάνω στην τσουρουφλισμένη χλαίνη.
Αιώνες μαύροι γύρω του
Αλυχτούν με σκελετούς σκυλιών τη φοβερή σιωπή
Κι οι ώρες που ξανάγιναν πέτρινες περιστέρες
Ακούν με προσοχή·
Όμως το γέλιο κάηκε, όμως η γη κουφάθηκε
Όμως κανείς δεν άκουσε την πιο στερνή κραυγή
Όλος ο κόσμος άδειασε με τη στερνή κραυγή.

Κάτω απ' τα πέντε κέδρα

Χωρίς άλλα κεριά
Κείτεται στην τσουρουφλισμένη χλαίνη·
Άδειο το κράνος, λασπωμένο το αίμα
Στο πλάι το μισοτελειωμένο μπράτσο
Κι ανάμεσ' απ' τα φρύδια—
Μικρό πικρό πηγάδι, δαχτυλιά της μοίρας
Μικρό πικρό πηγάδι κοκκινόμαυρο
Πηγάδι όπου κρυώνει η θύμηση!
Ω! μην κοιτάτε, ω μην κοιτάτε από πού του-
Από πού του 'φυγε η ζωή. Μην πείτε πώς
Μην πείτε πώς ανέβηκε ψηλά ο καπνός του ονείρου
Έτσι λοιπόν η μια στιγμή Έτσι λοιπόν η μια
Έτσι λοιπόν η μια στιγμή παράτησε την άλλη
Κι ο ήλιος ο παντοτινός έτσι μεμιάς τον κόσμο!

Ε'

Ήλιε δεν ήσουν ο παντοτινός;
Πουλί δεν ήσουν η στιγμή χαράς που δεν καθίζει;
Λάμψη δεν ήσουν η αφοβιά του σύγνεφου;
Κι εσύ περβόλι ωδείο των λουλουδιών
Κι εσύ ρίζα σγουρή φλογέρα της μαγνόλιας!

Έτσι καθώς τινάζεται μες στη βροχή το δέντρο
Και το κορμί αδειανό μαυρίζει από τη μοίρα
Κι ένας τρελός δέρνεται με το χιόνι
Και τα δυο μάτια πάνε να δακρύσουν—
Γιατί, ρωτάει ο αϊτός, πού 'ναι το παλικάρι;
Κι όλα τ' αϊτόπουλ' απορούν πού 'ναι το παλικάρι!
Γιατί, ρωτάει στενάζοντας η μάνα, πού 'ναι ο γιος μου;
Κι όλες οι μάνες απορούν πού να 'ναι το παιδί!
Γιατί, ρωτάει ο σύντροφος, πού να 'ναι ο αδερφός μου;
Κι όλοι του οι σύντροφοι απορούν πού να 'ναι ο πιο μικρός!
Πιάνουν το χιόνι, καίει ο πυρετός
Πιάνουν το χέρι και παγώνει
Παν να δαγκάσουνε ψωμί κι εκείνο στάζει από αίμα
Κοιτούν μακριά τον ουρανό κι εκείνος μελανιάζει
Γιατί γιατί γιατί γιατί να μη ζεσταίνει ο θάνατος
Γιατί ένα τέτοιο ανόσιο ψωμί
Γιατί ένας τέτοιος ουρανός εκεί που πρώτα εκατοικούσε ο ήλιος!

ΣΤ'

Ήταν γερό παιδί,
τις νύχτες αγκαλιά με τα νεραντζοκόριτσα
λέρωνε τις μεγάλες φορεσιές των άστρων,
ήτανε τόσος ο Έρωτας στα σπλάχνα του
που έπινε μέσα στο κρασί τη γέψη όλης της γης,
πιάνοντας ύστερα χορό μ' όλες τις νύφες λεύκες,
ώσπου ν' ακούσει και να χύσ' η αυγή το φως μες στα μαλλιά του,
η αυγή, που μ' ανοιχτά μπράτσα τον εύρισκε
στη σέλα δυο μικρών κλαδιών να γρατζουνάει τον ήλιο,
να βάφει τα λουλούδια,
ή, πάλι με στοργή να σιγανονανουρίζει
τις μικρές κουκουβάγιες που ξαγρύπνησαν…
Α! τι θυμάρι δυνατό η ανασαιμιά του!
Τι χάρτης περηφάνιας το γυμνό του στήθος,
όπου ξεσπούσαν λευτεριά και θάλασσα!...

Ήταν γενναίο παιδί.
Με τα θαμπόχρυσα κουμπιά και το πιστόλι του,
με τον αέρα του άντρα στην περπατηξιά,
και με το κράνος του – γυαλιστερό σημάδι
(φτάσανε τόσο εύκολα μες στο μυαλό
που δεν εγνώρισε κακό ποτέ του)
με τους στρατιώτες του ζερβά – δεξιά
και την εκδίκηση της αδικίας μπροστά του.

Φωτιά στην άνομη φωτιά!
Με το αίμα πάνω από τα φρύδια
τα βουνά της Αλβανίας βροντήξανε,
ύστερα λιώσαν χιόνια να ξεπλύνουν
το κορμί του, σιωπηλό ναυάγιο της αυγής,
και το στόμα του, μικρό πουλί ακελάηστο,
και τα χέρια του, ανοιχτές πλατείες της ερημίας.
- δεν έκλαψαν.
- γιατί να κλάψουν;
- ήταν γενναίο παιδί!

Ζ'

Τα δέντρα είναι από κάρβουνο που η νύχτα δεν κορώνει.
Χιμάει, χτυπιέται ο άνεμος, ξαναχτυπιέται ο άνεμος
Τίποτε. Μες στην παγωνιά κουρνιάζουν τα βουνά
Γονατισμένα. Κι από τις χαράδρες βουίζοντας
Απ' τα κεφάλια των νεκρών η άβυσσο ανεβαίνει...
Δεν κλαίει πια ούτ' η Λύπη. Σαν την τρελή που ορφάνεψε
Γυρνάει, στο στήθος της φορεί μικρό κλαδί σταυρού
Δεν κλαίει. Μονάχ' από τα μελανά ζωσμένη Ακροκεραύνια
Πάει ψηλά και στήνει μια πλάκα φεγγαριού
Μήπως και δουν τον ίσκιο τους γυρνώντας οι πλανήτες
Και κρύψουν τις αχτίδες τους
Και σταματήσουν
Εκεί στο χάος ασθμαίνοντας εκστατικοί...

Χιμάει, χτυπιέται ο άνεμος, ξαναχτυπιέται ο άνεμος
Σφίγγεται η ερημιά στον μαύρο της μποξά
Σκυφτή πίσω από μήνες-σύννεφα αφουκράζεται
Τι να 'ναι που αφουκράζεται, σύννεφα-μήνες μακριά;
Με τα κουρέλια των μαλλιών στους ώμους —αχ αφήστε την—
Μισή κερί μισή φωτιά μια μάνα κλαίει —αφήστε την—
Στις παγωμένες άδειες κάμαρες όπου γυρνάει αφήστε την!
Γιατί δεν είναι η μοίρα χήρα κανενός
Κι οι μάνες είναι για να κλαιν, οι άντρες για να παλεύουν
Τα περιβόλια για ν' ανθούν των κοριτσιών οι κόρφοι
Το αίμα για να ξοδεύεται, ο αφρός για να χτυπά
Κι η λευτεριά για ν' αστραφτογεννιέται αδιάκοπα!

Η'

Πέστε λοιπόν στον ήλιο νά 'βρει έναν καινούριο δρόμο
Τώρα που πια η πατρίδα του σκοτείνιασε στη γη
Αν θέλει να μη χάσει από την περηφάνια του·
Ή τότε πάλι με χώμα και νερό
Ας γαλαζοβολήσει αλλού μιαν αδελφούλα Ελλάδα!
Πέστε στον ήλιο νά 'βρει έναν καινούριο δρόμο
Μην καταπροσωπήσει πια μήτε μια μαργαρίτα
Στη μαργαρίτα πέστε να 'βγει μ' άλλη παρθενιά
Μη λερωθεί από δάχτυλα που δεν της πάνε!

Χωρίστε από τα δάχτυλα τ' αγριοπερίστερα
Και μην αφήστε ήχο να πει το πάθος του νερού
Καθώς γλυκά φυσά ουρανός μες σ' αδειανό κοχύλι
Μη στείλτε πουθενά σημάδι απελπισιάς
Μόν' φέρτε από τις περιβόλες της παλικαριάς
Τις ροδωνιές όπου η ψυχή του ανάδευε
Τις ροδωνιές όπου η ανάσα του έπαιζε
Μικρή τη νύφη χρυσαλλίδα
Που αλλάζει τόσες ντυμασιές όσες ριπές το ατλάζι
Στον ήλιο, σαν μεθοκοπούν χρυσόσκον' οι χρυσόμυγες
Και παν με βιάση τα πουλιά ν' ακούσουνε απ' τα δέντρα
Ποιου σπόρου γέννα στύλωσε το φημισμένο κόσμο!

Θ΄

Φέρτε καινούρια χέρια τι τώρα ποιος θα πάει
Ψηλά να νανουρίσει τα μωρά των άστρων!
Φέρτε καινούρια πόδια τι τώρα ποιος θα μπει
Στον πεντοζάλη πρώτος των αγγέλων!
Καινούρια μάτια —Θε μου— τι τώρα πού θα παν
Να σκύψουν τα κρινάκια της αγαπημένης!
Αίμα καινούριο τι με ποιο χαράς χαίρε θ' ανάψουν
Και στόμα, στόμα δροσερόν από χαλκό κι αμάραντο
Τι τώρα ποιος στα σύννεφα θα πει «γεια σας παιδιά!»

Μέρα, ποιος θ' αψηφήσει τα ροδακινόφυλλα
Νύχτα, ποιος θα μερέψει τα σπαρτά
Ποιος θα σκορπίσει πράσινα καντήλια μες στους κάμπους
Ή θ' αλαλάξει θαρρετά κατάντικρυ απ' τον ήλιο
Για να ντυθεί τις θύελλες καβάλα σ' άτρωτο άλογο
Και να γενεί Αχιλλέας των ταρσανάδων!
Ποιος θ' ανεβεί στο μυθικό και μαύρο ερημονήσι
Για ν' ασπαστεί τα βότσαλα
Και ποιος θα κοιμηθεί
Για να περάσει από τους Ευβοϊκούς του ονείρου
Να 'βρει καινούρια χέρια, πόδια, μάτια
Αίμα και λαλιά
Να ξαναστυλωθεί στα μαρμαρένια αλώνια
Και να ριχτεί —αχ τούτη τη φορά—
Και να ριχτεί του Χάρου με την αγιοσύνη του!

I.

Ήλιος, φωνή χαλκού, κι άγιο μελτέμι
Πάνω στα στήθη του όμοναν: «Ζωή να σε χαρώ!»
Δύναμη εκεί πιο μαύρη δε χωρούσε
Μόνο με φως χυμένο από δαφνόκλαδο
Κι ασήμι από δροσιά μόνον εκεί ο σταυρός
Άστραφτε, καθώς χάραζε η μεγαλοσύνη
Κι η καλοσύνη με σπαθί στο χέρι πρόβελνε
Να πει μεσ' απ' τα μάτια του και τις σημαίες τους «Ζω!»

Γεια σου μωρέ ποτάμι οπού 'βλεπες χαράματα
Παρόμοιο τέκνο θεού μ' ένα κλωνί ρογδιάς
Στα δόντια, να ευωδιάζεται από τα νερά σου·
Γεια σου κι εσύ χωριατομουσμουλιά που αντρείευες
Κάθε που 'θελε πάρει Αντρούτσος τα όνειρά του·
Κι εσύ βρυσούλα του μεσημεριού που έφτανες ώς τα πόδια του
Κι εσύ κοπέλα που ήσουνα η Ελένη του
Που ήσουνα το πουλί του, η Παναγιά του, η Πούλια του
Γιατί και μια μόνο φορά μες στη ζωή αν σημάνει
Αγάπη ανθρώπου ανάβοντας
Άστρον απ' άστρο τα κρυφά στερεώματα,
Θα βασιλεύει πάντοτες παντού η θεία ηχώ
Για να στολίζει με μικρές καρδιές πουλιών τα δάση
Με λύρες από γιασεμιά τα λόγια των ποιητών

Κι όπου κακό κρυφό να το παιδεύει—
Κι όπου κακό κρυφό να το παιδεύει ανάβοντας!

ΙΑ΄

Κείνοι που επράξαν το κακό — γιατί τους είχε πάρει
Τα μάτια η θλίψη πήγαιναν τρικλίζοντας
Γιατί τους είχε πάρει
Τη θλίψη ο τρόμος χάνονταν μέσα στο μαύρο σύγνεφο
Πίσω! και πια χωρίς φτερά στο μέτωπο
Πίσω! και πια χωρίς καρφιά στα πόδια
Εκεί που γδύν' η θάλασσα τ' αμπέλια και τα ηφαίστεια
Στους κάμπους της πατρίδας πάλι και με το φεγγάρι αλέτρι
Πίσω! Στα μέρη όπου λαγωνικά τα δάχτυλα
Μυρίζονται τη σάρκα κι όπου η τρικυμία βαστά

Όσο ένα γιασεμί λευκό στο θέρος της γυναίκας!

Κείνοι που επράξαν το κακό — τους πήρε μαύρο σύγνεφο
Ζωή δεν είχαν πίσω τους μ' έλατα και με κρύα νερά
Μ' αρνί, κρασί και τουφεκιά, βέργα και κληματόσταυρο
Παππού δεν είχαν από δρυ κι απ' οργισμένο άνεμο
Στο καραούλι δεκαοχτώ μερόνυχτα
Με πικραμένα μάτια·
Τους πήρε μαύρο σύγνεφο — δεν είχαν πίσω τους αυτοί
Θειο μπουρλοτιέρη, πατέρα γεμιτζή
Μάνα που να 'χει σφάξει με τα χέρια της
Ή μάνα μάνας που με το βυζί γυμνό
Χορεύοντας να 'χει δοθεί στη λευτεριά του Χάρου!

Κείνοι που επράξαν το κακό — τους πήρε μαύρο σύγνεφο
Μα κείνος που τ' αντίκρισε στους δρόμους τ' ουρανού
Ανεβαίνει τώρα μοναχός και ολόλαμπρος!

ΙΒ'

Με βήμα πρωινό στη χλόη που μεγαλώνει
Ανεβαίνει μοναχός και ολόλαμπρος...

Λουλούδια αγοροκόριτσα του κρυφογνέφουνε
Και του μιλούν με μια ψηλή φωνή που αχνίζει στον αιθέρα
Γέρνουν και κατ' αυτόν τα δέντρα ερωτεμένα
Με τις φωλιές χωμένες στη μασχάλη τους
Με τα κλαδιά τους βουτηγμένα μες στο λάδι του ήλιου
Θαύμα — τι θαύμα χαμηλά στη γη!
Άσπρες φυλές μ' ένα γαλάζιο υνί χαράζουνε τους κάμπους
Στράφτουν βαθιά οι λοφοσειρές
Και πιο βαθιά τ' απρόσιτα όνειρα των βουνών της άνοιξης!

Ανεβαίνει μοναχός και ολόλαμπρος
Τόσο πιωμένος από φως που φαίνεται η καρδιά του
Φαίνεται μες στα σύννεφα ο Όλυμπος ο αληθινός
Και στον αέρα ολόγυρα ο αίνος των συντρόφων...
Τώρα χτυπάει πιο γρήγορα τ' όνειρο από το αίμα
Στους όχτους του μονοπατιού συνάζουνται τα ζώα
Γρυλίζουν και κοιτάζουνε σα να μιλούνε
Ο κόσμος όλος είναι αληθινά μεγάλος
Γίγας που κανακεύει τα παιδιά του

Μακριά χτυπούν καμπάνες από κρύσταλλο
Αύριο, αύριο λένε, το Πάσχα τ' ουρανού!

ΙΓ

Μακριά χτυπούν καμπάνες από κρύσταλλο—
Λένε γι' αυτόν που κάηκε μες στη ζωή
Όπως η μέλισσα μέσα στου θυμαριού το ανάβρυσμα·
Για την αυγή που πνίγηκε στα χωματένια στήθια
Ενώ μηνούσε μιαν ημέρα πάλλαμπρη·
Για τη νιφάδα που άστραψε μες στο μυαλό κι εσβήστη
Τότες που ακούστηκε μακριά η σφυριγματιά της σφαίρας
Και πέταξε ψηλά θρηνώντας η Αλβανίδα πέρδικα!

Λένε γι' αυτόν που μήτε καν επρόφτασε να κλάψει
Για τον βαθύ καημό του Έρωτα της ζωής
Που είχε όταν δυνάμωνε μακριά ο αγέρας
Και κρώζαν τα πουλιά στου χαλασμένου μύλου τα δοκάρια
Για τις γυναίκες που έπιναν την άγρια μουσική
Στο παραθύρι ορθές σφίγγοντας το μαντίλι τους
Για τις γυναίκες που απελπίζαν την απελπισιά
Προσμένοντας ένα σημάδι μαύρο στην αρχή του κάμπου

Ύστερα δυνατά πέταλα έξω απ' το κατώφλι
Λένε για το ζεστό και αχάιδευτο κεφάλι του
Για τα μεγάλα μάτια του όπου χώρεσε η ζωή
Τόσο βαθιά, που πια να μην μπορεί να βγει ποτέ της!

ΙΔ΄

Τώρα χτυπάει πιο γρήγορα τ' όνειρο μες στο αίμα
Του κόσμου η πιο σωστή στιγμή σημαίνει:
Ελευθερία
Έλληνες μες στα σκοτεινά δείχνουν το δρόμο:
ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ
Για σένα θα δακρύσει από χαρά ο ήλιος

Στεριές ιριδοχτυπημένες πέφτουν στά νερά
Καράβια μ' ανοιχτά πανιά πλέουν μες στους λειμώνες
Τα πιο αθώα κορίτσια

Τρέχουν γυμνά στα μάτια των αντρών
Κι η σεμνότη φωνάζει πίσω από το φράχτη
Παιδιά! δεν είναι άλλη γη ωραιότερη...

Του κόσμου η πιο σωστή στιγμή σημαίνει!

Με βήμα πρωινό στη χλόη που μεγαλώνει
Ολοένα εκείνος ανεβαίνει·
Τώρα λάμπουνε γύρω του οι πόθοι που ήταν μια φορά
Χαμένοι μες στης αμαρτίας τη μοναξιά·
Γειτόνοι της καρδιάς του οι πόθοι φλέγονται·
Πουλιά τον χαιρετούν, του φαίνονται αδερφάκια του
Άνθρωποι τον φωνάζουν, του φαίνονται συντρόφοι του
«Πουλιά καλά πουλιά μου, εδώ τελειώνει ο θάνατος!»
«Σύντροφοι σύντροφοι καλοί μου, εδώ η ζωή αρχίζει!»
Αγιάζι ουράνιας ομορφιάς γυαλίζει στα μαλλιά του

Μακριά χτυπούν καμπάνες από κρύσταλλο
Αύριο, αύριο, αύριο: το Πάσχα του Θεού!

ΑΞΙΟΝ ΕΣΤΙ
ΤΑ ΠΑΘΗ
ΑΝΑΓΝΩΣΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΤΟ ΟΙΚΟΠΕΔΟ ΜΕ ΤΙΣ ΤΣΟΥΚΝΙΔΕΣ

ΜΙΑΝ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΝΗΛΙΑΓΕΣ μέρες εκείνου του χειμώνα, ένα πρωί
Σαββάτου, σωρός αυτοκίνητα
και μοτοσυκλέτες εζώσανε το μικρό συνοικισμό του Λευτέρη,με τα τρύπια
τενεκεδένια παράθυρα και τ' αυλάκια των οχετών στο δρόμο.
Και φωνές άγριες βγάνοντας, εκατεβήκανε άνθρωποι
με χυμένη την όψη στο μολύβι και τα μαλλιά ολόισα ίδιο άχερο,
Προστάζοντας να συνταχθούν οι άντρες όλοι στο οικόπεδο με τις
τσουκνίδες.
Και ήταν αρματωμένοι από πάνου ως κάτου,
με τις μπούκες χαμηλά στραμμένες κατά το μπουλούκι.
Και μεγάλος φόβος έπιανε τα παιδιά, επειδή τύχαινε, σχεδόν όλα,
Να κατέχουνε κάποιο μυστικό στην τσέπη ή στην ψυχή τους.
Αλλά τρόπος άλλος δεν ήτανε, και χρέος την ανάγκη κάνοντας,
Λάβανε θέση στη γραμμή, και οι άνθρωποι με το μολύβι στην όψη, το
άχερο στα μαλλιά και τα
κοντά

μαύρα ποδήματα, ξετυλίξανε γύρω τους το συρματόπλεγμα.
Και κόψανε στα δύο τα σύγνεφα, όσο που το χιονόνερο άρχισε να πέφτει,
και τα σαγόνια με κόπο κρατούσανε τα δόντια στη θέση τους,
μήπως τους φύγουν ή σπάσουνε.

Τότε, από τ' άλλο μέρος φάνηκε αργά βαδίζοντας να 'ρχεται Αυτός με το σβησμένο Πρόσωπο,
που σήκωνε το δάχτυλο κι οι ώρες ανατρίχιαζαν στο μεγάλο ρολόι των αγγέλων.
Και σε όποιον λάχαινε να σταθεί μπροστά, ευθύς οι άλλοι τον αρπάζανε
από τα μαλλιά και τον εσούρνανε χάμου πατώντας τον.
Ώσπου έφτασε κάποτε η στιγμή να σταθεί και μπροστά στο Λευτέρη.
Αλλά κείνος δε σάλεψε. Σήκωσε μόνο αργά τα μάτια του και τα πήγε μεμιάς τόσο μακριά – μακριά
μέσα στο μέλλον του – που ο άλλος ένιωσε το σκούντημα κι έγειρε πίσω με κίντυνο να πέσει.
Και σκυλιάζοντας, έκανε ν' ανασηκώσει το μαύρο του πανί, ναν του φτύσει κατάμουτρα.
Μα πάλι ο Λευτέρης δε σάλεψε.
Πάνω σε κείνη τη στιγμή, ο Μεγάλος Ξένος,
αυτός που ακολουθούσε με τα τρία σειρήτια στο γιακά, στηρίζοντας στη μέση τα χέρια του,
κάγχασε: ορίστε, είπε, ορίστε οι άνθρωποι που θέλουνε, λέει, ν' αλλάξουνε την πορεία του κόσμου.
Και μη γνωρίζοντας ότι έλεγε την αλήθεια ο δυστυχής, καταπρόσωπο τρεις φορές του κατάφερε το
μαστίγιο.
Αλλά Τρίτη φορά ο Λευτέρης δε σάλεψε. Τότε, τυφλός από τη λίγη πέραση που 'χε η δύναμη στα
χέρια του,
ο άλλος, μη γνωρίζοντας τι πράττει, τράβηξε το περίστροφο και του το βρόντηξε σύρριζα στο δεξί
του αυτί.
Και πολύ τρομάξανε τα παιδιά, και οι άνθρωποι με το μολύβι στην όψη και το άχερο στα μαλλιά
και τα κοντά μαύρα ποδήματα, κέρωσαν.
Επειδή πήγανε κι ήρθανε τα χαμόσπιτα, και σε πολλές μεριές το πισσόχαρτο έπεσε
και φανήκανε μακριά, πίσω απ' τον ήλιο, οι γυναίκες να κλαίνε γονατιστές,
πάνω σ' ένα έρμο οικόπεδο, γεμάτο τσουκνίδες και μαύρα πηχτά αίματα.
Ενώ σήμαινε δώδεκα ακριβώς το μεγάλο ρολόι των αγγέλων.

ΕΡΕΝΜΠΟΥΡΓΚ ΙΛΙΑ

Ο Έρενμπουργκ υπήρξε αγνός μαχητής των σοσιαλιστικών ιδανικών. Τα έργα του αποτελούν «θησαυρό» της Ιστορίας του 20ου αιώνα. Πρωτοεμφανίζεται στα γράμματα το 1916 ως ποιητής. Γράφει μέχρι το θάνατό του, απεικονίζοντας στο έργο του την εξέλιξη της ιστορικής πραγματικότητας. Η φρίκη των ιμπεριαλιστικών πολέμων, ο αποφασιστικός ρόλος των απλών ανθρώπων στις μεγάλες καμπές της ιστορίας, τα βιώματά του από την οικοδόμηση του Σοσιαλισμού στη Σοβιετική Ένωση και η κριτική του στην αστική ηθική μετατρέπονται σε υψηλής αισθητικής τέχνη.

ΣΤΗ ΡΩΣΣΙΑ

Ακάθαρτη πρησμένη από την πείνα,
τρέχουν αίμα και πύο από τις ανοιχτές πληγές σου.
Με βόγγους και αγκομαχητό στη μάνα γη έχεις ξαπλωθεί,
Ρωσσία, της γέννας σου το παραμιλητό αυτοί το πήραν για θανάτου.
Σε χλεύασαν οι φρόνιμοι, οι χορτάτοι, οι παστρικοί.
Στέρφα είν' τα σπλάχνα τους, τ' άδεια στήθια τους είν' πετρωμένα.
Ποιος την Ιερή παλιά κληρονομιά θα τη δεχτεί; Ποιο χέρι
του Προμηθέα θ' αρπάξει τη μισόσβηστη τη δάδα
θα την ανάψει και ποιο πέρα θα την φέρει;
Δύσκολη γέννα, ώρα ιερή, ώρα μεγάλη.
Δεν θα γεννήσει ο αφρός του κύματος, ούτε ο γαλάζιος ουρανός
στη μαύρη εδώ σαπίλα, με το δικό μας το αίμα ξεπλυμένη.
Γεννιέται ένας αιώνας νέος, τρανός
Πιστέψατέ μας! Δεχθείτε τον απ' τα δικά μας χέρια!
Είναι δικός μας και δικός σας,
θα σβήσει όλα τα σύνορα μια του πνοή.
Στη μεσονύχτια σκοτεινιά της πολιτείας, ξεχασμένη
κάτω απ' των χιονιών το σάβανο, κρυμμένη ήταν η ζωή
για μια στιγμή ένας λαός καλείται να ποτίσει
με το τίμιο το αίμα του την στέρφαν αγκαλιά της γης
ο διώχτης σου και ο εχθρός σου σε Σε θαρθεί γεννήτρα
τα αιματωμένα αχνάρια σου στα χιόνια, να φιλήσει!

ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ ΑΡΓΥΡΗΣ

(1849–1949). Ήταν το λογοτεχνικό ψευδώνυμο του διακεκριμένου διηγηματογράφου και ποιητή Κλεάνθη Μιχαηλίδη από τη Μήθυμνα Λέσβου. Επιτυχημένος επιχειρηματίας στο Λονδίνο, επιδόθηκε παράλληλα στη λογοτεχνία, γράφοντας ηθογραφικά διηγήματα, ποιήματα και ιστορικές μελέτες. Ένας από τους πρωταγωνιστές της δημοτικής γλώσσας μαζί με τους Πάλλη και Ψυχάρη. Χαρακτηρίστηκε ως ο Έλληνας Τουργκένιεφ. Τίτλοι έργων του: «Φυλλάδες του Γεροδήμου», «Ιστορία της Ρωμιοσύνης», «Βρικόλακες» κ.α.

ΠΑΤΙΝΑΔΑ

Τώρα που η νύχτα πύκνωσε και γέρνει το φεγγάρι,
που ένα αγόρι ξαγρυπνάει για το χατίρι σου,
που το σκοτάδι η γης φορεί κι ο ουρανός τη χάρη,
έβγα, φεγγαροπρόσωπη στο παραθύρι σου.

Έβγα και γλυκοπότισε λουλούδια μαραμένα
κι αν έχεις στάλα πονεσιά μες στην καρδούλα σου,
λυπήσου με και δόστηνα σε χείλη διψασμένα,
ν' αναστηθώ σα λούλουδο με τη δροσούλα σου.

Η θάλασσα τη γης φιλάει και τις ιτιές τ' αγέρι
κι εγώ μονάχα δε φιλώ τα δυο χειλάκια σου.
Με χίλια αστέρια ο ουρανός, κι εγώ χωρίς αστέρι,
σκοτάδι η γη, κι εγώ χωρίς τα δυο ματάκια σου.

Κατέβα και περπάτηξε νεράιδα, μες στα σκότη,
και μίλησέ μου, να θαρρώ πως αναστήθηκα.
Πες μου τα λόγια τα γλυκά που πρωτολέει η Νιότη,
κι ας απεθάνω ακούγοντας πως αγαπήθηκα.

ΠΑΤΡΙΔΑ

Πατρίδα, που στων τέκνω σου το νου ριζώνεις,
και βγαίνεις και μοσκοβολάς στα πρόσωπά τους,
που κι α ζητούν να σ' αρνηθούν, τους φανερώνεις
μ' ένα τους λόγο μοναχό, με μια ματιά τους.

Που αστροπελέκι γίνεσαι γοργό και μπαίνεις
στα ναρκωμένα στήθια τους όταν πλανιούνται,

και σωπασμένο κρύβεσαι και περιμένεις
την ώρα που κι οι τύραννοι γλυκοκοιμούνται.

Και τότες άξαφνα ξεσπάει τ' αστροπελέκι,
και το παιδί σου από αρνί με μιας θεριεύει,
και σα λιοντάρι αδάμαστο μπροστά σου στέκει,

και με φωτιά και με σπαθί σε διαφεντεύει,
Εσύ, που και το θάνατο γλυκό μας κάνεις,
Πατρίδα! Ξύπνησέ μας πριν εσύ πεθάνεις!

GAMARRA PIERRE

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

Τα ρόδα της Ειρήνης ανθίζουν τούτ' τη νύχτα,
όλα του κόσμου τα πουλιά, όλα τα ουρανοπούλια
θα παν να τραγουδήσουν στους κήπους της ξανθιάς μου,
τα ρόδα της Ειρήνης ανθίζουν τούτ' τη νύχτα.

Θυμάσαι το ρυάκι που σχίζει το χωριό
στην ευωδιά του δυόσμου και της άσπρης ακακίας,
θυμάσαι το ρυάκι καταμεσής στις κερασιές
και το γιοφύρι το στεφανωμένο με ίσκιους και με πασχαλιές;

Θα τραγουδήσω αυτούς που φεύγουνε πάνου στις
τρελές θάλασσες
θα τραγουδήσω αυτούς που ξέρουνε τους δρόμους,
θα τραγουδήσω αυτούς που μάθανε να κλείνουν τα χέρια τους,
θα τραγουδήσω τα παιδιά του κόσμου, χωρίς λόγια.

Θα τραγουδήσω τους χρυσούς ανθρώπους μεσ' στον ήλιο
θα τραγουδήσω την Ειρήνη που τρέχει μεσ' στους δρόμους
τα βράδια των ζευγολατών, των γύφτων τις ημέρες
όταν έρχεται η σελήνη με τα δάση της μοναξιάς
όταν η αυγή ανατέλλει με φωνές των αηδονιών.

Θα τραγουδήσω τη μητέρα μου στα βάθη του χαμένου χρόνου
και την τρελοχελιδόνα την αγαπητικιά τ' Απρίλη,
την αδελφούλα μου που κόβει ξύλα κάτου απ' το ψιλό χαλάζι
την αδελφούλα μου την βοσκοπούλα με τα' απαλά και
κουρασμένα χέρια.

Τα ρόδα της Ειρήνης ανθίζουν τούτ' τη νύχτα,
όλα τα ουρανοπούλια, όλου του κόσμου τα πουλιά.
Τους γύφτους τραγουδάνε μεσ' στα πράσινα χωριά.
Και τα στάρια μεσ' τ' αυλάκια και τα πανιά στις θάλασσες
του σούρουπου τα φώτα και την καταχνιά και την ξανθιά.

Τα ρόδα της Ειρήνης ανθίζουν.
τα ματωμένα περιστέρια της Ειρήνης ξέρουνε να τραγουδάνε
ακόμα,
το σούρουπο δεν έπεσε για των παιδιών τα μάτια,

ανασκιρτάει το βουνό από των οργάνων τις φωνές,
τα μαύρα έλατα προλέγουν την καμπύλη της αυγής.

Στον απαλό ουρανό πετάν τα ματωμένα περιστέρια
κι είναι μεγάλοι οι δρόμοι που δεν έχουνε βρεθεί.
Γη των ασμάτων της αγάπης που πόθησαν ν' ακούσουν,
ξάνοιξε, ζωντανή βασίλισσα τ' απέραντα και πράσινα μάτια σου.

Τα περιστέρια απόψε, ξανάρχονται και τα στήθια
που δεν έχουν άλλο αίμα δυνατά σκούζουν στους ήχους
και τα χέρια τα κομμένα κουμπώνονται στα κλαρίνα
και τα παιδιά που χάθηκαν τις κούνιες τους κρεμάνε.

Θα τραγουδήσω την τρεμουλιαστή Ειρήνη των κορυδαλλών
γιομάτη από φτερά, από γροθιές γιομάτες, γιομάτες από φωνές.
Θα τραγουδήσω την Ειρήνη των παιδιών του Παρισιού
και των παιδιών του κόσμου και το καρπομάζωμα.

Ακούστε, είν' ένας άνεμος που έρχεται από την οργωμένη γη
είν' ένας ύμνος που γεννιέται πάνου στα σπίτια των πολιτειών,
ένα ποτάμι ξάστερο που τα δουλοπρεπή ματόκλαδα ξεπλένει,
είναι το τραγούδι της Ειρήνης που φέρνει τις αγάπες μου.

ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ ΜΙΚΗΣ – ΚΑΜΠΑΝΕΛΛΗΣ ΙΑΚΩΒΟΣ

Είναι οι στιχουργοί του τραγουδιού για τον Σωτήρη Πέτρουλα που γεννήθηκε στο Οίτυλο της Μάνης το 1942 από γονείς αγρότες. Το 1946 η οικογένεια έφυγε για την Αθήνα ώστε να σωθεί από τη δολοφονική μανία των ένοπλων συμμοριών της Δεξιάς. Εργαζόταν και παράλληλα πήγαινε στο σχολείο . Ήταν άριστος μαθητής και συμμετείχε στο μαζικό μαθητικό κίνημα. Η τελευταία χρονιά της μαθητικής του ζωής αποτελεί βασικό σταθμό στη ζωή του. Μαζί με άλλους συμμαθητές του αρνείται να γράψει έκθεση με σοβινιστικό και αντιλαϊκό περιεχόμενο. Συνειδητοποιεί την ανάγκη της οργανωμένης πάλης και εντάσσεται στην οργάνωση της νεολαίας της ΕΔΑ. Τον Οκτώβρη του 1960 εισάγεται στην Ανωτάτη Εμπορική Σχολή αλλά δεν έμελλε να την τελειώσει. Αναδεικνύεται σαν ένα από τα πιο συνεπή και συνειδητά στελέχη του φοιτητικού κινήματος και γίνεται στέλεχος της Ν. ΕΔΑ. Στους αγώνες για το 114 και το 15% αποτελεί ένα από τα βασικά καθοδηγητικά στελέχη. Τον Ιούλιο του 1962 είναι επικεφαλής ενός συνεργείου που ανυψώνει στην Ακρόπολη τη σημαία του 114, στο Υπουργείο Βιομηχανίας και στο Πανεπιστήμιο. Τον Αύγουστο του 1962 επιχειρεί μια αξιολόγηση της μέχρι τότε πολιτικής των προοδευτικών δυνάμεων και ξεκινάει μια εντονότατη προσπάθεια να ολοκληρώσει την ιδεολογική του συγκρότηση. Πάλευε και μάθαινε, μάθαινε και πάλευε, είναι η κατευθυντήρια πολιτική του φιλοσοφία.
Στις εκλογικές εξορμήσεις της ΕΔΑ το 1962-62 παίρνει ενεργό μέρος στο σπάσιμο της τρομοκρατίας με τις περιοδείες των πούλμαν των νέων δημοκρατών στις επαρχίες. Αν και διαφωνούσε με τη συγχώνευση της νεολαίας ΕΔΑ και Δημοκρατικής κίνησης νέων Γρ. Λαμπράκη και θα ασκήσει έντονη κριτική στις πολιτικές και ιδεολογικές επιλογές της ΕΔΑ, θα προσχωρήσει στη Δημοκρατική Νεολαία Λαμπράκη και θα πάρει μέρος στο πρώτο της Ιδρυτικό Συνέδριο το Μάρτη του 1965 για να δολοφονηθεί λίγο αργότερα αγωνιζόμενος για τη Δημοκρατία στη μεγάλη διαδήλωση της νεολαίας της Αθήνας στις 21 Ιουλίου 1965.

«Ν' ακούσεις τον Τάκη Μπενά να λέει πως γράφτηκε το τραγούδι… τη νύχτα στα γραφεία της ΔΝΛ αυτοί να συζητούν μεσ' στους καπνούς των τσιγάρων και να προσπαθούν να λύσουν τα προβλήματα της κηδείας κι ο Μίκης κάτι να γράφει βιαστικά σ' ένα χαρτί, αλλοπαρμένος.
- το λόγο έχει ο πρόεδρος, λέει κάπως έντονα ο Τάκης.
- το λόγο έχει το τραγούδι, αποκρίνεται ο Μίκης, ακούστε:
Σωτήρη Πέτρουλα/ Σε πήρε ο Λαμπράκης/Σε πήρε η Λευτεριά.»

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΗ ΠΕΤΡΟΥΛΑ

Σωτήρη Πέτρουλα, Σωτήρη Πέτρουλα
σε πήρε ο Λαμπράκης,
σε πήρε η Λευτεριά.
Σε πήρε ο Λαμπράκης,
σε πήρε η Λευτεριά.

Μάρτυρες ήρωες οδηγούνε
Τα γαλάζια μάτια του μας καλούνε.

Αηδόνι και λιοντάρι
Βουνό και ξαστεριά
Αηδόνι και λιοντάρι
Βουνό και ξαστεριά.
Μάρτυρες ήρωες οδηγούνε
Τα γαλάζια μάτια του μας καλούνε.

Σωτήρη Πέτρουλα, Σωτήρη Πέτρουλα
Στενάζουν οι μανάδες
Στενάζουν τα βουνά
Στενάζουν οι μανάδες
Στενάζουν τα βουνά.

Μάρτυρες ήρωες οδηγούνε
Τα γαλάζια μάτια του μας καλούνε.

Σωτήρη Πέτρουλα, Σωτήρη Πέτρουλα
Κοπέλες παλληκάρια
Σε κλείνουν στην καρδιά
Κοπέλες παλληκάρια
Σε κλείνουν στην καρδιά.

Μάρτυρες ήρωες οδηγούνε
Τα γαλάζια μάτια του μας καλούνε.

Σωτήρη Πέτρουλα, Σωτήρη Πέτρουλα
Οδήγα το λαό σου
Οδήγα μας μπροστά
Οδήγα το λαό σου
Οδήγα μας μπροστά.

Μάρτυρες ήρωες οδηγούνε
Τα γαλάζια μάτια του μας καλούνε.

ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ – ΠΑΤΡΙΚΙΟΥ ΛΙΛΗ

(1899 – 1989). Σύγχρονη Ελληνίδα ποιήτρια, θεατρική συγγραφέας και δημοσιογράφος από την Αθήνα. Κύριο έργο της είναι το ποιητικό, για το οποίο έχει τιμηθεί δύο φορές με κρατικό Βραβείο. Εξέδωσε τις ποιητικές συλλογές: «Φωτεινές ώρες», «Κορυδαλλοί», «Αναδρομή» κ.α., τα θεατρικά: «Εύκολα Θαύματα», «όλα θα πάνε καλά» κ.α. και τα πεζογραφήματα «Οι χαιρετισμοί της Ηλιογέννητης», «Ο ποιητής Κ. Καρθαίος» κ.α.

1 9 4 1

Κι αν όλα βυθίστηκαν
στου χαμού την αγκάλη
και σ' αμέτρητα μνήματα
η γενιά μας κλειστεί,
κάποια πλάση λαμπρότερη
στ' άγιο φως θα προβάλλει
το τραγούδι π' ανάθρεψαν
τα σκοτάδια, να πει.

ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ ΝΙΚΟΣ

Ο Νίκος Καββαδίας γεννήθηκε στις 11 Ιανουαρίου 1910 στο Νίκολσκι Ουσουρίσκι, μια επαρχιακή πόλη της περιοχής του Χαρμπίν στη Μαντζουρία, από γονείς Κεφαλλονίτες, το Χαρίλαο Καββαδία και τη Δωροθέα Αγγελάτου της γνωστής οικογένειας εφοπλιστών της Κεφαλονιάς. Ο πατέρας Χαρίλαος Καββαδίας διατηρούσε γραφείο γενικού εμπορίου διακινώντας μεγάλες ποσότητες εμπορευμάτων με κύριο πελάτη τον τσαρικό στρατό.

Το 1914, με την έκρηξη του Πολέμου, η οικογένεια έρχεται στην Ελλάδα κι εγκαθίσταται στο Αργοστόλι, ενώ ο πατέρας επιστρέφει στις επιχειρήσεις του στη Ρωσία, όπου καταστρέφεται οικονομικά. Το 1917, κατά τη διάρκεια της Οκτωβριανής Επανάστασης , φυλακίζεται. Γυρίζει και πάλι στην Ελλάδα το 1921, τσακισμένος και ανίκανος να προσαρμοσθεί στην ελληνική πραγματικότητα. Μετά το Αργοστόλι, η οικογένεια εγκαθίσταται στον Πειραιά. Ο Καββαδίας πηγαίνει στο Δημοτικό κι είναι συμμαθητής με το Γιάννη Τσαρούχη. Διαβάζει Ιούλιο Βερν και διάφορα βιβλία περιπέτειας. Στο Γυμνάσιο γνωρίζεται με το συγγραφέα και ιατρό του Πολεμικού Ναυτικού Παύλο Νιρβάνα. Δεκαοκτώ ετών, αρχίζει να δημοσιεύει ποιήματα στο περιοδικό της Μεγάλης Ελληνικής Εγκυκλοπαίδειας με το ψευδώνυμο Πέτρος Βαλχάλας. Τελειώνοντας το Γυμνάσιο, δίνει εξετάσεις στην Ιατρική Σχολή. Όμως την ίδια περίοδο πεθαίνει ο πατέρας του και αναγκάζεται να εργαστεί σε ναυτικό γραφείο. Συνεχίζει όμως να συνεργάζεται με διάφορα φιλολογικά περιοδικά. Το Νοέμβριο του 1928, ο Καββαδίας βγάζει το πρώτο του ναυτικό φυλλάδιο ως "ναυτόπαις" και μπαρκάρει τον επόμενο χρόνο στο φορτηγό "Άγιος Νικόλαος".Το 1934, η οικογένεια μετακομίζει από τον Πειραιά στην Αθήνα. Το σπίτι της γίνεται τόπος συγκέντρωσης λογοτεχνών, ζωγράφων και ποιητών. Ο Καββαδίας την εποχή εκείνη περιγράφεται ως ένας λιγομίλητος απλός άνθρωπος, ατημέλητος, χαριτωμένος, εγκάρδιος, με ανεξάντλητο χιούμορ, αγαπητός στους πάντες. Το 1938 στρατεύεται και υπηρετεί στην Ξάνθη με την ειδικότητα του ημιονηγού, ενώ το 1939 παίρνει το δίπλωμα του ραδιοτηλεγραφητή κατωτέρας τάξεως. Στον πόλεμο του '40 φεύγει για την Αλβανία, όπου υπηρετεί αρχικά ως ημιονηγός τραυματιοφορέας και αργότερα λόγω της ειδικότητάς που είχε ως ασυρματιστής χρησιμοποιείται στο σταθμό υποκλοπής της ΙΙΙ Μεραρχίας. Με τη λήξη του Εμφυλίου Πολέμου, ο ποιητής μπαρκάρει και πάλι αφού έχει εξασφαλίσει την άδεια της ασφάλειας, που τον θεωρεί "κομμουνιστή άνευ δράσεως" και του χορηγεί ειδικά διαβατήρια περιορισμένης χρονικής ισχύος. Έπειτα, από το 1954 μέχρι και το 1974, ταξιδεύει διαρκώς με πολύ μικρά διαλείμματα. Μέσα στη χρονική αυτή περίοδο, τα πιο σημαντικά γεγονότα στη ζωή του ποιητή αφορούν το θάνατο του πιο μικρού του αδερφού, Αργύρη, το 1957, την κυκλοφορία της «Βάρδιας» στα γαλλικά το 1959, την επανέκδοση του «Μαραμπού» και του «Πούσι» το 1961 από τις εκδόσεις Γαλαξίας, το θάνατο της μητέρας του το 1965 και τη γέννηση του Φίλιππου το 1966, γιου της ανιψιάς του Έλγκας. Το 1975, στην Αθήνα, στην κλινική «Άγιοι Απόστολοι», αφήνει την τελευταία του πνοή ύστερα από εγκεφαλικό επεισόδιο.

ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Στο παιδικό μας βλέμμα πνίγονται οι στεριές.
Πρώτη σου αγάπη τα λιμάνια σβήνουν κι εκείνα.
Θάλασσα τρώει το βράχο απ' όλες τις μεριές.
Μάτια λοξά και τ' αγαπάς: κόκκινη Κίνα.

Γιομάτα παν τα ιταλικά στην Ερυθρά.
Πουλιά σε αντικατοπτρισμό – Μαύρη Μανία.
Δόρατα μέσα στη νυχτιά παίζουν νωθρά.
Λάμπει αρραβώνα στο δεξί σου: Αβησσυνία.

Σε κρεμεζί, Νύφη λεβέντρα Ιβηρική.
Ανάβουνε του Barriochino τα φανάρια.
Σπανιόλοι μου θαλασσοβάτες και Γραικοί.
Γκρέκο και Λόρκα -Ισπανία και Πασιονάρια.

Κύμα θανάτου ξαπολιούνται οι Γερμανοί.
Τ' άρματα ζώνεσαι μ' αρχαία κραυγή πολέμου.
Κυνήγι παίζουνε μαχαίρι και σκοινί,
Οι κρεμασμένοι στα δέντρά , μπαίγνιο του ανέμου.

Κι απέ Δεκέμβρη , στην Αθήνα και Φωτιά.
Τούτο της Γης το θαλασσόδαρτο αγκωνάρι,
Λικνίζει κάτου από το Δρυ και την Ιτιά
το Διάκο , τον Κολοκοτρώνη και τον Άρη.

ΚΑΒΑΦΗΣ ΚΩΣΤΑΣ

(1863 – 1933). Από τους μεγαλύτερους νεοέλληνες ποιητές, που βρήκε καθολική αναγνώριση ακόμη και στο εξωτερικό ουσιαστικά μετά το θάνατό του. Καταγόταν από εμπορική οικογένεια της Πόλης, αλλά γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Αλεξάνδρεια, που υπήρξε και η πραγματική ιδιαίτερη πατρίδα του. Έζησε μερικά χρόνια στην Αγγλία και την Κωνσταντινούπολη και λόγω της γλωσσομάθειάς του διορίστηκε σε κυβερνητική θέση. Στα γράμματα παρουσιάστηκε με το ποίημα «Βακχικόν» και το 1904 εξέδωσε ένα φυλλάδιο με τα 14 ποιήματά του με τον τίτλο «Ποιήματα». Ιδιότυπος σε όλες τις πλευρές της ζωής του, υπήρξε το ίδιο και στη γλώσσα, στο χώρο της οποίας διαμόρφωσε το δικό του εκφραστικό όργανο με μεικτή καθαρεύουσα και δημοτική και με πολλούς ιδιωματισμούς, πετυχαίνοντας, όμως, έτσι, χάρη και στο στίχο του που συχνά πεζολογεί, αλλά και στους συμβολισμούς του μια υποβλητικότητα μοναδική. Εμπνεόμενος από την ιστορία του μείζονος ελληνισμού των Αλεξανδρινών χρόνων και τις προσωπικές του εμπειρίες έδωσε ποιήματα που θα μείνουν μέσα στην ποίηση ως ακατάλυτα πνευματικά αποκτήματα (Κεριά, Πόλη, Θερμοπύλες, Βάρβαροι, Ιθάκη, Τα τείχη, Απολείπειν ο Θεός Αντώνιον κ.α.). τον χαρακτήρισαν «ποιητή της παρακμής» αλλά κανένας ποιητής, εκτός του Σολωμού, δεν είπε με λιγότερα λόγια τα πολλά και ουσιαστικά σε ιδέες που τραγούδησε ο Καβάφης. Ποιητής βαθιά στοχαστικός και ανθρωποκεντρικός, διατύπωσε τη βιοσοφία του με μοναδική ευαισθησία. Τέλος, τα ποιήματά του (160 περίπου) μπορούν να διαιρεθούν σε τρεις κατηγορίες: ποιήματα σκέψης, ιστορικά και ηδονιστικά.

ΠΕΡΙΜΕΝΟΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΒΑΡΒΑΡΟΥΣ

Τι περιμένουμε στην αγορά συναθροισμένοι;
Είναι οι βάρβαροι να φθάσουν σήμερα.

Γιατί μέσα στην Σύγκλητο μια τέτοια απραξία;
Τι κάθοντ' οι συγκλητικοί και δεν νομοθετούνε;

Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν σήμερα.
Τι νόμους πια θα κάμουν οι Συγκλητικοί;
Οι βάρβαροι σαν έρθουν θα νομοθετήσουν.

Γιατί ο αυτοκράτωρ μας τόσο πρωί σηκώθη
και κάθεται στης πόλεως την πιο μεγάλη πύλη
στον θρόνο επάνω, επίσημος, φορώντας την κορώνα;

Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν σήμερα.
Κι ο αυτοκράτωρ περιμένει να δεχθεί

τον αρχηγό τους. Μάλιστα ετοίμασε
για να τον δώσει μια περγαμηνή. Εκεί
τον έγραψε τίτλους πολλούς κι ονόματα.

Γιατί οι δυο μας ύπατοι κι οι πραίτορες εβγήκαν
σήμερα με τες κόκκινες, τες κεντημένες τόγες;
Γιατί βραχιόλια φόρεσαν με τόσους αμεθύστους
και δαχτυλίδια με λαμπρά γυαλιστερά σμαράγδια;
Γιατί να πιάσουν σήμερα πολύτιμα μπαστούνια
μ' ασήμια και μαλάματα έκτακτα σκαλιγμένα;

Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν σήμερα
και τέτοια πράγματα θαμπώνουν τους βαρβάρους.

Γιατί κι οι άξιοι ρήτορες δεν έρχονται, σαν πάντα,
να βγάλουνε τους λόγους τους, να πούνε τα δικά τους;

Γιατί οι βάρβαροι θα φθάσουν σήμερα
Κι αυτοί βαριούντ' ευφράδειες και δημηγορίες.

Γιατί ν' αρχίσει μονομιάς αυτή η ανησυχία
κι η σύγχυσις. (Τα πρόσωπα τι σοβαρά που εγίναν).
Γιατί αδειάζουν γρήγορα οι δρόμοι κι οι πλατείες
κι όλοι γυρνούν στα σπίτια τους πολύ συλλογισμένοι;

Γιατί ενύχτωσε κι οι βάρβαροι δεν ήλθαν.
Και μερικοί έφθασαν απ' τα σύνορα
και είπανε πως βάρβαροι πια δεν υπάρχουν.

Και τώρα τι θα γένουμε χωρίς βαρβάρους.
Οι άνθρωποι αυτοί ήσαν μια κάποια λύσις.

ΘΕΡΜΟΠΥΛΕΣ

Τιμή σ' εκείνους όπου στην ζωήν των
ώρισαν και φυλάγουν Θερμοπύλες.
Ποτέ από το χρέος μη κινούντες·
δίκαιοι κι ίσιοι σ' όλες των τες πράξεις,
αλλά με λύπη κιόλας κι ευσπλαχνία·
γενναίοι οσάκις είναι πλούσιοι, κι όνταν
είναι πτωχοί, παλ' εις μικρόν γενναίοι,
πάλι συντρέχοντες όσο μπορούνε·

πάντοτε την αλήθεια ομιλούντες,
πλην χωρίς μίσος για τους ψευδομένους.

Και περισσότερη τιμή τους πρέπει
όταν προβλέπουν (και πολλοί προβλέπουν)
πως ο Εφιάλτης θα φανεί στο τέλος,
κι οι Μήδοι επιτέλους θα διαβούνε.

ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ ΓΑΛΑΤΕΙΑ

(1886 – 1963). Ποιήτρια και πεζογράφος, αδερφή της Έλλης Αλεξίου και σύζυγος του Νίκου Καζαντζάκη. Το έργο της υπήρξε πολύπλευρο και αξιόλογο σε όλα τα είδη του λόγου. Έγραψε ποιήματα, μυθιστορήματα «Άνδρες», «Γυναίκες», διηγήματα, δημοσίευσε δε και την αλληλογραφία της με τον Ν. Καζαντζάκη με τίτλο «Γράμματα στη Γαλάτεια».
Η Γαλάτεια, είναι γεννημένη αντάρτισσα. Και με το χρόνο, καθώς αποχτάει πείρα από την ατομική της ζωή κι εμπειρίες από τον κοινωνικό περίγυρο, δικαιώνει πέρα για πέρα το χαρακτηρισμό της «Κατακόκκινης Αντάρτισσας», που της έδωσε ο Καζαντζάκης. Στα διηγήματα, τις νουβέλες, τα μυθιστορήματα, τα θεατρικά της και στα ποιήματά της, που θα δημοσιεύσει ύστερα από το 1916 και κυρίως ύστερα από την Οχτωβριανή Σοσιαλιστική Επανάσταση στη Ρωσία, όταν πια θα ασπαστεί την κοσμοθεωρία του επιστημονικού σοσιαλισμού και θα ενταχθεί στο επαναστατικό κίνημα της χώρας μας, δίνει πίνακες της αστικής παρακμής με τέτοια ρεαλιστική δύναμη και πάθος για την αλλαγή αυτής της κοινωνίας, που αποτελούν λαμπρές σελίδες της προοδευτικής, της κοινωνικά προβληματισμένης λογοτεχνίας μας.

ΑΜΑΡΤΩΛΟ

Και εποίησεν αυτόν κατ' εικόνα και ομοίωσιν αυτώ….
Παλ. Διαθήκη

Στη Σμύρνη, Μέλπω,
Ηρώ στη Σαλονίκη
στο Βόλο Κατινίτσα έναν καιρό –
τώρα στα Βούρλα, με φωνάζουν Λέλα.
Ο τόπος μου ποιος ήταν; Ποιοι οι δικοί μου;
Αν ξέρω, ανάθεμά με!
Σπίτι, Πατρίδα έχω τα μπορντέλα.
Ως κι οι πικροί μου χρόνοι οι παιδικοί μου
θολές, σβημένες ζωγραφιές
κι είναι αδειανό σεντούκι η θύμισή μου,
το σήμερα χειρότερο απ' το χτες,
και τ' αύριο απ' το σήμερα θε νάναι
φιλιά από στόματ' άγνωστα, βρισιές,
κι οι χωροφύλακες να με τραβολογάνε.
Γλέντια, καυγάδες ως να φέξει
αρρώστιες, αμφιθέατρο Συγγρού
κι ενέσεις 606.
Πνιγμένου καραβιού σάπιο σανίδι

όλη η ζωή μου του χαμού.
Μ' από την κόλασή μου σου φωνάζω:
Εικόνα σου είμαι, Κοινωνία και σου μοιάζω!!!

ΝΑ Ο ΛΑΟΣ – Ο ΝΙΚΗΤΗΣ

(Θαυμάσιο στο είδος του για τη λιτότητα, τις ιδέες και τις εικόνες του είναι το ποίημα «Ζήτω ο λαός», που εμπνεύστηκε και έγραψε στις 12 Οκτώβρη του 1944, δηλαδή την ημέρα της απελευθέρωσης της Αθήνας από το χιτλερικό ζυγό. Μέσα σε 14 στίχους η Γαλάτεια έκλεισε όλη τη μεγαλοσύνη της ημέρας, αλλά και τους στόχους του λαϊκού αγώνα.)

Φλογάτα φλάμπουρα οι καρδιές,
τα μπράτσα ατσάλι,
τα μάτια ολάνοιχτα στο φως.

Κι αυτή η ασίγαστη κραυγή η μεγάλη:
Ζήτω ο λαός. Ζήτω ο λαός!
Κι αυξαίνει η ανθρωπομάζα κι όλο αυξαίνει
σαν ποταμός που ασπέδιστος ορμά
κι όλη η Ελλάδα μαζί του αναστημένη
πηγαίνει εκεί που την οδηγά.

Κόσμους γκρεμίζει κι άλλους κόσμους χτίζει,
κάθε σκλαβιάς καταλύτης
Δικαιοσύνη, Λευτεριά το σύνθημά του,
τα πάντα ξεπερνάει το ανάστημά του,
ανοίχτε να περάσει ο Νικητής!

ΚΑΛΑΝΤΖΗΣ ΚΩΣΤΑΣ

Γεννήθηκε το 1908. Λογοτέχνης. Στα ελληνικά γράμματα πρωτοεμφανίζεται το 1928 με τα «Διηγήματα». Ακολουθούν πολλές ποιητικές συλλογές, χρονικά, πεζά και μονογραφίες: «Ηλιοτρόπια» (1938), «Ο λαός της Ραχήλ» (1947) κ.α.

ΠΕΡΝΑΕΙ Η ΕΠΟΝ

Απόψε τ' άστρα λάμπουνε, χρυσό το νιό φεγγάρι
τα παραμύθια κι οι καρδιές στη γειτονιά ανοιχτά.
Περνάει η ΕΠΟΝ! Στις ρούγες της χαρούμενο ένα σμάρι
για τη ζωή, τη λευτεριά, την πάλη τραγουδά.

Απόψε όλοι αφουγκράζονται κατά το λόφο πέρα
πάλι η ΕΠΟΝ με το χουνί μαντάτα θα μας πει,
τι πρέπει για να κάνουμε κι αύριο αγώνα μέρα
στην πόρτα μας το μυστικό να ρίξει το χαρτί.

Πρωί διαβάζουμε τι ψες στους τοίχους έχει γράψει
τα σπίτια έγιναν φλάμπουρα, χτυπάνε τη σκλαβιά,
είναι τα γράμματα φωτιές κάθε ψυχή θ' ανάψει
για τους οχτρούς μας μαχαιριές που μπήγουνται βαθιά.

ΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΝΕΩΝ

Ρούγα του κόσμου πλάταινες, στράφτεις στο φως, στην πάστρα
τα Νιάτα παν ξαρμάτωτα πιασμένα χέρι χέρι
η Λευτεριά παράτησε τα παλιακά της κάστρα
κι είναι μαζί τους τ' άλικο ανεμίζοντας τσεμπέρι.

Έχουν τα Νιάτα σύναξη, παγκόσμιο πανηγύρι
και σειέται η γης απ' το χορό βουίζει απ' τα τραγούδια.
Φέρνουνε στα φτερούγια τους των νέων καιρών τη γύρη
Να δέσουν να καρπίσουνε της Νίκης τα λουλούδια.

Ξέζεψε ο ήλιος τ' άρμα του κι ήρθε κοντά στα Νιάτα
τον σκλάβωσαν τα μάτια τους και πια δε θα μισέψει.
Φέρνει η Χαρά ζυγιές βιολιά κι ασκιά κρασί γιομάτα
ήρθε κι ο αγέρας τα χρυσά μαλλιά τους να χαϊδέψει.
Εκεί είναι οι νύφες κι οι γαμπροί, διαλένε και ταιριάζουν

με των αγώνων τα προικιά της λεβεντιάς στολίδια.
Εκεί φιλιώνονται οι λαοί κι εκεί συμπεθεριάζουν
αλησμονούνται τα παλιά κι αλλάζουν δαχτυλίδια.
Σμίγουν τα χρώματα οι φυλές κι οι γλώσσες κάθε τόπου
και βάφεται ένα φλάμπουρο και μια λαλιά γροικιέται.
Πλάθεται κι η μελλούμενη μορφή του νέου ανθρώπου
κι όλες τις πίστες μια εκκλησιά χωράει και λειτουργιέται.
Τ' άκουσε η στρίγγλα Μάγισσα κι απ' το κακό της σκάζει
και τα μπαλσαμωμένα της πουλάκια κελαηδούνε.
Τ' άκουσε κι ο πραματευτής των όπλων δρόμο αλλάζει
κι όσες οχιές ακόμα ζουν βαθιά παν να κρυφτούνε.

Χαρά στα Νιάτα όλης της γης χαρά στις μάνες χώρες
που καρτερούν στις ξώπορτες να τα καλωσορίσουν
να φέρουν τ' άγιο μήνυμα και τις καινούργιες γνώρες
και την καινούργια κι όμορφη πατρίδα τους να χτίσουν.

Νοέμβρης 1943

ΚΑΡΑΤΖΑΣ Γ.

Μ Α Ν Α

Στεγνά παράταιρα αντηχεί
στο καλντερίμι απ' όζη η μπότα
στην πολιτεία σβησμένα τα φώτα
και σιγανή ψιλή βροχή.

Διπλή αγωνία την τυραννά
καθώς καμώνεται πως πλέκει
με τα παιδιά η καρδιά της τρέχει
κι ούτε κρυώνει, ούτε πεινά.

Τον τενεκέ με τη μπογιά
σαν παίρνει ο γιός της, για να γράψει
πόσο της έρχεται να κλάψει
μα τον φιλάει χωρίς μιλιά.

Τρέμει η αδύναμη καρδιά
στην τόση τόλμη του παιδιού της!
Το στερνό δάκρυ του ματιού της
στεγνώνει απάνω στην ποδιά.

Μ' από το σπίτι όταν θα βγει
ρόδο η ελπίδα της θ' ανθίσει
όταν στον τοίχο συλλαβίσει
ΘΑΝΑΤΟΣ ΣΤΟΝ ΚΑΤΑΧΤΗΤΗ.

ΚΑΡΒΟΥΝΗΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

(1880 – 1947). Δημοσιογράφος, λογοτέχνης και δημοσιολόγος, που γεννήθηκε στην Ιθάκη. Σπούδασε φιλολογία στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Πήρε μέρος στο Μακεδονικό Αγώνα, στο κίνημα στο Γουδί και στους Βαλκανικούς πολέμους. Τραυματίστηκε δυο φορές και τιμήθηκε με το αριστείο ανδρείας. Στην κατοχή πολέμησε από τις γραμμές της Εθνικής Αντίστασης. ο Νίκος Καρβούνης για χιλιάδες αγωνιστές του ΕΑΜ, ΕΛΑΣίτες, ΕΠΟΝίτες, Αετόπουλα, ήταν ο βάρδος του αγώνα τους. Εκείνος που έγραψε το ρωμαλέο ύμνο της Εθνικής Αντίστασης, ίσως το πιο λογοτεχνικό τραγούδι, που με θαυμαστή πυκνότητα έδωσε τη διάσταση, το μεγαλείο και το μήνυμα του Αγώνα. Ο θούριος του Ν. Καρβούνη πέρασε στου λαού το στόμα και το τραγουδά και σήμερα, χωρίς να γνωρίζει ποιος το έγραψε και ποιος ήταν ο συνθέτης.
Ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία.

Ο ΜΕΛΛΟΘΑΝΑΤΟΣ ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ

Στο πλάι του οχτρού μου του νεκρού τ' αστέρια
στον κάμπο με κοιτάν τα αιθεροπλάνα·
με δίψα το ζεστό μου το αίμα η μάνα
βυζαίνει η Γης, μα είν' η καρδιά μου στέρια.

Λεβέντηδες στα αιώνια τους λημέρια
με κράζουν με χαρά· γι' άλλους τα πλάνα
δάκρυα· δε θα θρηνεί για εμέ καμπάνα…
δε θα με σαβανώσουν φίλων χέρια.

Άφοβα, ξαπλωμένος μες στ' αυλάκι
το Χάρο καρτερώ. Με λαιμαργία
τι κρώζετε τριγύρω μου, κοράκοι;

Στης νύχτας τη χιλιάστερη μαγεία
βασιλικός αητός θα φτερουγίσει
τα χάλκινα τα στήθια να μου σκίσει.

ΣΤ' ΑΡΜΑΤΑ, ΣΤ' ΑΡΜΑΤΑ

Βροντάει ο Όλυμπος, αστράφτει η Γκιώνα,
μουγκρίζουν τ' Άγραφα, σειέται η Στεργιά.
Στ' άρματα, στ' άρματα, εμπρός! στον αγώνα
για τη χιλιάκριβη τη Λευτεριά.

Ξαναζωντάνεψε τ' αρματολίκι,
τα μπράτσα σίδερο, φλόγα η ψυχή,
λουφάζουν έντρομοι οι ξένοι λύκοι
στην εκδικήτρια μας αντρίκεια ορμή.

Ο Γοργοπόταμος στη Αλαμάνα
στέλνει περήφανο χαιρετισμό,
μιας Ανάστασης νέας
χτυπάει η καμπάνα,
μηνάν τα όπλα μας το λυτρωμό.

Σπάμε την άτιμη την αλυσίδα
που μας εβάραινε θανατερά,
θέλουμε λεύτερη εμείς πατρίδα
και πανανθρώπινη τη Λευτεριά.

Αν …

Αν μπορείς να κρατιέσαι νηφάλιος, σαν όλοι τριγύρω
τα 'χουν χαμένα και φταίχτη σε κράζουν για τούτο.
Αν μπορείς να πιστεύεις σε σένα, σαν όλοι για σένα
αμφιβάλλουν,
μα και ν' ανέχεσαι εσύ ν' αμφιβάλλουν για σένα.
Αν μπορείς να προσμένεις, χωρίς ν' αποκάνεις ποτέ
καρτερώντας.
Κι αν, σα σε μπλέξουνε ψεύτες, εσύ σε ψευτιές δεν ξεπέσεις.
Κι αν μισημένος, κρατείς την ψυχή σου κλεισμένη στο μίσος,
μα χωρίς και να δείχνεις ποτέ περισσή καλοσύνη
κι ουδέ πάρα πολύ συνετός στις κουβέντες σου να 'σαι.

Αν μπορείς να ονειρεύεσαι, δίχως ωστόσο να γίνεις
των ονείρων σου σκλάβος ποτέ. Κι αν στοχάζεσαι πάντα,
μα χωρίς και να κάνεις τη Σκέψη σκοπό σου.
Αν μπορείς ν' ανταμώνεις τον Θρίαμβο κ' είτε την Ήττα
και να φέρνεσαι πάντα στους δυο κατεργάρους αυτούς ολοϊδια
Αν μπορείς να υποστείς μίαν αλήθεια που λες, να τη βλέπεις,
διαστρεμμένη απ' αχρείους, να γίνει για βλάκες παγίδα.
Κι αν της ζωής σου το έργο, μπορείς να το βλέπεις συντρίμμια,
και να σκύβεις ξανά, να το χτίζεις ξανά, με φθαρμένα
εργαλεία.

Αν μπορείς να σωριάζεις μια στοίβα τα κέρδη, το βιός σου,
και σε μια ζαριά να ρισκάρεις τα πάντα, μια κι έξω,
και να χάνεις, και πάλιν ν' αρχίζεις από τ' άλφα,
δίχως ποτέ μια κουβέντα να πεις για τα κέρδη που πάνε.
Αν μπορείς ν' αναγκάσεις τα νεύρα, τους μυς, την καρδιά σου,
να δουλεύουν ακόμα για σε κι αφού σπάσουν, κι αφού παραλύσουν,
κι έτσι μπορείς να κρατήσεις ακόμα, σα μέσα σου πια δεν υπάρχει
τίποτα εξόν απ' τη θέληση που τους προστάζει: «Βαστάτε!».

Αν με τα πλήθη μιλώντας, φυλάξεις την πάσα αρετή σου.
Κι αν με Ρηγάδες παρέα, δεν χάσεις το νου σου.
Κι αν ούτε εχτροί, μα ούτε φίλοι ακριβοί, να σε πλήξουν μπορούνε.
Κι αν λογαριάζεις τους πάντες, αλλά και κανέναν περίσσια.
Κι αν μπορείς να διατρέχεις στο κάθε λεφτό, που αδυσώπητο φεύγει.
όλο τον δρόμο που πρέπει να γίνεται μες στους εξήντα τους χτύπους,
τότε δική σου θα' ναι όλη η Γη, κι ό,τι μέσα της κλείνει,
και - τρανότερο! - τότε πια γίνηκες άντρας, παιδί μου!

ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ ΚΩΣΤΑΣ

(1896 – 1928). Ποιητής από την Τρίπολη. Είναι από τους γνωστότερους ποιητές, τόσο για τον ιδιότυπο και εντελώς προσωπικό χαρακτήρα της ποίησής του, όσο και για το τραγικό τέλος που ο ίδιος έδωσε στη ζωή του. Σπούδασε νομικά στην Αθήνα και εργάστηκε ως δημόσιος υπάλληλος. Στην πρώτη ποιητική του συλλογή με τίτλο «Ο πόνος του ανθρώπου και των πραγμάτων», που δημοσιεύτηκε το 1919, υπάρχουν όλα τα χαρακτηριστικά του μόνιμου πεσιμιστικού κλίματος που συνεχίζεται και στα «Νηπενθή» και πολύ περισσότερο στο «Ελεγεία και σάτιρες». Μάλιστα, το πρώτο ποίημα έχει το σημαδιακό τίτλο «Θάνατος». Επηρεασμένος από την ασθένειά του και τον έρωτά του με τη Μ. Πολυδούρη, απέδωσε με ζοφερότητα και απαισιοδοξία την εποχή του. Οδηγήθηκε στην αυτοκτονία στην Πρέβεζα, όπου υπηρετούσε ως υπάλληλος. Στο τελευταίο ποίημά του, που το επιγράφει «Πρέβεζα», όλα είναι θάνατος, οι άνθρωποι, τα πράγματα, η φύση. Το σημείωμα που βρέθηκε στην τσέπη του από τη χωροφυλακή, έγραφε ανάμεσα στα άλλα: πληρώνω για όσους, καθώς εγώ, δεν έβλεπαν κανένα ιδανικό στη ζωή τους, έμειναν πάντα έρμαια των δισταγμών τους και εθεώρησαν την ύπαρξή τους παιχνίδι, χωρίς ουσία». Ο θάνατός του προκάλεσε γενική συγκίνηση. Τα ποιήματά του διαδόθηκαν ευρύτατα και επηρέασαν έντονα τους νέους ποιητές. Ο Καρυωτάκης έδωσε και αριστουργηματικές μεταφράσεις μεγάλων ξένων λογοτεχνών.

Ο ΜΙΧΑΛΙΟΣ

Το Μιχαλιό τον πήρανε στρατιώτη.
Καμαρωτός ξεκίνησε κι ωραία
με το Μαρή και με τον Παναγιώτη.
Δεν μπόρεσε να μάθει καν το «επ' ώμου».
Όλο εμουρμούριζε: «Κυρ δεκανέα,
άσε με να πάω στο χωριό μου».

Τον άλλο χρόνο στο νοσοκομείο μέσα, αμίλητος,
τον ουρανό κοιτούσε.
Εκάρφωνε πέρα σ' ένα σημείο
το βλέμμα του νοσταλγικό και ωραίο,
σα νάλεγε, σα να παρακαλούσε:
«αφήστε με στο σπίτι μου να πάω».

Κι ο Μιχαλιός επέθανε στρατιώτης.
Τον ξεπροβόδισαν κάτι φαντάροι,
μαζί τους κι ο Μαρής κι ο Παναγιώτης.
Απάνω του σκεπάστηκεν ο λάκκος

Μα του άφησαν απ' έξω το ποδάρι.
Ήταν λίγο μακρύς ο φουκαράκος.

ΔΗΜΟΣΙΟΙ ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ

Οι υπάλληλοι όλοι λιώνουν και τελειώνουν
σαν στήλες δύο - δύο μες τα γραφεία
(ηλεκτρολόγοι θάναι η πολιτεία
κι ο θάνατος που τους ανανεώνουν.

Κάθονται στις καρέκλες μουτζουρώνουν
αθώα λευκά χαρτιά χωρίς αιτία
«συν τη παρούση αλληλογραφία
έχομεν την τιμήν», διαβεβαιώνουν.

Και μοναχά η τιμή τους απομένει,
όταν ανηφορίζουνε στους δρόμους,
το βράδυ στις οχτώ, σαν κουρντισμένοι.

Παίρνουν κάστανα, σκέφτονται νόμους
σκέφτονται το συνάλλαγμα τους ώμους
σηκώνονται οι υπάλληλοι οι καημένοι.

ΚΟΡΦΙΑΤΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

ΧΤΥΠΑΤΕ ΚΑΜΠΑΝΕΣ

Χτυπάτε καμπάνες σύναξη,
χτυπάτε βουερά
για την Ειρήνη του κόσμου και χαρά.
Ήρθε ξανά Χριστούγεννα παραμονή του χρόνου.
Και πόσες δεν περάσανε σαν τούτες τις ημέρες,
σε ποταμούς ’πό δάκρυα σε λίμνες από αίμα,
χωρίς λουλούδια πασχαλιά, μηδέ στεφάνια Μάης.

Μακριά ’πό με, κάποιο παιδί, μια πονεμένη μάνα,
όταν χτυπά ηχητερά «Αγάπη» η καμπάνα,
για να τους φέρει μήνυμα χαράς κι αδερφοσύνης,
στου λυτρωμού μου καρτερούν
το αγέρι της ειρήνης.

Χτυπάτε καμπάνες σύναξη,
χτυπάτε στοργικά
κι ήχος σας ας πάρει τη φωνή μου
έξω απ’ τα σίδερα του πόνου,
σε μακρινές στεριές
και πέλαγ’ απλωτά.

Σιμώστε άνθρωποι των πονεμένων τη γωνιά.
δώστε τα χέρια αγκαλιασμένοι αδερφικά
κι ας αντηχήσει μια μόνη σας φωνή,
για την ειρήνη,
για τη λεφτεριά,
σαν τις καμπάνες που καλούν,
σαν τ’ άστρο που φωτίζει.

Άνθρωποι.
Μια στάλ’ αγάπη σήμερα αν ρίξουμε στη γη
όταν του πονεμένου απαλύνουμε τον πόνο αυτές τις μέρες
αύριο θα πλημμυρίσει η καρδιά μας απ’ αγάπη
και θα θεριέψουν στη ζωή αθάνατες ιδέες.

Είναι ωραίο ν’ αγκαλιάσεις
είναι ωραίο ν’ αγαπήσεις

είναι ωραίο να πονέσεις
… τον άνθρωπο …

ΥΜΝΟΣ

Αγαπώ την ειρήνη
την καινούργια θεά
που χαρίζει στους λαούς
δουλειά και χαρά.

Τραγουδώ την ειρήνη
γιατί μόνο αυτή
ευτυχία στους ανθρώπους
αιώνια δίνει.

Διαλαλώ την ειρήνη
που τον κόσμο φυλά
απ' την κακία, το μίσος,
το χαμό, την οδύνη.

Ποθώ την ειρήνη
που πάντα θροεί
στις καρδιές των ανθρώπων
γαλήνια ζωή.

ΡΟΔΑΜΟΣ

Σύγνεφο ο αχνός ανέβαινε από τα χώματα της γης τα νιοσκαμένα
και πρόσμενα τον ήλιο για να βγει.
Και μιαν αχτίδα του κρυφά για να μου δείξει,
πέρα στο ξέφωτο κάποιο στρατί.
Λάσπες αντίκρισα από δάκρυα ουρανού κι ανθρώπων αίμα
ζευγάδες φορτωμένους σπόρο
κι άλλους πολλούς με δίκοπες εργάτες.
Θωρούσαμε πέρα στον απέραντο κάμπο
σαν να 'ταν ήλιου φως, σαν να 'ταν ροδαμός ελιάς
ένα μωρό στην πλάτη του πατέρα του.
Μήτε παιδιού τραγούδι αυτή η μέρα
μηδέ παιδιού ένα γέλιο στον κάμπο δεν ακούστηκε.

Μόνο τα χελιδόνια φτερούγιζαν γοργά και νάτα πάλι
πλάι στο αγέλαστο παιδί της άνοιξης
τσάγαλα και λάσπες για τη φωλιά τους έπαιρναν.

ΜΙΛΑΤΕ ΝΕΚΡΟΙ

Ναγκασάκι, μουσείο οργής, πατρίδα της ορφάνιας
πόσα δύστυχα κράζουν στους δρόμους πονεμένα
αναζητώντας τους γονιούς!

Κοιμητήρια του τρόμου, στα σπλάχνα σας κρατάτε
σπαραγμένα μωρά και νεκρές μάνες.
Μα δεν ακούτε τη φωνή των σκλαβωμένων αδελφιών σας.
Φτερουγίστε ψυχές αθανάτων νεκρών
στων εχθρών της Ειρήνης τη σκέψη.
Και συ κύμα του μεγάλου Ωκεανού
γαλήνεψε και δώσε στις στρατιές των ανθρώπων
που τους σκιάζει ο Σιμούν της ολέθρου
το θείο σου όνομα.
Ναγκασάκι – Χιροσίμα, μακελειό μιας ανύποπτης στιγμής.

Γιατί πλανιέστε σταυρωμένες ψυχές στο Γολγοθά σας;

Σας τρομάζει το άνομο χέρι
που απειλεί να γκρεμίσει ξανά τους σταυρούς σας;

Ω! μιλάτε νεκρά μας αδέλφια,
μιλάτε στα ύψη, μιλάτε παντού,
γιατί οι οχτροί σας,
οι οχτροί του ανθρώπου,
στήνουν βρόχια συμφοράς, αφανισμού.

Φωνάχτε μάνες τ’ είναι βορά των πολυβόλων
των παιδιών σας τα κορμιά.

Διώξε μακριά την καταιγίδα ΕΙΡΗΝΙΚΕ ΩΚΕΑΝΕ
και στείλε την πνοή σου στις καρδιές μας.
Ω! μιλάτε αθάνατες ψυχές.

Είμαστε μείς του μεγάλου νεκροταφείου προσκυνητές.

Είμαστε μείς της Ειρήνης οι μαχητές.

ΛΕΥΤΕΡΙΑ

Λύγισαν της Βαστίλης τα δεσμά
με την ορμή των μαχητών σου.
αγάλματα, ναοί
με το αθάνατό σου φως έχουν στηθεί.
Μα είναι λαοί,
που απ' τη σκλαβιά ακούγεται φωνή βραχνή
πνιγμένη μεσ' στο αίμα.

Λευτεριά, λευτεριά
πανάκριβη θεά.
Δε σε γνωρίσαμε ακόμα.
Της μάνας μας γης νέα βλαστάρια
που σύραν του Ζαλόγγου το χορό,
πριν λάμψει ο ήλιος στο Κούρναβο, στα Χαϊδάρια,
ως τον άμμο της Λυβής,
στ' αθάνατα προσκυνητάρια,
οι διαλεχτοί σου γιοι,
στου χάρισαν την υστερνή τους την πνοή
κι εχάραξαν σε μια πλάκα τ' όνομά σου,

Λευτεριά.

ΚΟΥΛΟΥΦΑΚΟΣ ΚΩΣΤΑΣ

(1924-1994). Ο Κώστας Κουλουφάκος του Πέτρου και της Αγγελικής γεννήθηκε στην Αθήνα και καταγόταν από το Κουτήφαρι της μεσσηνιακής Μάνης. Ποιητής και κριτικός. Κατά τη διάρκεια της κατοχής, μαθητής ακόμα, οργάνωσε την ανεξάρτητη αντιστασιακή ομάδα Ελεύθεροι Έλληνες με συνέπεια τη σύλληψή του από τους Ιταλούς και τη μετάβασή του σε φυλακή στο Spoleto της Ιταλίας το 1941. Απέδρασε δυο χρόνια αργότερα και κατέφυγε στην Αίγυπτο όπου κατετάγη στο Ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό. Πήρε μέρος στο κίνημα της Μέσης Ανατολής και επέστρεψε στην Ελλάδα μετά την απελευθέρωση. Σπούδασε χημεία, αλλά αφοσιώθηκε στη λογοτεχνία. Έλαβε μέρος στην Εθνική Αντίσταση και διώχθηκε, καθώς και στη χούντα των συνταγματαρχών. Κατά τη μεταπολίτευση έλαβε ενεργό πολιτική δράση. Πρωτοεμφανίστηκε στα «Ελεύθερα Γράμματα» το 1950 και συνεργάστηκε με μελέτες, κριτικές και ποιήματα σε πολλές εφημερίδες και περιοδικά.

ΕΞΟΡΙΣΤΟΙ

Ένας ακόμα χρόνος.
Έξι μήνες καλοκαίρι. Έξι μήνες χειμώνας.
Η όψη μας αλλάζει με τον καιρό.
Η πίστη μας
ένα βλαστάρι γίνηκε δέντρο.

Μια χρονιά, κι άλλη χρονιά, κι ύστερα κι άλλη κι άλλη…

Καθένας έχει πια τη θέση του μες στο τσαντίρι.
Κάθε τσαντίρι τη θέση του μες στο στρατόπεδο.
Το στρατόπεδο τη θέση του στον κόσμο.

Ωριμάζουμε.

Μέρες έρχονται, μέρες φεύγουν, βδομάδες κυλάν
Ήλιος – Παγωνιά – Βροχή – Άνεμος…
Θάνατος – Γράμματα – Άλλος Θάνατος…
Άνεμος – Παγωνιά – Ήλιος – Ήλιος…
Βροχή – Ανθισμένα Δέντρα – Ήλιος – Βροχή – Βροχή – Κρύο…
Μακρινό γέλιο μιας γυναίκας – Διψασμένη γης…
Ένας χρόνος κι άλλος χρόνος, κι άλλος, κι άλλος…
Πάλι βροχή – Πάλι θάνατος – Πάλι Ήλιος…
Χαρούμενα Γράμματα – Λυπημένα Γράμματα – Ψυχρά Γράμματα…
Άνεμος – Σκισμένα Ρούχα – Ήλιος – Θάνατος…

Βροχή – Λάσπη – Παγωνιά – Κι άλλος Θάνατος…
Μέρες έρχονται, Μέρες φεύγουν… Κρατάμε!

II

Μια χρονιά κι άλλη χρονιά κι ύστερα κι άλλη κι άλλη…
Τα γένια μας κάθε τόσο χρειάζουνται ξούρισμα
Παραξενευόμαστε και ρωτάμε: «Μα πόσο έχει ο Μήνας;»
Το βράδυ καθόμαστε να θυμηθούμε
πως ήτανε το πρόσωπό μας σαν γνωριστήκαμε.
Τώρα πια μοιάζουμε πολύ,
βλέπεις, εδώ μοιράσαμε την πίκρα μας και την κουβέρτα μας
κι έχει πολλές φορές καθένας μας θραφεί απ' το διπλανό του
καθώς το σπίτι μου γίνεται λίγο – λίγο σπίτι μας.

Ένας χρόνος κι άλλος χρόνος, κι άλλος, κι άλλος…
Όλο βαθαίνουν τα θεμέλια
Όλο πλαταίνει η ανάσα καθενός
Κι όπως καθόμαστε τα βράδια κύκλο
και μας ζεσταίνει η ίδια φωτιά
κι η ίδια ελπίδα
πάνω στ' αντίσκηνο χωνεύει ο ίσκιος μου στον ίσκιο μας.

III

Μάνα,
σαν θα ξανάρθουμε, μην παραξενευτείς
που δε θ' αναγνωρίσεις τα χέρια μας.
Πλατιά κι αδέξια και σκληρά από τις γροθιές που σφίγγουμε
σαν αποχαιρετάμε τους συντρόφους που μας παίρνουν.
Μια χρονιά, κι άλλη χρονιά… Μην παραξενευτείς!
Ακόμα κι η φωνή
κι η μυρουδιά του κορμιού μας θάχουν αλλάξει,
μια ο καθένας έχει ζήσει τη ζωή πολλών
μια κι ο καθένας πέθανε με κάθε εκτελεσμένο.

Έτσι ζήσαμε. Κι έτσι,
έξι μήνες καλοκαίρι, έξι μήνες χειμώνα,
ακέραιοι, καθημερνά πιο δυνατοί
πορευόμαστε.

Στο βήμα μας αντηχάει ο ρυθμός του Χρόνου!

ΣΤΙΣ ΕΞΙ ΤΟΥ ΜΑΗ
(ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ)

(Τραγούδι για το φίλο μου ΒΛΑΣΗ ΑΠΟΣΤΟΛΕΡΗ που τον κρέμασαν οι Γερμανοί μαζί με άλλους πέντε πατριώτες στις 6 του Μάη του 1944.)

Σταμάτησε η Άνοιξη
στις έξι του Μάη.

Αυγή.
Τα κυπαρίσσια φορούσαν
τις μαύρες σκιές τους.
Κυνηγημένος απ' τα κάγκελα
ο Αυγερινός.
Καρτεράνε το φως τα λουλούδια.
Οι σταχτοπράσινες στολές
πήραν τα κράνη τους.
Άπλυτα τα ποτήρια
πλάι στ' άδεια μπουκάλια της μπύρας.

Στο διάδρομο της φυλακής
τα βήματα του σκοπού
και τα κλειδιά.
Πίσω απ' την κλεισμένη πόρτα
έξι τσιγάρα
έξι καρδιές
στις έξι του Μάη.

../…

Στις έξι η ώρα
στις έξι του Μάη
αρματωμένοι Ες – Ες ανοίγουνε
την τελευταία πόρτα.
Νιότη ποτές τους δεν τους άγγιξε
μ' ένα κλαράκι δεντρολίβανο
μ' ένα τσαμπί σταφύλι.

Ρόδες κι αλυσίδες στην άσφαλτο.
Φραγμένα στόματα
δεμένα χέρια
οι δρόμοι.

Σ′ ένα αυτοκίνητο
με μαύρες μπότες
ο θάνατος.

Έξι δέντρα
στις έξι του Μάη.

../…

Τα χόρτα μαζώχτηκαν στις ρεματιές
στις έξι του Μάη.

Πού να ′ξεραν οι κοπέλες
σαν τραγουδούσαν μαζεύοντας λινάρι…
Δεν είναι κούνιες για παιδάκια
που στήνουνε οι Ες – Ες στα δέντρα
με τα σκοινιά μας.

Σ′ ένα σοκάκι
έξι θηλιές
στις έξι του Μάη.

../…

Αίμα δεν έβαψε το χορτάρι
στις έξι του Μάη.

Ένα στρώμα ιώδιο
απλώνεται κάτω απ′ τα δέντρα.

Α, πως φουσκώνουν οι φλέβες σας
στις έξι του Μάη.
Ήταν αλαφριά τα κορμιά σας
στις έξι του Μάη.
Τα σκοινιά ζητάνε βοήθεια.
Είναι κλειστές οι γρίλιες.

Μη φυσάς άνεμε!
Μην περνάς μες απ′ τα κλαδιά!
Πονάνε!

Έξι τάφοι
στις έξι του Μάη.

Κι η μάνα σου, Βλάση,
σιδέρωνε τη μπλε σου φορεσιά
προσμένοντας να πας στο σπίτι
στις έξι του Μάη.

ΕΚΛΟΓΕΣ

Σαν πανηγύρι ακούγεται και σα σεισμός
το βήμα σου Πατρίδα! Τσάμικος
μεσ' στις φάμπρικες, μπαϊράκι στα χωράφια
θα ξημερώσει η Λευτεριά.

Α, πως ανοίγει ο ουρανός!
Α, κι άναψεν ο ήλιος!
Ολόρθοι, ολόστητα κορμιά
απλώνουμε τα χέρια
και παίρνουμε το λάδι του να γιάνουν οι πληγές σου.

Εμπρός, με φουσκωμένα τα πανιά
ζυγάνει η μέρα σου Πατρίδα!
Ετούτη η μέρα είναι φιλί – με το ψωμί
ετούτη η μέρα είναι κλειδί – με την αγάπη
ετούτη η μέρα είναι τραγούδι.

Μέρα βαθειά, μέρα πλατειά, μέρα χρυσή,
καθένας μας με δυο κουβάδες ευτυχία,
κι οι μέλισσες… κι οι μέλισσες…
μύρια κοπάδια μέλισσες
να κουβαλάν στο σπίτι μας τη γύρη
από την Ειρήνη.

ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ

Ποιητής και πεζογράφος από το Συρράκο της Ηπείρου. Έζησε από το 1868 έως το 1894. Φοίτησε στη Ζωσιμαία Σχολή Ιωαννίνων. Κατά τη διάρκεια των γυμνασιακών του σπουδών δημοσίευσε το έπος του «Αι Σκιαί του Άδου» το 1886, στο οποίο εξυμνεί τα κατορθώματα της Ελληνικής Επανάστασης του 1821. Για να αποφύγει την οργή των Τούρκων, οι οποίοι τον καταδίκασαν «ερήμην» σε 25ετή εξορία στη Βαγδάτη, φυγαδεύτηκε στην Αθήνα, όπου και εγκαταστάθηκε μόνιμα. Αντιμετώπισε μεγάλες δυσκολίες διαβίωσης, εργάστηκε ως τυπογράφος, συντάκτης, δημοσιογράφος και υπάλληλος των σιδηροδρόμων. Το ανθυγιεινό περιβάλλον της εργασίας, οι στερήσεις και η νοσταλγία για τη ζωή της υπαίθρου έφθειραν την υγεία του με αποτέλεσμα να προσβληθεί από φυματίωση πέθανε στην Άρτα, στο σπίτι της αδερφής του, σε ηλικία μόλις 26 ετών. Ο Κρυστάλλης ανήκει στη Νέα Αθηναϊκή Σχολή και το δημοτικό τραγούδι επέδρασε άμεσα στο έργο του. Η ποίησή του είναι βουκολική και ειδυλλιακή, άμεσα επηρεασμένη από τη ζωή, τους θρύλους, τα ήθη και τα έθιμα του λαού της υπαίθρου. Έργα του: «Αγροτικά» το 1891, «Ο τραγουδιστής του χωριού και της στάνης» το 1893 και η συλλογή διηγημάτων του με τον τίτλο «Πεζογραφήματα» το 1894.

Ο ΣΤΑΥΡΑΗΤΟΣ

Από μικρό κι απ' άφαντο πουλάκι σταυραητέ μου
παίρνεις κορμί με τον καιρό και δύναμη κι αγέρα
κι απλώνεις πήχες τα φτερά και πιθαμές τα νύχια
και μέσ' τα σύννεφα πετάς μεσ' τα βουνά ανεμίζεις
φωλιάζεις μεσ' τα κράκουρα, συχνομιλάς με τ' άστρα
με τη βροντή ερωτεύεσαι κι απιδρομάς και παίζεις
με τ' άγρια τ' αστροπέλεκα και βασιλιά σε κράζουν
του κάμπου τα πετούμενα και του βουνού οι πετρίτες.

Έτσι εγεννήθηκε μικρός κι ο πόθος μου στα στήθη
κι απ' άφαντο κι απ' άπλερο πουλάκι, σταυραητέ μου
μεγάλωσε πήρε φτερά, πήρε κορμί και νύχια
και μου ματώνει την καρδιά, τα σωθικά μου σκίζει,
κ' έγινε τώρα ο πόθος μου αητός, στοιχειό και δράκος
κ' εφώλιασε βαθιά – βαθιά μες τ' άσαρκο κορμί μου
και τρώει κρυφά τα σπλάχνα μου κρυφοβοσκάει τη νιότη.

Μπεζέρισα να περπατώ στου κάμπου τα λιοβόρια.
Θέλω τ' αψήλου ν' ανεβώ, ν' αράξω θέλω αητέ μου
μες την παλιά μου κατοικιά, την πρώτη τη φωλιά μου,
θέλω ν' αράξω στα βουνά, θέλω να ζάω με σένα.
Θέλω τ' ανήμερο καπρί, τ' αρκούδι, το πλατάνι
καθημερνή μου κι ακριβή να τα 'χω συντροφιά μου.

Κάθε βραδούλα κάθε αυγή θέλω το κρύο τ' αγέρι
Να 'ρχεται από τη λαγκαδιά, σαν μάνα, σαν αδέρφι,
να μου χαϊδεύει τα μαλλιά και τ' ανοιχτά μου στήθη.

Θέλω η βρυσούλα η ρεματιά – παλιές γλυκές μου αγάπες –
να μου προσφέρουν γιατρικό τ' αθάνατα νερά τους.
Θέλω του λόγγου τα πουλιά με τον κελαϊδισμό τους
να με κοιμίζουν το βραδύ, να με ξυπνούν το τάχυ.
Και θέλω να 'χω στρώμα μου, να 'χω και σκέπασμά μου,
το καλοκαίρι τα κλαδιά και το χειμώ τα χιόνια.
Κλωνάρια απ' αγριοπρίναρα, φουρκάλες απ' ελάτια,
θέλω να στρώνω στοιβανιές κι απάνου να πλαγιάζω,
ν' ακούω τον ήχο της βροχής και να γλυκοκοιμιέμαι
Από ημερόδεντρον, αητέ, θέλω να τρώω βαλάνια
θέλω να τρώω τυρί αλαφιού και γάλα απ' άγριο γίδι,
θέλω ν' ακούω τριγύρω μου πεύκα κι οξιές να σκούζουν,
θέλω να περπατώ γκρεμούς, ραϊδιά, ψηλά στεφάνια,
θέλω κρεμάμενα νερά δεξιά ζερβά να βλέπω,
θέλω μα δεν έχω φτερά, δεν έχω κλαπατάρια
και τυρανιέμαι και πονώ και σβυέμαι νύχτα μέρα.

Παρακαλώ σε, σταυραητέ, για χαμηλώσου ολίγο
και δώσ' μου τις φτερούγες σου και πάρε με μαζί σου,
πάρε με απάνου στα βουνά τι θα με φάει ο κάμπος.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΤΡΥΓΗΤΟΥ

Το λέει ο πετροκότσυφας στο δροσερό τ' αυλάκι,
το λεν στα πλάϊα οι πέρδικες, στην ποταμιά τ' αηδόνια,
το λεν στ' αμπέλια οι λυγερές, το λεν με χίλια γέλια,
το λέει κι η Γκόλφω η όμορφη, το λέει με το τραγούδι:

- Αμπέλι μου πλατύφυλλο και καλοκλαδεμένο,
δέσε σταφύλια κόκκινα, να μπω να σε τρυγήσω,
να κάμω αθάνατο κρασί, μοσχοβολιά γιομάτο.
Μες στα κατώγια τα βαθιά σαν μόσχο να το κρύψω,
να το φυλάξω ολάκερες χρονιές, ακέριους μήνες,
ώσπου να 'ρθει μιαν άνοιξη, να 'ρθει ένα καλοκαίρι
να γύρει από τη μακρινή την ξενιτιά ο καλός μου.
Να κατεβώ μες στην αυλή, να πιάκω τ' άλογό του,
να τον φιλήσω αγκαλιαστά στα μάτια και στο στόμα,
να τον κεράσω, αμπέλι μου, τ' αθάνατο κρασί σου,
της ξενιτιάς τα βάσανα να παν, να τα ξεχάσει.

ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

(1811-1901). Σατυρικός ποιητής και πεζογράφος από το Ληξούρι, με νομικές σπουδές, γόνος αριστοκρατικής οικογένειας. Ριζοσπάστης, ασυμβίβαστος, κοινωνικός αναμορφωτής, ορθολογιστής, μαχητικός, αγωνίστηκε χρησιμοποιώντας μια καταλυτική σάτιρα, να διορθώσει τα κακώς κείμενα στην πατρίδα του. Τούτο είχε ως συνέπεια το διωγμό του και την εγκατάλειψη του νησιού. Πολέμησε με θέρμη τη θρησκοληψία. Τα κυριότερα έργα του είναι: «Μυστήρια της Κεφαλονιάς», «Χαρακτήρες» («Ιδού ο άνθρωπος»).
Ο Λασκαράτος ανατέμνει με ξεχωριστή πρωτοτυπία την παρακμή θεσμών, ιδεών και δραστηριοτήτων (οικογένεια, θρησκευτικότητα, πολιτική) και καταγγέλλει το πνεύμα του ισοπεδωτισμού και της δεισιδαιμονίας. Μη πιστεύοντας ωστόσο στην αποτελεσματικότητα και την ειλικρίνεια κάθε κοινωνικής δράσης στάθηκε αρνητικός στο ενωτικό κίνημα των Επτανησίων.

Ο ΔΙΑΒΟΛΟΣ ΠΡΑΜΑΤΕΥΤΗΣ

"- Συμπάθειο λέει ο διάβολος, Κυρά μου,
γιατί δεν ήλθα με κακό σκοπό.
Διαβάτης είμαι, πηγαίνω στη δουλειά μου,
και βαστάω πραμάτειες και πουλώ".
Μόνο σαν άκουσ' η Εύα πραμάτειες,
του 'καμε μια χιλιάδα ευχαριστίες.

Είναι αλαφρή, λιγόμυαλη η γυναίκα
και πολύ της αρέσουν τα στολίδια.
Και μόλις από χίλιες βρίσκεις δέκα
να μην έχουν του αντρός τους αντικλείδια
να παίρνουνε ομορφάμορφα παράδες,
να ξοδεύουνε στους πραματευτάδες.

Εγώ, όμως, δεν το παίρνω στην ψυχή μου
πως η Εύα είχε αντικλείδι κι ετρυπούλευε.
Το λεν οι ιστορικοί μας, ακροατή μου
και λένε πως ο Διάολος τη συμβούλευε,
και πως μετατρεμμένος σε φίδι,
της επήγε μια μέρα το αντικλείδι.
……
Ωστόσο ο διάολος άνοιξε τσι κόφες
κι έβγανε όσα στολίζουν τσι κυράδες.
Μεταξωτά μπατίστες, ομπρελέτες και μποάδες…
Κι η Εύα, που τα 'βλεπε, έτρεμε η καρδιά της

και Χριστέ της να ’ναι όλα δικά της!

Σε μια άλλη κόφα είχε όμορφα διαμάντια
πουλιό όμορφα, δεμένα στο Παρίσι.
Και χωριστά σ’ άλλο κουτί μπριλλάντια,
Κυματερά σαν το νερό στη βρύση.
Κι η Εύα όντις τάειδε σκούζει «Ω Γε: τα θέλω.
Τα θέλω, μόνε πλέρωνε Αδαμιέλο».

Ο διάολος ως κι εκειός τον παρακίνα
κι ο Αδάμ δεν είχε κι έσφιγγε τσι πλάτες.
Μα η Εύα κλαίγοντας τόλεγε «μ’ ευκείνα
Με περνάς πάντα πρόφασες μονάτες.
Πάρε τα Αδάμ μου… πάρε τα μπιστιού…
τον Άγουστο πλερώνεις… μιού… μιού… μιού…

Τα δάκρυα ’κειά της Εύας εσουρώνανε
Μέσ’ την καρδιά του Αδάμ και τον ανοίγανε.
Που, ζαχαροφτιασμένος, τον ελιώνανε,
Τον εστενοχωρούσανε, τον πνίγανε.
Και λέει «κακό που μού ρτε του φτωχού!
Ας γένει γε μου ετο᾽το το ’μπιστιού»
…….

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ωστόσο ο διάολος ήτανε φευγάτος
κι επήαινε τραγουδώντας τα, λα, ρα
κι ο Άδης ανάβλιαξε χαρά γιομάτος
κι ετραγούδα όλη μέρα τα, λα, ρα
κι από κειό το τραγούδι τα, λα, ρα
είπαν του εγκλήματος το σώμα τάλαρα.

ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ ΤΑΣΟΣ

(1922-1990). Ποιητής από την Αθήνα. Ανήκει στη γενιά των ποιητών της Εθνικής Αντίστασης. Εξορίστηκε για τα πολιτικά του φρονήματα (1947-1951) και το 1952 έκανε την πρώτη ποιητική του εμφάνιση με τη συλλογή «Μάχη στην άκρη της νύχτας». Εξέδωσε πολλές ποιητικές συλλογές: «Φυσάει στα σταυροδρόμια του κόσμου», «Ο άνθρωπος με το ταμπούρλο» κ.α. τιμήθηκε με το Α΄ βραβείο Ποίησης του Δήμου Αθηναίων και με το βραβείο Ποίησης του Παγκόσμιου Φεστιβάλ Νεολαίας το 1953. Το έργο του αρχικά χαρακτηρίζεται από το σοσιαλιστικό ρεαλισμό (νατουραλιστική περιγραφή, ιδεολογικές αναφορές, μεταφυσική πίστη). Με το χρόνο το επικό ύφος υποχωρεί για να αναδειχθεί η τρυφερότητα και ο λυρισμός, που έδωσαν αφορμή να χαρακτηριστεί η ποίησή του «ποίηση της ήττας, ποίηση μιας χαμένης γενιάς».

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Συχώρα μας αδερφέ μου που δεν μπορέσαμε
να σε κλάψουμε
Είναι τόση η οργή στις μέρες μας
το βήμα μας τόσο βιαστικό
Όμως ποτέ δε θα ξεχάσουμε
το νεανικό σου γέλιο
Και τη μεγάλη αντρίκια σου χειρονομία
μικρέ ηλεκτρολόγε των είκοσι χρόνων
που καίγοντας τα παιδικά σου χρόνια
Άναψες μονομιάς όλα τα φώτα της πατρίδας.

(από τη συλλογή φυσάει στα σταυροδρόμια του κόσμου το 1953)

Σφυρίζουν τα τραίνα
μια μεγάλη βουή απ' όλα τα σημεία του ορίζοντα
χιλιάδες χέρια αδράχνουν και χτυπάνε τις καμπάνες
οι κουλοχέρηδες αρπάζουν με τα δόντια τους και τραβάνε τα σκοινιά
οι γυναίκες αρπάζουν τα μωρά τους και τα σηκώνουν ψηλά σα λάβαρα
ό άνεμος φυσάει τα μαλλιά τους
ό άνεμος φυσάει και ξεδιπλώνει σαν σημαίες τα μαλλιά τους
θέλουμε να σπείρουμε
θέλουμε να υφάνουμε

θέλουμε να γεννήσουμε
ειρήνη
ειρήνη

Ό άνεμος σκίζει τα σύννεφα
και πάνω σ' αυτά τα κουρελιασμένα πλήθη
πέφτει ξαφνικά ένας καταρράχτης φώς
είμαστε εμείς πού χτίζουμε τις πολιτείες και δεν έχουμε σπίτι
εμείς πού ζυμώνουμε και δεν έχουμε ψωμί
εμείς πού βγάζουμε το κάρβουνο και κρυώνουμε
είμαστε εμείς πού δεν έχουμε τίποτα
κι ερχόμαστε να πάρουμε τον κόσμο
ειρήνη
ειρήνη

Είμαστε οι προλετάριοι
Σαν μια αστραπή το αύριο αυλακώνει τις πρωτεύουσες
οι πολιτείες φαρδαίνουνε σπρωγμένες απ' τούς αγκώνες του πλήθους
οι περαστικές σκιές πέφτουν τραχιές πάνω στα μέγαρα σαν αξίνες
αυτός ό θόρυβος είναι ο σφυγμός ενός πελώριου πυρετού
- θα ΄λεγες πώς το ίδιο το μέλλον βαδίζει σήμερα
οι τυφλοί πίσω απ' το σκοτάδι τους με τρεμάμενα ρουθούνια
μυρίζονται αυτόν τον ήλιο που πάει ν' ανατείλει
είμαστε εμείς πού μάς συνθλίβουν τα βαγόνια
εμείς πού γκρεμιζόμαστε απ' τις σκαλωσιές
εμείς πού μας θάβουν οι στοές των ορυχείων
είμαστε εμείς πού πέφτουμε ουρλιάζοντας μέσ' στα λιωμένα μέταλλα
ειρήνη
ειρήνη

Ο άνεμος πού σάς παρασέρνει απόψε
έρχεται απ' τα χνώτα μας και τα φυσερά μας

Χιλιάδες άνθρωποι προχωράνε
βλοσυροί
χοντροκομμένοι
βρώμικοι
μη πιστεύοντας στο θεό
κουβαλώντας σαν ένα καινούργιο πελώριο θεό
τη δύναμη τους

είμαστε εμείς πού κλαίμε σ' όλες τις γωνιές του κόσμου
εμείς πού βλαστημάμε όλα τα ιερά του κόσμου
είμαστε εμείς πού τραγουδάμε σ' όλες τις γλώσσες του κόσμου
ειρήνη
ειρήνη

Προχωράνε απ' όλα τα σημεία της γης
με τις χοντρές πατούσες τους γκρεμίζοντας τα σύνορα
με τα σκληρά ροζιασμένα χέρια τους σχεδιάζοντας πάνω
στον κόκκινον ορίζοντα
τις φαρδιές χειρονομίες ενός καινούργιου πεπρωμένου

Και πίσω τους έρχεται ό άνεμος
πίσω τους έρχεται ό μεγάλος άνεμος
πίσω τους έρχεται ό μεγάλος άνεμος βουίζοντας
ειρήνη
ειρήνη
ειρήνη

ΜΗ ΣΗΜΑΔΕΨΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΜΟΥ

(το ποίημα αυτό, αν και δεν υπήρχε στη συλλογή του κ. Παληού, το συμπεριέλαβα, γιατί νομίζω πως αντικατοπτρίζει μια ολόκληρη γενιά και ισχύει ακόμη και σήμερα. Το έγραψε όταν ήταν εξόριστος στη Μακρόνησο το 1950)

Αδερφέ μου σκοπέ,
αδερφέ μου σκοπέ,
σ' ακούω να περπατάς πάνω στο χιόνι,
σ' ακούω που βήχεις μεσ' στην παγωνιά,
σε γνωρίζω, αδερφέ μου,
και με γνωρίζεις.
Στοιχηματίζω ότι έχεις μια κοριτσίστικη φωτογραφία στην τσέπη σου.
Στοιχηματίζω αριστερά μέσα στο στήθος σου πως έχεις μια καρδιά.

Θυμάσαι;
Είχες κάποτε ένα τετράδιο ζωγραφισμένα χελιδόνια,

είχα κάποτε ονειρευτεί να περπατήσουμε κοντά-κοντά.
Στο κούτελό σου ένα μικρό σημάδι απ' τη σφεντόνα μου
- στο μαντίλι μου φυλάω διπλωμένα τα δάκρυά σου.
Στην άκρη της αυλής μας έχουν ξεμείνει τα σκολιανά
παπούτσια σου.
Στον τοίχο του παλιού σπιτιού φέγγουν ακόμα
με κιμωλία γραμμένα τα παιδικά μας όνειρα.
Γέρασε η μάνα σου σφουγγαρίζοντας τις σκάλες των
υπουργείων.
Το βράδυ σταματάει στη γωνιά
κι αγοράζει λίγα κάρβουνα απ' το καρότσι του πατέρα μου,
κοιτάζονται μια στιγμή και χαμογελάνε
την ώρα που εσύ γεμίζεις τ' όπλο σου
κ' ετοιμάζεσαι να με σκοτώσεις.
Βασίλεψαν τα πρωινά σου μάτια πίσω από ένα κράνος,
άλλαξες τα παιδικά σου χέρια μ' ένα σκληρό ντουφέκι
- πεινάμε κ' οι δυο για ένα χαμόγελο
και μια μπουκιά ήσυχο ύπνο.

Ακούω τώρα τις αρβύλες σου στο χιόνι.
Σε λίγο θα πας να κοιμηθείς.
Καληνύχτα, λυπημένε αδερφέ μου.
Αν τύχει να δεις ένα μεγάλο αστέρι, είναι που θα σε
συλλογίζομαι.
Καθώς θ' ακουμπήσεις τ' όπλο σου στη γωνιά, θα ξαναγίνεις
ένα σπουργίτι.

Κι όταν σου πουν να με πυροβολήσεις,
χτύπα με αλλού,
μη σημαδέψεις την καρδιά μου.
Κάπου βαθιά της ζει το παιδικό σου πρόσωπο.
Δε θα 'θελα να το λαβώσεις.

ΜΟΙΡΟΛΟΪ

Αφιερώνεται στο Γρηγόρη Λαμπράκη

Φεγγάρι, ερημοφέγγαρο
κριθάρινο φεγγάρι των φτωχών
αγέρα, πικραγέρα
πολύλαλε αγέρα των μουγγών
σ' ένα σταυροδρόμι απόψε

μήνα Μάη
σταυρώσανε το νιό,
μήνα Μάη,
σταυρώσαν το ροδόσταμο και το λεμονανθό,
ροδιά δώσ' του το αίμα σου
δώσ' του το φέγγος σου στερνό του ηλιοβασίλεμα
σ' ένα σταυροδρόμι απόψε
μήνα Μάη
σταυρώσαν τον αυγερινό
αχ, το πρωί ήταν ήλιος και δροσιά,
το μεσημέρι λάμψη κι όνειρα.
Το βράδυ ήρθε πικρό κι ολόμαυρο
σ' ένα σταυροδρόμι απόψε
μήνα Μάη
σταυρώσανε το Μάη,
ύστερα πλύνανε τα χέρια και σκοτώσαν το νερό,
ύστερα κάναν να κοιτάξουν και σκότωσαν το δειλινό
αστροφεγγιά,
χρυσάφι στο ταγάρι των τυφλών
α, σκύλα άστροφε, κι όπου τους έφεγγες,
σ' ένα σταυροδρόμι απόψε
μήνα Μάη,
Μεγάλη Παρασκευή των φτωχών
κι ολόρθες οι γυναίκες στα κατώφλια
με τα μεγάλα μάτια τους τον σαβανώνουν,
τα δεντρολίβανα σκύβουν και τον μυρώνουν,
οι άντρες πέρα μεσ' στα καπηλειά
μ' ένα πικρό τραγούδι τον κατευοδώνουν,
τα χελιδόνια έρχονται και τον ανασηκώνουν
αχ, το πρωί ήταν άνοιξη,
το βράδυ μαύρη συννεφιά,
το βράδυ ήρθε με δώδεκα καρφιά,
το βράδυ γαύγιζε με δώδεκα σκυλιά,
το βράδυ σώπαινε μ' όλα του τα καμπαναριά,
σύγνεφο, νεκροσύγνεφο
γιατί δεν έμπαινες μπροστά
κι από την κοντινή την εκκλησιά
γιατί δεν έσκουζες Παρθένα Παναγιά,
α, κάτω απ' τον άδειο ουρανό,
σ' ένα σταυροδρόμι απόψε,
μήνα Μάη, μήνα Μάη,
σταυρώσανε τον Άξιο.

ΜΑΒΙΛΗΣ ΛΟΡΕΝΤΖΟΣ

Ποιητής από την Ιθάκη, έζησε από το 1860 έως το 1912. Είναι γνωστός, κυρίως, για τα σονέτα του, αλλά και για τον ηρωικό θάνατό του στο Δρίσκο της Ηπείρου, σε μάχη κατά των Τούρκων. Υπέρμαχος της δημοτικής γλώσσας στην Αναθεωρητική Βουλή των Ελλήνων του 1911, την υπερασπίστηκε με το περίφημο: «δεν υπάρχει χυδαία γλώσσα, υπάρχουν χυδαίοι άνθρωποι». Σπούδασε φιλολογία και φιλοσοφία στη Γερμανία, ενώ το πρώτο του ποίημα το έγραψε το 1878. Επέστρεψε στην Κέρκυρα το 1891 ύστερα από 12 χρόνια παραμονής στη Γερμανία και άρχισε να αγωνίζεται ενεργά για τα εθνικά θέματα. Το 1896 επισκέφτηκε κρυφά την επαναστατημένη Κρήτη, γράφοντας και σχετικά σονέτα και το 1897 έλαβε μέρος στον ελληνοτουρκικό πόλεμο, όπου και τραυματίστηκε ελαφρά. Η αποτυχία αυτού του πολέμου, όπως και της κρητική επανάστασης, τον επηρέασαν ψυχολογικά. Τότε έγραψε το σονέτο «Λήθη», στο οποίο καλοτυχίζει τους νεκρούς «που λησμονάνε την πίκρα της ζωής». Το 1910 εκλέχθηκε βουλευτής του Φιλελεύθερου Κόμματος στην Κέρκυρα, οπότε και έκανε την περίφημη αγόρευσή του πάνω στο γλωσσικό ζήτημα. Το 1912 πήρε μέρος ως εθελοντής στον Α΄ Βαλκανικό Πόλεμο, όπου και σκοτώθηκε. Ο Μαβίλης υπήρξε ολιγογράφος. Έκανε και μεταφράσεις. Η ποίησή του γενικά χαρακτηρίζεται από πυκνότητα και αντιμετωπίστηκε ευμενώς από την κριτική.

ΕΛΙΑ

(Στο ποίημα αυτό ο Μαβίλης ανάγει σε σύμβολο έλπίδας την πολύτιμη για τη ζωή του ανθρώπου ελιά, για να ξορκίσει εξωραϊζοντας, όσο μπορεί με την τέχνη της ποίησης του το αναπόδραστο τέλος της κάθε ύπαρξης... Επικαλούμενος τις θύμησες - που θα συντροφεύουν σ' αυτή την αναπόφευκτη κάθοδο, "τα κλαριά που δεν θα ξανανθίσουν" πια, αναφέρεται στη παροδικότητα των πάντων που φέρνει ο χρόνος.)

Στην κουφάλα σου εφώλιασε μελίσσι,
γέρικη ελιά, που γέρνεις με τη λίγη
πρασινάδα που ακόμα σε τυλίγει
σα να 'θελε να σε νεκροστολίσει.

Και το κάθε πουλάκι στο μεθύσι
της αγάπης πιπίζοντας ανοίγει
στο κλαρί σου ερωτιάρικο κυνήγι
στο κλαρί σου που δε θα ξανανθίσει.

Ω, πόσο στη θανή θα σε γλυκάνουν,
με τη μαγευτική βοή που κάνουν,
ολοζώντανης νιότης ομορφάδες

που σα θύμησες μέσα σου πληθαίνουν·
ω, να μπορούσαν έτσι να πεθαίνουν
και άλλες ψυχές της ψυχής σου αδερφάδες.

EXCELSIOR

(Το ποίημα αυτό δημοσιεύτηκε –με μόνη υπογραφή το Μ.- στο τρίτο τεύχος του περιοδικού «Η τέχνη», με την ένδειξη 1895 σε παρένθεση, και αργότερα στο περιοδικό Γράμματα της Αλεξάνδρειας.)

Κρύο κρούσταλλο νερό τα ηλιοφρυμένα
χείλια θα ογράνει ευγενικιά ανθρωπότη
θα τους φιλέψει πλούσιο φαγοπότι·
κορμιά απ' την πλήθια χάρη αλαφρυμένα,
αγάλματα θεϊκά ζωντανεμένα
θ' αγναντέψουν στην Νίμπρο εκεί την πρώτη
της λευτεριάς αστραφτερή λαμπρότη
στα στήθια θα χαρούν τα πονεμένα.

Και το περνούν οι βλάμηδες λεβέντες
τ' ατέλειωτο φαράγγι όλο χαλίκι
μονοσκοίνι με γέλια και κουβέντες.
Μα έχουν ποδάρια και καρδιές τσελίκι·
μα τους θεριεύει ο πόθος του θανάτου
με τ' αγιασμένα δαφνοστέφανά του.

ΜΑΓΙΑΚΟΦΣΚΙ ΒΛΑΝΤΙΜΙΡ

(1894 – 1930). Ρώσος ποιητής και θεατρικός συγγραφέας από τον Καύκασο. Έγινε μέλος του μπολσεβικικού κόμματος από το 1912 και στάθηκε ασυμβίβαστος με τον αστικό τρόπο ζωής, όπως εκφράστηκε μέσα από το μεγαλύτερο επαναστατικό του ποίημα «Ένα σύννεφο με παντελόνια». Ο Μαγιακόφσκι στηλίτευσε την αστική κοινωνία σε όλες της τις εκφράσεις, μετά δε την Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917 δόθηκε ολόψυχα στην επικράτηση των κομμουνιστικών ιδεών. Στον αγώνα του αυτόν αφιέρωσε και τα ποιήματά του «Πομπαντούρ» το 1928 και «Συνομιλία με το σύντροφο Λένιν» το 1929, καθώς και τα θεατρικά του έργα «Ο κοριός» το 1928 και «Λουτρό» το 1929. Αναμόρφωσε τη ρωσική ποίηση. Το έργο του χαρακτηρίζεται από έντονο λυρισμό και καυστική σάτιρα. Αυτοκτόνησε απογοητευμένος από την πορεία του σοβιετικού κράτους τον Απρίλη του 1930.

ΞΕΛΑΣΠΩΣΤΕ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Το μέλλον
δε θάρθει μόνο του,
αν εμείς δεν πάρουμε τα μέτρα μας.
Άρπαξέ τον απ' τ' αφτιά κομσομόλε!
Άρπαξέ τον απ' την ουρά, πιονιέρη!
Ο σοσιαλισμός δεν είναι μια φανταστική πριγκίπισσα
για να την ονειρευόμαστε
τη νύχτα.

Λογάριασε,
σκέψου,
σημάδεψε καλά
και προχώρησε.
Ο σοσιαλισμός δε βρίσκεται στη γη,
μονάχα
μες τον ιδρώτα των εργοστασίων.
Αλλά στο σπιτικό μας,
στο τραπέζι,
στις σχέσεις,
στην οικογένεια,
στα ήθη.

Αυτός,
που όλη τη μέρα
σαν ένα κακογρασαρισμένο καρότσι
γρατζουνάει βρισιές,

αυτός που λιποθυμά
όταν αναστενάζει η μπαλαλάικα,
αυτός
δεν έχει φτάσει το μπόι του μέλλοντος.

Στο μέτωπο
δουλεύουν τα μυδράλια,
δε βρίσκεται
μονάχα εκεί
ο πόλεμος.

Η πίεση
της φαμίλιας,
του σπιτικού,
δεν είναι για μας
μικρότερη απειλή.
Όποιος δεν αντιστέκεται
στην οικογενειακή δέσμευση
και κοιμάται
στην καλοζωία
των χάρτινων τριαντάφυλλων,
αυτός εκεί
δεν έχει φτάσει το μπόι
της δυνατής ζωής
που έρχεται.

Σα μια γούνα
το ίδιο κι ο καιρός
κατατρώγεται
από καθημερινούς σκόρους.
Το ρούχο
των σκονισμένων ημερών μας,
σε σένα να το τινάξεις, κομσομόλ.

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ ΜΙΛΤΙΑΔΗΣ

(1869-1943). Ποιητής, από τους σημαντικότερους εκπροσώπους του νεοελληνικού λυρισμού. Γεννήθηκε στο Μεσολόγγι και καταγόταν από οικογένεια που είχε διακριθεί κατά την ηρωική Έξοδο αλλά και στην μετέπειτα πολιτική ζωή του τόπου. Στην Αθήνα εγκαταστάθηκε το 1885 για να συμπληρώσει τις γυμνασιακές σπουδές του, εγγράφηκε στη Νομική Σχολή, χωρίς όμως ν' αποφοιτήσει. Εδώ σχετίστηκε με τους φιλολογικούς κύκλους και ανέπτυξε φιλικούς δεσμούς με τον Αλ. Παπαδιαμάντη. Ο Μαλακάσης για μεγάλο διάστημα (1909-1915) έζησε στο Παρίσι. Εκεί γνωρίστηκε με τους εκλεκτότερους αντιπροσώπους του γαλλικού πνεύματος, οι οποίοι τον επηρέασαν σημαντικά. Το 1898 δημοσίευσε την πρώτη του ποιητική συλλογή «Συντρίμματα» και ακολούθησαν τα «Ώρες», Πεπρωμένα», «Ασφόδελοι», «Μπαταριάς», «Μπάυρον», «Αντίφωνα», «Ερωτικό», κ.α. τα ποιήματά του είναι λυρικά, μελαγχολικά και διακρίνονται για την πηγαία τους έμπνευση, την στιχουργική επιδεξιότητα και την αβρή μουσική αίσθηση.

ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΑΣΦΟΔΕΛΟΙ»

ΣΤΟ ΚΟΧΥΛΙ

Μέσα στο κοχύλι κλείνω
φλάουτα και βιολιά
την ψυχή μου παραδίνω
σ' άλλη αγκαλιά.

Ω! δεν ξάνοιξαν τα μάτια,
μήτε ο πλάνος νους,
τ' αθεμέλιωτα παλάτια
στους ωκεανούς!

Ρίχνω σίδερα, αλυσίδες
τρίγυρες βαριές
τις παλιές μου τις φροντίδες,
τις απελπισίες.

Κι όπως ζω στιγμές τις ώρες,
ώρες και καιρούς,
δρέπω και στις άγριες μπόρες,
ρόδα και αφρούς.

Έξω από τον ίδιο εμένα,
πρώτη μου φορά,
με του γλάρου τ' ανοιγμένα

πέτομαι φτερά.

Και βυθώ με το δελφίνι
που άστραψε με μιας,
μεσ' την απεραντοσύνη
της αλησμονιάς….

Στο κοχύλι μέσα κλείνω
φλάουτα και βιολιά.

ΝΑ ΜΗΝ ΞΑΝΑΞΥΠΝΗΣΩ

Στο κοιμητήριο θα σας βρω, για στο κατώφλιο το παλιό,
της νιότης μου, ω! σύντροφοι;
Και σα που τραγουδούσατε μελωδικά στον αργαλιό,
που θησαυροί και κάλλη σας και τα προικιά σας λόφοι.

Πουλάκια μέσα στο κλουβί νυφούλες της αξεγνοιασιάς
τρελοί σκοποί μου πρώτοι!
Σε ποιες αυλές αγνώριστες θα σας μαντέψω τώρα εσάς,
σε ποια σκοτάδια μνήματα δίχως σταυρό προδότη…

στ' Αραπογιάννη σύρτε με το μώλο,, αράξετέ με,
σύντροφα που γεράσαμε χωριά – αμυαλιά δική μου!
Τα νιάτα μας αγάπες μου παλιές, μαζί ας τα κλαίμε,
γυρτά στην κουπαστή μου,
στο θάνατο πηγαίνοντας σιγά, σιγά ως θα πλέμε…

κι όταν στρωμένα θα μαδούν τα μερτσανιά γεράνια,
τ' άνθια της λιμνοθάλασσας, χαλκό πρασινισμένα,
την ώρα που θ' αντιφεγγούν μακριά τα πυροφάνια,
στα γύρω στοιχειωμένα
σεις να γυρνάτε, λάμνοντας, πίσω, χωρίς εμένα…

ΓΥΡΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΧΑΜΟΙ

Τα μυστικά του τραγουδιού μου τάμαθες εσύ,
της δύσης ω! Μεσολογγίτικο κρασί!
Κι ανάβρα εκεί στον πλάτανο τον αψηλό από κάτου
κι αντριωμένος οξυγός με την κορμοστασιά του
κι η χρυσαφιά η βαράσοβα, καθρεφτισμένη μένει

στη θάλασσα τριγύρου.
Τα μυστικά του τραγουδιού μου τάμαθες εσύ,
ω! αξέχαστή μου θύμηση: βασιλικέ του παραθύρου,
ματάκια που προσμένατε καβάλα να περάσω
κι εσύ πελεκημένο δάσο
λιβάδια πατρικά μου εσείς κι από τη ράχη απάνου,
τερπνή φλογέρα του τσοπάνου.
Απ' την αρμύρα των φυκιών, αρραβωνιαστικές αυγές

Ω! μελαψές των καραβοκυραίων,
μου φαίνεται πως είναι ψες,
που σαν κολώνες εφαντάζατε ναών αρχαίων,
στις θύρες και στα λιακωτά τ' άλικο δείλι,
το χέρι βάζοντας αντήλι,
το αγαπητό πλεούμενο του γυρισμού να ξεχωρίστε.

Κι εσείς όπου πηγαίνατε να ντύστε,
ν' ανθοστολίστε, να μοιρολογήστε,
μαυροφορούσες, μαυρομαντηλούσες,
στ' άχαρο σπίτι ένα νεκρό –
μικρή καρδιά μου τότε πώς βαστούσες!
Το θρήνο με ποτίζετα ιερό,
του στίχου ανάμα.

Και συ πανόραμα κα θάμα,
του κάμπου με τα στάχια τα ξανθά,
με το ρουμπίνι το αίμα στ' ανατρίχια
της παπαρούνας, με τ' αμπέλια, ω εργατιά!
Γεμάτη απ' τα ροζακιά και τ' αητονύχια,
χοροί και γέλια, πανηγύρια εξοχικά,
ποδιές, γιουρτάνια, φίδια τα μαλλιά σας,
μελαγουζιές τα χείλια τα γλυκά,
και σεις το νου τον παιδικό στην αμυαλιά σας.

Ω! ας ήτανε ένα δειλινό στο λιακωτό μου εκεί ξανά,
που μια φορά απολυούσα,
ένα χαρτένιο αητό κι εγώ – ψυχή μου εσέ στ' άφηνα –
να με κοιμίσει η Μούσα!

Κι εκεί σαν πλέξω σ' όνειρο το στίχο μου τον υστερνό
με το παιχνίδι πίσω,
παιδί μαζί και γέροντας κάτ' απ' τον ίδιο μου ουρανό

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ
(Ποιήματα Μαλακάση)

ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΤΙΚΟ (1946)

Η κόρη ενός θαλασσινού κι ενός λιμνιώτη η αδερφή
κι η μοσχοθυγατέρα,
τραγουδισμένης με καημούς μάνας που εστάθηκε κορφή
στη νύχτα και στη μέρα,
τι με τα' αστρί καράβγαινε και θάμπωσε τον ήλιο
της κυρ' Αννιώς η Μπίλιω,
πρώτη μου αγάπη αυγερινός, μου μήνυσ' ως ξανάρθα εδώ,
πρι φύγω πάλι πίσω,
για την ερμιά την ξενητιά, να πάω μια μέρα να τη δω,
να δει αν θα τη γνωρίσω.

Ο ΤΑΚΗΣ ΠΛΟΥΜΑΣ

Στα παιδικά μου χρόνια, ο πιο μεγάλος
εξάδερφός μου μ' έπαιρνε μαζί
στα πανηγύρια που ήτανε παρ' άλλος
πρώτος στην ομορφιά και στην ορμή.

Τι ωραίος – τον θυμάμαι – αστροβολούσε
καβάλα στο ψαρί του, βυσινιά
φέρμελη χρυσοκέντητη εφορούσε,
γιουρντάνια από βενέτικα φλουριά.

Του καπετάν Πασά φόραε την Πάλα
και το χαρμπί του Μπότσαρη, και δυο
στης σέλας ζερβόδεξα τη σκάλα
πιστόλια από τ' Αλή το θησαυρό.

Φουστανελίτσα φόραε ζυγιασμένη
και κάλτσες και τσαρούχια φουντωτά
παραγγελιά απ' τα Γιάννενα φερμένη
γαντζούδια πρεβεζάνικα ασημιά.

Έτσι σιαγμένος κ' έχοντας στον ώμο
το καργιοφύλι, χαίτη και λουριά,
στο χέρι του ελαμπάδιαζε το δρόμο,
χιμώντας απ' την πύλη την πλατειά.

Κι εγώ, λίγο ξοπίσω του, όλο θάμπος,
στο γλήγορο αλογάκι μου και γω,
δυνόμουν να τον φτάνω, κ' ήμουν σάμπως
νάχα φτερά, κορμάκι αερινό.

Κι ως τρέχαμε – θυμάμαι – τα κλεισμένα
στο τουνεζί φεσάκι του σγουρά,
σκόρπια τριγύρα, φέγγανε σαν ένα
γνεφάκι απ' αναμένη αθημωνιά.

Κι ως πύρωνεν ακόμα στη φευγάλα,
τρικυμισμένος κι όλος μες το φως,
χρυσόχυτο μου εφάνταζε καβάλα,
σαν τον Άη Γιώργη λίγο πιο μικρός.

Ω, τον λεβέντη του Μεσολογγιού μας,
τον ήλιο της αυγούλας μου ζωής.
Και να μετρώ και νάναι ο Τάκης Πλούμας,
τριάντα τρία χρόνια μες στη γης.

ΤΟ ΛΕΝΕ Τ' ΑΗΔΟΝΑΚΙΑ…

Α! πως χτυπά καμιά φορά τούτ' η καρδιά κι αναφτερά,
τώρα στα γεροντάματα,
σαν νιος να ξαναχαίρομαι φεγγάρι – μέρ' αστροφεγγιά,
δύσες, γλυκοχαράματα.

Σαν απ' την τάξη τη μουχλή στο πατρικό μου να γυρνώ,
και να 'χω σκόλη τρίμερη,
και να είμαι για το Γαλατά και για τ' αθάνατο βουνό
με την πλαγιά την ήμερη.

Κι εκεί σα να με καρτερούν γιδάρηδές μου πειστικοί,
πρωτάριδες συντρόφοι μου,
μ' άλλους να μπαίνω στο λογγά κι άλλοι απ' την άγναντη κορφή
να ρίχνουν στο πιστρόφι μου.

Κι ακόμα σα να 'ναν' έτοιμα τυρί, μυζήθρα, το σφαχτό
και το γλυκό το νιώτικο,
κι απά σε πλατανόφυλλα το κοκορέτσι το ζεστό

και το ρακί τ’ Αηλιώτικο.

Κι ύστερα σα να μου κρατούν την καλαμάτα στο χορό
βλαχούλες και βλαχόπουλα,
κι εκεί που σείεμαι και λυγώ και στρίβω και νυχοπατώ,
να μου φωνάζουν: οπούλα!!!...

Α! πως χτυπά καμιά φορά τούτ’ η καρδιά κι αναφτερά,
και πως μ’ ανάβουν τα αίματα,
σαν ναμ’ εκεί και τραγουδώ με τη φλογέρα συνοδιά:
«Το λένε τ’ αηδονάκια στα κλεισορέματα…»

ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ - ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΣΟΦΙΑ

(1905 – 1977). Ποιήτρια, πεζογράφος, φιλόλογος και κριτικός από την Κρήτη. Υπηρέτησε ως καθηγήτρια των ελληνικών στη Μέση Εκπαίδευση. Στα χρόνια της Κατοχής (1941 – 1944) πήρε ενεργό μέρος στην Αντίσταση και στον εμφύλιο, εκδιώχθηκε για τα πολιτικά της φρονήματα ανέπτυξε αντιστασιακή δράση και δημοσίευσε ποιήματά της στον παράνομο τύπο. Έγραψε πολλά αντιστασιακά τραγούδια (ύμνος του ΕΛΑΣ κ.α.). Υπηρέτησε με πάθος την ελληνική λογοτεχνία και ποίηση. Ποιήματά της έχουν μελοποιηθεί και τραγουδηθεί από το λαό και έχουν μεταφραστεί σε ξένες γλώσσες. Ασχολήθηκε ιδιαίτερα με την παιδική λογοτεχνία και το παιδικό θέατρο και έχει πλούσιο συγγραφικό έργο.
Πέθανε στην Αθήνα από βαρύ εγκεφαλικό επεισόδιο.

Ο ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΕΛΑΣ

(Τους στίχους του «Ύμνου του ΕΛΑΣ» έγραψε η φλογερή αγωνίστρια και ποιήτρια της Εθνικής Αντίστασης Σοφία Μαυροειδή - Παπαδάκη, μια κατοχική νύχτα, μετά από παρότρυνση της Ελλης Αλεξίου. Οι στίχοι της «ντύθηκαν» με τη μουσική του Νίκου Τσάκωνα και χιλιοτραγουδήθηκαν στα βουνά, στα χωριά, στις πόλεις, στα σπίτια, παντού όπου δινόταν ο απελευθερωτικός αγώνας και εξακολουθούν να τραγουδιούνται σήμερα, όχι μόνον από τις γενιές της Εθνικής Αντίστασης, αλλά και την ανήσυχη νιότη.)

ΕΜΠΡΟΣ

Με το τουφέκι μου στον ώμο
σε πόλεις κάμπους και βουνά,
της Λευτεριάς ανοίγω δρόμο,
τον στρώνω βάγια και περνά.

(ρεφραίν)
Εμπρός ΕΛΑΣ για την Ελλάδα
το δίκιο και τη Λευτεριά
σ' ακρόβουνο και σε κοιλάδα
πέτα! Πολέμα με καρδιά.

Ένα τραγούδι είν η πνοή σου
καθώς στη μάχη ροβολάς
κι αντιλαλούν απ' τη φωνή σου
πλαγιές και κάμποι ΕΛΑΣ, ΕΛΑΣ.

(ρεφραίν)
Με χίλια ονόματα μια χάρη
Ακρίτας είτ' αρματολός
αντάρτης, κλέφτης, παλληκάρι
πάντα είν' ο ίδιος ο Λαός.

Παντού η πατρίδα μ' έχει στείλει
φρουρό μαζί κι εκδικητή
κι απ' την ορμή μου θ' ανατείλει
καινούρια, ελεύθερη ζωή.

Αλλοί του που θα μ' απειλήσει
με τη σκλαβιά και τη ντροπή,
το θάνατο έχω καταργήσει
δεν ξέρω φόβος τι θα πει.

Με το ντουφέκι μου στον ώμο
θα λάμψει η μέρα, δεν αργεί,
της λευτεριάς ν' ανοίξω δρόμο
για να διαβώ σ' όλη τη γη.»

ΤΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ ΓΡΑΜΜΑ

Γονιοί κι αδέρφια έχετε γεια, ούτε ένα δάκρυ, μάνα.
Για τον αγώνα του λαού, πεθαίνω ηρωικά.
Κι όταν ηχήσει λευτεριάς χαρούμενη καμπάνα
Πέστε: «με τ' άλλα θύματα κι ο Σώτο τη χτυπά».

Αδέρφια μου περήφανα το Σώτο εκδικηθείτε.
Ας μη μου κόψει ο θάνατος στη μέση την ορμή,
ένας πεθαίνω τρεις εσείς στη θέση μου σταθείτε
μην αραιώσει η φάλαγγα, ως τη στερνή στιγμή.

Για κάθε πίκρα μάνα μου που σου 'δωκα και πόνο
Συχώρα με: κι όσο γι' αυτή που πίνεις τώρα δα
Μίσος ενάντια στη σκλαβιά να γίνει θέλω μόνο.
Γονιοί κι αδέρφια έχετε γεια, πεθαίνω ηρωικά.

Η ΓΕΙΤΟΝΙΑ

Πρώτη στο μόχτο στον αγώνα
και στη θυσία η γειτονιά.
Η Καλογρέζα, η Δραπετσώνα,
η ματωμένη Κοκκινιά.

Και στο χωριό και στην Αθήνα
πάντα ο λαός πρώτος, μπροστά,
με τον οχτρό και με την πείνα,
παλεύει μ' άσωστη καρδιά.

Μ' απ' του λαού την τίμια πάλη,
- σπίθα μικρή, τρανή φωτιά –
απ' την μιάν άκρη ως την άλλη
της γης θα λάμψει η λευτεριά.

Και τότε πρώτη, σαν παιδί της,
θα τη γιορτάσει η γειτονιά,
η Δραπετσώνα, ο Ποδονίφτης,
η Καλογρέζα, η Κοκκινιά.

ΥΜΝΟΣ ΤΗΣ ΕΠΟΝ

(το ποίημα της Σοφίας Παπαδάκη είναι ό,τι πιο ταιριαστό για να συντροφέψει τον «Κλέαρχο της ΕΠΟΝ», το Νείλο Μαστραντώνη.)

Με τη χρυσή της νιότης πανοπλία
Το θάρρος, την ορμή, τη λεβεντιά,
Πετάνε στον αγώνα, στη θυσία
Για την Ελλάδα, για τη λευτεριά.

Καμαρωτά, χαρούμενα τα νιάτα
σαν σε χορό βαδίζουν πάντα εμπρός,
φλόγα, ζωή και θέληση γεμάτα
κι είναι το πέρασμά τους όλο φως.

Τα νιάτα είμαστε μείς, της γης η ελπίδα,
άλλοι του π' αντίκρυ μας θα σταθεί,
μελίσσι από τη κάθε μια πατρίδα,
κινάμε να λυτρώσουμε τη γη.

Για μια ελεύθερη κι' ωραία,
απλώνουμε της νιότης τα φτερά,
μια πλάση ονειρευτή, μια πλάση νέα
τα μπράτσα μας να χτίσουν τα γερά.

Στο φράκτη της σκλαβιάς το πέρασμά μας
μια καταλύτρα θάν' νεροσυρμή, το δίκιο,
η λευτεριά για σύνθημά μας
ποιος θα μας αντικόψει την ορμή;

Καμαρωτά, χαρούμενα τα νιάτα, κλπ.

Των ταπεινών τον πόνο και την θλίψη
του σκλάβου τη βαθειά την οιμωγή,
από τη γη μας θέλουμε να λείψει
για να γένει χιλιόμορφη η ζωή.

Καμαρωτά, χαρούμενα τα νιάτα, κλπ.

ΜΠΟΥΜΗ – ΠΑΠΑ ΡΙΤΑ

(1906 – 1984). Αξιόλογη λυρική ποιήτρια της σύγχρονης εποχής από τη Σύρο. Τελείωσε τη Γαλλική Σχολή της Σύρου και στη συνέχεια (1920) παρακολούθησε παιδαγωγική στην Ιταλία. Το 1928 επέστρεψε στην Ελλάδα για να αναλάβει αμέσως σε Σύρο τη διεύθυνση του περιοδικού «Ιόνιος Ανθολογία». Το 1930 ανέλαβε την διεύθυνση του βρεφοκομείου και νηπιαγωγείου Σύρου και κυκλοφόρησε την πρώτη ποιητική της συλλογή «Τραγούδια στην αγάπη». Παντρεύτηκε τον Τρικαλινό ποιητή Νίκο Παπά και το 1939 εγκαταστάθηκε οριστικά στην Αθήνα. Το συνθετικό της ποίημα «Αθήνα» τιμήθηκε με το βραβείο Εθνικής Αντίστασης το 1945, ενώ με μια ομάδα ποιητών κυκλοφόρησε το περιοδικό νέων τάσεων «Νέοι Ρυθμοί». Έργα της είναι: «η μαγική φλογέρα», «Χίλια εννιακόσια σαράντα ένα» κ.α.

ΧΡΥΣΑΥΓΗ

Προτού μου βάλετε τόσο βαριά βραχιόλια
στα χέρια
μπορούσα να ζυμώνω και να γνέθω
στις πράσινες πλαγιές ν' ακολουθώ
τα λίγα αρνιά που μ' έθρεψαν και μ' είχαν ντύσει.

(Αν είχατε μια στάλα πιεί και σεις
από τη μουσική που χύνουνε τα κυπροκούδουνά τους
αν είχατε στα μάτια τους διαβάσει
τι είναι αγάπη
θα το πετούσατε μακριά τ' αχόρταγο μαχαίρι σας).

Σάμπως κι εγώ δεν ήμουνα αρνάδα;
Απ' το κοπάδι μ' άρπαξαν μια νύχτα
βέλαζα, βέλαζα μήπως σωθώ.
Σύσσωμο το χωριό μου με γυρεύει τώρα
μα ποιος ακούει τη φωνή του.
Πολύ μακριά περνούν τα τραίνα
πολύ μακριά του τ' αυτοκίνητα
πολύ μακριά του τα καράβια…

Τι είχα στον κόσμο δοκιμάσει;
μια ξένη ακατάδεκτη ήταν για μένα η χαρά
και πάντα με περιφρονούσε.

Κάθε καινούριο φεγγαράκι
περνούσε σαν μαχαίρι την καρδιά μου

αρνί κοιτούσα
κι ένιωθα στο κρέας μου τη μαχαιριά του.
Παντού μαχαίρια τρόχιζαν
Μαχαίρια.
Για ποιον; Αναρωτιόμουν.
Τώρα πια ξέρω.

ΑΝ ΒΓΩ ΠΕΡΙΠΑΤΟ ΜΕ ΤΙΣ ΝΕΚΡΕΣ ΜΟΥ ΦΙΛΕΣ

(*Από τη συλλογή Χίλια σκοτωμένα κορίτσια 1963)*

Αν βγω περίπατο με τις νεκρές μου φίλες
θα πλημμυρίσει η πόλη με βουβά κορίτσια
ο αέρας με στιφή ευωδιά θανάτου
τα φρούρια θα σηκώσουν άσπρες σημαίες
τα οχήματα θα σταματήσουν -
αν βγω περίπατο με τις νεκρές μου φίλες.

Αν βγω περίπατο με τις νεκρές μου φίλες
θα δείτε χίλια κορίτσια με τρυπημένα στήθη
ακάλυπτα, να σας φωνάζουν
«γιατί μας στείλατε έτσι νωρίς να κοιμηθούμε
σε τόσο χιόνι, αχτένιστες, κλαμένες;» -
αν βγω περίπατο με τις νεκρές μου φίλες

Αν βγω περίπατο με τις νεκρές μου φίλες
θα ιδούν κατάπληκτα τα πλήθη
πως φάλαγγα πιο ανάλαφρη δεν πάτησε τη γη
πως λιτανεία πιο ιερή δεν έχει παρελάσει
ανάσταση πιο ένδοξη και ματωμένη -
αν βγω περίπατο με τις νεκρές μου φίλες

Αν βγω περίπατο με τις νεκρές μου φίλες
γαμήλιο άνθος η πανσέληνος θα υψωθεί να τις στολίσει
μέσα στα κούφια μάτια τους θα κλαίνε ορχήστρες
οι μπούκλες τους, οι επίδεσμοι θα κυματίζουν
ω τότε, πολλοί από τύψεις θα πεθάνουν -
αν βγω περίπατο με τις νεκρές μου φίλες.

ΜΠΡΕΝΤΑΝ ΜΠΗΑΝ

Ιρλανδός συγγραφέας που το 1958 έγραψε τον «Όμηρο», που έγινε μεγάλη επιτυχία στο West end του Λονδίνου και στο Broadway. Έργο στο οποίο πολιτικά κίνητρα και φιλοδοξίες συντρίβουν την ανθρώπινη αθωότητα, όπως τον έρωτα του Βρετανού στρατιώτη – ομήρου του IRA για την Ιρλανδή παραδουλεύτρα ενός κακόφημου μπαρ.

Σε μουσική ΜΙΚΗ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗ και μετάφραση
ΒΑΣΙΛΗ ΡΩΤΑ
(αφιερωμένο στον ΓΡΗΓΟΡΗ ΛΑΜΠΡΑΚΗ)

ΤΟ ΓΕΛΑΣΤΟ ΠΑΙΔΙ

Ήταν πρωί του Αυγούστου
κοντά στη ροδαυγή
βγήκα να πάρω αγέρα
στην ανθισμένη γη.

Βλέπω μια κόρη κλαίει
Σπαραχτικά θρηνεί
Σπάσε καρδιά μου εχάθη
Το γελαστό παιδί.

Είχεν ανδρειά και θάρρος
και αιώνια θα θρηνώ
το πηδηχτό του βήμα
το γέλιο το γλυκό.

Ανάθεμα στην ώρα
κατάρα στη στιγμή
σκοτώσαν οι εχθροί μας
το γελαστό παιδί.

Ώ! Νάταν σκοτωμένο
στου αρχηγού το πλάι
και μόνο από βόλι
εγγλέζου νάχε πάει.

Κι απ' απεργία πείνας
μέσα στη φυλακή
θάταν τιμή μου πούχασα
το γελαστό παιδί.

Βασιλικιά μου αγάπη
μ' αγάπη θα σε κλαίω
για το ότι έκανες
αιώνια θα το λέω.

Γιατί όλους τους εχθρούς μας
θα ξέκανες εσύ
δόξα τιμή στ' αξέχαστο
το γελαστό παιδί.

ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ ΜΕΛΗΣ

(1888-1980) Κύπριος δημοσιογράφος και λογοτέχνης. Γεννήθηκε στη Λάρνακα της Κύπρου, ενώ το 1928 εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Αθήνα. Ασχολήθηκε κυρίως με τη δημοσιογραφία. Υπήρξε εκδότης και διευθυντής της εφημερίδα «Ηχώ» της Κύπρου και του μαχητικού περιοδικού «Πνευματική Ζωή» (Αθήνα, 1936-1954). Διατέλεσε εθναρχικός σύμβουλος της Κύπρου στο κλιμάκιο της Αθήνας κατά την περίοδο του κυπριακού απελευθερωτικού αγώνα, γενικός γραμματέας της εταιρίας Ελλήνων Λογοτεχνών και της Στέγης Γραμμάτων και Τεχνών. Έγραψε νουβέλες, ιστορικά αφηγήματα και διάφορα διηγήματα. Έργα του «το κλεισμένο σπίτι» (1928, νουβέλα), «Η καταδικασμένη» (1928), «Δύο άσπρα γυμνά χέρια» (1929), «Ο άνθρωπος που επούλησε τη γυναίκα του» (1934), «Άσμα ασμάτων» (1937) κ.λπ.

ΣΤΗΝ ΑΓΑΠΗΜΕΝΗ ΜΟΥ

Ξανθιά μου άνοιξη.
Αυγή του Μάη.
Πούλια μου.
Μη με κακίσεις που δεν σου έστειλα πάλι
καρτούλα για την Ανάσταση.
Δεν φταίω.
Μας τις γυρίζουνε πίσω τραυματισμένες,
όλο πληγές.
Φοβούνται γλυκιά μου
τα μικρά περιστέρια που ζωγραφίζουμε
με ένα κλωνάρι Ειρήνης στο ράμφος.
Φοβούνται το «επί γης ειρήνη» που γράφουμε,
ακριβώς στο μέτωπο της κάρτας.
Φοβούνται το αίμα που κυλάει πολύβοο στις φλέβες μας
όπως τα μεγάλα ποτάμια, το Δούναβη και το Βόλγα
και ποτίζει τον απέραντο σιτοβολώνα
της Λευτεριάς και της Ειρήνης.
Φοβούνται τις τελευταίες επιστολές
που έχουμε κρύψει βαθειά μες στην καρδιά μας
για να φτιάξουμε αύριο
το γαλάζιο λεύκωμα της Ειρήνης,
το χρυσό αλφαβητάρι των παιδιών μας.
Φοβούνται το αύριο που δεν είναι δικό τους.
Την κάθε μέρα που σηκώνει στις φτερούγες της
όλο και περισσότερα περιστέρια,
όλο και περισσότερη Ειρήνη.
Φοβούνται εμένα και σένα

που βαδίζουμε αγκαλιά με το μέλλον,
τους δυο μας και την αγάπη μας.
Το πράσινο λιβάδι των ματιών σου,
που μέσα τους βοσκάνε όλο υγεία τα όνειρά μου.
Ας τους.
«Αγαπάτε αλλήλους».
Εμείς δεν φοβόμαστε.
Στηρίξου μ' εμπιστοσύνη στο μπράτσο μου.
Το μέλλον μας είναι δεμένο σφιχτά με το μέλλον του κόσμου.

ΟΙΚΟΝΟΜΑΚΗΣ ΤΑΚΗΣ

Πιθανόν να είναι ο Τάκης Οικονομάκης που γεννήθηκε το 1886 στο Βόλο και πέθανε το 1944. Σπούδασε Νομικά, αλλά ασχολήθηκε με τη δημοσιογραφία, εργαζόμενος στην «Πανθεσσαλική» και στη «Θεσσαλία» του Βόλου. Επί μια 25ετία κρατούσε τη στήλη του χρονογραφήματος. Δεν εξέδωσε βιβλία.

ΣΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΚΟΥ ΑΓΩΝΟΣ
27 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ ΕΙΣ ΚΑΡΔΙΤΣΑΝ – 6 ΜΑΡΤΙΟΥ ΕΙΣ ΛΑΡΙΣΑΝ

Κοιμάστε στον τάφο. Τα νιάτα τ' αγνά
που έμοιαζαν τριαντάφυλλο δροσάτο τ' Απρίλη
μες στου Άδη διαβήκαν την κρύα σκοτεινιά.
Και τ' άδολα, που Ήβης μύρο έπνεαν χείλη
τα μάρανε πάρωρα του χάρου η πνοή.
Κοιμάστε στον τάφο. Η ωραία σας ζωή
Θερίστηκε απ' άγριου κουρσάρου δρεπάνι
και τ' άνθη, που στο αίμα μας ανάδωσε η Γη,
ο μπόγιας κατάρατος στην κώμη φορεί
κομπάζοντας στο έργο του για δόξας στεφάνι.

Τριγύρω ο Απρίλης τα δώρα σκορπά
στους σκλάβους, στους κάμπους με σπάταλο χέρι·
τα πράσινα στάρια υψώνονται οργιά,
δροσάτο με μύρα παντού πνέει τ' αγέρι
γλυκιά η αγάπη ξυπνάει της ζωής.
Μα Σας, ω λεβέντες, Σας τρώει μαύρο χώμα.
Το μήνυμα ξένο για Σας της αυγής
και το χώμα απ' το αίμα νωπό της σφαγής
η λευτεριά δεν το φίλησε ακόμα.
Κοιμάστε στον τάφο, βλαστάρια λαμπρά
γενιάς, που ζητάει τα δεσμά να συντρίψει.

Η μνήμη σας κρίνου σκορπάει ευωδιά
και του άγριου Σας φόνου κρατώντας τη θλίψη
κατάρα στους μπόγηδες φωνάζει η καρδιά.

Σ' ωραίον και ευγενή σκοτωθήκατε αγώνα
του αγρότη το δίκαιο ζητώντας· λαμπρά
λουλούδια στο χώμα Σας σκορπάει η λευτεριά
κι εμπρός Σας οι αιώνες θα κλείνουν το γόνα.

ΟΥΓΚΟ ΒΙΚΤΟΡ (ΜΑΡΙΑ)

(1820-1885) Κορυφαίος Γάλλος συγγραφέας που γεννήθηκε στην Μπεζανσόν. Σπούδασε στον Παρίσι και ση Μαδρίτη, έγραψε το πρώτο του θεατρικό έργο σε ηλικία 14 χρόνων και συνέχισε να γράφει με αποτέλεσμα να γίνει ο πολυγραφότερος Γάλλος συγγραφέας του 19ου αιώνα. Στα πρώτα του έργα συγκαταλέγονται οι «Ωδές και Μπαλάντες» (1822, 1826), «Ερνάνης» (1837), καθώς και τα πρώτα από τα δραματικά θεατρικά έργα του. Τη δεκαετία του 1830 έγραψε πολλά θεατρικά έργα, όπως το «Μαριόν Ντελόρμ» (1831), ποιητικές συλλογές, κυρίως το «Τα φθινοπωρινά φύλλα» (1831) και μυθιστορήματα, το πιο γνωστό των οποίων είναι «Η Παναγία των Παρισίων» (1831). Μετά το Βατερλό τάχθηκε υπέρ των δημοκρατικών, το 1851, όμως, μετά το πραξικόπημα αυτοεξορίστηκε στις Βρυξέλλες και το 1852 πήγε να ζήσει στα αγγλο – νορμανδικά νησιά. Εκεί έγραψε πολλά μεγάλα έργα, κυρίως τα ποιήματά του: «Οι τιμωρίες» (1856) και «Οι Ενατενίσεις» (1856), καθώς και το πανοραμικό μυθιστόρημα της κοινωνικής ιστορίας της εποχής του «Οι Άθλιοι» (1862). Το 1870 επέστρεψε στο Παρίσι, όπου το 1876 έγινε γερουσιαστής. Η τέφρα του φυλάσσεται στο Πάνθεον, στο Παρίσι.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΟΠΟΥΛΟ

Τούρκοι διαβήκαν˙ χαλασμός, θάνατος πέρα – πέρα…
Η Χίος, το καλό νησί, έμεινε μαύρη ξέρα,
με τα κρασιά, με τα δέντρα της.
Η Χίος, που αρχοντόσπιτα βουνάκια και λαγκάδια
και νιές πιασμένες στο χορό καμιά φορά τα βράδια
καθρέφτιζε μεσ’ τα νερά της.

Ερμιά παντού… μα κοίταζε, απάνου εκεί στο βράχο,
στου κάστρου τα χαλάσματα, ένα παιδί μονάχο,
κρατεί σκυμμένο το κεφάλι…
κάθεται μόνο στήριγμα και σκέπη του απομένει
μια κάτασπρη αγράμπελη, σαν κείνο ξεχασμένη
μεσ’ στην φθορά την πιο μεγάλη.

Φτωχό παιδί, που κάθεσαι ξυπόλυτος στις ράχες,
για να μην κλαις λυπητερά, τι ’θελες τάχα νάχες;
Για να ιδώ τα θαλασσένια
ματάκια σου ν’ αστράψουνε να ξαστερώσουν πάλι
και να σηκώσεις χαρωπά σαν πρώτα το κεφάλι
με τα μαλλιά τα χρυσαφένια;

Τι θέλεις, άτυχο παιδί, τι θέλεις να σου δώσω,
για να τα πλέξεις ξέγνοιαστα και για να καμαρώσω

στην πλάτη σου απιθωμένα
μαλλάκια που δεν τ' άγγιξε του ψαλιδιού η κόψη
και λένε σκόρπια ολόγυρα στην όμορφή σου όψη,
σαν της ιτιάς τα φύλλα ωϊμένα.

Σαν τι μπορούσε από σε να διώξει το μαράζι;
Μήπως το κρίνο του Ιράν, που των ματιών σου μοιάζει;
Ή μήπως ο καρπός που κάνει
το δέντρο, που ο παράδεισος των Μουσουλμάνων έχει,
κι ένα καθάριο άλογο, χρόνια εκατό κι αν τρέχει,
να βγει από τον ίσκιο του δεν φτάνει;

Ή το πουλί που ψέλνοντας στα δάση νύχτα μέρα,
περνά στη γλύκα, στον ηχό και ντέφι και φλογέρα;
Τι θες απ' όλα αυτά τα πλούτη;
Τ' άνθος, τον όμορφο καρπό, ή το λαμπρό πουλάκι;
Και μου είπε το Ελληνόπουλο, το γαλανό παιδάκι:
«Βόλια θέλω εγώ και μπαρούτι!».

ΠΑΪΖΗ ΚΑΤΙΝΑ

Γεννήθηκε στα Σφακιά το 1911 και εργάστηκε ως δασκάλα. Έργα της: «Απλοί σκοποί» το 1936, «Τραγούδια για μικρά παιδιά» το 1938.

ΑΘΗΝΑ

Είδα την Αθήνα στ' αυγινό της ξύπνημα,
τυλιγμένη μ' ένα ρόδινο μαγνάδι.
Στα μάρμαρά της αναδεύονταν
ανάλαφρες άχνες.
Στα βράχια της χαμογελούσαν
οι προσδοκίες της ημέρας
κι η μυρμηγκιά των ανθρώπων
κρεμούσε στους ώμους της
βιαστικά τις καινούριες της έγνοιες.

Είδα την Αθήνα στου ηλιού τ' αποκάρωμα
ν' ανασαίνει βαριά
σα λαφίνα την ώρα της γέννας.
Μα πάχνη χρυσή
την εσκέπαζε ολούθε.
Τις φτέρνες της έγλυφαν
πύρινες φλόγες
τα δέντρα στους κήπους σα να 'χαν πεθάνει.
Στην άσφαλτο εβούλιαζαν
Αργόσυρτα βήματα
κι η μέρα
σα να 'χε σταθεί νυσταγμένη.

Και την είδα ξανά, την ώρα του σούρουπου
να γελά και να χαίρεται
με χάδια ντιμένη.
Στα πάρκα οι έρωτες,
τρελοί χαροκόποι,
το φεγγάρι εκρεμούσαν στο λαιμό τους κιθάρα.
Στ' ακρογιάλια τα κύματα τ' ασημένιο τους δάκρυ,
φαρμπαλά το κεντούσανε
στης κυράς τους τα πόδια.

Μα σαν ήρθαν οι νύχτες της σκλαβιάς να την πνίξουνε
και μαστίγωνε η βία τη θλιμμένη μορφή της,
τότε μόνο η Αθήνα όλη άστραψε φως!

Ένα κύμα ανασήκωσε τα γιγάντια της χέρια,
σα σπαθιά γι' αντροκάλεσμα
και δρεπάνια για θέρος.
Κι όπου λόγος και σύδεντρο κι έρμου δρόμου γωνιά,
σταυραητοί διαλαλούσανε το μεγάλο τραγούδι.
Σεριανούσε στις στράτες της του θανάτου η μπότα
κι ανθούσαν γαρύφαλλα γύρω γκρενά
και κάτω απ' τα δόντια των τανκς δακτυλίδια
μπλεκόντουσαν τούφες μαλλάκια ξανθά.
Ω! Αθήνα μου, Αθήνα,
τέτοια αμάλαγα κάλη
δεν εφίλησε ο ήλιος.
Ακουμπώ το κεφάλι στα στήθια σου απάνω
με λατρεία και δέος
και ρυθμίζω την ταπεινή προσευχή μου
με της καρδιάς σου τους χτύπους.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΣΟΔΕΙΑΣ

Του Μπουκουβάλα τα παιδιά ζωστήκαν τ' άρματα.
Καβαλικέψανε τα κάτασπρα φαριά τους
κι όλο τον κάμπο τραγουδώντας ετριγύρισαν
για να θερίσουν οι χωριάτες της σοδειά τους.
Χρυσά τα στάχια, του φτωχού μόχτος πολύμηνος
γέρνουν ασημένια τα δρεπάνια ανασηκώνονται
κι όρκος τα λόγια αντιλαλούν στο κάθε στόμα:
«Μήτε σπυρί σταριού να πάρει ο μαύρος τύραννος».
Κι αυτός τον όρκο τα φτερά του ανέμου αρπάξαν,
κραυγή τον σήκωσαν τρανής οργής κι απόφασης
και στου θεριού την άγρια μπούκα τον πετάξαν.
Χιμούν οι γύπες˙ και ξερνούν φωτιά και σίδερο
των μανιασμένων δολοφόνων τα κανόνια
και τα γεννήματα ν' αρπάξουν αγωνίζονται
κι άδεια ν' αφήσουν κι αιματόβρεχτα τ' αλώνια.
Μα οι κοπελιές με βιά θερίζουν ασπρομάντηλες
το στάρι που έσπειραν οι αδούλωτοι χωριάτες
κι ολόγυρά τους πολεμούνε οι καβαλάρηδες
στ' άσπρα φαριά, τους λυσσασμένους απελάτες.

ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ – ΠΕΤΡΩΝΔΑ ΕΥΓΕΝΙΑ

Γεννημένη το 1911 στο Κάιρο από Θρακιώτη πατέρα, σπούδασε στο Αβερώφειο Γυμνάσιο Αλεξάνδρειας, στο Αρσάκειο Αθηνών Παιδαγωγικά στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και μεταπτυχιακά στο εξωτερικό. Ασχολήθηκε με όλα τα είδη του γραπτού λόγο (πάνω από 40 βιβλία), ενώ πολύ σημαντική είναι η κατάθεσή της στην παιδική λογοτεχνία. Ήταν σύζυγος του Κυπρίου καθηγητή και λογοτέχνη Χρήστου Πετρώνδα και ζούσε στη Λευκωσία. Από το 1942 ήταν μέλος του ΚΚΕ, στην Αλεξάνδρεια και από το 1960 του ΑΚΕΛ. Ήταν φωτεινό παράδειγμα για τους νεότερους. Ανιδιοτελής, με τα γραφτά της προωθούσε έργα άλλων. Ακάματη, στάθηκε πάντα στις επάλξεις, με την κοινωνική της συμβολή. «Έφυγε» το Σεπτέμβρη του 1997.

ΑΘΗΝΑ

Ματόβαψαν στη γη σου όλα τα κρίνα
για να γλυκοχαράξει η λευτεριά.
Ο Παρθενώνας στέναξε βαριά.
Ματόβαψαν στη γη σου όλα τα κρίνα…
Κάθε δρομάκι, κάθε σου μεριά,
μια μάχη, ένας σταυρός, Αθήνα, Αθήνα!
Ματόβαψαν στη γη σου όλα τα κρίνα
για να γλυκοχαράξει η λευτεριά.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ

Ο κορυφαίος των νεοελλήνων ποιητών, πεζογράφος και κριτικός. Γεννήθηκε στην Πάτρα το 1859. Ήρθε στην Αθήνα το 1875 για να σπουδάσει νομικά, όμως γρήγορα αφιερώθηκε στο μεγάλο πάθος του, την ποίηση. Την πρώτη του δημόσια ποιητική εμφάνιση έκανε το 1876 στο Βουτσιναίο διαγωνισμό, με την συλλογή «Ερώτων έπη». Ακολούθησε μια σειρά από έργα που υπήρξαν σταθμός στην εξέλιξη των ελληνικών γραμμάτων. Με το ποιητικό του έργο ο Παλαμάς έθεσε βαθιά τη σφραγίδα του στην ελληνική ποίηση και άσκησε βαθιά επιρροή σε μια ολόκληρη γενιά Ελλήνων λογοτεχνών. Ο Παλαμάς ήταν αυτός που άνοιξε το δρόμο για την ευρύτερη χρήση και τελικά την επιβολή της δημοτικής γλώσσας. Ήταν ανοιχτός σε όλα τα ρεύματα της εποχής του (συμβολισμό, ρομαντισμό, παρνασσισμό) τα οποία και εμφανίζονται ως επιδράσεις στο έργο του. Χαρακτηρίστηκε δίκαια εθνικός ποιητής, αφού με το έργο του μπόρεσε να εκφράσει τη συνείδηση του λαού του. Η κηδεία του το 1943 – μέσα στη γερμανική κατοχή – ήταν ο ύστατος φόρος τιμής σύσσωμου του ελληνικού λαού στον ποιητή του και ταυτόχρονα μια από τις σημαντικότερες πράξεις αντίστασής του στη βία του κατακτητή. Έργα του: «Τα μάτια της ψυχής μου» το 1892, «Ίαμβοι και Ανάπαιστοι» το 1897, «Ασάλευτη ζωή» το 1904, «Ο δωδεκάλογος του Γύφτου» το 1907, «Φλογέρα του Βασιλιά» το 1910, «Πολιτεία και Μοναξιά» το 1912, «Η Τρισεύγενη» θεατρικό το 1903 κ.α. Το κριτικό του έργο είναι, επίσης, ιδιαίτερα σημαντικό.

Απ' τη «φλογέρα του Βασιλιά»

ΛΟΓΟΣ ΕΧΤΟΣ

Μπήκανε στον καλόστρωτο στης Λειβαδιάς τον κάμπο,
στη Λειβαδιά, στην πολιτεία την πιθωμένη απάνου
στο έμπα μιας γκρεμόρραχης λαγκάδας, και περνώντας
τήνε ποτίζει η Έρκυνα, παιδούλα του Ελικώνα,
μικρούλα ξεροποταμιά, και γίνεται μεγάλη
σαν παίρνη κάθε χειμωνιά, με το νερό της Κρύας
πηγής που την πρωτόβγαλε, κι άλλα νερά φερμένα
και από λογής νεροσυρμές ανάμεσα στα βράχια.
Ω νερομάννες, ω πηγές, ω ανάβρες, ω βρυσούλες
είσαστ' εσείς οι ξωτικές κι εσείς οι αμαθρυάδες
με τάπιαστα δροσόπλαστα κορμιά, τα γυμνά κάλλη,
και κάνανε τον έρωτα μ' εσάς τρελλά και λάγνα
τ' αδιάντροπα τα πάγανα με τάνθρωπου το λόγο
και με του ζώου τανέγνωμο μαζί σημαδεμένα.
Ω νερομάννες, ω πηγές, ω γάργαρες βρυσούλες,
αφροί, δοροσοσταλάσματα και κύματα και φίδια,
κάτι απ' των ίσκιων πιο πολύ την άϋλη την τρομάρα,
πιο λίγο από τη σαρκική λαχτάρα της γυναίκας,

δαιμονικά και μαγικά, θέϊσες, ξωθιές, μα πάντα
ωραίες, όμοια πασίχαρες και δροσοδότρες πάντα,
κι όμοια φερτές, καθώς προτού, στην αγκαλιά της πλάσης
δείχνεσθε, κι αδιαπόρευτα κι αδιάφορα, ίδιες πάντα
στο διάβα των αλλόπιστων και ξένων αντριωμένων,
κι έτοιμες πάντα και σ' αυτούς για να παραδοθήτε
σα να είναι εκείνοι οι Τρίτωνες και οι Σάτυροι και οι Πάνες.
Το λιβαδίτικο βουνό, να το Λαφύστι! Νέοι
δεσπότες δεν το πάτησαν ακόμα, με καινούρια
γραφτά να το μοιράνουνε, και τα πατήματά τους
ν' αφήσουνε στις πέτρες του, κι ο ξαναμμένος Βάκχος,
ο μυστικός Διόνυσος, τούφυγε μια για πάντα,
κι από τα θεία σημάδια του δεν του άφησε ουδ' αχνάρι.
Και πάει και του Τροφωνικού πανάρχαια κι η μαντεύτρα
λαλιά, στερυόλαλο πουλί στο σώπασμα των άλλων,
κι όλο βαλτότοποι ανοιχτοί, και μοναχά το ψήλος
το σεβαστό του Ορχομενού, κυκλώπικο συντρίμμι,
και κάπου κάπου και παντού, λείψανα και ρημάδια.
Και ήτανε κάστρα και ναοί και ακρόπολες και χώρες,
και πια δεν είναι, και άλαλα ψευτοζούν, και δεν στέκουν,
καθώς η Φύση στέκεται μιλώντας πάντα σε όλους.
Κι είδαν τη Θήβα ανάμεσα στη Βοιωτία, κι απάνου
στ' αρχαίο το Κάστρο τόχτισε μαγεύτρα μια αρμοδία,
Λύρα, εσύ, δυνατότερη κι από Κυκλώπων χέρια.
Κοντά στον ποταμό Ισμηνό την είδανε τη Θήβα
σημαδεμένη από κακά που αλύπητα σωριάσαν
απάνου της κι απανωτά, τόνα πιο μαύρο απ' τ' άλλο,
πολέμαρχοι ξολοθρευτές, ο Αλέξαντρος, ο Σύλλας,
και Μακεδόνες και Ρωμαίοι και Ούνοι και Γότθοι και άλλοι
τ' αλόγατα του Αλάρχου, τα πόδια του Σαμουήλη.
Και είδαν τη Θήβα ξακουστή από τα παιδιά της τώρα
που τις προφύρες ακριβές δεν τις δουλεύουν τώρα
με των πολέμων τα αίματα, που τις προφύρες τώρα
δουλεύουν πολυγύρευτες με τ' απαλά μετάξια.
Μα η Θήβα τόνε ξέχασε μεγάλο στους μεγάλους
τον κύκνο της, ειρηνική τα ειρηνικά γυρεύει
και τ' άπλαστα καινούρια της τραγούδια και ταιριάζει
με τ' αργαλειού της το ρυθμό, δουλεύτρα χρυσοχέρα.
Και είδαν τη Θήβα. Και καθώς κοντόφωτα είχαν μάτια
που τάκανε και σπάραζαν του Βασιλιά τους κι ο ίσκιος
και καθώς είχαν και τ' αυτιά βαριά, βάρβαροι πάντα,
μόνο ν' ακούν του βούκινου τους ήχους γυμνασμένα,
και τ' άγρια των πολέμαρχων προστάγματα, δοσμένα

σ' άμοιαστες γλώσσες, από δω φερμένες κι από κείθε,
δεν είδαν, ούτε ακούσανε το φάντασμα το μέγα
τ' Ασκραίου του Ψάλτη που γυρνά χουγιάζοντας τα βράδια
κατά της Δίκης τα νερά και τα πικρά ανταμώνει
δάκρυα με τις μουρμουριστές πηγές και τις θολώνει,
και κλαίει τη Θήβα θλιβερά, γιατί κρατά τη χάρη
με τωρινά και χτεσινά και τ' αυριανά να ξέρη
ο διαλεκτός ο ακριβογιός τους τραγουδιού, και κλαίει
μαζί της ζήσης τα δεινά, τον ξεπεσμό του ανθρώπου
και της γυναίκας την ψευτιά και της δουλειάς την πίκρα
κι ύστερα και την άφταστη την απονιά της Φύσης,
της Λάμιας, που είν' από λιμούς και λοιμικές και μπόρες
και κλαίει αμάχες και σκλαβιές και συφορές και ολέθρους,
μύρια κακά στον τόπο του και μύρια στην Ελλάδα,
που σαν το χιόνι στο Χελμό και τόνα απάνου στ' άλλο
πέφτουν, και σήμερ' από δω κι αύριο από κει τα φέρνουν
αλλότριες κλήρες και φυλές από βοριά και δύση.
Και κλαίει την πιο κακή σκλαβιά και το χαμό το μέγα
που είναι γραφτό, γλήγορ' αργά, να φέρει απ' της Ασίας
τα τρίσβαθα… Και να: και να: την ώρα τούτη αρχίζει
και πολεμά να ξαπλωθεί σα νύχτα που την έχει
ξαπολυτή μια κόλαση, και πρωτοξεμυτίζει
στ' αρμένικα ακροσύνορα, του Πέρση κληρονόμος,
ύστερ' απ' το Σαρακηνό, νάτον, κατά: ο Τούρκος.

ΛΟΓΟΣ ΕΒΔΟΜΟΣ

Πρωί, και λιοπερίχυτη και λιόκαλ' είναι η μέρα,
κι η Αθήνα ζαφειρόπετρα στης γης το δαχτυλίδι.
Το φως παντού, κι όλο το φως, κι όλα το φως τα δείχνει
και στρογγυλά και σταλωμένα, κοίτα, δεν αφήνει
τίποτε θαμπόχαρο, να μην το ξεδιαλύνεις
όνειρο αν είναι, ή κι αν αχνός, ή αν είναι κρουστό κάτι.
Περήφανα και ταπεινά, κι όλα φαντάζουν ίδια.
Και της Πεντέλης η κορφή και τ' αχαμνό σπερδούκλι,
Κι ο λαμπρομέτωπος ναός και μια χλωμή ανεμώνη,
τα πάντα, όμοια βαραίνουνε στη ζυγαριά της πλάσης.
Κι όλα σιμά τα φέρνεις, φως, κι όλα το φως τα δείχνει
με μοίρα σαν ξεχωριστή. Της Αίγινας ο κόρφος
ασπρογαλλιάζει ολόχυτος, λαμποκοπά τον πάει
σιμά προς τους κυματιστούς και σα γραμμένους λόφους
και το βαθύ ακροούρανο σημαδεμένο μόνο

από το μαύρο ενός πουλιού και τ' άσπρο ενός συγνέφου
τα πάει προς το βουνόπλαγο, και του βουνού τη ράχη
την πάει σιμά στο λιόφυτο του κάμπου, και τον κάμπο
τονε σιμώνει στο γιαλό, και του γιαλού και οι βάρκες
στα σπιτικά κατώφλια ομπρός τραβάν κατά τη χώρα
ήσυχα για ν' αράξουνε. Κι όλα το φως τα δείχνει
αεροφερμένα πιο κοντά σάμπως καημό να τόχη
να τα ερμηνέψη να πιαστούν κι ένα χορό να στήσουν,
όσο που τόνα στ' αλλουνού την αγκαλιά να πέση.
Έτσι ολογύρα τα βουνά κι ο λογγωμένος Πάρνης
κι ο ελεφαντένιος ο Υμηττός κι η αγέρινη Πεντέλη
βλέπονται και όλο βρίσκονται σε συντυχιά με τα' άλλα
τα πιο φτενόγραφτα και πιο μακριά ξαγναντεμένα
βουνά της Ύδρας, τ' Αναπλιού, του Δαμαλά, της Κόρθος,
κι άκρες και λόφοι και στενά και βράχοι κι ακρογιάλια,
Τριπύργι, Φάληρο, Περαίας, και οι σκάλες και οι λυμιώνες
κι η Σαλαμίνα αθάνατη, κι η ερημική Ψυττάλη
ως πέρα που τον άσπρο ναό βασιλική κορώνα
φορεί, δειγμένο από παντού, το Σούνιο τ' ακροτόπι.
Κι η άσπρη θάλασσα, και ζη στην αγκαλιά της μάνας,
ευγενικότερη απ' αυτή και σάμπως πιο γαλάζια.

ΟΙ ΛΥΚΟΙ

Σε μοίρας ανελεήμονης τα πόδια
ή στου θεού μας το έλεος γυρτοί
των εθνικών απριλομάηδων ξόδια
μας δείχνουν για ποιάς λύτρωσης γιορτή.

Μες το παλιόσπιτό σου ταμπουρώσου
ζήσε όπως όπως ο παθός – μαθός.
Κάλιο γλίστρα στο δρόμο το δικό σου
παρά στο δρόμο του άλλου να είσαι ορθός.

Του ξένου τ' άγγισμα όποιο, δεν αφήνει
τα σημάδια του σκλάβου στο κορμί,
δεν είναι δανεικιά η μεγαλοσύνη
Λευτεριάς ψεύτρας, ψεύτρα και η τιμή.

Με τ' αρμυρά μου δάκρυα σ' ανταμώνω
εσύ της πείνας μου είναι πλερωμή
ντόπιο μαύρο κριθάρι που ζυμώνω

όχι του ξένου τ' άσπρο το ψωμί.

ΣΤ' ΑΚΑΘΑΡΤΑ ΚΥΛΗΣΤΕ ΜΑΣ

Στ' ακάθαρτα κυλήστε μας του βούρκου,
και πιο βαθιά. Πατήστε μας με κάτι
κι από το πόδι πιο σκληρό του Τούρκου.

Διαβασμένοι, ντοτόροι, σπιρουνάτοι,
ρασοφόροι, δάσκαλοι, φουσφετλήδες,
οικοπεδοφαγάδες, αβοκάτοι,

κομματάρχηδες και κοτζαμπασίδες,
και της γραμματικής οι μανταρίνοι
και της πολιτικής οι φασουλήδες,

ταρτούφοι, ραβαπαγάδες, ταρταρίνοι!
Αμάν! Αγά, στα πόδια σου! Άκου! Στάσου!

Βυζαντινοί – Γασμούλοι – Λεβαντίνοι.
Ρωμαίικο να! Με γεια σου, με χαρά σου.

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΠΟΥ ΓΕΝΝΗΘΗΚΑ

Το σπίτι που γεννήθηκα κι ας το πατούν οι ξένοι,
στοιχειό είναι και με προσκαλεί, ψυχή και με προσμένει.
Το σπίτι που γεννήθηκα ίδιο στην ίδια στράτα,
στα μάτια μου όλο υψώνεται και μ' όλα του τα νιάτα.
Το σπίτι αν του νοθέψανε το σχήμα και το χρώμα,
και ανόθευτο, και αχάλαστο, και με προσμένει ακόμα.
Της πόρτας του η παλαιική κορώνα, ω, να, η καμάρα,
μόνο οι χορδές της λείπουνε για να γενεί κιθάρα…
να συνοδέψει του σπιτιού τ' ολόχαρο τραγούδι.
Προς το παιδί γυρίζω ανθός, δροσιά ξεπεταρούδι,
πάω στη φωλιά, στη γάστρα μου, στο πρωί μου, στο μαγνήτη,
στη ζέστα της μητέρας μου στο πατρικό άγιο σπίτι.
Ας ήρθαν τα γεράματα κι ας κύλησαν οι χρόνοι,
Απ' το ψιμύθι του αλαγμού κι απ' του χαμού τη σκόνη,
κι απείραχτο κι ανέγγιχτο στη Μοίρα αγνάντια στέκει,
κι από τον κήπο του για με χλωρά στεφάνια πλέκει.
Του κάκου οι έγνοιες, οι καιροί, πληγές καρδιών και τόπων.

Τα μάτια μου άλλα, και άλλα είναι τα μάτια των ανθρώπων.
Από την ισκιερή εμπατή στη φωτισμένη σάλα
με τ' ακριβό ρολόι χρυσό στην κρυσταλλένια γυάλα,
όλα βαμμένα ρυθμικά, γιορτιάτικα, ντυμένα,
πρόσωπα αντικείμενα με καρτερούν εμένα.
Στο πλάι της δούλας της πιστής η αρχόντισσα γιαγιά μου
Κι η ρήγισσα της προκοπής, η μάνα μου, η χαρά μου.
Το στερνογέννητο καρπό στην αγκαλιά, και πέρα,
μπρος σε χαρτιά το φάντασμα γνοιασμένο του πατέρα.
Και μεσ' απ' τους ανασασμούς του ρόδου και του δυόσμου
και δουλευτής και φυτευτής του κήπου, ο αδελφός μου.
Το σπίτι που γεννήθηκα κι ας το πατούν οι ξένοι,
στοιχειό, και σαν απάτητο με ζει και με προσμένει.

ΕΜΕΙΣ ΟΙ ΕΡΓΑΤΕΣ

Εμείς οι εργάτες είμαστε που με τον ιδρώτα μας
ποτίζουμε τη γη για να γεννά
καρπούς, λουλούδια, τ' αγαθά του κόσμου ολόγυρά μας,
φτωχή, αλουλούδιαστη, άκαρπη, μονάχα η εργατιά.

Εμείς οι εργάτες είμαστε που με τον ιδρώτα μας
ζυμώνουμε του κόσμου το ψωμί,
πιο δυνατά κι απ' τα σπαθιά τα χέρια τα δικά μας
και μ' όλο το αλυσσόδεμα, σκάφτουν και η γη πλουτεί.

Στου κόσμου τους θησαυριστές, το βιος σου, εργάτη, νόμοι
στο τρώνε αδικητές, χωρίς ντροπή.
Αγκαλιαστείτε αδέρφια, ορθοί. Με μια καρδιά, μια γνώμη,
Δικαιοσύνη, βρόντηξε, και λάμψε, Προκοπή.

Από την «ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΜΟΝΑΞΙΑ»

Ορκίζομαι στη φλόγα των Ομήρων,
ηρώων γεννήτρα με την Ιλιάδα,
στου λόγου, στης ιδέας και στων ονείρων

ορκίζομαι την άσβηστην Ελλάδα.
Ορκίζομαι στο φως και στην υγεία,
στην καθαρή της αρετής λαμπάδα,

στην πίστη των πατέρων την αγία,
του χαμού και της νύχτας οδηγήτρα,
πότε Αθηνά και πότε Παναγία,

του αλλόφυλου νικήτρα, καταλύτρα.
Ορκίζομαι στη γλύκα της ειρήνης,
Στα λιόφυτα γλαυκά, στα ξανθά κίτρα,

Στην ομορφιά που από τη βρύση χύνεις
της τέχνης κι απ' της φύσης τα μαστάρια,
ορκίζομαι, γη θεία της Ρωμιοσύνης,

στα αρχαία σου και στα νέα σου παλικάρια
- Φωκάδες, Καραϊσκάκηδες, Λεωνίδες –
στον Όλυμπο τον κλέφτη, στα βλαστάρια

που τα τρων τουρκομάνικες ακρίδες.
Ή την ασπίδα ή στην ασπίδα επάνω.
Ορκίζομαι σ' Εσέ τους Διγενήδες
που γεννάς: θα νικήσω ή θα πεθάνω!

ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΧΤΙΣΤΕ

Με τη φλόγα που ψαίνει και που πλάθει,
με της καρδιάς τη φλόγα, με του Λόγου
τη δύναμη, ξεσκέπαστα, καθάρια,
και με τα χέρια, και με τα μαχαίρια,
τον τόπο πάρτε.
Κάτου σημάδια που έμπηξε το ψέμα!
Τα ταξίματα φέρτε στης Αλήθειας
της ιερής το βωμό και τα σφαχτάρια.
Στον τόπο απάνου όχι πολέμων κάστρα,
τα σκολειά χτίστε!
Λιτά χτίστε τα, απλόχωρα, μεγάλα,
γερά θεμελιωμένα, από της χώρας
ακάθαρτης, πολύβοης, αρρωστιάρας
μακριά μακριά τ' ανήλιαγα σοκάκια,
τα σκολειά χτίστε!
Και τα πορτοπαράθυρα των τοίχων
περίσσια ανοίχτε, να 'ρχεται ο κυρ Ήλιος,
διαφεντευτής, να χύνεται, να φεύγει,
ονειρεμένο πίσω του αργοσέρνοντας

το φεγγάρι.
Γιομίζοντάς τα να τα ζωντανεύουν
μαϊστράλια και βοριάδες και μελτέμια
με τους κελαϊδισμούς και με τους μόσκους,
κι ο δάσκαλος, ποιητής και τα βιβλία
να είναι σαν κρίνα.
Του τραγουδιού τη γλώσσα αντιλαλώντας,
και τα βιβλία σαν τα τραγούδια να είναι!
Στη γη της ομορφιάς, αρματωμένη
την Επιστήμη, η Ομορφιά, χαρά της!
αρχή σοφίας!
Τα σκολειά χτίστε, υψώστε τα πλατάνια
για το δροσό στης ρεματιάς τη χάρη,
για τον καρπό σπάρτε τα αμπέλια, ας είναι
τ' αγαθά τους αγνά κρασιά, και ας είναι
γούρμα σταφύλια,
λογής, κεχριμπαρένια, άλικα, μαύρα.
Όπου απλωσιά, όπου ψήλωμα, όπου υγεία,
στα πέλαα ν' αγναντεύουν τα καράβια
και τους αϊτούς να λαχταράν και τ' άστρα
στα ουράνια παλάτια.
Και βαθιούς τράφους γύρω γύρω σκάφτε
και πύργους πολεμόχαρους υψώστε
και βαρδιατόρους βάλτε να κρατάνε
μακριά μακριά τον ψεύτη και τον πλάνο
της Ρωμιοσύνης.
Ξόβεργα και καρφιά κρατά και πάει
και πιάνει και καρφώνει και σκοτώνει,
του φτερωτού πιο απ' όλα κυνηγάρης,
αρχίζοντας από τις πεταλούδες,
φτάνει στη Σκέψη.

ΡΟΔΟΥ ΜΟΣΧΟΒΟΛΗΜΑ

Εφέτος άγρια μ' έδειρεν η βαρυχειμωνιά
που μ' έπιασε χωρίς φωτιά και μ' ηύρε χωρίς νιάτα,
κι ώρα την ώρα πρόσμενα να σωριαστώ βαριά
στη χιονισμένη στράτα.

Μα χτες, καθώς με θάρρεψε το γέλιο του Μαρτιού
και τράβηξα να ξαναβρώ τ' αρχαία μονοπάτια,
στο πρώτο μοσχοβόλημα ενός ρόδου μακρινού
μου δάκρυσαν τα μάτια.

ΤΑ ΝΙΑΤΑ

(Περάσματα και χαιρετισμοί)

Μια γλύκα, μελαγχολική κι ας είναι, είναι χαρά.
Στο λύγισμα από τα χρόνια τα φευγάτα
να βλέπεις ένα χαμόγελο σε χείλη δροσερά
που φωτίζει περαστικό τη στράτα.
Α! τι ωραία τα νιάτα!

Υγεία, ζωή και χρυσή μοίρα και καλή καρδιά
στην ξανθογάλανη παιδούλα και στη μαυρομάτα,
στ' αθλητικά κορμιά, στ' αγόρια, στα γερά παιδιά
που μεστώνουν περαστικά τη στράτα.
Α! τι ωραία τα νιάτα!

Χαράστα, που ακατάδεχτα, καθάρια, λατρευτά
και από λογής ταξίματα κι ονείρατα χορτάτα
ο κόσμος όλος είν' αυτά, πιστεύουν, και γι' αυτά
και τ' άλλα υπάρχουν γύρω του, το σπίτι, η αγάπη, η στράτα.
Α! τι ωραία τα νιάτα!

ΧΑΛΚΟΠΛΑΣΤΟΣ

Χαλκόπλαστος για πάντα καβαλάρης,
ο στοχασμένος να Κολοκοτρώνης!
- Το φύσημά σου που θα ξαναπάρεις;
Κάπου το χέρι απλώνεις· που τ' απλώνεις;
- Μακριά, πολύ μακριά, αλλού πέρα!

Στ’ αγνά· δεν τα πατάς, δεν τα ζυγώνεις·
στον πόλεμο, στων όλων τον πατέρα,
στη ρίζα, στην αγράμματη σοφία,
στην κλεφτουριά, στου Τούρκου τη φοβέρα!
- Και γύρω σου κι εμπρός σου η Πολιτεία
με τα λογής παλάτια τα πλατιά,
σκολειά, καζάρμες, θέατρα, υπουργεία;

Μ’ αποκρίθη: τσεκούρι και φωτιά!

ΥΜΝΟΣ ΣΤΗΝ ΕΙΡΗΝΗ

Στη μια, στην πολιτεία μ’ Εσέ που υψώνεται ·
του πολέμου σβηστό τα’ άγριο καμίνι.
Οι Πατρίδες γυρτές φιλούν τα πόδια Σου,
Ειρήνη, Ειρήνη, Ειρήνη.

Όπου πατάς μεστά τα στάχια φούντωσαν,
βρυσομάνα δροσόνερο σε χύνει,
θαύμα οι λαοί στα μητρικά τα χέρια σου,
Ειρήνη, Ειρήνη, Ειρήνη.

Τ’ όνειρό σου περνάει στο φως και γίνεται
θρησκεία, ψυχή, μια σάρκα θεία Σε ντύνει.
Τα σπαθιά στην ποδιά σου κλειδιά κι άροτρα,
Ειρήνη, Ειρήνη, Ειρήνη.

Κορώνα κι η Αθηναία ελιά στο διάβα Σου
Εικόνας φειδιακής εσύ γαλήνη,
Ψαλμοί Σε υμνούν, κρίνα λευκά οι καθρέφτες Σου
Ειρήνη, Ειρήνη, Ειρήνη.

ΕΜΠΡΟΣ

Εμπρός, ολόρθοι ατρόμαχτοι
μαυρίλα αστροπελέκι.
Να το σπαθί γοργάστραψε
και να η βροντή τουφέξι.
Στην Πίνδο απ’ τον Ταΰγετο
και στα Μπαλκάνια ως πέρα.
Μια η φλόγα μια η φοβέρα

κι ένας ο νους, εμπρός.

Εμπρός, βουνά ψηλώστε μας
και ω θάλασσα να η ώρα!
Στοίχιασε τα καράβια μας
και βόηθα νικηφόρα.
Ξανά του Ρήγα η σάλπιγγα
και πάει στα μεσουράνια
Μαυροβουνού καπλάνια
και Ολύμπου σταυραητοί.
Εμπρός, αδέρφια ατράνταχτοι
κι ας πέφτει αστροπελέκι
να το σπαθί γοργάστραψε
βρόντησε το τουφέκι.
Κρήτη, ο Μοριάς, η Ρούμελη,
Εμπρός, η Ελλάδα λάμπει,
σχολογάνε οι κάμποι,
Καίνε οι καρδιές, εμπρός…

Απ' το Δωδεκάλογο του Γύφτου

Β΄ λόγος

(Στο 2ο Λόγο ο Γύφτος θα αναζητήσει στη δουλειά, τη χαρά της συμμετοχής και της δημιουργίας. Θα δοκιμαστεί σαν χαλκιάς, λαλητής και οικοδόμος. Θα φύγει από παντού απογοητευμένος.)

Σίμωσε, άπλωσε το χέρι, βοήθα
γίνε δουλευτής,
ταίριαζε, άκουε, φρόντιζε και ρώτα
γείρε, αν θέλεις να υψωθείς ·
νίκη σου, ανυπόταχτε, σ' εσέ να πεις:
«Υποτάξου πρώτα!»
Δείξε εσύ, πως πρώτα είσαι ο άρχοντας
κι ο εξουσιαστής
του θυμού σου, της βουλής σου, της ψυχής σου ·
γίνε δουλευτής.
Σβήσε κάθε σου ξεχώρισμα,
ρίχ' το δαχτυλίδι του αρραβώνα

μέσα στο κανάλι του λαού ·
ένας γίνε από τους στύλους τους αμέτρητους
του μεγάλου έργου του συντροφικού.
Γροίκησε τι λέει το δέντρο
που το κόψαν και το κάμανε καράβι:
«Μεσ' στο νέο κορμί μου ολόσβηστη
Η παντοτινή ψυχή μου ανάβει».

Ήσυχα τα στάχια κυματίζουν
κι είναι σα να λαχταρίζουν
οι κυματισμοί
το υστερνό, τ' αγέννητο θησαύρισμα ·
το ψωμί.

Ζ' λόγος

ΤΟ ΠΑΝΗΓΥΡΙ ΤΗΣ ΚΑΚΑΒΑΣ

Στο πρώτο μέρος του 7ου Λόγου, ο Γύφτος παρακολουθεί ένα ανοιξιάτικο πανηγύρι των Γύφτων. Είναι όλοι εκεί σε όλη τους τη φαντασμαγορική φυσική και πνευματική πολυχρωμία.
Την τρίτη μέρα του πανηγυριού ένας αυτοκρατορικός απεσταλμένος θα προτείνει στους γύφτους μια πατρίδα. Θα του απαντήσει ο Γύφτος: "Γιούχα και πάλε γιούχα των πατρίδων!"

Δύο ρητά επιγράφουν την αρχή του Λόγου:

Λεύτεροι στίχοι, λεύτερα μιλείτε.

Α. Λασκαράτος

(Στιχουργήματα)

Εμπρός! Θέλω για πατρίδα τον απέραντο ροδοκοκκινισμένο ορίζοντα. Ζηλεύω εγώ κι έχω για τζάκι μου μονάκριβο μια ταξιδεύτρα του ήλιου αχτίδα.

M. Guyau

Γύφτε λαέ, άκουσέ με· το πρωτόσταλτο είμαι
σημάδι από την πλάση που θα 'ρθει,
κι ύστερα κι από ποιούς καιρούς και χρόνια πόσα!

Ένας εγώ, και ζω για χίλιους.
Γύφτε λαέ, άκουσέ με, δε σου μίλησε
προφήτης σου ποτέ σαν τη δική μου γλώσσα.

Ποιός είναι αυτός που πύργους χτίζει στον αέρα
με τη φωνή του κράχτη και μοιράζει μας
βασιλικά τα κάστρα, κι άπρεπων ελπίδων
ίσκιους μπροστά στα μάτια μας σαλεύει;
Είμαστ' εμείς οι απάτριδοι κι οι αγιάτρευτοι
· γιούχα και πάντα γιούχα των πατρίδων!

Είμαστ' εμείς οι αθάνατοι απολίτιστοι·
κι οι Πολιτείες λημέρια των ακάθαρτων,
κι οι Πολιτείες ταμπούρια των κιοτήδων·
στη στρούγκα λυσσομάνημα και φαγωμός
λύκων, σκυλιών, προβάτων και τσοπάνηδων.
Γιούχα και πάλε γιούχα των πατρίδων!

Η μάντρα είν' ο αφίλιωτος οχτρός μας,
την πλατωσιά του κόσμου τη στενεύει,
στριγγλόχορτα φυτρώνουν και γοργόνια
βλαστομανώντας κάτω από τον ίσκιο της·
του δολερού αναγάλλιασμα, τα μαραζώνει
τα ξεφτέρια του νου και της καρδιάς τ' αηδόνια.

Το κρίμα εκεί σκορπιός, ποτέ λιοντάρι·
και τον κακό τόνε μολεύει η μάντρα
και βρέφος ο καλός που τον ποτίζει αφιόνι·
δουλεύτε τον ξανά τον κόσμο στη φωτιά,
και τα καλά του ξανανθίστε και τα κρίματα,
χτυπώντας τον, με το σφυρί και με τ' αμόνι.

Ποιός είσαι που μας σπρώχνεις προς το κάρφωμα
που ανάξιους θα μας έκανε να πίνουμε,
καθώς τώρα τον πίνουμε, τον ήλιο;
Η κούπα μας κρατιέται πάντα ολόγιομη·
κι αν έχουμε πατρίδα, φτάνει αυτή ως εκεί
που φτάνει και του ήλιου το βασίλειο.

Εμείς δε γονατίσαμε σκυφτοί
τα πόδια να φιλήσουμε του δυνατού,
σαν τα σκουλήκια που πατεί μας·

μα για ν' αντισταθεί με το σπαθί,
βρέθηκε σαν πολύ στοχαστική,
και σαν πολύ ονειρόπλεχτη η ψυχή μας.

Μας ταπεινώσαν όλες οι ταπείνωσες·
με την απόφαση την ήσυχη του ανέλπιδου
ρουφήσαμε όλους τους καημούς κι όλους τους τρόμους, στη
χώρα που όλες οι ζωές σα φυτρωμένες,
φτερό την κάμαμε τη ρίζα μας, και φύγαμε
μακριά στα ολάνοιχτα προς τους μεγάλους δρόμους.

ΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ

(Παιδαγωγός ενός λαού ο Κωστής Παλαμάς δείχνει στο έργο του το καθήκον κάθε γενιάς να τιμήσει την κληρονομιά, αν χρειαστεί με έργα πολεμικά, δίχως να διστάσει να σπείρει Χαλασμό, Φωτιά, Τσεκούρι! Και τα ειρηνικά έργα να μεταβληθούν σε Κάστρο για την καινούργια γέννα, "π' όλο την περιμένουμε κι όλο κινάει για νάρθει")

Παιδί, το περιβόλι μου που θα κληρονομήσεις,
όπως το βρεις κι όπως το δεις να μη το παρατήσεις.
Σκάψε το ακόμα πιο βαθιά και φράξε το πιο στέρεα,
και πλούτισε τη χλώρη του και πλάτυνε τη γη του,
κι ακλάδευτο όπου μπλέκεται να το βεργολογήσεις,
και να του φέρνεις το νερό το αγνό της βρυσομάνας -
κι αν αγαπάς τ' ανθρώπινα κι όσα άρρωστα δεν είναι,
ρίξε αγιασμό και ξόρκισε τα ξωτικά, να φύγουν,
και τη ζωντάνια σπείρε του μ' όσα γερά, δροσάτα.
Γίνε οργοτόμος, φυτευτής, διαφεντευτής.

Κι αν είναι
κι έρθουνε χρόνια δίσεχτα, πέσουν καιροί οργισμένοι,
κι όσα πουλιά μισέψουνε σκιασμένα, κι όσα δένδρα
για τίποτ' άλλο δε φελάν παρά για μετερίζια,
μη φοβηθείς το χαλασμό. Φωτιά! Τσεκούρι! Τράβα,
ξεσπέρμεψέ το, χέρσωσε το περιβόλι, κόψ' το,
και χτίσε κάστρο απάνου του και ταμπουρώσου μέσα,
για πάλεμα, για μάτωμα, για την καινούργια γέννα,
π' όλο την περιμένουμε κι όλο κινάει για να 'ρθει,
κι όλο συντρίμμι χάνεται στο γύρισμα των κύκλων.

Φτάνει μια ιδέα να σ' το πει, μια ιδέα να σ' το προστάξει,
κορόνα ιδέα, ιδέα σπαθί που θα είν' απάνου απ' όλα.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

Πάρτε και φέρτε με ψηλά στα Καρπενήσια κι ύστερα
δώστε με στ' απαλόπνοα της Κλείσοβας μαϊστράλια.
Σ' είχα αγαπήσει μια φορά Βαράσοβα της Ρούμελης.
Σας ονειρεύομαι, ω κορφές και του Μοριά ακρογιάλια.

Λεβέντρα πλάση απάρθενη, χάρισε συ του ανήμπορου
μια δύναμη και μια ψυχή, μια γλώσσα, μια γοργάδα,
γυμνή όλη παραδώσου του κι ας είναι το βλαστάρι σας
ένα τραγούδι υπέρσοφο για μια καινούργια Ελλάδα.

Ο ΚΥΚΛΟΣ ΤΩΝ ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΩΝ

(Ο Κύκλος των Τετραστίχων, δημοσιευμένος το 1929, όταν η κοινωνική κρίση βρισκόταν στο κορύφωμά της, είναι ενδεικτικός της στάσης του ποιητή, αντανακλά και άλλα συναισθήματα, που σχετίζονται με την πολιτική και την κοινωνική ζωή. Και δείχνει όλη τη σύγχυση τη δική του και της εποχής του γύρω από το κοινωνικό πρόβλημα. Είναι η έκφραση της διάχυτης δυσαρέσκειας και αγανάκτησης για την κατάσταση που έχει διαμορφωθεί στον κόσμο.)

Εργάτη, οκνός όταν περνώ που τρως και σε κοιτάζω,
ντροπαλά στέκω, ευλαβικά, και σα να τα δοξάζω,
με της δουλειάς τον κάματο και με τον ίδρωτά σου
μυρωμένα το μαύρο σου ψωμί και την ελιά σου.

Στην αργατιά, στη χωριατιά το χιόνι, η γρίπη, η πείνα,
οι λύκοι,
ποτάμια, πέλαγα, στεριές, ξολοθρεμός και φρίκη.
Χειμώνας άγριος. Κ' η φωτιά, καλοκαιριά στην κάμαρά μου.
Ντρέπομαι για τη ζέστα μου και για την ανθρωπιά μου.

Εργάτη, είδα το δίκιο σου κ' έλεα να ξεκινήσω
να σταθώ πλάι σου... Μια φωνή μου έκραζε πάντα: Πίσω!
Να είταν το αίμα μέσα μου που ρέει του νοικοκύρη;
Να είταν η Μούσα ρηγικό που μου 'δωκε ψαλτήρι;

ΣΤΗ ΝΕΟΛΑΙΑ ΜΑΣ

(Μ' αυτό το τετράστιχο απευθύνθηκε ο Παλαμάς στα νιάτα της Ελλάδας μετά την κήρυξη του Ελληνοαλβανικού πολέμου)

Αυτό κρατάει ανάλαφρο μες στην ανεμοζάλη
το από του κόσμου τη βοή πρεσβυτικό κεφάλι,
αυτό το λόγο θα σας πω, δεν έχω άλλο κανένα:
Μεθύστε με τ' αθάνατο κρασί του Εικοσιένα.

1η Νοεμβρίου 1940

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΕΣ

Ανοίχτε μας τις πόρτες Πολιτείες
οι πολεμίστρες είμαστε Αμαζόνες,
οι αντρογύναικες, οι Δημοκρατίες.
Με Σαλαμίνες και με Παρθενώνες
των ξεθεμελιωμών, εμείς αιτίες
για νέα θεμελιώματα στους αιώνες.
Από μας Βενετιές και Φλωρεντίες,
η Ρώμ' η Αθήνα αθάνατες κορώνες.
Στη γη που την ποτίζει ο Σηκουάνας
πρωτόγινε του δρόμου μας παιάνας
ύμνος του κόσμου, ακούτε οι Βασιλιάδες
Καίσαρες όσοι, Ταμερλάνοι, Τσάροι,
με του Θεού το έλεος τάχα και τη χάρη:
Ξεσπερμευτές, εμπρός! Για τους σποράδες.

Ο ΔΙΓΕΝΗΣ ΚΙ Ο ΧΑΡΟΝΤΑΣ

Καβάλα πάει ο Χάροντας τον Διγενή στον Άδη,
κι άλλους μαζί... Κλαίει δέρνεται τ' ανθρώπινο κοπάδι.
Και τους κρατεί στου αλόγου του δεμένους τα καπούλια,
της λεβεντιάς τον άνεμο, της ομορφιάς την πούλια.
Και σα να μην τον πάτησε του Χάρου το ποδάρι
ο Ακρίτας μόνο ατάραχα κοιτάει τον καβαλάρη

«Ο Ακρίτας είμαι, Χάροντα δεν περνώ με τα χρόνια.
Μ' άγγιξες και δε μ' ένοιωσες στα μαρμαρένια αλώνια;
Εγώ είμαι η ακατάλυτη ψυχή των Σαλαμίνων,

στην Εφτάλοφην έφερα το σπαθί των Ελλήνων.
Δε χάνομαι στα Τάρταρα, μονάχα ξαποσταίνω,
στη ζωή ξαναφαίνομαι και λαούς ανασταίνω!».

ΠΑΛΛΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

(1851 – 1935). Έλληνας μεταφραστής και ποιητής, που γεννήθηκε στον Πειραιά. Σπούδασε για λίγους μήνες στη Φιλοσοφική Σχολή Αθηνών και το 1869 πήγε στην Αγγλία, στο Μάντσεστερ, όπου ασχολήθηκε με το εμπόριο. Το 1875 πήγε στη Βομβάη για εμπορικές υποθέσεις, όπου και έμεινε ως το 1894. Τότε πήγε στο Λίβερπουλ, όπου και παρέμεινε ως το θάνατό του. Μετέφρασε την «Αντιγόνη» του Σοφοκλή, τον «Έμπορο της Βενετίας» και το «Φάλσταφ» του Σαίξπηρ την «Ιλιάδα» του Ομήρου από το 1892 και την ολοκλήρωσε το 1904. Ποιήματα του είναι: «Τραγούδια για παιδιά», «Ταμπουράς και κόπανος», «Μπρουσός» κ.α.

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΤΗΣ

Είχα ντουφέκι αλάθευτο, περήφανο σαν άτι,
που μήνες δεν παραίτησε τα' ασάρκωτό μου χέρι,
κι όσες οι τρίχες μου, έφαγα τόσων οχτρών το μάτι·
φτάνει η Αραπιά – το πέταξα κι αδράζω το μαχαίρι!

Ήταν μαχαίρι γονικό, σα σκύλος μπιστεμένο,
κι είχε απ' τα χρόνια τα παλιά, τα κλέφτικα, συνήθεια
να κυνηγάει τις άπιστες καρδιές σα λυσσασμένο·
είδα: πολλοί ήταν – το 'μπηξα στης Δέσπως μου τα στήθια!

Στης Δέσπως που μου πείνασε, που δίψασε μαζί μου,
που λάμπανε απ' τα κάλλη της τα κορφοβούνια, οι λόγγοι…
Μα τι; Τη Δέσπω θα θρηνάει και τα άρματα η ψυχή μου;
Δεν κλαίω για κείνα, χάθηκε, σας λέω, το Μεσολόγγι!.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥΝΗΣ Ν. ΠΑΝΟΣ

Γεννήθηκε το 1930. Σπούδασε νομικά και δικηγορεί στην Αθήνα. Εκτός από την ποίηση και τη μελέτη – κριτική, έχει ασχοληθεί ποικιλοτρόπως και με το θέατρο. Θεατρικά του έργα έχουν παιχτεί από διάφορους θιάσους στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία. Πρωτοεμφανίστηκε στο περιοδικό «Λογοτεχνική πνοή». Έχει εκδώσει πολλές ποιητικές συλλογές και έχει βραβευτεί με τα διεθνή λογοτεχνικά βραβεία: Ιπεκτσί το 1989 και το Διεθνές βραβείο Λυρικής ποίησης Πόσναν.

ΕΝΑΣ ΒΕΝΕΤΣΙΑΝΟΣ ΝΕΚΡΟΣ

Τον φέραν με ματωμένα τα φτερά
στρατιώτη που σεργιάνιζε παιδί στο γκραν
Κανάλε της πατρίδας του.
Τα μάτια του ολοπράσινα,
ανοιχτά, ονειρεύονται την νερένια πολιτεία.
Ήταν τότε στα υγρά στενάκια της Βενετιάς,
μαντολίνο, χαμόγελο, φιόρα κι έρωτας.
Βενετσιάνες με χυτά κορμιά και χείλη
από ροδόμηλο. Καντσονέτα κι αγάπη.
Τώρα η ζωή του χύθηκε από μια γραμμούλα
αίμα στο στόμα. Νότισαν τα γένια του
χιόνι και το κοκκινωπό υγρό της ζωής.
Αδερφέ, εγώ, ένας Έλληνας σου κλείνω τα μάτια
να νοσταλγήσεις την γυάλινη ομορφιά της πατρίδας σου,
μικρέ, αθώε φίλε από την Βενέτσια.

ΠΑΝΤΖΑΣ ΣΠΥΡΟΣ

ΕΣΥ, Ν' ΑΓΑΠΑΣ, ΜΗ ΣΕ ΝΟΙΑΖΕΙ

Ξέρω πως έχεις μια πατρίδα όλο καρδιά,
ξέρω πως έχεις μια καρδιά σαν την πατρίδα.
Η ζωή προχωρεί!
Σεργιάνισε την πατρίδα σου σ' όλες τις καρδιές,
σεργιάνισε την καρδιά σου σ' όλες τις πατρίδες.
Το πουρνάρι με την ελιά έχουν πολλά να πούνε
κι όμορφα ζευγαρώνουν·
μα και τ' αγκάθι, όσο κι αν σε πόνεσε
μέσα στο αίμα σου θα λιώσει.
Εσύ, ν' αγαπάς,
Μη σε νοιάζει.

Η ΑΓΡΟΤΙΑ

Τα μπουμπούκια που σκάνε τη νύχτα
κάθε σκίρτημα γέννας στη γη
των ανθρώπων το πλούσιο τραπέζι
όλα τούτα τα φτιάχνουμε 'μεις.

Μ' απ' τον ίδρο π' αδιάκοπα στάζει
κι είν' ο κάθε του κόμπος φλουρί,
που φυτρώνει τ' ολόξανθο στάχυ
παίρνουμ' ένα μονάχα σπειρί.

Ρούπι – ρούπι τη γη ξεγεννάμε
όπως ή άξια μαμή το μωρό
μα τσιφλίκι τους άλλοι την έχουν
την παράτησαν χώμα ξερό.

Τα βουνά κι οι πεδιάδες γεμίσαν
απ' το αίμα μας μέχρι βραγιά,
οι αγρότες τα δώσανε όλα
στο δεντρί σου χρυσή λευτεριά.

Απ' τις πόλεις στ' αυτιά μας σιμώνει
ένας κρότος θαρρείς με σφυρί,

είν' οι εργάτες που φτιάχνουν τρακτέρια
κι η δική μας καρδιά να χαρεί.

Τότε πια τα χωράφια θα λάμψουν
το τραγούδι παντού θ' αντηχεί
κι η θεά της ζωής μας Ειρήνη
θα ξαπλώσει στην πράσινη γη.

ΤΑ ΧΡΥΣΑΝΘΕΜΑ

Μιαν αγκαλιά χρυσάνθεμ' απ' τον κήπο μας
θα σου προσφέρω, σαν θαρθείς, γυναίκα,
θα 'ναι μαβιά, θα 'ναι ξανθά κι ολόλευκα,
θα 'ν' απαλά να σου χαϊδεύουνε το μάγουλο
καθώς θα τα φιλάς,
κι ως θα 'ναι νοτισμένα,
θ' αναρωτιέσαι, βράχηκαν απ' τη δροσούλα της αυγής,
γι' απ' τα δικά μας δάκρυα;

Στα μάτια σου ζωγραφισμένη μια σειρά λόφοι γυμνοί,
σε μια γωνιά μια τούφα τρομαγμένα σπίτια
και συ απορημένη με ρωτάς:
τάχα μην ονειρεύουμαι, αγάπη μου
γι' απ' το καράβι να 'μια ζαλισμένη,
αλλιώς σε τούτη την ξεροτοπιά
πως έλαχε να βγαίνουνε χρυσάνθεμα
γιομάτα τόση καλοσύνη!

Σε πήρα από το χέρι σιωπηλά
στο γυφτομαχαλά με τα τσαντήρια,
πανί σκεπή με χιόνια και νεροποντές
πανί σκεπή μ' ανέμους και λιοπύρια
μα γύρω – γύρω, όθε βραγιά,
όθε γωνιά ή πεζούλα,
γαρούφαλ' άλικα θα δεις
αλλού μυριόχρωμες βιολέτες
κόκκινες ντάλιες γυφτοπούλες μελαψές
και τώρα το χινόπωρο χρυσάνθεμ' απαλά.
Όνειρο μοιάζει, αλήθεια.

Όνειρο που το θρέψαμε γυναίκα μου
με πόνο και με πίστη,
τέτοιο τον κόσμο να τον φτιάξουμε,
ντάλιες, γαρούφαλα, χρυσάνθεμα στρωμένο,
στράβωσ' απ' την ορφάνια το κρεβάτι μας
για πλερωμή.
Μάνες πεθάναν μελετώντας τ' όνομά μας,
Κι όσοι έχουν φύτρο δεν το γνώρισαν.
Τι, το Σταυρό κοιτάζεις στην κορφή;
Εκείνοι πρώτοι πέσαν.
Σφίξε, γυναίκα, την καρδιά
Μπορεί κι εμείς.
Μα τα χρυσάνθεμα θ' ανθίσουν.

Τώρα που φεύγεις, μάζεψε χρυσάνθεμ' αγκαλιές.
Χίλια αν μπορείς,
απ' τον καθένα κι ένα.
Διάλεξε απ' όλα το καλύτερο
στο πέτο να φοράς θυμητικό.
Τ' άλλα, σαν έβγεις στην στεριά
Διαλάλησέ τα σαν πολύτιμη πραμάτεια.
- Αδέρφια,
πάρτε όμορφα χρυσάνθεμα,
πάρτε μαβιά, πάρτε ξανθά, πάρτε κι ολόλευκα,
όλα μ' αγάπη ποτισμένα.
Τους σκότωσαν, τους πλήγωσαν, τους χώρισαν
γιατί φυτεύουν άνθια.

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ

Ήταν Έλληνας λογοτέχνης. Γεννήθηκε στη Γρανίτσα το Φεβρουάριο του 1877 και πέθανε στην Αθήνα το απόγευμα της 1ης Φεβρουαρίου 1940 από συγκοπή καρδιάς μέσα σε τραμ, πηγαίνοντας σε συνεδρίαση της Ακαδημίας Αθηνών. Πέρασε τα πρώτα χρόνια της ζωής του στη Γρανίτσα Ευρυτανίας, όπου υπηρετούσε ως δάσκαλος ο πατέρας του. Τελείωσε το γυμνάσιο στο Καρπενήσι και το 1890 γράφτηκε στην Ιατρική Σχολή Αθηνών, την οποία δεν τελείωσε ποτέ. Παρακολούθησε μαθήματα ζωγραφικής, που ήταν το μεγάλο του πάθος, και αφοσιώθηκε από νωρίς στη δημοσιογραφία, ως πολιτικός αρθρογράφος, χρονογράφος και συγγραφέας τεχνοκριτικών άρθρων. Το 1912 έως το 1917 γίνεται Νομάρχης στη Ζάκυνθο, στην Καλαμάτα και άλλες πόλεις από την κυβέρνηση Βενιζέλου και το 1919 διορίζεται διευθυντής της Εθνικής Πινακοθήκης, όπου παρέμεινε 20 χρόνια. Το 1923 έλαβε το Αριστείον των Γραμμάτων και Τεχνών και το 1938 έγινε ακαδημαϊκός στην έδρα της Λογοτεχνίας, οπότε και εκφώνησε τον εισιτήριο λόγο του για τον Δομήνικο Θεοτοκόπουλο στη δημοτική γλώσσα. Τον χαρακτήρισαν "πρίγκιπα του νεοελληνικού λόγου", ενώ αποτύπωσε στο χαρτί την ελληνική επαρχία, με έμφαση στην ιδιαίτερη πατρίδα του. Υπηρέτησε όλα τα είδη του λόγου. Ιδιαίτερη ήταν η επίδοση του στο δοκίμιο και την κριτική.
Μεγάλο μέρος του έργου του παραμένει ανέκδοτο. Η απλότητα και η λιτότητα της ορεινής ζωής και το τοπίο της Ευρυτανίας, ιδιαίτερης πατρίδας του, έπλασαν τη φαντασία του και πλάτυναν τις διαστάσεις της πνευματικής του προσφοράς.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ! Ο ΠΟΛΕΜΟΣ!

Είδες το σπίτι, που κλειστό
σκορπάει τη φρίκη γύρα;
Ο πόλεμος, ο πόλεμος
του σφάλισε τη θύρα!

Και το φτωχό τον κήπο του
κιτρινοφυλλιασμένον;
Ο πόλεμος, ο πόλεμος
τον έχει μαραμένον!

Και το θρηνόφωνο πουλί,
που κάνει εδώ νυχτέρι;
Ο πόλεμος, ο πόλεμος
στη στέγη το ’χει φέρει!

Και τη γριά, που σκιάζεται
τον κόσμο ν’ αντικρίσει;

Ο πόλεμος, ο πόλεμος
την έχει μαυροντύσει!

Και το ξανθό πανέμορφο
της έρημης καμάρι;
Ο πόλεμος, ο πόλεμος
μια νύχτα το ’χει πάρει!

ΧΑΛΑΣΜΑΤΑ

Και των νεκρών τα ήσυχα
σπιτάκια παν κι εκείνα!
Τα ράγισε, τα σκόρπισε
του νικητού η αξίνα.

Με τα φτερά του ο κόρακας
τη νύχτα έχει ξαπλώσει
και στο τραπέζι κάθεται
που του ’χουν άλλοι στρώσει.

Κι απ’ το χωριό το ολόμορφον
ως με το κοιμητήρι
ο τύραννος χαλάσματα
χαλάσματα έχει σπείρει!

Κι η κουκουβάγια εστάθηκε
με τ’ άφωτά της μάτια
στα πλούσια που της έχτισεν
ο χαλασμός παλάτια.

ΠΑΠΑΣ ΝΙΚΟΣ

(1906 – 1997). Ποιητής από τα Τρίκαλα της Θεσσαλίας. Σπούδασε νομικά στην Αθήνα και άσκησε το δικηγορικό επάγγελμα. Την πρώτη του εμφάνιση στην ποίηση έκανε το 1928, στο περιοδικό «Νέα Εστία» και το 1930 δημοσίευσε την πρώτη του ποιητική συλλογή «Μάταια λόγια». Στη συνέχεια δημοσίευσε πολλά κριτικά και αισθητικά δοκίμια σε εφημερίδες και περιοδικά. Έχει επίσης μεταφράσει έργα ξένων ποιητών, κυρίως Γάλλων. Έργα του «Δώδεκα και πέντε» (1958, Β΄ κρατικό βραβείο ποίησης) κ.α. το 1952, επίσης, εξέδωσε με τη γυναίκα του Ρ. Μπούμη – Παπά, τη δίτομη «Παγκόσμια Ανθολογία Ποίησης».

28η ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ

Τινάχτηκες ακαίργια κατακαημένη Ψωροκώσταινα
βρόντηξαν οι χαλκάδες των δεσμών σου
τινάχτηκες κι ακούστηκαν κουδούνια και βελάσματα
μέσα στην ερημιά που νύχτωνε η Ευρώπη
με θυμό, (και είπες το πιο μεγάλο σου όχι), με περηφάνια,
με αγριότητα.
Ξημέρωνε (η πιο μεγάλη τραγωδία σου) απ' τις κορφές που ξαγρυπνούν τα τραγούδια
Μαζί με το αυριανό σου μεγαλείο.

Χτυπούσαν σιδερόφραχτοι στρατιώτες στο καλύβι σου
στην πόρτα σου χορτάρια είχαν κρεμάσει
κορίτσια από χωράφια κι από βουνοκορφές
χτυπούσαν μα δεν άνοιγαν
μέσα γλεντούσαν παλληκάρια από πουρνάρι
κλαίγαν μοσχάρια στις αυλές πάνω στα σύνορα
μπλέκαν κορίτσια στ' αργαλειά τους λόγγους
παιδιά πεινούσαν κι αγρυπνούσαν μες στην προσευχή
καίγαν τους φράχτες μες στα τζάκια
κι ανέβαινε ο καπνός γιομάτος Μάιο
χτυπούσαν μα εν άνοιγες
φωνάζαν μα δεν άκουγες κανέναν
κι άναψαν στα βουνά οι φαντάροι μας φωτιές.

Είδα τ' αγροτικά μαλλιά σου ανορθωμένα
είδα τα μάτια σου φωτιές
γιόμισαν με περήφανη οργή οι πολιτείες σου
πλημμύρα στα χωράφια κύλησε τ' ανθρωπολόι
ξύλα κι αξίνες σήκωσαν τα χέρια της δουλειάς

τραγουδήσαμε όλοι αντίς να τρομάξουμε
έχτισαν τα ποδάρια τα παιδιά σου οδόφραγμα
στύλωσαν τα κορμιά τους σημαίες
τους είδα στους δρόμους ντυμένους μεγάλη απόφαση
τους είδα στα βουνά να τρέχουν σα δράκοι
με τα χέρια τους εμπόδιζαν
με τον αέρα νικούσαν στις ράχες
με το τραγούδι προστάτεψαν το καλύβι τους
με τις παρέες τους διάλυσαν τους στρατούς.

Αρβανιτιά... Θερμοπύλες… Αντίσταση…
- Απ' το φαράγγι στα οδοφράγματά σου
απ' τα σύνορα στο Γοργοπόταμο
κι απ' το Τεπελένι στην Αθήνα του Δεκέμβρη…

- Τέσσερα χρόνια πέρασαν και τώρα κι άλλος ένας
απ' τη μέρα κείνη ξεκίνησαν τα ερείπιά μας
απ' τη μέρα κείνη κατεβάζουν τα ποτάμια σου
αέρηδες και μεγάλους σταυρούς.
Ήταν φθινόπωρο γιομάτο αγαθοσύνη και ίσκιο
- ο αγέρας μοσχοβολούσε πανικό
- τα μέγαρα ετοιμάζονταν να τους υποδεχτούνε
- τα' αφεντικά σιδερώναν τα φράκα τους
και χύθηκε ο λαός.
Ψηλά τα χέρια απ' τον ήλιο της πατρίδας μας
ψηλά τα χέρια απ' τα στέφανα της αδελφής μας
κατέβηκε όλη η Πίνδος με τους χιδαραίους
κατέβηκε όλη η Ρούμελη με τους Καραϊσκάκηδες
βούιξε ο κάμπος κάτω απ' το Δεμερλή
κι έγινε ο κόσμος ένα με τα σύννεφα
κι έγινε ο θρύλος ένα με τα καριοφύλια
κλεμένα απ' τα σεντούκια του παππού
ξεσκουριασμένα απ' την αντρογυναίκα
που οχύρωσε το σπίτι με τα δέκα της παιδιά.

Ξεκίνησε κι οδοιπορεί μια μεγάλη ημερομηνία
ξεκίνησε και περπατάει μαζί με τους νεκρούς
πάνω στις θάλασσες κυλάει σαν παραμύθι
πάνω απ' τα δάση και φωνάζει τα πουλιά
όσοι δεν πέθαναν ζούνε για να δοξάζουν.
Όσοι δεν δείλιασαν πήραν το θάρρος σου
Ήρθαν μια μέρα οι ξένοι μες στα σπίτια μας
ήρθαν μια μέρα κι έφυγαν με τις αποσκευές τους

γιομάτες αίματα και στεναγμούς παιδιών
ήρθαν σ' αυτό το χώμα που το κάναμε χωράφι
είναι τα σώματά μας καμωμένα απ' το ζυμάρι του
είν' οι καρδιές μας χαϊμαλί κρυμμένο μεσ' στα στήθια
το χώμα τούτο που προασπίσαν οι ξυπόλητοι
το χώμα που φυτρώνουν οι 28 Οκτωβρίου.

ΜΕΓΑΛΗ ΦΩΤΙΑ

Μεγάλη φωτιά καίει κάτω απ' τα πόδια μας
η μάνα μας την άναψε με την καρδιά της,
άνεμος απ' το πάθος μας τη φούντωσε
να κάψει γύρω τα ξερά κλαδιά
κι όσο κι η ποίηση ψηλά μας ανεβάζει.
Στρατηλάτη της Ασίας με τα τραγούδια σου
έκανες μυρωδιά ανοιξιάτικη τη νίκη.
Τα τραγούδια σου έρχονται απ' τις πεδιάδες
στρατιώτες κι αυτά της Μεγάλης σου Πορείας.
Πουλιά του Πεκίνου, οι οπλές του ιππικού,
όταν καβάλα στ' άλογα πετούσαν οι αυτοκράτορες
βαθιά κοιμισμένοι στα περασμένα,
τρόμαξαν τα πρώτα βήματα του λαϊκού στρατού.
Μεγάλη φωτιά καίει κάτω απ' τον ίσκιο μας
το φλογισμένο ανάστημά μας.
Το Τρίκερι ένας βράχος θεσσαλικός
τα κορίτσια δεν γράφουν στους γονείς τους
γιατί δεν κλείνουν τα παράθυρα
και παίρνει ο αγέρας όσα γράφουν.
Στο Τρίκερι φυσάει ανατολικός
στη Μακρόνησο τραμουντάνα
ο Καρούσος παίζει «Πέρσες» στην εξορία.
Τι να τα κάνουν τα σπίτια οι άνθρωποι;
Τι να τα κάνουν τα καπέλα οι γυναίκες;
Το σπίτι μου τουρτουρίζει από την απουσία σας
το καπέλο μου το φορώ μονάχα
για να χαιρετώ τον ερχομό του φεγγαριού.
Τι να την κάνουμε την περηφάνια;
Το βλέμμα το αμείλικτο,
έτοιμο να σκοτώσει και τα παιδιά;
Τα στρατόπεδα φωνάζουν τις νύχτες τ' όνομά μας
οι άνθρωποι παρακαλούν για την αλήθεια των τραγουδιών.

Με το σπινθήρα της αγάπης μας ζεσταίνονται οι παλάμες σας,
βγείτε στο δρόμο να δείτε τη διαδήλωση
φωνάζουν οι Αμερικάνοι
να μη μας τραγουδήσει νέγρικα ο Ρόμπσον,
γιατί έχει μια φωνή που κλαίνε μέσα οι λαοί
με πρόσωπα άσπρα, κίτρινα και μαύρα…

Η ΤΕΤΡΑΧΡΟΝΗ ΝΥΧΤΑ

Τέσσερα χρόνια κοιμηθήκαμε
από τη νύχτα που έπεσε ο στρατός στα χωράφια
μα ήταν άνοιξη
δεν κρυώναμε κοιτούσαμε τα βουνά
μέσα μας κρύο γρασίδι ανάδευε
γύριζαν παλληκάρια με ραβδιά
είχαν γενάκια από βυζαντινές εικόνες
είχαν πρισμένα γόνατα
και χέρια απ' την κλεισούρα πληγωμένα
δε μιλούσαν οι γυναίκες
δε ζητωκραύγαζαν οι δρόμοι
νύχτωσε τον Απρίλη του σαρανταένα
νύχτωσε και κοιμηθήκαμε
χωρίς ακόμα νάχουμε ξυπνήσει
πέρασαν πάλι τούτα δω τα νηστικά παιδιά
πέρασαν κι άλλα που δεν είχαν μουστακιάσει
γιόμισαν τα ρουμάνια από τα νιάτα τους
χλόισαν τα μουστάκια τους απ' τον καιρό
τέσσερα χρόνια νύχτα και παράνομα ονόματα
τέσσερα χρόνια στη σιωπή
και στην ανώνυμη συνωμοσία.

Διάλεγαν από μας και σκότωναν
ποτίσαμε το χώμα με τα ονόματά μας
ο Γιάννης κι ο Βασίλης δεν τους άφησαν
ο Γιάννης κι ο Βασίλης διάλυσε το στρατό τους
τα παιδιά τραγουδούσαν την αυγή
ένα μέτρο μακριά απ' το θάνατο
κι ύστερα κολυμπούσαν στο αίμα
ο Γιάννης κι ο Βασίλης έβαζαν φωτιά στα καράβια τους
περπάταγαν κρυφά τη νύχτα στα γιοφύρια
τραγούδαγαν καντάδες κι άναβαν φωτιές

είδαν τους γείτονές τους να φοράν γερμανικά κουρέλια
είδαν το φίλο καταδότη τους
πέρασαν και ξεγλίστρησαν μέσα από μπλόκα
πήγαν στην Πίνδο και ξαναγύρισαν
ο Βασίλης κι ο Γιάννης απλοί ανώνυμοι ωραίοι
είχαν σαν όπλο μια γερή γροθιά
μ' αυτή γκρεμίζαν τον αγέρα
μ' αυτή τέσσερα χρόνια κοιμηθήκαμε
σφιγμένη συνέχεια σε μια νύχτα
μ' ένα όνειρο μεγάλο στα μάτια μας
όσο νάρθει η παράξενη αυγή…

Τέσσερα χρόνια κοιμηθήκαμε
το ίδιο όνειρο χάιδευε τα μάτια μας όλα
νύχτα τετράχρονη βαθιά
τρόμοι και θάνατοι περπατούσαν στα πεζοδρόμια
δεν αγγίξαμε τα κορίτσια
δε μυρίσαμε στον κήπο τα τριαντάφυλλα
είδαμε σκελετούς να περπατάνε όξω από τα σπίτια
ακούσαμε φωνές που έφταναν από τον άλλο κόσμο
μια ψυχή από μέταλλο βαστούσε τα σώματα
μια υπόσχεση μοσκοβολούσε στο σκοτάδι
ώ, εσείς, ατάραγες αντρίκιες καρδιές
που σηκώσατε ψηλά τα κεφάλια
μπροστά στα εχτελεστικά αποσπάσματα
μπροστά στα φοβερά κρεματόρια
φέρτε μου λίγη ανάμνηση
φέρτε μου το πικρό μεγαλείο της αρχοντιάς σας
μιαν αστραπή από το τελευταίο βλέμμα σας
να μεταλάβουν οι δειλοί
να εξαγνιστούν όσοι κλειδώσαν πίσω από την πόρτα
το χρώμα της ντροπής το κίτρινο της προδοσίας.

ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ ΤΙΤΟΣ

Γεννήθηκε το 1928 στην Αθήνα. Κυκλοφόρησε την πρώτη του ποιητική συλλογή «Χωματόδρομος» το 1954. Για τις φιλελεύθερες πολιτικές του ιδέες εξορίστηκε το 1951 – 1953 και τα χρόνια της απριλιανής δικτατορίας τα πέρασε αυτοεξόριστος στη Γαλλία και την Ιταλία. Έχει εκδώσει τα ποιητικά βιβλία «Μαθητεία» το 1963, «Προαιρετική στάση» το 1975, «Ποιήματα Ι» το 1976, «Θάλασσα Επαγγελίας» το 1977 κ.α.

ΔΥΟ ΑΝΘΡΩΠΟΙ

Αν είδες ποτέ στη μέση του δρόμου
δυο ανθρώπους να τους πηγαίνουν με χειροπέδες
δεν αποκλείεται ο ένας να ήμουν εγώ,
που με ξαναστέλναν εξορία.
Κι εκείνο το πρωί είχα σαν και σένα τόσα όνειρα
για τη δουλειά που θα ’βρισκα,
για έναν περίπατο στα φώτα και την άσφαλτο
για λίγο ήλιο…
και κείνος
που ξαφνικά τα σίδερα τον δέσαν στο κορμί μου
είχε κι εκείνος χαραγμένα τα όνειρά του
στο αυστηρό του πρόσωπο.
(τον πήρανε χαράματα στις 6 από τη γυναίκα του).

Όταν βλέπεις στο δρόμο δυο ανθρώπους
με χειροπέδες
μη νομίσεις τίποτα περισσότερο,
μη νομίσεις τίποτα λιγότερο.

Δυο άνθρωποι
σαν και σένα.

ΓΗΙΝΗ ΣΙΓΟΥΡΙΑ

Ήρθες μ’ ένα λουλούδι στο φαρδύ σου χέρι
τσαλαπατώντας την πίκρα
που έσπερνα στις πιο καλές μας μέρες·
ήρθες δρασκελίζοντας ένα χαντάκι χωρισμό,
που το ’σκαβα όλο και πιο βαθύ
όσο ένιωθα το άδικό μου.

Τ’ αγροτικά σου βήματα βαδίσανε και το δικό μου δρόμο,
φέρνοντας στην σκηνή μου ένα μεγάλο δέμα φως από τη Φλώρινα,
γιατί εσύ το ’ξερες πιο καλά, πως πάντα ένας εξόριστος
χρειάζεται ένα δέμα, ένα λουλούδι, λίγη αγάπη.
Πως μ’ άλλαξε το μάθημα της γήινης σιγουριάς σου, Στέφανε,
πόσα έβλεπα πίσω απ’ τη νικημένη μου έπαρση.

Έπειτα το λουλούδι το ξεχάσαμε.
Όχι πως ήταν πρόφαση μα τ’ άλλα ήρθαν σαν ποταμός.
Εκείνο το λουλούδι, το άγνωστο, που απόψε,
μεσ’ απ’ τα φρενιασμένα φώτα της Αθήνας,
σε ξαναφέρνει δίπλα μου πελώριο,
μ’ ένα πλατάγισμα σκηνής του Άη Στράτη στον άνεμο
κι όλο το υπόγειο βουητό του κάμπου σου και των χωριών σου.

ΠΑΥΛΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟ ΣΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ

Στην πορεία της ειρήνης,
στην πορεία της ζωής,
ας ριχτούμε με αγάπη,
όλοι οι άνθρωποι της γης.

Στην πορεία της ειρήνης,
που σημαίνει λευτεριά,
ας γινούμε όλοι αδέλφια,
ένα σώμα, μια καρδιά.

Στην πορεία που θα φέρει
μεσ' στον κόσμο την ειρήνη
και σε όλους τους ανθρώπους
την αγάπη, τη γαλήνη.

Ο σκοπός του καθ' ενός μας
είναι να αγωνιστούμε
με τα χέρια της ειρήνης
όλοι να αγκαλιαστούμε.

Στην πορεία της ειρήνης
ας ριχτούμε με μεράκι
κι ας ακολουθήσουμε όλοι
τον Γρηγόρη τον Λαμπράκη.

ΠΙΕΡΙΔΗΣ ΘΕΟΔΟΣΗΣ

Ο Θεοδόσης Πιερίδης, γιος του Φίλιππου και της Μαρίτσας και αδερφός του λογοτέχνη Γιώργου Πιερίδη, γεννήθηκε το 1908 στο Τσέρι της Κύπρου, μοίρασε όμως τα παιδικά του χρόνια ανάμεσα στην Κύπρο και το Κάιρο, όπου ήταν εγκατεστημένη η οικογένειά του.
Σπούδασε γαλλική φιλολογία και ιστορία πολιτισμού στο Πανεπιστήμιο της Σορβόννης στη Γαλλία (1949-1952). Ανέλαβε αντιφασιστική δράση, ως ιδρυτικό μέλος της Διεθνούς Ειρηνιστικής Ένωσης και μετά την είσοδο του Ρόμμελ στην Αίγυπτο κατέφυγε στην Παλαιστίνη. Επέστρεψε το 1942 μετά τη μάχη του Ελ Αλαμέιν και εγκαταστάθηκε στην Αλεξάνδρεια. Ιδρυτικό μέλος του Ελληνικού Απελευθερωτικού Συνδέσμου (Ε.Α.Σ.) το 1943, εκδότης και αρχισυντάκτης του αγωνιστικού περιεχομένου και οργάνου του Ε.Α.Σ. περιοδικού Έλλην και διευθυντής του εκδοτικού οίκου Ορίζοντες (1944-1947), συνελήφθη το 1944 από της αγγλικές αρχές και φυλακίστηκε, καθώς υποστήριζε το αίτημα των Ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων Μέσης Ανατολής για σχηματισμό κυβέρνησης εθνικής ενότητας Από το 1947 ως το 1949 έζησε στην Αμμόχωστο, λόγω απαγόρευσης της επιστροφής του από το καθεστώς Φαρούκ. Μεγάλο μέρος της υπόλοιπης ζωής του έζησε στο Παρίσι (1949-1952) και τις χώρες του σοσιαλισμού, κυρίως στη Ρουμανία (1952-1962), από όπου συνέχισε την αγωνιστική του δράση. Στην Κύπρο επέστρεψε το 1962, μετά την απελευθέρωση του νησιού από την αγγλική κυριαρχία, εργάστηκε ως καθηγητής γαλλικών στην Παγκύπρια Ακαδημία Θηλέων, ενώ συνεργάστηκε με έντυπα όπως η Χαραυγή και η Νέα Εποχή. Το Μάη του 1965 πήρε μέρος στη Διεθνή Συνάντηση Συγγραφέων, που έγινε στην Ανατολική Γερμανία (Βερολίνο, Βαϊμάρη). Μετά το θάνατο της συζύγου του (1966) η υγεία του κλονίστηκε. Πέθανε στο Βουκουρέστι το 1968, κατά τη διάρκεια αναρρωτικού ταξιδιού και ενταφιάστηκε στη Λευκωσία. Στη λογοτεχνία πρωτοεμφανίστηκε το 1930. Το σύνολο του έργου του περιλαμβάνει δεκαεννέα ποιητικές συλλογές, μεταφράσεις και μια μελέτη για το νησί του και τον τοποθετεί ανάμεσα στους σημαντικότερους λογοτέχνες της Κύπρου και δίπλα στο λογοτέχνη και συναγωνιστή του Τεύκρο Ανθία.

Ο ΒΑΣΙΛΙΑΣ

Και τώρα ανοίγω τη μεγάλη πόρτα του τραγουδιού μου
την πύλη ανοίγω τη βασιλική
μπροστά σε σένανε, άνθρωπε με τα χοντροπάπουτσα
άνθρωπε με τα ίχνη του λαδιού και της σκόνης
στων νυχιών σου τις ρίζες.

Μπροστά σε σένανε που η κάθε ρυτίδα του προσώπου σου
είν' ένα αυλάκι για να ποτίσει τη ζωή ολονών μας,
που κάθε σου λέξη, κάθε σου σκέψη, κι όλα τα ονείρατά σου
ολονών μας το μέλλον κοιτάζουνε καταπρόσωπο.

Ανοίγω τη μεγάλη πόρτα του τραγουδιού μου
σε σένα εργάτη του τόπου μου, σε σένα βασιλιά
της πέτρας, του νερού, της φωτιάς και της πατρίδας
Άτλαντα που σηκώνεις στους ώμους σου
όλα τούτα τα σπίτια, τους ανθρώπους, τους ουρανούς.

Σε σένα που δεν είπα όσα σου 'πρεπε
για να πω τα όσα εκπορεύονται από σένα
ανοίγω τώρα τη μεγάλη πύλη του τραγουδιού μου.
Έμπα και κάθισε στο πιο αψηλό του το θρονί
και κοίτα ολόγυρα πως όλα λάμπουνε από σένα.

ΕΣΕ ΖΗΤΟΥΝ ΕΙΡΗΝΗ

Εσένα ζητούν τα βουνά
για να μπορούν να ζούνε στη γαλήνη τους.
Για να μπορούν στο θρόνο τους να κάθονται
στεφανωμένα των χιονιών τη δάφνη
και να κοιτούν ατάραχα τα πόδια τους
τη λιτανεία των αιώνων που διαβαίνει.

Εσένα ζητούνε τα δάση.
για να μπορούνε στα βουνά να σκαρφαλώνουνε
με τα μαλλιά τους ξέμπλεκα στον άνεμο.
Για να μπορούνε στα χρυσά μεσημέρια
να λαμπαδιάζουνε ρουφώντας τη γαλήνη
και του ήλιου τις σταγόνες, σα φλουριά,
να κουδουνούν στις απαλάμες τους.

Εσένα ζητούν τα νερά.
Για να μπορούν να ροβολούν βράχο το βράχο
για να μπορούν να γίνουν ποταμοί
τη γη να ερωτευτούν, να παντρευτούνε.

Εσέ ζητούν οι κάμποι.
Για να μπορούν ν' ανθούν την άνοιξη
για να μπορούν τα καλοκαίρια να χρυσώνουν
για να κοιμούνται το χειμώνα ύπνο τρίσβαθο
καθώς γυναίκες που ξεδίψασαν τον έρωτα
και τώρα ξεκουράζονται, προσμένουν.

Εσέ ζητούν οι θάλασσες.

Για να μπορούν να υψώνουνε το κύμα τους
σαν ύμνο λευτεριάς – για να φλοισβίσουνε
πλάι στους ξανθούς γιαλούς με το σουραύλι τους
γλυκό τραγούδι για χορούς και για παιχνίδια.

Κι εσέ ζητούν οι ανθρώποι.
Για να μπορούν τα λίκνα να μένουνε λίκνα
να μένουν βάρκες γιομάτες ονείρατα
που γλιστρούνε και φεύγουν σαν κύκνοι
στα νερά της χαράς τα γελούμενα.
Για να μπορεί της μάνας η καρδιά
ν' ανθίζει ως εκατόφυλλο τριαντάφυλλο
σκυμμένη πάνω απ' του παιδιού της τον ύπνο.

Για να μπορεί το χέρι του πατέρα
να χαϊδεύει του παιδιού του το μάγουλο
να χαϊδεύει το ξύλο, το σίδερο
να χαϊδεύει την πέτρα, το μυστρί,
να χαϊδεύει του καματερού του το λαιμό,
να χαϊδεύει τα στήθα της ελιάς που φύτεψε,
να χαϊδεύει το ψωμί στο τραπέζι του,
να χαϊδεύει το μέτωπο της καλής του.

Για να μπορεί η κοπελιά
που μόλις ψες τη νύχτα ξάφνου ξύπνησε
ανασηκώθηκε στο προσκεφάλι της
κι έμεινε ν' αφουγκράζεται πρωτάκουστο
κελαηδισμό μεσ' στην καρδιά της
για να μπορεί ν' ανοίξει την καρδιά της
και το τραγούδι της να τ' ανεβάσει ως τα μεσάνυχτα
και ίσα τ' όνειρο κι ίσα με την αγάπη.

Για να μπορούν τα σκολειά να μένουν σκολειά
φυλακές να μη γίνονται.
Για να 'χουν στους τοίχους τους μαυροπίνακες
Όχι σημάδια κόκκινα και σφαίρες.
Νάχουν στα παραθύρια τους λουλούδια,
όχι μαύρες γλώσσες της φωτιάς
που πήρε μαυροπίνακες λουλούδια,
πήρε και τα παιδιά με την ποδίτσα τους
τα πήρε κι έφυγε και χάθη μεσ' στη νύχτα.

Για να μπορούνε τα εργοστάσια να μένουν εργοστάσια.
Να υψώνουνε την πέτρινη κραυγή της καμινάδας τους
κραυγή θριάμβου – υπόσχεση
μελλοντικής χαράς – μεγάλον όρκο
για μια ευτυχία που θα ’ρθει, που γοργοφτάνει.

Για να μπορούν οι δρόμοι να μένουνε δρόμοι.
Δρόμοι για τους αργούς περιπάτους
δρόμοι για το βάδισμα της δουλειάς
δρόμοι για τους χορούς της χαράς
δρόμοι για τα ξόδια του πόνου
δρόμοι γιορντάνια, μονοπάτια σαν πλουμιά,
πλατείες σαν πόρπες πα στης γης το φόρεμα
για τη ζωή για τη χαρά του ανθρώπου.

Για να μπορεί ο άνθρωπος να βαδίζει το δρόμο τους
με μια ψυχή γαληνεμένη.
Για να μπορεί να ξέρει τους φίλους του
και να τους δίνει, αδερφικό, το χέρι.
Για να μπορεί να ξέρει τους οχτρούς του
κι η θέλησή του, τεντωμένη σα δοξάρι,
τα βέλη να τους ρίχνει απανωτά.
Για να μπορεί καταμεσής της γης να ορθώνεται
σα μέγας δρυς, πολύριζος, πολύκλωνος,
και ν’ ανεβαίνει, να πλαταίνει, να φουντώνει,
όσο μέσα στον ίσκιο του τον τρίσβαθο
να πάρει ολάκερη τη γης, να τη δροσίσει.

Για να μπορούν, χορτάτοι του ψωμιού,
να πιούν οι ανθρώποι τα μεθύσια που αναβρύζουνε
από τα χρώματα, τα σχήματα, τους ήχους,
απ’ τα βιβλία κι απ’ τα μάρμαρα.
Για να μπορούν να πάρουνε καβάλα
τα γοργοπόδαρα της φαντασίας τ’ αλόγατα.
Για να μπορούν με τέχνη να τρυγήσουνε
του στοχασμού τους την πολύβουη την κυψέλη.
Για να μπορούν να ζουν, για να μπορούνε
να χτίζουνε, για να μπορούν να τραγουδούνε.

Εσέ ζητούν τα δάση, τα βουνά,
εσέ ζητούν οι πολιτείες, οι θάλασσες,
εσέ ζητούν, εσέ διψούνε οι άνθρωποι,
εσέ ζητούν, Ειρήνη.

Κι εγώ
για να μπορώ να ρίχνω το τραγούδι μου
καθώς σποριάς, χούφτα τη χούφτα,
για να μπορώ να το τινάζω στα μεσούρανα
σα γλώσσα κόκκινη φωτιάς,
για να μπορώ στ' αγέρι να τ' αφήνω
σαν περιστέρα να κεντήσει τις νταντέλες της,
για να μπορώ να τ' ακουμπώ πάνω στον άνεμο
να φύγει σαν αητός, να ταξιδέψει,
για να μπορώ να το σκορπώ σα ροδοπέταλα
στων κουρασμένων αδερφών μου τα μαλλιά,
για να μπορώ να το ραντίζω δρόσο
στα πυρά μέτωπα, στα κουρασμένα χέρια,
για να μπορώ να τ' ανεβάζω, σα μαρμάρινη
θριάμβου αψίδα, να διαβαίνει ο άνθρωπος
σ' όλη τη δόξα του, σ' όλη τη δύναμή του
για να μπορώ φλογέρα να το κάνω
γλυκιά φλογέρα μεσ' στο τρίσγλυκο το σούρουπο
για ονείρατα λαφριά, μεταξένια.

Εσέ ζητώ τρισέμορφη και τρισαγαπημένη
εσέ δοξάζω, εσέ τραγουδώ.
Για σένα ο ύπνος μου κι ο ξύπνος μου
για σε κάθε στιγμή μου, κάθε μέρα,
για σε κάθε παλμός και κάθε ανάσα μου.
Για σε το στοχασμό μου κάνω φλάμπουρο
για σε το λόγο μου ρομφαία και το κοντύλι μου
σπαθί – για σένα Ειρήνη, Ειρήνη!

Η ΠΕΡΙΣΤΕΡΑ ΕΙΡΗΝΗ

(Απόσπασμα από το Εμβατήριο της Ειρήνης)

Πάνω απ' της νύχτας τα σκοτάδια τα πηχτά
πάνω απ' τον πόνο, πάνω απ' το δάκρυ,
να η περιστέρα! Τα φτερά της τ' ανοιχτά
χαϊδεύουνε τον κόσμο απ' άκρη σ' άκρη.
Τη σημαδεύουν του πολέμου οι κυνηγοί
Τη διαφεντεύει των λαών η ορμή κι η οργή.

Επωδός
Και μεις σπαθί τη θέλησή μας κάνουμε

κι ολόγυμνο το σέρνουμε απ' τη θήκη.
Η Ειρήνη δε χαρίζεται – κερδίζεται
η Ειρήνη είναι μια μάχη και μια νίκη.

Τη σημαδεύουν του πολέμου οι κυνηγοί
μα αρχίνησε το χέρι τους να τρέμει.
Τη διαφεντεύει των λαών η ορμή κι η οργή
που μύριοι την εφούντωσαν άνεμοι.
Κι ανοίγουν διάπλατα τα ολάσπρα της φτερά
την κάθε μέρα πιο μεγάλα, πιο γερά.

Επωδός
Και μεις σπαθί…

Κι αστράφτουν διάπλατα τα ολάσπρα της φτερά
και λάμνει η περιστέρα Ειρήνη – Ειρήνη.
Χρυσή κορώνα τις ελπίδες μας φορά
τα ονείρατά μας στην καρδιά της κλείνει.
Πετάει να φλάμπουρο και να! οι λαοί – στρατοί
Την κάθε μέρα πιο πολλοί, πιο δυνατοί.

Επωδός
Και μεις σπαθί…

Και προχωρά ο αρίφνητος, χιλιόχρωμος,
ο μέγας των ανθρώπων ο στρατός
σκλαβιές γκρεμίζει κι αλυσίδες λύνει.
Λαός κανείς, φυλή καμιά δε στέκεται
όξω απ' τη μάχη όπου καλούν χάλκινες σάλπιγγες
για την Ελευθερία, για την Ειρήνη.

ΠΟΛΕΜΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

(1862 – 1924). Νεοέλληνας λυρικός και δραματικός ποιητής από την Αθήνα. Ξεχώρισε για τη στιχουργική του ευχέρεια και την απλή και στρωτή γλωσσική διατύπωση, στοιχεία που τον έκαναν γνωστό και αγαπητό στο ευρύ κοινό της εποχής του. Σπούδασε Νομικά στην Αθήνα και αισθητική στο Παρίσι (1888 – 1890). Δεν εργάστηκε όμως ποτέ ως δικηγόρος, αλλά αφοσιώθηκε στην ποίηση, ενώ δούλευε ως υπάλληλος στο Υπουργείο Παιδείας και αργότερα ως γραμματέας στη Σχολή Καλών Τεχνών. Ασχολήθηκε ακόμη και με το θέατρο. Έγραψε ποιήματα με παιδαγωγικό περιεχόμενο, μετέφρασε κλασσικά ελληνικά και ξένα έργα. Μαζί με τον Κ. Παλαμά, τον Γ. Δροσίνη και τον Ν. Καμπά αποτελούν τη λεγόμενη τετράδα των πρώτων δημοτικιστών ποιητών, που εμφανίστηκε μετά τους καθαρευουσιάνους ρομαντικούς ποιητές της Αθήνας. Έργα του είναι: «Ποιήματα» το 1883, «Χειμώνανθοι» το 1888, «Παλιό βιολί» κ.α. Δράματα: «Το όνειρο» το 1898, «το εικόνισμα» το 1900 κ.α.

ΤΟ ΠΑΛΙΟ ΒΙΟΛΙ

Άκουσε τ' απόκοσμο το παλιό βιολί
μέσα στη νυχτερινή σιγαλιά τ' Απρίλη
στο παλιό κουφάρι του μια ψυχή λαλεί
με τ' αγνά κι απάρθενα της αγάπης χείλη.

Και τ' αηδόνι τ' άγρυπνο και το ζηλευτό
ζήλεψε και σώπασε κι έσκυψε κι εστάθη
για να δει περήφανο τι πουλί είν' αυτό
που τα λέει γλυκύτερα της καρδιάς τα πάθη.

Ως και ο γκιώνης τ' άχαρο το δειλό πουλί
με λαχτάρα απόκρυφη τα φτερά τινάζει
και σωπαίνει ακούγοντας το παλιό βιολί
για να μάθει ο δύστυχος πως ν' αναστενάζει.

Τι κι αν τρώει το ξύλο του το σαράκι; τι
κι αν περνούν αγύριστοι χρόνοι κι άλλοι χρόνοι
πιο γλυκιά και πιο όμορφη και πιο δυνατή
η φωνή του γίνεται όσο αυτό παλιώνει.

Είμαι εγώ τ' απόκοσμο το παλιό βιολί
μέσα στη νυχτερινή σιγαλιά τ' Απρίλη
στο παλιό κουφάρι μου μια ψυχή λαλεί
με της πρώτης νιότης μου τα δροσάτα χείλη.

Τι κι αν τρώει τα σπλάχνα μου το σαράκι; τι
κι αν βαδίζω αγύριστα χρόνο με το χρόνο;
Πιο γλυκιά και πιο όμορφη και πιο δυνατή
Γίνεται η αγάπη μου όσο εγώ παλιώνω.

ΣΥΝΝΕΦΑ ΠΟΥ ΚΡΥΒΟΥΝ Τ' ΑΣΤΡΑ

Σύννεφα, και κρύβουν τ' άστρα
έτσι οι λύπες μας.
Μαύρη νύχτα ξελογιάστρα
σύννεφα και κρύβουν τ' άστρα
έτσ' οι λύπες μας.

Σύννεφα, και συχνοβρέχουν
έτσι οι λύπες.
Ποταμοί τα δάκρυα τρέχουν
σύννεφα και συχνοβρέχουν
έτσ' οι λύπες.

Σύννεφα και θα σκορπίσουν
Έτσι οι λύπες μας.
Τ' άστρα πάλι θα φωτίσουν
σύννεφα θα σκορπίσουν
έτσ' οι λύπες μας.

ΠΟΡΦΥΡΑΣ ΛΑΜΠΡΟΣ

Έζησε από το 1879 έως το 1932. Ήταν λυρικός ποιητής, του οποίου το όνομα ήταν Δημήτρης Σύψωμος, από τη Χίο. Πρωτοεκφράστηκε ποιητικά μέσα από τα φιλολογικά περιοδικά του καιρού του «Στάδιον», «Άστυ», «Τέχνη», «Παναθήναια», «Μούσα» κ.α. με το φιλολογικό ψευδώνυμο Λάμπρος Πορφύρας, το μόνο δε βιβλίο που κυκλοφόρησε, όσο ζούσε, ήταν το «Σκιές» το 1920. Δύο χρόνια μετά το θάνατό του εκδόθηκαν και οι «Μουσικές φωνές», ενώ μετά τον πόλεμο κυκλοφόρησαν τα «Άπαντά» του, από τον Γ. Βαλέτα. Το ποιητικό έργο του, μολονότι μικρό σε ποσότητα, χαρακτηρίζεται από γλυκό ελεγειακό τόνο και έντονη μουσικότητα και εκφράζεται με γλώσσα καταθλιπτική, αλλά απλή και καθαρή.

Τα ποιήματα που ακολουθούν είναι από την ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ

Όνειρο απίστευτο η λιόχαρη μέρα! Κι εγώ κι η Αννούλα,
λίγοι παλιοί σύντροφοί μου και κάποιες κοπέλες μαζί
μπήκαμε μέσα σε μια γαλανή, μεθυσμένη βαρκούλα,
μπήκαμε μέσα και πάμε μακριά στης χαράς το νησί.

Ούτ' ένα σύννεφο κι ούτε ένας μαύρος καπνός στον αγέρα
πλάι μας στήθη ερωτιάρικα κι άσπροι, χιονάτοι λαιμοί,
φως στα μαλλιά τα ξανθά, φως στο πέλαγο, φως πέρα ως πέρα,
μα ποιος επήγε ποτέ στην χαράς το νησί;

Ω! Τι με νοιάζει κι αν πάμε ως εκεί; Τι με νοιάζει; Γελάει
ολ' η γλυκιά συντροφιά μου, γελά η θλιμμένη ζωή,
στ' άπειρο μέσα κυλάμε˙ κι η Ανθούλα τρελά τραγουδάει,
όπου και νάναι μακριά θα φανεί της χαράς το νησί.

ΤΟΤΕ ΠΟΥ Σ' ΕΙΔΑ ΝΑΡΧΕΣΑΙ…

Τότε που σ' είδα νάρχεσαι με τ' άγια χελιδόνια
τότε και μόλις ένιωσα για ποια χαρά μιλούσαν
μέσα στα φύλλα τα πουλιά, τα πνεύματα στα κλώνια
κι οι πεταλούδες που στο φως νιογέννητες ξυπνούσαν.

Το μονοπάτι εδιάβαινες κι είχες μια λάμψη τόση,
μιαν τέτοιαν άνθινη ομορφιά στο νοτισμένο χώμα,

που δίχως άλλο, η Άνοιξη θα σ' είχεν ανταμώσει
και κάτω από τις αμυγδαλιές σε φίλησε στο στόμα.

ΠΙΕ ΣΤΟΥ ΓΙΑΛΟΥ ΤΗ ΣΚΟΤΕΙΝΗ ΤΑΒΕΡΝΑ…

Πιέ στου γιαλού τη σκοτεινή ταβέρνα το κρασί σου,
σε μι' άκρη τώρα π' άρχισαν ξανά τα πρωτοβρόχια,
πιέ το με ναύτες και σκυφτούς ψαράδες αντικρίσου,
μ' ανθρώπους που βασάνισε κι η φτώχεια.

Πιέ το η ψυχή σου αξένιαστη τόσο πολύ να γίνει,
που αν έρθ' η μοίρα σου η κακιά να της χαμογελάσεις,
καημοί καινούργιοι αν έρθουνε μαζί σου ας πιούν και κείνοι,
κι αν έρθει ο χάρος, ήσυχα κι αυτόν να τον κεράσεις.

ΒΡΑΔΥ Σ' ΕΝΑ ΧΩΡΙΟ

Γαληνεμένη, ξάστερη, γαλάζια πέρα ως πέρα
κρουστάλινη απ' τον όρθρο της ως τον εσπερινό της
κι είχε πλανέψει και τ' αχνό χρυσό φεγγάρι ημέρα
κι αργοταξίδευε άγρυπνο κι αυτό στον ουρανό της.

Τώρα, αποκάτω απ' τα βουνά τα θεϊκά που σκιώνουν,
μαζώξαν τα κοπάδια τους απ' τα λιβάδια οι στάνες,
του κάμπου τα μικρόπουλα σωπάσανε, θολώσαν
τα στενορύμια του χωριού κι οι αυλές τους με τις δράνες.

Πλήθος οι ολόχαρες φωνές κι έσβησαν λίγο – λίγο
κάποια τζιτζίκια μοναχά λαλούν και προς τα αμπέλια
κάποιες κοπέλες ξένοιαστες, γυρνώντας απ' τον τρύγο,
σκορπάνε ακόμα στην ερμιά τα δροσερά τους γέλια.

Ω! σαν αρχίσει γύρω μου για πάντα να νυχτώνει
δε θέλω τα ξερόφυλλα να τρεμοφτερουγίζουν
στο δρόμο μου κι απάνω μου οι ορφανεμένοι κλώνοι
μ' ένα βραχνό παράπονο να με καλονυχτίζουν.

ΔΕΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΨΥΧΗ ΤΟΥ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗ

Χριστέ μου, δώσ' του τη χαρά, τη μόνη που μπορούσε
να σου ζητήσει απάνου εκεί νοσταλγικά η ψυχή του,

κάνε το θάμα κι άσε τον να ζήσει όπως εζούσε,
σε μια μεριά που, τάχατες, να μοιάζει το νησί του.

Νάναι τα βράχια στο γκρεμό βαθιά κουλουριασμένα
νάχει σωριάσει η θάλασσα στην αμμουδιά τα φύκια
κι αράδα – αράδα στο γιαλό δεμένα, αποσταμένα,
να σιγοτρίζουν τα φτωχά σκιαθίτικα καΐκια.

Νάναι οι νησιώτισσες οι γριές κι οι νιές, οι πεθαμένες,
αυτές που τις θλιμμένες τους μας έλεγε ιστορίες,
να γνέθουν το λινάρι οι γριές στην πόρτα καθισμένος
και δίπλα στα παράθυρα ν' ανθίζουν οι γαζίες.

Κι ύστερα ακόμα νάναι ελιές και νάναι κυπαρίσσια,
σκυμμένα νάναι και το φως τ' αγνό να προσκυνάνε,
να τόνε περιμένουμε στον κάμπο τα ξωκλήσια,
και την καμπάνα τους μακριά οι άγγελοι να χτυπάνε.

Δώσ' του, Χριστέ μου, τη στερνή χαρά να ιδεί και πάλι
τη γνώριμή του τη ζωή κοντά στ' ακροθαλάσσι.
Αχ! Έτσι αθώα κι έτσι απλά κι αγνά την είχε ψάλει
που της αξίζαν εκεί ψηλά μαζί μ' αυτόν ν' αγιάσει…

ΠΡΙΜΠΑΣ ΝΙΚΟΣ

Η ΜΠΑΛΑΝΤΑ ΤΗΣ ΝΙΚΗΣ

Λαέ, στον όρκο σου πιστός
ολόρθος με θυμούς
εσάρωσες τους αρνητές
της τάξης σου κι οχτρούς.

Και τώρα με το Μάη
με τα λουλούδια
για σένα αδούλωτε λαέ
γράφω τραγούδια.

Που τόσο καρπερούς
βγάζεις πολλούς αγώνες σου
σε δύσκολους καιρούς.

Κι αστράφτει η οργή σου
όταν το δίκιο σου θιγεί
κι η Ελλάδα μας, η γη σου.

Λαέ, στον όρκο σου πιστός
…….

Τα έπη σου θα υμνώ
αλύγιστε λαέ
κι ο αυλός μου θ' αντηχεί
στο ξάγναντο για σε!

Λαέ, στον όρκο σου πιστός
……..

ΠΟΥΣΚΙΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΔΕΡΓΚΕΓΙΕΒΙΤΣ

(1799-1837) Ο Μεγαλύτερος Ρώσος ποιητής και θεμελιωτής της σύγχρονης ρωσικής λογοτεχνίας. Ανατράφηκε από Γάλλους δασκάλους και απέκτησε γαλλική κουλτούρα. Σπούδασε στο αυτοκρατορικό Λύκειο και στη διάρκεια των σπουδών του συνέγραψε το έργο «Ρουσλάνος και Λουντμίλα». Μετά την αποφοίτησή του διορίστηκε στο Υπουργείο Εξωτερικών και άρχισε να αναμειγνύεται ενεργά στην πολιτική.
Έκφραση της συμπάθειάς του προς τον αγώνα κατά της δεσποτικής εξουσίας αποτελούν διάφορα ποιήματά του της εποχής όπως τα «Στροφές», «Πολτάβα» και ο Χάλκινος καβαλάρης», αλληγορία της επανάστασης του 1824 και ένα από τα ωραιότερα ποιήματα της ρωσικής λογοτεχνίας. Με την τραγωδία «Μπόρις Γκουντουνόφ» (1825) εγκαινιάστηκε η περίοδος του ώριμου ρεαλισμού του.
Πέθανε νέος σε ηλικία 38 ετών, μετά από μία, ατυχή γι' αυτόν, μονομαχία για την τιμή της γυναίκας και την εκδίκηση απ' αυτόν που φερόταν ως εραστής της. Η ποίηση του Πούσκιν και ο πεζός λόγος του άσκησαν βαθύτατη επίδραση σε πολλούς εκπροσώπους του ρωσικού και του παγκόσμιου διηγήματος όπως ο Τουργκένιεφ, ο Ντοστογιέφσκι, ο Τολστόι κ.α.

ΕΜΠΡΟΣ ΕΛΛΑΔΑ

Εμπρός, στηλώσου, Ελλάδα επαναστάτισσα,
βάστα γερά στο χέρι τ' άρματά σου!
Μάταια δεν ξεσηκώθηκεν ο Όλυμπος,
η Πίνδο, οι Θερμοπύλες – δόξασμά σου.

Απ' τα βαθιά τους σπλάχνα ξεπετάχτηκεν
η λευτεριά σου ολόφωτη, γενναία
κι απ' τον τάφο του Σοφοκλή, απ' τα μάρμαρα
της Αθήνας, πάντα ιερή και νέα.

Θεών κι ηρώων πατρίδα, σπάζεις άξαφνα
το ζυγό σου και την ενάντια Μοίρα
με τον ηχό, που βγάνει του Τυρταίου σου
του Μπάιρον και του Ρήγα η άξια λύρα.

ΡΙΤΣΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Γεννήθηκε το 1909 στη Μονεμβασιά και πέθανε το 1990. Ήταν κορυφαίος Έλληνας ποιητής. Μετά τον Α΄ παγκόσμιο πόλεμο εγκαταστάθηκε στην Αθήνα. Παρακολούθησε μαθήματα χορού στη σχολή Μαριάνοφ και εργάστηκε αρχικά ως ηθοποιός και σκηνοθέτης στην «Εργατική Λέσχη» και μετά στο «Θέατρο Κυψέλης». Παράλληλα ασχολήθηκε και με την επιμέλεια κειμένων στις εκδόσεις «Γκοβόστη». Στο μεταξύ, το 1927 αρρώστησε από φυματίωση και νοσηλεύτηκε στο νοσοκομείο «Σωτηρία» για δυο χρόνια και στο άσυλο φυματικών της Καψαλώνας Κρήτης το 1930. Το 1921 άρχισε να συνεργάζεται με τη «Διάπλαση των Παίδων». Πολλά από τα νεανικά του ποιήματα δημοσιεύτηκαν στο φιλολογικό παράρτημα της «Μεγάλης Ελληνικής Εγκυκλοπαίδειας» του Πυρσού. Το 1934 εκδόθηκε η πρώτη ποιητική συλλογή του «Τρακτέρ», ενώ άρχισε και τη συνεργασία του με το «Ριζοσπάστη», με τα «Γράμματα για το μέτωπο». Το 1935 κυκλοφορούν οι «Πυραμίδες», το 1936 ο «Επιτάφιος» και το 1937 «Το τραγούδι της αδερφής μου». Από τότε κι ύστερα αρχίζει η δημιουργική περίοδος του Ρίτσου, επηρεασμένη σημαντικά από τη Ρωσική Επανάσταση και τους κοινωνικούς αγώνες του προλεταριάτου. Έλαβε ενεργό μέρος στην Εθνική Αντίσταση, ενώ κατά το χρονικό διάστημα 1948 – 1952 εξορίστηκε σε διάφορα νησιά. Επίσης και κατά τη διάρκεια της δικτατορίας της 21ης Απριλίου 1967 εκτοπίστηκε στη Γιάρο και το Παρθένι της Λέρου, απαγορεύτηκε δε η κυκλοφορία όλων των έργων του. Το 1956 τιμήθηκε με το Α΄ Κρατικό Βραβείο Ποίησης για τη «Σονάτα του Σεληνόφωτος». Το 1968 προτάθηκε για το Βραβείο Νόμπελ από 75 Γάλλους ακαδημαϊκούς συγγραφείς και νομπελίστες. Το 1975 αναγορεύτηκε επίτιμος διδάκτορας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και το 1977 τιμήθηκε με το Βραβείο Λένιν για την ειρήνη. Το λογοτεχνικό του έργο είναι παγκόσμια γνωστό, αφού ποιήματά του έχουν μεταφραστεί σε 40, περίπου, γλώσσες. Άλλα έργα του: «Εαρινή Συμφωνία», «ο άνθρωπος με το γαρύφαλλο», «το νεκρό σπίτι» και πάρα πολλά άλλα.

ΕΛΛΑΔΑ (Οκτώβρης 1940)

Ακέρια η γης εσείστηκε κ' εβρόντηξε όλη η πλάση
μια χούφτα ανθρώποι ανίσκιωτοι, μες σε μια φούχτα τόπο,
κάτι σπασμένα μάρμαρα, κάτι φαρδιά πλατάνια,
μόνο μπαρούτι τους το φως και σκάγια τους οι ελιές τους
και δίπλα τους η Παναγιά, κ' η Λευτεριά μπροστά τους
να φέγγει απ' το βαθύ καημό κι απ' τα πορτοκαλάνθια.
Κ' εκεί, στου δρόμου το σταυρό, στο μυστικό δαφνώνα,
Να οι Θερμοπύλες έτοιμες, να και το εικοσιένα,
όρθια τ' αλέτρια κ' οι πηγές, όρθιοι κ' οι αποθαμένοι,
η Ελλάδα η μυριοπίκραντη με τα γαλάζια μάτια,
μ' ένα σταμνί στην κεφαλή, μ' ένα σπαθί στο χέρι,
κι απάνω στο χωμάτινο σπασμένο κεραμίδι,
δυο καρβουνάκια κόκκινα κι ένα κουκί λιβάνι,

η φλόγα της καλής αντρειάς, του δίκιου ο δυναμίτης
κι ακέρια η γης εβρόντηξε κι ο κόσμος εφωτίσθη.

(από την «ΕΑΡΙΝΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ)

ΕΑΡΙΝΟ

Η κωδωνοκρουσία του φωτός
μας υποδέχεται
στο ξανθό ακροθαλάσσι.

Η αυγή περνάει στην αμμουδιά
βρέχοντας μόλις τα γυμνά της πέλματα
στο χρυσό κύμα.

Μια νέα κοπέλα
άνοιξε το παράθυρο,
χαμογέλασε στη θάλασσα
κι έκλεισε τα μάτια στο φως,
για ν' ατενίσει βαθειά της
την υπόκωφη λάμψη
του χαμογέλιου της.

Άκου τα σήμαντρα
των εξοχικών εκκλησιών.

Φτάνουν από πολύ μακριά,
από πολύ βαθειά.
Απ' τα χείλη των παιδιών,
απ' την άγνοια των χελιδονιών,
απ' τις άσπρες αυλές της Κυριακής,
απ' τ' αγιοκλήματα και τους περιστεριώνες
των ταπεινών σπιτιών.

Άκου τα σήμαντρα
των εξοχικών εκκλησιών.

(απόσπασμα από τις «Γειτονιές του κόσμου»)

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ

Ετούτος ο άνεμος δε θέλει να σωπάσει –
σφυράει, σφυράει, σφυράει,
σφυράει στ' αυτί των σκοτωμένων: ζήτω,
κι οι σκοτωμένοι ανοίγουνε τα μάτια τους –
σφυράει, σφυράει, σφυράει,
περνάει κάτω απ' τα σκέλια των κρεμασμένων,
ξυπνάει τους κρεμασμένους,
κι οι κρεμασμένοι καβαλάν τον άνεμο,
τρέχουν για την αθανασία,
φέρνοντας πίσω το κομμένο σκοινί τους.

Έτσι έφυγε κι ο Πέτρος σε μια δύση ολόχρυση,
έτσι έφυγε κι ο Φούτσικ κι ο Περί κι η Ζόγια,
βγάζοντας απ' τις τσέπες τους χιλιάδες προκηρύξεις,
και τούτος ο άνεμος στριφογυρίζοντας τις προκηρύξεις
πάνω απ' τις στέγες της πολιτείας,
πάνω απ' τα καράβια,
πάνω απ' τα κράνη των Ναζήδων
μπρος στα καμένα παράθυρα,
μεσ' στις πλατείες των μαχαλάδων,
μεσ' στα στρατόπεδα συγκέντρωσης,
καρφώνοντας ο άνεμος τις προκηρύξεις
στα συρματοπλέγματα,
ανεβάζοντας ο άνεμος τις προκηρύξεις
ως το κελί του Λαμπρινού και του Θέμου Κορνάρου,
κι οι άνθρωποι κυνηγώντας τις προκηρύξεις, πιάνοντας τις προκηρύξεις στον αέρα.
Κι οι προκηρύξεις, πέφτοντας βροχή στους δρόμους,
πηδώντας από πόρτα σε πόρτα,
ραμφίζοντας σα μεγάλα πουλιά τα τζάμια των παράθυρων
κι οι άνθρωποι στα λεωφορεία χειρονομώντας και φωνάζοντας,
οι άνθρωποι μεσ' στους δρόμους διαβάζοντας φωναχτά τις προκηρύξεις,
σκουντουφλώντας πάνω στα τανκς και φωνάζοντας ζήτω,
ζήτω, ζήτω, ζήτω,
λευτεριά ή θάνατος, λευτεριά ή θάνατος – ο κόσμος
μεσ' στ' ανοιχτά αυτοκίνητα φωνάζοντας
λευτεριά ή θάνατος, λευτεριά ή θάνατος

οι άνθρωποι που πολεμούσαν και πέφταν,
που πέφταν και χαμογελούσαν,
που φιλιόνταν με τον κόσμο και χαμογελούσαν,
που βγάζαν με τα δάχτυλά τους απ' τον κόρφο τους
το σφηνωμένο βόλι
κι έρχονταν πάλι ανάμεσά μας και πολεμούσαν
και πολεμούσαν και χαμογελούσαν.

./..

Ήταν όμορφες κείνες οι μέρες.
Δεν προφτάσαμε να τις χαρούμε.
Βούιζε ή πολιτεία. Βούιζε ο κόσμος
Βούιζε κι η καρδιά του ανθρώπου
σαν ένα ζήτω ανάμεσα σε χιλιάδες σημαίες
λευτεριά ή θάνατος, λευτεριά ή θάνατος – λευτεριά,
βούιζε ολάκερη η Ελλάδα κάτω απ' τις σημαίες του ήλιου
γεια και χαρά, Λε, μωρέ, Λε, γεια και χαρά σου Λευτεριά.

ΣΤΕΦΑΝΙΝΑ

Πώς ναν τις κλάψεις, τι να πεις, ναν τις μοιρολογήσεις;
Τούτες δεν παν στη μαύρη γης, τούτες δεν παν στον Άδη
Τούτες ολόρθες περπατάν πάνω στις άσπρες μυγδαλιές
Τούτες ολόρθιες πιάνουνται γυροβολιά στον ήλιο
Τούτες κρατούν στα χέρια τους το στρογγυλό φεγγάρι
και φέγγουν στα έρμα πρόβατα και φέγγουνε στα τρίστρατα
σάμπως κοτρώνι το κοτρώνι οι άγγελοι ν' ανηφοράν στα παραμύθια μας
σηκώνοντας στους ώμους τους δεμάτια στάχια τις αχτίνες.
Πώς ναν τις κλάψεις, τι να πεις; Μελαχρινή και Σταυριανή
εγγόνα του Μεσολογγιού , σταυραδερφή του Ζάλογγου
σήκωσ' το χαμηλό σου γλέφαρο ν' αστροβολήσουν τα περιγιάλια
άνοιξ' το χαμογέλιο σου να λουλουδίσουν τα α περιβόλια.
Στις απαλάμες σας, βάι, βάι, γρούζουν τ' αγριοπερίστερα
Ένα ποτάμι με τις πικροδάφνες του φορέσατε γιορτάνι.
Μια Κυριακή καλοκαιριάτικη φορέσατε για φόρεμα.
Ένα δασάκι νεραντζιές κλωσάτε στη μασκάλη σας.
Κι ένα βουνό γιομάτο αητούς ζεσταίνετε μεσ' στην καρδιά σας,
Πώς ναν τις κλάψεις, τι να πεις, μάνες μανούλες μας
που κουβαλάτε παραμάσκαλα τον ήλιο σαν καρβέλι

να φάει το παιδί που ορφάνεψε απ' το γάλα σας
να φάει το πουλί που ορφάνεψε απ' την έγνοια σας.
Μάνες καλές, μάνες πικρές που κουβαλάτε στο μαντήλι σας
στάρι κι ηλιόσπορους και τρίγωνα για των παιδιών τα κάλαντα
σύκα ξερά κι αμύγδαλα για την πρωτοχρονιά του κόσμου
χαρές για τις γιορτές των σπουργιτιών και για τις σκόλες των γερόντων
και μαντινάδες, άι μανούλες μας, για του καλοκαιριού μας τους λυράρηδες
και σκάγια για τα δίκαννα της ροδοδάφνης και της παπαρούνας.
Πώς ναν τις κλάψεις, τι να πεις, Χρυσάνθη και Μελαχρινή;
Το δάκρυ αστέρι γούρμασε στην άκρη των ματιών σας.
Γεια σας, χαρά σας λυγερές, γεια σας Ρωμιοτοπούλες –
Πλατάνι, με πλατανιστό συρτό σας κράζουν, αδερφούλες.
Κύμα το κύμα στο γιαλό σας κράζουνε συντρόφισσες
κι οι κερασιές μέσα στις φούχτες τους φυλάνε ζωντανό το γαίμα σας
ν' αστρά – (μάνες – μανούλες μας) ν' αστράψουνε την άνοιξη
αχ Ρωμιοπούλα μου άνοιξη πάνου απ' το φως των ποταμιών
ν' αστράψουν τα κεράσια τους μιλιούνια κόκκινα άστρα.

(απόσπασμα από τα επικαιρικά ποιήματα 1945-1969)

Μεγάλες ειδήσεις χτυπούσαν με τις γροθιές τους τις πόρτες
Περνούσαν τα καμιόνια φορτωμένα
με Ιταλούς αιχμαλώτους. Μοιραζόμαστε μια μπουκιά ψωμί
Αυτός φοράει τα παλιά μας ρούχα
προχτές φορούσε κράνος. Προχτές σημάδευε την καρδιά μας. Τώρα οι καρδιές χτυπούν κοντά – κοντά.
Μαζί κοιτάμε κατά τη Μόσχα.
Μαζί καπνίζουμε μισό τσιγάρο. Χαμηλώνουμε τη φωνή.
Ο Κόκκινος στρατός, λέμε, - όπως λέγαμε
η μητέρα πλένει τα τζάμια παραμονή Χριστούγεννα – όπως λέμε όπου νάναι ξημερώνει, θα βγει ο ήλιος.
Βλέπαμε κιόλας τον ήλιο
ανεβασμένο στη μεγάλη σκαλωσιά να πλένει τα τζάμια του κόσμου, να δούμε ξάστερα τον κόσμο, να φιληθούμε –
κι οι καρδιές χειροκροτούσαν τον ήλιο. Καλημέρα σύντροφε.
Καλημέρα. Καλημέρα. Κατηφορίζαν απ' τις γειτονιές

Ξυπόλητα παιδιά με φαρδιά κούτελα. Κάθε στιγμή τους
ήτανε εισιτήρια για μια πολύ λιόλουστη μέρα, για πολλά
δέντρα, για πολύ ψωμί.
Οι εφημεριδοπώλες φώναζαν. Η φωνή τους
Άνοιγε μια σειρά παράθυρα στον ορίζοντα.
Οι κουλουρτζήδες μοίραζαν στρογγυλά γέλια.
Γεια σας, γεια σας.
Οι ταχυδρομικοί κι η τηλεφωνική εταιρία – τι νέα;
Η τραπεζιτικοί κι οι σιδηροδρομικοί κι οι εργάτες της
βαριάς βιομηχανίας
κι οι ναυτεργάτες με τις μπλούζες τους από θάλασσα
και κατράμι
κι οι καρβουνιάρηδες κι οι ποιητές κι οι τσαγκάρηδες –
γεια σας σύντροφοι, γεια σας, γεια σας – που πάτε;
τι κουβαλάτε μέσα στα μάτια σας
δαγκώνοντας το πρωινό σας κουλούρι στο δρόμο
καπνίζοντας ένα όνειρο, χαμογελώντας
πίσω απ' τον καπνό – κρατώντας στην χοντρή παλάμη σας
τη φούχτα της ελπίδας –
σεργιανώντας την στους δημόσιους κήπους
πλάι στα παγκάκια και στα δέντρα – οι τσέπες της
πολύ φουσκωμένες – δεν είναι στραγάλια
είναι χειροβομβίδες μεσ' στις τσέπες της
κι οι κρότοι απ' τα παράθυρα που ανοίγουνε στον ήλιο
κι οι γειτονιές που βουίζουν κατηφορίζοντας στην πολιτεία
κι η πολιτεία που βουίζει ανηφορίζοντας στον ήλιο
βούιζε η πολιτεία ξεμαλλιασμένη μπροστά στα κάγκελα
των Υπουργείων
βούιζε η πολιτεία μπροστά στα κάγκελα των φυλακών
βούιζε μπρος στην πόρτα της Ασφάλειας.
Βούιζε η πολιτεία, βούιζε. Ένα ζήτω –
λιωμένο στον αγέρα, ένα μεγάλο ζήτω
έμπαινε απ' τα παράθυρα, απ' τις πόρτες
απ' τις χαραματιές, από τα λούκια
ένα μεγάλο ζήτω – το ανασαίναμε –
φουσκώναν τα πλεμόνια – ζήτω – ζήτω
μια διαδήλωση κατέβαινε απ' τις γειτονιές
πλημμύριζε τις κεντρικές λεωφόρους – έσπαγε τις πόρτες
των μεγάρων.
Φωτιά στο Υπουργείο της εργασίας – τ' αναμμένα χαρτιά
φτεροκοπώντας πάνω απ' τα κεφάλια των διαδηλωτών
γυαλίζοντας τα κράνη – οι πυροσβεστικές αντλίες
- "ψωμί, ψωμί – κάτω οι τύραννοι",

η θειά-Καλή με μια σημαία “ζήτω, ζήτω”
- “ψηλά τη σημαία”, η θειά-Καλή
- “πού ‘σαι Βαγγέλη μου, πουλί μου – πού ‘σαι γιόκα μου
να δεις τη λευτεριά να σεργιανά δίπλα στη μάνα σου”
- “Ψηλά τη σημαία – πιο ψηλά”
και τα έγγραφα αναμμένα φτεροκοπώντας πάνου απ’ τους διαδηλωτές.
Οι πυροβολισμοί μέσ’ απ’ τα ζήτω
- “ζήτω, ζήτω, ζήτω”,
δεν είναι ο θάνατος εδώ, δεν είναι φόβος οι πολυβολισμοί
- “προς το πεδίο του Άρεως – προς το πεδίο του Άρεως”
οι μαρμάρινες προτομές των ηρώων του ‘21
ανοίγοντας τα χείλη οι προτομές
χαμογελώντας μέσ’ στον ήλιο
οι προτομές στεφανωμένες απ’ τα χέρια των επονιτών
οι προτομές χαμογελώντας,
τα ζήτω, οι πολυβολισμοί κι ο Μπάιρον
φέρνοντας τα τριάντα έξι χρόνια του – ποιος θάνατος; -
τα τανκς ξεμπουκάροντας απ’ όλους του δρόμους
κι ένας ανεβασμένος στην μάντρα, φωνάζοντας
- “ποιος θάνατος αδέρφια; Ζήτω – ζήτω”
η απεργία των τροχιοδρομικών,
σταματημένα τραμ στον ήλιο της Αθήνας
οι εισπράχτορες με τις τσάντες τους σμίγοντας τους διαδηλωτές
κι η θειά-Καλή με τη σημαία σκοντάφτοντας στα ζήτω
κι ο Βαγγέλης μαζί μας, φωνάζοντας ζήτω
ποια τανκς; - ποιος θάνατος; πάνου στο τραμ
ανεβασμένος ο Βαγγέλης φωνάζοντας·
“Αδέλφια, αδέλφια, αδέλφια,
κρεμάστε αυτούς που μας κρεμάνε,
αδέλφια, αδέλφια”.
“Αχ, η φωνή του γιού μου”
- αδέλφια
σκοτώστε αυτούς που μας σκοτώνουν
αχ, κάποιαν ώρα να καπνίσουμε ήσυχοι
ένα τσιγάρο μπρος στην πόρτα μας το δείλι
ένα τσιγάρο μια στιγμή μονάχα – κι ύστερα
να φτύσουμε, αδέλφια, τις παλάμες μας
και να χουφτώσουμε το μυστρί, την αξίνα, το αλέτρι!
- “Αχ, η φωνή του γιού μου, γιόκα μου – “
- “ψηλά τη σημαία, ζήτω – ζήτω”

- “Αχ, μια ώρα νάναι σαν παραμονή πρωτοχρονιάς”
παραμονή πρωτοχρονιάς του ανθρώπου
να μυρίζει μελομακάρονα και κουραμπιέδες το απόβραδο
να μυρίζει ασβέστη και καλοσύνη η συνοικία
να μυρίζει ζεστό ψωμί ο αγέρας
να μιλάει το μεγάφωνο στην πλατεία για το πρώτο πεντάχρονο
να παραγγέλνουν στα καφενεδάκια οι σύντροφοι,
παγωμένες γκαζόζες
να περνάν τα παιδιά με την τζάντα τους και μ’ ένα κομμάτι ψωμοτύρι στο χέρι
κι οι γριές να βγάζουν τα σκολιανά τους απ’ την ντουλάπα
να κολλάνε μ’ αλευρόκολλα χάρτινες μαμακούλες
αχ, χάρτινες σημαιούλες μ’ όλων των λογιών τα χρώματα
μ’ όλα τα χρώματα όλων των λαών
μ’ όλα τα χρώματα όλης της καρδιά μας
για τη μια γιορτή όλου του κόσμου.
Κόκκινες κι ασπρογάλαζες σημαίες – ζήτω –
ζήτω, ζήτω, ζήτω.
Κι οι πολυβολισμοί μεσ’ απ’ τα ζήτω
τα μαύρα τανκς, σιμώνοντας, σιμώνοντας
ποιος θάνατος; πού θάνατος; ζήτω.
Κι ο Πέτρος στα χέρια των διαδηλωτών φωνάζοντας
“σύντροφοι δεν είναι θάνατος δω πέρα – οι σκοτωμένοι μας
νάτοι πάλι μαζί μας πολεμάνε. Να ο Βαγγέλης
μπροστά, μπροστά, μέσα στον ήλιο σύντροφοι.
“Ενός λεπτού σιγή για τους νεκρούς μας”.
Ετούτος δω ο λαός δε γονατίζει
παρά μονάχα μπροστά στους νεκρούς του.
Και τα τανκς σιμώνοντας, σιμώνοντας
τα τανκς περνώντας πάνου απ’ τους γονατισμένους
περνώντας άλλη μια φορά πάνου απ’ τους σκοτωμένους,
“δεν είναι θάνατος εδώ, μονάχα ζωή και μέλλον, ζήτω, ζήτω
πιο ψηλά η σημαία – η παρέλαση των φοιτητών
λευτεριά ή θάνατος – κρατάτε τη σημαία.
Η Ανθούλα κάτου απ’ τα τανκς
κρατάτε τη σημαία – η Ανθούλα
κάτου απ’ τα τανκς έξω απ’ τα τανκς το χέρι της
δίνοντας τη σημαία – Λευτεριά ή θάνατος
Λευτεριά ή θάνατος
Λευτεριά ή θάνατος – Ποιος θάνατος;
Εδώ δεν είναι θάνατος, μονάχα ζωή και μέλλον
Ζήτω, ζήτω

Ζήτω.
Η πολιτεία βουίζοντας μέσα στον ήλιο
και τούτος ο άνεμος βουίζοντας μέσα στην πολιτεία
ο άνεμος του καλοκαιριού σφυρίζοντας στις γειτονιές του κόσμου
Ζήτω!
Ζήτω!
Ζήτω!
- "Αχ, η φωνή του γιόκα μου – γιόκα μου.
Πού 'σαι Βαγγέλη, σπλάχνο μου, πού 'σαι Βαγγέλη, μάτια μου,
πού 'σαι πουλάκι να χαρείς, πού 'σαι καρδούλα μου να διείς τη Λευτεριά να σεργιανά δίπλα στη μάνα σου".
"Αχ, η φωνή του γιόκα μου – ζήτω, ζήτω, ζήτω".

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ

Α, ετούτος ο άνεμος, δε θέλει να σωπάσει,
φυσάει, φυσάει, φυσάει…
ανακατώνει τις φωνές και τις σελίδες της ιστορίας
ανακατώνει τις σπίθες απ' τις πυρκαγιές του κόσμου
τραντάζει ένα μεγάλο δάσος ελπίδες,
και φεύγει, φεύγει χρόνια τώρα,
κι ακόμα να σωπάσει. Δρασκελάει
τα παράθυρα των καμένων σπιτιών.
Φοράει τ' άρβυλα των σκοτωμένων
τα βήματά του ακούγονται στην άσφαλτο.
Ακούγονται στη γυμνή πεδιάδα, τη σπαρμένη με κόκκαλα.
Ακούγονται στο ψηλό βουνό με τα κρανία και τα κοράκια.
Ακούγονται στα χαρακώματα και στους βραδινούς στρατώνες.
Κι όταν οι σάλπιγγες στους στρατώνες σημάνουν
ακούγονται πιο καθαρά τα βήματα.
Κι η κυρά Λένη, σηκώνει το κεφάλι της απ' το μπάλωμα
κι αφουγκράζεται
Κι ο ίσκιος του χεριού της με τη βελόνα γράφεται στον τοίχο
κι ο ίσκιος του χεριού της είναι ένα μπιστόλι
που σημαδεύει πίσω απ' τον τοίχο την καρδιά του φασίστα.

ΡΩΜΙΟΣΥΝΗ

Από τη σειρά Αγρύπνια (1941- 1953)

I.

Αυτά τα δέντρα δε βολεύονται με λιγότερο ουρανό,
αυτές οι πέτρες δε βολεύονται κάτου απ' τα ξένα βήματα,
αυτά τα πρόσωπα δε βολεύονται παρά μόνο στον ήλιο,
αυτές οι καρδιές δε βολεύονται παρά μόνο στο δίκιο.
Ετούτο το τοπίο είναι σκληρό σαν τη σιωπή,
σφίγγει στον κόρφο του τα πυρωμένα του λιθάρια,
σφίγγει στο φως τις ορφανές ελιές του και τ' αμπέλια του,
σφίγγει τα δόντια. Δεν υπάρχει νερό. Μονάχα φως.
Ο δρόμος χάνεται στο φως κι ο ίσκιος της μάντρας είναι
σίδερο.
Μαρμάρωσαν τα δέντρα, τα ποτάμια κ' οι φωνές μες στον
ασβέστη του ήλιου.
Η ρίζα σκοντάφτει στο μάρμαρο. Τα σκονισμένα σκοίνα.
Το μουλάρι κι ο βράχος. Λαχανιάζουν. Δεν υπάρχει νερό.
Όλοι διψάνε. Χρόνια τώρα. Όλοι μασάνε μια μπουκιά
ουρανό πάνου απ' την πίκρα τους.

Όταν σφίγγουν το χέρι, ο ήλιος είναι βέβαιος για τον κόσμο
όταν χαμογελάνε, ένα μικρό χελιδόνι φεύγει μες απ' τ' άγρια
γένια τους
όταν κοιμούνται, δώδεκα άστρα πέφτουν απ' τις άδειες
τσέπες τους
όταν σκοτώνονται, η ζωή τραβάει την ανηφόρα με σημαίες
και με ταμπούρλα.

III.

Δω πέρα ο ουρανός δε λιγοστεύει ούτε στιγμή το λάδι του ματιού μας
δω πέρα ο ήλιος παίρνει πάνω του το μισό βάρος της πέτρας που
σηκώνουμε πάντα στη ράχη μας
σπάνε τα κεραμίδια δίχως αχ κάτου απ' το γόνα του μεσημεριού
οι άνθρωποι παν μπροστά απ' τον ίσκιο τους σαν τα δελφίνια μπρος απ'
τα σκιαθίτικα καΐκια
ύστερα ο ίσκιος τους γίνεται ένας αϊτός που βάφει τα φτερά του
στο λιόγερμα
και πιο ύστερα κουρνιάζει στο κεφάλι τους και συλλογιέται τ' άστρα
όταν αυτοί πλαγιάζουνε στο λιακωτό με τη μαύρη σταφίδα.

Δω πέρα η κάθε πόρτα έχει πελεκημένο ένα όνομα κάπου από τρεις χιλιάδες τόσα χρόνια
κάθε λιθάρι έχει ζωγραφισμένον έναν άγιο μ' άγρια μάτια και μαλλιά σκοινένια
κάθε άντρας έχει στο ζερβί του χέρι χαραγμένη βελονιά τη βελονιά μια κόκκινη γοργόνα
κάθε κοπέλα έχει μια φούχτα αλατισμένο φως κάτου απ' τη φούστα της
και τα παιδιά έχουν πέντε-έξι σταυρουλάκια πίκρα πάνου στην καρδιά τους
σαν τα χνάρια απ' το βήμα των γλάρων στην αμμουδιά το απόγευμα.

Δε χρειάζεται να θυμηθείς. Το ξέρουμε.
Όλα τα μονοπάτια βγάζουνε στα Ψηλαλώνια. Ο αγέρας είναι αψύς κει πάνου.
Όταν ξεφτάει απόμακρα η μινωική τοιχογραφία της δύσης
και σβήνει η πυρκαγιά στον αχερώνα της ακρογιαλιάς
ανηφορίζουν ως εδώ οι γριές απ' τα σκαμμένα στο βράχο σκαλοπάτια
κάθουνται στη Μεγάλη Πέτρα γνέθοντας με τα μάτια τη θάλασσα
κάθουνται και μετράν τ' αστέρια ως να μετράνε τα προγονικά ασημένια τους κουταλοπήρουνα
κι αργά κατηφοράνε να ταΐσουνε τα εγγόνια τους με το μεσολογγίτικο μπαρούτι.

Ναι, αλήθεια, ο Ελκόμενος έχει δυο χέρια τόσο λυπημένα μέσα στη θηλιά τους
όμως το φρύδι του σαλεύει σαν το βράχο που όλο πάει να ξεκολλήσει πάνου απ' το πικρό του μάτι.
Από βαθιά ανεβαίνει αυτό το κύμα που δεν ξέρει παρακάλια
από ψηλά κυλάει αυτός ο αγέρας με ρετσίνι φλέβα και πλεμόνι αλισφακιά.
Αχ, θα φυσήξει μια να πάρει σβάρνα τις πορτοκαλιές της θύμησης
Αχ, θα φυσήξει δυο να βγάλει σπίθα η σιδερένια πέτρα σαν καψούλι
Αχ, θα φυσήξει τρεις και θα τρελάνει τα ελατόδασα στη Λιάκουρα
θα δώσει μια με τη γροθιά του να τινάξει την τυράγνια στον αγέρα
και θα τραβήξει της αρκούδας νύχτας το χαλκά να μας χορέψει τσάμικο καταμεσής στην τάπια
και ντέφι το φεγγάρι θα χτυπάει που να γεμίσουν τα νησιώτικα μπαλκόνια
αγουροξυπνημένο παιδολόι και Σουλιώτισσες μανάδες.

Ένας μαντατοφόρος φτάνει απ' τη Μεγάλη Λαγκαδιά κάθε πρωινό
στο πρόσωπό του λάμπει ο ιδρωμένος ήλιος
κάτου από τη μασκάλη του κρατεί σφιχτά τη ρωμιοσύνη

όπως κρατάει ο εργάτης την τραγιάσκα του μέσα στην εκκλησία.
Ήρθε η ώρα, λέει. Νάμαστε έτοιμοι.
Κάθε ώρα είναι η δικιά μας ώρα.

IV.

Σε κάθε βήμα κέρδιζαν μια οργιά ουρανό - για να τον δώσουν.
Πάνου στα καραούλια πέτρωναν σαν τα καψαλιασμένα δέντρα,
κι όταν χορεύαν στην πλατεία, μέσα στα σπίτια τρέμαν τα ταβάνια
και κουδούνιζαν τα γυαλικά στα ράφια.

Α, τι τραγούδι τράνταξε τα κορφοβούνια -
ανάμεσα στα γόνατά τους κράταγαν το σκουτέλι τού φεγγαριού και δειπνούσαν,
και σπάγαν το αχ μέσα στα φυλλοκάρδια τους
σα νάσπαγαν μια ψείρα ανάμεσα στα δυο χοντρά τους νύχια.

Ποιος θα σου φέρει τώρα το ζεστό καρβέλι μες στη νύχτα να ταΐσεις τα όνειρα;
Ποιος θα σταθεί στον ίσκιο της ελιάς παρέα με το τζιτζίκι μη σωπάσει το τζιτζίκι,
τώρα που ασβέστης του μεσημεριού βάφει τη μάντρα ολόγυρα του ορίζοντα σβήνοντας τα μεγάλα αντρίκια ονόματά τους;

ΕΙΡΗΝΗ

(από τη σειρά Αγρύπνια 1941-1953)

Στον Κώστα Βάρναλη

(το αφιερώνει στον Κώστα Βάρναλη ο Ρίτσος. Είναι γνωστό πόσο αγαπούσε τον Βάρναλη. Μάλιστα, είκοσι χρόνια μετά την έκδοση της συλλογής «Αγρύπνια» ο Ρίτσος εικονογράφησε την «Αληθινή απολογία του Σωκράτη» στην έκδοση του οίκου «Κέδρος» το 1974 μετά από σχετική επιθυμία που εξέφρασε ο Κώστας Βάρναλης)

Τ' όνειρο του παιδιού είναι η ειρήνη.
Τ' όνειρο της μάνας είναι η ειρήνη.
Τα λόγια της αγάπης κάτω απ' τα δέντρα,
είναι η ειρήνη.

Ο πατέρας που γυρνάει τ' απόβραδο μ' ένα
φαρδύ χαμόγελο στα μάτια
μ' ένα ζεμπίλι στα χέρια του γεμάτο φρούτα
κ' οι σταγόνες του ιδρώτα στο μέτωπό του
είναι όπως οι σταγόνες του σταμνιού που
παγώνει το νερό στο παράθυρο,
είναι η ειρήνη.

Όταν οι ουλές απ' τις λαβωματιές κλείνουν
στο πρόσωπο του κόσμου
και μες στους λάκκους πούσκαψαν οι οβίδες
φυτεύουμε δέντρα
και στις καρδιές πούκαψε η πυρκαγιά δένει τα
πρώτα της μπουμπου και η ελπίδα
κ' οι νεκροί μπορούν να γείρουν στο πλευρό
τους και να κοιμηθούν δίχως παράπονο
ξέροντας πως δεν πήγε το αίμα τους του
κάκου,
είναι η ειρήνη.

Ειρήνη είναι η μυρωδιά του φαγητού το βράδυ,
τότε που το σταμάτημα του αυτοκίνητου στο δρόμο
δεν είναι φόβος,
τότε που το χτύπημα στην πόρτα σημαίνει φίλος,
και το άνοιγμα του παραθύρου κάθε ώρα
σημαίνει ουρανός
γιορτάζοντας τα μάτια μας με τις μακρινές
καμπάνες των χρωμάτων του,
είναι η ειρήνη.

Ειρήνη είναι ένα ποτήρι ζεστό γάλα κ' ένα
βιβλίο μπροστά στο παιδί που ξυπνάει.
Τότε που τα στάχυα γέρνουν τόνα στ' άλλο
λέγοντας: το φως, το φως, το φως,
και ξεχειλάει η στεφάνη του ορίζοντα φως
είναι η ειρήνη.

Τότε που οι φυλακές επισκευάζονται να
γίνουν βιβλιοθήκες,
τότε που ένα τραγούδι ανεβαίνει από
κατώφλι σε κατώφλι τη νύχτα
τότε που τ' ανοιξιάτικο φεγγάρι βγαίνει απ'
το σύννεφο

όπως βγαίνει απ' το κουρείο της συνοικίας
φρεσκοξυρισμένος ο εργάτης το
Σαββατόβραδο
είναι η ειρήνη.

Τότε που η μέρα που πέρασε
δεν είναι μια μέρα που χάθηκε
μα είναι η ρίζα που ανεβάζει τα φύλλα της
χαράς μέσα στο βράδυ
κ' είναι μια κερδισμένη μέρα κ' ένας δίκαιος
ύπνος
τότε που νιώθεις πάλι ο ήλιος να δένει
βιαστικά τα κορδόνια του
να κυνηγήσει τη λύπη απ' τις γωνιές του
χρόνου
είναι η ειρήνη.

Ειρήνη είναι οι θημωνιές των αχτίνων στους
κάμπους του καλοκαιριού
είναι τ' αλφαβητάρι της καλοσύνης στα
γόνατα της αυγής.
Όταν λες: αδελφέ μου -- όταν λέμε: αύριο θα
χτίσουμε
όταν χτίζουμε και τραγουδάμε
είναι η ειρήνη.

Τότε που ο θάνατος πιάνει λίγο τόπο στην
καρδιά
κ' οι καμινάδες δείχνουν με σίγουρα
δάχτυλα την ευτυχία,
τότε που το μεγάλο γαρύφαλλο του δειλινού
το ίδιο μπορεί να το μυρίσει ο ποιητής κι ο
προλετάριος
είναι η ειρήνη.

Η ειρήνη είναι τα σφιγμένα χέρια των
ανθρώπων
είναι το ζεστό ψωμί στο τραπέζι του κόσμου
είναι το χαμόγελο της μάνας.
Μονάχα αυτό.
Τίποτ' άλλο δεν είναι η ειρήνη.

Και τ' αλέτρια που χαράζουν βαθιές
αυλακιές σ' όλη τη γης
ένα όνομα μονάχα γράφουν:
Ειρήνη. Τίποτ' άλλο. Ειρήνη.

Πάνω στις ράγες των στίχων μου
το τραίνο που προχωρεί στο μέλλον
φορτωμένο στάρι και τριαντάφυλλα
είναι η ειρήνη.

Αδέρφια μου,
μες στην ειρήνη διάπλατα ανασαίνει
όλος ο κόσμος με όλα τα όνειρά του.
Δώστε τα χέρια, αδέρφια μου,
αυτό 'ναι η ειρήνη.

Αθήνα, Γενάρης 1953

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

(Στις 11 Ιουνίου του 1935 ο Γ. Ρίτσος γράφει το ποίημα «Μνημόσυνο», αφιερωμένο στη μνήμη του Γερμανού κομμουνιστή Σούλτσε, ο οποίος δολοφονήθηκε από τους ναζί και μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, του απονεμήθηκε το παράσημο της «Κόκκινης Σημαίας».)

Σούλτσε, Σούλτσε, σύντροφέ μας, τ' άξιο σου όνομα
μπρούτζινο ήχο διθύραμβου κρούει
μπρούτζινο παλμό πλημμύρισε
την καρδιά μας,
σύντροφέ μας Σούλτσε, τ' άξιο σου όνομα.
Τ' όνομά σου πέρασε βουερά,
σαν αγέρας χειμωνιάτικος
που σφυρίζει απέραντα στους δρόμους,
που σκουντά τους διπλωμένους ώμους,
που τραντάζει τα κλειστά παράθυρα
και σηκώνει σύγνεφα/ τα πεσμένα φύλλα.
Τ' όνομά σου πέρασε βουερά
απ' την ακοή της γης,
έσπασε τους πάγους της σιγής
σάρωσε των δισταγμών τα φράγματα
άναψε στο μέγα τζάκι τα βρεγμένα ξύλα,
κι εβρυχήθη στων μεγάρων την αυλή
- απειλή.

Όχι εμείς το δάκρυ δε θ' αφήσουμε
να λεκιάσει τον ηρωισμό σου
κι όμως μέσα μας πονά τόσο η καρδιά -
κι όσο πιο πολύ πονά
τόσο πιο πολύ μισεί.
Θα τολμήσουμε ό,τι τόλμησες και συ.
«Ένας σύντροφος λιγότερο·
όμως μ' όλ' αυτά θα φτάσει η Νίκη,
μας ανήκει»,
ήταν τα στερνά σου λόγια.
Τα στερνά τα λόγια σου
όλη την ατμόσφαιρα δονούν, αίμα, μες στις φλέβες μας περνούν,
μυς καινούργιοι, δένονται στα μπράτσα μας.
Κι ορκιζόμαστε στη μνήμη σου,
σύντροφέ μας Σούλτσε,
σύντροφέ μας,
ορκιζόμαστε στη μνήμη
όλων των χαμένων μας συντρόφων,
να συντρίψουμε
τον κυρτό σταυρό και το πελέκι
που σας σύντριψε.
Μες στο φως θριαμβευτικά θ' ανεμίσουμε,
το βαμμένο απ' το αίμα σας λάβαρο
το μεγάλο, κατακόκκινο λάβαρο
της Παγκόσμιας Επανάστασης.
Σύντροφέ μας ορκιζόμαστε
στο κοντάρι ν' ανεβάσουμε της Γης
λάβαρον Αυγής,
σύντροφέ μας Σούλτσε,
σύντροφέ μας.

ΩΔΗ ΣΤΟΝ ΒΕΛΔΕΛΜΙΡΗ

Στην ιστορία του ελληνικού κινήματος (αριστερού, προοδευτικού, αναρχοαυτόνομου, απελευθερωτικού) το τίμημα σε ανθρώπινες ζωές, σε ζωές και σε αίμα είναι ασφαλώς πολύ μεγάλο, αν και δεν έχουν διερευνηθεί έως τώρα όλες οι πτυχές του. Δύο από τους αφανείς ήρωες που πλήρωσαν με τη ζωή τους τα πιστεύω, την ιδεολογία και τη στάση ζωής τους, αλλά σήμερα τα ονόματα τους είναι παντελώς άγνωστα και ξεχασμένα, είναι οι:

Στέφανος Βελδελμίρης
Διονύσης Κερπινιώτης

Πριν από τις εκλογές της 29ης Οκτωβρίου 1961 τέθηκε σε εφαρμογή το σχέδιο "Περικλής", δηλαδή το σχέδιο με στόχο την άσκηση συστηματικής βίας για τη μείωση της επιρροής της ΕΔΑ και την συνακόλουθη αλλοίωση του εκλογικού αποτελέσματος προς όφελος της ΕΡΕ, σχέδιο το οποίο είχαν καταρτίσει κρατικές υπηρεσίες και παρακρατικοί μηχανισμοί.
Με την προκήρυξη των εκλογών, στις 20 Σεπτεμβρίου 1961 άρχισαν οργανωμένα επεισόδια εναντίον της ΕΔΑ, τα οποία έλαβαν τεράστια έκταση και κορυφώθηκαν με τις δολοφονίες των δύο στελεχών της Νεολαίας της ΕΔΑ.
Ο Στέφανος Βελδελμίρης δολοφονήθηκε στις 26 Οκτωβρίου 1961 στη Θεσσαλονίκη, και ο στρατιώτης τότε Διονύσης Κερπινιώτης στην Αρκαδία την ημέρα των εκλογών.

Το ποίημα αυτό του Ρίτσου ήταν ανέκδοτο. Το έγραψε για την οικογένεια του εκλιπόντος.

Στέφανε, αγκαθοστέφανε,
το αγκάθινο στέφανο
στο μέτωπό σου
πελώριο φωτοστέφανο
στους κροτάφους του σύμπαντος.

Στέφανε, αιματοστέφανε,
τα ματωμένα 24 χρόνια σου,
24 απέραντα χρώματα
στον ορίζοντα.

Στέφανε, αστεροστέφανε,
έκλαψε η νύχτα όλα τα αστέρια της
στο γυμνό σώμα σου.
ενώ μεσ' απ' τα σταυρωμένα χέρια σου
το περιστέρι της νεότητάς σου
έφευγε μεταφέροντας
τ' άσπρο και ρόδινο στέφανο
για της αυγής το μέτωπο.

Στέφανε, αστέφανε,
στεφανωμένε της αιωνιότητας,
επάνω στο μικρό τραπέζι σου

με το σφυρί, την πένσα και το κατσαβίδι σου
μαδάνε τα πορτοκαλάνθια τους οι μέρες μας.

Στέφανε, εργατοστέφανε,
η πέτσινη τσάντα σου
με τα εργαλεία της δουλειάς σου
και με το περιγιάλι της Θεσσαλονίκης σου
σα μια κουλούρα συρματόσκοινο
στου φεγγαριού το χέρι απόψε κρέμεται.

Και δε φοβόμαστε πια, Στέφανε
μη και κοπεί το φως
μη κι απομείνουμε στη μέση
καθώς διαβάζουμε τον ύμνο της ελευθερίας
που υπέγραψες με το αίμα σου.

Στέφανε, φωτοστέφανε,
με τη γαλάζια φόρμα σου
τη σκάλα της αθανασίας ανέβηκες
και ορθός με το λαμπρό ατσαλινό σου
μεσ' απ' τις σιωπηλές πληγές μας πέρασες
το ασύντριφτο καλώδιο
για το μεθαυριανό
ηλεκτροφωτισμό του Κόσμου Στέφανε.

ΑΚΟΥΣΕ ΠΩΣ ΣΦΥΡΙΖΕΙ Ο ΑΝΕΜΟΣ

(Από τις Γειτονιές του κόσμου Μακρόνησος – Άη Στράτης 1949-1951)

Άκουσε πως σφυρίζει τούτος ο άνεμος.
Είναι μεγάλος τούτος ο άνεμος, είναι χαρούμενος
φεγγοβολάει από χιλιάδες περιστέρια
φεγγοβολάει από τα μάτια των ηρώων μας
φεγγοβολάει απ' τη θυσία, απ' την ελπίδα και το μέλλον ο άνεμος.
Χρειάζονται χιλιάδες στόματα μαζί
χιλιάδες σάλπιγγες μαζί για να τον πούνε αυτόν τον άνεμο.

Α, Μαγιακόφσκι, Μαγιακόφσκι, τρέξε –
πώς να τον πεις μονάχο σου τούτον τον άνεμο
δίχως να μοιάζεις με ντελάλη,
μ' έναν ντελάλη που όρθιος στην κορφή του βουνού

χειρονομεί,
φωνάζει ένα χαρούμενο άγγελμα στον κόσμο – πνίγεται
απ' τη χαρά του,
λαχανιάζει,
χειρονομεί, φωνάζει, κλαίει
κι ο άνεμος παίρνει τη φωνή του – δεν ακούγεται –
χρειάζονται χιλιάδες στόματα
χιλιάδες σάλπιγγες μαζί – φωνάζει
δίνει σινιάλα με τα χέρια του, ανεμίζει
ένα μεγάλο κομμάτι ουρανό, ένα σύγνεφο, μια κόκκινη
παντιέρα
ο άνεμος μπλέκει τις χειρονομίες του – δεν ξεχωρίζουν
καλά τα σινιάλα
οι άνθρωποι κλαίνε πάνου απ' τους νεκρούς τους –
δεν καλοβλέπουν
ο άνεμος στεγνώνει τα μάτια τους, τα μάτια του –
λάμπουν τα μάτια του
ο άνεμος τινάζει πίσω το σακάκι του σα σημαία
φουσκώνει το πουκάμισό του σαν πανί καραβιού μισοπέλαγα
αναστατώνει τα μαλλιά του σαν τον καπνό του καραβιού
που σφυρίζει σιμώνοντας το λιμάνι
ενώ το φως ανεβαίνει απ' τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα
κι οι σάλπιγγες σημαίνουν το εγερτήριο του ήλιου
στην Κόκκινη Πλατεία της Μόσχας
κι οι λαοί ανεμίζουν τις σημαίες τους στις προκυμαίες.
Οι λαοί περιμένουν το τραγούδι τους.
Α, τρέξε Μαγιακόφσι να τον πούμε αυτόν τον άνεμο.
Ά, τρέξε, Σικελιανέ, τρέξε Αραγκόν, τρέξε Νερούντα
τρέξε Ναζίμ Χικμέτ να τραγουδήσουμε τούτον τον άνεμο.

Είναι μεγάλος τούτος ο άνεμος
είναι πελώριος τούτος ο άνεμος
είναι χαρούμενος, χαρούμενος, χαρούμενος,
ρίχνει τα τείχη που ύψωσαν ανάμεσα στους λαούς,
ρίχνει τα τείχη του θανάτου,
ρίχνει τα τείχη ανάμεσα στο νου και στην καρδιά
τα τείχη ανάμεσα σε σένα και σε μένα
κι ανοίγει διάπλατα, πάνου απ' τον ένα κόσμο,
του ήλιου το παράθυρο.
Ακούστε πως σφυρίζει τούτος ο άνεμος
μέσα στις ματωμένες γειτονιές του κόσμου.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Το ποίημα αυτό γράφτηκε την ημέρα του θανάτου του Γρηγόρη Λαμπράκη και δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα Αυγή στις 28 Μάη 1963.

«Έπεσε ο μέγας δρυς στη γης, σε μέγα αγώνα -
πουλιά και φύλλα στάθηκαν στον ουρανό
η Ελλάδα τον εκράτησε στα δυο της γόνα,
στο βαθυπόρφυρο του Μάη εσπερινό
κι ενώ από τους πόρους της η οργή της αίμα ιδρώνει,
τινάζεται όλη ανάμεσα στον άγιο λαό,
κι ολόρθη τον υψώνει, μεσιανό καδρόνι,
ψηλά, στο θόλο, στης Ειρήνης το ναό».

Γιάννης Ρίτσος, Αθήνα, 27 Μάη 1963

Η ΣΦΑΓΗ ΤΟΥ ΔΙΣΤΟΜΟΥ – ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Το Δίστομο είναι το ηρωικό μνημείο της μαρτυρικής, αδούλωτης Ελλάδας. Είναι το αιώνιο αποτύπωμα ενός ιστορικού ολοκαυτώματος. Ο χιτλερικός βαρβαρισμός ισοπέδωσε την ιστορική πολίχνη. Εξανδραποδήθηκαν 325 κάτοικοι, άνδρες, γέροι, γυναίκες, παιδιά. Μετά τα Καλάβρυτα, το Δίστομο δοκίμασε τη θηριωδία του γερμανικού φασισμού. Οι Γερμανοί διαβλέποντας τη μεγαλύτερη αντίσταση (στην Ελλάδα), του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ άρχισαν συστηματικά να τρομοκρατούν αμάχους.
Οι ελάχιστοι και από «θαύμα» διασωθέντες ζουν σήμερα. Εξιστορούν τη φρικτή εικόνα του Διστόμου. Αλλοι είχαν καλυφθεί από πτώματα - άλλοι λιποθύμησαν τραυματισμένοι, (νόμιζαν οι Γερμανοί ότι είχαν πεθάνει). Κάθε σπίτι είχε κι ένα νεκρό τότε. Εξιστορούν ότι η νύχτα του «Αγίου Βαρθολομαίου» ωχριά μπροστά στην ημέρα του Διστόμου! Το ίδιο αναφέρει και ο επικεφαλής της αποστολής του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού, Ελβετός George Wehrly, τότε: «Το αίμα και ο κλαυθμός στο Δίστομο - σκηνές φρίκης και σαδισμού...»

Εδώ 'ναι το πικρό το χώμα του Διστόμου
Ω, εσύ διαβάτη όπου πατήσεις να προσέχεις.
Εδώ πονά η σιωπή, πονάει κι η πέτρα κάθε δρόμο
κι απ' τη θυσία, κι απ' τη σκληρότητα του ανθρώπου.

Εδώ, μια στήλη απλή, μαρμάρινη όλη κι όλη,

με ονόματα σεμνά, κι η Δόξα τα ανεβαίνει
σκαλί – σκαλί, μεγίστη σκάλα, μ' ένα βόλι
στα στήθη, κι απ' τη λήθη πυροβολημένη.

Όμως, εδώ, η ψυχή του λαού, κάτω απ' τη στάχτη,
Άγια Ψυχή – της Ιστορίας γυρνάει το αδράχτι!

Αθήνα, Μάης 1963

ΡΟΖΙΔΗ ΜΙΛΙΑ

ΞΕΚΙΝΟΥΜΕ

Ξεκινούμε,
με τα μπράτσα απλωμένα
στον ήλιο που βγαίνει.
Το κορμί μας
λουσμένο στη δροσιά της ελπίδα
κι αντιφέγγει στο φως
της καινούργιας ημέρας
στα ψηλά μέτωπά μας.
Ξεκινάει κι ο ασφάλτινος δρόμος,
μαζί μας κι αυτός,
και την τύλιξε πέρα ως πέρα
την υδρόγειό μας σφαίρα.
Και τραντάζει πρωτόφαντα η γης
απ' το πέρασμα κάτω των δικών μας βημάτων.
Και σωπαίνουν οι θάλασσες όλες
μπρος στο ξύπνημα τούτο
της δικής μας ορμής.
Τον καινούργιο το δρόμο
τον ανοίγουμε εμείς
Ευρωπαίοι, Βαλκάνιοι
και Μαύροι κι Ινδοί
και Μογγόλοι.
Της καινούργιας ζωής
πλαστουργοί, κοινωνοί,
κι αδέλφια και συντρόφοι
είμαστ' όλοι.

ΡΩΤΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ

Ο Βασίλης Ρώτας, που γεννήθηκε στο Χιλιομόδι της Κορινθίας το 1889 και πέθανε στην Αθήνα το 1977, δεν ήταν αυτοδίδακτος. Σπούδασε φιλολογία στην Αθήνα και υποκριτική στη Δραματική Σχολή του Ωδείου Αθηνών. Είχε μάλιστα συγκεντρώσει κάποιες οικονομίες με την πρόθεση να συνεχίσει τις σπουδές του στην Εσπερία, τον πρόλαβαν όμως οι Βαλκανικοί πόλεμοι και η Μικρασιατική εκστρατεία. Επιστρατεύθηκε το 1910. Το «πέρασμά του» από το στρατό του δέσμευσε 17 χρόνια από τη ζωή του. Όταν αποστρατεύθηκε (1927), ασχολήθηκε απερίσπαστος με το πνευματικό του έργο, ενώ παράλληλα εργαζόταν σκληρά για το βιοπορισμό καθώς δεν είχε το προνόμιο να είναι ετεροδίαιτος. Ήταν ωστόσο εξαιρετικά παραγωγικός. Άρθρα και χρονογραφήματα σε εφημερίδες και περιοδικά, θεατρικά έργα, ποίηση και μεταφράσεις. Στα χρόνια της κατοχής και της αντίστασης, στην επαγγελματική δραματική σχολή του Ρώτα, όπου φοιτούσαν 500 εφηβίτες σπουδαστές, δίδαξαν οι Μάρκος Αυγέρης, Σοφία Μαυροειδή - Παπαδάκη, Γιάννης Τσαρούχης, Αντώνης Φωκάς, Μάνος Κατράκης, Γιάννης Σιδέρης, Σίμων Καρράς κ.ά. Όντας ο ίδιος στο ΕΑΜ, ο Ρώτας οργάνωσε παραστάσεις με επαγγελματίες εαμίτες ηθοποιούς, αλλά και πολλές εφηβίτικες ερασιτεχνικές παραστάσεις. Όταν βγήκε στο βουνό, όπου και τραυματίστηκε, το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ του ανέθεσε την οργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων, κάτω από το σύνθημα «Πολεμάμε και τραγουδάμε». Οι παραστάσεις που δίνονταν άρχιζαν πάντοτε με τον ύμνο του ΕΑΜ. Παράλληλα, ο Ρώτας συνέχισε και την προσωπική καλλιτεχνική του δημιουργία, γράφοντας θεατρικά έργα, μαρτυρίες για την αντίσταση, αλλά και κριτική θεάτρου. Ασπάστηκε από νέος τις σοσιαλιστικές ιδέες και τους έμεινε πιστός. Αυτές οι ιδέες διαπνέουν και το πλουσιότατο συγγραφικό του έργο, λογοτεχνικό, θεατρικό, μελετητικό. Επίσης, αξιολογότατο είναι και το μεταφραστικό του έργο και πολλές μεταφράσεις του σε έργα κυρίως του Σαίξπηρ παραμένουν μέχρι σήμερα αξεπέραστες. Ο Β. Ρώτας διέθετε τόλμη και μη συμβιβασμό. Με οδηγούς του αυτά τα δυο πλησίασε ό,τι πλησίασε, έμαθε ό,τι έμαθε προσεγγίζοντας την πραγματικότητα. Μια πραγματικότητα που πρέπει να αποκαλύπτεται σε αυτούς που θέλουν να είναι ελεύθεροι και ελεύθεροι είναι οι απαλλαγμένοι από συνήθειες, δόγματα, εντολές, σκοπιμότητες και ιδιοτελή συμφέροντα.

ΕΛΠΙΔΑ

Όσο πατάω το πόδι μου, έχω ελπίδα,
όσο κουνάω το χέρι μου, όσο τρέμει
το φυλλοκάρδι μου, όσο παίζει
το βλέφαρό μου, όσο έχει σάλιο η γλώσσα μου,
όσο ψυχή σαλεύει μέσα μου, έχω ελπίδα ·
κι όταν, δεμένο χειροπόδαρα,
με ρίχνουν κούτσουρο μεσ' στο μπουντρούμι ·

κι όταν με σκίζουν λουρίδες ·
κι όταν με σταίνουνε στον τοίχο
και πέντε κάνες με καρδιοτρυπάνε
και τότε, εκεί που το κορμί μου πέφτει
και το σκοτάδι μου σφαλάει τα μάτια,
και τότε, ιδές! Το μούτρο μου χαμογελάει ελπίδα,
γιατ' η στερνή μου σκέψη φτερουγάει σε σέναν,
αδέρφι αγαπημένο,
που όσο πατάει το πόδι σου αγωνίζεσαι,
όσο κουνάς το χέρι σου, όσο τρέμει
το φυλλοκάρδι σου, όσο παίζει
το βλέφαρό σου, όσο έχει σάλιο η γλώσσα σου,
όσο ανασαίνεις, αγωνίζεσαι,
με το χαμόγελο στο πρόσωπο,
αδέρφι αγαπημένο.

ΑΘΗΝΑ

Ματόβαψαν στη γη σου όλα τα κρίνα
για να γλυκοχαράξει η λευτεριά.
Ο Παρθενώνας στέναξε βαριά.
Ματόβαψαν στη γη σου όλα τα κρίνα…
Κάθε δρομάκι, κάθε σου μεριά,
Μια μάχη ένας σταυρός. Αθήνα! Αθήνα!
Ματόβαψαν στη γη σου όλα τα κρίνα
Για να γλυκοχαράξει η λευτεριά.

ΥΜΝΟΣ ΤΟΥ ΕΑΜ

Λευτεριά πανώρια κόρη
κατεβαίνει από τα όρη
κι ο λαός την αγκαλιάζει
και χορεύει και φωνάζει.

ΕΑΜ, ΕΑΜ, ΕΑΜ,
ΕΑΜ φωνή λαού
που φτάνει ως τ' άστρα τ' ουρανού
ΕΑΜ, ΕΑΜ, ΕΑΜ,
ΕΑΜ αντιλαλεί
όλ' η Ελλάδα μια φωνή.

Πέστε το πουλιά κι ανέμοι
τώρα ο τύραννος ας τρέμει
θα μαυρίσουμε τη βία
Ζήτω η Δημοκρατία.

ΕΑΜ, ΕΑΜ, ΕΑΜ,
ΕΑΜ φωνή λαού
που φτάνει ως τ' άστρα τ' ουρανού
ΕΑΜ, ΕΑΜ, ΕΑΜ,
ΕΑΜ, αντιλαλεί
όλ' η Ελλάδα μια φωνή.

Άι χαρείτε να χαρούμε
κι όλοι λευτεριά να δούμε
και να ζούμε ευτυχισμένοι
πα στη γη, στην οικουμένη.

ΕΑΜ, ΕΑΜ, ΕΑΜ,
ΕΑΜ φωνή λαού
που φτάνει ως τ' άστρα τ' ουρανού
ΕΑΜ, ΕΑΜ, ΕΑΜ,
ΕΑΜ αντιλαλεί
όλ' η Ελλάδα μια φωνή.

ΣΑΡΑΝΤΑΡΗΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

Έζησε από το 1908 έως το 1941. Ήταν ποιητής και φιλόσοφος από το Λεωνίδιο Κυνουρίας, από τους σημαντικότερους του Μεσοπολέμου. Σπούδασε φιλοσοφία και δίκαιο στην Ιταλία και δημοσίευσε πολλές φιλολογικές μελέτες και φιλοσοφικά δοκίμια σε περιοδικά. Οι πρώτες του λογοτεχνικές εμφανίσεις έγιναν σε ιταλικά περιοδικά. Η πνευματική του ιδιοσυγκρασία, λυρική και μυστικιστική, συνδύασε αριστοτεχνικά την ελληνικότητα, τον ανθρωπισμό και τον υπαρξισμό. Υπηρέτησε στην πρώτη γραμμή το 1940, αρρώστησε στην Αλβανία από τις εξαντλητικές πορείες και μεταφέρθηκε σ' ένα νοσοκομείο της Αθήνας όπου πέθανε ύστερ' από λίγες μέρες.
Είναι ο πρώτος νεκρός του πολέμου από την πνευματική μας οικογένεια.
Κατά τον Κ. Τσάτσο ήταν «πολιτισμένος, αγνός, καθαρός και τίμιος» και ο Οδ. Ελύτης επισήμανε ότι, αν ο Γ. Σαραντάρης ζούσε, θα αποτελούσε «ποιητική τριάδα» με τον ίδιο και το Γιώργο Σεφέρη. Έργα του: «Οι αγάπες του χρόνου», «Γράμματα σε μια γυναίκα» κ.α.

ΑΚΟΜΑ ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΣΑ

Ακόμα δεν μπόρεσα να χύσω ένα δάκρυ
πάνω στην καταστροφή.
Δεν κοίταξα ακόμα καλά τους πεθαμένους
από τη συντροφιά μου,
πως έχασαν τον αγέρα που εγώ αναπνέω
και πως η μουσική των λουλουδιών,
ο βόμβος των ονομάτων που έχουν τα πράγματα
δεν έρχεται στ' αυτιά τους.
Ακόμα δεν χλιμίντρισαν τ' άλογα
που θα με φέρουν πλάι τους.
Να τους μιλήσω,
να κλάψω μαζί τους.
Και ύστερα να τους σηκώσω «όρθιους»·
όλοι να σηκωθούμε σαν ένας άνθρωπος
σαν τίποτα να μην είχε γίνει
σαν η μάχη να μην είχε περάσει πάνω από τα κεφάλια μας.

ΣΗΜΗΡΙΩΤΗΣ Γ.

(1878-1964). Ο Γεώργιος Σημηριώτης, αδερφός του Άγγελου Σημηριώτη, γεννήθηκε στο Αδραμύττι της Μικράς Ασίας, μεγάλωσε όμως στη Μυτιλήνη, όπου πέρασε τα μαθητικά του χρόνια και ολοκλήρωσε τις γυμνασιακές του σπουδές. Στη συνέχεια έφυγε για την Αθήνα, όπου έζησε από το 1898 ως το 1906 και ταξίδεψε στην Ιταλία, τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ελβετία και τις Η.Π.Α. Στην Αθήνα επέστρεψε το 1916, δημοσίευσε κείμενα σε λογοτεχνικά περιοδικά, εξέδωσε από κοινού με τον αδερφό του Κώστα το περιοδικό Σαλόνι (1924) και ασχολήθηκε με το θέατρο. Μετά από μια σύντομη παραμονή στη Σμύρνη πριν το 1922 επέστρεψε στην Αθήνα, όπου πέρασε την υπόλοιπη ζωή του. Διευθυντής του Θεατρικού Φοιτητικού Ομίλου και Σύμβουλος της Ένωσης Ελλήνων Λογοτεχνών. Στο χώρο της λογοτεχνίας πρωτοεμφανίστηκε το 1902 με την έκδοση της ποιητικής συλλογής Τραγούδια, ενώ ασχολήθηκε επίσης με την πεζογραφία και τη λογοτεχνική μετάφραση.

ΣΕ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Όλοι μας έχουμε καημούς, αλλά σε μάτι ξένο,
κανείς τους κρύφτει δείχνοντας μέτωπο ξενιασμένο.
Καθένας μέσα του κρυφά κλαίγεται και πονάει,
κι άλλον ζηλεύει που κι αυτός σαν κείνονε θρηνάει.
Κανείς δεν ξέρει πόση ’ναι του γείτονά του η θλίψη,
γιατί, καθένας τους, βαθιά γυρεύει να την κρύψει.
Και λεν όλοι δακρύζοντας: «καρδιά μου πονεμένη,
χώρια από μένα, γύρω μου όλοι ’ναι ευτυχισμένοι!».
Κι όλοι δυστυχισμένοι ’ναι κι η μόνη προσευχή τους,
είναι ν’ αλλάξει πια ο θεός την τύχη τη δική τους.
Αλλάζει! Πάλι δάκρυα σε νέο πέφτουν πόνο,
και βρίσκουνε πως άλλαξε η δυστυχία τους μόνο!

L’ ALBATROS

Το πρωτότυπο γαλλικό ποίημα ανήκει στον Baudelaire. Έχουν γίνει κι άλλες μεταφράσεις και έχει μελοποιηθεί.

Οι ναύτες για διασκέδαση συχνά σαν ταξιδεύουν,
πιάνουν τα πάλλευκα, τρανά της θάλασσας πουλιά,
που σαν συνταξιδιώτες λες, ράθυμα συντροφεύουν,

το πλοίο που μέσ’ τα βάραθρα κυλάει τα πικρά.

Μα μόλις σκλαβωμένα εκεί στην κουπαστή τα δέσουν,
οι αιθέριοι βασιλείς σκυφτοί και δίχως χάρη πια,
αφήνουν τ’ άστρα τους τρανά φτερά οικτρά να πέσουν,
και στα πλευρά τους σαν κουπιά να σέρνουνται βαριά.

Αυτοί που ’ναι τόσο όμορφοι τα σύγνεφα όταν σκίζουν
πως είναι τώρα κωμικοί κι άσκημοι και δειλοί!
Άλλα τα ράμφη τους σκληρά με πίπες τα ερεθίζουν
κι άλλοι για να τους μιμηθούν, πηδάνε σαν κουτσοί!

Μ’ αυτούς τους νεφοπρίγκηπες κι ο ποιητής πως μοιάζει
που τ’ αναγέλια δέχεται, τις μπόρες και γελά.
Σαν ξένος μεσ’ τον κόσμο αυτόν που γύρω του καγχάζει
Σκοντάφτει από τα γιγάντια του φτερά σαν περπατά!

ΣΙΔΕΡΗΣ Ν.

(συνέχεια απ' τον ΠΑΛΙΟ ΠΕΡΙΠΑΤΟ)

Με πήγαινε ο πατέρας μου περίπατο στο σιντριβάνι
κι όλο με ρωτούσε: τι χρώμα σπίτι θα χτίσεις σα θα
μεγαλώσεις;
Κι εγώ απαντούσα: αν το χτίσω να 'ναι μεγάλο μονάχα,
να χωρά και τίποτις άλλους φουκαράδες…
κι ο πατέρας μου γελούσε και με ρωτούσε: θα γίνεις
γιατρός, να κόβεις μονέδα, να 'χεις αυτοκίνητα και παλτά;
Κι εγώ απαντούσα: δε θέλω να γίνω γιατρός…
Κι ο πατέρας μου ανυπομονούσε: εμπόριο, παιδί μου,
εμπόριο, όχι μικροπράγματα, ψωραλέα σαν και μένα,
να 'χεις βιος να λύνεις και να δένεις.
Όχι εμπόριο, πατέρα, τ' απαντούσα, όχι εμπόριο.
Ρεζίλι θα με κάνει αυτός, αποφαινότανε, κι έκρυβε
το κεφάλι του στο παλτό του…
Κι εγώ μεγάλωσα.
Σπίτι δεν έκανα να κρύψω τους φτωχούς.
Γιατρός δεν έγινα να τους γιατροκομήσω.
Τα βράδια όμως παίρνω το σαντούρι μου και τραγουδάω,
το τι τους λέω…
Ζεσταίνω τ' άπλυτα ποδάρια τους,
παύουν το τρέμουλο οι πετσασμένες πλάτες.
Σα να τους έβαλα στο σπίτι μου τ' αρχοντικό.
Κι εκεί που παίρνει να τελειώσει η νύχτα, έχω
γιατρέψει τις καρδιές με το τραγούδι μου κι αυτοί
μου λένε: γεια σου, ασχημομούρη…
σα νάσουνα γιατρός, μωρέ… σαν νάσουνε πλούσιος!
Και ξεκινάν να πάνε στο λιμάνι όλη μέρα, κι εγώ
Κλείνομαι στο υπόγειό μου και φτιάνω τραγούδια
γι' αυτούς:
τους λέω για την ελευθερία και τη ζωή και κλαίνε…
για το ξυλοφόρτωμα και γελάνε…
τη διαφορά απ' τον πόλεμο στην ειρήνη και συλλογιούνται
τώρα καλά έκανα και δεν άκουσα τον πατέρα μου…
άσκημα… ε, όποιος έχει νιονιό βρίσκει την αλήθεια…

ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ ΑΓΓΕΛΟΣ

Έζησε από το 1884 έως το 1951. Ήταν κορυφαίος ποιητής και διαπρεπής στοχαστής της νεοελληνικής πνευματικής ζωής. Η λυρική του ποίηση, ο επικός του λόγος, το τραγικό του έργο χαρακτηρίζονται από τολμηρή σύλληψη, εντυπωσιακή διατύπωση και υποβλητική γλώσσα. Η ιδιοφυΐα του, εξαιρετικά παραγωγική, συνέδεσε με σπάνια τελειότητα τη μυθική, μυστικιστική παράδοση των Ελλήνων με την κλασσική, δελφική ιδέα. Αυτή η σύνθεση στάθηκε η μεγάλη πηγή έμπνευσής του. Γεννήθηκε στη Λευκάδα και εμφανίστηκε πρώτη φορά στα γράμματα το 1902 μέσα από τις στήλες του «Νουμά», του «Διονύσου» και των «Παναθηναίων». Το 1907 στην Αίγυπτο και στη Λιβυκή έρημο συνέθεσε τον «Αλαφροϊσκιωτο», έναν λυρικό ύμνο προς τη φύση, που εκδόθηκε το 1909 και τον ίδιο χρόνο νυμφεύεται την Αμερικανίδα διανοούμενη Εύα Πάλμερ, που υπήρξε πιστή σύντροφος και συνεργάτιδά του στο έργο του και ιδιαίτερα στη δελφική προσπάθεια που άρχισε το 1927. Στόχος αυτής της προσπάθειας ήταν η αναβίωση του δελφικού πνεύματος και η δημιουργία παγκόσμιου πνευματικού κέντρου στους Δελφούς. Τα χρόνια του πολέμου και της κατοχής συνεχίζει την πνευματική και εθνική του προσφορά, όπως και μετά την απελευθέρωση, οπότε με ανεξάντλητη αγαθότητα διεξήλθε άδικες και εμπαθείς επιθέσεις εναντίον αυτού και του έργου του. Το μεγαλύτερο μέρος του έργου περιλαμβάνεται στη σειρά «Λυρικός Βίος» (ποίηση), «Πεζός Λόγος» (πεζά) και «Θυμέλη» (θεατρικά, πεζά). Η μεστή φαντασία, το πληθωρικό ύφος και η τονική εφευρετικότητα τέθηκαν για πρώτη φορά από τον Σικελιανό στην υπηρεσία μιας σωτηριολογικής ποίησης, όπου οι μύθοι της γης αποκαλύπτονται ως εμπειρία αλήθειας και ενιαιοποιούν την Τέχνη και τη ζωή.

ΤΟ ΠΑΝΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΕΜΒΑΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Ομπρός! Με ορθή, μεσούρανη
της λευτεριάς τη δάδα
ανοίγεις δρόμο, Ελλάδα,
στον Άνθρωπο… Ομπρός!

Ορμάνε πρώτοι οι Έλληνες
κι όλοι οι Λαοί σιμά σου
- μεγάλο τ' όνομά Σου –
Βροντοφωνούν: Ομπρός!

Ομπρός να γίνουμε ο τρανός
στρατός που θα νικήσει,
σ' Ανατολή και Δύση,
το μαύρο φίδι Ομπρός!

Ομπρός! Κι η Ελλάδα σκώθηκε
Και διασκορπάει τα σκότη…
Ανάστα η Ανθρωπότη,
Κι ακλούθα την… Ομπρός!

ΘΑΛΕΡΟ

Φλογάτη, γελαστή, ζεστή, από τ' αμπέλια απάνωθεν
εκοίταγε η σελήνη·
κι ακόμα ο ήλιος πύρωνε τα θάμνα, βασιλεύοντας
μες σε διπλή γαλήνη.

Βαριά τα χόρτα, ιδρώνανε στην αψηλήν απανεμιά
το θυμωμένο γάλα
κι από τα κλήματα τα νια, που της πλαγιάς ανέβαιναν
μακριά – πλατιά τη σκάλα,

σουρίζανε οι αμπελουργοί φτερίζοντας, εσειόντανε
στον όχτο οι καλογιάννοι,
κι άπλων' απάνω στο φεγγάρι η ζέστα αραχνοϋφαντο
κεφαλοπάνι…

Στο σύρμα, μες στο γέννημα, μονάχα τρία καματερά,
το 'να από τα' άλλο πίσω,
την κρεμαστή τους τραχηλιά κουνώντας, τον ανήφορο
ξεκόβαν το βουνίσο.

Σκυφτό της γης μυρίζοντας και το λιγνό λαγωνικό,
με γρήγορα ποδάρια,
στου δειλινού τη σιγαλιά βράχο το βράχο επήδαγε
ζητώντας μου τα χνάρια.

Και κάτου απ' την κληματαριά την άγουρη μ' επρόσμενε,
στο ξάγναντο το σπίτι,
στρωτό τραπέζι πόφεγγε, λυχνάρι ομπρός του κρεμαστό,
το φως του Αποσπερίτη…

εκεί κερήθρα μόφερε, ψωμί σταρένιο, κρύο νερό
η αρχοντοθυγατέρα,
οπού 'χε από τη δύναμη στον πετρωτό της το λαιμό
χαράκι ως περιστέρα·

που η όψη της, σαν της βραδιάς το λάμπο, έδειχνε διάφωτη
της παρθενιάς τη φλόγα,
κι απ' τη σφιχτή της ντυμασιά στα στήθια της τ' αμάλαγα
χώριζε' ολόρτη η ρώγα.

Που ομπρός από το μέτωπο σε δυο πλεξούδες τα μαλλιά
πλεμένα είχε σηκώσει,
σαν τα σκοινιά του καραβιού που δε θα μπόρει η χούφτα μου
ναν της τα χερακώσει.
Λαχανιασμένος στάθη εκεί κι ο σκύλος π' αγανάκτησε
στα ορτά τα μονοπάτια,
κι ασάλευτος στα μπροστινά με κοίταγε, προσμένοντας
μια σφήνα, μες στα μάτια.

Εκεί τ' αηδόνια ως άκουγα, τριγύρα μου, και τους καρπούς
γευόμουν απ' το δίσκο,
είχα τη γέψη του σταριού, του τραγουδιού και του μελιού
βαθιά στον ουρανίσκο…

σα σε κυβέρτι γυάλινο μέσα μου σάλευε η ψυχή,
πασύχαρο μελίσσι,
που όλο κρυφά πληθαίνοντας γυρεύει σμάρια ωσάν τσαμπιά
στα δέντρα ν' αμολήσει.

Κι ένοιωθα κρούσταλλο τη γη στα πόδια μου αποκάτωθε
και διάφανο το χώμα,
γιατί πλατάνια τριέτικα τριγύρα μου υψωνόντανε
μ' αδρό, γαλήνιο σώμα.

Εκεί μ' ανοίξαν το παλιό κρασί, που πλέριο ευώδισε
μες στην υδρένια στάμνα,
σαν τη βουνίσια μυρουδιά σύντας βαρεί κατάψυχρη
νυχτιά δροσιά τα θάμνα...

φλογάτη, γελαστή, ζεστή, εκεί η καρδιά μου δέχτηκε
ν' αναπαυτεί λιγάκι
πα σε σεντόνια ευωδερά από βότανα και γαλανά
στη βάψη από λουλάκι…

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ 1944

Ας σπάσει ο λόγος τα δεσμά
κι ας μείνει μια η κραυγή μας:
"Απάνω από τη γη μας
Το πνέμα ν' απλωθεί…"

Τι σκίζει πια το σάβανο
κι από τον τάφο βγαίνει
η Ελλάδα αναστημένη,
με νέο τρανό σπαθί…

Τον ουρανό αγγίζοντας
με τούτο, θα χαράξει
σε Σκέψη και σε πράξη
το νέο κατεβατό,

που εμείς, να το φυλάξουμε
με χέρια λαβωμένα
δουλεύουμε ολοένα
την άξια Κιβωτό!...

Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ
ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Δεν είναι τούτο πάλεμα σε μαρμαρένια αλώνια
εκεί να στέκει ο Διγενής και μπρος να στέκει ο χάρος…

Εδώ σηκώνεται όλη η γη με τους αποθαμένους
και με τον ίδιον θάνατο πατάει το θάνατό της….

Κι απάνω – απάνω στα βουνά, κι απάνω στις κορφές του
φωτάει με μιας ανάσταση, ξεσπάει αχός μεγάλος…

Η Ελλάδα σέρνει το χορό, ψηλά με τους αντάρτες
χιλιάδες δίπλες ο χορός, χιλιάδες τα τραπέζια
κι είναι οι νεκροί, στα ξάγναντα πρωτοπανηγυριώτες.-

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΔΙΓΕΝΗ

Θεατρική παράσταση – τραγωδία. Το έργο βασίζεται στη θρυλική μορφή του Διγενή, στη βυζαντινή λαϊκή μυθολογία και στη θρησκευτικοπολιτική αίρεση των Παυλικιανών (9ος αιώνας), της οποίας ο Διγενής εμφανίζεται ως μαχητικός ηγέτης. Η αίρεση αυτή υποστηρίζει ότι ο Ιησούς δεν είναι ο υιός του Θεού, αλλά του ανθρώπου και ο σκοπός του είναι να κατευθύνει τους ανθρώπους στην Ενότητα και την Αλήθεια. Η τολμηρή σκέψη του Διγενή να φέρει την επαγγελία πάνω στη γη τον φέρνει σε σύγκρουση με την εκκλησία και τους ηγέτες του Βυζαντινού κράτους. Ο Διγενής θα βγει νικητής αλλά θα θανατωθεί ύπουλα, αφήνοντας το όραμά του στις κατοπινές γενιές. Ο συγγραφέας, χωρίς να κάνει θρησκευτικό κήρυγμα, λαχταρώντας μια επίγεια Εδέμ χωρίς πολέμους, πείνα, εκμετάλλευση και βασανιστήρια, ζωντάνεψε τα θεατρικά σύμβολα με προβλήματα παρμένα από τον σύγχρονο κόσμο. Το έργο του είναι ένα έμμεσο σχόλιο για το δράμα του Ελληνικού και Δυτικού πολιτισμού, που υποτάχτηκε στη δουλεία, στην αδικία και στη βαρβαρότητα.

Αποσπάσματα

Σαν έβγει ο χάροντας καρσί σε παλληκάρι
σύρτε όλοι μια ψιλή φωνή ν' αντιλαλήσουν
βουνά και λόγγοι, φωνάχτε το λαό,
φωνάχτε νιους και κόρες
να καμαρώσουνε τ' αντίκρυσμα παλληκαριού και χάρου.

Κι αν γίνει ο χάρος χρυσαετός για να σηκώσει
το παλληκάρι στα φτερά του αδερφωμένο,
σκώστε τις σάλπιγγες ψηλά ν' αντιβουίσουν
κι ήρωες λαοί ν' ακολουθήσουν
τον δρόμο τον πλατύ που ανεί το παλληκάρι.

Σηκώστε τον τόν πόνο σας ψηλά σαν του Βαγγελισμού
τον άσπρο κρίνο,
σηκώστε τον τόν πόνο σας ψηλά
κι ο Διγενής δεν θέλει θρήνο.

Αφήστε! Αφήστε τους παραδερμούς
και κόφτε αγκάλες
ροδαμούς, σκορπίστε φούλια,
Αφήστε τους τούς στεναγμούς
κι ανάφτε με τα δάκρυά σας την πούλια.

Ομπρός! Σηκώνετε, σιμώνει ένας αχός
της Ιεριχώς σα να γκρεμίζονται τα κάστρα.
Κύμα ξεχύθηκε έχθρητας στη γη πολύ,
μα ανάμεσα από Δύση κι απ' Ανατολή
απ' την αντίβιγλα των λαών κι από τα δάση
χυμά μια απέραντη πνοή
πόχει βουή κι αντιβουή
"τόπο στη ζωή… τόπο στη ζωή
Δεν αποπαίδωσε η πλάση"

Δεν είν' ο χάρος όξω απ' της Λευτεριάς τη Μοίρα
να τον φοβάστε… άξιος του τάφου νάναι μόνο,
αυτό 'ναι η έγνοια η πιο τρανή στον τέλειο άντρα.
Κι εγώ τον τάφο μου ψηλά τον έχω χτίσει
Βίγλα για με, βίγλα για Σας του κόσμου ακέριου.
Τη βίγλα τούτη να κρατάτε άγρυπνα πάντα
κι άξιος του τάφου πάντα, ανάμεσά σας νάμαι.

Μικρός ο τόπος που παλέψαμε αδέρφια.
Γι' αυτό του τάφου μου τη βίγλα έχω σηκώσει
ψηλά πολύ, ν' ανοίχτε εκεί τα φλάμπουρά σας
σε νέες πνοές, σε νέες χαρές, σε νέους αγώνες.

Ο θάνατος του Διγενή Ακρίτα είναι έργο εμπνευσμένο από τη δημοτική μας ποίηση, που υμνεί τους νέους «Ακρίτες» του ΕΑΜ - ΕΛΑΣ και την απελευθέρωση κάθε ανθρώπου και λαού.

Σηκώθη η λεβεντογενιά
φρεγάδα μ' ανοιχτά πανιά

στο νιον αγέρα,
για ν' αρμενίσει το ντουνιά
κι ακόμη πέρα,
ν' ανοίξει απέραντη ποριά
στη Λευτεριά, στη Λευτεριά...
Με τ' άργανα ελαφριά, βαριά,
με το Νοτιά, με το Βοριά,
λαλάτε την τη Λευτεριά,
για να γιομόσει τον αγέρα,
πριν έβγει ο ήλιος να 'μαστ' έτοιμοι
τη νέα να δούμε μέρα....

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟ ΕΜΒΑΤΗΡΙΟ

Ομπρός. βοηθάτε να σηκώσουμε τον ήλιο πάνω απ᾽ την Ελλάδα
Ομπρός, βοηθάτε να σηκώσουμε τον ήλιο πάνω απ' τον κόσμο!
Τι, ιδέτε, εκόλλησεν η ρόδα του βαθιά στη λάσπη,
κι α, ιδέτε, χώθηκε τ' αξόνι του βαθιά μες στο αίμα!

Ομπρός, παιδιά, και δε βολεί μοναχός του ν' ανέβει ο ήλιος
σπρώχτε με γόνα και με στήθος να τον βγάλουμε απ' τη λάσπη,
σπρώχτε με στήθος και με γόνα, να τον βγάλουμε απ' το γαίμα.
Δέστε, ακουμπάμε απάνω του ομοαίματοι αδερφοί του!

Ομπρός, αδέρφια, και μας έζωσε με τη φωτιά του,
ομπρός, ομπρός, κ' η φλόγα του μας τύλιξε, αδερφοί μου!

Ομπρός, οι δημιουργοί!... Την αχθοφόρα ορμή Σας
στυλώστε με κεφάλια και με πόδια, μη βουλιάξει ο ήλιος!

ΠΑΛΑΜΑΣ

(Κατά τη διάρκεια της γερμανικής κατοχής, ο Σικελιανός διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην πνευματική αντίσταση του λαού, με κορυφαία εκδήλωση το ποίημα και το λόγο που εκφώνησε στην κηδεία του Παλαμά που έγινε στο Α΄ Νεκροταφείο Αθηνών στις 27 Φεβρουαρίου του 1943.)

Ηχήστε οι σάλπιγγες... Καμπάνες βροντερές,
δονήστε σύγκορμη τη χώρα πέρα ως πέρα...
Βογκήστε τύμπανα πολέμου... Οι φοβερές
σημαίες, ξεδιπλωθείτε στον αέρα !

Σ' αυτό το φέρετρο ακουμπά η Ελλάδα ! Ένα βουνό
με δάφνες αν υψώσουμε ως το Πήλιο κι ως την Όσσα,
κι αν το πυργώσουμε ως τον έβδομο ουρανό,
ποιόν κλει, τι κι αν το πει η δικιά μου γλώσσα;

Μα εσύ Λαέ, που τη φτωχή σου τη μιλιά,
Ήρωας την πήρε και την ύψωσε ως τ' αστέρια,
μεράσου τώρα τη θεϊκή φεγγοβολιά
της τέλειας δόξας του, ανασήκωσ' τον στα χέρια

Ηχήστε οι σάλπιγγες... Καμπάνες βροντερές,
δονήστε σύγκορμη τη χώρα πέρα ως πέρα...
Βογκήστε τύμπανα πολέμου... Οι φοβερές
σημαίες, ξεδιπλωθείτε στον αέρα !

Σ' αυτό το φέρετρο ακουμπά η Ελλάδα ! Ένας λαός,
σηκώνοντας τα μάτια του τη βλέπει...
κι ακέριος φλέγεται ως με τ' άδυτο ο Ναός,
κι από ψηλά νεφέλη Δόξας τόνε σκέπει.

Τι πάνωθέ μας, όπου ο άρρητος παλμός
της αιωνιότητας, αστράφτει αυτήν την ώρα
Ορφέας, Ηράκλειτος, Αισχύλος, Σολωμός
την άγια δέχονται ψυχή την τροπαιοφόρα,

που αφού το έργο της θεμέλιωσε βαθιά
στη γην αυτήν με μιαν ισόθεη Σκέψη,
τον τρισμακάριο τώρα πάει ψηλά τον Ίακχο
με τους αθάνατους θεούς για να χορέψει.

Ηχήστε οι σάλπιγγες... Καμπάνες βροντερές,
δονήστε σύγκορμη τη χώρα πέρα ως πέρα...
Βόγκα Παιάνα ! Οι σημαίες οι φοβερές
της Λευτεριάς ξεδιπλωθείτε στον αέρα !

ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ ΤΟΥ ΜΕΤΩΠΟΥ

(Ήταν 28 Οκτωβρίου 1940. Ελληνοαλβανικά σύνορα. Ώρα 5η πρωινή. Η ιταλική σφαίρα βρίσκει τον στόχο της: Ο στρατιώτης Βασίλειος Τσιαβαλιάρης ήταν ο πρώτος πεσών του Ελληνικού Έπους. Η σάλπιγγα έδινε το σύνθημα της μάχης ως ένα προσκλητήριο στον υπέρτατο αγώνα για την Ελευθερία. Πίσω από τα σκόπευτρα με το δάκτυλο στη σκανδάλη οι φρουροί των προκεχωρημένων φυλακίων προσπαθούσαν να διαπεράσουν το σκοτάδι. Απέναντι σε απόσταση λίγων μέτρων, ο εχθρός μόλις είχε αρχίσει την επίθεσή του. Προτού ακόμη εκπνεύσει το τελεσίγραφό τους, οι Ιταλοί είχαν εξαπολύσει τις ταξιαρχίες τους και οι πρώτες σφαίρες έσκιζαν την νυκτερινή σιωπή πάνω στα βουνά της Ηπείρου. Εκεί, στην γραμμή των συνόρων σε ένα απομεμακρυσμένο φυλάκιο, έπεφτε νεκρός ο πρώτος Έλληνας στρατιώτης, ο Βασίλειος Τσιαβαλιάρης. Ένας φαντάρος πού έτυχε να κάνει την πρωινή σκοπιά. Χωρίς ποτέ να γίνει ήρωας, χωρίς ποτέ να βγει από την ανωνυμία. Σύμφωνα με μαρτυρίες, οι τελευταίες λέξεις τού Έλληνος φαντάρου ήταν «τί θ' απογίνουν τα παιδιά μου;».)

Σιμά Σας μόνο, εκεί μονάχα πρέπει,
στην πιο αψηλή του μόχτου Σας κορφή,
που τα Έργα δε χωρίζουν από τα Έπη
σα θα 'μουνα στο πλάι Σας, αδερφοί,

εκεί που η λόγχη και το Πνέμα είν' ένα,
κ' ένα η ψυχή μαζί με το κορμί,
κι όλα τ' αόρατα φανερωμένα
στης Εφόδου την ύστατην ορμή,

εκεί μονάχα, τον υπέρτατο αίνο,
με του Αισχύλου τον άκρατο σκοπό:
"Η Ελλάδα σκώνεται και τρώει τον ξένο",
καθώς θα ορμάτε, θ' άξιζε να πω!

Αλλ' αν η λόγχη και το Πνέμα είν' ένα,
λογιάστε το η ψυχή μου πόχει βγει

να Σας προλάβει πιο μπροστά από μένα …
Κι ακούοντας την υπέρτατη κραυγή,

ακούοντας τον ακράτητο αυτόν αίνο,
με του Αισχύλου τον άκρατο σκοπό:
"Η Ελλάδα σκώθηκε και τρώει τον ξένο",
πέστε πως ήρτα αυτού να Σας τον πω!

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Του αγώνα μας πρωτόφλεβα, καρδιά του Εικοσιένα,
για να σε χαιρετίσουνε ορθό είναι σηκωμένοι
γυναίκες, γέροντες, παιδιά κ' εγώ στη σύναξή τους
για βιαστικό αντροκάλεσμα, για σημερινό σημάδι.
Τι τώρα σμίγει το αίμα Σου στην πιο πλατιά του κοίτη
μ' όσο αίμα χύθηκεν εχτές, και δες το, ξεχειλίζει
να μπει ποτάμι ακράταγο με τα ποτάμια τ' άλλα
των Λαών ορμάν στη Λευτεριά π' ανοίγεται μπροστά τους
Ανθρωποθάλασσα της Ζωής, σ' Εσέ, Δημοκρατία!.

Το παρακάτω δημοσιευμένο αυτόγραφο του ποιητή Άγγ. Σικελιανού έχει την εξής ιστορία:

Η ευχή αυτή προοριζόταν να δημοσιευθεί στις Αθηναϊκές εφημερίδες τον καιρό της Γερμανικής κατοχής και όπως βλέπει ο αναγνώστης είναι μια έκρηξη ασκλάβωτης φωνής για την Ελληνική νεολαία. Αλλά η γερμανική λογοκρισία το απέρριψε και το χειρόγραφο φέρνει φανερά το σημάδι της αρνήσεώς της: ΝΕΙΝ (όχι).

Σε σας που είστ' η πνοή κι η σάρκα της αυριανής γενιάς, αυτής που θα σηκώσει το μεσίστιο φλάμπουρο της Δόξας μας στην πιο ψηλή κορφή της Λευτεριάς να χαιρετίσει νικητήρια και τα τέσσερα σημεία του κόσμου, στέλνω σήμερα, αρραβώνα της γενιά μου στη δική Σας, Ελληνόπαιδες, τον πιο εγκάρδιο, Αναστάσιο Ασπασμό μου.

ΣΚΙΠΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ

Γεννήθηκε στην Αθήνα το 1881 και πέθανε στο Ρονιάκ της Γαλλίας το 1952. Ήταν ποιητής και Ακαδημαϊκός. Τα παιδικά του χρόνια ως τα 14 του τα πέρασε στη Λάρισα. Το 1897 γύρισε στην Αθήνα για τις σπουδές του. Μεγάλο διάστημα της ζωής του το πέρασε στη Γαλλία. Από το γάμο του με την Σαρλότ Λεκλέρ απέκτησε μια κόρη. Το 1922 τιμήθηκε με το Εθνικό Αριστείο Γραμμάτων. Συνεργάστηκε με πολλές εφημερίδες και περιοδικά σε θέματα λογοτεχνικά. Η Γαλλία τον τίμησε με το παράσημο της Λεγεώνας της Τιμής και με το βραβείο της Γαλλικής Ακαδημίας για την «Ανθολογία» του, γραμμένη στα γαλλικά.

ΣΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

(στην κηδεία του Κωστή Παλαμά στις 27.2.1943 έδωσε βροντερό παρόν όλος ο πνευματικός κόσμος της εποχής και απαγγέλθηκαν τα ποιήματα του Άγγελου Σικελιανού (Ηχήστε οι σάλπιγγες…) και αυτό του Σωτ. Σκίπη εξίσου σπουδαία και τα δύο)

Μές από τα κάγκελα τ' αόρατα
της απέραντής μας φυλακής,
μέσα στο κελί το σκοτεινό μας
δεν εβάσταξες στον πόνο της φυλής
κι έπεσες σα δρυς
από τα χτυπήματα
κάποιων μαύρων ξυλοκόπων
στο σκοτάδι της νυχτιάς της τραγικής
δίχως να προσμένεις την αχτίδα
της καινούριας χαραυγής.

Κι έπεσες καθώς από σεισμό
πέφτει μια μαρμάρινη κολώνα
κάποιου πανάρχαιου ναού.
Σα ναός οπού χτυπιέται
απ' τα βόλια των βαρβάρων.
Σαν τον Παρθενώνα,
ήρωα, ποιητή του αιώνα.

Μάτια στερεμένα από τις τόσες συμφορές,
δάκρια δε θα χύσουμε για Σένα.
Θα σε κλάψουνε μια μέρα
οι ίδιοι αυτοί που μας σκοτώνουν έναν – ένα,

σαν ξυπνήσουν απ' τη μέθη τους
κι αντικρίσουν τι ερημιές
εσκορπίσανε στο διάβα τους
σ' αναρίθμητες καρδιές.

Φεύγεις και πας για το ταξίδι σου
το αχερούσιο, το στερνό,
ω, πρωτότοκε αδερφέ μας,
όμως κοίτα πώς ξοπίσω σου
οι Έλληνες σε χαιρετάνε.
Ο καθένας ένα στίχο σου
ψέλνοντας μελωδικό,
σε ξεπροβοδάνε
με τα μύρια σου τραγούδια
που βουίζουν σα μελίσσια
πάνω απ' Απριλιού λουλούδια,
σα να προμηνάνε την Ανάσταση
ω, μεγάλε ραψωδέ μας.

ΣΟΛΩΜΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ

(1788 – 1857). Ο κατ' εξοχήν εθνικός ποιητής του νέου ελληνισμού, το έργο του οποίου αποτέλεσε κορυφαία έκφραση του νεοελληνικού λυρικού λόγου. Γεννήθηκε στη Ζάκυνθο και ήταν γιος του κόντε Νικολάου Σολωμού και την υπηρέτριάς του Αγγελικής Νίκλη, την οποία παντρεύτηκε λίγο πριν το θάνατό του. Σπούδασε νομικά στην Ιταλία και μετά τις σπουδές του επέστρεψε στη Ζάκυνθο, που βρισκόταν υπό την αγγλική προστασία και έγινε μέλος της Φιλικής Εταιρείας. Στο νησί γνωρίστηκε, σε μια καθοριστική συνάντηση για την πνευματική και ποιητική του πορεία, με τον ιστορικό της επανάστασης Σπυρίδωνα Τρικούπη, ο οποίος τον παρότρυνε να γράψει ποιήματα στη δημοτική ελληνική γλώσσα. Το 1828 εγκαταστάθηκε στην Κέρκυρα, όπου γνωρίστηκε με τον μουσουργό Νικόλαο Χαλκιόπουλο Μάντζαρο, ο οποίος μελοποίηση και τις 158 στροφές του «Ύμνου εις την ελευθερίαν» και το 1849 παρασημοφορήθηκε με βασιλικό διάταγμα με το Χρυσό Σταυρό των Ιπποτών του Σωτήρα. Το 1865 με βασιλικό διάταγμα του Γεωργίου Α΄, οι πρώτες στροφές του ποιήματος καθιερώθηκαν ως Εθνικός Ύμνος. Στο «Διάλογό» του το 1824 εκθέτει τις ιδέες του υπέρ της λαϊκής γλώσσας, που τη θεωρεί απαραίτητη για την εθνική και κοινωνική ελευθερία. Όσον αφορά στο έργο του, έγραψε από πολύ νεαρή ηλικία και διακρίθηκε. Τα πρώτα του έργα ήταν στην ιταλική και στη συνέχεια στην ελληνική, όπου αυτά θεωρήθηκαν ως τα σημαντικότερα και ωριμότερα. «Ξανθούλα» και «Ύμνος εις την ελευθερίαν», «Ελεύθεροι πολιορκημένοι» που είναι ένας ύμνος στη νίκη του πνεύματος ενάντια στις δυνάμεις της υλικής βίας. και πολλά άλλα.

ΕΛΕΥΘΕΡΟΙ ΠΟΛΙΟΡΚΗΜΕΝΟΙ

Άκρα του τάφου σιωπή στον κάμπο βασιλεύει·
λαλεί πουλί, παίρνει σπυρί, κι η μάνα το ζηλεύει.
Τα μάτια η πείνα εμαύρισε στα μάτια η μάνα μνέει·
στέκει ο Σουλιώτης ο καλός παράμερα, και κλαίει·
"έρμο ντουφέκι σκοτεινό, τι σ' έχω 'γω στο χέρι;
όπου συ μου 'γινες βαρύ, κι ο Αγαρηνός το ξέρει".

Η ζωή που ανασταίνεται με όλες της τες χάρες
αναβρύζοντας ολούθε,
νέα, λαχταριστή, περιχυνόμενη εις όλα τα όντα η ζωή
ακέραιη,
απ' όλα της φύσης τα μέρη,
θέλει να καταβάλει την ανθρώπινη ψυχή.
Η ωραιότης της φύσης που τους περιτριγυρίζει,
αυξαίνει εις τους εχθρούς την ανυπομονησία να πάρουν τη
χαριτωμένη γη,
και εις τους πολιορκημένους τον πόνο ότι θα τη χάσουν.

Ο Απρίλης με τον έρωτα χορεύουν και γελούνε,
κι όσα άνθια βγαίνουν και καρποί τόσ' άρματα σε κλειούνε.
Και μέσ' στης λίμνης τα νερά, όπ' έφτασε μ' ασπούδα
Έπαιξε με τον ίσκιο της γαλάζια πεταλούδα,
που ευώδιασε τον ύπνο της μέσα στον άγριο κρίνο·
το σκουληκάκι βρίσκεται σ' ώρα γλυκιά και κείνο.

Μάγεμα η φύσις κι όνειρο στην ομορφιά και χάρι,
η μαύρη πέτρα ολόχρυση και το ξερό χορτάρι·
με χίλιες βρύσες χύνεται, με χίλιες γλώσσες κραίνει·
όποιος πεθαίνει σήμερα χίλιες φορές πεθαίνει.
Τρέμει ψυχή και ξαστοχά γλυκά τον εαυτό της.
"σάλπιγγα, κόψ' του τραγουδιού τα μάγια με βία,
γυναικός, γέροντος, παιδιού, μην κόψουν την αντρεία".

Έως εκείνη τη στιγμή οι πολιορκημένοι είχαν υπομείνει πολλούς αγώνες με κάποια ελπίδα να φτάσει ο φιλικός στόλος, και να συντρίψει ίσως τον σιδερένιο κύκλο όπου τους περιζώνει. Τώρα που έχασαν κάθε ελπίδα και ο εχθρός τους τάζει να τους χαρίσει τη ζωή αν αλλαξοπιστήσουν, η υστερνή τους αντίσταση τους αποδείχνει μάρτυρες.

Η ΜΕΡΑ ΤΗΣ ΛΑΜΠΡΗΣ

Καθαρότατον ήλιο επρομηνούσε
της αυγής το δροσάτο ύστερο αστέρι,
σύγνεφο, καταχνιά δεν επερνούσε
τ' ουρανού σε κανένα από τα μέρη
και από κει κινημένο αργοφυσούσε
τόσο γλυκό στο πρόσωπο τ' αέρι,
που λες και λέει μεσ' στης καρδιάς τα φύλλα
γλυκιά η ζωή κι ο θάνατος μαυρίλα.-

Χριστός Ανέστη! Νέοι, γέροι και κόρες,
όλοι, μικροί, μεγάλοι, ετοιμαστείτε
μέσα στις εκκλησιές τις δαφνοφόρες
με το φως της χαράς συμμαζωχτείτε
ανοίξατε αγκαλιές ειρηνοφόρες
μπροστά στους Αγίους και φιληθείτε,
φιληθείτε γλυκά χείλη με χείλη,
πέστε «Χριστός Ανέστη», εχθροί και φίλοι.

ΣΟΥΡΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Έζησε από το 1853 έως το 1919. Ήταν κορυφαίος σατιρικός ποιητής και ευθυμογράφος. Άρχισε να δημοσιεύει στίχους στο περιοδικό «Φως» το 1872 και τον επόμενο χρόνο εξέδωσε την πρώτη ποιητική συλλογή του «Συλλογή λυρικών ασμάτων». Αφού συνεργάστηκε με γνωστά περιοδικά της Αθήνας όπως «Αριστοφάνης», «Ραμπαγάς», «Ασμοδαίος», «Μη χάνεσαι», το 1883 εξέδωσε την έμμετρη, εβδομαδιαία σατιρική εφημερίδα «Ρωμιός», που αποτέλεσε βήμα ευφυούς και σκληρής κριτικής για τα νεοελληνικά πράγματα του τέλους του 19ου αιώνα και σφράγισε μια ολόκληρη εποχή. Η στιχουργική του ευχέρεια, το σπινθηροβόλο και δηκτικό του πνεύμα, η πλαστικότητα της έκφρασης και η ποικιλία του ρυθμού και της γλώσσας, τον καθιέρωσαν ως έναν από τους σημαντικότερους και δημοφιλέστερους ποιητές της νεοελληνική γραμματείας. Έγραψε ακόμη «Αποκριάτικα» (1880), «Φασουλής Φιλόσοφος» (1891, 1902), «Ο Αραμπής», «Χειραφέτηση» κ.λπ.

ΦΑΣΟΥΛΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ

Και τ' είσαι, άνθρωπε μωρέ, που φλυαρείς εμπρός μου,
αν με τα ζώα τα λοιπά παραβληθείς του κόσμου;

Έχεις τη χαίτη λιονταριού και το κεντρί της σφήνας;
Έχεις πτερά του παγωνιού και της στρουθοκαμήλου;
Ή του προβάτου το μαλλί το γάλα της κατσίκας,
τα δόντια του ελέφαντος το στόμα κροκοδείλου;

Έχεις το χιλιμίντρισμα εκείνο της φοράδας;
Έχεις λαγού περπατησιά και κάβουρα ποδάρια,
ή του ξιφία την ουρά ή καν της σουσουράδας,
ή καν της πίννας το φαγί και τα μαργαριτάρια;

Έχεις αυτιά του γαϊδουριού, της κουκουβάγια μάτι
ή της χελώνας το καυκί και τζίτζιγκας φαρύγγι
κι οπόταν θέλεις ημπορείς βρε άνθρωπε σακάτη
να βγάλεις από μέσα σου ιπποποτάμου ξύγκι;

Μπορείς να πέσεις στο νερό από ψηλά σαν γλάρος
και το μακρύ το ράμφος σου μαρίδες να ρουφήσει;
Μπορείς και συ ν' αλατισθείς καθώς ο μπακαλιάρος
κι από τ' αλάτι το πολύ να γίνεις στοκοφίση;

Μπορείς σκουλήκι εν αυτώ και πεταλούδα νάσαι
κι από το σάλιο σου να βγει μεταξωτή λουρίδα;
ή, όπερ σπουδαιότερον μπορείς ν' αποκοιμάσαι
μ' ένα ποδάρι κρεμαστός καθώς η νυχτερίδα;

Μπορείς να ζεις χωρίς βρακιά, παπούτσια και φωκόλα
ή τρία καν πηδήματα να κάνεις σα ζαρκάδι;
Μπορεί από τα σπλάχνα σου να έβγει καμμιά κόλλα,
Χαβιάρι, αυγοτάραχο ή της μουρούνας λάδι;

Μπορεί από το δέρμα σου να δούμε μια διφθέρα,
σαμούρια, γούνες στρώματα, παπλώματα, καπότες;
Μπορείς καθώς τον κόκορα μονάχα σε μια μέρα
να χωρατεύεις μ' εκατόν τριάντα πέντε κότες;

Μπορείς και συ να χώνεσαι στις τρύπες σαν ποντίκι
ή να πετάς σαν κότσυφας, σαν σπίνος, σαν ορτύκια
Μπορείς ποτέ τα όσα τρως, βρε άνθρωπε τεμπέλη
να τα μασάς σα μέλισσα και να τα βγάζεις μέλι;

Ου, να χαθείς, κηφηναριό… στων μελισσιών το σμήνος
εσύ ζηλεύσεις μοναχά τη θέση του κηφήνος
και θέλεις πάντα χάρισμα να τρώγεις στην κυψέλη,
οπόταν είσαι μάλιστα γιγαντομάχος Έλλην.

Με όλην την σοφίαν σου την τόσο πνευματώδην
δεν ημπορείς στα σύννεφα και μια φωλιά να κτίσεις,
μηδέ να βγάλεις κέρατα σαν τράγος ή σα βόδι,
και μοναχά ως σύζυγος μπορείς να τ' αποκτήσεις.

Ότι μικρόν και αφανές η πτέρνα σου πατεί
γελά με τα καμώματα της λογικής αγέλης
κι αν πεις κ' εις ένα μύρμηγκα στον κόσμο τι ζητεί
θα σ' απαντήσει αυθαδώς: αμέ εσύ τι θέλεις.

Ένα κουνούπι ζωηρό εκάθισε μια μέρα
σ' ενός βοδιού το κέρατο κι σφύριξε εκεί πέρα,
κι είπε το βόδι με ψυχρόν Εγγλέζου χαρακτήρα:
«και όταν ήλθες κι έφυγες χαμπάρι δεν σ' επήρα».

Αν ημπορείς βρε άνθρωπε πες τα και συ αυτά
όταν στ' αυτιά σου νηστικό σφυρίζοντας πετά
με σφύριγμα και δάγκωμα κακά σε ξημερώνει

αν δεν σκεφτείς δελτάριον ν' ανάψεις Ζαμπιρόνι.

Βλέπεις αυτόν τον μπούρμπουλα τον αφανή στο χώμα
που με τα πόδια του κυλά την μιάν και άλλην βρώμα;
Μεγάλης έτυχε ποτέ στην Αίγυπτον λατρείας
ως του ηλίου σύμβολον δυνάμεως και ανδρείας.

Και ύστερα κορδώνεσαι και θεωρείς ως δώρον
και το μυαλό της κεφαλής και το μυαλό της ράχης.
Ω! του Δαρβίνου η μαϊμού
Ω! δίπουν μαστοφόρον
Ω! άνθρωπε θαυμάσιε που κακό ψόφο νάχεις.

Η ΠΑΠΑΔΙΑ

Η κυρά ενός παπά
ένα διάκο αγαπά
και πολύ μ' αυτόν τα έχει…
και ο άντρας της κοιτά
και πολλά της χωρατά
και για τούτον πέρα βρέχει.

Επερνούσαν μια χαρά
έως ότου μια φορά
έγινε παπάς βαρβάτος
και ο διάκος ο αφράτος.

Κι ο παπάς της ο φτωχός
διόλου δεν εφθόνησε
και ο ίδιος μοναχός
τον εχειροτόνησε.

Τίγκι, τουγκ!... μεγάλη σχόλη
«άξιος»! φωνάζουν όλοι,
νέοι, γέροι και παιδιά
μα με όλο της το νάζι
«Υπεράξιος» φωνάζει τρεις φορές
κι η Παπαδιά.

Ενός δασκάλου η κυρά,
που ήτο κι από κόρη μαθημένη
εις έρωτας και χάδια τρυφερά,
τα ήθελε και τώρα παντρεμένη…
η καημένη.

Και του δασκάλου ζάλιζε τ' αυτιά
για τα παιχνίδια του 'λεγε πεθαίνω…
όμως αυτός δεν ένοιωθε φωτιά,
τα λεξικά τον είχαν κρυμμένο…
τον καημένο.

Δεν έβγαζ' ένα λόγο τρυφερό,
τα ρήματα, οι πτώσεις και τα γένη
δεν τ' άφηναν για έρωτα καιρό,
κι εκείνη σπαρταρούσε λιγωμένη…
η καημένη.

Μα είδε δα κι αυτή πως χωρατά
σε δάσκαλο δεν πάνε σαστισμένο
κι έπαυσε χάδια πια να του ζητά
και μόνο του τον άφηνε κλεισμένο…
τον καημένο.

Με τον καιρό φρονίμεψε πολύ
και ήσυχος ο δάσκαλός της μένει,
για έρωτα ποτέ δεν του μιλεί,
και μόνη στον περίπατο πηγαίνει…
η καημένη.

Αλλά κανείς τα γέλια δεν κρατεί
σαν φαίνεται αυτός ο παντρεμένος·
κι αυτός, χωρίς να ξέρει το γιατί,
γελά με τους πολλούς καμαρωμένος…
ο καημένος.

Η ΓΛΩΣΣΟΥ

Ξέρω όλη την Αθήνα
και τρυπώνω η μαργιόλα
στο σαλόνι στην κουζίνα
σ' όλους, σ' όλες και εις όλα

για να μάθω κάθε σχέση
κάθε μια ξετσιπωσιά
και διόλου δεν μ' αρέσει
η πολλή κακογλωσσιά.

Ξέρω τα κρυφά κι εκείνου
και αυτού του σαλονιού
και του κάθε καπελίνου
και του κάθε φουστανιού.
Ξέρω τούτος ποια ζητά
ξέρω τούτη ποιον γελά
τίνος γάμος και γιατί
έτσι έξαφνα χαλά.

Ξέρω δα κι αφεντικά
της ψηλής κοκεταρίας
που φιλούν τα δουλικά
για γινάτι της κυρίας.
Αλλά ξέρω και κυράδες
που στο πείσμα του αφέντη
με κυρίους αμαξάδες
πότε πότε κάνουν γλέντι.

Ξέρω τούτο το αγόρι
πως ενός μπαμπά δεν μοιάζει
ποια μητέρα με την κόρη
αγαπητικούς μοιράζει.

Ξέρω πράγματα…πω, πω,
που καθένας θα τρομάξει
μα δεν θέλω να τα πω
ο Θεός να με φυλάξει.

ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ

Ελλάς, πατρίς μου, δεν σ' αγαπώ,
για σε δεν καίω και γω λιβάνι
πάντα για σένα κακά θα πω
κι ούτε σου πλέκω ποτέ στεφάνι.

Όμως συγχώρει τον μισητόν
πατρίς γλυκεία και τροφοδότις

και εις τόσο πλήθος πατριωτών
ας είναι κι ένας μη πατριώτης.

Η ΖΩΝΤΟΧΗΡΑ

Μια μητέρα ζωντοχήρα
είχε την καλή την μοίρα
να παντρέψη με σπαθάτο
το κορίτσι της τ' αφράτο.

Μα την ίδια την ημέρα
που εγέννησε η κόρη
έτυχε και η Μητέρα
να γεννήσει ένα αγόρι.

ΦΟΥΡΤΟΥΝΗΣ

Πάλι κι αυτή τη νύχτα θα πάμε για ύπνο
με τις ίδιες κινήσεις
με λίγα θλιμμένα αστέρια μέσα στα μάτια.
Μια λάμπα καίει τις στιγμές στο τραπέζι
σημαίες μεσίστιες κρεμασμένες στη χείλη.

Αύριο θα είναι μέρα κι ύστερα πάλι νύχτα.
Σ' αυτό το διάστημα
οι δρόμοι ξετυλίγουν την καθημερινή τους πλήξη
οι δαγκωμένες όψεις των σπιτιών.

Ας είναι. Εμείς ανάλλαχτοι
με υπομονή ξαναφτιάχνουμε τις σκέψεις μας
τα όνειρα
με ζωηρά χρώματα στους νυσταγμένους δρόμους
και τις ρυτίδες.
Εμείς ανάλλαχτοι
με το ίδιο πείσμα κάτω απ' τη γλώσσα
ασβεστώνουμε την πρόσοψη του ορίζοντα.

Αν κάποτε θλιβόμαστε
μόνο για λίγο
όσο ένας καρπός που ξεκολλάει απ' το δέντρο
και πέφτει στη ροή του ποταμιού.

Μόνο για λίγο.

Είμαστε σίγουροι
μια μέρα θ' ανατείλουν οι φωνές μας
κάτω απ' το πλατύ φύλλωμα του μέλλοντος.

Αυτά τα κατάστιχα με τους ταχτοποιημένους αριθμούς
με τα ταυτοποιημένα ονόματα
να μην έχουν καθόλου φαντασία
ενώ εμείς ξέρουμε
πως ξεδιψάν τα ποτάμια
πως ονειρεύονται τα άλογα.

Ένας πρωινός βήχας από τσιγάρο
μια μυρουδιά από βρεμένη γη στα ρουθούνια
αρχίζει η μέρα μας.

Σήκω
να πλυθείς, να ξυριστείς
να κόψεις τα νύχια,
να επιμεληθείς την εμφάνιση.
Μια σκέψη σου, μια κίνηση
ναι, κάθε μέρα, την κάθε στιγμή
κάνεις επανάσταση.

Μπορεί σήμερα να νοσταλγήσεις ένα φιλί.
Πάρε τη σκούπα να σκουπίσεις τις αράχνες
απ' τα ντουβάρια
απ' όλες τις γωνιές
να σκουπίσεις όλα τα βράδια με τις γκρίζες φτερούγες.
Α, πως ανάβουν οι γροθιές των προλετάριων.

Ένας σωρός πιάτα σε περιμένει,
η νίκη, σύντροφε, δεν είναι η πεντάμορφη του παραμυθιού.
Πόσοι είμαστε; Μερικοί έφυγαν.
Πόσοι παρόντες; Λέει ο χωροφύλακας.
Πόσοι; Δεν το ξέρουμε.
Είμαστε ο λαός.
Όλοι παρόντες!.

ΣΠΗΛΙΟΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ

Ο Απόστολος Σπήλιος (Απόστολος Κολτσιδόπουλος) γεννήθηκε το 1909 στη Λάρισα. Προπολεμικά ήταν τραπεζικός υπάλληλος. Στα Γράμματα εμφανίστηκε από τον ΕΑΜικό τύπο. Έγραψε χρονογραφήματα, ποιήματα και σατυρικά κείμενα. Μετά την απελευθέρωση έγραφε στον «Ρίζο της Δευτέρας», στη συνέχεια στο «Ριζοσπάστη» και μετά την απαγόρευσή του βγήκε στο ΔΣΕ όπου έγραφε πολεμικές ανταποκρίσεις, ποιήματα και «σφυριές». Δούλεψε στο ραδιοφωνικό σταθμό του ΔΣΕ στο Βουκουρέστι μέχρι το 1960 που επαναπατρίστηκε. Πέθανε από ανακοπή στις 5.2.1976.

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΤΟΥ ΕΑΜ

Η γριά η βαβά μ'-καλά υστερνά
ταϊρνά ταϊρνά
σβούρα τ' αδράχτι στριφουϊρνά –
βάβω, γριούλα, η αφιντιά τα,
πήγη μίτ' ρόκα στην αγκαλιά τα,
κι έκατσι κειά κοντά στ' φουτιά τα…

Κι τ' αγγονάκι απ' τη γουνιά
τρίφκι στα γόνατα εκεινά:
- βαβά μ' βαβούλα μ, πέστου πάλι
του παραμύθι δου στο μαγκάλι
του παραμύθι για τσ' τρεις μεγάλοι…

Κι η γριά βαβά μ' – καλά υστερνά
του παραμύθι έτσι αρχινά:

Ήταν τα χρόνια τα δεινά,
- ταϊρνά ταϊρνά,
σβούρα τ' αδράχτι στριφουϊρνά –
πέσαν απάνω μας δεινά –
δόξα σοι Κύριε των δυνά-…
αχ, πόσες δυνάμες, θιέ μ'
πέσαν με μιας απάνωθέ μ!...

Γιαβόλ, διαβόλ κι «γκούτ» κι «σι»
πάει και το τσιπ'ρου, πάει κι τ' κρασί
πάει κι γιλάδ' απ' το κατώι
κι του παππού σ'πάει του ροολόι…

κι οι τέσσιροι, κουντέψαν να μας παν

ή τας πιδάκι ν, ή επί ταν…
ήταν η μοίρα μας καλή:
Γερμαναράδις, Ιταλοί,
οι δυο πααίναν σιαμπρουστά
κι πίσου ιρχόνταν, κουνιστά
σα φίλοι, φίλοι – καραφίλοι
οι δυο, οι άλλοι μας οι φίλοι:
Άγγλους κι Μπρούκλης αγαζές
χορός, καντρίλλιες κι «σανζέ»…

σανζέ κι φίλοι – κι τουν ουχτρό σ'…
μπιζέλια πριν, μπιζέλια τρως,
πείνα και δίψα κι λουρί
κ' οι πλούσιοι στου κιμέρι φλουρί.

- Γιαγιά, κι πούν' οι τρεις μιγάλοι
που θα γιομίσουν το τσουκάλι;

- Βάστα, πιδί μ' αγάλι – αγάλι,
του παραμύθι θέλει προυσουχή
κι θα του πάρου απ' την αρχή:

Τότις στα χρόνια τα δεινά
που ζούσαμε στην κατουχή,
ασκώθ'καν τρεις κι οι τρεις Ρουμιοί
τρεις ντόπιοι, τρεις ντρέτοι
κι καν καν άλλοι
κι φτιάκανι τσι Τρεις Μιγάλοι:

Ένας του Ε…, ου άλλους Α….
- ταϊρνά – ταϊρνά
σβούρα τ' αδράχτι στριφουιρνά –
πάρι την πλάκα κι κοντύλι,
στέκα ν' ανάψου του καντήλι,
να κάνουμε μια προσευχή
για τσ' ψυχές πόχουν χαθεί…

- Λοιπόν, που μείναμε, νενέ,
- στου Α… πουμείναμ' αγγονέ
του Μι, του τρίτου, στη γραμμή:
ΕΑΜ – ΕΑΜ αντιλαλεί
όλ' η Ελλάδα μια φουνή…

Κι έλεγ’ ετούτην η φωνή:
να συνταχτούν οι ταπεινοί
να δώκουν όλοι μαζί του χέρι,
τα μάτια κει ψηλά, στ’ Αστέρι,
κι να κινήσουν στη γραμμή
κόντρα σε πείνα, Όχτρό, θανή…

Το Ε για όλο το μελέτι,
όλο το Έθνος στη γραμμή
του Α, πιδί μ’ για Λιφτιριά,
του Μ, μέτωπο κόντρα στο δοβλέτι,
- ξένοι κι ντόπιοι πολλά τα έτη…
που μας ετάιζε μ’ ελιά,
μ’ ελιά κι τάδε βασιλιά…

Γράφτ’ το, αγγονέ, γράφ’ το καλά,
δεν ξέρω γράμματα πολλά,
μα γράφτ’ έτσι ζουγραφιστό
να το τηρώ, να τ’ αποσπώ…

ΕΑΜ, ΕΑΜ!... σα μεγαλώσ’
κι φύβγουν όλα τα δεινά
- ταϊρνά – ταϊρνά,
σβούρα τ’ αδράχτι στριφουιρνά….-
μεσ’ τσ’ πλατέες θα του βλέπ’ς,
να μι θυμάσι που στο λέω,
- μη μι τηράς τώρα που κλαίω…-
σε μάρμαρα να ξεφυτρώνει
σαν τώρα του Κολοκοτρώνη!

ΣΠΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΤΑΣΟΣ

ΠΡΟΣΩΠΑ

Πρόσωπα
Με το σχήμα της ελπίδας μας
Που η Λευτεριά
Γέρνει απάνω τους μ' εμπιστοσύνη.

Σεμνά πρόσωπα
Σημαδεμένα από το μόχτο
Που γυρεύει δικαίωση.

Στα μάτια τους καθρεφτίζεται ο ουρανός
Και το ώριμο στάχυ
Στα μάτια τους το όνειρό μας ξαναζεί.

Περήφανα πρόσωπα
Σαν τις απάτητες κορφές
Στο βουνό που διαφεντεύει τα ύψη.
Τραχειά πρόσωπα
Αυλακωμένα από τις αστραπές
Καθώς βαδίζουν ενάντια.

Στα χείλη τους
Καλοβολεύεται το χαμόγελο
Σαν το παιδί στου πατέρα τα γόνατα.

Πονεμένα πρόσωπα
Που η αγωνία τα διαπότισε
Χωρίς ποτέ να τα κερδίσει.

Άγρυπνα πρόσωπα
Πάνω απ' τη σιωπή
Σε μια αμφίβολη μέρα.

Στο μέτωπό τους η νύχτα γκρεμίστηκε
Το μέτωπό τους δεν έσυψε ποτέ
Παρά μονάχα στην αγάπη.

Απ' τα βάθη του χρόνου

Ξεκινάει η γνώση
Δοξάζοντας το φως.

Σοφά πρόσωπα
Βυθισμένα στη μνήμη
Που δε βρίσκει ανάπαψη.

Τότε που η σκόνη
Είχε σκεπάσει της πλατείας το άγαλμα
Τότε που το νερό μας στέρεψε στην πηγή
Τότε που ο ουρανός προδόθηκε.
Στη στεριά και στη θάλασσα
Και στο πρώτο γιουρούσι.

Ορθά πρόσωπα
Φωτισμένα
Στης θυσίας το θρίαμβο.

ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΠΙΘΕΣΗ

Δεν είναι μόνο
Που ένα χαμόγελο παιδικό
Κάπου κρυώνει μεσ' στη νύχτα.
Δεν είναι μόνο που ο ουρανός μας προδόθηκε.

Σ' αυτό το στόμα
Τώρα ο χρόνος ακουμπάει τη μνήμη του.
Είμαστε υπεύθυνοι για τη μέρα που θα 'ρθει.

Εσύ που έπεσες
Πάνου στο πεζοδρόμιο των περασμένων ημερών
Έχεις τη θέση σου
Μπροστά σε σένα σκύβω εγώ με σεβασμό.

Κι όπως εγώ
Δεν ξέρω τ' όνομά σου
Ούτε τι χρώμα έχουνε τα σκοτωμένα μάτια σου
Κι όπως εγώ

Άι, σκλαβωμένο στήθος
Τον πιο κρυφό σου στεναγμό
Άσε απόψε

Πίσω απ' τα σίδερα της φυλακής σου να ξεφύγει
Απόψε ξαγρυπνώ.

Πούθε ξεκίνησε
Τούτ' η αδυσώπητη πορεία
Του θριάμβου;
Ακούω τα οργισμένα βήματα που πλησιάζουν.

Δεν μπορείς
Πίσω απ' το παραπέτασμα της νύχτας
Να κρύψεις το θλιβερό σου μούτρο
Δολοφόνε
Το φως ανελέητα απλώνεται.

Τώρα πια
Η χαρά
Πάνου σ' όλα τα πρόσωπα
Θα σκορπίσει τα άνθη της.

Σου χαμογελώ
Σε βλέπω στο πλάι μου
Πριν απ' την τελευταία επίθεση
Προχωράμε.

ΜΑΝΟΛΗΣ ΓΛΕΖΟΣ

Αυτός ο δρόμος τελειώνει στο θάνατο
Αυτός ο δρόμος τελειώνει στη Δόξα
Ούτε το θάνατο
Ούτε τη Δόξα απόψε σκέφτεται.

Κι όμως απόψε
Μπορεί μια σφαίρα
Να τρυπήσει το στήθος του
Κάτω απ' το στήθος του η καρδιά του είναι σίγουρη.

Απόψε προχωρεί
Φεγγάρι του σκλαβωμένου Ουρανού
Μη βγεις απόψε
Βλέπω τον ίσκιο του πάνω στην άσφαλτο
Απόψε προχωρεί.

Τα μάτια του καρφώνουν το σκοτάδι
Στα μάτια του όλα τα πεινασμένα παιδιά χαμογελάνε
Στα μάτια του το πείσμα και η σιωπή
Μη βγεις φεγγάρι.
Ο ίσκιος του ξεφεύγει την περίπολο
Κρύβεται στις γωνιές
Απόψε προχωρεί.

Η λόγχη του φρουρού στα σύννεφα
Ο φρουρός αγρυπνάει.

Ένα βήμα
Μόνο ένα βήμα ως το θάνατο
Ένα καινούργιο βήμα προς τη Δόξα.
Ούτε το θάνατο
Ούτε τη Δόξα απόψε σκέφτεται.

Και να που απόψε
Κάτω απ' το σκλαβωμένο ουρανό
Έφτασε εκεί
Ο άνθρωπος που η ιστορία εμπιστεύτηκε τα χέρια του.
Σ' αυτόν τον άνθρωπο
Στην ιερή εικόνα του ανθρώπου που σας λέω
Οι μέρες που έρχονται θα σκύψουνε με σεβασμό
Σ' αυτές τις μέρες
Βλέπω τα μάτια του παιδιού
Σκυμμένο πάνω απ' την εικόνα
Το παιδί εκπλήσσεται
Και η εικόνα μας λέει:

«Τότε που το ψωμί γύρευε τον προστάτη του
Τότε που η ελπίδα απαγορευόταν στα πρόσωπα
Κάτω από έναν ουρανό
Σκυθρωπό και αμφίβολο
Ένας άνθρωπος που η ιστορία εμπιστεύτηκε
Κείνο το βράδυ
Με τα δικά του χέρια
Κουρέλιασε τη σημαία του εχθρού
Και η σημαία απ' το βράχο έπεσε
Σα να 'πεφτε από τον κόσμο το σκοτάδι.

Ένας άνθρωπος

Η ιερή εικόνα του ανθρώπου
Που η μνήμη διατήρησε»

Ο θρίαμβος ξεστόμισε την τελευταία λέξη του
Το χαμόγελο ολόκληρο
Από χείλη σε χείλη
Η αλήθεια δοξάζεται.

ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ ΜΑΡΚΟΣ

(1872-1939). Απόστρατος αξιωματικός και λογοτέχνης, που γεννήθηκε στη Λαμία. Υπηρέτησε στο Πολεμικό Ναυτικό και μετά την αποστρατεία του διατέλεσε νομάρχης Κέρκυρας και Γενικός Διοικητής Χίου, κατά το χρονικό δε διάστημα 1924-1935 έγινε διευθυντής της Εθνικής Βιβλιοθήκης. Υπήρξε ιδρυτικό μέλος του Εκπαιδευτικού Ομίλου(1910) και της εταιρείας «Η Εθνική Γλώσσα», που είχε ως στόχο της την επικράτηση της δημοτικής γλώσσας. Στα γράμματα πρωτοφάνηκε το 1894 με το ψευδώνυμο Στέφανος Ραμάς. Έγραψε πεζά και σονέτα, τριολέτα, τερτσίνες, δεκάστιχα κ.λπ. Έργα του «Τα παλιά και τα καινούργια», «Λοξοί στρατοκόποι», «Αν είχαμε παιδεία ελεύθερη», «ο Εκπαιδευτικός», «Όμιλος και οι κίνδυνοι της καθαρεύουσας» κ.α.

ΑΝΑΠΗΡΟΣ

Λεβέντης και πασίχαρος, με όψη
παρθενικιά και το κορμί τσιλίκι,
κίνησε οχτρούς να σφάξει και να κόψει,
που χίμηξαν στα σύνορα, άγριοι λύκοι.
Στο λόχο του σαν Αϊ Δημήτρης λάμπει.
Τον έβλεπαν παντού, χωρίς νταηλίκι,
στερνό απ' τη μάχη να βγει, πρώτος να μπει.
Και φτιάνανε οι συντρόφοι του τη φήμη,
που τα βουνά τη διαλαλούν κι οι κάμποι,
του Ήρωα, που χρόνια ζούσε σαν αγρίμι
μεσ' στον κράτος του ζόφου και του τρόμου…
Στη χώρα τώρα, ανθρώπινο συντρίμμι,
μ' άκουρα τα μαλλιά κι όψη Προδρόμου
τον είδα, ως να συμβόλιζε τη Νίκη,
να στέκεται καταμεσής του δρόμου
πα στο δεξί ακουμπώντας δεκανίκι
και κήρυγμα ν' ακούει με χαζό γέλιο,
κινώντας, αντίς χέρι, άδειο μανίκι,

της ειρήνης κι αγάπης το Ευαγγέλιο.

ΦΙΛΗΝΤΑΣ ΜΕΝΟΣ

(1870-1934). Ο Μένος Φιλήντας γεννήθηκε στην Αρτάκη Κυζίκου. Ολοκλήρωσε τις εγκύκλιες σπουδές του στο Διδασκαλείο της Θεσσαλονίκης, η οποία ήταν τότε τουρκοκρατούμενη και εργάστηκε ως δάσκαλος σε διάφορες πόλεις της Τουρκίας. Από νωρίς εντάχτηκε στο δημοτικιστικό Αγώνα και το 1901 βραβεύτηκε σε γλωσσικό διαγωνισμό της εφημερίδας Άστυ, προκηρυγμένο από τον Ψυχάρη, με το έργο του Γραμματική της ρωμαίικης γλώσσας, το οποίο τυπώθηκε αργότερα σε δύο τόμους. Διώχτηκε και φυλακίστηκε για τη δράση του. Από το 1913 και ως το τέλος της ζωής του έζησε στην Αθήνα.

ΚΥΝΗΓΟΣ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ

Μακριά η μπόρα του πολέμου
άπνοο σε σώριασε, ω καλέ μου,
και δε μας μεριμνάς. Ήρεμα
οι ανεμώνες τα' ώριο σου το αίμα
ρουφήξαν. Τα περδίκια τώρα
πίνουν σου απ' τ' άνθια κι ενώ τώρα
βόσκει άφοβα ο λαγός παρέκει,
σαπίζει δίπλα το τουφέκι.

ΦΡΑΓΚΙΣΚΑΤΟΣ ΚΩΣΤΑΣ

Ο ποιητής, μεταφραστής και δοκιμιογράφος Κώστας Φραγκισκάτος γεννήθηκε το 1907 στον Πειραιά, αλλά καταγόταν από την Κεφαλονιά. Σπούδασε λογιστικά και εργάστηκε σε τράπεζα. Συμμετείχε ενεργητικά στην Αντίσταση και διώχθηκε λυσσαλέα για τις αριστερές του ιδέες. Το 1949 καταδικάστηκε από έκτακτο στρατοδικείο σε ισόβια. Πέρασε τη ζωή του στις φυλακές και στις εξορίες και πέθανε δυο χρόνια αφότου είχε απελευθερωθεί, το 1962, μη έχοντας προλάβει να τυπώσει μεγάλο μέρος του έργου του. Πρόλαβε να τυπώσει το ποιητικό έργο «Πέλειες», την ανθολόγηση «Ασιάτες λογοτέχνες και ποιητές», καθώς και αρκετά ποιήματα, δοκίμια και λαογραφικές μελέτες σε διάφορα περιοδικά.

ΤΟ ΞΥΛΙΝΟ ΑΛΟΓΟ

Τ’ άτιμο με τη χαίτη τη χαρτένια
δεν είναι ψεύτικο, στο λέω αλήθεια.
Ήρθ’ από χώρα μου εκεί παραμυθένια
κι έχει ζωή στα ξύλινά του στήθια.

Ήρθε ν’ ανέβεις! Μπρος! Ψηλά στο θώρι
αφίξ’ του τα γκέμια μεσ’ στα δυο χεράκι.
Σπηρούνιασ’ το βαθιά, γλυκό μου αγόρι
για να πηδήσει φράχτες και χαντάκια.

Να τρέξετε όσο φτάνει ανθρώπου μάτι,
περ’ από λόγγους κι άγρια ποτάμια,
στο σκυθρωπό να φτάσετε παλάτι,
που ζώνουν μαύροι δράκοι με πλοκάμια.

Και να νικήσεις! Όμορφος στη σέλλα –
αλύπητα χτυπώντας τα θεργιά!
Να φτάσεις! Και ν’ αρπάξεις την κοπέλα
τη ρήγισσα, μα σκλάβα, Λευτεριά!

Και να φέρεις πάλι, μεσ’ στη χώρα
καβάλα στ’ άτι, οι δυο, γλυκό μου αστέρι
τη χώρα, που ρημάζουν λύκοι τώρα
κι εσύ, της Λευτεριάς να γίνεις ταίρι.

ΧΑΊΝΕ ΚΡΙΣΤΙΑΝ ΓΙΟΧΑΝ ΧΑΪΝΤΡΙΧ

(1797 – 1856). Γερμανός ποιητής και δοκιμιογράφος, που γεννήθηκε στο Ντύσσελντορφ από εβραίους γονείς. Σπούδασε οικονομικά και νομικά και το 1821 άρχισε να δημοσιεύει ποιήματα. Έγινε διάσημος με το τετράτομο «Εικόνες από ένα Ταξίδι» και το «Βιβλίο των Ασμάτων» το 1827. Το 1825 έγινε χριστιανός για να αποκτήσει το δικαίωμα στη γερμανική υπηκοότητα, πράγμα που τον αποξένωσε από τους ανθρώπους της φυλής του, ενώ οι επαναστατικές του αντιλήψεις, τον απέκλεισαν από τη δυνατότητα να εργασθεί στη Γερμανία. Αυτοεξορίστηκε στο Παρίσι μετά την επανάσταση του 1830 και εγκαταλείποντας την ποίηση ασχολήθηκε με την πολιτική. Έγινε ηγέτης του κοσμοπολίτικου δημοκρατικού κινήματος και άφησε εκτεταμένο συγγραφικό έργο για τη γαλλική και γερμανική κουλτούρα. Πέθανε στο Παρίσι.

ΑΧ! ΤΙ ΚΑΛΟΙ

Αχ, τι καλοί οι καλοθελητές μου.
μου ’δωσαν συμβουλές με προθυμία.
Μου είπαν να μη βιάζομαι ποτέ μου
και: θα ’χω όλη τους την προστασία.

Τι προστασία!... αν ήμουν πεθαμένος,
θα είχα από την πείνα μου ψοφήσει,
αν δεν βρισκόταν κάποιος, ο καημένος,
να με κοιτάξει και να με φροντίσει.

Καλή του ώρα! Μού ’δωσε να ζήσω,
να φάω και να πιώ. Δεν το ξεχνάω.
Κρίμα που δεν μπορώ να τον φιλήσω…
γιατί είμαι εγώ ο ίδιος που το κάνω.

ΧΙΚΜΕΤ NAZIM PAN

Έζησε από το 1902 έως το 1963. Ήταν σημαντικός Τούρκος ποιητής και γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη. Άρχισε τις σπουδές του στη Σχολή Ναυτικών Δοκίμων Χάλκης για να τελειώσει, διωγμένος από την Τουρκία, με πολιτικές επιστήμες στη Μόσχα. Μαρξιστής χρησιμοποίησε την ποίησή του και τη γραφίδα του γενικά υπέρ του κομμουνιστικού ιδεώδους και του επαναστατικού ιδανικού. Υπέστη πολλούς διωγμούς και φυλακίσεις, χωρίς να μπορέσει να στεριώσει στην πατρίδα του. Το 1951 εγκαταστάθηκε και πάλι, οριστικά πια, στη Σοβιετική Ένωση. Στα έργα του, τραγούδησε τον πόνο και τους καημούς των καταπιεσμένων.

(Φίλοι κι αδέλφια της ψυχής μου. Εσείς που πέσατε στις φυλακές και στα νησιά τησκόλασης, που σας κρατάν αλυσωμένους μες στα στρατόπεδα συγκέντρωσης γιατί πολεμάτε για την ανεξαρτησία, το ψωμί και τη λευτεριά του ελληνικού λαού, δεχτείτε την αγάπη και τον θαυμασμό μου.
Οι λαοί της Τουρκίας και της Ελλάδας έχουνε τους ίδιους θανάσιμα μισητούς εχθρούς:
τον αγγλοαμερικάνικο ιμπεριαλισμό και τους ντόπιους λακέδες του.
Οι λαοί της Τουρκίας και της Ελλάδας, φιλιωμένοι ο ένας με τον άλλο, με τη βοήθεια των φιλειρηνικών λαών όλου του κόσμου, θα τσακίσουνε στο τέλος αυτούς τους εχθρούς τους. Αυτό το πιστεύω. Ο δικός σας ένδοξος αγώνας είναι μια από τις πιο λαμπρές αποδείξεις ότι
θα νικήσει η υπόθεση της ειρήνης, του ψωμιού και της λευτεριάς.
Σας σφίγγω όλους μ' αγάπη στην αγκαλιά μου.")

NAZIM ΧΙΚΜΕΤ 10/8/1951 Βερολίνο

Το παραπάνω μήνυμα του Χικμέτ προς τον ελληνικό λαό είχε μεταδοθεί ραδιοφωνικά στη διάρκεια της δίκης του Νίκου Μπελογιάννη.

Η ΠΕΜΠΤΗ ΜΕΡΑ ΑΠΕΡΓΙΑΣ ΠΕΙΝΑΣ

Αδέρφια μου,
αν δε μπορέσω να σας πω στα ίσα
αυτό που θέλω να σας πω,
συμπαθάτε με.
Έχω ζαλιστεί, το κεφάλι μου στριφογυρίζει.
Όχι από ρακί.
Από την πείνα, μικροπράγματα.

Αδέρφια μου,
απ' την Ευρώπη, απ' την Ασία, απ' την Αμερική,
δεν είμαι ούτε φυλακή, ούτε σε απεργία πείνας.
Τώρα, το Μάη, ξάπλωσα πάνω στη χλόη, τη νύχτα.
Τα μάτια σας τόσο κοντά πάνω απ' το κεφάλι μου,
λάμπουνε σαν αστέρια.
Και τα χέρια σας, είναι σαν ένα μόνο χέρι
μέσ' στη φούχτα μου.
Σαν το χέρι της μάνας μου,
σαν το χέρι της αγαπημένης,
σαν το χέρι της ζωής.

Αδέρφια μου,
άλλωστε ποτέ σας δε μ' εγκαταλείψατε,
ούτε μένα, ούτε τη χώρα μου, ούτε το λαό μου.
Όσο αγαπώ τους δικούς σας,
αγαπάτε κι εσείς τους δικούς μου, το ξέρω.
Ευχαριστώ, αδέρφια, ευχαριστώ.

Αδέρφια μου,
δεν τόχω σκοπό να πεθάνω.
Αν με δολοφονήσουν
Εγώ θα εξακολουθώ να ζω, ανάμεσά σας, το ξέρω.
Θα βρίσκομαι μέσα στους στίχους του Αραγκόν
- στο στίχο του που μιλά για τις όμορφες μέρες
που θα ρθούνε.

Θα βρίσκομαι μέσα στου Ρόμπσον τα τραγούδια
και πάνω απ' όλα
και το πιο όμορφο,
θα βρίσκομαι μέσα στο νικητήριο γέλιο των συντρόφων μου
ανάμεσα στους εκφορτωτές της Μασσαλίας.
Για να σας πω την αλήθεια, αδέρφια μου,
Είμαι ευτυχισμένος, ως τα μπούνια ευτυχισμένος.

1950

Ο ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΑΙΩΝΑΣ

Έλα να κλείσουμε τα μάτια αγαπημένη
κι ας ξυπνήσουμε σ' εκατό χρόνια…
Όχι
Δεν είμαι μόνος.
Κι ο αιώνας μου δε με φοβίζει.
Ο αιώνας μου,
άθλιος και κόκκινος από ντροπή
ο αιώνας μου, ηρωικός γιομάτος δύναμη.

Ποτέ μου δε νόμισα
πως γεννήθηκα νωρίς.
Είμαι παιδί αυτού του αιώνα
κι είμαι περήφανος
να είμαι εδώ που είμαι
- στο λαό μου –
Πολεμώντας για ένα καλύτερο αύριο.
Αυτό μου αρκεί.
Αγαπημένη, σ' εκατό χρόνια…
Όχι
Μόνο τώρα.
Ο αιώνας μου, του θανάτου και της ανάστασης
ο αιώνας μου, του μέλλοντος και της εμπιστοσύνης…

Η φοβερή νύχτα διαλύθηκε απ' τις κραυγές της αυγής,
ο αιώνας μου θα λάμψει στο φως του ήλιου
όπως τα μάτια σου, αγαπημένη.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

Το μεγάλο εθνικό ξεσήκωμα που με την έναρξη του πολέμου του 1940 συνεπήρε την Ελλάδα, μα και το πένθος που απλώθηκε ύστερ' από λίγους μήνες στη σκλαβωμένη χώρα, μαζί με την ατσαλένια διάθεση του λαού μας για τη λευτεριά, ήταν φυσικό να συγκινήσουν την ποιητική λαϊκή ψυχή και να την οδηγήσουν σε λυρικές συνθέσεις, όμοιες μ' εκείνες, που και σε παλιότερες εποχές είχε εμπνευστεί.

Τα λαϊκά τραγούδια του πολέμου και της κατοχής, όπως και της αντίστασης από το 1940 ως το 1944 είναι πολλά κι αξιόλογα. Από τον φαντάρο που ξεκίνησε γεμάτος ενθουσιασμό να πάει στην Αλβανία να πολεμήσει κι ύστερα ν' ανέβει στο βουνό να χτυπήσει τον κατακτητή, ως το γέρο του χωριού και την κοπέλα που τους περίμεναν, όλοι εσκάρωσαν κάποτε ένα τραγούδι και το είπαν συντροφεύοντας τον ενθουσιασμό ή τον πόνο τους.

Τέτοια τραγούδια φτιάχτηκαν πολλά, μα δεν ξέρουμε αν μαζεύτηκαν ή αν εξακολουθούν να σώζονται στη μνήμη του λαού μας. Ευτυχώς κυκλοφόρησαν τα πρώτα χρόνια ύστερ' από την απελευθέρωση μερικές έντυπες συλλογές, που πρόσφεραν σημαντική υπηρεσία στον τομέα αυτόν του λαϊκού τραγουδιού. Μια συμπληρωματική συγκέντρωση και δημοσίευση όσων ακόμα διατηρούνται στη μνήμη ή σε χειρόγραφα, θα ήταν πολύτιμη προσφορά.

Η Ε.Τ. αναδημοσιεύει με την ευκαιρία της φετινής 28ης Οκτωβρίου μερικά τέτοια τραγούδια, παρμένα από τις συλλογές των: Νίκου Β. Σφυρόερα «Απεραθίτικα πολεμικά τραγούδια» (Αθήνα 1946) και Μ. Δημητρίου «Τραγούδια της Αντίστασης» (Αθήνα 1946) και από το «Αρχείο Εθνικής Αντίστασης» (Τεύχος Α' – Απρίλης 1946).

ΑΠΕΡΑΘΙΤΙΚΑ

Είναι γνωστό, ότι σε μερικούς οικισμούς της χώρας μας, κυρίως νησιώτικους, άνθισε κι έφτασε σε μεγάλη ακμή το δεκαπεντασύλλαβο λαϊκό δίστιχο. Αυτοσχέδιο κι αυθόρμητο δημιούργημα των απλών ανθρώπων του βουνού και του κάμπου, διακρίνεται για την ποιητική, γλωσσική και νοηματική του ομορφιά και για την άψογη ομοιοκαταληξία του. Ανάμεσα σ' αυτούς τους τόπους συγκαταλέγεται και το χωριό Απεράθου της Νάξου με τα απεραθίτικα λαϊκά δίστιχα που κατακλύζονται από εικόνες και παρομοιώσεις. Με τα έμμετρα δημιουργήματα των κατοίκων του έχουν ασχοληθεί πολλοί επιστήμονες και άλλοι μελετητές κι έχουν παρουσιάσει αξιόλογες σχετικές μελέτες και συλλογές. Παραθέτω εδώ λίγα δίστιχα του χωριού αυτού επιλεγμένα έτσι, ώστε να περιέχουν παραστατικές εικόνες και παρομοιώσεις.

ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΤΟΥ 1940

I.

Βοήθα Παναγία μου, βοήθησε Θεέ μου,
οι Έλληνες να πάρουνε τη νίκη του πολέμου.
Ω, Παναγία Ντηνιακιά, των Ιταλών οργίσου,
Ποπνίξανε την «Έλλη» μας τη μέρα της γιορτής σου.
Κατάστρεψε τσι Ιταλοί, να φύγουν απ' τη μέση
που καίνε γυναικόπαιδα χωρίς ναν τωνε φταίσι.
Ρίξε, Θεέ μου, μια φωτιά, κάψε το Μουσολίνι,
που θα γλυτώσωμεν εμείς και θα σωθούν κι εκείνοι.
Λυπήσου τη λεβεντουριά, π' αθώο αίμα χύνει
και ρίξε πύρινη φωτιά, κόψε το Μουσολίνι,
γιατί ν' αυτός η αφορμή και κλαίν πολλές μανάδες
και λεβεντιές στα σύνορα σκοτώνουνται χιλιάδες.

II.

Σ'τση Αλβανίας τα βουνά, τα καταχιονισμένα,
με τα' αδερφοί μου, που ν' εκεί, να παίρνωσιν και μένα.
Να 'τονε να με παίρνασι και μέν' από κει πάνω,
να τωνε κουβαλώ φαϊ, ζεστά να τωνε κάνω.

III.

Πρέπει να βοηθήσωμε με όρεξη, κοπέλες,
να ετοιμάσωμε των πολεμάρχων μας φανέλες.
Πρέπει να βοηθήσωμε το έργο να τελειώνει,
γιατί τα φανταράκια μας κοιμούνται μεσ' στο χιόνι.
Εκείνοι πολεμούν για μας, πρέπει και μεις και κείνοι
ό,τι περνά απ' τα χέρια μας τση κάθο μιάς, να γίνει.

IV.

Στράβωσέ τονε, Θεέ μου,
που ν' αιτία του πολέμου.
Οι τσολιάδες μας, Φρατέλλοι
Σας εκάμασιν κουρέλι.
Θε να τσι φάμε σα θεριά
κι ας είμαστε και μια χεριά,

που το δίκιο μας ανήκει
και δική μας θα ’ν’ η νίκη.

V.

Τα παιδιά που ’ναι στη μάχη,
Ο Θεός καλά να τα ’χει.
Που πολεμούνε τα παιδιά
να φέρουνε τη λευτεριά.
Φέρε μας τηνε, Θεέ μου,
με το τέλος του πολέμου.

VI.

Ανάθεμα τον πόλεμο
του κόσμου τον καταστρεμό,
Χιλιανάθεμα τσι εκείνοι,
που δε θέλουν την ειρήνη.
Βάλ’ το χέρι σου, Θεέ μου,
δώσε τέρμα του πολέμου.
Άγγλε, Γερμανέ και Ρώσε,
του πολέμου τέρμα δώσε.
Των κρατών διοικητάδες,
λυπηθείτε τσι μανάδες.

ΤΗΣ ΠΕΙΝΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

I.

Τα πράματά μας τα καλά είν' όλα πουλημένα,
κι εφέτο πως θενά ξεχειμωνιάσωμεν κομένα;
Ο σπίτι μας απόμεινε χωρίς ψωμί και λάδι
κι επήγαμε και όλα μας τα ρούχα στο Λιβάδι.
Μη μου γυρεύετε ψωμί, γιατί μπουκιά δεν έχω.
Κι εσείς ακόμ' αντέχετε, μα γω πλιά δεν αντέχω.
Δεν αντέχω πλιά τη γρίνια
Των παιδιώ μ' από την πείνα.

II.

Ώχου, Θεέ, και πως βαστώ
Με το ψωμί το μοιραστό.
……
Νευρασθένεια και φτίση
η κατάσταση θ' αφήσει.
Θα περάσωμεν ακόμα
Έναν έρημο χειμώνα.
Σ' τα' Αξάς το έρημο νησί
δε θα απομείνουν οι μισοί.
Θα θυμούμεστα τα χρόνια
πο δειπνούμα με λεμόνια.

III.

Πάλι, γλυκιά πατρίδα μου, θα δεις τη λευτεριά σου,
γιατί καρδιές ηρωικές έχουνε τα παιδιά σου,
και δεν το καταδέχουνται, πατρίδα δοξασμένη,
να χαίρουνται τα κάλλη σου εχτροί φαρμακωμένοι.
Με τα μηχανοκίνητα μέσα μας πολεμούνε,
Μα τσι ηρωικές καρδιές πόχομε δε νικούνε.

Ένας Απεραθίτης είναι και ο Μανόλης Γλέζος.
ένας ζωντανός θρύλος της ιστορίας του νεότερου Ελληνισμού. Ο Μανόλης Γλέζος, κατά την πολύχρονη διαδρομή του στις λεωφόρους και τις ατραπούς του νεοελληνικού μας γίγνεσθαι, από τα δίσεκτα αλλά και έμφορτα από δόξα και μεγαλείο χρόνια της κατοχής μέχρι σήμερα, έχει διαμορφώσει με μόχθο, με πόνο, με αγώνες και θυσίες πρότυπο απαράμιλλο πολίτη, αγωνιστή, πνευματικού ανθρώπου και Έλληνα. Μια άγρυπνη συνείδηση, με όρθιες και ανοιχτές τις κεραίες της ανθρώπινης και της κοινωνικής ευαισθησίας. Αγωνίστηκε και αγωνίζεται και είμαι βέβαιος ότι θα αγωνίζεται με ανταπάρνηση για τις αξίες και τα ιδανικά που συγκροτούν την πεμπτουσία του πολιτισμού μας, την ελευθερία, τη δικαιοσύνη, τη δημοκρατία, την ισότητα, τον σεβασμό στο περιβάλλον και στα ανθρώπινα δικαιώματα για όλους.

Η πράξη του ήρωα συγχωριανού τους ενέπνευσε την απεραθίτικη ποίηση, λόγια και λαϊκή. Παραθέτουμε ένα χαρακτηριστικό τραγούδι από τα πολλά που γράφτηκαν και ειπώθηκαν στο Χωριό για το κατέβασμα της σημαίας και τα δεινά που τράβηξε στο Ποίημα του Απεραθίτη λογοτέχνη Νίκου Σφυρόερα, που πρωτοδημοσιεύτηκε στο περιοδικό "Τ' Απεράθου", τεύχος 127, Μάιος-Ιούνιος 1988, μαζί με αφιέρωμα στο κατέβασμα της σημαίας.

Στη μαύρη τη νύχτα,
που σκέπαζαν χώρες, στεριές και πελάη
των Ούνων τα στίφη,
στη μαύρη τη νύχτα,
- κι ας ήταν αστρόφωτη νύχτα του Μάη -
που βασίλευε ο τρόμος,
ο φόβος κι η φρίκη,
ακόμα κι επάνω στον άγιο το βράχο,
στον άγιο το βράχο της Ελευθερίας,
ανέμιζε η σβάστικα,
το πανί που έσταζε αίμα
χιλιάδων θυμάτων,
το πανί με το μαύρο το σύμβολο
της σιωπής, της ντροπής,
του θανάτου, της βίας.

Στη μαύρη τη νύχτα αυτή,
λούφαζε ο κόσμος.
Σκοτάδι παντού
και σκοτάδι στην πόλη του φωτός,
την Αθήνα.

Μα ξάφνου μια αχτίνα
στην αυγή της φωτάστραψε.
Τα παράθυρα ανοίξαν
και τα μάτια ξαφνιάστηκαν
από τ' άξαφνο φως,
που στον άγιο το βράχο
"ακτίς αελίου" λες κι έλαμψε.

Δεν ανέμιζε πια η σβάστικα
δίπλα από τον ολόλευκο τον Παρθενώνα
δεν τον μόλυνε το πανί που έσταζε αίμα,
το πανί με το μαύρο το σύμβολο
της ντροπής, της σιωπής,
του θανάτου, της βίας, του δικού μας αιώνα.
Κι όλοι ψέλιζαν ποιά τάχα χέρια,
- της ελπίδας ξεφτέρια -
ποιος Αρμόδιος κι Αριστογείτων
τέτοιο έργο αποτόλμησαν
και τη βία ποδοπάτησαν
στη γη των Μουσών και Χαρίτων.

Και κρυφά μες' στη σιωπή
και τον τρόμο που τα 'σκιαζεν όλα τα πάντα,
το ένα στόμα με τ' άλλο θα πει
ο Μανώλης ο Γλέζος
με τον Λάκη τον Σάντα.

Το είπε ο Μ. Γλέζος σε τιμητική εκδήλωση που του έγινε:

«Ο Ιάκωβος Καμπανέλλης, στο θεατρικό έργου του "Το Μεγάλο μας Τσίρκο" αναδείχνει, στο διάλογο των Πρέσβεων, που κυβερνούσαν την Ελλάδα, τους στόχους του πολιτικού λόγου: ΑΓΓΛΟΣ: Κι' αν επιμένουν να το έχουν; ΓΑΛΛΟΣ: Διότι ως φαίνεται θα το έχουν! ΡΩΣΣΟΣ: Εκεί που φτάσαμε θα το έχουν! ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΣ: Πώς θα δεχτούμε να το έχουν; ΑΓΓΛΟΣ: Βλέπετε τρόπο να μην το έχουν; ΓΑΛΛΟΣ: Εάν το έχουν, χωρίς να το έχουν! ΡΩΣΣΟΣ: Τι εννοείτε έχουν δεν έχουν; ΑΥΣΤΡΙΑΚΟΣ: Εάν νομίζουν ότι το έχουν και εις την ουσία δεν το έχουν. ΑΓΓΛΟΣ: Εάν πιστέψουν ότι το έχουν, είν' εύκολο να μην το έχουν. ΓΑΛΛΟΣ: Αυτοί θα χαίρουν που το έχουν, εμείς θα ξέρουμε πως δεν το έχουν. Αυτά συνέβαιναν το 19ο αιώνα. Είμαστε στις αρχές του 21ου αι. κι εξακολουθούν να συμβαίνουν τα ίδια. Ως πότε; Στ' Απεράθου της Νάξου, στο χωριό μου, υπάρχει, μέσα σε μια παροιμία η απάντηση: "Αλίμονο στον άνθρωπο, άμα μάθει το βούδι τη δύναμη του". Και το μεν βόδι δεν πρόκειται να μάθει ποτέ τη δύναμη του. Ο άνθρωπος όμως;».

ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

I.

(Στις 26.11.1943 στο Μονοδένδρι, 26 χιλιόμετρα από την Σπάρτη προς την Τρίπολη, εκτελέστηκαν 118 πατριώτες ΕΑΜίτες, τα εκλεκτότερα μέλη της Σπαρτιάτικης κοινωνίας. Ανάμεσά τους ο γιατρός Καρβούνης ο οποίος αρνήθηκε τη χάρη που του δίνανε οι Γερμανοί - είχε σπουδάσει στη Γερμανία - απαιτώντας για να δεχτεί, να μη γίνει καμιά εκτέλεση...)

Αϊτός στον Ήλιο πέταξε, μ' ολόχρυσες φτερούγες
απάνω απ' τον Ταΰγετο κι απάνω από τη Μάνη
κι από βραδύς εκούρνιασε στο δόλιο Μονοδένδρι
εκεί που πέσαν εκατόν δέκα οκτώ λεβέντες
βάγια σούρνει στη μύτη του κι αστέρια στα φτερά του
φωνές και χαιρετίσματα σούρνει στ' ακρόνυχά του
βάζουν μάνες τα κλάματα και σείστει ο κάτου κόσμος
- πάφτε μάνες τα κλάματα - πάφτε τα μοιρολόγια
τι πέφτουν τ' άνθια των δεντρών σκίζουνε τα λιθάρια
κι απάνω στον Ταΰγετο ειν' κι 'άλλα παλικάρια.

II.

(Το χωριό Κοσμάς της Κυνουρίας ήταν ένα από τα προπύργια της αντίστασης στον Πάρνωνα, αλλά και στην Πελοπόννησο. Τον Ιανουάριο του 1944 επέδραμε στο χωριό ισχυρή γερμανική δύναμη και το κατέκαψε. Το παρακάτω αντάρτικο τραγούδι είναι αφιερωμένο στο συμβάν αυτό, δίνοντας παρηγοριά κι ελπίδα στον πληθυσμό.)

Της Καστανίτσας οι ξανθιές τ' Αϊ Βασιλειού οι ρούσες
κι οι μαυρομάτες του Κοσμά οι γαϊτανοφρυδούσες
τα σπίτια σας κι αν κάψανε κι αν πήραν τα προικιά σας
η ανταρτοσύνη ναν' καλά και πάλι θαν' δικά σας.
Τα ρούχα σας μη βάψετε και μη φορέστε μαύρα
κι αν τα χωριά σας γίνανε καινούργια Άγια Λαύρα.
Για πάρτε δίπλα τα βουνά να βρείτε τους αντάρτες
να τους μοιράσετε ψωμί ξανθιές και μαυρομάτες.
Τα βόλια να μοιράσετε να κάψουν τους φασίστες
και τους προδότες του Μοριά και τους αλλαξοπίστες
Λεβέντη Λεβεντάκη και συ ρε Κονταλώνη
το μάθατε μωρέ παιδιά η λευτεριά ζυγώνει.

III.

Ξύπνα, καημένε μου Μωριά,
σήκω και μην κοιμάσαι πιά.
Σήκω, κοντεύει η χαραυγή
σιμώνει ο ήλιος για να βγει.
Τα ντουφέκια σας στο χέρι
πάρτε τώρα νιοί και γέροι.
Τα ντουφέκια σας στο χέρι
πάρτε τώρα καλογέροι.
Σήκω ν’ ακούσεις την αυγή
τη δίκια μας κατακραυγή,
για τη γλυκιά τη λευτεριά,
θα γίνουμ’ όλοι μας θεριά.

IV.

(Ο Γιώργης Τρεμπέλας παλικάρι 30 χρόνων από την Στεμνίτσα, ήταν από τους πρώτους εθνικούς αγωνιστές στην περιφέρειά του. Τον κρέμασαν οι Γερμανοί στη Μεγαλόπολη στο πεύκο της πλατείας το φθινόπωρο του 1943. Τους τον παρέδωσε ο μοίραρχος Καραβίτης.)

Ποιος ειν' άξιος και γρήγορος να πάει στη Στεμνίτσα
πικρό μαντάτο για να πει στη μάνα του Τρεμπέλα
το Γιώργη πιάσαν Γερμανοί μ' αυτόν τον Καραβίτη
τον πάν' στη Μεγαλόπολη στη μέση στην πλατεία
και κει τον εκρεμάσανε απ' το μεγάλο πεύκο
πικρή του ρίξανε θηλιά μαύρη φαρμακωμένη
η Γης αναταράχτηκε και τα πουλιά λουφάξαν
κι ο πεύκος τριζοβόλαγε κι η πλάση αγκομαχάει
θηλιά του ρίξαν στο λαιμό μα η θηλιά νεκόπει
και ξαναδευτερώνουνε και πάλι μεταπέφτει
κι έβαλε ο Γιώργης μια φωνή σ' ένα πουλί που εδιάβη
-Πουλί μου ταξιδιάρικο πουλί ταξιδεμένο
να πας τα χαιρετίσματα στη δόλια μου τη μάνα
χαιρέτα κι όλο το Ε.Α.Μ. και την ανταρτοσύνη
ζήτω και ζήτω η λευτεριά και η δικαιοσύνη
τρίτη θηλιά του ρίξανε και πια φωνή δε βγάνει
Τ' 'ήτανε τούτο π’ο παθες καημένε μου Τρεμπέλα
σε κλαίει όλο το Ε.Α.Μ. και η γλυκιά πατρίδα
σε κλαίει κι η πικρομάνα σου τη νύχτα την ημέρα.
κάθε νιος κάθε κοπέλα
μην ξεχνάτε τον Τρεμπέλα.

V.

ΤΗΣ ΕΛ ΝΤΑΜΠΑ

Θα σας πω μια ιστορία
από την αιχμαλωσία.
Κάποια μέρα του πολέμου,
δεν το πίστευα ποτέ μου.
οι Εγγλέζοι μας κυκλώσαν
με τα τανκς και μας τσακώσαν.
Μας επήραν τα ρολόγια
με το ξύλο, με τα λόγια
στ' αυτοκίνητα μας βάλαν
και την πίστη μας εβγάλαν,
στο Γουδί και στο Χασάνι
κι από κει για το λιμάνι,
μας εβάλαν στο βαπόρι
και για το Πορτ Σάιτ πλώρη.
Μας εφέραν στην Ελ Ντάμπα
και στην πλάτη μας μια στάμπα
Μας εδίναν τη βδομάδα
δυο κουτάλια μαρμελάδα,
μας εδίναν στη δεκάδα
ένα σύκο τη βδομάδα,
μας εδίνανε φυστίκια
πού'τανε για τα κατσίκια,
μας εδίναν και μια στάλα
συμπεπυκνωμένο γάλα.
Δεν ξεχνούσαν οι Εγγλέζοι
το ελληνικό τραπέζι
και μας δίναν τακτικά
και μπιζέλια αρακά.
Δεν το θέλουμε το γάλα
ούτε και τη μαρμελάδα,
μόνο θέλουμε να πάμε
πίσω στη γλυκιά Ελλάδα.
Πίσω σαν γυρίσουμε
ΕΑΜ θε να ψηφίσουμε.
Ζήτω ο λαϊκός στρατός,
Ζήτω και το Κου-Κου-Ε!

ΑΡΧΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

(Τα δύο τραγούδια «Οι Αηβασιλιώτισσες» και «Καλαματιανή» είναι τονισμένα σε μοραΐτικο χορευτικό ρυθμό. Το πρώτο αναφέρεται στο ξεκίνημα του αντάρτικου στη Λακωνία στους πρώτους μήνες της κατοχής, όταν μια ομάδα πατριώτες με επικεφαλής τον Παρασκευά Λεβεντάκη χτύπησαν τους Ιταλούς και βγήκαν στο κλαρί.)

Ο Παρασκευάς Λεβεντάκης γεννήθηκε το 1913 από γονείς αγρότες. Έλαβε μέρος στον πόλεμο του 1940-41. Στην Κατοχή, πολύ νωρίς, εντάχθηκε στο ΕΑΜ. Στις 18 Δεκέμβρη 1942 συμμετείχε στο χτύπημα που έγινε ενάντια στους Γερμανούς για να τους εμποδίσουν να πάρουν την παραγωγή πατάτας από τις αποθήκες του χωριού. Πέτυχαν το στόχο τους σκότωσαν έναν διερμηνέα και τραυμάτισαν έναν Γερμανό. Την οργάνωση της επίθεσης την είχε αναλάβει ο Παρασκευάς Λεβεντάκης, ο οποίος αργότερα ήταν καπετάνιος του ΕΛΑΣ.

I.

ΟΙ ΑΗΒΑΣΙΛΙΩΤΙΣΣΕΣ

Τ’ ακούτε αηβασιλιώτισσες και σεις κοσμιοτοπούλες
το Μάη κρασί μην πίνετε κι έξω μην κοιμηθείτε,
γιατί περνάει Παρασκευάς με όλο του τ’ ασκέρι.
Σέρνει λεβέντες διαλεχτούς κι όμορφα παλληκάρια,
το Ντάρμο Δήμο το θεριό, τους δυο Κοντολωναίους
και το λεβέντη Πρεκεζέ μαζί με τον υγιό του.

II.

ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΗ

Η λευτεριά είναι σχολειό
η λευτεριά είναι σχολειό
και ποιος θα τη σπουδάξει καλαματιανή
και ποιος θα τη σπουδάξει ρούσα και ξανθή.

Πήγα κι εγώ και σπούδαξα
πήγα κι εγώ και σπούδαξα
και βγήκα ένας αντάρτης καλαματιανή
και βγήκα ένας αντάρτης ρούσα και ξανθή.

Ό,τι κι αν είχα τα 'δοσα

ό,τι κι αν είχα τα 'δοσα
γονιούς γνωστούς και φίλους καλαματιανή
γονιούς γνωστούς και φίλους ρούσα και ξανθή.

Και πήρα το ντουφέκι μου
και πήρα το ντουφέκι μου
και στα βουνά μας βγήκα καλαματιανή
και στα βουνά μας βγήκα ρούσα και ξανθή.

ΣΑΤΥΡΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

Τα κόκαλά μου ανοίγουνε
ετούτηνε την ώρα
βλέπω το μπόγια κι έρχεται
από τη μέσα χώρα.
Και μου λέει «κομ-κο(μ)
έλα – έλα να σου πω,
έλα, πάμε στη δουλειά με λάχανα βραστά».

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

Έτσι προσδιορίζονται τα απρόσωπα και ανώνυμα λαϊκά τραγούδια, που δημιουργήθηκαν από την εποχή του Βυζαντίου μέχρι και τις πρώτες δεκαετίες του 19ου αιώνα και εκφράζονται στη δημοτική γλώσσα, απ' όπου προήλθε και ο όρος δημοτικό τραγούδι.
Ο αγράμματος αλλά πεπαιδευμένος λαϊκός ποιητής, ο απλοϊκός χωρικός ή ο τσοπάνης είναι ο δημιουργός του δημοτικού τραγουδιού στο οποίο εκφράζει τον εαυτό του συνδυάζοντας ποίηση και μουσική. Ο λαϊκός ποιητής, στιχουργώντας δίχως τεχνικούς κανόνες, πλάθει το ποίημά του στο μέτρο που του φαίνεται ταιριαστό με την ιδέα του τραγουδιού. Δεν χρησιμοποιεί ομοιοκαταληξία και όπου συναντιέται αυτή σημαίνει ότι είναι νεότερο ή νανούρισμα ή τραγούδι χορού. Ταξινομούνται σε 13 κύκλους: ιστορικά, κλέφτικα, ακριτικά, παραλογές, μοιρολόγια, της αγάπης, νυφιάτικα, νανουρίσματα, βαΐσματα και κάλαντα, της ξενιτιάς, του Χάρου και του κάτω κόσμου, γνωμικά, εργατικά, βλάχικα και περιγελαστικά. Ο συνηθέστερος στίχος του είναι ο δεκαπεντασύλλαβος, που αποτελεί το εθνικό μας μέτρο, χαρακτηριστικό της φυλετικής συνέχειας και της πολιτισμικής κοινότητας των Ελλήνων.

ΚΛΕΦΤΙΚΑ

ΕΝΑΣ ΑΗΤΟΣ

Ένας αητός περήφανος, ένας αητός λεβέντης
από την περηφάνια του κι από τη λεβεντιά του
δεν πάει τα κατώμερα να καλοξεχειμάσει,
μα μένει απάνω στα βουνά, ψηλά στα κορφοβούνια.
Κι έριξε χιόνια στα βουνά και κρούσταλλα στους κάμπους,
Εμάργωσαν τα νύχια του κι επέσαν τα φτερά ρου.
Κι αγνάντιο βγήκε κι έκατσε, σ' ένα ψηλό λιθάρι
και με τον ήλιο μάλωνε και με τον ήλιο λέει:
"Ήλιε για δε βαρείς κι εδώ σε τούτη την αποσκιούρα,
να λιώσουνε τα κρούσταλλα, να λιώσουνε τα χιόνια,
να γίνει μια άνοιξη καλή, να γίνει καλοκαίρι,
να ζεσταθούν τα νύχια μου, να γιάνουν τα φτερά μου,
να 'ρθούνε τ' άλλα τα πουλιά και τ' άλλα μου τ' αδέρφια".

ΟΙ ΚΛΕΦΤΕΣ

Τούτο το καλοκαίρι και την άνοιξη
άσπρα χαρτιά τους γράφουν, μαύρα γράμματα.
"Όσοι κι αν είστε κλέφτες στα ψηλά βουνά,

όλοι να κατεβείτε απ' τον Όλυμπο,
να προσκυνήσετ' όλοι τον Αλή Πασά".
Δύο παλληκάρια μόνο δεν προσκύνησαν.
Επήραν τα τουφέκια, τα λαμπρά σπαθιά,
και στα βουνά ανεβαίνουν, τρέχουν στην κλεφτιά.

Οι κλέφτες επροσκύνησαν και γίνηκαν ραγιάδες
κι άλλοι φυλάγουν πρόβατα κι άλλοι βοσκούνε γίδια
κι ένα μικρό κλεφτόπουλο δε θε να προσκυνήσει.
Το πλάγι πλάγι πήγαινε, τον ταμπουρά λαλούσε:
"Εγώ ραγιάς δε γένομαι, Τούρκους δεν προσκυνάω,
δεν προσκυνώ τους άρχοντες και τους κοτσαμπασήδες,
μον' καρτερώ την άνοιξη, να ρθουν τα χελιδόνια,
να βγουν οι βλάχες στα βουνά, να βγουν οι βλαχοπούλες".

Θέλω να πάρω ανήφορο, να πάρω ανηφοράκι,
να βρω κλαράκι φουντωτό και ριζιμιό λιθάρι,
να γείρω ν' αποκοιμηθώ γλυκόν ύπνο να πάρω.
Μα ιδέ έγειρα, ιδέ επλάγιασα, μα ιδέ τον ύπνο πήρα
Κι ακώ τα πεύκα να βογγούν και τους οξιές να τρίζουν
Και το λεγε λυπητερά σα μαύρο μοιρολόγι.
"Το τι τους, περδικούλα μου και κλαις κι αναστενάζεις;
Μην είν' τους' αυγά σου μελανά και τα πουλιά σου μαύρα;

- Δεν είν' τους' αυγά μου μελανά και τα πουλιά μου μαύρα,
  μόν' κλαίω για την κλεφτουριά, για τους καπεταναίους,
  που τους χαλάει ο Αλή πασάς στα Γιάννενα, στη λίμνη".

Η ΚΑΠΕΤΑΝΙΣΣΑ

Κοιμάται αστρί, κοιμάται αυγή, κοιμάται νιό φεγγάρι,
κοιμάται η καπετάνισσα, νύφη του Κοντογιάννη
μες στα χρυσά παπλώματα, μες στα χρυσά σεντόνια.
Να την ξυπνήσω ντρέπομαι, να τους το πω φοβούμαι,
να μάσω μοσκοκάρυδα να την πετροβολήσω,
ίσως την πάρει η μυρωδιά, ίσως τήνε ξυπνήσει.

Σηκώθη η καπετάνισσα και με γλυκορωτάει:
"Το τι μαντάτα μου 'φερες απ' τους καπεταναίους;
- Πικρά μαντάτα σου 'φερα απ' τους καπεταναίους.
  Το Νικολάκη πιάσανε, τον Κωνσταντή βαρέσαν.
- Πού 'σαι, μανούλα, πρόφτασε, πιάσε μου το κεφάλι,

και δες' το μου σφιχτά σφιχτά, για να μοιρολογήσω.
Και ποιόν να κλάψω από τους δυό; Ποιανού να πω τους χάρες;
Να κλάψω για τον Κωνσταντή ή για το Νικολάκη;
Ήσαν μπαϊράκια στα βουνά και φλάμπουρα τους κάμπους".

ΕΣΕΙΣ ΒΟΥΝΑ, ΨΗΛΑ ΒΟΥΝΑ

Εσείς βουνά, ψηλά βουνά, με τα δασιά κλαριά τους,
με τα πυκνά τα έλατα, το έν' απάνου στ' άλλο
και πύργε τους Καστάνιτσας, όπου βαστάτε κλέφτες,
τους κλέφτες τι τους κάματε, τους Κολοκοτρωναίους;
Όπου φορούν χρυσά σπαθιά, μπαλάσκες ασημένιες
χρυσά 'ν' και τα τουφέκια τους, χρυσά μαλαματένια,
και τα τσαπράζια που φορούν, ούλο μαργαριτάρι.
Κείνοι το Μάρτη εδώ ήσανε και το μισόν Απρίλη
Και την ημέρα τους' Άη Γιωργιού, που 'ναι το πανηγύρι
φίλοι τους επροσκάλεσαν, τους είχανε τραπέζι.
Πάνου πόβαλαν τα φαγιά κι έκαμαν το σταυρό τους,
ψιλή φωνίτσαν άκουσαν, ψιλή φωνήν ακούνε.
Για αφήστε τα καλά φαγιά και πάρτε τα ντουφέκια,
τι οι Τούρκοι τους επλάκωσαν, τι οι Τούρκοι τους επήραν.
Και τα ντουφέκια πήρανε και τα σπαθιά τραβήξαν,
τους Τούρκους εκυνήγησαν, τους κάμαν έναν ένα.

ΒΛΑΧΟΘΑΝΑΣΗΣ

Τρία πουλάκια κάθονται ψηλά στη Βουνιχώρα,
το 'να τηράει τη Λιάκουρα και τους' άλλο την Κωστάρτσα,
το τρίτο το καλύτερο ρωτάει τους διαβάτες:
"Διαβάτες που διαβαίνετε, στρατιώτες που περνάτε,
μην είδατε τους' αρματωλούς και το Βλαχοθανάση,
που γέρασεν αρματωλός, τους κλέφτες καπετάνιος;
-εμείς προψές τον είδαμε στον Έπαχτον απόξω,
δυο μέρες επολέμαγε με Τούρκους τρεις χιλιάδες".

"Ανδρούτσο, τι κλειστήκαμε, σα να 'μαστε γυναίκες;"
Το γιαταγάνι τράβηξε κι ένα γιουρούσι κάνει.
Του πέφτουν βόλια σα βροχή, κανόνια σα χαλάζι.
Τρεις μπάλες του ερίξανε, πικρές φαρμακωμένες.

Η μία τον πήρε στο λαιμό, η άλλη μες στο χέρι
κι η Τρίτη η φαρμακερή τον ηύρε στο κεφάλι.
“Κόψτε μου το κεφάλι μου, να ’χετε την ευχή μου!”

Κι ο Ανδρούτσος βγάνει μια φωνή, πικρή, φαρμακωμένη:
“Παιδιά, τραβάτε τα σπαθιά, κι αφήστε το ντουφέκι,
να μη τους πάρει η Τουρκιά του Βλάχου το κεφάλι,
που γέρασεν αρματωλός, τους κλέφτες καπετάνιος”.

Βλάχο, καλά καθόσουνα ψηλά στη Βουνιχώρα,
θυμήθηκες τα νιάτα σου κι επήρε ο νους σου αγέρα
και τώρα το κεφάλι σου το πήρανε οι Τούρκοι.
Το σεργιανάνε στα χωριά και παίρνουνε μπαξίσι,
στα Σάλωνα οι μπέηδες χούφτες φλωριά κερνάνε.

ΑΚΟΜΑ ΤΟΥΤ’ ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΗ

Ακόμα τούτ’ την άνοιξη,
ραγιάδες, ραγιάδες
τούτο το καλοκαίρι
καημένη Ρούμελη
όσο που να ’ρθει ο Μόσκοβος
ραγιάδες, ραγιάδες
να φέρει το σεφέρι
Μοριά και Ρούμελη .

Δε σας το λέω μωρέ κλεφτόπουλα
για να σας πάρει το παράπονο
δε σας το λέω να κάτσετε στις πέτρες
και να λυπηθείτε
βγάλτε σελώστε το άλογο
ν’ ανέβει απάνω ο καπετάνιος!

Μη γελαστείτε απ’ τον καημό σας
και σας πάρει ο ύπνος
γιατί καινούργια σύννεφα πλάκωσαν την πατρίδα!
Μαύρα στριφτοπλεγμένα σύννεφα
Κρέμονται σα μολύβια
πάνω από μας, πάνω απ’ τα σπίτια μας,
πάνω απ’ τους τάφους των παιδιών μας!

Γίνεται ο ήλιος κόκκινο φεγγάρι,
τα βουνά μας βάζουν τους γκρίζους τους γυλιούς
το ένα πίσω απ' τ' άλλο
κι ένα πικρό αντιβούισμα βγαίνει από τις χαράδρες.
Κάτι σα μια βουή από θάλασσες
που τις περόνιασε η λύπη.
Κάτι σαν ένας πικρός θόρυβος από μητέρες
που κοιτάζουνε λυπημένες τον ήλιο
και την αγάπη ανάμεσα στον κόσμο συλλογιούνται.

Εδώ σε τούτη την παράξενη χώρα
που τα ποτάμια της, που οι πέτρες της και τα φαράγγια της
τα σύννεφα και τα βουνά της
βγαίνουν μαζί με μας στον πόλεμο
και πολεμάνε και πληγώνονται
εδώ σ' αυτά τα δέντρα που οι αρματολοί κι οι κλέφτες
κρέμασαν τα τραγούδια τους,
- πέθανε ο Μπάιρον!
Πάει καιρός που έχει πεθάνει ο Μπάιρον!
Και μια που έναν απόγονο δεν άφησε
για την Ελλάδα του
τι ήρθαν να κάμουν εδώ σήμερα
οι στρατιώτες της πατρίδας του
για να το ειπούμε στα πουλιά
να του το τραγουδήσουν;

Τους περιμένουμε να 'ρθούν
να μας ξαναφιλέψουν
λίγα λουλούδια από τη γης
του αγαπητού μας Σέλεϋ.

Τ' ΑΝΤΡΕΙΩΜΕΝΟΥ Τ' ΑΡΜΑΤΑ

Τ' αντρειωμένου τ' άρματα δε πάει να πουλιώνται,
τους πρέπει μες στην εκκλησιάν, εκεί να λειτουργιώνται,
πρέπει να κρέμονται ψηλά σ' αραχνιασμένο πύργο,
σκουριά να τρώει τ' άρματα και γη τον αντρειωμένο.

ΤΟΥ ΚΙΤΣΟΥ Η ΜΑΝΑ

Του Κίτσου η μάνα κάθονταν στην άκρη στο ποτάμι,
με το ποτάμι μάλωνε και το πετροβολούσε.
"Ποτάμι, για λιγόστεψε, ποτάμι, γύρνα πίσω,
Για να περάσω αντίπερα, στα κλέφτικα λημέρια,
Πό 'χουν οι κλέφτες σύνοδο κι όλοι οι καπεταναίοι".

Τον Κίτσο τόνε πιάσανε και παν να τον κρεμάσουν,
χίλιοι τον παν από μπροστά και δυο χιλιάδες πίσω
κι ολοξοπίσω πήγαινεν η δόλια του η μανούλα.
"Κίτσο μου, πού είναι τους' άρματα, πού τα 'χεις τα τσαπράζια,
τους πέντε αράδες τα κουμπιά τα φλωροκαπνισμένα;
- μάνα λωλή, μάνα τρελή, μάνα ξεμυαλισμένη,
Μάνα, δεν κλαις τα νιάτα μου, δεν κλαις τη λεβεντιά μου,
μον' κλαις τα 'ρημα τους' άρματα, τα 'ρημα τα τσαπράζια;".

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΤΑΘΑΣ

Μαύρο καράβ' αρμένιζε στα μέρη τους Κασσάντρας.
Μαύρα πανιά το σκέπαζαν και τους' ουρανού σημαία.
Κι ομπρός κορβέτα μ' άλικη σημαία του προβγαίνει.
"Μάινα, φωνάζει, τα πανιά, ρίξε τους γάμπιες κάτου.
- δεν τα μαϊνάρω τα πανιά κι ουδέ τα ρίχνω κάτω.
Μη με θαρρείτε νιόνυφη, νύφη να προσκυνήσω;
Εγώ είμαι ο Γιάννης του Σταθά, γαμπρός του Μπουκουβάλα.
Τράκο, λεβέντες, δώσετε, άπιστους μη φοβάστε".
Κι οι Τούρκοι βόλτα έριξαν κι εγύρισαν την πλώρη.
Πρώτος ο Γιάννης πέταξε με το σπαθί στο χέρι.
Στα μπούνια τρέχουν αίματα, το πέλαο κοκκινίζει,
κι Αλλάχ! Αλλάχ! οι άπιστοι κράζοντας προσκυνούνε.

ΔΙΨΟΥΝ ΟΙ ΚΑΜΠΟΙ ΓΙΑ ΝΕΡΟ

Διψούν οι κάμποι για νερό και τα βουνά για χιόνια,
Διψάει κι η δόλια η Αρετή στα κορφοβούνια,
Δώδεκα μέρες νηστικιά και δέκα διψασμένη.
Κι η μάνα τους τούς έλεγε κι η μάνα τους τούς λέγει:
- Δώσ' μου, Αρετή το λόγο σου για να σ' αρρεβωνιάσω.
- Δε στο 'πα μάνα μια φορά, δε στο 'πα τρεις και πέντε,

δεν πάω στα Καλάβρυτα που ’ναι τα παλληκάρια,
οπού φορούν τα τσάμικα, τους ασημοπιστόλες,
οπού φορούν τους φέρμελες κι έχουν βαριά τουφέκια.

ΠΟΙΟΣ ΕΙΔΕ ΨΑΡΙ ΣΤΟ ΒΟΥΝΟ

Ποιος είδε ψάρι στο βουνό και θάλασσα σπαρμένη;
Ποιος είδε κόρην έμορφη στα κλέφτικα ντυμένη;
Δώδεκα χρόνους έκαμεν αρματολός και κλέφτης,
κανείς δεν την εγνώρισεν, πως ήταν η Διαμάντω.
Μια μέρα και μιαν εορτή και μια λαμπρήν ημέρα
βγήκαν να παίξουν το σπαθί, να ρίξουν το λιθάρι
κι τους επαίζαν το σπαθί, να ρίξουν το λιθάρι,
εκόπη το θηλύκι τους κι εφάνη το βυζί τους.
Τότες ο ήλιος έλαμψε και το φεγγάρι στράφτει
κι ένα μικρό κλεφτόπουλο το βλέπει και γελάει.
- Τους’ τους μωρέ κλεφτόπουλο κι όλο γελάς μ’ εμένα;
Είδα τον ήλιο οπόλαμψε και το φεγγάρι αστράφτει,
είδα και τους’ άσπρο σου βυζί, που ‘ν’ άσπρο σαν το χιόνι.
- Σώπα, μωρέ κλεφτόπουλο και μην το μαρτυρήσεις
και να σε πάρω ψυχογιό, βαριά να σε πλουτίσω,
για να βαστάς το νταμασκί και το χρυσό τουφέκι.
- Εγώ δε θέλω ψυχογιός, βαριά να με πλουτίσεις,
για να βαστώ το νταμασκί και το χρυσό τουφέκι,
μόν’ θέλω σε γυναίκα μου και να με πάρεις άντρα.
Σαν τόνε πιάν’ απ’ τα μαλλιά και τόνε ρίχνει κάτω…
- Άφσε με κόρ’ απ’ τα μαλλιά και πιάσε μ’ απ’ το χέρι
Και να σου γένω ψυχογιός, πιστά να σε δουλέψω.

Τους αντρειωμένους τ’ άρματα δεν πρέπει να πουλιόνται
μόν’ πρέπει τους στην εκκλησιά κι εκεί να λειτουργιόνται,
πρέπει να κρέμονται ψηλά σ’ αραχνιασμένο πύργο,
να τρώει η σκουριά το σίδερο κι η γη τον αντρειωμένο.

Ο ήλιος εβασίλευε κι ο Δήμος παραγγέλνει:
σύρτε, παιδιά μου, στο νερό, ψωμί να φάτ' απόψε,
κι εσύ Λαμπράκη μ' ανιψιέ, έλα κάτσε κοντά μου,
να σου χαρίσω τους' άρματα, να γένεις καπετάνιος.

Παιδιά μου, μη μ' αφήνετε στον έρημο τον τόπο,
για πάρτε με και σύρτε με ψηλά στην κρύα βρύση,
που 'ναι τα δέντρα τα δασιά, τα πυκναραδιασμένα.
Κόψτε κλαδιά και στρώστε μου και βάλτε με να κάτσω
και φέρτε τον πνεματικό να με ξομολογίσει,
για να του πω τα κρίματα, όσα 'χω καμωμένα
δώδεκα χρόνια αρματολός, σαράντα χρόνια κλέφτης.

Και βγάλτε τα χατζάρια τους, φτιάστε μ' ωριό κιβούρι,
να 'ναι πλατύ για τους' άρματα, μακρύ για το κοντάρι.
Και στη δεξιά μου τη μεριά ν' αφήστε παραθύρι,
να μπαίνει ο ήλιος το πρωί και το δροσιό το βράδυ,
να μπαινοβγαίνουν τα πουλιά, της άνοιξης τ' αηδόνια
και να περνούν οι γέμορφες, να με καλημεράνε.

Αχός βαρύς ακούεται, πολλά τουφέκια πέφτουν.
Μήνα σε γάμο ρίχνονται, μήνα σε χαροκόπι;
Ουδέ σε γάμο ρίχνονται, ουδέ σε χαροκόπι,
η Δέσπω κάνει πόλεμο με νύφες και μ' αγγόνια.
Αρβανιτιά την πλάκωσε στου Δημουλά τον πύργο.
"Γιώργαινα, ρίξε τους' άρματα, δεν είν' εδώ το Σούλι.
Εδώ είσαι σκλάβα του πασά, σκλάβα των Αρβανίτων.
Το Σούλι κι αν προσκύνησε κι αν τούρκεψεν η Κιάφα
η Δέσπω αφέντες Λιάπηδες δεν έκαμε, δεν κάνει".
Δαυλί στο χέριν άρπαξε, κόρες και νύφες κράζει.
"Σκλάβες Τουρκών μη ζήσωμε, παιδιά μ', μαζί μου ελάτε".
Και τα φυσέκια ανάψανε κι όλο φωτιά γενήκαν.

Φύσα, μαΐστρο δροσερέ κι αέρα του πελάγου,
να πας τα χαιρετίσματα στου Δράμαλη τη μάνα.
Τους Ρούμελης οι μπέηδες, του Δράμαλη οι αγάδες
στο Δερβενάκι κείτονται, στο χώμα ξαπλωμένοι.
Στρώμα 'χουνε τη μαύρη γης, προσκέφαλο λιθάρια
και γι' απανωσκεπάσματα του φεγγαριού τη λάμψη.

Κι ένα πουλάκι πέρασε και το συχνορωτάνε:
"Πουλί, πώς πάει ο πόλεμος, το κλέφτικο ντουφέκι;
- Μπροστά πάει ο Νικηταράς, πίσω ο Κολοκοτρώνης
και παραπίσω οι Έλληνες με τα σπαθιά στα χέρια".

Γράμματα πάνε κι έρχονται στων μπέηδων τα σπίτια.
Κλαίνε τους' αχούρια γι' άλογα και τα τζαμιά για Τούρκους,
Κλαίνε μανούλες για παιδιά, γυναίκες για τους άντρες.

ΣΤΟ ΜΑΝΙΑΚΙ

Του Φλέσσα η μάνα κάθεται στην Μπόλιανη στη ράχη,
το Κοντοβούνι αγνάντευε και τα πουλιά ρωτάει:
- Πουλάκια μ', αηδονάκια μου, που 'ρχεστε στον αέρα,
μην είδατε το στρατηγό, το Φλέσσ' αρχιμαντρίτη;
- Στα Κοντοβούνια πέρασε και στα Σουλεημοχώρια
και παλληκάρια μάζωνε όλο Κοντοβουνήσιους.
Τα μάζωξε, τα σύναξε, ταμάμου τρεις χιλιάδες.
Καθούνταν και τ' αρμήνευε σα μάνα, σαν πατέρας:
- Εμπρός, εμπρός, μωρέ παιδιά, στο Νιόκαστρο να πάμε,
να κάνομ' έναν πόλεμο με τους στραβαραπάδες
κι αν δε σας ντύσω μάλαμα, Φλέσσα να μη με πούνε.
Κι εκεί ο Κεφάλας τ' έλεγε κι εκεί ο Κεφάλας λέγει:
- Του Μισιριού η Αραπιά στο Νιόκαστρο είν' φερμένη.
- Σώπα, Κεφάλα, μην το λες και μην το κουβεντιάζεις,
να μην τ' ακούσει η διοίκηση, λουφέρες δε μας στέλλει,
να μην τ' ακούσουν τα ορδιά, μιντάτι δεν ερθούνε,
να μην ακούσουν τα παιδιά και τα λιγοκαρδίσεις.
Ακόμα ο λόγος έστεκε κι η συντυχιά κρατούσε
κι η Αραπιά τους έζωσε, μια κοσαριά χιλιάδες.
- Άϊντε, παιδιά, να πιάσουμε στο έρημο Μανιάνι.
Κι αρχέψανε τον πόλεμο απ' την αυγή ως το βράδυ.
- Έβγα, Φλέσσα, προσκύνησε με ούλο σου τ' ασκέρι.
- Δε σε φοβούμαι, Μπραήμ πασιά, στο νου μου δε σε βάνω
και εμέ μιντάτι μόρχονται οι Κολοκοτρωναίοι.
Και τα σπαθιά τραβήξανε και κάμαν το γιουρούσι.
Μια μπαταριά του ρίξανε πικρή, φαρμακωμένη,
το Φλέσσα τον εσκότωσαν μαζί με τον Κεφάλα.
Όσ' είστε φίλοι κλάψετε κι εσείς εχτροί, χαρείτε.

ΠΟΥ ’ΝΑΙ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΤΟ ΣΠΑΘΙ

Τρία πουλάκια κάθονται ψηλά στη Χελιδώνα,
το ’να τηράει την ποταμιά, τ’ άλλο το Κακοσούλι,
το τρίτο το καλύτερο μοιρολογάει και λέει:
- Που ’ναι το Μάρκου το σπαθί, που ’ναι το γιαταγάνι;
Μην είναι χάμω στα κλαριά, μην είν’ στο Κακοσούλι;
- Δεν είναι χάμω στα κλαριά, δεν είν’ στο Κακοσούλι,
μόν’ είναι επάνω στο βουνό, ψηλά στο Καρπενήσι.

ΓΙΑ ’ΝΑ ΖΕΥΓΑΡΙ ΡΟΔΑ

Μια κόρη αθούς αμάδευγε και ρόδα εκορφολόα
και της καρδιάς της τα κρυφά στον κόρφο της τα λέγει.
Κι ο βασιλιάς επέρασεν, ως το κυνήγι πάει,
Ζευγάρι ρόδα της ζητά και τέσσερα του δίνει
Κι εκείνος εντροπιάστηκεν, δίνει της δαχτυλίδι.

Η μάνα της εβίγλιζεν από το παραθύρι.
- Μωρή σκύλα, μωρή άνομη, μωρή γεβεντισμένη
μωρή, και δεν εντράπηκες να πάρεις δαχτυλίδι,
οπού ’χεις δώδεκα αδερφούς και δεκαφτά ξαδέρφια
κι έχεις αρραβωνιαστικό και λείπει σε ταξίδι;
Έννοια σου, νάρτουν, να το πω, να δεις τι ά σε κάνουν.

Έρχονται δώδεκα αδερφοί και δεκαφτά ξαδέρφια.
Ότι και μισοφάασι, κινά και τους το λέει.
Δέρνουν κι οι δώδεκ’ αδερφοί και δεκαφτά ξαδέρφια
κι η μάνα της κι αφέντης της με τα σιδεροσταύλια.
Κατά το ηλιοβασίλεμα η κόρη εψυχομάχα
κι η μάνα της την ερωτά κι ο αφέντης της τής λέει:
- εσύ κόρη ψυχομαχείς, τι ρούχα να σε βάλω;

Θέλεις ταμπά, θέλεις τα θα, θέλεις τα βελουδένια,
θέλεις τα χρυσοπράσινα που σ’ έφερεν ο Γιάννης;
Μήτε ταμπά, μήτε τα θα, μήτε τα βελουδένια
μήτε τα χρυσοπράσινα που μ’ έφερεν ο Γιάννης.
Μον’ θέλω να με θάψετε μ’ αυτά τα ματωμένα,
για να το μάθει ο βασιλιάς, να το γροικήσει η χώρα,
πως μ’ αδικοσκοτώσατε για ένα ζευγάρι ρόδα.

ΕΠΙΚΑ

Ο ΔΙΓΕΝΗΣ

Καβάλα πάει ο Χάροντας
το Διγενή στον Άδη,
κι άλλους μαζί… κλαίει, δέρνεται
τ’ ανθρώπινο κοπάδι.

Και τους κρατεί στ’ αλόγου του
δεμένους τα καπούλια,
της λεβεντιάς τον άνεμο,
της ομορφιάς την πούλια.

Και σα να μην τον πάτησε
του Χάρου το ποδάρι,
ο Ακρίτας μόνο ατάραχα
κοιτάει τον καβαλάρη!

Ο Ακρίτας είμαι, Χάροντα,
δεν περνώ με τα χρόνια.
Μ’ άγγιξες και δε μ’ ένιωσες
στα μαρμαρένια αλώνια;

Είμ’ εγώ η ακατάλυτη
ψυχή των Σαλαμίνων.
Στην Εφτάλοφην έφερα
το σπαθί των Ελλήνων.

Δε χάνομαι στα Τάρταρα,
μονάχα ξαποσταίνω.
Στη ζωή ξαναφαίνομαι
Και λαούς ανασταίνω!

Ζωγράφε, λαμπερόχρωμε,
νησιών, ηρώων, θαυμάτων
και τεχνίτη αρχαιότροπε
των στίχων των γεμάτων!

Απ’ τα σύγνεφα ελεύθερος
σήμερα πέρα ως πέρα
χρυσαπλώνετ’ ο Ἡλιος σου
στον αττικόν αιθέρα.

Και κελαηδεί στα χείλη μου
η ωδή σου πάντα νέα:
«φαίνεται εις τον ορίζοντα
ωσάν χαράς ιδέα».

ΤΟ ΕΠΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΔΙΓΕΝΗ ΑΚΡΙΤΑ

(Απόσπασμα)

Υπόθεση του έργου

Το έργο ξεκινά με την αφήγηση της ιστορίας των γονέων του Διγενή: πατέρας του ήταν ο εμίρης της Συρίας Μουσούρ, ο οποίος σε μια επιδρομή σε βυζαντινά εδάφη άρπαξε την μοναχοκόρη ενός βυζαντινού στρατηγού. Τα πέντε αδέρφια της κοπέλας συνάντησαν τον εμίρη για να ζητήσουν πίσω την αδερφή τους και, επειδή εκείνος αρνήθηκε να την δώσει, ο μικρότερος από αυτούς μονομάχησε μαζί του και τον νίκησε. Ο εμίρης όμως αρνήθηκε να επιστρέψει την κοπέλα. Την παντρεύτηκε, βαφτίστηκε χριστιανός και εγκαταστάθηκε στο βυζαντινό έδαφος· όταν η μητέρα του τον κάλεσε οργισμένη να επιστρέψει στην πατρίδα του εκείνος την επισκέφτηκε και έπεισε εκείνη και την οικογένειά του να ασπαστούν τον χριστιανισμό. Ένα χρόνο μετά τον γάμο γεννήθηκε ο γιος του ζευγαριού, Βασίλειος.

Ο Βασίλειος είχε δείξει από τα παιδικά του χρόνια τις εξαιρετικές ικανότητες και επιδόσεις του σε ασχολίες όπως το κυνήγι: σε ηλικία 12 ετών έπνιξε δύο αρκούδες και σκότωσε ένα λιοντάρι. Όταν ερωτεύτηκε την κόρη ενός στρατηγού, την έκλεψε με την θέλησή της, επειδή οι γονείς της δεν έδιναν την συγκατάθεσή τους, και ο πατέρας της κοπέλας επέτρεψε τον γάμο μόνο αφού ο Διγενής σκότωσε τους πολεμιστές που έστειλε ο στρατηγός για να τον κυνηγήσουν. Η συνέχεια του κειμένου αφηγείται τα κατορθώματα του Διγενή που τον έκαναν διάσημο και για τα οποία του απένειμε τιμές ο βυζαντινός αυτοκράτορας. Σε μία από τις διασκευές του έπους αναφέρεται ότι ήταν σύγχρονος του Αυτοκράτορα Βασίλειου, αλλά δεν είναι δυνατό να διαπιστωθεί με βεβαιότητα εάν πρόκειται για τον Βασίλειο Α΄ ή τον Βασίλειο Β΄, γνωστό ως Βασίλειο Βουλγαροκτόνο. Το μεγαλύτερο τμήμα καταλαμβάνεται από την αφήγηση -σε πρώτο πρόσωπο- των μαχών του Διγενή απέναντι σε έναν δράκο και ένα λιοντάρι που απειλούσε την γυναίκα του και εναντίων των απελατών και της αμαζόνας Μαξιμώς που ήθελαν να την κλέψουν. Εκτός από τα πολεμικά του κατορθώματα ο Διγενής εξιστορεί και δύο περιπτώσεις στις οποίες απάτησε την γυναίκα του: με μια άγνωστη κοπέλα από την Αραβία, την οποία συνάντησε σε κάποια περιπλάνησή του, και με την Αμαζόνα Μαξιμώ, μετά την ήττα της στην μονομαχία. Σε μία παραλλαγή του ποιήματος ο Διγενής

στην συνέχεια σκότωσε την Μαξιμώ από τύψεις. Μετά την δόξα που απέκτησε ο Διγενής αποσύρθηκε σε έναν μεγάλο πύργο που έχτισε στις όχθες του Ευφράτη, όπου και πέθανε σε νεαρή ηλικία, από ασθένεια. Αμέσως μετά τον θάνατό του πέθανε και η γυναίκα του από την θλίψη.

ΔΙΓΕΝΗΣ: *(μ' αργή, βαθιά δονούμενη φωνή σιμώνοντας τα ξώχειλα του λιακωτού και βλέποντας όλα μαζί τα παλληκάρια:)*

Δράκοι μου, καλώς σμίξαμε… Δυο χρόνια τώρα δεν
ειδωθήκαμε… Με κάρφωσαν η αρρώστια βαριά στην κλίνη
και συχνά είδα του θανάτου να στέκει ο Άγγελος αγνάντια
μου όλος μάτια…
Μα αγάλι – αγάλι και στην ίδια την ψυχή μου μ' άνοιξαν
μάτια σαν μπουμπούκια, για να βλέπω πέρ' απ' τα μέτρα της
απόστασης τα πάντα, μα πριν απ' όλα, πάνω απ' όλα, εσάς
παιδιά μου…

Παιδιά απ' τη γνώμη μου… παιδιά απ' την ψυχή μου…
Το τι μας έσμιξε απ' αρχής, το ξέρετε όλοι…

Κι εγώ σε τούτο τον πολύχρονον αγώνα,
που βάνω σύνορο πιο πέρα από τις μάχες
του Παραδείσου το ξανάνιωμα, στις άκρες
μοχθώντας τούτες, τους λαούς που οι βασιλιάδες
χωρίζουν, το ίδιο το έργο ν' ανταμώσω,
κι όλοι μαζί, πρωτοπαλλήκαρα κι' εργάτες,
ανηφορίζουμεν αργά για την κορφή του,
ξάφνου τον Άγγελο αντικρύζω του θανάτου,
κι είναι δυο χρόνια π' αγωνιέμαι να τον μάθω…

Σύντροφοι,
λίγον ακόμα θα καθίσω εδώ κοντά σας.
Τι τον παράδεισο, που του 'ταξα τη ζωή μου
και που βουλήθηκα σ' εσάς να τον αφήσω,
δε θα του ιδώ τα τέλεια σύνορα, αν δεν πάω
ως με του δρόμου την άκρη…
Αϊ, καστροφύλακα… για κοίταξε τα μάκρη,
και μήνυσέ μας, τι αγναντεύεις από πέρα;
Ο Βασιλιάς, ολόγυρά του οι δεσποτάδες,
και πίσω τους ακόλουθοι αρκετοί, βαδίζουν
τούτη τη στιγμή με τους δικούς μας να 'μπουνε
στη βάρκα

που καρτερεί στρωμένη εδώ για να τους φέρει…

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: Μεγάλε Ακρίτα… πολυφημισμένε Ακρίτα…
Δρόμο πολύν αν πήρα να σε ιδώ στην όψη,
λέω, πως αυτός ο κόπος μου δεν πήε χαμένος…
γιατί φοβόμουν μήπως – τέτοια είχαν μαντάτα
στη Βασιλεύουσα ερθεί που την καρδιά μας
αναστατώσαν – μήπως, ίσως απ' την κλίνη
να σηκωθείς στον ερχομό μας δεν εμπόρεις άλλο…
Μα τώρα, να… σε βλέπω, ορθός να με προσμένεις,
κι ελπίζω τούτ' η προθυμιά να μη σε βλάψει…
τι ήρτε καιρός οι κόποι σου ν' αναταμεφτούνε
καθώς αξίζει κι όπως στο μηνύσαμε,
κι ακόμα πρέπει
να σε κοιτάξουνε καλά οι γιατροί μου – γιατί είν' ώρα,
με τη σειρά σου, να ξεγνιάσεις απ' τα χρέη
οπού φορτώθης τα πολλά στους ώμους σου και τούτα
να τα σηκώσει πια στους ώμους του το Κράτος,
- που ν' κ' η δουλειά του – και, σα γειάνεις, με τον τίτλον
οπού σου φέρνω τ' Αρχιστράτηγου, να στέρξεις
στη Βασιλεύουσα να 'ρθεις να ξαποστάσεις,
και να χαρείς και λίγο τη ζωή μαζί μας…

ΔΙΓΕΝΗΣ: Με ειρήνη, διάβα, Βασιλιά… Κι εσείς, αρχόντοι,
με ειρήνη ελάτε… και σχωράτε με αν η γεια μου
δεν μ' άφηκε να 'ρθω να σας δεχτώ πιο κάτου…

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: Και συνταιριάζει η φήμη που ξαπλώθη σ' όλον,
Ακρίτα, το Βυζάντιο, πως στον τόπο τούτο
που τονέ λούζει ο Τίγρης, ο Γεών κι ο Αφράτης,
νειρεύτεις τον παλιό παράδεισο να ξαναπλάσεις…

ΔΙΓΕΝΗΣ: Ποιος είπε τον παλιό; Ο παλιός έχει περάσει…
Απ' τον παλιό παράδεισο ένα σπόρο μόνον
έχω κρατήσει, βασιλιά και τίποτ' άλλο…

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: Μα αλήθεια τ' ονειρεύτηκες ετούτο, Ακρίτα;

ΔΙΓΕΝΗΣ: Δεν τ' ονειρεύτηκα, το χρώσταα στα παιδιά μου.
Το χρώσταα στους λαούς που τους βυζάξαν όλους
την έχτρα, από το γάλα, για τους αδερφούς τους…

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: (άξαφνα κι ενώ στο μεταξύ έχει σκύψει πάλι στο φαϊ, γυρίζοντας για μια στιγμή τα μάτια του τριγύρα σα να μισακούει τα παραπάνω λόγια και ν' αναθυμάται)

Μα που 'ναι , αλήθεια, ο Ιλαρίων; Θαρρώ μαζί του
π' όλα θα τα 'χεις κιόλα, Ακρίτα, κανονίσει…

ΔΙΓΕΝΗΣ: Μα έτσι, είναι, ως είπες… Όλα τα 'χω κανονίσει…

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: Ώστε, λοιπόν, κανονιστήκαν! Γεια σου, Ακρίτα!
Ομπρός, τσουγκρίστε όλοι μαζί μου τα ποτήρια…
Αληθινά είναι της Ανάστασης τραπέζι!...
Ομπρός, στα πόδια σας σκωθήτε
και το ποτήρι σας τσουγκράτε το μ' εμένα…
Στη γεια του Ακρίτα…

ΔΙΓΕΝΗΣ: *(κοιτάζοντας στα πόδια του τον Ιλαρίωνα, σκύβει, τον σηκώνει και τραβώντας από το τραπέζι το ίδιο του το κάθισμα τον βάνει να καθίσει)*

Βασιλιά μου κι άρχοντές μου,
Λιγάκι πριν, σηκώσατε όλοι τα ποτήρια
Για την υγειά μου – δεν είν' έτσι; - και δεν ήπια…;
Τι ένα κρασί που όλης της γης κρασί δεν είναι
δεν ημπορεί τη γεια να δώσει ενός οπόχει
βαριά αρρωστήσει τη χαρά της γης ζητώντας…
Να 'ρτει η στιγμή που θενά μπαίνω και θα βγαίνω
απ' τον παράδεισο της ζωής σαν το θελήσω,
κι οι δυο πλευρές της ίδιας πύλης να 'ναι πάντα,
- ζωή και θάνατος για μένα ορθανοιγμένες…

ΕΝΑΣ ΔΕΣΠΟΤΗΣ: Στο νου του μέσα ο Εωσφόρος
τι άλλος να βάνει απ' τον παράδεισον απ' όπου
ξάφνου γκρεμίστη κατακέφαλα, αποστάτης;

ΔΙΓΕΝΗΣ: Δεν είν' ο ψεύτικος παράδεισος, Δεσπότη,
καθώς τον τάζετε στο Λαό που γονατάτε,
που ξεχειλάει από τα φρένα μου… Είν' ετούτος,
μ' όλα τριγύρα μου πιστά τα παλληκάρια
οπού μοχτήσανε το Νόμο του να στήσουν
κι όλο μοχτούν να τον απλώσουν παραπέρα…

(μικρή σιγή. Γυρίζοντας στους συντρόφους του πούναι ακόμα καθισμένοι στο τραπέζι)

Θυμάστε πώς τον πρωτοβρήκαμε τον τόπο τούτον;

ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΣ: Ασβολωμένο, μαύρο κι άραχλο από την κατάρα
τη θεϊκιά, γιομάτο βάλτο, βρούχο, φίδια,
με το τριβόλι πήχη, σπιθαμή τ' αγκάθι,
σα φάουσα και κακό σπυρί στην γην' απάνω
π' όλο τον κόσμο προχωρούσε να σκεπάσει…

ΤΡΕΜΑΝΤΑ-ΧΕΙΛΟΣ: Μα ξάφνου εσύ, «Παιδιά, μας είπες, την παλιά κατάρα
θα την ξορκίσουμεν εμείς, κι όπως με χέρι
ανήλεο στους γκρεμούς στριμώξαμε τους απελάτες
ν' αναπαφτεί η φτωχολογιά που ζούσε γύρα,
θ' ανασβολώσουμε τη γη από τα βοτάνια
που τη φαρμάκωσαν, θα σπάσουμε τα μπίδια
των ποταμών τα ρέματα π' αναστομώναν
και θα ζέψουμε στον ένα το σκοπό που βγαίνει
καθάριος απ' τις πρώτες τις πηγές της Πλάσης.

ΜΑΥΡΑΪΛΗΣ: Κι' Α! Πως εσφίξαν όλοι τότε το ζουνάρι,
Πάρθοι, Υρκανοί, Σαρμάτες, Άβαροι, Αλανοί, Σκλαβούνοι
πλάι στον ανθό της Ρωμανιάς και με μια γνώμη,
με τσάπα, με κασμά, μ' αλέτρι, με τραγούδι,
όλοι μαζί ανασκουμπωθήκανε τα παλληκάρια
κι ανοίξανε πορειές στον Τίγρη, στον Αφράτη,
ως που μιαν ώραν όλ' η γη, σε βρέφος μ' ανοιχτά τα χείλη
ακούστη να βυζαίνει της ζωής το σύχλιο γάλα,
και ξαφνικά σα μαύρο κάστανον ο κάμπος όλος
απλώθηκ' έτοιμος για τ' όργωμα και για σπορά μπροστά μας…

Ο ΓΙΟΣ ΤΟΥ ΔΡΑΚΟΥ : Και συ στεκόσουν μέρα – νύχτα απάνωθέ μας,
κι έλεες σε κάθε μια αλετριού αυλακιά: «Προχώρα
με το μεγάλο Γεωργό να πας να σμίξεις…
Ξάπλωσε στον κάμπο του Αγαθού και στένεψέ τη
τη χέρσα, στένεψε το θάνατο του κόσμου…»
«Ομπρός, για το μεγάλο πότισμα του κόσμου, αδέρφια!».

ΔΙΓΕΝΗΣ: Όρκο μεγάλο ομώσαμεν, αδέρφια, αλήθεια…
Τον νιόν αυτό παράδεισο που μας αντάμωσε όλους
με τους αγώνες στην αρχή, με το ψωμί κατόπι,

με τις δροσιές του, με τα λούλουδα, με τα πουλιά του,
να τον απλώσουμε στη γην αγάλι – αγάλι,
κι ανατολίτες λαοί κι από τη Δύση να τον σπρώξουν
ακούραστοι μπροστά, κι αντάμα πάντα
το ζωντανό νερό της πίστης μας, αδέρφια,
απ' τους φραγμούς να το λυτρώσουμε τον κόσμο να
ποτίσει…

ΕΝΑΣ ΔΕΣΠΟΤΗΣ: Εκοίταξες καλά, μην ο παράδεισός σου θρέφει φίδι
πο κάτω απ' τις παχιές του πρασινάδες, πιο μεγάλο
και πιο χοντρό απ' το φίδι της παλιάς Εδέμ, Ακρίτα,
που να μαβλίσει πάει του Γένους την ψυχή πιο κάτου
κι απ' τη φτορά του Αδάμ, στα ύστερα βάθη του Άδη;

ΔΙΓΕΝΗΣ: Σαν το ρωτάς, Δεσπότη, και ποθείς να ξέρεις, μάθε,
πως κάτου απ' τις παχιές ετούτες φυλλωσιές που βλέπεις
εθρέψαμε ένα φτερωμένο Δράκοντα μεγάλο,
την ίδια μας τη λευτεριά, που όλα τα φίδια
που σέρνονται, να ξεμακραίνει απ' τον τόπο τούτο…
Και για ν' αρχίζουμε… Ξεκάθαρα, ήρτ' η ώρα
να σου μιλήσω, Βασιλιά…

Καιρός να φύγεις…

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: Να φύγω, λες, Ακρίτα; Κι από πού με διώχνεις;
γύραν' από δω και κοίτα με καλά στα μάτια…
Ή λες πως με ίδια μάτια βλέπουμε τον κόσμο;
Τι αν συ θωρείς με μάτια ολάνοιχτα τα όνειρα μπροστά σου
δεν είμ' εγώ υπνοβάτης, να φοβάμαι μην ξυπνήσω
και ξάφνου γκρεμιστώ στο δρόμο που βαδίζω…
Μα εκεί που βάνω το ποδάρι, ο τόπος είν' δικός μου!...

ΔΙΓΕΝΗΣ: Άκου, λοιπόν, και μην αργούμε… Όταν ερχόσουν,
τον τάφο μου έλπιζες να ιδείς, δεν είν' αλήθεια;
Τον τάφο μου έλπιζες να βρεις πως θα μ' ανοίγουν…
Μα τάφος, ξέρε το, από τάφο παραλλάζει…
Κι ίσως δεν το 'μαθες πως έχω το δικό μου
γερά ετοιμάσει… πήρα πίστωση απ' το Χάρο,
για λίγες ώρες…
Τι κοιτάς τους νεκρομάντες;
Κοίταζ' εμένα κι ακολούθα τη ματιά μου
καθώς σ' εκείνο το γιοφύρι βλέπει απάνω…

Απ' το γιοφύρι αυτό σε λίγο θα περάσεις…
κι ίσως, Βασίλειε, να σου τρέμουν τα ποδάρια…
μα ως θα διαβείς με τους δικούς μου ασφαλισμένος,
σταμάτα κάμποσο τριγύρω να κοιτάξεις…
Τούτον εδιάλεξα τον τόπο για μνημούρι
και τον νομάτισα τη «Βίγλα του θανάτου».
Τι εκεί, συχνά, πριν αρρωστήσω, έχω καθίσει
κάποια λιογέρματα κι αγνάντευα την Πλάση
να ιδώ ως που παν μακρά τα σύνορα του νου μου…
Κι απ' τον Ερμό, τον Αντιλίβανο, τους Ταύρους,
από τον Άμαντο, απ' τα Γόρδια κι απ' το Ζάγρο
κατηφορώντα με τη σκέψη μου πιο πέρα
στη Ρωμανία πέρ' απ' τον Αίμο κι απ' τον Πίνδο,
θωρούσα γύρα τα βουνά που σα λεβέντες
π' απλώνουν χέρι ο ένας πα στον ώμο του άλλου
σαν ετοιμάζοντ' όλοι αντάμα να χορέψουν,
θαρρείς στεκόνταν καρτερώντα ένα τραγούδι
που να τα σύρει στο χορόν ανταμωμένα…
Κι ως συλλογιόμουνα τους λαούς π' ανάμεσά τους,
σύνορα βάνετε οι μικροί τους αφεντάδες
να τους αρμέγετε ως κοπάδι μεσ' στη στάνη,
να τους κουρεύετε σαν πρόβατα, κι ακόμα
σαν τους χρειαστείτε στη σφαγή να τους προγκάτε.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: Ώστε, λοιπόν, ενάντια στο Πιστεύω πόλεμο κηρύχνεις;…
Μα εγώ το 'χω στεριώσει κάστρο φορτωμένο πολεμίστρες,
και δεν επήγα εγώ σαν άλλους να βαφτίσω
το Βασιλιά το Βούλγαρο κι από την κολυμπήθρα
να τονέ σύρω Χριστιανό αδερφό… μ' ακούς, Ακρίτα;
Και τέτοιο τέλος και χειρότερο θε να 'χει,
- άκου το, Ακρίτα κι όλα σου μαζί τα παλληκάρια –
που στοχαστεί τον άσειστο της Πίστης να κλονίσει στύλο…

ΚΩΝΣΤΑΝΤΑΣ: Άκου κι εμέ, λοιπόν, Βασίλειε, να σου πως ένα λόγο…
Βάλε στο νου σου προσοχή.
Μα εμείς εδώ, στις άκρες, που την πλάση όλη
τηνε λογιάζουμε για ναό κι όλους τους λαούς σαν ένα,
ιερείς της μιας στον κόσμο όλο ιεροσύνης,
στις άκρες τούτες διαφεντεύουμε το ρέμα
που από του γιού του Ανθρώπου την καρδιά την νερομάνα
ξεχείλιζε πηδώντας να δοθεί στον κόσμο,
κι από το φως των ίδιω αρμάτω μας ζωσμένοι,
στους ουρανούς σάμπως ν' ανοίγουμ' ένα δρόμο

βαδίζουμε στη γη, τους λαούς καλώντας όλους
μέσα στον ίδιο της ζωής να μπουν αγώνα…
Και τούτο, Εσύ, το κράζεις Αίρεση, και πίσωθέ μας
δυο χρόνια τώρα δόλο σ' άλλο δόλο υφαίνεις…
Συχνά αμολάς αποκρισάρηδες να μάθεις,
με τρόπο πράο και ταπεινό ξετάζοντας τα πάντα,
ποια πολιτεία ζωής κρατάμ' εδώ, απ' τα έθνη
τα κοντινά μ' εμάς ποιοι σμίγουν, ποιοι κονεύουν,
προσεκτικά όλ' αυτά, σαν άνθρωπος που βλέπει
- κι ας έχει βάλει μπρος στο πρόσωπό του προσωπίδα –
μεσ' στο κουβέλι ξένου μελισσιού πόσο μαζώχτη μέλι.
Κι όπως το μέλι στο δικό μας το κουβέλι έχει πληθύνει
όχι κρυφά για τον καθένα μας, μα για όλους,
κι από τους μόχτους μας βαρύνανε πολύ οι κερήθρες
π' αδερφικά τις μεραζόμαστε αναμεταξύ μας,
ξάφνου ακουμπάς το δάχτυλο και γλύφοντας τη γλύκα,
πότε αρχινάς να ζητιανεύεις για τα μοναστήρια,
πότε γι' ανάγκες βιαστικές του παλατιού και πότε
γι' αρρώστους και φτωχούς που ο ίδιος τους πληθαίνεις.
Μα, ξέρε τώρα,
Τι αν ήρτες ξάφνου με χωσιά να μας χτυπήσεις,
- καθώς σαν τους Σαρακηνούς ανοίγεις πόλεμο αιφνίδιο –
ξέρε, πως κάτου απ' τα φτωχά τα σύνεργά μας,
- τα όλα μας τ' άρματα είναι δέκα χρόνια τώρα
τα κάμαμε τσαπιά κι αλέτρια και δικέλες
να δώσουν μάχη του ψωμιού και της πλατειάς αγάπης –
απ' τα φτωχά μας κάτου, λέω, τα σύνεργα, είν' ακόμα
λίγα κοντάρια και σπαθιά, π' όσο αν σκουριάσουν,
μπορεί στα χέρια μας ν' αστράψουνε ρομφαίες,
και πως μεσ' απ' τα δώματα του πύργου αραχνιασμένα
να βγάλουμε άξαφνα, μπορεί, τέτοιες σημαίες που μπρος τους
κουρέλια ναν' τα χρυσοφλάμπουρα τα θριαμβικά σου!...

ΔΙΓΕΝΗΣ: Λογιάζω ξάφνου Βασιλιά, σα να φοβήθης…
Μα ησύχασε μ' αυτά που θα σου πω: Απ' τα Σόδομά σου
μακρά ως εζήσαμε κι ελεύθεροι από πάντα,
στον τόπο τούτον ορκιστήκαμε κοράκι
να μη διαβεί, μηδέ ψοφίμι να κυρίσει
στα χώματά μας… Το στρατό σου να παλέψω
δεν καταδέχομαι. Τι αν μπρος απ' τον καθένα
που σε κοιτάμε βάλεις εκατό, για να 'μπει
ο φόβος μέσα τους, και ξάφνου σαν κοπάδι

χωρίς βοσκόν από μια πέτρα να σκορπίσει
τ' ασκέρι σου, φτάνει ένα βούκινο ν' αχήσει,
φτάνει μονάχα μια κραυγή παλληκαριού μου
να του πετρώσει την καρδιά μέσα στα στήθη…
Μα εδώ είναι Πάσχα και το θέλουμε ως το τέλος Πάσχα…
Πάσχα πλατύ, Πάσχα τρανό σαν την καρδιά μας…
Πάσχα για οχτρούς, Πάσχα για φίλους, Πάσχα για όλους…
Τι ένα σφαχτό μπορεί να φτάσει σε χιλιάδες,
σαν οι καρδιές μονιάσουν όλες στην αλήθεια…
Κι έλεγα να 'μουν το σφαχτό που θα σας σμίξει,
μα δεν το φταίω, που δε μονιάζουν οι καρδιές μας…

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ: Άκου με, Ακρίτα… Της οργής αν δίνω τόπο,
Και βγάζω διάτα για να φύγουμε, το κάνω,
γιατί έτσι μέσα αποφασίζει το μυαλό μου…
κι όχι από φόβο…

ΔΙΓΕΝΗΣ: Ένας – μπορεί – μου μένει λόγος, πριν κινήσεις…
Φοράς τα ρούχα της ανάστασης ακόμα…
Μα πες… Για ποιόνε τα φοράς: Για το λαό σου;
Τρέχουν, Βασίλειε, οι πληγές του, χρόνους τρέχουν,
καθώς του πεύκου με τσεκούρι σαν το σκάβουν
και στάζει, στάζει μέρα νύχτα το ρετσίνι,
κι από τις ρίζες μαραγκιάζει το κορμί του…
κι όπου είναι πράσινο κλαρί την κάμπια βάνεις
να το γιομίζει με το μαύρο της το σπόρο,
πλούσιους, καλόγερους, παπάδες, δεσποτάδες,
να το σκουντάν οληµερίς να γονατίζει,
σε προσευχές τη δύναμή του να ξοδεύει,
την αναπνιά του από της πλάσης τον αγέρα
στου λιβανιού την κοντανάσα να συμπνίγει,
φόρο στο φόρο όλο το αίμα του να δίνει,
κι όλο μεσ' σ' ένα να τον γράφεις δουλοχάρτι…
Για ποιόν, Βασίλειε, τα φοράς αυτά τα ρούχα;
Μη για τους λαούς που πολεμάς και τους χωρίζεις
στ' όνομα του ίδιου του Χριστού που διαφεντεύεις;
Τι, ξέρω, πλάι απ' το θρόνο το δικό σου
πως έχεις στήσει στο Χριστό έναν άλλο θρόνο
και τον ζωγράφισε με στέμμα στο κεφάλι
και κατακόκκινα στα πόδια του σανδάλια,
οπ' όχι εσύ σ' Αυτόν, μα Αυτός σ' εσέ να μοιάζει…
φοράς τα ρούχα της ανάστασης ακόμα…
Αλλ' από τι μπορούν θαρρείς να σε φυλάξουν;

Σε λίγο, σύντας θα γυρίσεις στο παλάτι
- γιατί τελείωσεν η παράσταση – κι αρχίσεις
σιγά να γδύνεσαι, να παίρνεις το λουτρό σου,
σαν ιδείς την ίδια σου τη σάρκα γυμνωμένη,
θαρρώ, πολύ θα ανατριχιάζεις, σαν το ίδιο
το κρύο να σ' άγγιζε το χέρι του θανάτου…

Γιατί – στοχάσου – τι είσαι δίχως τη στολή σου;…

ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ

Ειδική αναφορά θα πρέπει να γίνει στα τραγούδια της εθνικής μας αντίστασης, τα αντάρτικα τραγούδια. Τραγούδια που τραγουδήθηκαν σε ολόκληρη την στενάζουσα Ελλάδα στα δύσκολα χρόνια της Γερμανο-Ιταλικής κατοχής. Τραγούδια που εμψύχωσαν τον λαό και τους αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης στον αγώνα κατά του κατακτητή, εκφράζοντας το πάθος, την ελπίδα και το όραμα του λαού για μια πατρίδα ελεύθερη. Τραγούδια που αποτέλεσαν για το λαό καταξίωση του αντιστασιακού αγώνα και των στρατιωτικών αρχηγών του. Μερικά από τα τραγούδια αυτά μπορούν να θεωρηθούν ότι είναι τα τελευταία δημοτικά που έφτιαξε ο λαός μας. Γραμμένα και μελοποιημένα από επώνυμους και ανώνυμους πολίτες και αγωνιστές, αποτελούν συνέχεια των κλέφτικων δημοτικών τραγουδιών, στο μέτρο που και οι αντάρτες μαχητές των ελεύθερων βουνών της Ελλάδας ήταν συνέχεια των κλεφτών κι αρματολών της Τουρκοκρατίας. Μεταλαμπαδεύοντας το αδούλωτο φρόνημα του Έλληνα.. Παρακάτω δίνεται μια μικρή συλλογή αντιστασιακών τραγουδιών που τραγουδήθηκαν στις περιοχές της κεντρικής Πελοποννήσου και της Αρκαδίας. Έτσι, σαν ένας μικρός φόρος τιμής σε κάποιους παλιούς, παππούδες και πατεράδες, που αγωνίστηκαν κι έζησαν έντονα τα δύσκολα εκείνα χρόνια. Σαν μια υπόμνηση για άλλους νεώτερους που στους σημερινούς νέους καιρούς καλούνται να αντισταθούν σε άλλες προκλήσεις... Και για κάποιους άλλους ακόμα νεώτερους, σαν πρόσκληση να ανατρέξουν στη νεώτερη ελληνική ιστορία...

(Στις 26.11.1943 στο Μονοδένδρι, 26 χιλιόμετρα από την Σπάρτη προς την Τρίπολη, εκτελέστηκαν 118 πατριώτες ΕΑΜίτες, τα εκλεκτότερα μέλη της Σπαρτιάτικης κοινωνίας. Ανάμεσά τους ο γιατρός Καρβούνης ο οποίος αρνήθηκε τη χάρη που του δίνανε οι Γερμανοί - είχε σπουδάσει στη Γερμανία - απαιτώντας για να δεχτεί, να μη γίνει καμιά εκτέλεση...)

Αϊτός στον Ήλιο πέταξε, μ' ολόχρυσες φτερούγες
απάνω απ' τον Ταΰγετο κι απάνω από τη Μάνη
κι από βραδύς εκούρνιασε στο δόλιο Μονοδένδρι
εκεί που πέσαν εκατόν δέκα οκτώ λεβέντες
βάγια σούρνει στη μύτη του κι αστέρια στα φτερά του
φωνές και χαιρετίσματα σούρνει στ' ακρόνυχά του
βάζουν μάνες τα κλάματα και σείστει ο κάτου κόσμος
- πάφτε μάνες τα κλάματα - πάφτε τα μοιρολόγια
τι πέφτουν τ' άνθια των δεντρών σκίζουνε τα λιθάρια
κι απάνω στον Ταΰγετο είν' κι 'άλλα παλικάρια.

(Το τραγούδι αυτό είναι αφιερωμένο στο θάνατο των δυο αδελφών Νικήτα και Θανάση Σουμπλή, που ο ένας κρεμάστηκε και ο άλλος τουφεκίστηκε από τους Γερμανούς, κατά την περίοδο της κατοχής, στην Τρίπολη.

Έχετε για ψηλά βουνά και σεις ψηλές ραχούλες
και συ καημένη Τρίπολη και Τριπολιτσιωτοπούλες
και Τριπολιτσιωτοπούλες.
Ούννοι, προδότες, άνανδροι, στο μακελειό μας πάνε
και με καλώδια και σκοινιά στα δέντρα μας κρεμάνε
στα δέντρα μας κρεμάνε.
Σ' αφήνω γεια Ελλάδα μας και συ γλυκιά μητέρα
και συ γλυκιά μητέρα.
σου στέλνουμε χαιρετισμούς με λευτεριάς αέρα
με λευτεριάς αγέρα.
Αύριο φεύγουμ' από δω και απ' αυτήν την πλάση
και απ' αυτήν την πλάση
κλάψε τα δυο σου τα παιδιά Νικήτα και Θανάση
Νικήτα και Θανάση.
Έχετε για αδέρφια μας Γιώργη και Ζαχαρία
Γιώργη και Ζαχαρία
αφήνουμε τον κόσμο αυτό για την ελευθερία
για την ελευθερία.
Μεσ' την πλατεία Ταξιαρχών κρέμασαν το Θανάση
στο ρέμα του Αι Νικόλα με πολυβόλα σκότωσαν
το δύστυχο Νικήτα.
Σούμπλαινα κυρ' Αναστασία μην κλαίς και μη λυπάσαι
τίμιων ανθρώπων Σούμπλαινα κι ηρώων μάννα θα 'σαι.

(Ο Γιώργης Τρεμπέλας παλικάρι 30 χρόνων από την Στεμνίτσα, ήταν από τους πρώτους εθνικούς αγωνιστές στην περιφέρειά του. Τον κρέμασαν οι Γερμανοί στη Μεγαλόπολη στο πεύκο της πλατείας το φθινόπωρο του 1943. Τους τον παρέδωσε ο μοίραρχος Καραβίτης.)

Ποιος είν' άξιος και γρήγορος να πάει στη Στεμνίτσα
πικρό μαντάτο για να πει στη μάνα του Τρεμπέλα
το Γιώργη πιάσαν Γερμανοί μ' αυτόν τον Καραβίτη
τον πάν' στη Μεγαλόπολη στη μέση στην πλατεία
και κει τον εκρεμάσανε απ' το μεγάλο πεύκο
πικρή του ρίξανε θηλιά μαύρη φαρμακωμένη
η Γης αναταράχτηκε και τα πουλιά λουφάξαν
κι ο πεύκος τριζοβόλαγε κι η πλάση αγκομαχάει
θηλιά του ρίξαν στο λαιμό μα η θηλιά νεκόπει
και ξαναδευτερώνουνε και πάλι μεταπέφτει
κι έβαλε ο Γιώργης μια φωνή σ' ένα πουλί που εδιάβη
-Πουλί μου ταξιδιάρικο πουλί ταξιδεμένο
να πας τα χαιρετίσματα στη δόλια μου τη μάνα
χαιρέτα κι όλο το Ε.Α.Μ. και την ανταρτοσύνη
ζήτω και ζήτω η λευτεριά και η δικαιοσύνη
τρίτη θηλιά του ρίξανε και πια φωνή δε βγάνει
Τ' 'ήτανε τούτο π' όπαθες καημένε μου Τρεμπέλα
σε κλαίει όλο το Ε.Α.Μ. και η γλυκιά πατρίδα
σε κλαίει κι η πικρομάνα σου τη νύχτα την ημέρα.
κάθε νιος κάθε κοπέλα
μην ξεχνάτε τον Τρεμπέλα.

ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑ

Η Πρωτομαγιά, δεμένη όπως πάντα στη χώρα μας με τις σκληρές μάχες του εργατικού κινήματος, συμπίπτει και φέτος με τη μεγάλη μάχη που διεξάγει η της εργατική τάξη μαζί με ολόκληρο τον Ελληνικό λαό εναντίον των σκοτεινών δυνάμεων της φασιστικής δεξιάς και του Ιουλιανού πραξικοπήματος, υπερασπιζόμενος τα οικονομικά και συνδικαλιστικά δικαιώματα της οργάνωσής τους και τις δημοκρατικές ελευθερίες. Το γεγονός αυτό δίνει στον εορτασμό της Πρωτομαγιάς ένα πλατύτερο, αγωνιστικότερο και μαζικότερο χαρακτήρα. Και αυτό θα εκφραστεί με τις συγκεντρώσεις, στάσεις εργασίας, απεργίες που έχουν ήδη προγραμματίσει οι συνδικαλιστικές οργανώσεις. Οι νέοι εργάτες και υπάλληλοι γιορτάζοντας την παγκόσμια ημέρα της εργατιάς, που είναι ημέρα αγωνιστικής έξαρσης, νοιώθουν περηφάνια.

Γιατί πολέμησαν στην πρώτη γραμμή του <u>Δημοκρατικού – Αντιπραξικοπηματικού αγώνα</u>, έδωσαν θυσίες πολύτιμες για να φράξουν <u>το δρόμο στο φασισμό και να ανατρέψουν τα σχέδια του πραξικοπήματος.</u>

Οι κύκλοι της ανωμαλίας που οργάνωσαν το πραξικόπημα για να περάσουν τα σχέδιά τους, το πρώτο που είχαν να κάνουν ήτανε να χτυπήσουν τις μαζικές λαϊκές οργανώσεις και ιδιαίτερα τις οργανώσεις της εργατικής τάξης. Έτσι, αντικατέστησαν την διοίκηση της Γ.Σ.Ε.Ε. διορίζοντας στην θέση της με τέταρτη δικαστική απόφαση τα πιο αντιδραστικά, τα πιο εχθρικά στοιχεία της εργατικής τάξης, τους ανθρώπους του Μακρή Θεοδώρου με επικεφαλής τον ανεκδιήγητο Ιωσήφ Γαλάτη.

Έτσι, η φετινή πρωτομαγιά συμπίπτει με την αποκορύφωση των διασπαστικών ενεργειών των εργατοκαπήλων και οι ζυμώσεις γύρω από τα νόθα Συνέδρια της Γ.Σ.Ε.Ε. και του Ε.Κ.Α. που προετοιμάζουν, παίρνει ακόμα πιο μαχητικό νόημα. Γιατί, ακριβώς, θα είναι η ημέρα που με τις εκδηλώσεις η εργατική τάξη θα διαδηλώσει την θέλησή της να βάλει φραγμό ση διάσπαση του εργατικού κινήματος, για την πραγματοποίηση γνησίων συνεδρίων της Γ.Σ.Ε.Ε. και του Ε.Κ.Α.

Η εργαζόμενη νεολαία βαδίζει για την πρωτομαγιά, με άλυτα τα φλέγοντα προβλήματά της. Κάτω από την έντονη πίεση των εργαζομένων η κυβέρνηση αναγκάστηκε να αυξήσει τα κατώτατα μεροκάματα χωρίς να δίνει αναγκαστική λύση.

Όμως, το πρόβλημα των αυξήσεων, της ανθρώπινης αμοιβής των εργατών και ιδιαίτερα των εργαζομένων νέων παραμένει πάντα ανοικτό και οξύ, ώριμο για λύση.

Για τους εργαζόμενους μαθητές των τεχνικών σχολών και νυχτερινών γυμνασίων η κατάσταση είναι ακόμα πιο αφόρητη γιατί έχουν ν' αντιμετωπίσουν την εργασία και τα μαθήματα – δίδακτρα – χωρίς καμία φροντίδα από το κράτος.

Η φετινή Πρωτομαγιά γιορτάζεται μέσα σε συνθήκες αγωνιστικές που εκφράστηκε με την 24ωρη πολιτική απεργία της 27 του Ιούλη και με την ανάπτυξη του απεργιακού κινήματος της εργατικής τάξης για την προώθηση των προβλημάτων της. Η εργατική νεολαία συμμετέχει δραστήρια στις κινητοποιήσεις και τους αγώνες της εργατικής τάξης.

Στους άλλους τομείς (συνθήκες εργασίας – ατυχήματα – ασφάλιση – παραβιάσεις προστατευτικής νομοθεσίας – ανεργία – μετανάστευση – εκπολιτισμός, κ.λ.π.), όχι μόνον δεν σημειώθηκε καμία βελτίωση, αλλά αντίθετα παρουσιάζεται χειροτέρευση.

Η Πρωτομαγιά πρέπει να αποτελέσει αφετηρία για ακόμα μεγαλύτερο ανέβασμα αγωνιστικής προσφοράς της Εργατικής Νεολαίας, για εντονότερη προβολή των ιδιαίτερων προβλημάτων της. Στόχοι της συνδικαλιστικής αγωνιστικής δράσης της πρέπει να είναι:

1) Εκδημοκρατισμός στο Συνδικαλιστικό Κίνημα. Αποκατάσταση των συνδικαλιστικών ελευθεριών. Εξυγίανση του συνδικαλιστικού χώρου και σάρωμα της κλίκας των Μακρήδων, Θεοδώρου και Σία. Επανεγγραφή των διαγραμμένων και μη εγγεγραμμένων Σωματείων, δημιουργία συνθηκών για την οργάνωση ενός γνήσιου και Δημοκρατικού Ενωτικού Συνεδρίου που θα φέρει το Συνδικαλιστικό Κίνημα στο σωστό δρόμο, στο δρόμο της συνεπούς υπεράσπισης των εργατικών συμφερόντων και δικαίων.

Ουσιαστική συμβολή των εργαζομένων νέων προς την κατεύθυνση αυτή θα είναι η μαζική εγγραφή τους στο Σωματείο, η δημιουργία πλατειάς κίνησης για τη μαζικοποίηση των σωματείων, για το άνοιγμα των (κλειστών) για τη δραστήρια συμμετοχή των νέων στη Σωματειακή και, γενικώς, τη Συνδικαλιστική ζωή.

2) Ικανοποίηση των οικονομικών και κοινωνικών αιτημάτων μας που είναι: γενική αύξηση μισθών και ημερομισθίων κατά 30%. Αύξηση της αμοιβής των μαθητευομένων στα 70% της αμοιβής του ανειδίκευτου. Ίση αμοιβή για ίση εργασία. Μέτρα κατά της ανεργίας και υποαπασχόλησης. Μείωση των στρατιωτικών δαπανών και χρηματοδότηση προγράμματος εκβιομηχάνισης και οικονομικής ανάπτυξης, ώστε να σταματήσει η αιμορραγία της Μετανάστευσης.

Αναδιοργάνωση των υπηρεσιών Επιθεώρησης Εργασίας και τεχνικής και Υγειονομικής επιθεώρησης και επάνδρωσής τους με το αναγκαίο προσωπικό για την εφαρμογή της προστατευτικής νομοθεσίας και την πρόληψη των εργατικών ατυχημάτων. Βελτίωση της σχετικής νομοθεσίας.

Δωρεάν Παιδεία και για τις 35 χιλιάδες εργαζομένους Νέους που φοιτούν σε νυχτερινές τεχνικές σχολές και νυχτερινά Γυμνάσια. Ενίσχυση της κατώτερης και μέσης εκπαίδευσης (τεχνικής), αναγνώριση της ισοτιμίας της με τη Γυμνασιακή εκπαίδευση. Κατάργηση της 7χρονης φοίτησης στα νυχτερινά Γυμνάσια.

Τροποποίηση και κατάθεση του νομοσχεδίου περί τεχνικής παιδείας.

15νθήμερη άδεια το Καλοκαίρι σε όλους τους εργαζομένους νέους, κατασκηνώσεις, 6ωρη δουλειά χωρίς περικοπή των αποδοχών σε όλους τους νέους κάτω των 18ετών.

3) Εδραίωση της ειρήνης. Σχέσεις φιλίας και ειρήνης με όλους τους λαούς και κυρίως τους γειτονικούς. Μείωση της στρατιωτικής θητείας σε 18 μήνες.

4) Αυτοδιάθεση του αδερφού Κυπριακού λαού, απομάκρυνση του Γρίβα και των ξένων ιμπεριαλιστών από την Κύπρο.

Να σταματήσει ο βρώμικος πόλεμος στο Βιετνάμ. Να φύγουν οι Αμερικανοί ιμπεριαλιστές.

Για τον αγωνιστικό γιορτασμό της Πρωτομαγιάς, για τη συμμετοχή όσο το δυνατόν πιο πολλών νέων εργατών και εργατριών. Όλες οι οργανώσεις μας πρέπει να ασχοληθούν με το θέμα αυτό, να κινηθούν δραστήρια, να σχεδιάσουν τη δουλειά τους συγκεκριμένα και να πραγματοποιήσουν συσκέψεις που θα

προετοιμάζουν τη συμμετοχή των νέων και όλων των εργατών στις συγκεντρώσεις της 1ης του Μάη.

Στις συσκέψεις αυτές θα αναλύεται το πρόβλημα και η ιστορική σημασία της Πρωτομαγιάς, η σημασία της φετινής Πρωτομαγιάς και θα γίνεται συγκεκριμένος προγραμματισμός αγώνων πάνω στα ιδιαίτερα κλαδικά και τα γενικότερα προβλήματα της ΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ.

Το Γραφείο της Αθήνας

ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑΣ
ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ

Η Πρωτομαγιά είναι η μεγάλη ημέρα της Εργατικής τάξης και όλων των εργαζομένων του Κόσμου. Δεν είναι μόνο μια ιστορική επέτειος που μας θυμίζει μια κορυφαία στιγμή του Παγκόσμιου Εργατικού Κινήματος. Είναι κάτι περισσότερο.

Η Πρωτομαγιά ενσαρκώνει και εκφράζει τον ίδιο το χαρακτήρα του Συνδικαλιστικού Κινήματος, δείχνει τον ιστορικό δρόμο της Εργατικής Τάξης για την εκπλήρωση της σπουδαίας αποστολής της στην Πορεία της Κοινωνικής Εξέλιξης.

Το μήνυμα της είναι: ΑΔΙΑΛΛΑΚΤΟΣ ΚΑΙ ΑΔΙΑΚΟΠΟΣ ΑΓΩΝΑΣ της εργατιάς, σαν τάξης οργανωμένης και συσπειρωμένης στους δικούς της σχηματισμούς που είναι τα Σωματεία, για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων στη ζωή και στο μέλλον. «ΟΤΙ ΚΕΡΔΙΣΕ Η ΕΡΓΑΤΙΑ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΠΑΡΑΧΩΡΗΣΗΣ ΑΛΛΑ ΔΙΚΗΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗΣ ΥΣΤΕΡΑ ΑΠΟ ΣΚΛΗΡΟ ΤΑΞΙΚΟ ΑΓΩΝΑ».

Το μήνυμα αυτό έρχεται να συντρίψει τους μύθους για την «ΤΑΞΙΚΗ ΕΙΡΗΝΗ» και τη «ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ», μύθους που καλλιεργούν σκόπιμα οι καπιταλιστές, τα μονοπώλια και οι εχθροί της Εργατικής τάξης, με τη βοήθεια και των πρακτόρων τους μέσα στο Συνδικαλιστικό Χώρο, για να ευνουχίζουν το ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ και να κρατούν τους εργάτες κάτω από καθεστώς ληστρικής εκμετάλλευσης, πεινασμένους και χωρίς δικαιώματα.

Η πλουτοκρατική ολιγαρχία με επικεφαλής τα μεγάλα μονοπώλια, οι ψυχροπολεμικοί – στρατοκρατικοί κύκλοι και οι δυνάμεις της κοινωνικής καθυστέρησης και αντίδρασης, βρίσκονται σε μια αδιάκοπη σε διεθνή κλίμακα επίθεση κατά των ζωτικών συμφερόντων και κατακτήσεων της Εργατικής Τάξης και γενικά του εργαζόμενου Λαού. Επιτίθενται κατά του βιοτικού επιπέδου με την μέθοδο της καθήλωσης του μεροκάματου και της ύψωσης των τιμών, επιτίθενται κατά των δημοκρατικών δικαιωμάτων και ελευθεριών και κατά της Ειρήνης. Εναντίον αυτών των σκοτεινών αντιλαϊκών δυνάμεων, για την αποτροπή των σχεδίων τους, για την εξασφάλιση μιας καλύτερης ζωής και ενός φωτεινού μέλλοντος παλεύει σκληρά η Εργατική Τάξη. Μέσα στις γραμμές αυτού του Αγώνα, τιμητική θέση κατέχει η Εργαζόμενη Νεολαία, που είναι αντικείμενο διπλής εκμετάλλευσης και διπλής επίθεσης. Ληστεύουν «άγρια» το μόχθο της, την καταδικάζουν στον υποσιτισμό, την αμορφωσιά, την «έλλειψη εκπολιτισμού και χαράς». Της προσφέρουν ένα «άθλιο μέλλον». Την Πρωτομαγιά η Εργατική Τάξη παρατάσσει τις δυνάμεις της, εκτιμά την περασμένη δράση της και τα γεγονότα και αντλώντας νέες δυνάμεις από τις ηρωικές

αγωνιστικές παραδόσεις της προγραμματίζει την νέα της εξόρμηση και ταυτόχρονα δίνει το σύνθημα γι' αυτήν.

Το νόημα και τη σημασία της Πρωτομαγιάς σφράγισαν με το αίμα τους οι ήρωες, που έπεσαν την ημέρα εκείνη του 1886 στο Σικάγο της Αμερικής, παλεύοντας για τα δίκαια της Εργατικής Τάξης. Τα ιστορικά εκείνα γεγονότα έγιναν σύμφωνα με την Ιστορία του Παγκοσμίου Συνδικαλιστικού Κινήματος, του Αμερικανού Συνδικαλιστή Φόστερ (σελ. 141-145 Α΄ τόμος) ως εξής:

Η περίοδος από το 1870 – 1900 ήταν περίοδος έντονης ανάπτυξης του Συνδικαλιστικού Κινήματος σε όλες τις ανεπτυγμένες χώρες. Στην περίοδο αυτή τα Συνδικάτα της Αμερικής είχαν να αντιμετωπίσουν μια πρωτοφανή σε αγριότητα ταξική πάλη. Οι καπιταλιστές έφερναν στις ΗΠΑ τεράστιες στρατιές μεταναστών, που τους εκμεταλλεύονταν μέχρι θανάτου.
Κτύπησαν σκληρά τις προσπάθειες των εργατών να οργανωθούν. Λήστεψαν ξετσίπωτα τους φτωχούς ιδιοκτήτες αγροκτημάτων (φάρμες).
Στις δεκαετίες αυτές πολλές απεργίες έπαιρναν την οξύτητα τοπικών εμφυλίων πολέμων. Στους απεργούς εργάτες παρατάσσονταν αντιμέτωπα τα κυβερνητικά στρατεύματα και οι οπλισμένοι μπράβοι των Εταιριών.

Σαν μια τεράστια «έκρηξη» που συγκλόνισε τη Χώρα, ξέσπασε το 1877 η πρώτη Γενική Απεργία στην Αμερικανική Ιστορία: η απεργία των Σιδηροδρομικών, που άρχισε από τους ανοργάνωτους νέγρους και λευκούς εργάτες του Μάρτινσμπουργκ, σε εκδήλωση διαμαρτυρίας για την περικοπή στα μεροκάματα. Σύντομα η απεργία ξαπλώθηκε σε όλη τη χώρα. Οι αρχές χρησιμοποίησαν τους στρατιώτες εναντίον των απεργών, που όμως με τη βοήθεια και των άλλων εργατών κράτησαν μαχητικά τις θέσεις τους. Κατά την απεργία πολλοί εργάτες, στρατιώτες και μπράβοι της Εταιρίας σκοτώθηκαν, εκατοντάδες τραυματίστηκαν και έγιναν πολλές καταστροφές στις εγκαταστάσεις της Εταιρίας. Στην πόλη Σαιντ – Λούις οι εργάτες κάτω από την καθοδήγηση των Σοσιαλιστών πήραν την εξουσία επί μια εβδομάδα. Ύστερα από 16 ημέρες σκληρού αγώνα η απεργία τσακίστηκε. Όλο το Αμερικανικό Έθνος πήρε το πρώτο μάθημα για την τρομακτική δύναμη της Εργατικής Τάξης. Μετά την απεργία η θορυβημένη Τάξη των καπιταλιστών άρχισε να χτίζει οχυρά σε όλες τις μεγάλες πόλεις για να τη χρησιμοποιούν οι στρατιώτες εναντίον των απεργών.

Ακολούθησαν κι άλλες ακόμα απεργίες των σιδηροδρομικών ανθρακωρύχων, εργατών ατσαλιού κ.α. κατά την διάρκεια των οποίων οι εργάτες συγκρούονταν ανοιχτά με τα κυβερνητικά στρατεύματα και τους μπράβους των Εταιριών, έστηναν οδοφράγματα μέσα στις γαλαρίες των ορυχείων, αντιμετώπιζαν τις αγχόνες, τις σφαίρες και τα δικαστήρια των καπιταλιστών.
Ανάμεσα σ'αυτές ξεχωρίζει η «ΜΑΚΡΙΑ ΑΠΕΡΓΙΑ ΤΩΝ ΑΝΘΡΑΚΩΡΥΧΩΝ ΤΗΣ ΠΕΝΣΥΛΒΑΝΙΑΣ», που κράτησε πέντε μήνες και στη διάρκειά της

απαγχονίστηκαν 10 Ιρλανδοί ηγέτες των απεργών, με σκηνοθετημένες κατηγορίες, καθώς και η απεργία των εργατών ατσαλιού του Πίτσμπουργκ, που κατέλαβαν το Εργοστάσιο και απέκρουσαν με τα όπλα την επίθεση των αστυνομικών.

Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΟΥ ΟΚΤΑΩΡΟΥ

Η μάχη της Εργατικής τάξης για την κατάκτηση του 8ώρου δόθηκε το 1886 με επίκεντρο την Πόλη του Σικάγου. Προηγούμενα στο Συνέδριο της νεαρής τότε Αμερικανικής Ομοσπονδίας Εργασίας το 1884 είχε εγκριθεί απόφαση που έλεγε ότι από την 1η Μαΐου 1886 η Εργατική μέρα θα διαρκούσε 8 ώρες μόνο. Η απόφαση κήρυσσε για την ημέρα εκείνη (Πρωτομαγιά 1886) την αρχή ενός εκτεταμένου απεργιακού κινήματος με σκοπό να επιβάλει το 8ωρο σε Εθνική κλίμακα.

Οι εργάτες μετά την συμπλήρωση του 8ώρου θα εγκατέλειπαν την εργασία τους. Το αίτημα του 8ώρου ήταν ζωτικό σύνθημα για τις εργατικές μάζες από το τέλος του Εμφυλίου Πολέμου το 1865.

Στην απεργία της Πρωτομαγιάς του 1886 πήραν μέρος 350.000 άνθρωποι. Το 8ωρο κατακτήθηκε από 185.000 εργάτες, ιδιαίτερα οικοδόμους. Σε ανάμνηση αυτής της μεγάλης μάχης καθιερώθηκε η Πρωτομαγιά σαν Παγκόσμια Ημέρα της Εργατικής Τάξης, ύστερα από απόφαση της Δεύτερης Διεθνούς.

Η μεγάλη απεργία του 1886 προκάλεσε ένα από τα πιο επαίσχυντα εγκλήματα των καπιταλιστών σε βάρος των εργατών. Σε μια συγκέντρωση διαμαρτυρίας που έγινε στις 4 του Μάη, στο Χέιμαρσετ του Σικάγου, για την πρόσφατη τότε κτηνώδη δολοφονία έξι απεργών στο Εργοστάσιο Μακόρμικ στο Χάρβεστερ, κάποιο άγνωστο πρόσωπο έριξε μια βόμβα, σκότωσε 7 αστυνομικούς, 4 εργάτες και τραυμάτισε πολύ περισσότερους. Ύστερα από σκηνοθετημένη δίκη και μια καμπάνια συκοφαντιών και καλλιέργειας ιστορίας, 4 εργατικοί ηγέτες, οι Πάρσον – Σπάϊς – Φίσσερ και Έγκελ απαγχονίστηκαν, ενώ άλλοι τρεις οι Νημπ – Σβαμπ – και Φίλντεν καταδικάστηκαν σε πολλά χρόνια φυλακή. Ένας 8ος, ο Λιγκ, βρέθηκε νεκρός στο κελί του. Η αστυνομία είπε ότι αυτοκτόνησε. Όλος ο κόσμος δονήθηκε από διαμαρτυρίες για το έγκλημα του Χέιμαρσετ, που απόδειξε ότι τα δικαστήρια έπεσαν στο επίπεδο των κοινών γκάγκστερ, στην προσπάθειά τους να εξυπηρετήσουν τους σκοπούς των καπιταλιστών, που ήταν το τσάκισμα του αμερικανικού κινήματος. Αλλά το απεργιακό κίνημα δεν αναχαιτίστηκε. Έγιναν πολλές ακόμα απεργίες στην περίοδο εκείνη, όπως η Γενική Απεργία των νέγρων εργατών στη Ν. Ορλεάνη το 1892, η απεργία εργατών μεταφορών του Σικάγου το 1905, όπου σκοτώθηκαν 70, τραυματίστηκαν 400 και φυλακίστηκαν 500 εργάτες. Βασικός στόχος της λυσσαλέας επίθεσης των οργανωμένων εργοδοτών ήταν να εμποδίσουν με κάθε τρόπο την οργάνωση του Συνδικαλιστικού Κινήματος. Παρά τις

επιθέσεις όμως αυτές το Εργατικό Κίνημα οργανώθηκε, αναπτύχθηκε και πέτυχε ιστορικές νίκες.

Στα χτυπήματα των καπιταλιστών και των οργάνων τους η Εργατική Τάξη απαντά με την αγωνιστική συσπείρωσή της, με την οργάνωση και την αλληλεγγύη της, ΜΕ ΤΟ ΚΟΦΤΕΡΟ ΟΠΛΟ ΤΗΣ ΑΣΥΜΒΙΒΑΣΤΗΣ ΤΑΞΙΚΗΣ ΠΑΛΗΣ.
1966

ΒΑΡΝΑΛΗΣ ΚΩΣΤΑΣ

ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ 1944

(Καταματωμένοι οι μήνες του 1944 και πιότερο απ' όλους ο Απρίλης κι ο Μάης. Κορυφαία, αλλά και συγκλονιστική ώρα η εκτέλεση στην Καισαριανή (Πρωτομαγιά του '44) των 200 αγωνιστών, των κομμουνιστών, που παραδόθηκαν, με χαρτί παράδοσης από τους πράκτορες και τα τσιράκια του Μανιαδάκη, στα καινούρια αφεντικά, στους χιτλερικούς που είχαν μπει μόλις στην Ελλάδα . Ανάμεσά τους κι ο Ναπολέων Σουκατζίδης, διερμηνέας των Γερμανών. Όταν ακούστηκε το όνομά του ο Γερμανός Διοικητής του λέει "όχι, όχι, εσύ Ναπολέων" (για τις ανάγκες της υπηρεσίας). Κι εκείνος απάντησε σαν ήρωας "Δέχομαι τη ζωή... μόνο αν η θέση μου μείνει κενή". Ο Ναπολέων πήρε το δρόμο προς το θάνατο και κέρδισε την αιωνιότητα στις καρδιές του ελληνικού λαού, έγινε σύμβολο αγώνα και θυσίας, έγινε θρύλος.Έτσι οδηγήθηκαν στο εκτελεστικό απόσπασμα γενναίοι πατριώτες, που τους είχε έγκλειστους στην Ακροναυπλία, στην Ανάφη, στο Χαϊδάρι η βασιλομεταξική δικτατορία. Άτιμη πράξη, που βαραίνει όλους όσοι τη διέπραξαν και κυρίως την κυβέρνηση του Τσουδερού που δεν άφησε, όπως έπρεπε, ελεύθερους τους πολιτικούς κρατουμένους.)

Πέσε στα γόνατα , προσκύνα το πανάγιο χώμα
με τη ψυχή κατάκορφα στον ουρανό υψωμένη
όποιος και να 'σαι, όθε και νάσαι, κι ό,τι άνθρωπος νάσαι.
Πιότερο ,αν είσαι του λαού ξωμάχος, χειρομάχος ,
φτωχόπαιδο , που αθέλητα σε βάλαν να καρφώσεις,
τον αδερφό σου αντίκρα σου, -με μάνα εσύ κι εκείνος - .
Ετούτη η μάντρα αντίκρυ σου , το σύνορο του κόσμου .
Σ' αυτήν επάνω βρόντηξαν ο Διγενής κι ο Χάρος .

Ήτανε πρώτη του Μαγιού , φως όλα μέσα κι έξω
(έξω τα χρυσολούλουδα και μέσα η καλοσύνη)
που αράδιασε πα στο σοβά πισθάγκωνα δεμένους
και θέρισε με μπαταριές , οχτρός ελληνομάχος,
όχι έναν , δυο , ή τρεις ....διακόσια παλληκάρια .
Δεν ήρθαν μελλοθάνατοι με κλάμα και λαχτάρα ,
μον ήρθανε μελλόγαμπροι με χορό και τραγούδι .
Και πρώτος άρχος του χορού , δυο μπόγια πάνω απ' όλους ,
κι από το Χάρο τρεις φορές πιο πάνου ο Ναπολέος .

Κι είναι από τότε Μάης εδώ, φως όλα μέσα κι έξω...
Στον κάτου κόσμο τραγουδάνε πάντα και χορεύουν

κι αν κάπου ανάκουστος καημός θολώνει τη λαλιά τους,
δεν είναι που τη μάνα τους τη μαύρη αναλογιούνται
παρά που τους προδώσαν απορρίμματα δικά μας.
Πέσαν αυτοί για το λαό νικήσαν οι προδότες,
που τώρα εδώ κατάχρυσοι περνούν και καταριούνται.
Σιχαίνεσαι τους ζωντανούς, μην κλαίς του πεθαμένους.
Απ' τα ιερά τους κόκκαλα, πρώτη του Μάη και πάλι
θα ξεπηδήσει ο καθαρμός κι η λευτεριά τ' ανθρώπου.
Κι είναι χιλιάδες στην Ελλάδα όμοιοι Πανάγιοι τάφοι.

ΒΡΕΤΤΑΚΟΣ ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ

ΑΝΕΡΓΟΙ

Του Εργοστασίου η πόρτα είναι από σίδερο. Έχει
στο μέσο δυό κάγκελα. Πίσω απ' τα κάγκελα
δυο μάτια που σφάζουν. Ο επιστάτης κοιτάζει
την ουρά των ανθρώπων που στέκονται απ' έξω
μια σειρά σταυρωμένα χέρια και πρόσωπα
κάνουν μια κίνηση όλοι μαζί,
στυλώνουν τ' αυτιά, κρατούν την ανάσα ν' ακούσουν
Μεσημέριασε. Ο Κύριος Διευθυντής, δεν θα 'ρθεί.
Αύριο πάλι. Πρωί. Πιο πρωί!!!
Και φεύγουν σκυφτοί. Περπατώντας, κοιτάζοντας
γύρω τους
σαν να ψάχνουν να βρουν ένα βάραθρο – όχι
να κλάψουνε, όχι να ψάξουν για τίποτα
να ρίξουν τα χέρια τους.

ΓΚΟΛΦΗΣ ΡΗΓΑΣ

(1886-1958). Ψευδώνυμο του ποιητή και κριτικού Δ. Δημητριάδη. Συνεργάσθηκε με το περιοδικό «Νουμάς» και υπήρξε από τους επιφανέστερους δημοτικιστές. Το πρώτο του βιβλίο ήταν η συλλογή «Τα τραγούδια του Απρίλη» (1909) επηρεασμένη ιδιαίτερα από το Σολωμό, με λυρικά ποιήματα που υμνούν τη φύση. Ακολούθησαν «Οι ύμνοι», «Στο γύρισμα της ρίμας», «Λυρικά χρώματα», «Τετράμετρα» κ.α.

ΖΩΗ ΚΙ ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΑΤΗ

Ένας χορός αδέρφια μου είν η ζωή εδώ κάτου.
Να τόνε σύρουμε όλοι μας ελάτε αγκαλιασμένοι,
κι όποιος λεβέντικα ακλουθά μακρύ το πάτημά του,
κι όποιος λυγίζεται άγουρα και καταγή απομένει!

Κι ας μην τραβάμε αβόλεφτα, τυφλά κατά το δρόμο
που χάραξεν απελπισμού κι υπομονής σκοτάδι
μ' ας δώσουμε τα χέρια μας στης λευτεριάς το νόμο
και γύραθε ας σκορπίσουμε κι ενός ρυθμού το χάδι.

Αληθινά τα μάτια μας μέσα στον παιδεμό μας,
ας νιώσουνε τον Τύραννο που τα θελε κλειστά,
και Πως το χέρι που κρατάει σφιμένο το λαιμό μας
μας κάρφωσε τις όψες σαν έργατα σφιχτά!

Στη νέα τη στράτα ανέγγυχτο θ' αφήνουμε το χώμα,
τι θα πατάμε του Άσπλαχνου τις χίλιες τις μορφές
και τα πεδούκλια σπάνοντας θε να τηράμε ακόμα
οι Πόρτες που διαβαίνουμε να μη σταθούν κρυφές…

Και σα χυθεί παντού το φως της Νίκης κι η Γαλήνη,
σαν απλωθεί η αγάπη μας κι ως των ανθών το χνούδι,
αχ! Τότες άλλο αδέρφια μου εδώ δε θ' απομείνει
παρά ο χορός μας να τραβάει μ' ένα γλυκό τραγούδι.

ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ

Πάμε να βρούμε μια καινούργια μέρα
Ήλιος εδώ την πλάση δε φωτίζει
Από το σάπιο μολυσμένο αέρα,
Το πουλί της καρδιά μας φτερουγίζει.

Σε μιαν αλλοτινή σιμώνει σφαίρα,
που το πνέμα δεν στέκει μετερίζι
στης ανάγκης το νόμο, τον πατέρα
κάθε αδικιάς, που τη ζωή λυγίζει.

Πάμε να βρούμε τον καινούργιο δρόμο
μακριά απ' της κοινωνίας μας τον κρυψώνα.
Ω, νέα ψυχή, που τίναξες τον τρόμο
του δειλού, την απάτη και το ψέμα,
το ζωντανό αγωνίσου τον αγώνα,
σ' ακολουθεί το φουσκωμένο ρέμα.

ΘΕΟΤΟΚΗΣ ΝΤΙΝΟΣ

(1872-1923). Από τους σημαντικότερους λογοτέχνες της νεότερης Ελλάδας, ο οποίος εισήγαγε το κοινωνικό μυθιστόρημα. Κερκυραίος στην καταγωγή. Το πρώτο του βιβλίο κυκλοφόρησε το 1895, στα γαλλικά, στο Παρίσι. Έγραψε επίσης «Ο κατάδικος», «Η ζωή και ο θάνατος του Καραβέλα» κ.α. Το έργο του καταξιώθηκε στην ελληνική λογοτεχνία, γιατί ξεπέρασε το φράγμα της ηθογραφίας και εμβάθυνε στα κοινωνικά φαινόμενα ανοίγοντας τους ορίζοντες στη νεοελληνική πεζογραφία.

Ε Ρ Γ Α Τ Ι Α

Σηκώθη τ' άγιο δίκιο της να λάβει
όλη η εργατιά με φρόνημα γενναίο,
ισονομίας κηρύχνει νόμο νέο
και τα δεσμά του πλούτου η ορμή της θραύει.

Η σκληρή φτώχεια, η γύμνια, η πείνα παύει
και με καλούν μύριες φωνές να λέω
θούριο τραγούδι! Σ' ένα πέπλο πλέω
χαράς, λεύτεροι ανθρώποι είναι όλοι οι σκλάβοι.

Μα για να σκίσω τες ανάερες ρούγες
που θα με βγάλουν στο ψηλό Ελικώνα
πρέπει γοργά αργυρόχρυσες φτερούγες

αγάπη αρμονική να μου χαρίσει.
Τι δε μπορεί ψυχής βαριάς εικόνα
της Κασταλίας να καθρεφτίσει η βρύση.

ΚΟΒΑΝΗΣ ΚΩΣΤΗΣ

ΜΑΣ ΗΡΘΕ ΜΙΑ ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΕΡΓΑΤΡΙΑ

Μας ήρθε μια καινούργια εργάτρια.
Είναι 16 χρονών κι ώρες της ζωής της
θα γίνουν σκληρά μεροκάματα.

Την έφερε ο πατέρας της ωραία και ντροπαλή
σα να την πήγαινε περίπατο στη θάλασσα.
Κορδέλες παιδικές στα μαλλιά και πηδήματα
θα φτιάχνει 40.000 κουτιά τη βδομάδα
για να μπορεί να αγοράσει ένα φουστάνι
με τριαντάφυλλα κι ανεμώνες.

Από δω και πέρα θα μπορούν
να τη φωνάζουν οι φίλες της τις Κυριακές.

Μας ήρθε μια καινούργια εργάτρια.
Είναι 16 χρονών κι άφησε τη γειτονιά της
τ' ανυπόμονα διαλλείματα του σχολείου
για να σηκώνεται χαράματα νυσταγμένη
πεζοπορώντας να φυτοζωήσει.

Σήμερα φέρτε μια χειραψία από τον κόσμο της
μην ταραχτεί και μας πεθάνει,
κάτω απ' τα άψυχα βογγητά των μηχανών
μια μικρή εργάτρια 16 χρονών.

ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ ΓΙΩΡΓΟΣ

1909 – 1956. Γεννήθηκε στην Πλατανούσα της Άρτας, από φτωχή αγροτική οικογένεια. Με πολλές στερήσεις, κατόρθωσε να τελειώσει το γυμνάσιο και τη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, χωρίς ποτέ να ασκήσει το επάγγελμα του καθηγητή. Εργάστηκε κυρίως ως μεταφραστής και διορθωτής σε εφημερίδες και λαϊκά περιοδικά, ασχολούμενος παράλληλα με την ποίηση.
Η σημαντικότερη προσφορά του Γιώργου Κοτζιούλα στα ελληνικά πολιτιστικά πράγματα, σχετίζεται με την ενασχόλησή του με το «Θέατρο στο Βουνό», όταν ήταν υπεύθυνος του καλλιτεχνικού τμήματος της 8ης Μεραρχίας του ΕΛΑΣ, στην Ήπειρο. Όπως ο ίδιος γράφει, «αισθάνθηκε την ανάγκη να ασχοληθεί πιο σοβαρά με το θέατρο, για να ανταποκριθεί στην αναγνώριση που απολάμβανε από τους απλούς ανθρώπους του λαού ...». Ο Γιώργος Κοτζιούλας πέθανε πάμφτωχος στην Αθήνα.

Ο Ι Κ Ο Δ Ο Μ Ο Ι

Εμπρός για τη δουλειά,
μ' αξίνες, με λοστάρια.
Γκρεμίστε τα παλιά,
να πέσουν τα ντουβάρια!

Κι αν ήμαστε φτωχοί,
Βαστούν τα χέρια, οι πλάτες .
Ριχτείτε απ' την αρχή
στο έργο σας, εργάτες!

Τα κάψαν μια φορά,
τα χτίζουμε και πάλι.
Βοηθείστε με χαρά,
τρέξτε, μικροί μεγάλοι.

Δεν ήταν για καιρό,
δεν άντεχαν οι στύλοι.
Σε θέμελο γερό
ξαναστεριώστε φίλοι.

Το σπίτι θα στηθεί
καλύτερο από πρώτα.
Μην κάθεστε όλοι ορθοί,
σφουγγίστε τον ιδρώτα!

Λάσπη ένας κουβαλά
κι ο άλλος πέτρα ας φέρει.
Καρφώστε το ψηλά,
συντρόφοι, το μαδέρι!

Δε βλέπει προκοπή
που στέκει κι απαντέχει.
Φτάσαμε στη σκεπή,
τώρα ας χιονίζει, ας βρέχει!

Σε κάμαρη φαρδιά
θα κατοικήσεις φέτο.
Με γεια σου, με παιδιά
Κι αγγόνια γέμισέ το!

Ό,τι ποθεί ο εχτρός,
α, δε θα ξαναγίνει.
Πάει, άλλαξε ο Καιρός,
θα βασιλέψει ειρήνη!

Καρβέλα με νερό
και γίνηκε το θάμα.
Μπρος τώρα ένα χορό
να σύρουμε όλοι αντάμα!

ΜΠΟΥΤΙΕ ΖΑΝ

ΔΟΥΛΕΨΑ ΓΙΑ ΣΑΣ

Έξι ώρα το πρωί…
Ένα λιμάνι σκοτεινιασμένο απ' το πούσι, ένα τρένο
Μάτια πρησμένα, χείλη σκασμένα.
Μια αυγή που χαιρέτησε τις φάτσες των σπιτιών,
Είν' η ζωή, είναι το αύριο,
Έτσι γίνεται κάθε μέρα.

Παρ' όλα αυτά…
Παρ' όλα αυτά γελάς στο σύντροφο του δρόμου σου.
Ενώνεσαι στο κοπάδι που πηγαίνει στο εργοστάσιο.
Μια σειρήνα φωνάζει, μια μηχανή βουίζει
και είπαν είναι εκεί η δουλειά που σου παίρνει τα δυο σου χέρια.

Σύντροφε, ακούς το σφυρί που χτυπάει
Ακούς του φυσερό των σιδηρουργείων
και τον κρότο των βαγονιών που τρακάρουν στα εμπόδια
και το κροτάλισμα των καλαμιών;

Το μεσημέρι θα πας κάτω από τη σιδερένια πόρτα
θα φας το ψωμί βγαλμένο από το σακούλι σου
θα φας το ψωμί σου και θα πεις: «Εκεί κάτω
έχω τη γυναίκα μου και τα τρία μου αγόρια.
Έχουν τίποτα να φάνε;»

Το βράδυ θα πας τραγουδώντας με ξεφωνητά
Προς το τρένο, προς την πόλη,
Κι η γυναίκα σου θα ακούσει το βήμα σου στη σκάλα.
Τότε κοιτάζοντας τους μπουρζουάδες στο δρόμο
θα πεις πολύ σιγά: «Δούλεψα γι' αυτούς
κι αυτοί δεν ξέρουν τίποτα για τούτο».

ΝΤΟΚΑΣ ΝΙΚΟΣ

Η ΑΠΟΦΑΣΗ

Πικραμένη οργή
τράνταξε την αίθουσα συσκέψεων.
Τύλιξαν σύγνεφα καπνού
τα κουρασμένα πρόσωπα.

Στο βήμα
ένας εργάτης λέει
«πεινάμε».

Πάνω απ' τ' ανάκατα κεφάλια
απλώθηκε το βάρος της ζωής.

Και σαν πρωτοχρονιάτικη ομοβροντία
ακούστηκε η γενική απόφαση
στ' αφεντικού την άρνηση
«αύριο απεργούμε».

Σ' ένα σύντροφο

Πιστεύω στη δύναμη των ροζιασμένων σου χεριών
στο κουρασμένο βλέμμα σου
ανακαλύπτω
τα παιδικά μας όνειρα.
Πιστεύω στο δίκιο των ελπίδων μας
στη μακραίωνη κραυγή της αγανάκτησης
αφήνω ακάλυπτο
ένα κομμάτι απ' το είναι μου.
Στη φροντίδα της σκέψης σου
εναποθέτω το μισό της ζωής μου.
Πιστεύω στη νίκη των ροζιασμένων μας χεριών
διαβάζω την ασταμάτητη πορεία των αγώνων μας.

1960 αριθμ. 96

Α Π Ε Ρ Γ Ο Ι

Κι είπαν εκείνοι
«ως εδώ»
στα μάτια άστραφτε
ο θυμός.

Και κατεβήκαν αρρενωποί
- ντυμένοι τα καλά τους –
γιόμισε ο δρόμος
από φως
γροθιές και δύναμη.

ΑΠ' ΤΗΝ ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑΤΙΚΗ ΠΟΜΠΗ

Πήραμε το δρόμο πολλοί μαζί
στα βήματά μας τρίξαν οι γρίλιες των παραθυριών
και σα χελιδόνι παιχνιδιάρικο
αρμενίζοντας στις στέγες των σπιτιών
φτερούγιζε
η ελπίδα των φτωχών.
Στο τραγούδι μας
δεν άνθιζε χαμόγελο
ούτε και βλάστιζε η γης
ένα πολύβοο ανακάτωμα
από πλακάτ
κεφάλια
λάβαρα
φωνές.

Κυματιστά, κυματιστά
απ' τον ένα στον άλλο κλάδο
πηδούσαν ρυθμικά
συνθήματ' αδικαιότατα.
Την οργισμένη μας στρατιά
ακολούθαγε βουβή
μια φάλαγγα σκιές
χωρίς πλακάτ και λάβαρα
έτοιμη, για κάθε
του αρχηγού της προσταγή.

ΠΑΛΑΜΑΣ ΚΩΣΤΗΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΕΡΓΑΤΗ

Εμείς οι εργάτες είμαστε που με τον ιδρώτα μας
ποτίζουμε τη γη για να γεννά
καρπούς, λουλούδια, τ' αγαθά του κόσμου ολόγυρά μας,
φτωχή, αλουλούδιαστη, άκαρπη μονάχα η εργατιά.

Εμείς οι εργάτες είμαστε που με τον ιδρώτα μας
ζυμώνουμε του κόσμου το ψωμί,
πιο δυνατά από τα σπαθιά τα χέρια τα δικά μας,
που μ' όλο τ' αλυσόδεμα σκάφτουν κι η γη πλουτεί.

Στου κόσμου τους θησαυριστές το βιος σου εργάτη οι νόμοι
στο τρώνε αδικητές χωρίς ντροπή.
Αγκαλιαστείτε, αδέρφια, ορθοί με μια καρδιά, μια γνώμη
Δικαιοσύνη βρόντηξε και λάμψε προκοπή.

Ο ΔΟΥΛΕΥΤΗΣ ΛΑΟΣ

Ανάστα. Και φεγγοβόλος και μεταμορφισμένος
ανέστη από το μνήμα του το παραπεταμένο
ο ταπεινός, ο κουρελής, ο καταφρονεμένος,
ο αγνώριστος, ο απάντεχος, ο αγέλαστος, ο ξένος.
Της εργατιάς ο βασιλιάς, της φτώχειας ο πατέρας,
του κόσμου αφέντης! Έρχεται των πάντων ο δραγάτης
ο κληρονόμος έρχεται στο τέλος των αιώνων.
(Σταμνί βαστά, σπαθί βαστά, για να σφάξει τα έθνη!
Δράκοντα αλί σου, Μάμωνα! Στην Οικουμένη ειρήνη)
αδελφοσύνη στους λαούς, χαρά και καλή γνώμη
στη γη! Τρισεύγενη η δουλειά, μια πολιτεία ο κόσμος!.

ΠΑΝΤΑΛΕΩΝ Β.

Α Π Ε Ρ Γ Ι Α

Τανιέται το πανάκριβο κορμί
- σήμερα οχ άλλο
Σαβουρνιά τ' αργαλειά και σαλτά
στ' αλώνι του αγώνα το μεγάλο
……
Μύριες φωνές, μύριες καρδιές
κάθε φωνή σπαθιά κ' αστροπελέκι
κάθε καρδιά αλύγιστο ατσάλινο θωράκι
στης Ένωσις την αρμονία διαλεχτά πιασμένα
διαφεντεύουν το Δίκιο
- Τη ζωή
- που δεν σκλαβώνεται
Φύτρο ζεσταμένο απ' τον ήλιο του ακατάλυτου νόμου
- Ξεπετιέται
- Απεργία
- Ναι
- Θέλουμε τα κλεμμένα μας κόπια
- Θέλουμε των παιδιών μας τα πρώτα βήματα
- Θέλουμε των παππούδων μας τα' ανεξόφλητα γραμμάτια
- Θέλουμε των εγγονιών μας το μέλλον
- Είναι δικά μας και θα τα πάρωμε
- Είσαστε το χθες
- Είμαστε το αύριον
- Τα βρικολακιασμένα δάκτυλά σας
σφίγγουν τη λόγχη της βίας
- Μα νάτα τρέμουν, γίνονται σκόνη
Μπροστά στον Ήλιο της Ειρηνικής Ζωής μας……

Αθήνα 1 Δεκέμβρη 1960

ΠΙΕΡΙΔΗ ΘΕΟΔΟΣΗ

ΚΥΠΡΙΟΥ ΠΟΙΗΤΗ, ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΑ
ΣΤΗ ΡΟΥΜΑΝΙΑ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΕΡΓΑΤΗ

Του μεγάλου κορμιού μου τη δύναμη ζύγισε, μέτρα
αδελφέ που πεινάς για ψωμί και για φως και γι' αγάπη
μόνο εγώ να κολλήσω μπορώ, να σηκώσω την πέτρα
τον καινούργιο να κτίσουμε κόσμο στου ανθρώπου τα μέτρα.

Μόνο εγώ έχω την τέχνη, αδερφέ, να σε πάρω απ' το χέρι
να στεριώσω το βήμα σου πούναι τρεμάμενο τόσο
στον καινούργιο βοριά να σ' ανάψω ένα αλάθευτο αστέρι
μόνο εγώ να σε βγάλω μπορώ σε καλύτερα μέρη.

Όποιος, άνθρωπε, αν είσαι, θε να βρεις σε μένανε μόνο
ένα νου φωτεινό, μια καρδιά κι ένα χέρι ενωμένα
μόνο εγώ θα σε μάθω να κάνεις ατσάλι τον πόνο
αδερφούς σου τους νόμους του κόσμου, αδερφό σου το χρόνο.

Θα σε μάθω πως δένονται στέρεα των αιώνων οι κρίκοι
με ποιο βήμα βαδίζει η ζωή, σε ποιο δρόμο πηγαίνει
πως τραβάνε, στην ώρα που πρέπει, τ' ατσάλι απ' τη θήκη
με ποια τέχνη κτυπούν και κερδίζουν τη μάχη, τη νίκη.

Γιατί εγώ τα 'δωσα όλα. Δε μου 'χει πια τίποτα μείνει.
Δεν έχω άλλο να χάσω παρά τις βαριές μου αλυσίδες
τη βαριά φυλακή να γκρεμίσω που ολούθε μας κλείνει
ένας κόσμος ολόκληρο τότε δικός μας θα γίνει…

ΡΙΤΣΟΣ ΓΙΑΝΝΗΣ

Ο ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΑΣ

Μια παρέα κοριτσιών με λουλουδάτα φορέματα
γελούν πάλι στη γωνία του γκρεμισμένου σπιτιού.
Οι κτίστες κρεμούν το πανταλόνι τους και
το πουκάμισό τους
σ' ένα καρφί της νέας οικοδομής.

Παίρνουν το πηλοφόρι, το μυστρί κι ανεβαίνουν
τη μεγάλη σκαλωσιά σα ν' ανεβαίνουν στον ουρανό.

Ο αρχιτέκτονας υπολογίζει, θυμάται, συγκρίνει,
επιβλέπει, φαίνεται κάπως σκυθρωπός
σα να 'χει μείνει ημιτελές το σχέδιό του.
Παίρνει μια πρόκα και τη χτυπάει ο ίδιος στο σανίδι,
η πρόκα στράβωσε. Οι εργάτες γέλασαν.
Γέλασε κι αυτός.
Έβγαλε το πουκάμισό του νιώθοντας
πως σε τούτο το κοινό τους γέλιο
ολοκληρώνονταν τα χέρια του, το σχέδιό του,
η οικοδομή.

Ω! Ε Ρ Γ Α Τ Η

Ω! Εργάτη, εσένα ο προβολεύς της Ιστορίας θωρεί…
Κρέμα του μίσους το σπαθί στου πόνου το ζωστήρα,
στο ροζιασμένο χέρι σου, κράτα βαρύ σφυρί
και για να πλάσεις γκρέμισε την πλάση μας τη στείρα.
Κι όπως ποτέ μεσόστρατα δε μένεις, δε δειλιάς,
σκούντα τον άξονα της γης και δέσε εσύ τη Μοίρα
και ρίχνοντας στα μνήματα το σπέρμα της δουλειάς
λούσε το νου στου ιδρώτα σου τα πλερωμένα μύρα.
Κι ο ήλιος που γαντζώθηκε στ' αγκίστρι των σκιών
το γαλανό δρόμο θα βρει σπρωγμένος απ' τ' αδρό σου
χέρι και στ' Άπειρο οι καπνοί θα λιώσουν θρησκειών
κι οι ώρες θα λάμψουν διάφανες στο φως σε στάλες δρόσου.
Η εργατικιά συνείδησις αβυσσαλέους γκρεμούς
των συνόρων σε μια πλατιά καρδιά θα γεφυρώσει,
τα Κράτη θ' ανταλλάζουνε φαιδρούς χαιρετισμούς
κι ως σύντροφοι θα φιληθούν κι οι Γερμανοί κι οι Ρώσοι.

ΑΠΟ ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟ ΖΟΛΙΟ ΚΙΟΥΡΙ

Και που θα πάει, Ζολιό; Θα λιώσουμε μια μέρα τις οβίδες να φτιάξουμε σφυριά κι αλέτρια και μπαλκόνια και φτερά κι ένα άγαλμα ‘Αρτεμης Χαράς στη στάση, εκεί, των λεωφορείων, στη φτωχογειτονιά μας.

Στη γειτονιά μας που θα μερμηγκιάζει απ’ τα γιαπιά κάτου απ’ τ’ ασίγαστο χωνί του χεροδύναμου μεγάφωνου των συνδικάτων,
που όλο θα λέει, θα λέει σταράτα και με νούμερα για τις τεράστιες καταχτήσεις των λαών στο πλάνο της ανοικοδόμησης,
και θ’ απαγγέλει ποιήματα των νέων προλετάριων ποιητών για το χαρούμενο έρωτα, για τους υδατοφράχτες, και για τον εξηλεκτρισμό του κόσμου.

Αχ, αδέρφια μου, να μην υπάρχουν πια καμένα σπίτια μα νάναι όλος ο κόσμος ένα σπίτι ασβεστωμένο με τη βούρτσα του ήλιου,
κι αχ, έτσι, αδέρφια μου, τούτο το σπίτι ναι το συγυρνάει μονάχα η μάνα μας η Λευτεριά κι η πρωτοθυγατέρα της η Ειρήνη.

ΑΠΟ ΤΗ ΒΑΡΔΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΣΠΕΡΙΤΗ

Σχόλασε η φάμπρικα. Τα κορίτσια γυρνάνε απ’ τη δουλειά.
Τα κατσαρόλια τους τυλιγμένα προσεχτικά στις πετσέτες.
Μια μυρωδιά από το δάσος μένει στο δρόμο όπως περνούν –
σα να ’ρχεται τρία μέτρα πίσω τους η άνοιξη.

Μεγάλωσαν τα κορίτσια, σοβάρεψαν – δε γελούν πια στο δρόμο.
Τα μάτια τους είναι μεγάλα κι αδελφικά.
Μέσα στις άδειες σκάφες ζυμώνουν την οργή μας και τη λύπη μας.
Πάνου απ’ τη στέγη τρίζουν τ’ αστέρια
μ’ ένα ελαφρό τρίψιμο όπως τρίζει η ζάχαρη σε μια σακούλα από
στρατσόχαρτο.
Μεθαύριο, λέμε, σα θα ’χουμε αλεύρι, σα θα ’χουμε ζάχαρη,

ετούτα τα κορίτσια θα φτιάξουν τα πρόσφορα της πατρίδας
μεγάλα, στρογγυλά, πασπαλισμένα με ζάχαρη,
σφραγισμένα
όχι με κείνες τις τετράγωνες σφραγίδες με τα βυζαντινά
γράμματα
μα με τα ίδια τους τα χέρια τα λιγνά και δυνατά
μ' αυτά τα χέρια που μαθήτεψαν στη λύπη όλου του κόσμου.

Ο ΕΠΙΤΑΦΙΟΣ

(Θεσσαλονίκη. Μάης του 1936. Μια μάνα καταμεσής του δρόμου, μοιρολογάει το σκοτωμένο παιδί της. Γύρω της και πάνω της, βουίζουν και σπάζουν τα κύματα των διαδηλωτών – απεργών καπνεργατών. Εκείνη συνεχίζει το θρήνο της).

Ένα απόσπασμα

Γιέ μου, σπλάχνο των σπλάχνων μου, καρδούλα της καρδιάς
μου,
πουλάκι της φτωχιάς αυλής, ανθέ της ερημιάς μου,
πως κλείσαν τα ματάκια σου και δε θωρείς πο' κλαίω
και δε σαλεύεις, δε γροικάς τα πού πικρά σου λέω;
Μέρα Μαγιού μου μίσεψες, μέρα Μαγιού σε χάνω,
άνοιξη γιέ, που αγάπαγες κι ανέβαινες απάνω
στο λιακωτό και κοίταζες και δίχως να χορταίνεις
άρμεγες με τα μάτια σου το φως της οικουμένης.
Γιέ μου, καλά μου τόλεγε το γνωστικό σου αχείλι
κάθε φορά που ορμήνευε, κάθε φορά που εμίλει.
Εμείς ταγίζουμε τη ζωή στο χέρι: περιστέρι,
κι εμείς ούτ' ένα ψίχουλο δεν έχουμε στο χέρι.
Εμείς κρατάμε όλη τη γης μες στ' αργασμένα μπράτσα
και σκιάχτρα στέκονται οι θεοί κι αφέντη έχουνε φάτσα.
Κι έτσι στητός μου φαίνοσουν του κόσμου όλου πατέρας
και πάλι τόσο ανάλαφρος σα φως και σα αγέρας.
Και κεί που σε καμάρωνα, πλατάνι, παλληκάρι,
έτρεμα μη πνοή αγεριού στον ουρανό σε πάρει.
Σαν το λιοντάρι δυνατός κι ήμερος σαν πιτσούνι
κι η ανάσα σου ως τ' αποσπερινό του κοπαδιού κουδούνι.
Στο παραθύρι στέκοσουν κι οι δυνατές σου οι πλάτες
φράζαν ακέρια τη μπασιά, τη θάλασσα, τις στράτες.

Κι ο ίσκιος σου σαν αρχάγγελος πλημμύριζε το σπίτι
και κει στ' αυτί σου σπίθισε η γαζία του αποσπερίτη.
Κι ήταν το παραθύρι μας η θύρα όλου του κόσμου
κι έβγαζε στον παράδεισο που τ' άστρα ανθίζαν, φως μου.
Τι έκανες, γιέ μου, εσύ κακό; Για τους δικούς σου κόπους
την πλερωμή σου ζήτησες απ' άδικους ανθρώπους.
Λίγο ψωμάκι ζήτησες και σούδωκαν μαχαίρι.
Τον ίδρωτά σου ζήτησες και σούκοψαν το χέρι.
Και χίμηξαν απάνω σου τα σμουλωχτά κοράκια
και σούπιαν το αίμα, γιόκα μου, σου κλείσαν τα χειλάκια.
Βασίλεψες, αστέρι μου, βασίλεψε όλη η πλάση,
κι ο ήλιος, κουβάρι ολόμαυρο, το φέγγος του έχει μάσει.
Και δες μ' ανασηκώνουνε· χιλιάδες γιούς ξανοίγω,
μα, γιόκα μου, απ' το πλάγι σου, δε δύνουμαι να φύγω.
Όμοια ως εσένα μου μιλάν και με παρηγοράνε
και την τραγιάσκα σου έχουνε, τα ρούχα σου φοράνε,
την άχνα απ' την ανάσα σου νιώθω στο μάγουλό μου,
αχ, κι ένα φως, μεγάλο φως, στο βάθος πλέει του δρόμου.
Τώρα, οι σημαίες σε ντύσανε. Παιδί μου, εσύ, κοιμήσου,
κι εγώ τραβάω στ' αδέρφια σου και παίρνω τη φωνή σου.
Νάχα τ' αθάνατο νερό, ψυχή καινούργια νάχα
να σούδινα, να ξύπναγες για μια στιγμή μονάχα.
Να δεις, να πιείς, να το χαρείς ακέριο τ' όνειρό σου
να στέκεται ολοζώντανο κοντά σου, στο πλευρό σου.
Βροντάνε στράτες κι αγορές, μπαλκόνια και σοκάκια
και σου μαδάνε οι κορασιές λουλούδια στα μαλλάκια.
Για το αίμα πούβαψε τη γης αντρειεύτηκαν τα πλήθια,
δάσα γροθιές, πέλαα οι κραυγές, βουνά οι καρδιές στα
στήθια.
Έσμιξε η μπλούζα το χακί, φαντάρος τον εργάτη
κι αστράφτουν όλοι μια καρδιά – σφυγμός, βουλή και μάτι.
Ω, τι όμορφα σα σμίγουνε, σαν αγαπιούνται οι ανθρώποι
φεγγοβολάνε οι ουρανοί, μοσκοβολάνε οι τόποι.
Κι όπως περνάν, λεβέντηδες, γεροί κι αδερφωμένοι
λέω και θα καταχτήσουνε τη γης, την οικουμένη.
Γλυκέ μου, εσύ δεν χάθηκες, μέσα στις φλέβες μου είσαι.
Γιέ μου, στις φλέβες ολονών, έμπα βαθιά και ζήσε.
Δες, πλάγι μας περνούν πολλοί, περνούν καβαλαρέοι,
όλοι στητοί και δυνατοί και σαν και σένα ωραίοι.
Ανάμεσά τους, γιόκα μου, θωρώ σε αναστημένο,
το θώρι σου, στο θώρι τους μυριοζωγραφισμένο.
Γιέ μου, στ' αδέλφια σου τραβώ και σμίγω την οργή μου,
σου πήρα το ντουφέκι σου, · κοιμήσου, εσύ πουλί μου.

Γιέ μου, το στόμα σου καρδιά, το φρύδι χελιδόνι,
το μάτι δρόσο και φωτιά, τανάλια το σαγόνι.
Σαν το λιοντάρι δυνατός, κι ήρεμος σαν πιτσούνι
κι η ανάσα σου ως τα' αποσπερνό του κοπαδιού κουδούνι.
Μα ως κάτι να σε φώναζε μες στην χρυσήν εσπέρα
πάντα σου αγνάντευες ψηλά και πάντα πέρα πέρα.
Σαν κάποιος φίλος μπιστικός να σφύραε, να σ' εκάλει
για μια κρυφήν αντάμωση σ' ανέγνωρο ακρογιάλι.
Κι έστηνα η έρημη τ' αυτί να ιδώ, να καταλάβω
τι σ' ήθελαν και τι 'θελες, σε ποιόνα έστριβες κάβο.
Κι έψαχνα με τα μάτια μου να ιδώ πού πάει η ματιά σου
Κι ως να 'νιωθες που αμίλητη σου 'κραζα "γιέ μου, στάσου".
Γύρναγες, μ' αχνογέλαγες κι έλεγες "δω είμαι μάνα"
κι ακούγονταν απόμακρα του εσπερινού η καμπάνα.
Κι έπινα με το σάλιο μου μιας τρυφεράδας γέψη
που εγώ δε μάντευα και συ τάχες όλα μαντέψει.
Στο παραθύρι στέκοσουν κι οι δυνατές σου οι πλάτες
φράζαν ακέρια τη μπασιά, τη θάλασσα, τις τράτες.
Κι ο ίσκιος σου σαν αρχάγγελος πλημμύριζε το σπίτι
και κει στ' αυτί σου σπίθιζε η γαζία του αποσπερίτη.
Κι ήταν το παραθύρι μας η θύρα όλου του κόσμου
κι έβγαζε στον παράδεισο που τ' άστρα ανθίζαν, φως μου.
Κι ως στέκοσουν και κοίταζες το λιόγερμα ν' ανάβει,
σαν τιμονιέρης φάνταζες κι η κάμαρα καράβι.
Και μες στο χλιό και γαλανό τ' απόβραδο – έγια – λέσα –
μ' αρμένιζες στη σιγαλιά του γαλαξία μέσα.
Πουρνό – πουρνό μου ξύπνησες, μου πλύθηκες, μου ελούστης
πριχού σημάνει την αυγή μακριά ο καμπανοκρούστης.
Κοίταες μην έφεξε συχνά – πυκνά απ' το παραθύρι
και βιαζόσουν σαν νάτανε να πας σε πανηγύρι.
Είχες τα μάτια σκοτεινά, σφιγμένο το σαγόνι
κι ήσουν στην τόλμη σου γλυκός, ταύρος μαζί κι αηδόνι.
Και γω η φτωχιά κι η ανέμελη και γω η φτωχιά κι η σκύλα,
σούψηνα το φασκόμηλο κι αχνή η ματιά μου εφίλα.
Μια – μια τις χάρες σου, καλέ, και το λαμπρό σου θώρι
κι αγάλλομουν και γέλαγα σαν τρυφερούλα κόρη.
Κι ουδέ κακόβαλα στιγμή κι ούδ' έτρεξα ξοπίσω
τα στήθια μου να βάλω μπρος τα βόλια να κρατήσω.
Κι έφτασ' αργά κι, ω, που ποτές μην έφτανε τέτοια ώρα
κι, ω, κάλλιο να γκρεμίζονταν στο καύκαλό μου η χώρα.

Τι έκανες, γιέ μου, εσύ κακό; Για τους δικούς σου κόπους
την πλερωμή σου ζήτησες απ' άδικους ανθρώπους.
Λίγο ψωμάκι ζήτησες και σούδωσαν μαχαίρι,
τον ίδρωτά σου ζήτησες και σούκοψαν το χέρι.
Δεν ήσουν ζήτουλας εσύ να πας παρακαλώντας
με τη γερή σου την καρδιά πήγες ορθοπατώντας.
Και χίμηξαν απάνου σου τα σμουλωχτά κοράκια
και σούπιαν το αίμα, γιόκα μου, σου κλείσαν τα χειλάκια.
Τώρα οι παλάμες σου οι αχνές, μονάκριβέ μου κρίνε,
σα δυο πουλάκια ανήμπορα και λυπημένα μου είναι,
που τα φτερά τους δίπλωσαν και πια δε φτερουγάνε
και τα κρατάω στα χέρια μου και δεν μου κελαϊδάνε.
Φιλώ το παγωμένο σου χειλάκι που σωπαίνει
κ' είναι σα να μου θύμωσε και σφαλιγμένο μένει.
Δε μου μιλείς κ' η δόλια εγώ τον κόρφο, δες, ανοίγω
και στα βυζιά που βύζαξες τα νύχια, γιέ μου, μπήγω.
Βασίλεψες αστέρι μου, βασίλεψε όλη η πλάση,
κι ο ήλιος, κουβάρι ολόμαυρο, το φέγγος του έχει μάσει.
Κόσμος περνά και με σκουντά, στρατός και με πατάει
κ' εμέ το μάτι ουδέ γυρνά κι ουδέ σε παρατάει.
Και, δες, μ' ανασηκώνουνε˙ χιλιάδες γιούς ξανοίγω,
μα, γιόκα μου, απ' το πλάγι σου δε δύναμαι να φύγω.
Όμοια ως εσένα μου μιλάν και με παρηγορούνε
και την τραγιάσκα σου έχουνε, τα ρούχα σου φοράνε.
Την άχνα απ' την ανάσα σου νιώθω στο μάγουλό μου,
αχ, κ' ένα φως, μεγάλο φως, στο βάθος πλέει του δρόμου.
Τα μάτια μου σκουπίζει μια φωτεινή παλάμη,
αχ, κ' η λαλιά σου, γιόκα μου, στο σπλάχνο μου έχει δράμει.
Και να που ανασηκώθηκα, το πόδι στέκει ακόμα.
Φως ιλαρό, λεβέντη μου, μ' ανέβει από το χώμα.
Κι οι λύκοι αποτραβήχτηκαν και κρύφτηκαν στην τρούπα
- μαμούνια που τα σάρωσε βαριά του εργάτη η σκούπα.
Ω, πούσαι, γιόκα μου, να δεις, πουλί, ν' αναγαλιάσεις,
και, πριν κινήσεις μοναχό, τον κόσμο ν' αγκαλιάσεις.
Και γω η φτωχή και γω η λιγνή, μεγάλη μέσα σ' όλους,
με τα μεγάλα νύχια μου κόβω τη γη σε σβόλους.
Και τους πετάω κατάμουτρα στους λύκους και στ' αγρίμια
που μούκαναν της όψης σου το κρούσταλλο συντρίμια.
Κι ακολουθάς και συ νεκρός, κι ο κόσμος του λυγμού μας
δένεται κόμπος του σκοινιού για το λαιμό του οχτρού μας.
Κι ως τόθελες (ως τόλεγες τα βράδια με το λύχνο)
ασκώνω το σκεβρό κορμί και τη γροθιά μου δείχνω.

Κι αντίς τ' άφταιγα στήθια μου να γδέρνω, δες, βαδίζω
και πίσω απ' τα δάκρυά μου τον ήλιον αντικρύζω.
Τώρα οι σημαίες σε ντύσανε. Παιδί μου, εσύ κοιμήσου,
κι εγώ τραβάω στ' αδέρφια σου και παίρνω τη φωνή σου.

ΡΩΤΑΣ ΒΑΣΙΛΗΣ

ΕΛΑ ΜΑΗ

Έλα Μάη, γιορτή του εργάτη
πανηγύρι του ξωμάχου
Μάη κουμπάρε που ταιριάζεις
Και τα ταύρια στεφανώνεις.

Έλα στολιστή του κόσμου
σκέπασε με παπαρούνες
των παλληκαριών τους τάφους
στόλισε και τις κρεμάλες
μ' ανθισμένες περκοκλάδες.
Να φαίνονται εικονοστάσια.
Έλα να μοσχοβολήσεις
φυλακές και ξερονήσια
να δακρύσουν οι κλεισμένοι
να στενάξουν οι εξόριστοι
δώσε γέλιο και στη νιότη
όλοι τους χεροπιασμένοι
να χαράζουν τραγουδώντας
το τραγούδι της ειρήνης.

ΔΙΑΚΟΣΙΑ ΠΑΛΛΗΚΑΡΙΑ

Καλώς τόνε τον Μάη
με τους ανθούς.
Στην εξοχή μας πάνε
και στους αγρούς.

Διακόσους έναν και έναν
σαν πρόβατα
μας πάνε για ντουφέκι
χαράματα.

Μας πάνε για ντουφέκι
χαράματα.
Κοιτάμε ένας τον άλλον
κατάματα.

Κρατάμε τις καρδιές μας
στα χέρια μας.
Χαμόγελα ανθισμένα
τα μούτρα μας.

Μας είδαν οι ραχούλες
κι αντάριασαν,
μας είδανε τα ουράνια
και δάκρυσαν.

Μας είδαν οι διαβάτες
οι πρωινοί
λιγοθυμιά τους ήρθε
και συντριβή.

Μας είδε κι ένα αηδόνι
Πρωτομαγιά
και λάλησε για ειρήνη
και λευτεριά.

ΣΑΡΑΚΙΝΟΣ ΤΑΚΗΣ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑΣ

Εργάτη ξύπνα! Δεν καλεί στον όρθρο σε η καμπάνα,
της εκκλησιάς σημαίνοντας καμιά τρανή γιορτή,
κι ούτε πολέμου σάλπιγμα βροντοφωνεί τη διάνα
άγριας σφαγής ορίζοντας την ώρα τη φρικτή!
Μια άλλη φωνή σε προσκαλεί στο μέγα πανηγύρι
που στήνουν πλούσιο σήμερα η Φύση κι η ζωή.
Εργάτη ξύπνα! Της χαράς ομπρός σου το ποτήρι,
πάρε και πιέ το δύναμη ν' αντλήσει κι άγια ορμή.

Τόσον καιρό σε τυρρανεί η φτώχια, το μαράζι,
η αδικία κι η πρόληψη, σκιές φαρμακερές.
Το δίκιο, σ' άγριου δράκοντα τα νύχια ερμοσπαράζει
τους κόπους άλλοι χαίρονται. Σε δέρνουν συμφορές.

Εργάτη ξύπνα! Φτάνει κι η ντροπή κι η δυστυχία.
της φύσης σήμερα γιορτή για σένα ξημερώνει
με το βαρύ σου πάτημα σύντριψε την οχιά
που το αίμα σου τόσον καιρό ρουφάει και ναρκώνει.

Βόλος 1912

ΑΓΝΩΣΤΟΙ (ΑΝΩΝΥΜΟΙ) ΠΟΙΗΤΕΣ

Ο ΥΜΝΟΣ ΤΩΝ ΛΑΜΠΡΑΚΗΔΩΝ

Οι φοιτητές, οι φοιτητές
θέλουν δικαιοσύνη γράμματα μόρφωση
δουλειά, θέλουν την λευτεριά – λευτεριά.
Χέρια με χέρια πιαστείτε, χέρια
χέρια με χέρια σφιχτά, καρδιές
με καρδιές ενωθείτε Ελλάδα – Ελλάδα
για σένα δες τα παιδιά σου που πάνε
μπροστά τα διαλεχτά σου παιδιά.

Λαμπράκηδες, Λαμπράκηδες
θέλουν ελευθερία
οι Λαμπράκηδες είναι μαχητές
για την ελευθερία – ελευθερία
χέρια με χέρια πιαστείτε χέρι
με χέρια σφιχτά καρδιές με
καρδιές ενωθείτε Ελλάδα – Ελλάδα
για σένα δες τα παιδιά σου που πάνε
μπροστά τα διαλεχτά σου παιδιά.

Ξύπνα Λαέ, γίγα λαέ
και όρθωσε το κορμί σου
ντόπιες και ξένες συμφορές
σπάσε με τον κασμά – τον κασμά
χέρια με χέρια πιαστείτε χέρια
με χέρια σφιχτά καρδιές με
καρδιές ενωθείτε Ελλάδα – Ελλάδα
για σένα δες τα παιδιά σου που πάνε
μπροστά τα διαλεχτά σου παιδιά.

Αρχιμηνιά κι αρχιχρονιά
με μια φωνή η εργατιά
στου φασισμού τη βία
(Ζήτω η,) Ζήτω η Δημοκρατία.

Καινούργιος χρόνος αρχινά
κι η νιά γενιά μας ξεκινά
ξανά να εξορμίσει
(Το ψωμί,) την Ειρήνη να κερδίσει.

Μέσ' του αγώνα το γιαπί
να χτίσουμε την προκοπή
της ζωής οι ΟΙΚΟΔΟΜΟΙ
(Κάστρο κα) Κάστρο κάνοντας τη ΓΝΩΜΗ

Κι η νίκη σίγουρα θα βγει
από της γνώσης την πηγή:
ΕΝΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΔΡΑΣΗ
(Φασισμός,) φασισμός δεν θα περάσει.

Η νέα γενιά σε μια γραμμή
με μια καρδιά με μια φωνή
τα κάλαντα θα πούμε
(και στο ΔΣΚ) σ' όλους σας θα ευχηθούμε.

Στον Μπάρμπα Μήτσο τον Στρατή
το βετεράνο αγωνιστή
του Δ.Σ.Κ. τον Γραμματέα
δώρα φέρνουμε σπουδαία.

Χονδρό ραβδί, γερό ραβδί
πέφτει στην πλάτη του Μακρή
που εκείνο το χαράτσι
στο λαιμό του έχει κάτσει.

Οι δουλευτές σε μια γραμμή
με μια καρδιά και μια φωνή
τα κάλαντα θα πούμε
(Λευτεριά) στο Λαό θα ευχηθούμε.

Όλοι οι Λαοί κι η εργατιά
απ' το Βοριά ως το Νοτιά
σ' Ανατολή και Δύση
(Τη ζωή) την Ειρήνη θα κερδίσουν.

Θ.Δ-

ΣΤΟ ΛΑΟ ΜΑΣ

Σε βλέπω και σε χαίρομαι
στο πλάι σου πορεύομαι
και ζω τα όνειρά σου
Ελεύθερος ζητάς να ζεις
κι αφέντης της δικής σου γης
γεύση του ιδρώτα σου.

Δημιουργέ μ' εσύ τρανέ
ΟΧΙ σου λεν αντί του ΝΑΙ
σ' ό,τι και να ζητήσεις
γι' αυτούς, εσύ ιδροκοπάς
και όταν ψίχουλα ζητάς
άρνηση θ' αντικρύσεις.

Μίασμα σε αποκαλούν
και τρων και πίνουν και γλεντούν
απ' το υστέρημά σου
μα μη σε πνίγουν οι λυγμοί
ατσάλι κάνε την ψυχή
θα σπάσεις τα δεσμά του.

Γ.Κ. 1967.-

ΕΡΧΟΜΟΣ

Εδώ είμαστε!
Ο λόγος μας έρχεται νοτισμένος απ' τα δάση
κι ένας ήλιος ενέργειας
ανατέλλει ανάμεσα απ' τις φλέβες μας.

Ρωμαλέα η φούχτα μας
κρατάει το διάκι.

Μέσα στα βαθιά μάτια κοιμούνται υπέρογκοι φοινικώνες
κι η κραυγή μας αναβρύζει σα μια σταγόνα μάλαμα
παρθένο.
Το πέλμα σκληρό και πλατύ
ποδοπατάει τη σκόνη των εγκαταλειμμένων δρόμων
που είναι πολύ στενοί για τις γραμμές μας.
Ξέρουμε που γεννιώνται τα νερά
και τ' αγαπάμε γιατί εξαγνίσαν τις πιρόγες μας
κάτω απ' το ρόδινο ουρανό.
Το τραγούδι μας
είναι σαν ένας μυώνας κάτω απ' το δέρμα της ψυχής,
το άδολο τραγούδι μας.

Φέρνουμε τη δροσιά στην αυγή
και τη φωτιά στη νύχτα
και το μαχαίρι, σαν ένα σκληρό κομμάτι απ' το φεγγάρι
που είν' ένα κι ένα για τα βάρβαρα τομάρια.
Φέρνουμε τους κροκόδειλους με τα βαλτόνερά τους
και το τόξο που σαϊτεύει τα βάσανα,
και το ζωνάρι του τροπικού
και το πνεύμα το αλέκιαστο.

Φέρνουμε τη δική μας πινελιά
στ' οριστικό πορτραίτο της Αμερικής.

Έ, σύντροφοι, εδώ είμαστε!
η πολιτεία μας προσμένει με τα μέγαρά της,
τα ψιλοδουλεμένα σαν τις κερήθρες των άγριων μελισσιών.
Οι δρόμοι της είναι ξεροί
σαν τα ποτάμια όταν δε βρέχει στα βουνά,
τα σπίτια της μας ατενίζουν με τ' απλανή μάτια των
παραθύρων.

Οι γέροντες θα μας φιλέψουνε γάλα και μέλι
και θα μας στεφανώσουν με πράσινα φύλλα.

Έ, σύντροφοι, εδώ είμαστε!
Κάτω απ' τον ήλιο
το κάθιδρο πετσί μας
θα καθρεφτίσει τα μουσκεμένα πρόσωπα των νικημένων,
και τη νύχτα,
όταν τ' αστέρια θα κορώνουν στην κορφή της φλόγας μας
το γέλιο μας θε ν' αγρυπνάει πάνω από τα πουλιά και τα ποτάμια.

ΜΕΙΝΕ ΦΤΩΧΟΣ

Συνδαύλιζε μ' ό,τι μπορείς της πίστης σου το πυροφάνι.
Και μια χαρά να σού 'μεινε κάψτην κι εκείνη,
μείνε φτωχός, μείνε άχαρος, μείνε ό,τι να 'ναι, φτάνει,
στα σκοτεινά η ψυχή σου να μη μείνει.
Άκου τον σκλάβο πως βογκά, άκου τον κόσμο πως στενάζει,
κάτι πεθαίνει μέσα του, κάτι γεννιέται, κάτι αλλάζει.

ΧΡΥΣΑΝΘΕΜΑ

Χρυσάνθεμα είδα στ' ανθογυάλι
λευκά, και μου θυμήσανε
αφρούς σ' ελληνικό ακρογιάλι.
Χρυσάνθεμα είδα στ' ανθογυάλι.

Σ' έναν αγωνιστή της Λευτεριάς
στην Κύπρο, που τον πηγαίνανε
για εκτέλεση

ΔΕΝ ΣΕ ΛΗΣΜΟΝΩ

Σ' είδα μονάχα μια στιγμή, μα δεν σε λησμονώ,
έχει η καρδιά μου την γλυκειάν εικόνα σου κρατήσει,
ήσουν πεφτάστρι, μια βραδιά που πέφτει από τον ουρανό,
και που σκορπίζει γύρω του, μια λάμψη πριν να σβήσει.
Σ' είδα μονάχα μια στιγμή. Σε πήγαιναν για κει…
Κι εσύ, φυσούσες στις ψυχές την πίστη, όλο το δρόμο,
Κι είχε μια σπίθα στη ματιά, απ' τη φωτιά που καίει τον κόσμο.
Σ' είδα μονάχα μια στιγμή, σε μια στροφή μιας δίνης,
και σ' άρπαξα και σ' έκλεισα μεσ' στης ψυχής μου τ' άδυτα,
το δρόμο να μας δείχνεις.

ΣΤΑ ΚΡΥΑ ΝΕΡΑ, ΣΤΟΥΣ ΠΕΝΤΑΥΛΟΥΣ…

Στα κρύα νερά, στους Πενταυλούς, π’ασπροκοπάν οι ρεματιές
και μυστικό θεριεύουν περιβόλι,
- κάθε χαλίκι αυγερινός άστραφτε μέσ’ απ’ τα νερά -
Βαθύ μια νύχτα που ’βρα αραξοβόλι!

Πλατάνια, λεύκες ξέχειλες, που οι ρίζες τους βυθάν,
της νερομάνας θρέμμα,
στη γάργαρη πολύφωνη κατεβασιά κι ακολουθάν
κατηφόρες το ρέμα,

και μες στο βούισμα το βαρύ, στον ανομολόγητο το θρο
των δέντρων απ’ τον άνεμο με ζόρι
πιο βιαστική κι αδάμαστη, στην άγρια μέσα νύχτα,
από το θώρι,

των ουρανών π’ αλλάζανε τ’ αστέρια μ’ αρίθμητα νερά,
χίλιω λογιώ πετράδια,
από τ’ αηδόνια ανέβαινε, που το λαιμό σηκώνανε
στου μυστηρίου τα χάδια,

τ’ ανάβρυσμα που πλήθαινε το σείσμα των αστερισμών
και των νερών τα γέλια…
και τόσο ο νους μου αγάλλονταν, λουσμένος μες στον
άναρχο
ρυθμόν ως τα θεμέλια,

που, ο θείος αν ήταν έρωτας, καθόλου δεν το λόγιαζεν,
ή, στα δικά του βύθη,
το μοιρασμένο του ιερό τραγούδι ξάφνου πόβγαινε
απ’ τη λήθη,

και, με φωνήν ολόθερμη μες στα σκοτάδια, μυστικιά
και πλέρια,
με τα νερά χυνόντανε, και με τον άνεμο έφευγε…
και σίγαε με τ’ αστέρια!...

Στα κρύα νερά, στους Πενταυλούς, π’ ασπροβολάν οι
ρεματιές
και μυστικό θεριεύουν περιβόλι
- κάθε χαλίκι αυγερινός άστραφτε μεσ’ απ’ τα νερά –
βαθύ μια νύχτα που ’βρα αραξοβόλι!..

ΠΑΡΑΜΟΝΗ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΣ

Χωματένιος ο αγέρας, χωματένια τα ρούχα
χώμα και βροχή στο βουλιαγμένο πρόσωπό σου
οι φωνές των τρελών ανέβαιναν σα φυσαλίδες
μέσα απ' του στήθους σου τη σιωπή…

Δεν είχες πια αίμα, μόνο
μια παγωμένη φλέβα φεγγαριού –
και τ' άρβυλα του αλφαμίτη πάνω κάτω,
πάνω κάτω, πάνω κάτω.

Τη νύχτα εκείνη, σύντροφε,
ξεκουραστήκαμε καλά
πάνω στα χείλια
του κοινού μας τάφου.

ΜΕΙΝΕ

Γλίστρησε κρυφά, να μην το πάρει
είδηση ο φρουρός μου π' αγρυπνά
κι ήρθε στο κελί μου το φεγγάρι.
Ήρθε και με βρήκε λυπημένο
κι ήτανε το χάδι του απαλό,
σαν γυναικείο χέρι αγαπημένο.

Μείνε στο φτωχό μου το κελί,
φεγγαράκι, τι να σε τρατάρω;
Δεν μου μένει πια παρά η ψυχή,
κι έχω τόσο ανήφορο να πάρω.

ΓΙΑΓΙΑ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΑ

Απ' τα ζεστά δε σε θυμάμαι παραγώνια
ούτε σε διάβασα σ' ορθογραφία παλιά.
Στου σηκωμού τα δοξασμένα χρόνια
συναγωνίστρια γιαγιά Τριανταφυλλιά.
Μεσ' τα μεγάλα ντου στα μπλόκα στους κιντύνους
τότε που στέκι δεν στεριώναμε στιγμή
γιάφκα μας έκανες τον κόρφο σου τρεις μήνες
σα μάνα του αγώνα βύζαξες παιδί.
Κάτω απ' τη μούρη σου μας έφερνες ομπόλια,
εκείνα τα μικρά παράνομα χαρτιά.
Με την ποδιά σου μας κουβάλαγες τα βόλια
σα να συνδαύλαγες της μάχης τη φωτιά.
Το Γερμανό και τον προδότη ξεγελούσες
κι έπαιρνες κάθε μέτρο συνωμοτικό,
τα μυστικά του αγώνα κι όταν κοινωνούσες
απ' τον παλιό σου τα 'κρυβες πνευματικό.
Ένα σπερνό π' όλα φαίνονταν πως θα σβήσουν
μ' άλλες κυρούλες έκανες στην εκκλησιά
κρυφή παράκληση ολονύχτια να νικήσουν
τα παλληκάρια μας και νάρθει η λευτεριά.
Κι έλεγες πάντα! «Γιέ μ' ετούτα είν' τα πάθια
Κι αν και μόνο μια φορά σταυρώθηκε ο Χριστός.
Χίλια στεφάνια πικροφόρεσε μ' αγκάθια
χίλιες φορές ξανασταυρώθηκε ο λαός».
Στη γειτονιά μας τις προάλες σ' είδα πάλι
κατέβαινες με την ποδιά σου ανεμιστή
κι έσφιγγες ένα μπογαλάκι στη μασχάλη
για τον φυλακισμένο αγωνιστή.-

ΕΛΕΓΕΙΟ ΣΕ ΔΕΝΤΡΟ

Δίπλωσε Πνεύμα Ολύμπιο, τις φτερούγες σου
γονάτισε στη γη και κλάψε!
Κλάψε μαζί μας τούτο το λαμπρό δεντρί
που ήταν κάθε φύλλο του πουλί
και κάθε κλώνος του καντήλι.
Κι έφεγγε σαν τον ξάστερο μεσάνυχτα ουρανό
και λάλαε σαν από πολλά σουράβλια το τραγούδι
το βουερό και το χαρμόσυνο,
που λένε τα νερά όταν ξεσκλαβώνουνται απ' τους πάγους
και ροβολάνε απ' τις κορφές, πηδώντας πέντε – πέντε
τα φαγγουδίσια σκαλοπάτια!
Που λένε τα καράβια όταν ξεκόβουνται απ' τις
στεριές με φουσκωμένα πρίμα αέρι τα πανιά τους,
κι οι λέφτερες καρίνες τους ορθοπηδάν τα κύματα.

Δίπλωσε, πνεύμα Ολύμπιο, τις φτερούγες σου
γονάτισε στη γη και κλάψε!
Έπεσε και έσβυσε στο χώμα ο αγλαιόκαρπος
που τάγιζε ένα κόσμο ζωντανά και ζούμπερα
και πότιζε την πλάση με δροσιές και μόσκους
κι έβγαζε από τα δασόκλαρά του ανέμους εαρινούς,
που ξύπναανμεσοχείμωνα λαχτάρες αναστάσιμες
μηνώντας τα λαμπρόγιορτα με τους χορούς και τα
τραγούδια.

Κείτεται τώρα ο γίγαντας του μάκρου και του πλάτου
κι ουδέ πουλάκι του λαλεί κι ουδέ καντήλι φέγγει.
Βουβό σκοτάδι επάγωσε όλες τις καρδιές
όταν γκρεμίστε ο δέντρος σαν από σεισμό
κι έπεσε ο ίσκιος της λαμπρής μεγαλοσύνης
άφεγγη νύχτα, εγγαστρωμένη στεναγμούς και βόγγους!

Δίπλωσε, Πνεύμα Ολύμπιο, τις φτερούγες σου
γονάτισε στη γη και κλάψε!
Όλοι σιμώστε εδώ να ενώσουμε τους γόους μας
χειροπιασμένοι ας συντονίσουμε τους στεναγμούς μας
για να σφάξει τα βουνά η κραυγή του πόνου μας,
να τον γευτούνε οι ουρανοί, μαζί με μας να κλάψουν.
Έπεσε ο δέντρος ο τρανός πελεκημένος στα ριζά του
από τους νάνους και τους βόμπιρους και τους
καλικαντζάρους!

Αρχίστε θρήνο, όχι σαν μάνες που άλλη αυγή δεν βλέπουν,
παρά σα νέοι, νάναι γλυκός σα λάλημα ορθρινό,
σαν εγερτήριο σάλπισμα στους αντρειωμένους,
που πέρα απ' τους νεκρούς θωρούν τα στέφανα
της Ν ί κ η ς!

ΕΙΜΑΣΤ' ΕΜΕΙΣ ΑΝΤΑΡΤΕΣ ΕΠΟΝΙΤΕΣ

Είμαστ' εμείς αντάρτες επονίτες
της νιάς γενιάς ατρόμητη στρατιά
μες στον ΕΛΑΣ αληθινοί ακρίτες
ορμάμε πολεμώντας στη φωτιά.

Απάνω – απάνω – πιο πάνω!
στη μάχη αδέρφια μαζί
Ελεύθερη κι ευτυχισμένη
η νέα γενιά μας να ζει!

Σ Τ Α Θ Ε Ι Τ Ε

Τα χείλη μας στεγνώνουν απ' τη δίψα,
κι ο ήλιος μας μισεί, μας πυρπολεί,
κι η έρημος μας εκδικείται.
Σταθείτε.
Όσοι πεθαίνουν απ' την πείνα,
Κι όσοι σκοτώνονται στον πόλεμο,
αν έρθουν όλοι
να σκάψουμε την έρημο,
θα γίνει περιβόλι.

ΜΕΙΝΕ

Γλίστρησε κρυφά, να μην το πάρει
είδηση ο φρουρός μου π' αγρυπνά
κι ήρθε στο κελί μου το φεγγάρι.
Ήρθε και με βρήκε λυπημένο
κι ήτανε το χάδι του απαλό,
σαν γυναικείο χέρι αγαπημένο.

Μείνε στο φτωχό μου το κελί,
φεγγαράκι, τι να σε τρατάρω;
Δεν μου μένει πια παρά η ψυχή,
κι έχω τόσο ανήφορο να πάρω.

Με καρδιές που σκιρτούν και με μάτια ανοιχτά
με χιλιάδες φωνές μες στα στήθια,
με καινούργιαν ορμή για το μέλλον μπροστά,
Πάμε, πάμε για να βρούμε τη χαρά.

Μια νέα στα μάτια μας λάμπει αυγή
Δημοκρατία, Ειρήνη κι Αλλαγή.

Από φτώχεια κι οργή τα κορμιά μας κυρτά
τα ορθώνουμε τώρα μ' ελπίδα.
Η δουλειά κι η χαρά, να κουρνιάσουν πουλιά
στην Πατρίδα μας που χρόνια το ζητά.

Μια νέα στα μάτια μας λάμπει αυγή
Δημοκρατία, Ειρήνη κι Αλλαγή.

Με το πείσμα του νου πως ένα θαύμα πρωί
δρόμο άνοιξε πέρα προς τ' άστρα
προχωρούμε κι εμείς στη ζωή την πλατειά
και χτυπάμε του πολέμου τη φωτιά.

Μια νέα στα μάτια μας λάμπει αυγή
Δημοκρατία, Ειρήνη κι Αλλαγή.

Ο ΜΕΛΛΟΘΑΝΑΤΟΣ ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ

Στο πλάι του οχτρού μου του νεκρού τ' αστέρια
στον κάμπο με κοιτάν τα αιθεροπλάνα,
με δίψα το ζεστό μου το αίμα η μάνα
βυζαίνει η Γης, μα είν' η καρδιά μου στέρια.

Λεβέντηδες στα αιώνια του λημέρια
με κράζουν με χαρά˙ γι' άλλους τα πλάνα
δάκρυα˙ δε θα θρηνεί για εμέ καμπάνα…
δε θα με σαβανώσουν φίλων χέρια.

Άφοβα, ξαπλωμένος μες στ' αυλάκι
το Χάρο καρτερώ. Με λαιμαργία
τι κρώζετε τριγύρω μου, κοράκοι;

Στης νύχτας τη χιλιάστερη μαγεία
βασιλικός αητός θα φτερουγίσει
τα χάλκινα τα στήθια να μου σκίσει.

ΟΙ ΝΕΟΙ ΝΕΚΡΟΙ

Οι νεκροί νέοι στρατιώτες δεν μιλούν
κι όμως ακούστηκαν μες στα σιωπηλά σπίτια.
Ποιος δεν τους άκουσε;
Έχουν μια σιωπή που μιλάει γι' αυτούς τη
νύχτα, όταν το ρολόι χτυπάει.
Λένε,
Είμαστε νέοι τώρα νεκροί
να μας θυμάστε,
δώσαμε ό,τι μπορούσαμε
μα θέλει ακόμα δουλειά το έργο
για να γίνει.
Έχουμε δώσει τη ζωή μας
μα αν το έργο δεν γίνει
κανείς δεν ξέρει τι πρόσφερε η ζωή μας.
Ο θάνατός μας δεν ανήκει σε μας
ανήκει σε σας.
Δώστε ένα τέλος στον πόλεμο
και μια αληθινή Ειρήνη.
Δώστε του εσείς το νόημά του.
Είμαστε νέοι τώρα νεκροί.
Να μας θυμάστε.

ΚΑΙΓΟΥΝΤΑΙ

Βάλτε τ' αφτί σας στην καρδιά,
κι ακούστε το τραγούδι μας.
Μέσα, βογγά μια μοίρα.
Το τυραγνά μια κόλαση,
το καίει μια φλόγα μυστικιά,
κι είναι το ρόδο π' άνθισε
στου ηφαίστειου τον κρατήρα.

ΑΝ ΤΟ ΛΕΜΕ

Οι φτωχές μας καλύβες σηκώνουνε
τις μεγάλες Πατρίδες.
Κι οι καλοί πατριώτες,
Τεχνουργούν για τα χέρια μας,
δυνατές αλυσίδες.

Αν πονούμε, μας δείρανε,
όμοια οχτροί κι όμοια φίλοι,
κι αν το λέμε, αν το ξέρουμε
της ζωής το τραγούδι,
το μάθαμε απ' του χάρου τα χείλη.

Α ν…

Είν' ένα δάσος γύρω μας
συρματοπλέγματα ψηλά,
κι έχουν απ' έξω κλείσει,
την ανοιξιάτικια χαρά,
που μας χαμογελά.

Πίσω απ' το σύρμα βλέπουμε
την όμορφη τη δύση
και τη γλυκιά Αυγή.
Εμείς που τόσον είχαμε
τη Λευτεριά αγαπήσει.

Άραγε, από το σύρμα αυτό,
που τόχουμε ποτίσει
με τόσα δάκρυα κι αίματα,
αν κάποια μέρα ανθίσει
τι λούλουδο θα βγει;

———————

Χαρωπό ένα τραγούδι αρχινά
σαν κοπάδι Μαρτιού Χελιδόνια
μιαν αυγή τους ανθρώπους μηνά
της Ειρήνης π' ανθίζουν τα χρόνια.

Μ' ελαιοκλώναρα πράσινα ντύστε
τα δαρμένα απ' την μπόρα χωριά
τα σχολειά της χαράς σπίτια χτίστε
του πολέμου η φοβέρα μακριά
τα σχολειά της χαράς σπίτια χτίστε
του πολέμου η Μπόρα μακριά.

Ποτισμένα μ' ιδρώτα πικρό
στα χωράφια καρπίζουν ελπίδες
χέρι – χέρι πιασμένες χορό
τραγουδούν την Ειρήνη οι Πατρίδες.

Μ' ελαιοκλώναρα πράσινα ντύστε
τα δαρμένα απ' την μπόρα χωριά
τα σχολειά της χαράς σπίτια χτίστε
του πολέμου η φοβέρα μακριά
τα σχολειά της χαράς σπίτια χτίστε
του πολέμου η Μπόρα μακριά.

ΥΜΝΟΣ

Ολόγυρα στον Αίμο ένα χορό
θα στήσουμε γειτονοπούλες χώρες
θα πιούμε της αγάπης το νερό
σ' ολόδροσες πηγές ειρηνοφόρες.

Απάνω απ' τους βωμούς, ένας βωμός
απάνω απ' τις πατρίδες, μια πατρίδα
και με λαχτάρα μια, κοινό σκοπό,
μιας νέας αυγής θα δούμε την αχτίδα.

Στης θέλησής μας πάνου το βουνό
το κάθε εμπόδιο γίνεται συντρίμμι
και μέσα στης ειρήνης το ναό
ιέρειες η Τέχνη κι η Επιστήμη.

Κι οι νέοι με τα χέρια τους τα δυο
θα πλέκουν για μιαν άνοιξη στεφάνια
με ωδές και ύμνους ως τον ουρανό
θα διαλαλούν: Ειρήνη στα Βαλκάνια.

ΕΡΧΕΤ' Ο ΑΝΤΡΑΣ

Έρχετ' ο άντρας, ο πατέρας το παιδί,
λάμπουν τα σπίτια, φέγγουνε τα παραθύρια,
στρώνονται τα τραπέζια – ποιος δεν τραγουδεί;

Γλυκοξυπνούν τα σύνεργα μεσ' στ' αργαστήρια,
τα δίκαια χέρια απλώνονται στη ζυγαριά
κι η προκοπή ετοιμάζει βιος και κέρδη μύρια.

Ποιος δεν το ξέρει; Σέρνετ' η ζωή βαριά
σαν σερπετό στο χώμα μα όταν φτερώσει,
της πεταλούδας παίρνει την ελευθεριά,
κι αμέτρητα είναι τ' άνθη είν' οι κήποι τόσοι!
κι αμέτρητα είναι τ' άνθη και πλημμυριστό
το ανθομέλι που το καθένα θα της δώσει.

Φτερά μονάχα θέλει το έρμο σερπετό
και τα φτερά του είν' η αγάπη που υπομένει
κι η προκοπή που δείχνει μέτωπο σκυφτό.

Ευλογημέν' η Ειρήνη τρις ευλογημένη!

Ο ΚΑΗΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΙΑ – ΡΗΝΙΩΣ

Απριλιού πρωινό
Πασχαλιάς γιορτινό
διαλαλεί μια καμπάνα.
Κλαίει η θειά η Ρηνιώ
της τον πήραν το γιό
έρμη μένει μια μάνα.

Στην καλή Πασχαλιά
κάθε για Πασχαλιά
του το γράφει στο γράμμα.
Να τον έχει καλά
να τον φέρει κοντά
ότι το ΄βαλε τάμα.

Κάποιαν άλλη αυγή
Πασχαλιά είν' κι αυτή
όχι πια χαρωπή
θειά – Ρηνιώ η φτωχή
μοναχούλα πεθαίνει.

Πάνω σ' ένα σταυρό
σκύβει ο γιός με καιρό
και το δάκρυ αφήνει.
Απ' το χρόνο σβηστό
σα στερνό της καημό
βλέπει μόνο: Ειρήνη.

ΤΟ ΑΛΕΤΡΙ

Το αλέτρι, να το αλέτρι το θαυματουργό!
Ασάλευτη θωρώντας δίπλα στη βουκέντρα,
ολοχρονίς εφέτος έμεινεν αργό.

Του κάκου, όταν εγύμνωσε ο βοριάς τα δέντρα,
του κάκου το ζητούσε με λαχτάρα η Γη
δουλεύτρα της ζωής και της ζωής αφέντρα ˙

και σαν την κόρη, που του γάμου η ώρα αργεί,
ένιωθε μεσ' στα σπλάχνα της στενά φραγμένη
να την πνίγει των χυμών της η πηγή.

Ευλογημένη η Ειρήνη, τρις ευλογημένη!
της χαμοκέλας σιγοτρίζει η κλειδαριά
και μουδιασμένο, να, το αλέτρι ξαναβγαίνει.

Τα μέλη του απ' τον ύπνο σέρνονται βαριά.
Πού 'ναι το λάδι; Εδώ ˙κι αλείψατέ το, ωσότου
λάμψει το υνί του στομωμένο απ' τη σκουριά.

Διπλά το αλέτρι θα δουλέψει στον καιρό του.

ΦΑΣΙΣΤΕΣ

Φασίστες ήρθανε στον τόπο μας,
Φασίστες πήραν τα σπαρτά μας,
Φασίστες σκότωσαν τ' αδέρφια μας
Και τυραγνούνε τα παιδιά μας.

Κάψανε το φτωχό μας σπιτικό
και κούρσεψαν την πλούσια χώρα,
φασίστες ήρθανε και φέρανε
λιμό, θανατικό και μπόρα.

ΚΑΙΓΟΥΝΤΑΙ

Βάλτε τ' αυτί σας στην καρδιά,
κι ακούστε το τραγούδι μας
μέσα, βογκά μια μοίρα.
Το τυραγνά μια κόλαση,
το καίει μια φλόγα μυστικιά
κι είναι το ρόδο π' άνθισε
στου ηφαίστειου τον κρατήρα.

ΜΠΑΫΡΟΝ

Γιατί να ’ρθεις στην όμορφη Ελλάδα να πεθάνεις,
ξανθέ ποιητή,
γιατί;

Εμείς, την εχτιμούμε τη φιλία.
Εμείς, τη Λευτεριά την αγαπούμε.
Τώρα που βάρβαρα οι δικοί σου
μας τυραγνούν, τι να τους πούμε;

Κοίταξε, απ’ έξω μας φρουρούνε
διπλοφρουροί.
Τούτη τη νύχτα, δεν μπορούμε
να θυμηθούμε τη μορφή σου,
γιατί στα σύρματα μπορεί η σκέψη μας ν’ αγκυλωθεί
και να ματώσει την ψυχή σου.

ΜΑΝΟΛΗΣ ΓΛΕΖΟΣ

Άλλο ψωμί απ' της πίστης σου δεν είχες φαγωμένο
γι' αυτό το χέρι σου έφτασε τόσο πολύ ψηλά
γι' αυτό και τ' όνομά σου κράτησε έτσι.

Σου 'δωκε θάρρος η Παλλάδα,
το κόκκινο κουρέλι τους της ντρόπιαζε τα σκήπτρο ·
ένα κλωνάρι σου 'ταξε αγριλιά
κι ένα φιλί στο μέτωπό σου.

Κι ήσουν ο έφηβος της Νάξου.

Πήρε φωτιά ο χαμηλός ορίζοντας
τ' άγουρο φρούτο της καρδιάς σου
σφύριξες κλέφτικο σκοπό κι έκανες το σταυρό σου.
Κι ήταν η νύχτα βαθειά με θάνατο απαγορευμένη
και μόνο οι περίπολες τηνε πατούσαν
και τη δαγκώναν τα σκυλιά της ερημιάς.

Στα σπίτια οι σκλάβοι νηστικοί εχόρταιναν με ύπνο
ή μέτραγαν στα δάχτυλα τις μέρες της σκλαβιάς
άλλοι προδίναν τα ιερά μας.
Και μόνο εσύ
έδινες ραντεβού στο θάνατο Μάιο μήνα.

- πού πας παιδί μου, τέτοια ώρα;
- αύριο, μάνα, θα το μάθεις.

Δεν είχες βγει για της Αφροδίτης το γλυκό κοχύλι
ούτε για να ψαρέψεις τύχη μεσ' στη συμφορά
όπως τόσοι.

Η Ακρόπολη ήταν
που σούγνεψε με των πατέρων μας το νόμο.

Ω, εκεί πάνω
ποτέ ο θάνατος δε ζύγωσε.

Από μέρες ήθελες να κλάψεις
και δεν μπορούσες,
να γράψεις σαν τους ποιητές
και δεν ήξερες

κι ούρλιαζαν τα μεγάφωνα για την υποταγή μας
ο δούλος τύπος για το τέλος μας
οι επίσημοι όλοι.

Όχι! Είπες
και βγήκες νύχτα μεσ' στο δρόμο.
Όχι! Είπες
κι η Ευρώπη ανατρίχιασε στον τάφο της.
Όχι! Είπες
και σκαρφάλωσες στο Βράχο των θεών μας.

Δεν ήταν κεραυνός που το κοντάρι γκρέμισε
αγόρι θυμωμένο το ξερίζωσε
για να φυτέψει την ελπίδα.

Και είναι κει που η Αθηνά σε φίλησε
και σούβαλε τον κότινο στη μπουτονιέρα
πρώτε ευρωπαίε παρτιζάνε.
Και είναι κει που πάτησες το θάνατό σου
κρατώντας τη χιτλερική σημαία
σχισμένη από τα δόντια σου κομμάτια.

Άγαλμα από τότε είσαι στη μνήμη μας.

Βαριά, μεγάλη, μαύρη νύχτα.
Είχαμε κάνει πολύ δρόμο
ως εκεί.
Κι είμασταν τόσο νέοι.
Τόσο νέοι…
Πιο νέοι κι από δυο σταγόνες βροχή
στην παλάμη σου.
πιο αθώοι
κι απ' το σκόρδο και τις ελιές
στο δισάκι του στρατοκόπου.
Πιο τολμηροί
κι από το φως του κλεφτοφάναρου
κι απ' την τσιμπίδα
που ο γύφτος πιάνει το σίδερο
μεσ' απ' το καμίνι.
Πιο σιωπηλοί
κι απ' το σύρτη που σ' ανοίγει την πόρτα
να μπεις στη μυστική συγκέντρωση.

Κι ήταν πολύς ο δρόμος μας
ίσαμε κει.
Η γη μας είχε γίνει μαύρη.
Τα τζάμια στις βιτρίνες
μαύρα.
Η πείνα μεσ' στα σπίτια μας
μαύρη.
Κι οι πεθαμένοι, έκθετοι στα πεζοδρόμια
μαύροι.

Στην τσέπη μας πήραμ' ένα πινέλο
στο χέρι μας ένα ντενεκέ
με κόκκινη μπογιά.
Στερνά, πιάσαμε το ντουφέκι.

Κανείς δεν ξεχώριζε πια τους νεκρούς.
Ανάβαμε μια μεγάλη λαμπάδα
να φέγγει
μαζί με τα συνθήματα στους τοίχους
μαζί με τα χωνιά στις γειτονιές
μαζί με τα ντουφέκια
μαζί με τα τραγούδια.

ΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΜΑΝΑΣ

Έλα στο σπίτι γιόκα μου, έλα σε καρτερώ
χρόνια και χρόνια στέρεψαν τα δάκρια στα μάτια
στα σταυροδρόμια οληµερίς γυρίζω πέρα δώθε
τα πόδια μου ματώσανε ως πότε θα προσμένω;

Όταν μικρό σε κούναγα πάνω στα γόνατά μου
και σε νανούριζα γλυκά με φόβο στην καρδιά μου,
σαν πόσα όνειρα έπλαθα για σε ακριβέ μου γιόκα,
πόσες λαχτάρες ένιωθα και γνέθοντας τη ρόκα
νύχτες και νύχτες πέρναγα σαν τη λαφίνα ξύπνια
προσέχοντάς σε από κακό, δε λόγαγα ξαγρύπνια.

Στους κόρφους μου σαν σ' έσφιγγα μέσα στην αγκαλιά μου
όλος ο κόσμος κλείνονταν για με μες στην καρδιά μου\και
πια όταν σε τράνεψα, σ' έκανα παλληκάρι
πόσο περήφανη ήμουνα, πόσο ένιωθα καμάρι
σαν σ' έβλεπα λεβεντονιό με τ' άλλα παλληκάρια
χορό να στήνεις στο χωριό κάτω απ' τα πλατάνια.

Άλλη δεν ήθελα χαρά, τίποτα δε ζητούσα
ένα ζευγάρι ταιριαστό να σ' έβλεπα ποθούσα.
Μα ήρθαν χρόνοι δίσεκτοι πέσαν καιροί οργισμένοι
Και οι κακοί σε πήρανε και σ' έχασα η καημένη.
Δώδεκα χρόνια ολόκληρα δεμένο σε κρατούνε
Σαν το ληστή σε σέρνουνε, σκληρά σε τυραννούνε.

Κακό δεν έκανες ποτέ, λόγο κακό δεν είπες,
ήσουνα πάντα στις χαρές πρώτος μα και στις λύπες.
Οι γείτονοι πάντα ρωτούν για σένα να μαθαίνουν.
Τα παλληκάρια του χωριού όλα σε περιμένουν.
Όλοι σε θέλουν να σε δουν κοντά τους να γυρίσεις
Χαρά να φέρεις σ' όλους μας να μας καλοκαρδίσεις.

Κι ο γέρος ο πατέρας σου μ' όλα τα γηρατειά του
Κάνει κουράγιο, αντρειεύεται και σφίγγει την καρδιά του
Και η μικρή σου η αδερφή που ήτανε παιδούλα
Μεγάλωσε, παντρεύτηκε, έγινε πια μανούλα.

Τι να σου γράψω, γιόκα μου, τι να σου πρωτοπώ.
Θα δεις πως όλα αλλάξανε όταν θα 'ρθεις εδώ.
Όλα και όλοι σε ζητούν τώρα να 'ρθεις κοντά μας
χαρά να νιώσουμε κι εμείς στη δύστυχη καρδιά μας.

ΣΗΜΕΡΑ ΠΟΥ ΣΟΥ ΓΡΑΦΩ

Σήμερα που σου γράφω
μαζεύτηκαν πολλά!
δεν έχω μολύβι
δεν έχω φωνή
δεν έχω χέρια
τα νερά χτυπάν τα πόδια μου
και δεν μπορώ να προχωρήσω.
Αδελφέ, δεν θέλω να σε πικράνω
δεν θέλω να βάλω στα δικά σου βάρη
και τον δικό μου πυρετό
και τη δική μου γύμνια.

Σήμερα που σου γράφω
δεν έχω ένα ρούχο ν' αλλάξω
και είμαι μούσκεμα.
Μεσ' στην πλημμυρισμένη σκηνή
κρατάμε πάνω απ' το κεφάλι των ελπίδων μας
να μη βραχεί.
Η ελπίδα μας.
Η ελπίδα του κόσμου.
Σήμερα το στόμα μας είναι μπουκωμένο
βροχή κι αστροπελέκι.
Σήμερα το πείσμα μας είναι βουνό που δεν πατιέται,
πιο καταλυτικό
κι από τα χίλια χέρια της τυφλής δύναμης των στοιχείων.
Σήμερα είμαστε δέκα φορές εξόριστοι.

Εμείς, αδελφέ μου,
δεν θέλουμε άλλο από ένα χέρι
στο μέτωπό μας που έχει πυρετό,
δυο μάτια να σταυρώσουμε την πίκρα,

ένα ποτήρι κρασί
που θα μπορούσε ν' αγκαλιάσει όλα τα τραπέζια.
Εμείς δεν θέλουμε άλλο
παρά να σκουπίσουμε τον ιδρώτα απ' όλα τα μέτωπα.

ΚΟΥΡΑΓΙΟ, ΑΔΕΡΦΙΑ

Ναι. Ξέρουμε. Έχετε όνειρα που δεν χωράνε στα μάτια σας.
Πίσω απ' τα βουνά μαντεύουμε τους θυμούς σας.

Καίνε οι στάχτες στα χέρια.
Καίνε οι στάχτες απ' τις παλιές φωνές.
Μια εμπιστοσύνη πλημμυράει το αίμα μας.

Σίγουρα θα ξεκολλήσει ένα δάκρυ
και θα κυλήσει στις βαθιές χαράδρες του προσώπου σου
ένα δάκρυ αργό και θυμωμένο
σαν ένας βράχος που κατρακυλάει και πέφτει
στα πλευρά της πιο παράλογης αδικίας.

Ξέρουμε.
Αν αγαπάτε ένα κλειδί που ανοίγει τις βαριές πόρτες
αν αγαπάτε ένα ζεστό πανωφόρι για την Ειρήνη
μια καλημέρα στο πρωινό κύμα
αν αγαπάτε να περπατάνε οι δρόμοι με τις σημαίες ξεδιπλωμένες
η λέξη Αμνηστία είναι το υνί που χώνεται πιο βαθιά στο χώμα
για πιο πολύ χρυσάφι στα στάχια.

Είναι μια καρδιά κι ένας άνεμος σ' ένα καινούργιο δρόμο
είναι το ποτάμι που χτυπάει στις ρίζες τα ξένα κανόνια
η λέξη Αμνηστία! Για την Ειρήνη!
Είναι μια σιγανή βροχή που ποτίζει τα χέρια.
Κουράγιο, αδέλφια!!!

ΜΗ ΣΕ ΓΕΛΑΣΕΙ Η ΒΡΑΔΙΑ

Να θυμάσαι,
τους σκλάβους πούγιναν ελεύθεροι
το πώς κερδήθηκε το πρώτο μεροκάματο
την ιστορία του εργατικού κινήματος.

Απόψε,
σε κάθε σου βήμα
ν' αφήνεις νάρχεται μπροστά σου
κι ένας εργάτης που πέθανε
παλεύοντας για το ψωμί.

Η μια στις δυο σου σκέψεις
νάναι αυτή
(μ' εκμεταλλεύονται)
Να θυμάσαι.

ΟΙ ΛΑΜΠΡΑΚΗΔΕΣ ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ

Λαμπράκηδες φύτρωσαν στα χωριά
και τα εκπολιτίζουν
και κάθε ώρα που περνά
τη δράση τους πλουτίζουν.

Ο πόθος τους για πρόοδο
ανάβει σα λαμπάδα
και μεταδίδει τη φωτιά
σε όλη την Ελλάδα.

Λαμπράκηδες, Λαμπράκηδες
χτίσται της Δημοκρατίας
παιδιά της Εθνικής Αντίστασης
και της καπιταλιστικής κυριαρχίας.

Αντλήστε δύναμη και πίστη από την ιστορία
χτυπήστε την αμορφωσιά και την ολιγαρχία
χτυπήστε την ξένη απολυταρχία
που έφερε στον τόπο μας τη φτώχεια και τη βία.

Δώστε φως και Λευτεριά
στα απόκρημνα χωριά
που η αγραμματοσύνη και η βιά
τα βύθισε στην εξαθλίωση και την απογνωσιά.

Εκτός από τα ποιήματα που συντρόφεψαν τους Λαμπράκηδες, υπήρξαν και λογοτέχνες που με τα πεζογραφήματά τους βοήθησαν κι αυτοί στον αγώνα και τον ξεσηκωμό του κόσμου για τα ιδανικά της λευτεριάς και της ειρήνης.

Μερικοί απ' αυτούς έγραψαν θεατρικά έργα, που παίζονταν με σκοπό να δείξουν το μεγαλείο της ψυχής του Έλληνα και τον ηρωισμό που πάντα διαθέτει αυτός όταν χρειαστεί, και αψηφά τον κίνδυνο του θανάτου.

Άλλοι, πάλι, μας άφησαν το ημερολόγιό τους με συγκλονιστικές διηγήσεις και κάποια γράμματα σταλμένα από τη φυλακή πριν αυτοί αφήσουν την τελευταία τους πνοή.

Παραθέτουμε μερικά απ' αυτά.

ΒΟΥΤΥΡΑΣ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ

Βουτυράς Δημοσθένης . (1879-1958) Γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη αλλά έζησε στον Πειραιά όπου και πέθανε. Ο συμβολαιογράφος πατέρας του αυτοκτόνησε και αναγκάστηκε να βιοπαλέψει σκληρά για να ζήσει. Η φτώχεια και η κλονισμένη υγεία δεν του επέτρεψαν να κάνει ανώτερες σπουδές. Στην αρχή δημοσίευσε σε εφημερίδες και περιοδικά πρωτότυπα διηγήματα που εντυπωσίαζαν με τα θέματά τους και με την ιδιόρρυθμη τέχνη τους. Έγραψε περισσότερα από 400 διηγήματα, που αργότερα αποτέλεσαν 28 αλλαγές. Τα συνθετότερα είναι: "Ο Λαγκάς" (το πρώτο του διήγημα 1901), "Ο παπάς ειδωλολάτρης", "Μακριά από τον κόσμο", "Οι αλανιάρηδες", "Το γκρέμισμα των θεών", "Ο θρήνος των βοδιών" κ.ά. Έγραψε και πέντε μυθιστορήματα: "Η σιδερένια πόρτα", "Στους αγνώστους θεούς", "Μέσα στην κόλαση", "Κάλπικοι πολιτισμοί", "Τρικυμίες". Τα έργα του "Το ημερολόγιο της κατοχής" και τα "Περάσματα των βαρβάρων" έμειναν ανέκδοτα. Διακρίνεται για την προσωπική έμπνευση. Είναι αυτοδίδακτος και δεν επηρεάστηκε από άλλους συγγραφείς. Ανανέωσε την ελληνική ηθογραφία, τη μετέφερε στην πόλη, τη γειτονιά, την ταβέρνα, στη βιοπάλη των ταπεινών ανθρώπων. Γι αυτό το έργο του χαρακτηρίστηκε πίνακας πολύμορφος της μικροαστικής κοινωνίας της εποχής του. Το γράψιμό του είναι απλό. Μερικές φορές γίνεται πρόχειρο, βιαστικό, μπερδεμένο λόγω των κακών στιγμών, που όμως ήταν λίγες.

ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΜΟΥ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

Α. ΦΩΝΕΣ ΑΝΕΜΩΝ

…Θέαμα διασκεδαστικό παρουσιάζουν οι εφημερίδες. Ενώ στην Κρήτη μάχονται οι Έλληνες εναντίον των Γερμανών επιδρομέων, οι εφημερίδες με γράμματα μεγάλα, όπως έκαναν όταν οι Έλληνες πολεμούσαν με τους Ιταλούς, αναγγέλλουν τώρα, τις επιτυχίες των Γερμανών σαν οι Γερμανοί να ’ναι οι δικοί τους…

../…

Στο σπίτι όλοι άρρωστοι από κοιλιακά. Κι άλλος κόσμος το ίδιο. Πολλοί έχουν δυσεντερία δυνατή, επικίνδυνη. Είναι το ψωμί, λένε. Κι αυτό το ψωμί, αν μπορεί να ονομαστεί έτσι, είναι ένα είδος κοπριάς υγρής, βαριάς…

Είναι ένας τρόπος κι αυτός να ξεκάνουν το πληθυσμό της Ελλάδας. Γερμανικός κι αυτός βγαλμένος απ’ τον πολιτισμό τους!

../…

Υπάρχει κι ένα άλλο αμάρτημα που δεν συγχωρούν οι Γερμανοί: Στην Ακρόπολη ήταν υψωμένη η σημαία η Γερμανική, η νέα, με τον αγκυλωτό

σταυρό. Η σημαία αυτή μια μέρα χάθηκε.
Κάποιος είχε ανεβεί αψηφώντας τη ζωή του και την κατέβασε. Ποιός;
Μ' όλα τα ψαξίματα της αστυνομίας δε βρέθηκε η σημαία.

../…

…Άκουσα να λένε πως μοίρασαν οι δυο "σύντροφοι" την Ελλάδα. Την παλιά την παίρνουν οι Ιταλοί και τη νέα οι Γερμανοί. Τι λένε εκείνοι που έδιναν επάνω στις μάχες άδεις και απολύσεις στους στρατιώτες; Τι λένε εκείνοι, πολίτες και στρατιωτικοί, που είχαν χαλάσει τον κόσμο να φυτέψουν το σαράκι της Γερμανοφιλίας και της Πέμπτης Φάλαγγας, στην Ελλάδα; Λένε ότι πολλοί απ' αυτούς έχουν μετανοήσει! Μα τι θα πει μετάνοια; Το έγκλημα έγινε! Δεν είναι κακό μπάλωμα να το ξηλώσεις.
Αυτοί όμως οι κύριοι έκαναν το λογαριασμό χωρίς τον ξενοδόχο.

../…

Οι δικτάτορες κι όλοι οι παλιάνθρωποι που παίζοντας η μοίρα τούς ανεβάζει ψηλά και διοικούν, επιθυμούν να έχουν δούλους, ανθρώπους φοβισμένους, στο μέρος που κυβερνούν, αλλά όταν ξεσπάσει κάποιος πόλεμος, γίνει επιδρομή, επιθυμούν νάχουν ήρωες! Μπορεί να συμβιβαστούν αυτά τα δυο; Οι ξυλοδαρμένοι μπορούν να γίνουν ήρωες;

../…

...Κι έτσι περνούν οι μέρες. Μέσα σε μια δυστυχία ο λαός, ο καλός λαός, σε μια κόλαση φριχτή, κατατρώγεται. Ωχροί, σέρνοντας τα πόδια τους, οι περισσότεροι, βαδίζουν. Η απελπισιά φαίνεται στα μάτια τους.

Και μόνον όταν κάτι ακούνε για μια χώρα που λέγεται Ρουσία, για τα παιδιά της τα ελεύθερα, που πολεμούν χύνοντας το άγιο τους αίμα, προσπαθώντας να συντρίψουν τις ορδές των βαρβάρων κακούργων, που ξεχύθηκαν στην Ευρώπη σα βρικολακιασμένοι Ούννοι, Τάταροι, ζητώντας αίμα να πιούν, τότε η φευγάτη ελπίδα ξανάρχεται σαν αστραπή απ' τα μέρη εκείνα στα μάτια τους.

- Πώς είσαι;
- Καλά…
- Καλά μόνο;
- Πολύ καλά!
- Κι εγώ, κι εγώ!

Β. ΜΕΡΕΣ ΜΑΥΡΗΣ ΔΟΥΛΙΑΣ

…Ένα γερμανικό φορτηγό ξεφόρτωνε κάρβουνα κι ένα παιδάκι ως δώδεκα – δεκατριών χρονών, αδύνατο, γυμνόποδο, μάζευε τα καρβουνάκια που πέφτανε. Ο Γερμανός που επέβλεπε το ξεφόρτωμα, στρατιώτης, αντί να το διώξει ή να του πει να φύγει, βγάζει το περίστροφό του και το πυροβολεί. Η σφαίρα το βρήκε στο κεφάλι και τ' άφησε νεκρό.

Όσοι ήταν εκεί, κανείς δεν κινήθηκε. Αλλά σε λίγο, φτάνει η μάνα του παιδιού, τρελή από τον πόνο της και ορμά πάνω στο Γερμανό να τον ξεσκίσει. Τότε, άλλες γυναίκες την τράβηξαν με κόπο, την τράβηξαν βάζοντας τα δυνατά τους.

Και η μάνα φώναζε, ξεφώνιζε:

- Από κακιά σφαίρα να πάτε κακούργοι, τον τόπο σας να μην τον ξαναδείτε. Για καρβουνάκια, ο κακούργος! Η μάνα σου να κλάψει, να σκούξει η σκύλα που σε γέννησε, κακούργε…

Μέσα σε καμένο δάσος και πάνω σε μισοκαμένο δέντρο, λαλεί πουλί, λαλεί αηδόνι;

../…

ΜΙΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΑΠ' ΤΙΣ ΑΠΕΙΡΕΣ ΕΚΤΕΛΕΣΕΙΣ

(Διήγηση κάποιας γυναίκας)

Φωνές, ζητωκραυγές μας έκαναν να βγούμε στο παράθυρο. Μέσα σε μεγάλο γερμανικό αυτοκίνητο είδαμε νέους πολλούς, που όρθιοι φώναζαν και ζητωκραύγαζαν για την Ελευθερία. Γερμανοί οπλισμένοι τους συνόδευαν.

- Γεια σας, γεια σας, σας αφήνουμε γεια, εμείς πάμε να χαθούμε!... γεια σας!

Καταλάβαμε πως τους είχαν για σκοτωμό και μας αποχαιρετούσαν. Όλοι νέοι, πάνω στον ανθό της νεότητας, από δεκαοχτώ ή είκοσι, είκοσι δυο χρόνων!

- Εμείς πάμε, θα χαθούμε, να ζήσετε, να χαρείτε τη Λευτεριά!!!
- Γεια σας! Έχετε γεια, για πάντα… εμείς θα χαθούμε.

Το αυτοκίνητο σταμάτησε στην οδό Ανδρομάχης κοντά σ' ένα ρεματάκι. Κι εκεί ένας ένας κατέβηκαν και τους εκτέλεσαν με πολυβόλο. Οι νέοι ήταν είκοσι δύο.

../…

….Από φίλο μου δικαστή έμαθα τούτο. Ήταν μ' ένα φίλο του κάπου. Κι είχαν σταθεί για να περάσουν δυο αυτοκίνητα του Δήμου, απ' εκείνα τα μεγάλα των σκουπιδιών.

Κλειστά τ' αυτοκίνητα όπως όταν γεμίζουν σκουπίδια. Αλλά προχωρώντας εκεί αργά τ' αυτοκίνητα γέμιζαν τον τόπο αίματα.

Ο φίλος του δικαστή γνώριζε τον ένα οδηγό του αυτοκινήτου και τον ρώτησε για το αίμα.

- Δε μου λες, του απάντησε κείνος, πώς στέκω εδώ απάνου!
  Είναι γεμάτο σκοτωμένους και τους πάμε στο νεκροταφείο.
  Είναι και ζωντανοί μέσα πληγωμένοι, ριγμένοι ανάκατα με τους σκοτωμένους.

Αφήγηση φαντάρου

"Εμείς είμαστε στο Καλπάκι και οι Ιταλοί είχανε φτάσει στα Δολιανά. Πιάσανε ένα ντόπιο γέρο, που είχε απομείνει στο χωριό και τόνε ρωτούσανε:

- Καλπάκι; Καλπάκι;

Τους έφερε το άγαλμα. Από δω φαίνεται το Καλπάκι.

Εκείνοι βγάλανε τους χάρτες και κοιτάζανε.

Ήτανε ένας συνταγματάρχης, ταγματαρχέοι, λοχαγοί, όλοι – όλοι εφτά.

Ο γέρος, ο δικός, τραβήχτηκε πιο πίσω. Έφυγε και ο περέτης του συνταγματάρχη, ο Ιταλός. Ο λοχίας ο δικός μας απ' αντίκρυ, που έκανε παρατηρητήριο με τον ταγματάρχη, τους είδε στην διόπτρα.

- Κύριε ταγματάρχα, του λέει πάλι ο λοχίας, δώστε μου στόχο. Αν αγγίξω το άγαλμα, θα τραβήξω το πιστόλι στο μελίγγι μοναχός μου.

Σημαδεύει ο ταγματάρχης με τη γροθιά και δίνει στόχο και παράγγελμα:

- ΠΥΡ!!!

Τους Ιταλούς τους μαζέψανε με το τσουβάλι. Τους έχουνε θαμμένους δω παρακάτω. Το άγαλμα, καθώς βλέπεις, ούτε το άγγιξε η οβίδα. Στραπατσαρίστηκε μόνο λίγο η σιδεριά στο κάγκελο. Ετούτη εδώ η γούβα είναι από την οβίδα".

(Αφήγηση φαντάρου, από τα ανέκδοτα "Πάθη των Ελλήνων" του Σπύρου Βασιλείου).

Θάλαμος μελλοθανάτων…. *Αβέρωφ 24.6.48*

Όταν θα πάρετε το γράμμα μου αυτό, δεν θα ζω.
Μην κλάψετε, όμως, καθόλου δεν ταιριάζουν κλάματα σε κείνους που πέφτουν για την πατρίδα και το λαό μας.
Από το αίμα το δικό μας θα μεγαλώσει το δένδρο της λευτεριάς και της ειρήνης. Ήταν λογική συνέπεια της ζωής μου ο θάνατος αυτός. Είμαι ευτυχής γιατί πέφτω όρθιος και δεν ζω σούρνοντας. Έτσι μας έμαθε κάποιος, του οποίου παιδιά είμαστε.
Στο θάλαμο αυτό, τώρα δα, είμαστε 27. Αν θα μπορούσατε να μας βλέπετε, δεν θα αισθανόσαστε τίποτα άλλο, παρά να τραγουδήσετε μαζί και να γελάσετε. Δεν είναι δυνατό να φανταστείτε τι καλαμπούρι γίνεται, σκετς, χορός, τραγούδια λαϊκά του αγώνα και άλλα.
Και όμως, σε 7 ώρες δεν θα ζει κανένας μας.
Μαμά, σε λάτρεψα, το ξέρεις, γι' αυτό και προτίμησα τον τίμιο θάνατο. Όλα τα παιδιά μας ανάθρεψες με τίμιες αρχές, γι' αυτό πρέπει να είσαι περήφανη. Σε κούρασα πολύ στη ζωή, στενοχωρηθήκατε πολύ, ίσως γι' αυτό και συ μ' αγάπησες πολύ.
Σε είχα κουράσει τόσο, μαμά, συγχώρεσέ με.
Μπαμπά, να είσαι περήφανος. Ξέρω πως θα αισθάνεσαι και συ. Σφίξε τα δόντια, κοίτα μπροστά. Μπροστά, ψηλά.
Είναι το φως μου. Εσύ, όμως, κάτω, ήσουν πάντα παλληκάρι στη ζωή. Πάλαιψε, τώρα πια, για τ' άλλα παιδιά.
Σε σκέπτομαι σκεπτικό στο θάλαμό σου καπνίζοντας το ένα πίσω από τα άλλα τα τσιγάρα, μα που και που σφίγγεις τα δόντια, κράτα το δάκρυ και χανόμαστε.
Γιάννη μου, ίσως στη ζωή να μην αναλύσαμε βαθειά ο ένας τον άλλον. Τουλάχιστον δεν το εκδηλώσαμε. Είμαστε λίγο διαφορετικοί άνθρωποι, βλέπεις. Μα σε αγάπαγα πολύ, ξέρω τι έκανες για μένα και σ' ευχαριστώ.
Άννα μου, θυμάσαι τι λέγαμε; Θέλει αίμα, ακόμα, πολύ το δένδρο της λευτεριάς. Ήξερα, τότε, ότι, το δικό μου αίμα θα το χρειαστεί. Δεν έκανα τίποτα άλλο, παρά το ελάχιστο καθήκον μου προς το λαό μας.
Δεν σε ξέχασα ούτε στιγμή. Δεν ξέρω, μα ήσουνα η συμπάθειά μου. Γειά σου, Αννούλα μου.
Στον Τατάκη μου θέλω να μιλάτε για το Τσιτσι του.
Μεγαλώστε τον όπως λέγαμε. Ματώσαμε τα πόδια, βάψαμε με αίμα το μονοπάτι, το μονοπάτι να γίνει δρόμος κι ο δρόμος λεωφόρος, για να βαδίσουν όλοι οι Τατάκιδες της Ελλάδας και όλου του κόσμου, χωρίς κόπο.
Ρωμεινίτσα μου, είσαι σπουδαίο κορίτσι, είχε κάτι το περίεργο παλληκαρίσιο, μου είχε κάνει εντύπωση η ευθύτητά σου. Καθαρό ποτάμι ήσουνα γι' αυτό και

βρίσκεσαι εκεί που είσαι. Τώρα, μην ξεφύγεις καθόλου. Ο θάνατός μου ας σε ατσαλώσει. Έτσι δένεται το ατσάλι.
Κούλα μου, διακόπτω λίγο γιατί ο Κουμπάρος μου με έκανε να σκάσω στα γέλια. Συνεχίζω. Ήσουνα η ιδιαίτερη αγαπημένη, τέτοια αδερφούλα είναι λίγο σπάνιο πράγμα. Δεν σου γράφω άλλο, γιατί εσύ με καταλαβαίνεις, δεν θα σου έγραφα. Σε σένα και στον Αντώνη αφήνω όλα τα βιβλία μου.
Αντωνάκη μου, πρόσεξε τη μαμά και το μπαμπά, όλους, εσύ πια είσαι το παλληκάρι του σπιτιού. Θέλω να πας, αν μπορέσεις, στο Πολυτεχνείο. Και, όχι, πολλές (Σκούπες), μια και καλή. Πρόσεξε. Πεθαίνω ευτυχής, γιατί ξέρω τι αφήνω πίσω μου. Σφίξε τα δόντια σου.

Υ.Γ. Αυτά που έγραψαν οι εφημερίδες ότι έγειρα στο τέλος της δίκης, είναι αισχρά ψέματα. Ξέρετε ότι ήμουνα όρθιος σ' όλη τη δίκη – ο ίδιος.

Είμαι υποχρεωμένος να σταματήσω. Αυτή τη στιγμή θυμάμαι όλους σας, θεία, θείους, γιαγιά, Κουλίτσα, Τάκη, γνωστούς φίλους.

Γειά σας – Γειά σας
Έχετε γειά. Μην κλάψετε Καθόλου
Αναστ. Ζάννος

ΛΑΪΚΗ ΑΦΗΓΗΣΗ ΚΑΤΑΓΕΓΡΑΜΜΕΝΗ ΑΠΟ ΤΟ Γ.ΣΑΜΙΟ

…Και τότε μου 'δωσε τη διαταγή να μαζέψω τα βόδια απ' το χωριό, τόσο που να συμπληρωθεί μια ολόκληρη μερίδα για όλους τους άντρες της Μεραρχίας και να τα σφάξω αμέσως.

Να φάνε λίγο κρέας οι άντρες, να πιούνε λίγο ζουμί να στυλώσουν.

Έφυγα με βαριά καρδιά, με το στήθος φουσκωμένο. Άντε μέσα σ' ένα φτωχό χωριό να πάρεις από τους δύστυχους κολίγους του Αρβανίτη Μπέη που μας πολεμούσε μαζί με τους Ιταλούς, ότι έχουνε πιο πολύτιμο: τους συντρόφους τους της δουλειάς τα βόδια τους.

Γύρισα στην Αγέλη και ανάφερα τη διαταγή στο Διοικητή, έναν έφεδρο αξιωματικό. Πήραμε πέντε άνδρες με τα όπλα τους κι αρχίσαμε την επίταξη.

Εχ, Θεέ μου, τι κλάμα ήτανε εκείνο!

Τα μικρά αγκάλιαζαν τα βόδια, που μόλις βγαίνανε από το στάβλο, αχνίζανε στο κρύο από όλο τους το σώμα, σαν να βγαίνανε από ζεστό λουτρό και δεν θέλανε να τα' αφήσουνε. Κλαίγανε, φωνάζανε, τσιρίζανε και που να τ' αποχωριστούνε.

Οι άντρες κι οι γυναίκες, με δάκρυα στα μάτια με παρακαλούσαν: Αμάν, ζαμπίτ μην το παίρνεις, άφησέ το. Δεν θα μπορέσουμε να δουλέψουμε ζευγάρι!

Μια μαυροφόρα Αρβανίτισσα φώναζε αδιάκοπα στη γλώσσα της που δεν την καταλαβαίναμε και χτυπούσε με τα χέρια της το κεφάλι και το στήθος της.

Κάναμε όσες ευκολίες μπορούσαμε. Η καρδιά μας ράγιζε. Ήτανε σωστό ξόδι αγαπημένων προσώπων!

Είχαμε μαζέψει τα μισά ζωντανά που μας χρειαζόντανε, όταν ο Διοικητής μου βγαίνοντας από ένα στάβλο με πήρε στην άκρη και μου είπε:

- Αχ, δε βαστώ πια άλλο, θα με πιάσουνε τα κλάματα μπροστά στους ανθρώπους αυτούς και δεν κάνει. Ας πάψουμε πια κι ας αναφέρουμε πως δε βρήκαμε άλλα. Τι λες εσύ;

Τι να πως κι εγώ! Η καρδιά μου είχε ματώσει, το λαρύγγι μου είχε ξεραθεί και μάταια προσπαθούσα να βγάλω λίγο σάλιο να το καταπιώ, να μαλακώσει ο πόνος που μου το έσφιγγε.

Όμως, τι να γίνει; Του είπα πως της έζησα μικρός αυτή την τραγική ιστορία.

Ήτανε καλοκαίρι του 1916. Μέναμε στο χτήμα μας στο χωριό, κοντά στο Κορδελιό, όταν ξαφνικά πλάκωσαν οι Τούρκοι τζάντα άρμες και μας πήρανε τ' άλογά μας. Ανάμεσα σ' αυτά ένα κόκκινο ψηλό, το καλύτερο του χωριού, το καμάρι μας. Κλαίγαμε όλοι μας. Ο πατέρας μου, η μάνα

μου και όλα εμείς τα παιδιά. Απαράλλαχτα όπως έκλαιγαν τώρα τ' Αρβανιτόπουλα κι οι Αρβανίτες…

ΚΑΡΗΣ ΜΙΧΟΣ

Ο Κάρης ανήκει σ' εκείνους τους πεζογράφους της γενιάς του '30 που αποτελούν την κατηγορία των ταπεινών. Αυθεντικό ταλέντο, θύμα, όπως πολλοί λογοτέχνες της γενιάς του, ενός κοινωνικού αποκλεισμού ένιωσε πολύ κοντά στο Δημοσθένη Βουτυρά τόσο υφολογικά όσο και θεματολογικά. Μια λογοτεχνική συγγένεια που εξελίχθηκε σε μια πολύ θερμή φιλία. Το γράψιμο υπήρξε για αυτόν μια ευτυχισμένη καταφυγή, που ερχόταν να αντισταθμίσει τις δυσκολίες της εξαιρετικά σκληρής ζωής του.

10ος ΟΡΧΟΣ ΠΥΡΟΜΑΧΙΚΩΝ

Σελίδες ημερολογίου από το Αλβανικό μέτωπο

ΤΑ ΜΕΤΑΓΩΓΙΚΑ

…Το παίρνω παράμερα. Σκέφτομαι. Αντί να σακατέψω ή να σκοτώσω το ζώο, καλύτερα να μην ακούσω τη διαταγή. Του κατεβάζω τα πυρομαχικά. Τα σέρνω πίσω από έναν πυκνό θάμνο και πιάνοντάς το απ' το χαλινό άρχισα να κατεβαίνω μαζί του στο πηχτό σκοτάδι.

Κάθε τόσο γλιστρούσα. Έπεφτα με τα πισινά. Κρατούσα σφικτά τα χαλινά του μουλαριού, που, γλιστρώντας κι αυτό πάνω σε κείνο το λείο κρούσταλλο, με παράσερνε και κυλούσαμε στην τύχη κι οι δυο. Κάτω, βαθειά. Προς το άγνωστο.

Κάποτε σηκωνόμουνα και μη μπορώντας να ιδώ τίποτα, έκανα να προχωρήσω με βήμα σημειωτόν. Μα τ' οδηγούσα φαίνεται στραβά. Ένιωθα το ένστικτο του ζώου ν' αντιστέκεται. Μου 'δινε μια με το κεφάλι του και μ' έριχνε ανάμεσα στα κλαδιά και στα χιόνια.

Έτσι, πότε πέφτοντας εγώ, πότε εκείνο, πότε γλιστρώντας και πέφτοντας κι οι δυο μαζί ο ένας απάνω στον άλλο, βγήκαμε σ' ένα πιο στρωτό μονοπάτι. Δεξιά μας κι αριστερά μας σ' άλλες χαράδρες, αόρατες, ακούγονται οι φωνές και τα βογγητά άλλων συναδέλφων μου. Εκεί κάπου άκουσα και τη φωνή του μάγερα που φώναζε απελπισμένος σα να καλούσε σε βοήθεια για το μουλάρι με τα καζάνια του.

Είχε αρχίσει ν' αντιφεγγίζει η συνηθισμένη, μουντή, συννεφιασμένη και παγωμένη αυγή.

…Προχωρούσαμε αμίλητοι κι οι δυο στο σκοτάδι. Το μεταγωγικό μου κι εγώ… Πεινασμένος, αποκαμωμένος, νυσταγμένος, βουλιάζοντας μέσα στη λάσπη ή γλιστρώντας πάνω στον πάγο, έπεφτα κάθε τόσο από δω κι από κει, τρικλίζοντας σαν μεθυσμένος. Γιόμιζα λάσπες. Γιόμιζα χιόνια. Έπεφτε και το τουφέκι μου που το 'χα περάσει "χιαστί" και μου χτυπούσε το σβέρκο. Το χιονόνερο χωρίς διακοπή μου κεντούσε το μούτρο. Μου

'κλεινε τα μάτια. Μου κρουστάλλιαζε τα γένια, τα φρύδια και το μουστάκι. Έκανα να στερεώσω. Να κρατηθώ κάπου αλλού. Μου γλιστρούσε η αρβύλα μου. Σκόνταφτα πάλι. Σηκωνόμουνα πάλι απάνω και πάλι έπεφτα κάτω. Έβαζα όλη τη δύναμή μου για να σέρνω το άλογό μου. Εκείνο, χωρίς να το θέλει, έπεφτε πάνω μου. Με πατούσε στα πόδια ή μ' έριχνε στο χαντάκι. Δεν ένιωθα τίποτα πια μέσα μου. Τίποτα. Ήμουνα κι εγώ ένα ζωντανό δίχως νου, δίχως ψυχή. Δίχως αίσθηση.

- Παναγία μου, πάρε με να ξενοιάσω πια! Δεν μπορώ άλλο!
  Ας φτάναμε τουλάχιστο σ' ένα χωριό! Ας φτάναμε κάπου επιτέλους!...
  Κι έτσι με την ελπίδα. Και τούτο το ύψωμα. Και τούτο. Και θα φανεί το χωριό.
- Άι, Κίτσο μου. Άι, λεβέντη μου…

Κι ο κόσμος γινότανε ολοένα και πιο σκοτεινός. Δεν έβλεπα πια παρά με τη φαντασία μου. Διαρκώς περνούσαν από τα μάτια μου φράχτες, περιβόλια, καλύβες. Και δεν ήταν τίποτα, παρά πέτρες και χιόνια μες στο σκοτάδι.

….Το ζώο δεν άντεχε πια. Του μίλησα. Το τράβηξα. Το χτύπησα. Τίποτα. Το σκοτάδι όλο και πύκνωνε. Ένιωθα πως το χιόνι γινότανε ολοένα πιο πυκνό. Μια παγωμένη ασπρίλα γύρω μου έκανε το βλέμμα μου ολοένα και πιο θαμπό. Επιστράτευσα όλες μου τις δυνάμεις να μη χάσω το μικρό μονοπάτι. Τ' άλογό μου προχωρούσε για λίγο και πάλι στεκόταν. Είχα πια αποκάμει. Μου 'ρχόταν να πέσω ανάσκελα πάνω στο χιόνι και να κοιμηθώ ως το θάνατο. Δε μου 'μενε να 'χω ανάγκη, παρά ένας γλυκός, ατελεύτητος ύπνος.

Στεκόμουνα και κοιτούσα το ζώο, που ανοιγόκλεινε τα ρουθούνια του. Απελπισιά και αγανάκτηση. Πότε το ικέτευα και πότε πάλι χίμαγα πάνω του λυσσασμένα και του 'σφιγγα τα ρουθούνια με τα βρώμικα χέρια μου. Του δάγκωνα τ' αυτιά. Ούρλιαζα τραβώντας την αλυσίδα του.
Το 'βλεπα ν' αγωνίζεται. Να πασκίζει. Να γέρνει κατά μπροστά για να κάνει ένα βήμα. Αλλά δεν μπορούσε. Με κοίταζε με κείνα τα γιομάτα φωτεινή τιμιότητα μάτια του, σα να μου 'λεγε.

- Δεν αντέχω πια! Δεν αντέχω!

Κι εγώ ολομόναχος πάνω στο βουνό χίλια τόσα μέτρα ύψος καταλάβαινα ότι δεν αντέχει. Αμηχανία και απόγνωση. Μόνο συλλογιζόμουνα πως όσο πάει και πυκνώνει το σκοτάδι. Πως η χιονοθύελλα σηκώνεται ολοένα και πιο πυκνή. Πως ίσως το άλλο πρωί να με βρίσκανε θαμμένο στο χιόνι. Και σκεφτόμουνα τα κακούργα μου ένστιχτα μπροστά στο αθώο αυτό ζωντανό που, στ' αλήθεια δε μου 'φταιγε τίποτα. Ένιωθα κείνα τα μεγάλα του μάτια να μπαίνουν κατάβαθα στην ψυχή μου και να μου λένε:

- Γιατί με παιδεύεις; Για ποιό σκοπό με παιδεύεις;

Έτσι, βαδίζοντας όλη τη νύχτα μ' αυτό το ρυθμό – ρυθμό θανάτου θα μπορούσε να τον πει κανείς, φτάσαμε στο χωριό. Το έδεσα στον όρχο, το χάιδεψα, του 'δωσα νομή. Ξάπλωσα, βρεγμένος όπως ήμουνα, πλάι σε μια αναμμένη φωτιά και κοιμήθηκα. Τα ρούχα μου κάπνιζαν στεγνώνοντας μέσα στον ύπνο μου…

ΚΑΤΗΦΟΡΗΣ ΝΙΚΟΣ

(1903-1967). Ο Νίκος Κατηφόρης γεννήθηκε στον Άγιο Πέτρο της Λευκάδας. Σπούδασε στη νομική σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών και πέρασε το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στην πρωτεύουσα, όπου εργάστηκε ως δικηγόρος. Δημοσίευσε λογοτεχνικά κείμενα και κριτικά δοκίμια στα περιοδικά Νέοι Βωμοί (1924), Νέα Επιθεώρηση (1929), Πρωτοπόροι (1930-1931) και Νέοι Πρωτοπόροι (1932-1936), ενώ από το 1924 και για δέκα περίπου χρόνια συνεργάστηκε - με διάφορα ψευδώνυμα - με την εφημερίδα Ριζοσπάστης ως χρονικογράφος. Κατά τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου εμφανίστηκε στα περιοδικά Ελεύθερα Γράμματα και Επιθεώρηση Τέχνης και στην εφημερίδα Αυγή. Την πρώτη του εμφάνιση στη λογοτεχνία πραγματοποίησε με τη δημοσίευση του αντιπολεμικού διηγήματος Ειρήνη στο Νουμά (με το ψευδώνυμο Σταύρος Λέκκας).
Υπήρξε μέλος της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών (1950-1967) και γενικός γραμματέας της εταιρείας Θεατρικών Συγγραφέων (1946-1953). Πέθανε στην Αθήνα. Ο Νίκος Κατηφόρης ανήκει στους έλληνες πεζογράφους του μεσοπολέμου που στρατεύτηκαν υπέρ της μαρξιστικής ιδεολογίας και εντάχθηκαν στα πλαίσια του μαρξιστικού ρεαλισμού. Υπήρξε μέλος της Εταιρείας Ελλήνων Λογοτεχνών (1950-1967) και γενικός γραμματέας της εταιρείας Θεατρικών Συγγραφέων (1946-1953). Πέθανε στην Αθήνα. Ο Νίκος Κατηφόρης ανήκει στους έλληνες πεζογράφους του μεσοπολέμου που στρατεύτηκαν υπέρ της μαρξιστικής ιδεολογίας και εντάχθηκαν στα πλαίσια του μαρξιστικού ρεαλισμού.

Αποσπάσματα

5 Μάρτη 1943

Να μια μέρα που άξιζε να τη ζήσει κανείς.
Μέρα ξεσηκωμού και μέρα οργής… Ο λαός ξεσηκώθηκε ολόκληρος κι ολόψυχος ως τον ουρανό! Κι εκήρυξε σ' όλο τον σκλαβωμένο και τον ελεύθερο κόσμο, τη θέλησή του: να μην πάει σκλάβος στο κάτεργα της Γερμανίας…
Χωρίς όπλα με μόνο του όπλο τη φλογερή του ψυχή! Γέμισε ο λαός της Αθήνας τους δρόμους και τις πλατείες, ξεχύθηκε σε ποτάμια και πλημμύρισε την ψυχή του με το ίδιο των παθών του το τρικύμισμα…

Κι αν δεν ήξερε κανείς τ' ήταν να γίνει, έφτανε να κάνει μια βόλτα στην πόλη για να καταλάβει… Το πινέλο, το ηρωικό πινέλο, που γράφει στους τοίχους, κάτου από τα βόλια του κατακτητή, είχε γράψει κι απόψε… Ανάμεσα στα συνθήματα κυριαρχεί αυτό: ΚΑΤΟΥ Η ΕΠΙΣΤΡΑΤΕΨΗ… Είναι για την πολιτική επιστράτεψη, που ετοιμάζει η άθλια κυβέρνησή μας με τη διαταγή του κατακτητή! Η φαγάνα του Ανατολικού Μετώπου έχει αφανίσει πολλούς γερμαναράδες και τώρα, εκείνοι που δουλεύουν στα εργοστάσια, πρέπει να πάνε στη θέση τους. Ποιος, όμως, θα 'παιρνε

τη δική τους θέση; Οι Γερμανοί υπεύθυνοι βρήκανε τη λύση: τα ρομπότ! Γάλλοι, Πολωνοί, Έλληνες… Μια ηλίθια και βαρετή προπαγάνδα, που ξαπολύθηκε για να κάνει τους Έλληνες να πάνε σκλάβοι στη Γερμανία, δεν έφερε κανένα αποτέλεσμα. Και τώρα η επιστράτεψη είναι το μόνο μέσο. Μα ο βασανισμένος αυτός λαός, πριν από το διάταγμα της Κυβέρνησης, έβγαλε ένα άλλο δικό του!
ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΕΡΓΙΑ… Υπογράφτηκε από το ΕΑΜ και το 'βλεπε κανείς γραμμένο σ' όλους τους τοίχους, από το πινέλο, το ηρωικό αυτό πινέλο, που γράφει κάτου από τα βόλια του κατακτητή…

❖

Ήταν ασύλληπτο και καταπληκτικό το ανθρώπινο εκείνο ποτάμι, που γέμισε το μεγάλο δρόμο από τη μια στιγμή στην άλλη. Είχε την εντύπωση κάποιος, πως δεν ήταν άνθρωποι αυτοί που περπατούσαν. Κοντά –κοντά, καθώς προχωρούσανε σφιγμένοι, καθώς βάδιζαν ο ένας κοντά στον άλλο, έχανε ο καθένας τις διαστάσεις του κορμιού του, μέσα σε μια πελώρια ενιαία μάζα σκοτεινή, που πάνωθέ της κυλούσανε κεφάλια σε κύματα το ένα πίσω από τ' άλλο, απανωτά κύματα τα κεφάλια, με μάτια αστραφτερά και λαμπερά πρόσωπα. Κι έρχονται ολοένα κι έρχονται, έρχονται… Μάζες πυκνές από νέους, μεσόκοπους, ηλικιωμένους, κορίτσια, γυναίκες, εργάτες, σπουδαστές, μικροαστούς.
Το πιο ανάκατο πλήθος! Έλεγα πως θα τέλειωναν! Μα, όχι… Όλο έρχονται κι έρχονται πάλι, ως που φτάνει το μάτι, τους βλέπει κανείς από πέρα ως πέρα, ένα ποτάμι βουερό, που κυλάει στην κοίτη του ορμητικό και μανιασμένο.
Αυτός ο κόσμος ποδοπάτησε κάθε απαγόρευση του κατακτητή, παραμέρισε κάθε εμπόδιο και παίρνει μια στιγμή παραίσθηση ελευθερίας. Μια λέξη, που την έχουμε κλεισμένη στην καρδιά μας, που τη λέμε σιγά – σιγά, που τη γράφουμε στους τοίχους κρυφά, τώρα τη λέμε φωναχτά, τη λέμε δυνατά, φανερά τη φωνάζουμε κι ο τόπος όλος ανταριάζεται απ' αυτή. ΕΑΜ!
Μια λέξη, που είναι σαν έκρηξη! Τη λέμε και την ξαναλέμε! Ρυθμικά, βουερά, οργισμένα! Γιατί, ναι! Μέσα σ' αυτή τη λέξη της ελπίδας και της πίστης, έχουμε κιόλας κλεισμένη την οργή μας.
Μιαν οργή που μας αγκαλιάζει, μας γλύφει με τη γλώσσα της, μας καίει! Γιατί μας έκαναν έτσι; Γιατί μας κατάντησαν έτσι;
Ε, όχι λοιπόν, δε θα πεθάνουμε! ΕΑΜ! Εκεί είναι η ελπίδα της λευτεριάς! Λευτεριά! Κι η μαγική λέξη πηδάει από στόμα σε στόμα κι αναβρύζει από μυριάδες στήθια!

Λευτεριά!!! Λευτεριά!!! Λευτεριά!!!

ΠΑΤΑΤΖΗΣ ΣΩΤΗΡΗΣ

1917-1991. Κατάγεται από τη Μεσσήνη, σπούδασε νομικά στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας και εργάστηκε σα δημοσιογράφος. Πρωτοπαρουσιάστηκε με τα διηγήματά του «Ματωμένα Χρόνια» (1946) που βραβεύτηκαν στο λογοτεχνικό διαγωνισμό της Αντίστασης, κατασχέθηκαν το 1948 και ξαναβγήκαν το 1965, μαζί με όλη την αντιστασιακή εργασία του συγγραφέα. Το 1948 έδωσε τη «Μεθυσμένη Πολιτεία» που ξαναβγήκε το 1964 σε νέα μορφή και εκδόθηκε επίσης στα γαλλικά. Το 1952 κυκλοφόρησε τη συλλογή διηγημάτων του «Νεράιδα του Βυθού» και το 1963 το δοκίμιο «Ι. Σοφιανόπουλος, ένας επαναστάτης χωρίς επανάσταση». Με σημείο εκκίνησης τα Ματωμένα χρόνια, ενδεικτικό παράδειγμα της ελληνικής πεζογραφικής παραγωγής με θέμα την Εθνική Αντίσταση, και κορύφωση της δημιουργικής του πορείας το μυθιστόρημα Μεθυσμένη Πολιτεία, αφιέρωσε το σύνολο του έργου του στον προβληματισμό γύρω από την επίδραση που άσκησαν τα γεγονότα της γερμανικής κατοχής και του εμφυλίου στη μεταπολεμική κοινωνική πραγματικότητα στη χώρα μας, στα πλαίσια μιας ιδιαίτερα προσωπικής γραφής με χαρακτηριστικά στοιχεία τη λεπτή ειρωνεία και την απαισιόδοξη οπτική του μέλλοντος. Ασχολήθηκε επίσης με το θέατρο όπου έδωσε την «Επιστροφή από το Μπούχενβαλντ», τις διασκευές «Καλός στρατιώτης Σβέικ» και «Δον Καμίλλο», το ιστορικό δράμα «Διάκος» και άλλα. Μετέφρασε πλήθος ξένα μυθιστορήματα και ιστορικά έργα.

ΤΑ ΠΟΤΑΜΙΑ

Ο γέρος κούνησε το ψάθινο καπέλο του στον αέρα.

- Ήρθανε… ήρθανε…

Τρέξαμε όλοι να καλωσορίσουμε τους αντάρτες που μας στέλνανε για φρουρά. Εμείς θα θερίζαμε και κείνοι θα πολεμούσαν τους εχθρούς που θέλανε ν' αρπάξουν το στάρι μας.

Ο καπετάνιος τους μας χαιρέτησε γελώντας.

- Πρέπει να ζήσουμε για να νικήσουμε, είπε καθώς ξεκουμπωνότανε.

Ήσαντε τα δόντια του μεγάλα κι άσπρα σαν μυγδαλόψιχα. Έβγαλε το μπερέ του και τίναξε τα χρυσά μαλλιά του προς τα πίσω. Ένας όμορφος γίγαντας. Ποτέ μου δεν είχα κατορθώσει να φανταστώ ένα γίγαντα όμορφο. Έλεγα πως πάντα θα 'χει επάνω του κάτι από τη σκληράδα του δυνατού ζώου. Αυτός όμως… Μόλις σε κοίταζε με κείνα τα γαλάζια του μάτια, σου 'ρχότανε μια δυνατή επιθυμία να τον αγκαλιάσεις. Τοποθέτησε τους άντρες κυκλικά στο χωράφι και γύρισε πάλι κοντά στην πατόζα. Όταν τον ρωτήσαμε πούθε είναι, σήκωσε το χέρι του και μας έδειξε αόριστα ένα σημείο κατά το βορρά. Ο Νικήτας ο αλλήθωρος του 'φερε ένα πλατύ ψάθινο καπέλο.

- Φόρεσέ το, του είπε. Δεν ωφελεί να πολεμάς με τον ήλιο. Θαρρείς πώς αυτός είναι σαν τους Γερμανούς;
- Είναι χειρότερος;

- Όποιος πατάει στη Θεσσαλία, ας έρχεται να με ρωτάει γι' αυτό. Πώς σε λένε;
- Αντώνη…
- Λοιπόν, Αντώνη… Ο Θεός ήθελε να φτιάξει εδώ ένα στρατόπεδο για να κλείσει μέσα όλους τους διαβόλους… Το ξέρεις;

Τ' αφεντικό χτύπησε δυνατά τα χέρια του… Κι όλοι γυρίσαμε πάλι στη δουλειά – στη σκληρή δουλειά του φλογισμένου κάμπου. Τα στάχια, γέρνοντας τα κεφάλια τους, μας καρτερούν να τα λυτρώσουμε από το ανελέητο μαστίγωμα του καμπίσιου ήλιου. Άλλες χρονιές φτιάχναμε κάτι θημωνιές θεόρατες. Μα φέτος κουβαλάμε αμέσως τα δεμάτια στην πόταζα που δουλεύει μέρα – νύχτα και ξεχωρίζει τον χρυσαφένιο καρπό τινάζοντας έξω το άχυρο. Φέτος όλα γίνονται βιαστικά, λαχανιασμένα. Όταν τελειώσει το χωράφι του γέρου, ένα αυτοκίνητο θα 'ρθει τη νύχτα από τα δυτικά, γλιστρώντας μέσα στους χωραφόδρομους. Θα 'χει τα φανάρια του σβησμένα. Θα πάρει το στάρι και με μερικούς αντάρτες στα μαρσπιέ θα το πάει ψηλά, στο χωριό που 'ναι λεύτερο. Εκεί καρτερούν τα βασανισμένα πόδια. Θα χορεύουν γύρω απ' τ' αυτοκίνητο με γουρλωμένα μάτια ουρλιάζοντας σαν πεινασμένα καννιβαλόπουλα.

Ψωμί… ψωμί… ψωμάκι μου,
να σ' έχω στο σπιτάκι μου…

Τα μεσημέρια μαζευόμαστε όλοι κοντά στην πόταζα. Το κορίτσι του αφεντικού, η όμορφη Γιάννα με τα σταχτιά μάτια, μας κερνάει ούζο με νερό. Μόνο ο Νικήτας το κατεβάζει ανέρωτο.

- Το ρουφάς σα φίδι, τον πειράζει ο Αντώνης.
- Πανάθεμα τον ήλιο, πέσε καπετάνιε… θα με κάνει μπεκρή…
- Ο ήλιος… τι σου φταίει;
- Εγώ το ξέρω… που να τον πάρει ο διάβολος… αν έφευγε αυτό από τον ουρανό…
- Θα φύγει το βράδυ. Θα πάει να πάρει κάρβουνο για να μας ψήσει αύριο πάλι… Αυτό θα κάνει… Μα… καπετάνιε… Λένε πως υπάρχει κάπου στη Γης ένας δέντρο που ο ίσκιος του δεν έχει αρχή, μήδε τέλος. Αλήθεια να 'ναι αυτό;
- Αλήθεια…
- Α… α… εκεί θα έπρεπε να σπέρνουν τα στάρια. Ποιο είναι αυτό το δέντρο;
- Είναι η νύχτα, Νικήτα.
- Κοροϊδεύεις… Δεν ξέρεις τι θα πει να θερίζεις στον κάμπο… τι δουλειά έκανες πριν ανέβεις στο βουνό;
- Δούλευα σε φάμπρικα.
- Αχ… σε φάμπρικα! Στον ίσκιο… Ωραία είναι εκεί… Το χωράφι είναι άλλο πράγμα. Μόνο στον κάμπο νιώθεις πως είσαι σκλάβος…
- Νικήτα, είπε ο Αντώνης, παντού σκλάβοι ήμασταν εμείς…

Τ' αφεντικό που προσπαθούσε να ξεριζώσει με το μπαστούνι του μια καλαμιά, τον κοίταξε κατάματα.

- Όχι, δεν είμαστε σκλάβοι…
- Και συ που το λες, σκλάβος είσαι… του 'πε ο Αντώνης.
- Εγώ;
- Ναι… μονάχα που δεν μπορείς να δεις τις αλυσίδες σου.

Ο Νικήτας συλλογίζεται… Κοιτάζει πέρα… μακριά, εκεί που ο ουρανός σκύβει και φιλεί τα λυπημένα στάχυα του κάμπου…

- Μια μέρα, είπε σιγά, κάποιος τρανός από σας μας τράβηξε ένα λόγο. Λοιπόν… θα το πιστέψετε; Όλοι, λέει, πρέπει να 'χουνε το χωράφι τους… Γίνεται ποτές;
- Γίνεται, Νικήτα.
- Όχι, δεν γίνεται, φώναξε ο γέρος χτυπώντας το μπαστούνι του στη γη. Πώς θα γίνει; Να πάρουν το δικό μου χωράφι, το δ ι κ ό μου (χτυπούσε το στήθος του) και να το δώσουν σε σένα;… Γιατί; Ακούστε… Εγώ… λοιπόν… σαράντα χρόνια το ποτίζω με ιδρώτα και αίμα. Εγώ, η γυναίκα μου, τα παιδιά μου… Η Γιάννα, που τη βλέπεις… ξέρεις πού γεννήθηκε η Γιάννα; Να… εκεί, στη γράνα μέσα. Πάνω στο σπάρσιμο… Η μακαρίτισσα είχε το σπόρο στην ποδιά. Μου φωνάζει "Κωνσταντή… Κωνσταντή…" και πέφτει χάμω. Έτρεξα, την πήρα στην αγκαλιά μου και την απίθωσα στη γράνα… Και λοιπόν… σε λίγο γέννησε εκεί… σαν γουρούνα…

Ο Αντώνης τον καθησύχασε.

- Να σου πω, γέρο… Κανείς δε ζητά να σου πάρει το χωράφι. Υπάρχει όμως τρόπος ν' αποκτήσει κι ο Νικήτας γη χωρίς να πάρει τη δική σου.
- Υπάρχει, βέβαια, είπε ο Νικήτας ενθουσιασμένος.

Ο Γέρος τον κοίταξε λοξά.

- Ποιος τρόπος;
- Πού να ξέρω, αφεντικό; Άμα ήξερα… μπορεί και να 'χα χωράφι… όμως υπάρχει, ναι…

Τ' αφεντικό κούνησε το κεφάλι με δυσπιστία.

- Εγώ έχω να πω, πως…

Και δε μας είπε τη σκέψη του. Έπεσε σε βαθιά συλλογή κι άρχισε πάλι να ξεριζώνει μια καλαμιά με το μπαστούνι του.

Η Γιάννα είναι ξαπλωμένη κοντά στον πατέρα της. Εκείνα τα σταχτιά της μάτια έχουν πάρει ένα βαθύ σκούρο χρώμα – όπως γίνεται ο βυθός της θάλασσας στις μουντές χινοπωριάτικες μέρες. Κοίταζε τον Αντώνη στα δόντια κι όλο αναστέναζε… Μας εξηγούσε πως αυτό γινόταν από τη ζέστη.

Ο Αντώνης μουρμουρίζει πάλι το αγαπημένο του τραγούδι για τα ποτάμια.

Κι ο Νικήτας έχει βυθίσει το καλό του μάτι πέρα στο βάθος, ενώ το αλλήθωρο φαίνεται επίμονα καρφωμένο στην πόταζα. Μια άχνα χαμόγελο γλυκαίνει το βασανισμένο του μούτρο. Είναι η άχνα που φωτίζει το μέτωπό μας όταν μας τυραγνάει ηδονικά η ελπίδα. Κι έτσι όπως κοιτάζαμε, μου φάνηκε πως θα φωνάξει πάλι ενθουσιασμένος:

- "Υπάρχει, ναι…".
- Τι έχεις με τα ποτάμια; Ρωτάει τον Αντώνη, η Γιάννα.
- Γιατί;
- Να…, όλο γι' αυτά τραγουδάς. Πέσε και τίποτ' άλλο.
- Μου αρέσουν τα ποτάμια, Γιάννα.
- Θα 'σαι στεριανός. Στο χωριό μου τα παιδιά τραγουδάνε μόνο για τα κορίτσια. Τα ποτάμια πνίγουν τη σοδειά – αυτό μόνο κάνουν…
- Να σου πω… Έχεις προσέξει, πηγαίνουν… πηγαίνουν… πηγαίνουν… Ψάχνουν να βρούνε τη θάλασσα. Έχουν μια πίστη τυφλή πως θα τη βρούνε κάποτε… Δεν μπορεί να γίνει αλλιώς… Λοιπόν, να: Αυτή η πίστη τους μου αρέσει… Πόση σιγουριά για την Αλήθεια!... Στο λέω, Γιάννα, είμαι και γω σαν τα ποτάμια…
- Όλο φεύγεις, δηλαδή…
- Όχι αυτό… όχι αυτό.

Ξαφνικά ο γέρος φώναξε:

- Σταθείτε… Αυτό έχω να πω: το λοιπόν, Αντώνη, βλέπεις; Κι έδειξε το μπαστούνι του που το είχε κάθετα καρφωμένο στη γη.
- Να… εδώ πάνω στην κορφή, είναι οι πλούσιοι, στη μέση είμαστε μείς… εγώ να πούμε και κάτω – κάτω οι φτωχοί.
- Οι φτωχοί… βέβαια… Εγώ είμαι κάτω, έκανε ο Νικήτας.
- Το λοιπόν, εσείς λέτε τώρα… να τι λέτε: κι αναποδογύρισε το μπαστούνι του φέρνοντας τη λαβή προς τα κάτω.
- Οι φτωχοί θα 'ρθουν τότες επάνω και θα γίνουν πλούσιοι κι οι πλούσιοι θα πάνε κάτω και θα γίνουν φτωχοί…
- Ας γίνουν, μούγκρισε ο Νικήτας.
- Όσο για μένα… συνέχισε ο γέρος, εγώ, βλέπεις; Όπως και να το φέρεις το μπαστούνι, πάντα στη μέση θα είμαι… Όμως σε ρωτώ, ναι… σε ρωτώ: τι θ' αλλάξει στον κόσμο, αφού θα υπάρχουν και τότε φτωχοί;

Ο Αντώνης γέλασε και πήρε το μπαστούνι από τα χέρια του γέρου.

- Ούτε πάνω, ούτε κάτω, γέρο… Εμείς λέμε… Να τι λέμε: Και κράτησε το μπαστούνι σ' οριζόντια θέση… Βλέπεις, χορεύω όπως μου σφυράς.

Ο γέρος άνοιξε το στόμα του και κοίταζε το μπαστούνι. Φαινόταν πως τα 'χε χάσει. Ύστερα άρχισε να του κουνάει τα χέρια του δείχνοντας το αθέριστο κομμάτι του χωραφιού.

- Εμπρός… εμπρός… παιδιά… ξεχαστήκαμε… μπα…

../…

Το χωράφι του γέρου τέλειωσε. Το βράδυ θάρθει τ' αυτοκίνητο με τα σβησμένα φανάρια για να σηκώσει το στάρι. Η πατόζα θα πάει πιο πέρα. Κι ο Νικήτας το ίδιο. Είναι κι αυτός σαν την πατόζα.

Ο γέρος είναι πολύ χαρούμενος.

- Οι Γερμανοί δεν ήρθαν… Σ' ευχαριστώ, Κύριε…
- Κι αν ερχόσαντε δεν θα το 'παιρναν, του είπε περήφανα ο Αντώνης.
- Ίσως, καλό μου παιδί, θα πολεμούσατε… το ξέρω. Όμως να σου πω. οι Γερμανοί είναι σαν το διάβολο. Λοιπόν, από το να κυνηγάς το διάβολο με ξόρκια, στ' ορκίζομαι, είναι πιο καλά να μην τον βλέπεις. Ε … Γιάννα… φέρε το φλασκί. Να ιδείτε…. Σας έχω και τουλουμίσιο τυρί. Έλα Νικήτα.

Ο αλλήθωρος πλησίασε βρίζοντας πάλι τον ήλιο.

Ο γέρος όμως ήτανε με όλους και με όλα καλός κείνη την ώρα.

- Μη βρίζεις, Νικήτα… ο ήλιος είναι πράμα του Θεού. Έλα να σου πω… Λοιπόν, ναι… Και γω το λέω πως είναι δίκιο να 'χεις και συ ένα στρέμμα γης…
- Δίκιο ναι… Μη δεν θα το δουλεύω; Είπες πως η Γιάννα γεννήθηκε στο χωράφι σου. λοιπόν… εγώ μπορώ να πεθάνω στο δικό μου…

Η Γιάννα τέλειωσε το κέρασμα και κάθισε κοντά στον Αντώνη. Φαινόταν ξεχασμένη. Έστριβε νευρικά την πλεξούδα της και κάπου – κάπου αναστέναζε. Ύστερα βάλθηκε να κοιτάζει τον ήλιο που ξεθυμωμένος πια πήγαινε να ξαποστάσει κοντά στη μάνα του τη Νύχτα, σαν κουρασμένος δήμιος.

- Κοίταξε τον ήλιο, του λέει. Φεύγει…
- Δεν χαίρεσαι γι' αυτό;
- Όχι… Είμαι λυπημένη… Δεν μπορείς να καταλάβεις…

Έχωσε το χεράκι της στην πελώρια χούφτα του. Η φωνή της έτρεμε ελαφρά.

- Θα φύγω με τ' αυτοκίνητο που θα πάρει το στάρι… Εσύ;
- Εγώ θα μείνω στον κάμπο.
- Βέβαια, είναι τα στάρια… Όταν όμως τελειώσει ο πόλεμος… εγώ… θα σε περιμένω στο χωριό… θέλεις;
- Ναι… ναι… το θέλω πολύ.
- Θα 'ρθεις επάνω;
- Όχι.
- Γιατί… που θα πας;

Σήκωσε το χέρι του κι έδειξε πάλι ακαθόριστα κατά το βοριά.

- Είσαι παντρεμένος;
- Όχι.
- Τότε;
- Έτσι, δεν μπορώ. Άφησέ με, Γιάννα. Σου είπα πως είμαι σαν τα ποτάμια…

Τα μάτια της αστράψανε όπως αστράφτει από μακριά ένα γυαλί πάνω στη θημωνιά…

- Στο διάβολο να πας…

Κάθισε πιο πέρα στη γράνα κι εκεί έκλαιγε άφωνα κοιτάζοντας προς τη δύση. Ο Αντώνης πήγε πάλι κοντά της και της έπιασε το χέρι.

- Γιάννα, τούτος ο πόλεμος είναι αλλιώτικος. Έχουμε να κάνουμε ένα δρόμο μακρύ… πολύ μακρύ ακόμα… Και τα κορίτσια είναι σίδερα που δυσκολεύουν τη μεγάλη πορεία. Μην κλαις.

- Θέλω να κλαίω… άφησέ με. Αυτός ο δρόμος… δεν έχει τέλος;

Της έσφιξε δυνατά τα χέρια.

- Έχει… έχει… Γιάννα. Τελειώνει η Λευτεριά… Τότε το ποτάμι φτάνει στη θάλασσα. Αχ… η θάλασσα! Θα 'ρθω αμέσως στο χωριό σου, μικρή μου Γιάννα, θα…

Τη στιγμή εκείνη έπεσε από τη νότια πλευρά η ριπή του συναγερμού. Ο Αντώνης πετάχτηκε επάνω σαν μαντρόσκυλο που οσφραίνεται ξαφνικά τη βρώμα που βγάζει η σάπια ανάσα του λύκου. Πήδησε μπροστά στα σακιά με το στάρι που είχε για μετερίζι κι άρπαξε το "Tompson". Ο Νικήτας άρχισε να βλαστημάει – όπως έκανε με τον ήλιο.

- Να πας σούρνοντας στο σκοπό της βορεινής πλευράς, του είπε ο Αντώνης. Θα του πεις να ειδοποιήσει το διπλανό φυλάκιο. Κι άρχισε να χτυπά με λύσσα εκεί… μέσα στα στάχυα, όπου γυάλιζαν κάπου – κάπου τα κράνη του κατακτητή.

- Να… να… να… σιτάρι, Λύκοι.

Σε μισή ώρα το βορεινό φυλάκιο τους χτύπησε ξαφνικά από τα πλάγια. Ακούγαμε καθαρά τα ουρλιαχτά τους, έτσι καθώς αιφνιδιασμένοι σκόρπισαν μέσα στα χωράφια. Και πάλι ο απέραντος κάμπος βρήκε τη γαλήνη του. Αρχίσαμε να μαζευόμαστε ένας – ένας. Σε λίγο ακούστηκε από τα δυτικά το αγκομαχητό του αυτοκινήτου με τα σβησμένα φώτα. Εκείνος ο θόρυβος του μοτέρ έμοιαζε με ιαχή νικητή.

Ο γερός πηδούσε από τη χαρά του.

- Παιδιά μου… παιδιά μου… Έρχεται τ' αμάξι.

Ο Νικήτας έμπηξε μια φωνή από το μετερίζι του Αντώνη.

- Ε… σεις… Ελάτε δω…

Πήγαμε κοντά και βρήκαμε τον Αντώνη νεκρό! Μια σφαίρα του είχε τρυπήσει το μέτωπο. Είχε τρέξει λίγο αίμα. Το κεφάλι του έγερνε ελαφρά προς τα πίσω. Θα 'λεγες πως ξεψύχησε προσπαθώντας να κοιτάξει πίσω του μήπως κι έρχεται εκείνο τ' αυτοκίνητο απ' τα δυτικά… Απ' το τρύπιο σακί το στάρι κυλούσε πάνω στην πληγή του σπυρί – σπυρί… Έχυνε και κείνο τ' αθόρυβα δάκρια του μεγάλου πόνου. Ο γέρος τον φίλησε πρώτα κι ύστερα έπεσε σε συλλογή – σε βαθιά συλλογή. Η νύχτα γλίστρησε στον κάμπο έρποντας μέσα στα στάχυα… Φορτώναμε το στάρι αμίλητοι. Και μονάχα τ' αναφιλητά της Γιάννας ξέσκιζαν κάπου – κάπου τη νεκρική σιγή του κάμπου…

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΑΡΧΙΑ

Μεγάλο σταθμό στο ξετύλιγμα της νεοελληνικής σκέψης και λογοτεχνίας, αλλά και της εθνικοαπελευθερωτικής επαναστατικής οργάνωσης αποτελεί η «Ελληνική Νομαρχία».
Γράφτηκε γύρω στα 1806 και τυπώθηκε τον ίδιο χρόνο πιθανόν στην Μπολόνια της Ιταλίας. Ο συγγραφέας του, για λόγους συνωμοτικούς, θέλησε να μείνει άγνωστος και γι' αυτό παρουσιάζεται σαν «Ανώνυμος Έλλην».
Είναι όμως και πολύ πιθανό το βιβλίο - αφιερωμένο στον Ρήγα - να γράφτηκε, από ολόκληρη συντροφιά επαναστάτες και φίλους του Θεσσαλού εθνομάρτυρα που είχαν καταφύγει στο Λιβόρνο της Ιταλίας - σοβαρό επαναστατικό κέντρο της εποχής εκείνης. Άλλωστε δεν έχει τόση σημασία ποιος είναι ο συγγραφέας. Ίσως καλύτερα που είναι ανώνυμος. Γιατί έτσι συμβολίζει πιο καλά τον «ανώνυμο Έλληνα», τον κάθε Έλληνα που πονούσε για την κατάντια του τόπου του, ονειρευόταν και πάλευε για την απελευθέρωσή του. Η ψυχή του άγνωστου συγγραφέα είναι γεμάτη Ελληνισμό, ανθρωπιά και αγωνιστικό πνεύμα. Βλέπει, τοποθετεί και λύνει το πρόβλημα της επανάστασης και της απελευθέρωσης με τον πιο ρεαλιστικό και θετικό τρόπο. Θεωρεί ότι ο καιρός έχει ωριμάσει (και πραγματικά το 1806 οι συνθήκες, ντόπιες και διεθνείς, για μια εξέγερση είναι ακόμη και από το 1821 πιο ευνοϊκές). Καθορίζει τις κινητήριες δυνάμεις της επανάστασης και ξεκαθαρίζει ότι η εξέγερση του Ελληνισμού μπορεί και πρέπει να στηριχτεί στις δικές του αποκλειστικά δυνάμεις και να μην υπολογίζει στους ξένους, όπως υπολόγιζε κυρίως ο Κοραής - στους Γάλλους - και ίσαμε ένα βαθμό και ο Ρήγας. Επίσης, ξεσκεπάζει και μαστιγώνει αλύπητα τους εχθρούς της επανάστασης, τους εκμεταλλευτές του λαού, τον κλήρο, τους Φαναριώτες, τους κοτζαμπάσηδες και πολλούς ξενιτεμένους Έλληνες - εμπόρους, δασκάλους κλπ. Απ' αρχής μέχρι τέλους το βιβλίο είναι ποτισμένο από πόνο και αγάπη για το βασανισμένο λαό, μίσος για τους τυράννους και αγανάχτηση γι' αυτούς, που συμμαχώντας με τους Τούρκους, εμπόδιζαν την επανάσταση
Πρώτη φορά η νεοελληνική σκέψη έβγαλε ένα δημιουργικό έργο, γεμάτο πνοή και δημοκρατισμό, που δεν εξηγεί μόνο το νεοελληνικό κατάντημα της εποχής εκείνης, αλλά φωτίζει και το σωστό δρόμο για μια επαναστατική αλλαγή. Πολλά κομμάτια του βιβλίου αυτού στέκονται ακόμη και σήμερα, σαν αθάνατα μνημεία της νεοελληνικής σκέψης και τέχνης του λόγου
Το βιβλίο χωρίζεται σε 5 μέρη.

Απόσπασμα:
Η ζωή του αληθούς πολίτου πρέπει να τελειώνει ή δια την Ελευθερίαν του ή με την Ελευθερίαν του.

Η ΜΑΧΗ ΤΗΣ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ

Δεν ήταν οι αντάρτες που ήρθαν να λευτερώσουν την Αθήνα. Δέκα παιδιά όλα κι όλα.Δέκα αμούστακα αγόρια λιανά και χλομιασμένα, με το δάχτυλο ακόμα στη σκανδάλη και το χαμόγελο της αθανασίας της αιωνιότητας στα χείλη. Ήταν τα παιδιά με τα ξηλωμένα μπατζάκια και τα κοντοβράκια, τα ξεχειλωμένα φανελάκια και τα ξυπόλυτα ποδάρια. Αυτά που οι αστοί ονομάζουν περιφρονητικά κουκουέδες. Όλοι 17 με 20 χρονώ. - Κάστρο δεν ήταν, μ'άντεξε σαν Κάστρο. Την άλλη μέρα, το σπίτι της Μπιζανίου έγινε θρύλος και λαϊκό προσκύνημα, όλη η Καλλιθέα έκλαψε, τίμησε και κήδεψε τα παιδιά της. Τα μαγαζιά κλείνουν. Τμήματα του ΕΛΑΣ περιφρουρούν την κηδεία. Ενός λεπτού σιγή. Μέσα από την ψυχή οργισμένο ξεχύνεται το δάκρυ. Ανάλαφρο ακούγεται μοιρολόγι.
«Επέσατε θύματα αδέλφια εσείς, σε άνιση μάχη κι αγώνα...!».

«Ολοκαύτωμα γενήκατε σεις
πατρίδα και τιμή να υπερασπιστείτε
λεβέντες κι αν πεθάνατε σεις
αιώνια στη μνήμη μας ζείτε».

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ

Δευτέρα ξημέρωμα. 24 Ιουλίου. Η Καλλιθέα είναι ανάστατη. Ξυπνημένοι μεσ' στα χαράματα απ' το ξαφνικό ξέσπασμα της μάχης, στριφογυρίζουμε μέσα στα σπίτια. Κάπου – κάπου, ανάμεσα από τους όλμους και τις χειροβομβίδες ακούγεται απειλητική η φωνή των τσολιάδων.

- Τους άτιμους! Μας φάγανε τον Κατσίδη! Πάει κι ο Μήτσος κι ο Γιάννης.
- Αντέχει μωρέ, ακόμη, το σπίτι;
- Αντέχει, λέει! Φρούριο γίνηκε το καταραμένο!
  Πέντε ώρες τώρα χτυπιέται αλύπητα και δεν παραδίνεται. Στρωμένοι είναι οι δρόμοι από τσολιάδες και χωροφυλάκους. Ακούς δέκα παλιόπαιδα να μας ρεζιλέψουν έτσι.
- Μα, σάμπως είναι μόνο το σπίτι; Σε κάθε γωνιά απαντούμε κι ένα μετερίζι!... έχουνε έρθει φαίνεται ελασίτες κι από το Βύρωνα κι από τα Σφαγεία.

Ύστερα πάλι σιγή. Μια σφαίρα σφηνώνεται στο παράθυρό μου. Τρομαγμένοι μαζευόμαστε στις γωνιές. Μα τον έρημο δρόμο γεμίζει άξαφνα ένας θρήνος. Ανοίγουμε λίγο το παράθυρο. Γυναίκες τρέχουν αναμαλλιάρες στους δρόμους.

- Κι ο Χάρης! Κι ο Χάρης!
- "Λιοντάρι μου", φώναζε κλαίγοντας ο πατέρας.

Τούχαν πει πως σκοτώθηκε ο λεβέντης του και πήγαινε να τον δει. Η Καλλιθέα δε μπορεί να το πιστέψει. Ο Χάρης! Σκοτώθηκε ο Χάρης!

Κανείς δεν τολμούσε να περάσει απ' τη γωνιά πούχε στήσει το πολυβόλο του. Πέντε ώρες τώρα θέριζε και δε χόρταινε! Θεριό είχε γίνει.
Ο Χάρης! Τ' όμορφο λαογέννητο παιδί της Καλλιθέας.

- "Αφήστε με μένα", είπε στα παλληκάρια που πήγαν να τον σηκώσουν. "Εγώ πάω πια. Κρατάτε καλά τη μάχη".

Συντριμμένοι κλείνουμε το παράθυρο. Τι θ' ακούσουμε ακόμη!
……

Η μάχη έχει απ' ώρα κοπάσει. Οι δρόμοι ξαναγεμίζουν σιγά – σιγά κόσμο. Κι όλοι τρέχουν αλαλιασμένοι για την οδό Μπιζανίου. Μια είδηση μεταδίδεται από στόμα σε στόμα. "Αυτοκτόνησαν μα δεν παραδόθηκαν!" Πάμε να το διαπιστώσουμε πώς εδώ στη μικρή Καλλιθέα μας γίνηκε αυτό το μεγάλο πράμα. Δεν ξέρουμε ακόμη αν φύγαν οι γκεσταπίτες κι οι Γερμανοί. Μα δε φοβούμαστε πια. Η ψυχή μας φούντωσε από τη φλόγα των δέκα παλληκαριών.

Προσκύνημα έχει γίνει το σπίτι. Όλη η Καλλιθέα μαζεύτηκε εκεί. Συντρίμμια οι πόρτες και τα παράθυρα. Κόσκινο απ' τις σφαίρες οι τοίχοι.

Τα ηρωικά κορμιά τάχουν σηκώσει. Μα το πάτωμα είναι πλημμυρισμένο από αίμα. Ένα προδοτικό δάχτυλο χάραξε μ' αυτό αγκυλωτούς σταυρούς γύρω στους τοίχους.

Κανείς δεν μιλεί στην αρχή. Μα λίγο λίγο η αγανάκτηση, ο θαυμασμός, η κατάπληξη γίνονται λόγια. Οι γείτονοι που παρακολούθησαν πίσω απ' τις γρίλιες τη γιγαντομαχία, δεν έχουν σταματημό. Μια λεπτομέρεια ο ένας, ένα όνομα ο άλλος, ο τρίτος κάποια συμπλήρωση. Κι η ιστορία φωτίζεται σιγά σιγά.
……..

Μια δεκαπενταριά επαναστάτες κοιμόντουσαν κείνο το βράδυ στον κήπο ενός σχολειού δίπλα. Άξαφνα ο σκοπός σάλπισε κίνδυνο. Το στέκι είχε κυκλωθεί. Τα παιδιά πολέμησαν λιονταρίσια. Μερικά ξέφυγαν. Δυο πιαστήκαν και τουφεκίστηκαν κει στον τόπο. Δέκα πρόφτασαν και μπήκαν σ' αυτό το σπίτι. Δυο χήρες και τρία παιδιά που το κατοικούσαν απόμειναν άφωνες απ' το φόβο. Πέντε ώρες πολέμησαν δίχως ανάσα τα παλληκάρια. Άπαρτο κάστρο γίνηκε το σπίτι. Όλμοι, πολυβόλα, χειροβομβίδες χτυπούσαν αλύπητα από τις γύρω ταράτσες. Βροχή τα βλήματα γκρέμιζαν τους τοίχους. Οι γκεσταπίτες και οι λογής προδότες που τόχαν κυκλώσει, σωριάζονταν όλο και περισσότερο γύρω του.
Και πήραν τα τηλέφωνα και κάλεσαν τους συμμάχους τους.

- Βοήθεια, χάνουμε τη μάχη.

Κι οι Γερμανοί κατέβηκαν.

- Παραδοθείτε, φώναζαν τότε στους δέκα λεβέντες.
  Ελπίδα δεν έχετε πια. Κατεβαίνουν οι Γερμανοί.

Μα τα παλληκάρια απάντησαν όλα με μια βοή.

- Ο Ε-ΛΑΣ ΔΕΝ ΠΑ-ΡΑ-ΔΙ-ΔΕ-ΤΑΙ ΠΟ-ΤΕ. Έτσι αργά, συλλαβιστά δυο και τρεις φορές.

Φρύαξαν οι προδότες κι οι Γερμανοί πούχαν κατεβεί σε βοήθειά τους. Η μάχη φούντωσε. Τα κουφώματα πέφταν συντρίμμια, τράνταζε ο κόσμος. Μα το πολυβόλο μέσα από το παράθυρο θέριζε ακατάπαυστα.
Άξαφνα φάνηκε μια πετσέτα σ' ένα κοντάρι.

- Λευκή σημαία, φώναξαν με χαρά οι προδότες. Παύσατε πυρ!, θα παραδοθούν.
- Έχουμε δω δυο γυναίκες και τρία παιδιά. Πάρτε τους έξω. Θα πεθάνουν απ' την τρομάρα. Και βγήκε η εκβιαστική απόφαση.
- Μόνο αν μας τους παραδώσει ένας από σας θα σωθούν. Αλλιώς θα πεθάνουν μαζί σας.

Τα παλληκάρια δέχτηκαν τη θυσία. Άλλο δε γινόταν. Ένας θάπρεπε να παραδοθεί.

Σ' ένα λεπτό η θυσία είχε γίνει. Οι γυναίκες και τα παιδιά σώθηκαν κι ο ηρωικός Επονελασίτης τουφεκίστηκε κει στο τόπο, ύστερα από την επίμονη άρνησή του να μαρτυρήσει.

- Δεν μπορούσα να πιστέψω τ' αυτιά μου, έλεγε ο δάσκαλος που καθόταν αντίκρυ. "Ναι" ή "Όχι" του φώναζαν. "Όχι" είπε, κοιτάζοντάς τους κατάματα.

Και τον σκότωσαν κει στον τόπο.

Κείνη τη στιγμή, συμπλήρωσε άλλος γείτονας, ακούστηκαν απ' το σπίτι τραγούδια. Τα παιδιά μ' όλη τη δύναμη και τη φλόγα της ψυχής τους ψάλαν τον Εθνικό Ύμνο. Ύστερα ακούστηκαν μερικοί πυροβολισμοί… Τίποτα άλλο… Το σπίτι βυθίστηκε στη σιγή.

- Ετοιμάζουν έξοδο σίγουρα, φώναζαν οι πολιορκητές και ζητούσαν να βάλουν φωτιά στο σπίτι. Μια ομάδα σίμωσε λίγο λίγο δειλά κι είδε τα παλληκάρια να πλέουν στο αίμα τους. Τις ύστερες σφαίρες τις φύλαξαν για τον εαυτό τους.

……..

Βράδυ της ίδιας μέρας. Νύχτωσε πια, ένα καντηλάκι φέγγει στο περβάζι του παραθύρου. Στεφάνια παντού, ορθά στην ταράτσα, κρεμασμένα στους τοίχους. Ταινίες, ταμπέλες, χαρτιά. Μια γριούλα τριγυρίζει κλαίγοντας. Τα παιδιά ψαχουλεύουν τα χαρτιά και διαβάζουν. Οι οργανώσεις πάνε κι έρχονται και φέρνουν αφιερώματα. Οι ελασίτες ψάχνουν τους τοίχους να βρούνε λίγο χώρο ανάμεσα στις τρύπες για να γράψουν δυο λόγια.

"Κάστρο δεν ήταν,
μ' άντεξε σαν κάστρο"

"Διαβάτη πες στους Έλληνες
πως πέσαμε για την πατρίδα"

Ο κόσμος περνά και ρίχνει λουλούδια πάνω στα πηγμένα αίματα της αυλής.

Οι ψυχές είναι γεμάτες συγκίνηση. Τα μάτια δεν ξεκολλούν απ' το σπίτι που γίνηκε άξαφνα βωμός και προσκύνημα του λαού. Καλότυχο!

Τη νύχτα τούτη, όπως γίνεται μια φορά στα χίλια χρόνια, κατέβηκαν και το μοίραναν οι Μοίρες. Και μπήκε ολόισια στην αθανασία.-

ΗΛΕΚΤΡΑ

για τα 60 χρόνια απ' τη δολοφονία της Ηλέκτρας Αποστόλου

Συμπληρώθηκαν 60 χρόνια από τη δολοφονία της μεγάλης ηρωίδας της εργατικής τάξης, του λαού και του Κόμματός μας, της επαναστάτριας κομμουνίστριας Ηλέκτρας Αποστόλου από τα κτήνη, ανθρωπόμορφα τέρατα, της Ειδικής Ασφάλειας Αθηνών – εγκληματιών συνεργατών των ναζιφασιστών γερμανών κατακτητών.

Η Ηλέκτρα Αποστόλου γεννήθηκε το 1912 στην Αθήνα. Κατάγονταν από εύπορη αστική οικογένεια και μεγάλωσε με όλες τις γνωστές ανέσεις αυτών των οικογενειών.

Οι γονείς της με την οικονομική άνεση που διέθεταν την έγραψαν στη Γερμανική Σχολή Αθηνών, που τότε ήταν κάτω από το Λυκαβηττό.

Η νεαρή ζωηρή και ανήσυχη μαθήτρια όταν γράφτηκε στη Σχολή δεν ήταν καλά-καλά 14 χρονών και εκεί δέχτηκε τις πρώτες επιδράσεις των επαναστατικών κομμουνιστικών ιδεών που γρήγορα την ίδια περίοδο την οδήγησαν στις γραμμές της ΟΚΝΕ.

Σε λίγα χρόνια εξελίχθηκε σ' ένα απ' τα πιο δραστήρια στελέχη της νεολαίας και το 1930 εκλέγεται μέλος της καθοδήγησης της Κομμουνιστικής Νεολαίας της Αθήνας και τον ίδιο χρόνο γίνεται μέλος του ΚΚΕ.

Στα χρόνια 1931-36, η Ηλέκτρα διαμορφώνεται σε μια συνεπή, μαχητική και αδιάλλακτη επαναστάτρια μ' όλες τις αρετές που διακρίνουν τους κομμουνιστές εκείνης της ηρωικής επαναστατικής εποχής.

Πρωτοστατεί στην οργάνωση της αντιφασιστικής πάλης του λαού και εκπροσωπεί την νεολαία και τις γυναίκες σε διεθνή συνέδρια στο εξωτερικό (Μόσχα-Παρίσι, κλπ.).

Φυλακίστηκε και εξορίστηκε πολλές φορές και το 1939 στάλθηκε εξορία στην Ανάφη, το δε κοριτσάκι της γέννησε στο κρατητήριο. Όταν ήταν εξόριστη υποχρεώθηκε να χωρίσει από τον άνδρα της γιατρό Γιάννη Σιδερίδη επειδή αυτός υπέγραψε «Δήλωση».

Δραπετεύοντας το Σεπτέμβρη του 1942 γίνεται μέλος του Κεντρικού Συμβουλίου της ΕΠΟΝ, μέλος της καθοδήγησης και υπεύθυνη της διαφώτισης της Κομματικής Οργάνωσης Αθήνας (ΚΟΑ).

Στις 25 Ιούλη 1944 «πέφτει» στα χέρια της Ασφάλειας, βασανίζεται φριχτά, μαστιγώνεται, καίγεται και δολοφονείται στις 26 Ιούλη. «Είχαν σκοτώσει μια γυναίκα που παράτησε πλούτη, μόρφωση και ευτυχία, για να αφοσιωθεί στην καλυτέρευση της ανθρωπότητας. Είχαν σκοτώσει μια απ' τις καλύτερες μητέρες ελληνίδες, και απ' τους πιο πιστούς φίλους του ελληνικού λαού» (Μέλπω Αξιώτη).

Η αστική τάξη μισούσε διπλά την Ηλέκτρα επειδή πρώτο, είχε διαμορφωθεί σε μια αξιόλογη και αδιάλλακτη κομμουνίστρια και δεύτερο,

επειδή είχε πρόδωσε την τάξη της, προσχωρώντας στο επαναστατικό κίνημα του προλεταριάτου.
Το ΚΚΕ τιμώντας την μνήμη της όρισε την περίοδο του ΔΣΕ το παράσημο «ΗΛΕΚΤΡΑ» σαν την «πιο έξοχη τιμητική διάκριση της γυναικείας παλικαριάς».
«Ελληνίδες γυναίκες του Αγώνα»
Μέλπω Αξιώτη
Συμπληρώνουμε την περιγραφή με ένα κομμάτι της συγγραφέα Μέλπως Αξιώτη, από το βιβλίο της «Ελληνίδες γυναίκες του Αγώνα».
«... Κι η σκλαβωμένη Αθήνα, τ' απόμερα σοκάκια της και οι συνοικισμοί της, είχανε μάθει να περνά εκείνη η ψηλή κοπέλα που στο πρόσωπό της είχε ριχτό ένα αραχνένιο μαντήλι, τάχατες για τον ήλιο. Μα δεν ήταν βέβαια για τον ήλιο, ήταν για να ξεγελάσει τον εχθρό που είχε η Ηλέκτρα: το χαφιέ.
Η Ηλέκτρα βάδιζε και πήγαινε απ' τα Πατήσια στην Καλλιθέα, απ' του Ψυρρή στην Καισαριανή, πεζή ώρες ατέλειωτες, γιατί ήτανε παράνομη, σφίγγοντας το στομάχι της που της πονούσε πάντα. «Και δεν μπορώ να καθίσω μήτε σ' ένα παγκάκι», μας έλεγε. Μα σε κάθε μια από κείνες τις μακρινές πορείες της Ηλέκτρας απ' τη μια άκρη ως την άλλη στους δρόμους της Αθήνας, η Ελλάδα είχε κάμει κάθε φορά κι ένα βήμα προς τη λευτεριά.
Η Ηλέκτρα ήταν τότε, το 1944, μέλος του Γραφείου της Κομματικής Οργάνωσης της Αθήνας. Πάνω σ' αυτό το τιμημένο ταμπούρι τη δολοφονήσανε. Ήτανε 32 χρονών.
Την Τρίτη, 25 του Ιούλη, είχε βγει έξω πρωί - πρωί, όπως έβγαινε πάντα. Στη διασταύρωση των οδών Γ' Σεπτεμβρίου και Αγίου Μελετίου, την συνάντησε ένας χαφιές που ήταν παλιά βασανιστής της. Τη γνώρισε. Εκείνη ήταν ολομόναχη, βαστούσε ένα άδειο μπουκάλι, και γύρεψε να παλέψει μ' αυτό ενάντια στο χαφιέ. Περνούσαν δυο Γερμανοί στρατιώτες, ο χαφιές τους σταμάτησε για να του δώσουν βοήθεια, μα οι Γερμανοί δεν στάθηκαν. Ο χαφιές φώναξε ένα ταξί που περνούσε και την έβαλε μέσα. Ο χαφιές την πήγε κατευθείαν λίγο πιο κάτω, στην οδό Ελπίδος, όπου ήταν τότε ένα απ' τα πιο τρομερά άντρα βασανιστηρίων της «Ελληνικής» Ασφάλειας. Βασανίστηκε προσωπικά από τους τρεις πιο σιχαμερούς εγκληματίες εκείνης της εποχής: τον Λάμπρου, τον Καθρέφτη και τον Μόρφη. Εκείνο το βράδυ η Ασφάλεια έδωσε κρασί στα όργανά της γιατί, καθώς τους είπε, «σήμερα πιάστηκε μεγάλο ψάρι». Είχε πιαστεί αλήθεια μια μεγάλη Ελληνίδα.

Κι αν κανένας δεν το 'ξερε, το έμαθε από εκείνη την περίφημη απολογία της.

Οι χαφιέδες την ανακρίνουν:

- Πως σε λένε;
- Ελληνίδα.
- Που κάθεσαι;
- Στην Αθήνα.
- Τι δουλειά κάνεις;
- Υπηρετώ τον ελληνικό λαό.

Η απολογία αυτή θα μείνει για τους Έλληνες, ένα εθνικό κειμήλιο, όπως οι αθάνατες τραγωδίες μας της αρχαιότητας. Το ίδιο εκείνο βράδυ την είχαν αποτελειώσει με τα βασανιστήρια. Και την πέταξαν στο δρόμο. Το αυτοκίνητο του Δήμου, που μάζευε τότε τα πτώματα, την πήγε στο Νεκροτομείο.
Η Ηλέκτρα κρεμάστηκε ανάποδα με χοντρά σύρματα που της αυλάκωναν βαθιά το στήθος, όλο το κάτω μέρος του κορμιού κάηκε μ' αναμμένα τσιγάρα, οι κρόταφοι και το στομάχι χτυπήθηκαν με σιδερένια εργαλεία που προκάλεσαν αιμάτωση και φέραν τον θάνατο. «Ο στόμαχος περιείχε άρτον και ντομάτα». Μ' αυτή τη φράση τελειώνει η ιατροδικαστική έκθεση. Η Ομάδα μας του παράνομου τύπου που καθοδηγούσε η Ηλέκτρα, έβγαζε τις εφημερίδες «Γυναικεία Δράση» και «Σοβιετικά Νέα», τα φύλλα τους εκείνης της εβδομάδας τυπώθηκαν με άρθρα της Ηλέκτρας, όταν η ίδια δεν ζούσε πια. Η Αθήνα που τη γνώρισε και την αγάπησε τόσο, κι όλη η Ελλάδα που άκουσε τη δράση της και τον ηρωικό θάνατό της, σηκώθηκε στο πόδι και τίμησε την εθνική αγωνίστρια. Στη μνήμη της και για να εκδικηθούν το χαμό της, πολλές Ελληνίδες γίναν μέλη του ΚΚΕ.
Στις 26 Ιουλίου του 1945, τον πρώτο χρόνο της απελευθέρωσης απ' τη χιτλερική Κατοχή και επέτειο του θανάτου της, οργανώθηκε στην Αθήνα ένα τεράστιο συλλαλητήριο-μνημόσυνο για τις γυναίκες που πέσανε για τη λευτεριά της πατρίδας, και για την πιο άξια ανάμεσα στις άξιες, την Ηλέκτρα.

Δίπλα στους τόσους άλλους τιμημένους μας νεκρούς, η Ελλάδα χρωστάει να στήσει στην Ηλέκτρα ένα μνημείο, όπου θα πρέπει να χαραχτεί από κάτω:

Τη λέγανε Ελληνίδα.
Κατοικούσε στην Αθήνα.
Υπηρετούσε τον Ελληνικό Λαό.

Σ' αυτό που είπε η ίδια, κανείς δεν θα μπορούσε να προσθέσει τίποτα».

ΗΛΕΚΤΡΑ!

«Αγάπησες και δόθηκες με πάθος στον αγώνα
με τη γυναικεία σου ψυχή, μια φλόγα μυστική.
Δεν έσκυψες ποτέ το μέτωπο, δεν λύγισες το γόνα,
μ' αντρίκιο θάρρος πάλεψες ΗΛΕΚΤΡΑ ηρωική.

Μάνα που σφιχταγκάλιασες στο μητρικό παλμό σου
όλες τις μάνες τις πικρές.
Και τα παιδιά τους λάτρεψες όμοια με το δικό σου
που σ' εξορίες τ' ανάθρεψες και μαύρες φυλακές.

Μια φλογισμένη ήσουν καρδιά για του λαού τον πόνο
γι' αυτό υψωνόσουνα πύρινη ρομφαία μπρος στη σκλαβιά.
Κι' από τη γιγάντια αγάπη σου αντλούσες μίσος μόνο
για κείνους που βασάνιζαν γυναίκες και παιδιά.

Κι' ώ! πόσο στάθηκες ψηλά στου μαρτυρίου την ώρα.
Αδάκρυτη, ανυπόταχτη σε καίγαν ζωντανή.
Κι' εσύ απ' τις φλόγες έβλεπες θα βγαίνει λαμπροφόρα
η πλάση που ονειρεύτηκες ΗΛΕΚΤΡΑ ηρωική»

(Στο «Ριζοσπάστη» του 1946)
Σοφία Μαυροειδή-Παπαδάκη

ΗΛΕΚΤΡΑ!

«Φέρνουμε τη φωτιά που σ' έκαψε
ορθόφλογη που σ' έκανε λαμπάδα
και πια δεν σβύστη. Έγινε ήλιος μεγαλόφωτος
κι' αστράφτει μέσα μας κι απάνω στην Ελλάδα!»

Θ. Πιερίδης

ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ

Τα στρατεύματα κατοχής προσπαθώντας να εξοικονομήσουν δυνάμεις για το Ανατολικό Μέτωπο σχεδιάζουν να παραχωρήσουν ολόκληρη τη Μακεδονία στη φασιστική Βουλγαρία.

Στις 22 Ιούλη του 1943 ήταν μόλις δεκαεφτά χρόνων.
Μακριά ξανθοκόκκινα μαλλιά, λευκορόδινη, ορμητική.
Στις 22 Ιούλη του 1943 η ΕΠΟΝίτισσα Παναγιώτα Σταθοπούλου ήταν μια από τους 400.000 αγωνιστές, άντρες, γυναίκες και παιδιά, που ξεχύθηκαν στο κέντρο της Αθήνας για να ματαιώσουν τα σχέδια των ναζί.
Οι Γερμανοί έβλεπαν ότι η Αντίσταση στις πόλεις και τα βουνά απασχολούσε δώδεκα ολόκληρες μεραρχίες τους στην Ελλάδα. Εδώ και μήνες, στο Ανατολικό Μέτωπο είχαν προβλήματα. Έτσι, για να ελευθερώσουν μερικά στρατεύματα, αποφάσισαν να επεκτείνουν τη βουλγαρική κατοχή έως τη Θεσσαλία.
Από το πρωί εκείνης της μέρας, όλα είχαν νεκρώσει. Λαοθάλασσα ο κόσμος από τις συνοικίες στο κέντρο.
Γερμανικά μηχανοκίνητα, ιταλική καβαλερία, «Έλληνες» χωροφύλακες χτυπάνε στο ψαχνό. Κάποιοι πέφτουν, αλλά η κοσμοπλημμύρα προχωράει. Γύρω στην Ομόνοια γίνονται μάχες. Οι διαδηλωτές έρχονται στα χέρια με τους καραμπινιέρους, νέες κοπέλες αφοπλίζουν χωροφύλακες, ανάπηροι χτυπούν με τα δεκανίκια τους μέσα από τα καροτσάκια.
Στην οδό Ομήρου, η Παναγιώτα προχωράει μπροστά στο τανκς, για να το εμποδίσει να προχωρήσει. Ο Γερμανός την πυροβολεί και περνάει από πάνω της.

Ένα άλλο κορίτσι, η Κούλα Λίλη, βλέποντας το μηχανοκίνητο να πλακώνει το σώμα της Σταθοπούλου, πηδάει πάνω στην ερπύστρια και με το τακούνι της χτυπάει στο πρόσωπο τον οδηγό του. Εκείνος πυροβολεί με το πιστόλι και η Λίλη σωριάζεται θανάσιμα πληγωμένη στην άσφαλτο.
Στις 22 του Ιούλη 1943 τριάντα έπεσαν νεκροί και τριακόσιοι πληγώθηκαν.
Όμως, οι Βούλγαροι φασίστες δεν έφτασαν μέχρι τη Θεσσαλία και οι Γερμανοί δεν έφυγαν για το Ανατολικό Μέτωπο...
Οι διαδηλωτές κατόρθωσαν να αρπάξουν το σώμα της Παναγιώτας και χέρια στοργικά στόλισαν το κεφάλι της πάνω από το σημείο που είχε συντριβεί, με λουλούδια, πριν την παραδώσουν στη μάνα γη...

Στις 23 Φλεβάρη 1943, σε ένα μικρό σπίτι, στην οδό Δουκίσσης Πλακεντίας 3 στους Αμπελόκηπους, ιδρύεται η Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων, η θρυλική ΕΠΟΝ, η μεγαλύτερη νεολαιίστικη οργάνωση της χώρας.

Η δράση της, οι αγώνες της, το αίμα που έχυσαν οι νεολαίοι ήρωές της έχουν γραφτεί με ανεξίτηλα γράμματα στις σελίδες της Ιστορίας. Στα σπλάχνα της ανδρώθηκαν χιλιάδες αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης. Γαλουχήθηκαν με τα ιδανικά μιας ελεύθερης πατρίδας, ενάντια σε κάθε ξένο κατακτητή. Πολέμησαν, με το όπλο στο χέρι, στην πρώτη γραμμή κατά των χιτλερικών και φασιστών κατακτητών. Στάθηκαν με αυτοθυσία, μπροστά στα τανκς των Εγγλέζων το Δεκέμβρη του '44. Αγωνίστηκαν - κάτω από βαριά παρανομία - για την εξάπλωση των προοδευτικών ιδεών, των αγωνιστικών αξιών για τη ζωή, με έναν πρωτοφανή εκδοτικό οργασμό και μια πρωτόγνωρη πολιτιστική ανάπτυξη.

Η συνεισφορά της ΕΠΟΝ, στη διαπαιδαγώγηση της νέας γενιάς ήταν μοναδική. Η ΕΠΟΝ, με οργανωμένα 630.000 μέλη, είχε πετύχει σε μεγάλο βαθμό να δώσει τη σωστή, αγωνιστική, διέξοδο στις ανάγκες που είχαν οι νέοι. Οι αγώνες της αποτέλεσαν, αποτελούν και θα αποτελούν μια τεράστια παρακαταθήκη για τη νεολαία. Παρακαταθήκη, που αδυνατεί να σβήσει η ντόπια αντίδραση απ' τη συλλογική μνήμη της νεολαίας κι ας έχουν περάσει τόσα χρόνια από τότε.

ΕΘΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ – ΕΠΟΝ

(η 21η ΕΠΕΤΕΙΟΣ του θανάτου της Παναγιώτας Σταθοπούλου και της Κούλας Λίλη)

Με την ευκαιρία της 21ης επετείου του θανάτου της Παναγιώτας Σταθοπούλου και της Κούλας Λίλη, θυμόμαστε άλλη μια φορά την Αντίσταση και τη συμβολή της νεολαίας σ' αυτήν.

- Η ΕΙΣΒΟΛΗ ΤΩΝ ΧΙΤΛΕΡΙΚΩΝ: Η κατάσταση στην Ελλάδα: Δικτατορία.
Οι πρωτοπόροι λαϊκοί αγωνιστές όλοι στις φυλακές. Τα αστικά δημοκρατικά κόμματα έχουν διαλυθεί από τη δικτατορία. Εμφανίζονται διστακτικά για την αντίσταση. Τον αποφασιστικό οργανωτικό ρόλο παίζει το Κ.Κ.Ε.

- ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ: Η κατοχή δημιουργεί τεράστιο οικονομικό πρόβλημα. Σταματάει η βιομηχανία, ο εφοδιασμός των πόλεων με είδη διατροφής και εμφανίζεται λιμός, η πείνα της Κατοχής.
Η στάση ενός τμήματος της αστικής τάξης αποδεικνύεται επαίσχυντη. Συνεργασία με τους Γερμανούς. Μαυραγοριτισμός. Πλουτισμός από την πείνα και το θάνατο του λαού.

- ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΕΑΜ: Ο Λαός δεν έχασε το ηθικό του. Όταν στις 27 Σεπτεμβρίου 1941 ιδρύθηκε με πρωτοβουλία του ΚΚΕ το ΕΑΜ, ο λαός πύκνωσε τις τάξεις του. Χαρακτήρας του ΕΑΜ: Δεν ήταν κόμμα, αλλά μέτωπο κομμάτων και εθνικοαπελευθερωτική οργάνωση, που δεχόταν κάθε Έλληνα πατριώτη, έτοιμο να αγωνισθεί εναντίον των κατακτητών.
Σκοπός του μοναδικός ήταν η απελευθέρωση της πατρίδας και σε συνέχεια η διεξαγωγή ελεύθερων εκλογών για να αποφανθεί ο λαός για το καθεστώς που προτιμάει.

- ΤΟ ΕΑΜ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΟΙ: Το ΕΑΜ από την πρώτη στιγμή στράφηκε ιδιαίτερα προς τη νεολαία. Σαν ΕΑΜ νέων εμφανίστηκε στη σπουδάζουσα νεολαία αμέσως με την ίδρυσή του. Η ανταπόκριση της νεολαίας ήταν άμεση. Στις 25 Μαρτίου 1941 οι φοιτητές οργανώνουν τις πρώτες εθνικοαπελευθερωτικές συγκεντρώσεις σε ανοιχτό χώρο στα Εξάρχεια. Ακολουθεί στεφάνωμα του φιλικού Ξάνθου στην πλατεία Κολωνακίου και η πρώτη σύγκρουση με τους Ιταλούς καραμπινιέρους στους δρόμους της Αθήνας.

- ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΕΑΜ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ 1942: Με κύριο χαρακτηριστικό τον αγώνα για την επιβίωση. Οι κατακτητές υποχρεώνονται να επιτρέψουν εισαγωγή τροφίμων και συγκρότηση συσσιτίων. Παράλληλα στα βουνά αναπτύσσεται ένοπλος αγώνας. Η Νεολαία συμμετέχει σε όλες αυτές τις κινητοποιήσεις και τους αγώνες. Παίζει ρόλο πρωτοποριακό.

- ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΕΠΟΝ: Στις 23 Φλεβάρη 1943 ιδρύεται η Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων, από εκπροσώπους διαφόρων οργανώσεων νεολαίας. Η νεολαία οργανώνεται έτσι σε δική της αυτοτελή οργάνωση. Η προσφορά της στο εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα μεγαλώνει. Η ΕΠΟΝ κινητοποιεί τους νέους από τις μικρότερες ηλικίες. Σχηματίζει και τμήμα για παιδιά (αετόπουλα).

- ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΠΟΝ:

α) Διαφωτιστική: Γράψιμο στους τοίχους. Παράνομος τύπος (εκτύπωση, διανομή), προκηρύξεις, προφορική διαφώτιση (χωνιά).

β) Μαζική: Συμμετέχει σε όλες τις λαϊκές κινητοποιήσεις. Οργανώνει και δικές της κινητοποιήσεις, νεολαιίστικες. Η κινητοποίηση των παιδιών των συσσιτίων έξω από το Δημαρχείο με σύνθημα «θέλουμε ψωμί και ρούχα», που διαλύθηκε με τη βία από τους κατακτητές.

γ) Ένοπλη δράση της ΕΠΟΝ: Η ΕΠΟΝ σχημάτισε ένοπλες υποδειγματικές ομάδες μέσα στον ΕΛΑΣ των βουνών και των πόλεων. Οι ηρωικοί αγώνες των Επονιτών φωτίζονταν από παραδείγματα όπως το Κάστρο του Υμηττού, η άμυνα της ομάδας των 10 Επονιτών στην Καλλιθέα κ.λπ.

Αυτής της ΕΠΟΝ ήταν μέλος η Παναγιώτα Σταθοπούλου που μαζί με την Κούλα Λίλη σκοτώθηκαν από γερμανικό τανκ στη μεγάλη διαδήλωση του Αθηναϊκού λαού της 22ης Ιουλίου 1943, που είχε καλέσει το ΕΑΜ εναντίον της επέκτασης της Βουλγαρικής κατοχής.

Ο συγγραφέας Αντρέας Φραγκιάς περιγράφει έτσι το θάνατό τους:

Ένα σπίτι φτωχικό στου Γκύζη, σαν όλα τ' άλλα.
Κανένας δεν το προσέχει. Πιο πέρα μια πλατεία με εκκλησία στο ύψωμα, ο Άγιος Λευτέρης κι ύστερα ένας γυμνός λόφος με κόκκινες πέτρες. Κάτω χαμηλά κι ολόγυρα η πολιτεία σφιγμένη και θολή. Λίγο μακρύτερα οι φυλακές του Αβέρωφ με τ' ατέλειωτα μικρά παράθυρα στη σειρά, τα πολυβόλα, οι φρουροί κι η ερημιά στους δρόμους.
Μια παρέα παιδιά γυρίζει από εκδρομή. Όλα κουρασμένα και ξαναμμένα απ' το γλέντι. Η Παναγιώτα, ένα αδύνατο κορίτσι με ξανθοκόκκινα μαλλιά, τραγουδάει ακόμα. Βράχνισε απ' το χορό και τις φωνές όλη μέρα. Πειράζει τους άλλους μ' ένα μάτσο λουλούδια που κρατάει.
Δε θέλει να καταλάβει πως η εκδρομή τέλειωσε κι έχουν φτάσει πια στη γειτονιά τους. Εδώ πρέπει να προσέχουν. Μια παρέα χαιρέτησε κι έφυγε, οι άλλοι προχωρήσανε απ' τις ανηφοριές.
Ακόμα δεν τέλειωσε ο Μάης κι η ζέστη πύρωσε κιόλας την άσφαλτο. Η Αθήνα εκείνο το βαρύ και ζεστό καλοκαίρι του 43 είναι σκονισμένη με μια ζαλάδα, όπως τα φλογισμένα μάγουλα και τα μάτια των παιδιών.
Η Παναγιώτα άρχισε πάλι να μουρμουρίζει κάτι, μα χωρίς να το θέλει απ' τα χείλια της βγήκε ένας σκοπός που λέγανε όταν βρισκόντουσαν στην εξοχή. Κάποιο τραγούδι της λευτεριάς. Τα παιδιά της παρέας τη σκουντήσανε να πάψει.
- Γιατί, κακό είναι; Τους ρώτησε, σαν να πειράχτηκε.
- Όχι, βέβαια, δεν είναι κακό, μα εδώ στους κεντρικούς δρόμους γίνεται επικίνδυνο.

Η Παναγιώτα γέλασε κι άρχισε κάποιο άλλο τραγούδι. Αυτό το τρελλοκόριτσο δεν έχει ησυχία. Στην παρέα είναι και δύο – τρία άλλα παιδιά που κυνηγιούνται απ' τους Γερμανούς και πρέπει να φυλάγονται. Η εκδρομή αυτή ήταν ένα ξέσπασμα. Παίξανε και τραγουδήσανε στην εξοχή, χορέψανε, αστειευτήκανε και μιλήσανε λεύτερα.
Είναι το τρίτο σκλαβωμένο καλοκαίρι. Λες νάναι το τελευταίο; Η παρέα στάθηκε στο ύψωμα και χαιρετήθηκε. Πριν σκορπίσουν, κοιταχτήκανε. Στις δέκα, πίσω απ' το σχολείο.
Χωρίσανε κι ήταν όλοι χαρούμενοι.
Στις δέκα δύο παιδιά συναντήθηκαν πίσω απ' το σχολείο. Σταθήκανε στη γωνιά. Η Παναγιώτα ήρθε στην ώρα της κεφάτη και ξεκούραστη. Έχει βγει κι άλλες φορές για γράψιμο κι έχει πάρει τον αέρα. Μαζεύτηκαν όλα τα παιδιά και χωρίστηκαν σ' ομάδες.
Ακόμα είναι νωρίς, κυκλοφορεί κόσμος στους δρόμους.
Η Παναγιώτα έχει φυσαρμόνικα στην τσέπη της. Θα πηγαίνει μπροστά και θα παίζει όταν βλέπει κίνδυνο. Ο Γιάννης με τον Βαγγέλη θα γράφουν. Τα σύνεργα είναι έτοιμα.
Η Παναγιώτα προσέχει και ψάχνει στο σκοτάδι. Το αυτί της και το μάτι της είναι τεντωμένο. Κάθε βήμα, μια σκιά, κάποια πόρτα που ανοίγει, ένα αυτοκίνητο, κάποιος περαστικός. Τα νιώθει όλα. Σε μια στιγμή άρχισε να παίζει γρήγορα. Γερμανικές μοτοσυκλέτες. Τα παιδιά στρίψανε τη γωνιά. Περίπολο. Η φυσαρμόνικα τρέμει στα χέρια της.
Κι άλλοι από τον κάθετο δρόμο. Οι Γερμανοί, με τα κράνη και τα φανάρια τους, κατεβαίνουν και χτυπάνε μια πόρτα. Το χτύπημά τους σημαίνει θάνατο. Η Παναγιώτα γλίστρησε στο σκοτάδι, κρύφτηκε από πόρτα σε πόρτα κι απομακρύνθηκε.
Ξανασμίξανε με τ' άλλα παιδιά σ' άλλο σημείο και συνέχισαν.
Τούτη τη νύχτα είναι ανήσυχη. Τα παιδιά γράφουν στους τοίχους συνθήματα της λευτεριάς. Ο καταχτητής αλωνίζει την άγρυπνη πολιτεία. Τα μάτια των παιδιών λάμπουν στο σκοτάδι.
Ξαφνικά δυο φώτα πέσαν πάνω στον Γιάννη και τον Βαγγέλη.
Τρεις σκιές με φανάρια τους πλησίασαν. Από πού ξεπετάχτηκαν;
Η Παναγιώτα τα 'χασε, πώς δεν τους είδε; Θα τους πιάσουν. Τότε μια φωνή βγήκε χωρίς να το καταλάβει από το στόμα της:
- Τρέξετε, βοήθεια!
Σε λίγο μαζευτήκανε και τ' άλλα παιδιά πού 'ταν σκορπισμένα στις γωνιές. Οι σκιές βρίζουν και φοβερίζουν.
- Να τους σώσουμε! Φώναξε μ' όλη τη δύναμή της η Παναγιώτα.
Όλα τα παιδιά ορμήσανε, ακούστηκε μια σύντομη φασαρία, ποδοβολητά, δυο πυροβολισμοί και τρεχάλες. Ο Γιάννης κι ο Βαγγέλης γλυτώσανε. Είναι αργά και η κυκλοφορία έχει σταματήσει. Τα παιδιά ξανασμίξανε. Όλοι σωστοί. Έγινε ησυχία. Το αποψινό γράψιμο τέλειωσε.
- Πού θα κοιμηθείς απόψε Βαγγέλη;

- Δεν έχω να πάω πουθενά. Στο σπίτι μου λείπουν όλοι απ' όταν ο αδερφός μου βγήκε στο βουνό. Ψάχνουν κάθε μέρα να μας βρουν.
- Και που θα πάς;
- Στον Κοκκινόβραχο.
Η Παναγιώτα έτρεξε στον Κοκκινόβραχο. Πού αλλού να πας αυτές τις ώρες; Τα παιδιά είχαν ταμπουρωθεί στο ύψωμα.
- Φύγε, τι γυρεύεις εσύ εδώ;
- Δε βλέπεις πως θ' αρχίσει μάχη;
- Μα γι' αυτό ήρθα, τους απάντησε το κορίτσι.
Όλοι κατάλαβαν πως ήταν δύσκολο να τη διώξουν και της είπαν πως αν θέλει να τους βοηθήσει να πάει απ' την άλλη μεριά να προσέχει μήπως τους κυκλώσουν.
Η επίθεση κράτησε ως αργά. Το βράδυ οι μοτοσυκλέτες όργωσαν την συνοικία. Τα παιδιά κάνανε ό,τι μπορούσαν να τους διώξουν. Μαθεύτηκε ότι πιάσανε πολλούς. Ένας πέθανε από το ξύλο, άλλοι χάθηκαν και κανείς δεν έμαθε τι απόγιναν.
Κείνες τις μέρες πιάστηκαν πολλά παιδιά. «Μην τον περιμένετε», έλεγαν για κάποιον, «δε θάρθει, τον έχουν στην οδό Μέρλιν».
Στου Αβέρωφ εκτελούσαν κάθε τόσο κι από παντού έφταναν μηνύματα φρίκης.
Αυτό που δεν κατόρθωσαν με την πείνα, θέλουν να το πετύχουν τώρα με την τρομοκρατία, είπε κάποιος και τους προειδοποίησε ότι θα ενταθούν οι επιθέσεις.
- Κι εμείς, τι θα κάνουμε; ρώτησε η Παναγιώτα.
Οι κυνηγημένοι πληθύνανε, πολλά σπίτια χάσανε τον ύπνο τους περιμένοντας να τους χτυπήσουν την πόρτα. Πολλοί φύγανε για το βουνό. Ένας – δυο αποχαιρέτησαν την Παναγιώτα.
- Θα ξανασμίξουμε, όταν λευτερωθούμε, της είπαν.
Τους φίλησε γρήγορα στο μάγουλο. Κι ύστερα γέλασε.
- Εγώ θα μείνω εδώ; τους ρώτησε με παράπονο.

Στις 22 Ιουλίου η Αθήνα βρέθηκε πρωί – πρωί στο πόδι. Όλοι οι τοίχοι με συνθήματα, παντού σκορπισμένα και κολλημένα έντυπα.
Σε κάθε σπίτι και μια πρόσκληση για την εθνική εξόρμηση.
Τα παιδιά του Γκύζη μαζεύτηκαν στην Λεωφόρο Αλεξάνδρας.
Ήταν όλοι. Οικογένειες ολόκληρες, γέροντες, γυναίκες του σπιτιού. Κανένα μαγαζί δεν άνοιξε. Ξεκίνησαν. Άλλοι κρατούσαν τα πανό και τις σημαίες τυλιγμένα στον κόρφο τους. Τα παιδιά του Κοκκινόβραχου πήγαιναν μπροστά για να 'χουν το νου τους σε κάθε ενδεχόμενο. Από παντού ξεκινούσαν ποτάμια κόσμου που κατέβαιναν προς το κέντρο της αδούλωτης πολιτείας.
Όλα κλειστά και τα Υπουργεία και τα δικαστήρια και οι Τράπεζες. Τα εργοστάσια και τα τραμ στεκούμενα. Τίποτε δε δούλευε κείνη τη μέρα.

Πού βρέθηκε τόσος κόσμος; Όταν φτάσανε στην οδό Πανεπιστημίου αντίκρισαν μιαν απέραντη θάλασσα. Ξεδίπλωσαν τις σημαίες και άπλωσαν τα πλακάτ.
«Κάτω τα χέρια απ' τη Μακεδονία και τη Θράκη».
Τα παιδιά του Γκύζη φτάσανε στο Σύνταγμα. Στον Άγνωστο Στρατιώτη. Όλοι μαζί ψάλλουν τον Εθνικό Ύμνο. Μπροστά στους Γερμανούς βροντοφωνάζουν τον ύμνο της Λευτεριάς.
Ποτέ άλλοτε δεν ήσαν τόσοι πολλοί. Συνεχώς πυκνώνουν. Μαύρισε παντού ο τόπος, δεν μπορούν να προχωρήσουν. Γεμάτες οι πάροδοι κι οι πλατείες.
Ως την Ομόνοια. Γυρίζεις πίσω, χιλιάδες, μπροστά αμέτρητος λαός. Στο Σύνταγμα όρμησαν οι Ιταλοί. Χτυπήσανε. Η Παναγιώτα έτρεξε προς την οδό Λέκκα. Γεμάτος κι εδώ ο δρόμος. Προχωρούν κατ' απάνω τους έφιπποι καραμπινιέροι. Τους κλείνουν. Από μια ταράτσα τους χτυπούν με πέτρες και τούβλα. Ρίχνουν απ' τα παράθυρα στα σίγουρα. Κουβαλούν κάποιον πλημμυρισμένο στο αίμα. Κι άλλον. Τα παιδιά του Γκύζη δε διαλύθηκαν.
Φτάσανε στην πλατεία Κλαυθμώνος. Κι εδώ γεμάτος ο τόπος. Σ' ένα πεζούλι μιλάει κάποιος. Η Παναγιώτα χειροκρότησε. Νιώθει κάποιο σπαρτάρισμα, μια λαχτάρα. Τρέχει κοντά στους δικούς της. Μια ζεστασιά ενώνει τις χιλιάδες αυτού του κόσμου. Το κορίτσι τους κοιτάζει όλους κατάματα, σα να 'θελε να πει πως τους αγαπάει όλους. Από την Ομόνοια έρχεται αντίλαλος από άγρια μάχη.
Πάλι σφαίρες σκίζουν τον αέρα. Το πλήθος ρίγησε. Ο ομιλητής φωνάζει:
«Οι Βούλγαροι φασίστες δε θα πατήσουν το Ελληνικό χώμα της Μακεδονίας».
Μια ξαφνική αναταραχή. Το ιππικό. Ο κόσμος τραβιέται προς τα πάνω. Η Παναγιώτα ανεβαίνει την οδό Κοραή, μαζί μ' όλο το πυκνό ανθρώπινο ποτάμι.
Περνούν μπροστά απ' την Κομαντατούρα.
Όλοι περιμένουν να ρίξουν. Οι Γερμανοί όμως κοιτούν άφωνοι απ' τα παράθυρα. Τα χάνουν μπροστά στη συμπαγή ροή τόσου αποφασισμένου κόσμου.
Μπροστά στο Πανεπιστήμιο παίρνουν μια αναπνοή. Τα πρόσωπα όλων γυαλίζουν απ' τον ιδρώτα.
Εμπρός, ακούγεται μια φωνή.
Κι οι σημαίες ανεμίζουν προς τα δεξιά. Περνούν την Ακαδημία.
Η Παναγιώτα βρίσκεται μπροστά. Κρατάει μια σημαία που βρήκε χάμω. Είναι στην πρώτη γραμμή. Η καρδιά της βροντάει, τα μάτια της καίνε. Στην αρχή του δρόμου ξεπροβάλλει ένας φοβερός κατάμαυρος όγκος. Το γερμανικό τανκ στέκεται. Τους φράζει το πέρασμα. Οι κάνες του σημαδεύουν.

Εμπρός! Φώναξε συνεπαρμένη η Παναγιώτα και προχώρησε. Μια ριπή. Η σφαίρα καρφώθηκε στη σάρκινη μάζα του πλήθους. Τρύπησε κάποιο κορμί. Μια σημαία έπεσε. Ο κόσμος αγρίεψε, μούγκρισε, μα δε σκόρπισε. Το τανκ πλησιάζει. Προχωρεί πίσω του, στην πυρωμένη άσφαλτο, κείτεται ένα σκοτωμένο παιδικό κορμί. Η Παναγιώτα!
Το αίμα αγριεύει τον κόσμο. Μια άλλη κοπέλα ξεπετιέται. Η Κούλα Λίλη. Τι πάει να κάνει;
Ορμάει πάνω στο τανκ! Σκαρφαλώνει και πιάνει τον Γερμανό από τα μαλλιά. Τον χτυπάει λυσσασμένα, ενώ κρατιέται πάνω στον πυργίσκο.
Όλοι μένουν με το στόμα ανοιχτό. Τι καρδιά έχει αυτός ο άνθρωπος; Ο Γερμανός ταπεινώθηκε, τα όπλα του σίγησαν!
Δεν αξίζουν τίποτα όλα τα σιδερένια του άρματα μπρος στην καρδιά αυτής της κοπέλας. Ο Γερμανός ξετρύπωσε απ' τον πύργο του, τράβηξε το πιστόλι του και πυροβόλησε. Η κοπέλα με την απίθανη παλληκαριά σωριάζεται νεκρή. Ο κόσμος ουρλιάζει. Ο δειλός κακούργος ξερνάει φωτιά, οπισθοχωρεί. Στην άσφαλτο μπρος στο Οφθαλμιατρείο άφησε δυο κορμιά την Παναγιώτα Σταθοπούλου και την Κούλα Λίλη.
Στην Ομόνοια η μάχη συνεχίζεται. Ξαπλώνουν χάμω. Μερικοί κρύβονται πίσω απ' τις κολώνες και τα χαμηλά πεζούλια με τη χλόη.
Ένας άρπαξε μια σφαίρα στην κοιλιά και κουλουριάστηκε. Τα βόλια σκάνε στις πλάκες. Χώνονται στη μαλακή άσφαλτο που 'γινε σα ζυμάρι απ' τη ζέστη και τ' αμέτρητα βήματα.
Ένας άλλος γελάει και κοροϊδεύει. Θόλωσε, φαίνεται, ο νους του.
Από άλλα σημεία ακούγονται πάλι ιαχές. Ο λαός ξαναμαζεύτηκε, πύκνωσε και προχώρησε.
Στο ραντεβού του απολογισμού τα παιδιά πήγαν μούσκεμα στον ιδρώτα.
Κοιτάχτηκαν να δούνε πόσοι γύρισαν. Λείπουν μερικοί. Θα 'ρθουν, ας περιμένουν ακόμα λίγο. Ο Βαγγέλης φάνηκε να τρέχει. Πλησίασε και είπε με την ψυχή στο στόμα πως σκοτώθηκε η Παναγιώτα. Την είδε με τα μάτια του. Την έχουν στο στρατιωτικό νοσοκομείο.
Όλα τα παιδιά μείνανε βουβά. Κατάλαβαν πως λιγόστεψαν μονομιάς. Είπανε λίγα λόγια μεταξύ τους και ξεκινήσανε. Ειδοποίησαν και τους άλλους και φύγανε όλοι μαζί. Τρέξανε στο νοσοκομείο που τους είπε ο Βαγγέλης, πήγανε απ' την πίσω πόρτα, ρώτησαν. Το πτώμα της είναι λάφυρο για τον κατακτητή. Δεν το δίνει. Προσπάθησαν να μπουν.
Το απόγευμα, το πτώμα της Παναγιώτας φυγαδεύτηκε με το αυτοκίνητο των τροφίμων. Την πήγαν κρυφά στου Γκύζη αμέσως, όμως, το 'μαθε όλη η γειτονιά. Μαζεύτηκαν γυναίκες, παιδιά, πολύς κόσμος και την παράλαβαν. Τα μαγαζιά κλείσανε, όλα τα σπίτια έχουν πένθος.
Στα μάτια και στ' αυτιά όλων έχει μείνει ακόμα η διαδήλωση, ο καυτός αέρας με τις σφαίρες, τις σημαίες και τις ιαχές. Οι φίλοι της την πήραν. Η μάνα της έβαλε τις φωνές «Δεν μοιάζει με πεθαμένη»! Μόνο το γέλιο λείπει απ' το στόμα της. Ήρεμη και αδιάφορη ίσως για πρώτη φορά στα

δεκάξι της χρόνια. Αν την πάνε σπίτι της υπάρχει κίνδυνος να την πάρουν. Το παιδί αυτό ανήκει σε όλους.
Την ακούμπησαν στο γυναικωνίτη του Αγίου Ελευθερίου. Τα παιδιά του Κοκκινόβραχου της στάθηκαν φρουροί με τα όπλα τους. Όλη η γειτονιά έμεινε άγρυπνη.
Τα κορίτσια της παρέας της, οι συμμαθήτριές της κι οι φίλοι της έμειναν δίπλα της.
Το πρωί της επομένης όλη η συνοικία ήταν μαζεμένη στην εκκλησία. Κατά τις εννιά την κατέβασαν. Για να μην την πάνε στο νεκροταφείο, άνοιξαν ένα λάκκο έξω από την εκκλησία.
Θέλουν να μείνει κοντά τους.
Τα πιτσιρίκια μάζεψαν όλα τα λουλούδια της γειτονιάς.
Μάδησαν τις γλάστρες, τις αυλές και τους κήπους και τ' ακούμπησαν επάνω της.
Κάποιος μίλησε. Ένας καθηγητής, που τον αδερφό του τον κρέμασαν οι Γερμανοί. Ένας πνιχτός λυγμός ξέσπασε απ' όλους. Ξαφνικά κόπηκαν όλα.
- Έρχονται! Έρχονται! Φώναξε κάποιος.
Ήταν πάλι οι καραμπινιέροι. Κανένας δεν κουνήθηκε.
Τα παιδιά συνέχιζαν να σκάβουν το μνήμα. Ο αξιωματικός είπε πως πρέπει να σταματήσουν.
Τη θάψανε στο νεκροταφείο του Ζωγράφου. Κάποιος έγραψε με μολύβι πάνω στο σταυρό «**ΕΠΕΣΕ ΥΠΕΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ**»

Η διαδήλωση εκείνη, όπου σκοτώθηκαν η Παναγιώτα Σταθοπούλου και η Κούλα Λίλη, πέτυχε το σκοπό της. Η Βουλγαρική κατοχή δεν επεκτάθηκε σε όλη την Ελλάδα και οι Βούλγαροι φασίστες δεν κατόρθωσαν να θεμελιώσουν δικαιώματα στη Μακεδονία και τη Θράκη. Επειδή, μετά την κατοχή, η Ελληνική αντίδραση έκανε κατάχρηση της κατηγορίας της βουλγαροφιλίας εναντίον της Αριστεράς (ενώ αυτοί ήταν εκείνοι που συνεργάστηκαν με το Βουλγαρικό φασισμό), αξίζει, με την ευκαιρία της επετείου, να τονιστεί η συνεπής εθνική στάση του ΕΑΜ και απέναντι στους Βούλγαρους κατακτητές, χωρίς αιχμές, φυσικά, εναντίον του Βουλγαρικού λαού ή της σημερινής Βουλγαρίας.

- ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΟΥ ΗΡΩΙΚΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΗΣ Π. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ Κ. ΛΙΛΗ

Ο ηρωισμός των δύο κοριτσιών σήμερα φαίνεται απίθανος, σχεδόν ακατανόητος.
Το να αντιμετωπίσεις ένα τανκ με το γυμνό κορμί σου δεν έχει καμιά, από υλική πλευρά, λογική. Αλλά έχει τεράστια εθνική σημασία η πράξη, σαν

εκδήλωση περιφρόνησης προς τις τρομοκρατικές μεθόδους του κατακτητή. Και μόνον επειδή μέσα στην ψυχή του Ελληνικού λαού είχαν κατορθώσει οι εθνικοαπελευθερωτικές οργανώσεις να σφυρηλατήσουν τέτοιο αδάμαστο φρόνημα, σαν αυτό που φανερώνει η ηρωική πράξη των δύο κοριτσιών, μόνο γι' αυτό κατόρθωσε να σταθεί στην Ελλάδα το μεγαλειώδες αντιστασιακό κίνημα με την τεράστια συμβολή του στο διεθνή αντιφασιστικό αγώνα.
Η θυσία της Σταθοπούλου και της Λίλη ήταν μια τεράστια νίκη στον ψυχολογικό πόλεμο που έκανε ο Ελληνικός λαός με τον κατακτητή.
Από μια άλλη άποψη, η προσφορά δύο τόσο νέων κοριτσιών φανερώνει πόσο μεγάλη έκταση είχε πάρει το εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα, ώστε να επιστρατεύσει εθελοντικά ακόμα και κορίτσια δεκαέξι χρόνων.

Η ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ ΚΑΙ Η ΕΠΟΝ

Η παρουσία της Σταθοπούλου στη διαδήλωση δεν ήταν, βέβαια, τυχαία. Ξέρουμε πως ήταν μια μικρή ΕΠΟΝίτισσα του Γκύζη, που έπαιρνε δραστήριο μέρος στη δουλειά της ΕΠΟΝ στη συνοικία της.
Εκεί, μέσα στην επικίνδυνη δουλειά της κατοχής όπως: γράψιμο στους τοίχους, μοίρασμα παράνομου τύπου, οργάνωση των αετόπουλων για συσσίτια (είχε οργανώσει τη συμμετοχή των παιδιών του Γκύζη στην εκδήλωση του Δημαρχείου), διαδηλώσεις, σφυρηλατήθηκε ο χαρακτήρας και το αγωνιστικό πνεύμα που την οδήγησε στην ηρωική πράξη της. Ο συγγραφέας Αντρέας Φραγκιάς της κάνει την ακόλουθη ψυχολογική περιγραφή: «τα λαμπρά ανήσυχα μάτια της Παναγιώτας κοιτούσαν με απορία τη φοβερή κι ακατανόητη όψη που είχε τότε ο κόσμος». Και πόσα δεν είδαν σε κείνα τα χρόνια τα κατάπληκτα μάτια των πεινασμένων παιδιών. Στη ζωή που πρωτοαντίκριζαν, ένα ψίχουλο ή ένα χαρούπι αρκούσαν για λίγη ευτυχία. Το κρύο, η ξυπολησιά, η γύμνια και η αρρώστια ήταν το φυσικό, το κανονικό. Όλα τ' άλλα ήταν η εξαίρεση. Τρεμούλιαζαν απ' την πείνα και το φόβο. Είδανε τους γονιούς και τα αδέρφια τους να τους μαζεύει νεκρούς το κάρο, είδανε τα πόδια τους να πρήζονται και ξέρανε πως αυτό σήμαινε θάνατος.
Αλλά ακούσανε νυχτερινά κτυπήματα στην πόρτα τους και είδαν να σκοτώνουν μπροστά στα μάτια τους τον πατέρα τους. Έτσι πρόχειρα. Τότε όλοι πέθαιναν έτσι πρόχειρα. Τα μάγουλα και τα χείλη τους ψήνονταν στον πυρετό κι αυτά γλύφανε μια πεταμένη φλούδα που βρήκανε στο δρόμο.
Κι η Παναγιώτα ήταν ένα παιδί μέσα στις χιλιάδες Ελληνόπουλα που ένιωσαν βαθύτατα τη σκλαβιά. Άκουσε το πολυβόλο του κατακτητή να καρφώνει ανθρώπινες ζωές, τους θρήνους έξω από τις φυλακές, έμαθε ότι πολλοί ξεψύχησαν στα βασανιστήρια. Τα κρύα και κατασκότεινα εκείνα βράδια προσπαθούσε να ταιριάσει όλα αυτά τα ασυνάρτητα πράγματα. Ήθελε να μαντέψει με την απλή ειλικρίνεια των 16 της χρόνων το λόγο

αυτής της συμφοράς, πώς γίνεται να υπάρχει τόση θλίψη στον κόσμο, αν είναι ποτέ δυνατόν να νικήσει η πείνα, το κακό, ο θάνατος. Κι αν είναι έτσι, δεν το ανέχεσαι. Αυτό δεν σημαίνει να είσαι Ελληνόπουλο; Όπως, όμως και τα χιλιάδες άλλα Ελληνόπουλα της κατοχής δε ζάρωσε φοβισμένη. Το χαμόγελο διατηρήθηκε στα χείλια της και δεν ξέχασε το τραγούδι. Όσο κι αν χειροτέρευσαν τα νέα αυτού του κόσμου και της γειτονιάς της, αυτή δεν άφηνε τη φυσαρμόνικα, το παιχνίδι και το αστείο. Πολλές φορές μάζευε γύρω της τα πιτσιρίκια και τους έπαιζε χαρούμενους σκοπούς. Τα παιδιά έχαναν σιγά – σιγά το θυμωμένο ύφος τους και την κοιτούσαν ευχαριστημένα. Μήπως και το γέλιο δεν είναι αντίσταση;
Ο λαός της συνοικίας την τίμησε τη Σταθοπούλου, όπως την τιμά, μαζί με την Κούλα Λίλη, σήμερα η Ελληνική Νεολαία.

ΤΙ ΘΑ ΗΤΑΝ ΣΗΜΕΡΑ Η ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ;

Αν είχε ζήσει, θα ήταν μόνο 36 χρονών. Κι αν είχε σωθεί από το διωγμό των εθνικών αγωνιστών από τη δεξιά μετά την απελευθέρωση κι αν δεν ήταν πολιτική κρατούμενη, θα ήταν κοντά μας σαν μέλος της ΕΠΟΝ. Θα είχε να εκπληρώσει την υποχρέωση του άρθρου 3 του καταστατικού της.
«Σκοπός της ΕΠΟΝ είναι η εξολόθρευση του φασισμού και τώρα και στο μέλλον και με οποιαδήποτε μορφή παρουσιαστεί».
Θα ήταν κοντά μας για να συνεχίσει τον αντιφασιστικό αγώνα που αποτελεί και τη δική μας κληρονομιά από την ηρωική γενιά της αντίστασης. Σήμερα ο φασισμός ξαναπαρουσιάζεται με νέα μορφή. Ισχύει γι' αυτό η επιταγή του καταστατικού της ΕΠΟΝ. Καλύτερος τρόπος για να τιμήσουμε του ήρωές της είναι ν' αγωνιστούμε για τη νίκη των ίδιων ιδανικών.

Αυτές τις μέρες συμπληρώνονται 67 χρόνια από την ίδρυση της ΕΠΟΝ και τα οράματα, για τα οποία εκατοντάδες χιλιάδες ΕΠΟΝίτες και ΕΠΟΝίτισσες αγωνίστηκαν και πότισαν με το αίμα τους τη γη αυτού του τόπου, μένουν ακόμη επίκαιρα, ζωντανά και ανεκπλήρωτα. Το έργο, που άφησε πίσω της η μαζικότερη οργάνωση νεολαίας που γνώρισε η Ελλάδα, είναι χαραγμένο ακόμη και σήμερα στο νεολαιίστικο κίνημα, που αγωνίζεται για έναν κόσμο χωρίς εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο. Τα οράματά της είναι σήμερα ζωντανά στα μάτια των νέων ανθρώπων που έχουν πάρει τη σκυτάλη των ΕΠΟΝιτών...

Αφίσα της ΕΠΟΝ σπουδαστών

ΧΑΤΖΗΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

Ο πολυγραφότατος πεζογράφος Δημήτρης (Τάκης) Χατζής (1913 - 1981) γεννήθηκε στα Γιάννενα. Γιος του διηγηματογράφου, δημοσιογράφου - εκδότη της εφημερίδας «Ήπειρος», φοίτησε στο Ιόνιο Γυμνάσιο Αθήνας. Το 1930 ανέλαβε την έκδοση της «Ηπείρου».
Πρωτοεμφανίστηκε στα Γράμματα με ποιήματα («Νουμάς» 1931 και «Νέα Εστία» 1932). Το 1932 εντάχθηκε στο ΚΚΕ. Το 1936 εξορίστηκε στη Φολέγανδρο. Λίγους μήνες αργότερα αφέθηκε ελεύθερος. Στην Κατοχή δημοσιογραφούσε στον παράνομο «Ριζοσπάστη» και ήταν μέλος της ομάδας του παράνομου σωζόμενου τυπογραφείου της ΚΕ του ΕΑΜ, στην Καλλιθέα, δημοσιογράφος και διορθωτής των εφημερίδων «Ελεύθερη Ελλάδα», «Απελευθερωτής» και άλλων εντύπων που έβγαζε το τυπογραφείο. Αργότερα δούλεψε στο τυπογραφείο του Βουνού. Το 1947 επιστρατεύτηκε στα Γιάννενα. Το Μάρτη του 1948 κατέφυγε στο ΔΣΕ, στου οποίου τα έντυπα δημοσίευε διηγήματα και ανταποκρίσεις. Από το 1949 έζησε σε διάφορες σοσιαλιστικές χώρες. Σπούδασε Βυζαντινολογία και δίδαξε Νεοελληνική Λογοτεχνία στο Πανεπιστήμιο της Βουδαπέστης. Στην προσφυγιά δημοσίευε κείμενά του στο περιοδικό «Πυρσός» και εξέδωσε αρκετά έργα του. Το 1974 επαναπατρίστηκε. Έγινε επισκέπτης καθηγητής Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο Πάτρας, αλλά σύντομα αποπέμφθηκε από το υπουργείο Παιδείας. Από το 1980 έως το θάνατό του, 1981, εξέδιδε το περιοδικό «Στίγμα», με αντικείμενο την παγκόσμια Λογοτεχνία.

ΕΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

Ο Βασίλης είχε διαρρυθμίσει καταλλήλως το ακρινό, τελευταίο δωμάτιο αυτής της χαμοκέλας. Είχε μερεμετίσει την πόρτα, τα παράθυρα και το πάτωμα, σοβάτισε μέσα τους τοίχους κι έβαλε τενεκέδες στα τζάμια που λείπανε. Ο ίδιος είχε μετατρέψει σε μαγειριό τη μικρή αποθήκη που βρισκότανε δίπλα στο δωμάτιο και κανένας δεν μπορούσε να του τ' αρνηθεί πως όλα τα είχε καμωμένα με μαστοριά και μεράκι. Έγινε το καλύτερο «διαμέρισμα» της χαμοκέλας.

Η χαμοκέλα έμοιαζε με χορταποθήκη ή και με τσαρδάκι των τσοπαναραίων και μπορεί στ' αλήθεια να 'τανε κάποτε κάτι τέτοιο. Από το 'να μέρος ήταν ένας τοίχος, ίσαμε ενάμιση μέτρο ψηλός, ξερολιθιά. Στη μέση μια στενόμακρη αυλή. Κι από τ' άλλο μέρος αραδιαστά αυτά τα έξη δωμάτια – ο Θεός να τα κάνει δωμάτια. Το τελευταίο από τα σπίτια της συνοικίας ήτανε τουλάχιστο εκατό μέτρα μακρύτερα κι ανάμεσα ψηλώναν οι σωροί των σκουπιδιών που τα κάρα της Δημαρχίας περνούσαν και τα μαζεύανε κάθε τρεις μήνες. Η άσφαλτος ήτανε πενήντα μέτρα πιο πέρα, αντίκρυ στην οξώπορτα.

Η μικρή καγκελένια πόρτα στην είσοδο της αυλής τρίζει καθώς την ανοιγοκλείνει διαρκώς ο αέρας. Κάθε φορά που την ανοίγει, ένας ψωραλέος σκύλος γαυγίζει, χωρίς να σαλέψει απ' τη θέση του. Όταν ξανακλείνει, τρέχει ίσαμε κει, στέκεται λίγο, δίχως να γαυγίζει τώρα, κοιτάζει έξω και ξαναγυρίζει στη θέση του.

Θα μπορούσε κανένας να πει πως ο σκύλος αυτός είχε κάποιες διαφορές με τον αέρα, ανεξιχνίαστες. Με τους ανθρώπους δεν είχε καμιά. Ούτε γαύγιζε κανέναν ούτε κούναγε την ουρά του σε κανέναν. Δεν ανήκε άλλωστε σε κανέναν από τους ενοίκους ειδικά και συγκεκριμένα – ήταν απλούστατα εγκαταστημένος εκεί, όπως ήταν και οι άλλοι. Και γι' αυτό κι ο Βασίλης το 'χε αποφασίσει, σε πρώτη ευκαιρία που θα περισσεύανε τίποτα ξύλα, να του φκιάσει κι αυτουνού το σπιτάκι του μέσα στην αυλή και να τον αποκαταστήσει κι αυτόν οριστικά.

Ο σκύλος σύμφωνα μ' αυτά, θα 'πρεπε να 'ναι ο πιο ιδιόρρυθμος και μαζί κι ο πιο φιλοσοφημένος απ' όλους τους ενοίκους της χαμοκέλας. Οι άλλοι είχανε επίσης κι αυτοί την πικρή φιλοσοφία, τις ιδιορρυθμίες, καθώς και τις κακίες όλες και τις αρετές των απόκληρων. Συχνά μαλώνανε και βριζόντανε για το τίποτα και συχνά βοηθούσανε και δανείζανε με την ίδια ευκολία που θα μπορούσαν να κλέψουν ο ένας τον άλλον.

Όσο για το Βασίλη, αυτός αναγνωριζότανε γενικά σαν πρόσωπο αξιοσέβαστο μέσα στη χαμοκέλα μα και παρακάτω στη γειτονιά, όπου τον ήξεραν όλοι, μ' όλο που δεν ήταν καθόλου παλιός εκεί πέρα. Είχε 'ρθει μονάχα ένα χρόνο πιο πριν, όταν πέθανε η γυναίκα του Κώστα. Μπήκε τότε στη χαμοκέλα – πού βρισκότανε πρώτα κανένας δεν ήξερε – πήρε το νοικοκυριό στα χέρια του, έκανε τις επισκευές και τις βελτιώσεις που είπαμε, μαστόρευε, σκούπιζε, μαγείρευε, για τους δυο τους και για τα δυο κουτσούβελα του Κώστα π' απομείναν ορφανά – τα φρόντιζε, τα 'ντυνε, τα μπάλωνε αυτός, το 'να δέκα χρονών, τ' άλλο έξη μονάχα. Λέγανε πως ήταν αλλάδερφος του Κώστα ή ξάδερφος, άλλοι λέγαν πως ήταν αδερφός της συχωρεμένης της γυναίκας του που 'τανε και κείνη γλυκιά κι υπομονετική. Και τα λέγαν αυτά γιατί δεν το χώραγε το μυαλό τους να το πιστέψουνε πως ήταν αδερφός στ' αλήθεια του Κώστα – θηρίο Κώστας, με τ' όνομα σ' όλες τις γειτονιές εκεί πέρα.

Αυτός ήταν ολότελα μαραμένος. Από τα χαράματα που 'φευγε ο Κώστας με το καρότσι του, άρχιζε κι αυτός τη δουλειά του μέσα στο σπίτι σαν την καλή τη νοικοκυρά, δίχως να φωνάζει, να τραγουδάει ή να βλαστημάει τη μοίρα του, όπως κάναν οι άλλοι. Άμα τέλειωνε αυτή τη

δουλειά έσερνε το σπασμένο ποδάρι του και τραβούσε κατά τη γειτονιά. Τριγυρνούσε τις αυλές και τα σπίτια να κουβεντιάσει λίγο με τις γυναίκες και τους γερόντους, να τους καρφώσει καμιά καρέκλα, να περάσει κανένα τζάμι. Για την πληρωμή του μήτε συμφωνούσε ποτές από πρώτα μήτε τσακωνόταν ύστερα. Μπορούσε να μην είναι λεφτά, ας ήτανε λίγο φαϊ, παλιορούχο για τα παιδιά, τρύπια κατσαρόλα, σπασμένος καθρέφτης – όλα τα μάζευε. Μπορούσε και να μην είναι τίποτα – πάλι δε θύμωνε.

- Δεν πειράζει, τους έλεγε και πήγαινε παρακάτω. Ώσπου να βραδιάσει. Τότε γύριζε πίσω να δώσει στα παιδιά να δειπνήσουν, αυτός δεν έτρωγε ακόμα – περίμενε τον Κώστα να φάνε μαζί. Ύστερα τα 'βαζε να πλαγιάσουν κι αν χρειαζότανε κάτι να τους πει για να κοιμηθούνε τους έλεγε πάλι για τον πόλεμο της Μικρασίας, εκεί που 'χε χάσει το ποδάρι του. Όλα τα αξιομνημόνευτα πράματα είχανε συμβεί μονάχα εκεί πέρα, μπρος και πίσω δεν ήτανε τίποτα στη ζωή τη δική του και σ' όλον τον κόσμο – η ζωή άρχιζε και σταμάταγε εκεί. Γινότανε καμιά φορά τα παιδιά να 'χουν αποκοιμηθεί κι αυτός τους έλεγε ακόμα για έναν σιτιστή που 'κλεβε κουραμάνες.

Γυρνώντας ο Κώστας του 'δινε τα λεφτά – όσα έβγαζε όλη μέρα με το καρότσι. Αυτός τα 'βανε στην τσέπη δίχως να τα μετρήσει – τα μέτραγε το πρωί. Άμα δε φτάνανε για το νοικοκυριό τους έβανε κι από τα δικά του, τη σύνταξη και τη μαστορική. Άμα περισσεύανε τα 'κρυβε σε μια τρύπα στο μαγειριό. Για την ώρα κένωνε το φαϊ που μαγείρεψε και τρώγαν μαζί.

Ο Κώστας έτρωγε και μιλούσε ασταμάτητα, φώναζε, κάποτε σταματούσε για να παραστήσει πώς γινήκαν τα πράματα – όσα γίνανε μέσα στη μέρα. Αυτός τον άκουγε μονάχα σκυμμένος απάνω στο πιάτο του και κουνούσε καμιά φορά το κεφάλι του. Τον έκοβε μονάχα για να του πει να μη φωνάζει τόσο πολύ και ξυπνήσουνε τα παιδιά.

- Ποιος ο λόγος να φωνάζεις κι εδώ; Εγώ είμαι κουτσός, δεν είμαι κουφός.

Ο Κώστας ήθελε να ξαναπεί τα περιστατικά της ημέρας να τα παραστήσει, πως της τα 'ψαλε μιας χοντρής, πώς τσακώθηκε μ' έναν πολισμάνο. Τα 'λεγε και ξανά 'ναβε και φώναζε σαν τους είχε μπροστά του.

- Σιγά, Κωνσταντή… Φωνάζεις, όλο φωνάζεις. Σαν να 'σουνα πλούσιος.

- Και τι δηλαδή πα να πει; Οι φτωχοί δε φωνάζουνε, δεν έχουνε στόμα;

Ο Βασίλης κουνούσε βαρυσήμαντα το σοφό του κεφάλι. Κατά τη γνώμη του, όχι δεν έχουνε. Σώπαινε λίγο, ύστερα τον κοιτούσε στα μάτια και ξαφνικά τον ρωτούσε.

- Ξέρεις ρε, τι θα πει φτωχός;

Ο Κώστας γελούσε.

- Φτωχός είπες; Κάτι μας είπες κι εσύ… Και βέβαια – να κάθεσαι εδώ μέσα να πούμε, να τραβάς το καρότσι, να μην έχεις παπούτσια, τέτοια πράματα ίσον φτωχός.

Ο Βασίλης πάλι κούναγε το κεφάλι του, πικραμένα τώρα.

- Λάθος, Κωνσταντή, μεγάλο λάθος αυτό, να μην το ξέρεις ακόμα τι θα πει φτωχός. Άφηνε το φαϊ του και του ξηγούσε ακόμα μια φορά. Να στο πω, λοιπόν, εγώ και δώσε βάση… Έχεις καρότσι; Έχεις. Και να 'χει ο άλλος καλύτερο, το ζηλεύεις; Και βέβαια ζηλεύεις; Για το καρότσι δεν είσαι φτωχός. Είσαι ξιπόλητος; Τέτοιοι είναι όλοι εδώ πέρα. Και να σου φανερωθεί την αύριον ο γιος της Γαρουφαλλιάς με μια καινούργια αρβυλιά, θα ζηλέψεις τότε;

- Και τι μ' αυτό;

- Τώρα δώσε βάση. Κάθεσαι να πούμε στο στέκι σου και περιμένεις αγώι και φουμέρνεις ένα τσιγαράκι. Τότε σταματάει μπροστά σου ένα αυτοκίνητο ίσαμε τρένο, να πούμε, κι έχει μέσα μια κυρά σαν την κούκλα κι ένα σκυλί σαν λιοντάρι. Να 'σαι τότες υπάλληλος στην Τράπεζα, αξιωματικός, κοιτάζεις, θαμάζεις, καίγεται η καρδιά σου – ζηλεύεις; Εσένα, ρε Κώστα με το καροτσάκι, σε νοιάζει; Όχι. Το ζηλεύεις εσύ; Ποτές. Το οποίον – φτωχός.

Ο Κώστας χασμουριότανε όταν έφτανε η κουβέντα σ' αυτές τις φιλοσοφίες του Βασίλη. Άνοιγε το στόμα του, έβγαζε ένα μουγκρητό και τέντωνε τις ξιπόλητες ποδάρες του κάτω απ' το τραπέζι. Τότες ο Βασίλης σταματούσε τη διδαχή, σηκωνότανε και του 'φκιανε κι αυτουνού το γιατάκι του. Αυτός πριν πέσει στεκότανε και κοίταζε μια στιγμή τα παιδιά του – πάντα κοιμισμένα τα 'βρισκε.

- Πολύ καλά και τα δυο, τον βεβαίωνε υπεύθυνα ο Βασίλης. Ήσυχα παιδιά – στεκότανε και τα κοιτούσε κι αυτός. Γονάτιζε στο πάτωμα τραβώντας με τα χέρια του πίσω το σπασμένο του ποδάρι και τα σκέπαζε. Όσο να τελειώσει μ' αυτή τη δουλειά, Κώστας είχε κιόλας αποκοιμηθεί και ροχάλιζε ξεφυσώντας απερίγραπτα. Τότες έσβηνε ο Βασίλης τη λάμπα και ξαπλωνότανε κι αυτός στο γιατάκι του στην άλλη γωνιά. Έκλεινε τα μάτια του κι άκουγε τις ανάσες των παιδιών και το μούγκρισμα του Κώστα στο σκοτάδι.

Λέγανε πως δεν είχε ύπνο. Και στ' αλήθεια, ώρες νύχτα ακόμα, σηκωνότανε σιγά - σιγά, να μην τους ξυπνήσει, έβγαινε στην άσφαλτο που 'ταν αφημένο το καρότσι. Ξεκλείδωνε την κλειδαριά της αλυσίδας που του περνούσαν στη ρόδα και πριν αρχίσει στεκότανε και το κοιτούσε. Με το σπασμένο του ποδάρι δε θα μπορούσε ποτές να το πάρει μια μέρα κι αυτός. Ήταν ένας κόσμος μακρινός, χαμένος για πάντα γι' αυτόν. Του λάδωνε τις ρόδες, κοίταζε τις βίδες που κρατούσαν τον άξονα, το καθάριζε, άλλες φορές έφερνε τη βούρτσα και το σφουγγάριζε ακέραιο. Ύστερα στεκότανε και το ξανακοίταζε κάθε νύχτα. Ξανακλείδωνε

προσεχτικά την κλειδαριά της αλυσίδας και κάθε νύχτα κατάφερνε να ’χουνε περάσει δυο τρεις ώρες μ’ αυτή τη δουλειά. Το σκυλί δίχως να το φωνάξει πήγαινε πάντα μαζί του, τότες μόνο έβγαινε από την αυλή του. Σαν ίσκιος, μήτε γαύγισμα, μήτε πήδημα, μήτε κούνημα της ουράς. Ξαπλωνότανε δίπλα του και τον περίμενε να τελειώσει και γυρνούσε μαζί του για να ξαναξαπλωθεί στην αυλή.

Αυτός γύριζε στο δωμάτιο και κοιτούσε μέσα στο σκοτάδι τον Κώστα που κοιμόταν ανάσκελα με μια τούφα μαύρα μαλλιά πάνω στο μέτωπο. Τέτοιαν ώρα ήθελε ν’ απλώσει το χέρι του και να του χαϊδέψει το κεφάλι. Τον ξανακοίταζε ακόμα μια φορά κι έφευγε γρήγορα. Άναβε τη λάμπα στο μαγειριό του, μαστόρευε, καθάριζε ή μαγείρευε, μέτραγε τα κρυμμένα λεφτά, ώσπου να φέξει και να τους ακούσει να ξυπνήσουν. Τους έδινε και τρώγαν. Ύστερα έβγαινε στην πόρτα να τους ιδεί να φεύγουνε, ο Κώστας πρώτα με το καρότσι, ύστερα τα παιδιά για το σκολειό, πιασμένα απ’ το χέρι.

Το οποίον – φτωχός…

Όλον τον πρώτο καιρό με τους Γερμανούς πολύ λίγο τον ένοιαζε το Βασίλη γι’ αυτά που γινόντανε και γι’ αυτά που λεγόντανε πως γινόντανε. Ήταν ευχαριστημένος που ο πόλεμος στην Αλβανία τέλειωσε γρήγορα κι ο Κώστας, πηγαίνοντας απ’ τους τελευταίους είχε γυρίσει γερός. Είναι αλήθεια πως όλα τώρα γίνανε και δύσκολα στενάχωρα, κόσμος πέθαινε από την πείνα στην Αθήνα, στη γειτονιά και μέσα στην ίδια τη χαμοκέλα. Μα λιγάκι το καρότσι που δε σταμάτησε, λίγο κι η μαστοριά που πάντα χρειάζεται, λίγο και τα συσσίτια, βάλε και τη σύνταξη που δεν κόπηκε, οι τέσσερείς τους αυτοί τα βγάζανε πέρα, δίχως να ’χουνε φτάσει ποτέ στο αμήν. Μήτε θα φτάνανε πια, ο Βασίλης δε φοβότανε καθόλου γι’ αυτό. Συνεπώς δεν τον ένοιαζε και για τ’ άλλα.

Ο Κώστας γυρνούσε το βράδυ και φώναζε πλιότερο τώρα, άσ’ τον αυτόν να φωνάζει. Καμιά φορά μονάχα σαν τα παράλεγε, τον κοιτούσε στα μάτια και κούναγε το κεφάλι του πικραμένα.

- Και τι μας νοιάζει εμάς, Κωνσταντή μου; Ούτε να μας δώσουν εμάς ούτε να πάρουν μπορούνε.

- Ρε, μας ψοφήσαν της πείνας. Και σκοτώνουνε, Βασίλη… Κάθε μέρα σκοτώνουνε.

- Εδώ σκοτώνουνε, Κωνσταντή… Εδώ σ’ εμάς δεν έρχεται τίποτα… Μήτε πόλεμος.

- Ρε, δε σου λέω για πόλεμο, για τους Γερμανούς σου λέω.

- Και τι σου φταίνε κι οι Γερμανοί και φωνάζεις; Πόλεμος είν’ αδερφέ μου. Το ίδιο γινότανε και στη Μικρασία. Ένας λοχαγός…

- Σταμάτα, Βασίλη, με τους λοχαγούς και τη Μικρασία σου. Τίποτα δεν καταλαβαίνεις εσύ τι σου γίνεται. Ρε, πατρίδα σου λέει ο άλλος.

- Πατρίδα, Κωνσταντή, έχουν οι νοικοκυραίοι, οι υπάλληλοι στην Τράπεζα, οι αξιωματικοί κι οι έμποροι. Οι πολύ πλούσιοι έχουν πατρίδα; Όχι, δεν έχουν. Το λοιπόν, κι οι πολύ φτωχοί δεν έχουνε, εμείς δεν έχουμε.

- Μπούρδες. Εδώ ρε, αντίσταση ως το τέλος, σου λέει ο άλλος. Καταλαβαίνεις εσύ; Και γιατί σου το λέει;… Και γιατί, σε παρακαλώ πολεμούνε σαν τα λιοντάρια;

- Ούτε λιοντάρια ούτε ζαρκάδια. Πολεμάνε γιατί γίνεται πόλεμος. Άμα τελειώσει θα πάνε στα σπίτια τους όπως πήγαμε τότες κι εμείς. Μόνο μη φωνάζεις τώρα και μας ακούσει κανένας. Και θα τελειώσει, μη φοβάσαι και μη σε νοιάζει τίποτα.

Αυτόν στ' αλήθεια δεν τον ένοιαζε τίποτα. Μετρούσε πάλι τα λεφτά τους, μαγείρευε και μαστόρευε μέσα στη χαμοκέλα, λίγο δυσκολότερα, λίγο λιγότερο, λίγο χειρότερα, μα σαν πρώτα. Σαν να μην άλλαξε τίποτα. Ο τελευταίος πόλεμος στον κόσμο είχε γίνει στη Μικρασία.

Ώσπου κάποτε – δεν μπορούσε να γίνει κι αλλιώς – τα 'μαθε κι αυτός για τον Κώστα. Ρώτησε, ξαναρώτησε, τα 'μαθε καταλεπτώς όλα, ήταν αλήθεια και τα 'ξεραν όλοι. Αλήθεια κατακάθαρη και κατάμαυρη. Ο πόλεμος ξαναγύριζε από τα βουνά και τα ποτάμια της Μικρασίας με μια ματωμένη χλαίνη. Κι ερχότανε γραμμή στη χαμοκέλα, στο τελευταίο δωμάτιο που το συγύρισε αυτός. Και δεν ήταν μια ιστορία παλιά που τη λένε το βράδυ για να κοιμηθούν τα παιδιά. Ήταν μια καταραμένη εγκαιροφλεγής που δεν ξέρεις πότε θα σκάσει πάνω απ' το κεφάλι σου, χίλια κομμάτια λυσσασμένο σίδερο.

- Ρε Κωνσταντή, τι 'ν' αυτά, ρε Κωνσταντή;

Άρχισε και τον πιλάτευε κάθε βράδυ, τον γκρίνιαζε, τον συμβούλευε.

- Θα το φας το κεφάλι σου, ρε Κωνσταντή. Και τι θα γίνουνε και τ' ανήλικα;

Αυτός γελούσε και τον κορόιδευε.

- Τώρα… Δεν προφταίνουν, άκου που σ' το λέω, δεν προφταίνουν άλλο…

- Μωρέ τι μου λες δεν προφταίνουνε… Να σε πιάσουνε μια φορά, το πρωί στην Καισαριανή – τέλος ο Κωνσταντής… κι ας μη προφταίνουν αυτοί…

Ο Κώστας έκανε τότες πως θύμωνε.

- Να με πιάσουνε; Και γιατί σε παρακαλώ; «Μπίτε» που λέει κι ο λόγος. Και τι να κάνω να με πιάσουνε;

- Εμένα μου λες το τι κάνεις; Θα 'θελα μόνο να ξέρω τι καταλαβαίνεις μ' αυτή τη σαχλαμάρα.

- Ρε Βάσο… Δεν είσαι με τα καλά σου που θα με πιάσουνε. Που τραγουδάω δηλαδή; Αυτό δεν είναι «φερμπότεν».

- Τραγουδάς, ρε Κωνσταντή; Αφού σε ξέρει όλος ο κόσμος.

Δίκιο είχε ο φουκαράς ο Βασίλης. Τον ήξερε όλος ο κόσμος σ' όλη τη γειτονιά κι ακόμα πιο κάτω. Ήτανε πια ο καιρός που οι Γερμανοί είχαν αγριέψει πολύ στην Αθήνα. Πριν από το χάραμα μπλόκαραν από τη νύχτα τις γειτονιές, πότε τη μια πότε την άλλη. Ξυπνούσαν οι ανθρώποι και δεν το ξέραν αν ήταν κλεισμένοι μέσα στο δίχτυ του θανάτου. Πίσω απ' τις αμπαρωμένες πόρτες και τα σκοτεινά παραθυρόφυλλα, τέτοιαν ώρα, στις τέσσερις, στις τέσσερις και μισή, στις πέντε παρά πέντε, όσο που ν' αρχίσει η κυκλοφορία, τρέμαν οι καρδιές τους μέσα στα σπίτια. Κανένας δεν το 'ξερε αν είχαν έρθει τη νύχτα στη δική τους τη γειτονιά και τα 'χανε κιόλας στημένα τα πολυβόλα τους στις γωνιές, αν βρισκότανε κιόλας απ' όξω απ' την πόρτα του. Στυλώνανε τ' αφτί τους ν' ακούσουν πατήματα ανθρώπων στο δρόμο κι ακούγανε τα πατήματα του θανάτου μέσα στην άκρα ησυχία. Και κανένας δεν άνοιγε το παράθυρο, δεν έβγαινε σε μπαλκόνι να κοιτάξει στο δρόμο. Αν ήταν τοι απόξω – ήταν ο θάνατος.

Τέτοιαν ώρα, την ίδια ώρα κάθε μέρα, την ίδια στιγμή π' άρχιζε η κυκλοφορία, έβγαινε κι ο Κώστας με το καρότσι του. Οι σιδερένιες ρόδες βροντοκοπούσαν πάνω στην άσφαλτο, καθώς κατέβαινε τον κατήφορο, η φωνάρα του αντιλαλούσε σ' όλη τη γειτονιά:

Η Βαρβάρα κάθε βράδυ,
στη Γλυφάδα ξενυχτάει...

Το τραγούδι δεν είχε κανένα νόημα. Μα η φωνάρα γίνηκε σιγά - σιγά ένα μήνυμα για όλους, ένα σύνθημα για τους μεγάλους και τους μικρούς, τα παλικάρια και τους φοβισμένους. Οι καρδιές τους γαλήνευαν όλες, δεν τους είχε γελάσει ποτές με το μήνυμά του: Οι Γερμανοί δεν ήταν σήμερα στη δική τους τη γειτονιά, ο θάνατος δεν είναι πίσω απ' την πόρτα. Τα παράθυρα ανοίγαν στο πέρασμά του, οι ανθρώποι ξεμύτιζαν ξεθαρρεμένοι να καλωσορίσουν τη μέρα που την έφερνε αυτός με το καρότσι, με τη Βαρβάρα, με τη φωνάρα του κι όλο κατέβαινε από δρόμο σε δρόμο να τους φέρει το μήνυμά του, ξυπόλητος, απροσμάχητος.

Η Βαρβάρα κάθε βράδυ…

- Γεια σου, Κώστα…

- Γεια σας, γεια σας.

- Όχι, πες μου, μωρέ Κωνσταντή, τι καταλαβαίνεις μ' αυτό που κάνεις;… Γιατί το κάνεις… Αυτό να μου πεις.

Πέντε, πέντε και πέντε, πέντε και δέκα και τέταρτο… δεν ακούστηκε ο Κώστας, το 'ξεραν όλοι πως οι Γερμανοί πρέπει να βρίσκονταν εκεί, στη γειτονιά τη δική τους, παραπάνω, παρακάτω ίσως, και δεν τον άφησαν να περάσει.

- Γυναίκα, άκουσες τίποτα;

Κουνούσε το κεφάλι της κι έτρεμε – όχι, δεν ακούστηκε σήμερα. Προφταίναν ωστόσο να ετοιμάσουνε τις ταυτότητες, να κάψουν, αν είχαν χαρτιά, να κρύψουν ή να φευγατίσουνε κάποιον.

- Πες το μου μια φορά, μωρέ Κωνσταντή, τι καταλαβαίνεις;

- Φχαριστιέμαι, Βάσο μου, πώς να σου το πω; Στην αρχή δεν ήξερα κι εγώ, δεν το 'κανα επί σκοπού. Και δεν το 'χα πάρει κάβο πως με περίμεναν... Άμα το κατάλαβα ύστερα μ' άρεσε. Μ' άρεσε, καταλαβαίνεις;... Καμιά φορά συλλογιέμαι – σαχλαμάρες δηλαδή – να 'χα μια φωνή και ν' ακούεται ως την Καισαριανή κι ως κάτου στο Βοτανικό... Τώρα;… Πόσο τόπο προφταίνω; Δυο τρεις γειτονιές…

- Και τι μ' αυτό; Πάλι δε θα πήγαιναν; Πάλι δεν πάνε; Μπορείς εσύ να τους σταματήσεις;

- Σταμάτημα, ρε δεν είναι κι αυτό; Να ξέρουν ο κόσμος πως δε θα τους τη σκάσουν στα ύπουλα;... Πως εγώ δηλαδή θα περάσω και θα τους το φωνάξω; Κα να φυλάγονται άμα δε μ' ακούσουν;... Και λέω, ρε Βάσο, να την είχα μια τέτοια φωνή και να το 'ξεραν όλοι μέσα στην Αθήνα πως είμαι εγώ που τους το φωνάζω... Και να 'τανε, λέει, κι η συχωρεμένη από μια μεριά και να μ' άκουγε κι αυτή μια φορά...

Ο Βασίλης έσκυβε το κεφάλι του και δεν ήξερε τι να πει μ' αυτό το κακό που τους βρήκε αναπάντεχα. Φοβότανε πια. Όλη μέρα ζούσε με την αγωνία του Κώστα, από τις πέντε το πρωί ως τις έντεκα τη νύχτα που σταματούσε η κυκλοφορία, να τον ιδεί μια μέρα ακόμα να γυρίζει γερός. Και ξανάρχιζε την γκρίνια.

- Έχει και προδότες, ρε Κωνσταντή. Σ' έμαθαν τώρα, όλοι σε ξέρουν και θα σε καρφώσουνε μια μέρα. Και θα σε σκοτώσουνε, μωρέ, έτσι για ένα τίποτα.

- Πόσους μπορούν να σκοτώσουν ακόμα – μπορούν όλους να μας σκοτώσουν;

- Εσένα μια φορά το μπορούνε.

- Μη με γρουσουζεύεις, σου λέω.

Όλη μέρα καθότανε, συλλογιόταν, σκαρφιζότανε καινούργια επιχειρήματα και του τα 'λεγε το βράδυ, όπως τα 'χε ετοιμασμένα.

- Ξέρεις τι λέω;... Βγάζει φτερά το μυρμήγκι; Ψόφησε το μυρμήγκι. Γι' αυτό φοβάμαι και τρέμω τώρα για σένα... Μεγαλοπιάνεσαι.

- Τρίχες... Κόφ' το…

- Τρίχες;...

Σηκώθηκε τη νύχτα και του χάλασε το καρότσι.

Μέρες το στριφογύρισε μέσα στο νου του. Μέτρησε και ξαναμέτρησε τα λεφτά τους πόσο καιρό θα τους φτάνανε. Λογάριασε και τη δική του τη σύνταξη. Λογάριασε πως αν χρειαζότανε πάρα πολύ μπορεί ν' αρχίσει τη μαύρη στη γειτονιά που τον ήξεραν όλοι. Τα λογάριασε όλα, θα τα βγάζανε πέρα – αυτό μονάχα, το καταραμένο, να 'φευγε απ' τη μέση. Λέγανε κιόλας πως ο πόλεμος κόντευε να τελειώσει… Στην αρχή

σκέφτηκε να βγει τη νύχτα να του βάλει φωτιά και να το κάψει, να τελειώσουνε μια και καλή. Δεν ήταν καλά... Θα μαλώνανε, θα χωρίζανε, τα παιδιά θα πεινούσανε, μια καταστροφή… Καλύτερα με την πονηριά και τη φρονιμάδα, να του χάλαγε κρυφά κάτι μικρότερο, να του χάλαγε κάθε μέρα, κάθε τόσο, από κάτι, να του ξεβίδωνε κάτι. Όσο να το φκιάξουνε το πρωί, πέρασε η ώρα, ξεφύγανε το κακό, άρχισε η κυκλοφορία ἀσ' τον ύστερα να γκαρίζει όσο θέλει με τη Βαρβάρα του.

Από τον καιρό που 'χαν έρθει οι Γερμανοί δεν ξαναβγήκε τη νύχτα να λαδώσει τις ρόδες και να σφίξει τα μπουλόνια. Βγήκε τώρα, περασμένα μεσάνυχτα, κι έτρεμε ολόβολος. Δεν ήτανε καθόλου για τους Γερμανούς που μπορούσαν να τον σκοτώσουνε μονάχα που θα τον βλέπαν στο δρόμο. Μήτε για τον Κώστα, που μπορούσε να τον πνίξει με τα χέρια του, φοβότανε τώρα. Θυμήθηκε. Μια φορά στη Μικρασία τον είχανε βάλει σ' απόσπασμα να σκοτώσουνε τρεις λιποτάχτες που πιάσανε. Άλλο είναι να ρίχνεις στο σωρό στους Τούρκους, που σου ρίχνουν κι αυτοί, κι άλλο πράμα να τον έχεις μπροστά σου τον άνθρωπο, με τα χέρια δεμένα, από δέκα βημάτων, γιατί ήτανε λέει, λιποτάχτης και σένα δε σου 'φταιξε τίποτα και σε κοιτάει, με τα τελευταία του δάκρυα στα μάτια. Έτσι έτρεμε και τότες, όπως τώρα μπροστά σ' αυτό το καρότσι ένας κόσμος μακρινός, χαμένος για πάντα γι' αυτό κι έπρεπε τώρα να το χαλάσει.

Στάθηκε και κοίταξε το καρότσι μέσα στη γαλάζια αθηναίικη νύχτα. Γονάτισε δίπλα του, τραβώντας πίσω, με τα χέρια του το σπασμένο ποδάρι του. Πάλι δεν άπλωσε το χέρι του να τ' αγγίξει. Στάθηκε και κοίταξε γύρω του. Το σκυλί 'τανε δίπλα του, στεκόταν ορθό, πρώτη φορά δεν είχε ξαπλώσει και τον κοιτούσε. Ντράπηκε γι' αυτό που 'θελε να κάνει κι αμέσως ξαναντράπηκε που δεν είχε το κουράγιο να το κάνει. Γρήγορα ξεκλείδωσε την κλειδαριά της αλυσίδας και την άφησε πάνω στο δρόμο. Έβγαλε την καβίλια που κρατούσε τη ρόδα, την έπιασε με τα δυο του τα χέρια και την τράβηξε έξω. Η ρόδα έπεσε βαριά πάνω στα χέρια του. Πάσκισε να την κρατήσει, στηρίζοντας μαζί και το καρότσι με τον ώμο του. Δεν μπόρεσε να τα κρατήσει και τα δυο. Τραβήχτηκε δίπλα, με τη ρόδα στην αγκαλιά, το καρότσι μπατάρισε και βρόντησε κάτου.

Περίμενε λίγο, έτσι πεσμένος με τη ρόδα στην αγκαλιά του κι ύστερα την άφησε, ανασηκώθηκε και κοίταξε γύρω. Εκείνη την ώρα παρακάλεσε μυστικά να 'ταν οι Γερμανοί παρακάτω, να τον είχαν ακούσει να τέλειωναν όλα. Δεν ήταν κανένας – τίποτα δεν ήταν. Ο σκύλος μονάχα, ξαπλωμένος τώρα και τον κοιτούσε. Ξαναγονάτισε δίπλα στο μπαταρισμένο καρότσι. Έβαλε την καβίλια στην τσέπη κι άρχισε και ξεβίδωνε τη μια από τις βίδες που κρατούσαν τον άξονα. Την έβαλε κι αυτή μαζί με το μπουλόνι της στην τσέπη. Απ' την άλλη τσέπη έβγαλε τη βίδα που την είχε ετοιμάσει μαστορικά με τη λίμα, μόλις που κράταγε το μπουλόνι της. Τη δοκίμασε – δεν μπορούσε να κρατήσει πολύ και το λιμάρισμα που της έκανε δε φαινόταν καθόλου. Κοίταξε το έργο του κι

ευχαριστήθηκε – μια χαρά ξεχωριστή απ' όλα τ' άλλα, μόνο και μόνο γιατί 'ταν καλά καμωμένο. Μια δυο μέρες μπορεί να κρατήσει έτσι λιμαρισμένη. Ύστερα θα σπάσει, θα πέσει την ώρα που θα ξεκινάει, θα χρειαστεί να τη φκιάξουνε το πρωί – κέρδος, το λοιπόν, κύριε Κωνσταντή, άλλη μια μέρα. Ύστερα του αλλάζει την άλλη...

Η βίδα δεν ήτανε μεγάλη δουλειά να την ξαναπεράσει. Τώρα έπρεπε πια ν' ανασηκώσει το καρότσι και να του περάσει πάλι τη ρόδα. Κόντευε να φέξει, όταν τέλειωσε μ' αυτή τη δουλειά και ήτανε πνιγμένος στον ιδρώτα. Έβγαλε τότες από την τσέπη την καβίλια που την είχε λιμάρει κι αυτή έτσι που μια τρίχα μονάχα στη μέση την κράταγε. Την κοίταξε μια φορά, την πέρασε τέλος κι αυτή. Αυτή για σήμερα θα 'κανε τη δουλειά της... Ξανάβαλε και την αλυσίδα στη ρόδα, πέρασε την κλειδαριά και την κλείδωσε. Όλα ήταν έτοιμα. Αναστέναξε βαθιά και σκούπισε τον ίδρω απ' τα μάτια του. Γύρισε και κοίταξε το σκυλί.

- Πάμε, του 'πε, πρώτη φορά.

Και πρώτη φορά κούνησε τότε την ουρά του κι ο σκύλος.

Γύρισαν μέσα. Ο σκύλος ξαναξαπλώθηκε στην αυλή. Ο Βασίλης μπήκε στο μαγειριό και περίμενε την αυγή.

Τα πράγματα γίνηκαν όπως τα περίμενε. Το καρότσι τράβηξε λίγα μέτρα κι η καβίλια κόπηκε στα δυο, η δεξιά του ρόδα πετάχτηκε πέρα – μπατάρισε. Ο Κώστας έβαλε τις φωνές. Ο Βασίλης βγήκε στην πόρτα, είδε τι γίνηκε, κούτσα - κούτσα έτρεξε κοντά του.

- Τι έγινε;

Στην πόρτα φανερωθήκανε και τα παιδιά και τρέξανε και κείνα κοντά. Ο Βασίλης έσκυψε και κοίταξε τον άξονα. Ήταν ψύχραιμος.

- Δεν έχει ζημιά, είπε. Έσπασε η καβίλια. Στάσου να φέρω ένα μεγάλο καρφί για σήμερα και το βράδυ του περνάω καινούργια καβίλια.

Ο Κώστας τον κοίταζε και τα μάτια του καίγανε, λάμπανε σαν του τρελού. Ξαφνικά ημέρεψαν όμως, γλυκαθήκανε, σαν να λυπήθηκαν, σαν να δακρύσανε κιόλας.

- Γιατί μου το χάλασες, ρε Βάσο;

Δεν είπε όχι, δεν είπε τίποτα. Να 'χε αγριέψει, να τον φοβέριζε και να τον βάραγε κιόλας, ήταν έτοιμος να του πει πως δεν ήξερε τίποτα. Έτσι που το 'πε λυπημένα τον βάρεσε στην καρδιά. Σήκωσε κι αυτός τα μάτια του και τον κοίταξε, δεν ήξερε τι να πει, φοβήθηκε μη δακρύσει, και τα κατέβασε πάλι.

Όλα γίνανε πολύ γρήγορα. Ο Κώστας σαν να συνέφερε ξαφνικά, γύρισε και κοίταξε γύρω του αλαφιασμένος. Ξανακοίταξε, σαν να ζήταγε κάτι. Και ξαφνικά τους παράτησε κει και βάλθηκε να τρέχει κατά το δρόμο. Μόλις έφτασε στη γωνιά π' αρχίζαν τα σπίτια, κοντοστάθηκε μια στιγμή, κοίταξε πάλι τριγύρω, έβαλε τα χέρια στις τζέπες του πανταλονιού του, σήκωσε τις πλάτες κι η φωνάρα του ξανακούστηκε σαν κάθε μέρα, την ίδια ώρα:

Η Βαρβάρα κάθε βράδυ...

Ήταν πέντε και πέντε. Ο Βασίλης στεκόταν ακόμα στη μέση του δρόμου κι άκουγε τη φωνή του που μάκρυνε, ώσπου χάθηκε ολότελα. Τότε γύρισε και κοίταξε πάλι το καρότσι. Τα παιδιά στεκόνταν ακόμα εκεί. Τα πήρε απ' το χέρι και μπήκανε μέσα.

- Εσύ το χάλασες, θείο – είπε το μικρό.

Δεν αποκρίθηκε.

- Ο θείος, θα το φκιάξει, μωρέ, είπε το μεγάλο.

Τους έδωσε να φάνε και τα ξεπροβόδισε για το σχολειό τους. Τα είδε από την οξώπορτα που σταθήκαν μπροστά στο καρότσι κι ο μεγάλος έδειχνε στο μικρό. Ύστερα φύγανε πιασμένα απ' το χέρι. Τότε βγήκε κι αυτός, πήγε κι έκατσε δίπλα στο καρότσι, στην άκρη του δρόμου. Κόμπος - κόμπος, πικρός και δυσκολεμένος στην αρχή, ύστερα μαλακό, ασταμάτητο, ζεστό, καθώς τρέχει το αίμα, τον πήρε εκεί πέρα το κλάμα. Για το ποδάρι το χαμένο στη Μικρασία, για τη φτώχεια, τους Γερμανούς, για τον Κώστα, για τα παιδιά, για το καρότσι το χαλασμένο – για όλα. Έκλαψε και ξαλάφρωσε. Σηκώθηκε τότες, ξαναμπήκε μέσα, πήρε τα σύνεργά του κι έκατσε, κι ξανάφκιασε το καρότσι, τις καβίλιες, τις βίδες – το λάδωσε, το καθάρισε στην εντέλεια. Το μεσημέρι που γύρισαν τα παιδιά το 'χε τελειώσει. Τους έδωσε να φάνε και κάθισε πάλι στην πόρτα και καρτερούσε. Το βράδυ ξαναμπήκε μέσα, έβαλε τα παιδιά να δειπνήσουν, τα 'βαλε να πλαγιάσουν και ξαναβγήκε στην πόρτα – έκατσε και καρτερούσε.

... Έντεκα – σταμάτησε η κυκλοφορία. Έντεκα και δύο – ψυχή στο δρόμο, σκοτάδι, φωνή πουθενά. Έντεκα και πέντε… Και δέκα, μισή… Δώδεκα. Μία. Δύο. Τρεις – μισοχαράζει. Τέσσερις – έφεξε, δεν ήρθε. Όλη τη νύχτα την πέρασε εκεί περιμένοντάς τον. Έστηνε τ' αφτί του, σάμπως να 'τανε να τον ακούσει - δεν ήτανε τίποτα. Έδιωχνε απ' το νου του την κακή φαντασία πως τον είχανε πιάσει – ξαναγυρνούσε. Όλη τη νύχτα.

Σηκώθηκε πια και μπήκε μέσα. Κοίταξε τα παιδιά που κοιμόνταν ακόμα στο στρώμα τους. Πήρε και τους έβαλε στο τραπέζι ψωμί και λίγη σταφίδα. Ξαναστάθηκε ν' ακούσει – τίποτα. Δεν ήταν ακόμα πέντε, όταν άνοιξε την οξώπορτα και βγήκε. Ο σκύλος έκανε να πάει πίσωθέ του – τον κλώτσησε. Ξανάκλεισε την οξώπορτα – βγήκε στην άσφαλτο. Στάθηκε δίπλα στο καρότσι. Τα χερούλια του σηκωνόντανε προς τα πάνω σαν δυο χέρια ανοιγμένα. Ένας άνθρωπος ακούστηκε να περνάει στον παρακάτω δρόμο. Στάθηκε κι άκουσε τα βήματα. Πέντε η ώρα. Ξανά ησυχία. Ξανακοίταξε το καρότσι. Και πρώτη φορά το σκέφτηκε τώρα έτσι καθαρά· αν τον είχανε πιάσει δεν θα το 'ξερε πως αυτός του το ξανάφκιασε το καρότσι του. Και θα 'τανε διπλά πικραμένος. Και να τον σκοτώνανε θα

πήγαινε πικραμένος… Ένα κύμα φαρμάκι ξεχείλισε μέσα του και τον έπνιξε:

- Κωνσταντή... Κωνσταντή μου… Σε πιάσανε χτες ή θύμωσες και δεν ήρθες;

Έπιασε τα χερούλια να του το πάει στα στέκια του, να του το πάει μονάχος του το φκιασμένο καρότσι. Οι ρόδες τρίζανε, σαν να σπάζανε. Το ’σπρωξε μ’ όλη τη δύναμή του – βροντούσαν πάνω στην άσφαλτο. Πέντε και πέντε η ώρα – όπως εχτές... Ξεκίνησε. Τα χερούλια ζωντανεύανε σαν χέρια μέσα στις παλάμες του. Το σπασμένο ποδάρι αντρειευότανε περνώντας την πόρτα ενός κόσμου μακρινού και χαμένου για πάντα. Οι ρόδες τρίζανε, βροντούσαν απάνω στην άσφαλτο σαν ένας θρίαμβος. Και σαν έφτασε στη γωνιά π’ αρχίζαν τα σπίτια, μοναχή της, αυτόνομη, αυτοδύναμη, παντοδύναμη ανέβηκε από μέσα του, ξέσπασε, γιόμωσε πάλι το δρόμο – η ίδια φωνή:

Η Βαρβάρα κάθε βράδυ
στη Γλυφάδα ξενυχτάει...

- Γεια σου Βασίλη.

- Γεια σας… Γεια σας… Αργήσαμε σήμερα λίγο…

ΟΡΚΟΣ ΤΗΣ Π.Ο.Δ.Ν.

(όρκος των 600 αντιπροσώπων στην Παγκόσμια Συνδιάσκεψη της Νεολαίας)

Ορκιζόμαστε να δημιουργήσουμε
την Παγκόσμια φιλία ανάμεσα στους
λαούς όλου του κόσμου και να διατηρούμε
μια δίκαιη και διαρκή ειρήνη.

Ορκιζόμαστε στο όνομα των νεκρών
συντρόφων μας ότι τα χέρια μας,
το μυαλό μας ο νεανικός μας ενθουσιασμός
δεν θα διατεθούν ποτέ πια για πολέμους.

Είμαστε έτοιμοι να τραβήξουμε
Ε ν ω μ έ ν ο ι το δρόμο μας.

ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΥΝΘΗΜΑΤΑ κ.α.

Αθηναίοι και Αθηναίες!
Γιορτάζουμε την επέτειο του ΟΧΙ.
Τιμούμε το όχι που βροντοφωνάξαμε
Πριν 20 χρόνια στο φασισμό.
Το νέο μας ΟΧΙ ας ακουστεί δυνατότερα!
- Όχι στον πόλεμο που μας χτυπά την πόρτα!
- Όχι στο φασισμό που ξανάρχεται!

- Νέοι και Νέες!
Αυτή τη στιγμή ένας ολόκληρος λαός βρίσκεται στα χαρακώματα.
Ένας λαός που θέλει να ζήσει όπως ορίζει αυτός!
- Νέοι σαν και σας, με τ' όπλο στο χέρι
και με την κραυγή Πάτρια ο μουέρτε όρθωσαν τ' ανάστημά τους
τείχος στον Γολιάθ επιδρομέα.

Λεβέντη Κάστρο
αντάρτικο φεγγάρι
σε παραστέκουν
οι ελπίδες που έγραψες με φως
στα στήθια των λαών.

Λαέ της Αθήνας!
Η ώρα της Αντίστασης έφθασε!
Αγωνίσου τώρα! Αύριο θάναι αργά.
Αγωνίσου τώρα που αναπνέεις. Αύριο δεν θα μπορείς να ελπίζεις!
Αγωνίσου για μια Κυβέρνηση δημοκρατική!
Μόνο η αληθινή δημοκρατία θα σώσει την Ελλάδα!

Σηκωθείτε
ν' αρπάξουμε στα χέρια μας τις σάλπιγγες της πατρίδας!
Να τους τα ειπούμε να το καταλάβουνε:
Δε χαμηλώνει ο Όλυμπος!
Να τους το ειπούμε να το καταλάβουνε πως δεν αλλάζει ο ήλιος!
Πως δεν αλλάζουνε τα χρώματα ποτές σ' αυτή τη χώρα
και πως ποτέ δεν κόπηκε στη μέση το τραγούδι.
Το παίρνουν τα ψηλά βουνά, το σέρνουν τα ποτάμια
το αφροκοπούν οι θάλασσες – καίγονται τα λημέρια
Μοριά και Ρούμελη!
Ακόμα τούτ' η άνοιξη, τούτο το καλοκαίρι
Ακόμα τούτ' η άνοιξη, ραγιάδες, ραγιάδες…

Νέοι και Νέες!
Οι στιγμές είναι κρίσιμες! Αντισταθείτε στο ψεύδος!
Αντισταθείτε στη βία! Αντισταθείτε στον πόλεμο!
Αντισταθείτε Σήμερα!

Σε σας που είστ' η πνοή κι η σάρκα της αυριανής
γενιάς, αυτής που θα σηκώσει το μεσίστιο φλάμπουρο
της Δόξας μας στην πιο ψηλή κορφή της Λευτεριάς
να χαιρετήσει νικητήρια και τα τέσσερα σημεία του
κόσμου, στέλνω σήμερα, αρραβώνα της γενιάς μου στη
δική σας, Ελληνόπαιδες, τον πιο εγκάρδιο, Αναστάσιο
Ασπασμό μου.

Την κρίσιμη αυτή στιγμή, ΟΛΟΙ ΕΝΩΜΕΝΟΙ στο μεγάλο Προσκλητήριο της ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ και της ΕΙΡΗΝΗΣ.
ΟΛΟΙ στην πανδημοκρατική συγκέντρωση που οργανώνει η ΕΔΑ στην «Πλατεία Κλαυθμώνος» την Παρασκευή 2 Νοεμβρίου στις 8.30 το βράδυ.

ΝΕΟΙ και ΝΕΕΣ,
Όποιος ΣΗΜΕΡΑ μένει αδιάφορος, αυτός ΑΥΡΙΟ
Μπορεί νάναι πυρηνική στάχτη.
Μακριά απ' την Ελλάδα η φωτιά του ολέθρου
Να φύγει η Κυβέρνηση του θερμοπυρηνικού κινδύνου, της βίας, της νοθείας, του εκλογικού πραξικοπήματος.

Κι ολόκληρο το πλήθος σάλεψε
κι άρχισε να προχωράει
ένα δάσος από σηκωμένες γροθιές
ένα απέραντο βουητό
Ειρήνη
Ειρήνη
Οι χτίστες κατεβαίνουν απ' τις σκαλωσιές
και προχωράνε
αυτοί που στρώνουνε τις δημοσιές
βάζουν τις αξίνες στους ώμους τους
και προχωράνε
όχι άλλο αίμα, όχι αδέρφια
Ειρήνη
Ειρήνη

- Γονείς!
- Εξασφαλείστε τη συνέχεια της ζωής των παιδιών σας!
- Αγωνιστείτε για τη γενιά μας και για τις γενιές πούρχονται.
Όλοι μαζί:
- Ναι στην Ειρήνη!
- Όχι στον πόλεμο!

Χρόνια η παράνομη Κυβέρνηση προσπαθεί να κρατηθεί στην εξουσία. Χρόνια οργιάζει εις βάρος του Ελληνικού λαού.

Τους απαντάμε:
- Δεν μας πτοούν τα φασιστικά νομοσχέδια!
- Ο φασισμός δεν θα περάσει!
- Ένα – Ένα – Τέσσερα!

Φασίστες
Φασίστες ήρθανε στον τόπο μας,
φασίστες πήραν τα σπαρτά μας,
φασίστες σκότωσαν τ' αδέρφια μας
και τυραγνούνε τα παιδιά μας.

Κάψανε το φτωχό μας σπιτικό
και κούρσεψαν την πλούσια χώρα,
φασίστες ήρθανε και φέρανε
λιμό, θανατικό και μπόρα.

Εμείς ο λαός της Αθήνας,
εμείς οι Έλληνες, καταδικάζουμε την μισαλλόδοξη
πολιτική της βίας και της πολεμικής υστερίας.
Καταδικάζουμε την νόθο κυβέρνηση, που δεμένη
σε ξένα άρματα, οδηγεί τη χώρα στα πυρηνικά μονοπάτια.
Εθνική Κυβέρνηση, για την Ειρήνη και τη Δημοκρατία!

Ανοίχτε μας τις πόρτες Πολιτείες
οι πολεμίστρες είμαστε – Αμαζόνες,
οι αντρογύναικες, οι Δημοκρατίες.
Με Σαλαμίνες και με παρθενώνες
των ξεθεμελιωμών, εμείς αιτίες
για νέα θεμελιώματα στους αιώνες.
Από μας Βενετιές και Φλωρεντίες,
Η Ρώμ' η Αθήνα αθάνατες κορώνες.
Στη γη που την ποτίζει ο Σηκουάνας
πρωτόγινε του δρόμου μας παιάνας
ύμνος του κόσμου˙ ακούτε οι βασιλιάδες
Καίσαρες όσοι, Ταμερλάνοι, Τσάροι,
με του Θεού το έλεος τάχα και τη χάρη:
Ξεσπερμευτές, εμπρός! Για τους σποράδες.

Όλοι την Παρασκευή στο προσκλητήριο
της Ειρήνης και της Δημοκρατίας

ΟΙ ΛΑΜΠΡΑΚΗΔΕΣ ΚΑΙ Η ΤΕΧΝΗ

Οι Λαμπράκηδες της Λαμίας θεωρώντας την Τέχνη σαν μια ισχυρή δύναμη επίδρασης πάνω στις καρδιές και τις σκέψεις των ανθρώπων, πιστεύουν ότι είναι καιρός να μπει η τέχνη στο σωστό της δρόμο. Να αρχίσει να υπηρετεί το Λαό, να αγωνίζεται για το Λαό, να ζει με το Λαό και το έργο της να συγχωνεύεται με τα συμφέροντα του Λαού.

Οι Καλλιτέχνες πρέπει να γίνουν σωστοί αρχιτέκτονες των ανθρωπίνων ψυχών, να εξευγενίζουν και να εξυψώνουν τον άνθρωπο με την τέχνη τους, να βοηθούν στον εκδημοκρατισμό της χώρας, να αγωνίζονται για την ειρήνη και την συνύπαρξη, να παλεύουν για τα ιδανικά του Γρηγόρη Λαμπράκη.

ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ

Α'

Σήμερα στη χώρα μας υπάρχουν περίπου 25 δραματικές Σχολές επίσημες και μη, σχολές που κάθε χρόνο προσφέρουν στη θεατρική πιάτσα 100 – 120 αδειούχους ηθοποιούς. Δηλαδή, ύστερα από 3ετή φοίτηση, ο οποιοσδήποτε μπορεί να γίνει ηθοποιός. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση στελέχους μας που για ν' αποφύγει το στρατιωτικό, μπήκε σε Δραματική Σχολή για την αναβολή. Αυτό σημαίνει πως αν κάποιος ήθελε να γίνει ηθοποιός για να πάρει την ατέλεια ή για να γνωρίσει θεατρινούλες , θα μπορούσε με την ίδια ευκολία που ο φίλος μας απέφυγε το στρατιωτικό να το κάνει.

Πριν εξετάσουμε το θεσμό των σχολών, ας δούμε από κοντά πως λειτουργούν και πως παράγουν ηθοποιούς. Οι Σχολές είναι σήμερα ανθούσες επιχειρήσεις που με δίδακτρα από 300 – 450 δρχ. αναλαμβάνουν την υποχρέωση, ύστερα από τη συμπλήρωση του ποσού (3 χρόνια δίδακτρα), να σου παραδώσουν το χαρτί σφραγισμένο και ευλογημένο από το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων. Κάτι ανάλογο δηλαδή με τις κομπίνες των οικοπέδων, των αδειών αυτοκινήτου κ.λπ.

Πληρώνεις και παίρνεις επίσημο τίτλο χωρίς φόβο ότι ίσως ο τίτλος να είναι πλαστός, δεδομένου ότι το πλαστό θεωρείται νόμιμο και το νόμιμο πλαστό, όπως θα δούμε παρακάτω.

Τα μαθήματα που διδάσκονται σύμφωνα με το πρόγραμμα του Υ.Π. είναι: Υποκριτική, Δραματολογία, Ιστορία Θεάτρου, Λογοτεχνία, Ορθοφωνία, Γυμναστική, Χορός κ.α., τα οποία στην πράξη γίνονται κοροϊδία και αίσχος.

Αποσαφηνίζω: το πρόγραμμα δεν λαμβάνεται υπ' όψιν μια που ούτε καν φαντάζονται οι διάφοροι «Διευθυνταί» πως είναι δυνατός ένας οποιοσδήποτε έλεγχος από το Υπουργείο – και αυτή η σκέψη είναι βάσιμη – δεδομένου ότι τέτοιος έλεγχος δεν υπάρχει.

Εξαίρεση αποτελούν δυο – τρεις σχολές που λειτουργούν κάπως καλύτερα από τις άλλες, αλλά και αυτές δεν ανταποκρίνονται στο πρόγραμμα τα Υ.Π. που ως γνωστό δεν είναι και τόσο σπουδαίο.

Αυτή η θλιβερή κατάσταση έχει κάνει κάθε ηθοποιό που σέβεται την τέχνη του, να αισθάνεται αποστροφή για το κατάντημα των Δραματικών Σχολών. Και οι σπουδαστές αισθάνονται έντονα αυτή την αποστροφή και μέχρι ενός ορισμένου σημείου είναι σωστή.

Οι συνέπειες είναι τρομερές, τόσο για την τέχνη όσο και για το μέλλον των σπουδαστών και έτσι δημιουργούν μια υπερπληθώρα ηθοποιών «αδειούχων», με αποτέλεσμα τον τρομακτικό αριθμό ανέργων και τον υπερπληθωρισμό των θεάτρων εις βάρος της τέχνης και εις βάρος των θεατών.

Για τους σπουδαστές υπάρχει το εξής μέγα πρόβλημα:

Η λάμψη της εύκολης δόξας και του μεγάλου κέρδους, που με τέτοια έκταση διαφημίζεται, ο αντίποδας του Χολιγουντιανού ανεβάσματος (ο Μπαρτ Λάνγκαστερ ήταν εφημεριδοπώλης κ.λπ.). Τα ντόπια παραδείγματα με το ανέβασμα που παρέχει το «μικρό Χόλιγουντ», η νοοτροπία που καλλιεργείται από τις σχολές στα παιδιά, «εγώ είμαι ηθοποιός του κινηματογράφου».

Ο τόσο εύκολος τρόπος που μπορεί κανείς να γίνει ηθοποιός με «τίτλο», δημιούργησε κύμα νέων χρυσοθήρων που χωρίς κανέναν προβληματισμό και χωρίς καμιά δυσκολία γίνονται επίσημα ηθοποιοί.

Σήμερα στην Ελλάδα είναι τόσο εύκολο να γίνεις «τιτλούχος ηθοποιός», όσο είναι εύκολο να χασμουρηθείς.

Έτσι δημιουργείται ο απίθανος αριθμός των ανέργων (2.000 περίπου). Άνθρωποι που έγιναν χωρίς κανένα δισταγμό ή αμφιβολία είναι σίγουροι πια για το ταλέντο τους. (Η πολιτεία τους το έχει επιβεβαιώσει), έχουν επάγγελμα και περιμένουν να ζήσουν από το χαρτί που τους έδωσε το κράτος, χωρίς τις περισσότερες φορές να διαθέτουν ούτε υποψία ταλέντου.

Εν τω μεταξύ όμως προσφέρουν ένα αφάνταστα φτηνό θεατρικό δυναμικό έτσι που ένας καλός ηθοποιός (και μέτριος ακόμη) να δημιουργεί θίασο, να περιστοιχίζεται από τους σχεδόν τσάμπα ν. ηθοποιούς, να δημιουργούνται τα 24 θέατρα και τα 6 πειραματικά των Αθηνών (χώρια των επαρχιών) εις βάρος της τέχνης και των θεατών, πράγμα που παίρνει διαστάσεις εγκλήματος και πνευματικού ευνουχισμού.

Β'

Πώς αντιμετωπίζουμε μέχρι τώρα την κατάσταση:

Οι εκτιμήσεις που κάναμε μέχρι τώρα γύρω από αυτό το πρόβλημα ήταν λαθεμένες από τη βάση τους για δυο λόγους: α) προσπαθούσαμε να προσαρμοστούμε στην ίδια υπάρχουσα κατάσταση απλοποιώντας έτσι το πρόβλημα και προτείνοντας λύσεις – ρετσέτες από άλλα φοιτητικά κινήματα, β) βλέπαμε το πρόβλημα μεμονωμένα και στατικά υποτιμώντας την εξάρτηση (την άμεση) που είχε με τους νέους ηθοποιούς και γενικότερα με τους νέους καλλιτέχνες.

Δεν είναι της στιγμής να καταλογίσουμε ευθύνες – που οπωσδήποτε υπάρχουν – δεδομένου ότι μέχρι τώρα τα λάθη είναι λάθη αγνοίας και κακής επιλογής προσώπων (όσον αφορά στη σύσταση του γραφείου) που συνέτειναν στον αποπροσανατολισμό μας.

Δεν θα σταθούμε περισσότερο σ' αυτό το σημείο δεδομένου ότι στο Γ' και τελευταίο μέρος της παρούσης θα προταθούν λύσεις και τρόποι δράσης που από μόνες τους θα αποκαλύπτουν τις αντίστοιχες παλιές θέσεις λαθεμένες ή απλουστευμένες.

Γ'

Τι πρέπει να κάνουμε:

Πριν πούμε τη δικιά μας γνώμη, καλό θα ήταν αν ακούγαμε τις γνώμες διαφόρων επιφανών ηθοποιών, όπως εκτίθενται σε έρευνα του "Ταχυδρόμου" και στην εφημερίδα "Νίκη" γύρω από το πρόβλημα του Θεάτρου.

ΑΛΕΞΗΣ ΜΙΝΩΤΗΣ:

1. Το θεατρικό επάγγελμα είναι ελεύθερο και πρέπει, νομίζω, να γίνει ακόμα πιο ελεύθερο.
2. Δεν νομίζω πως το θεατρικό επάγγελμα πρέπει να είναι απόλυτα διευθυνόμενο σε μια δημοκρατική χώρα.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΟΡΝ:

1. να κλείσουν οι στολές και να αφήσουν το θέατρο σαν τον Φοίνικα από την τέφρα του να ξαναγεννηθεί.
2. το έχω πει κι άλλοτε, αυτό που λείπει από το θέατρο αυτή τη στιγμή, είναι ο ηγέτης, ο εμψυχωτής, ο άνθρωπος με το πιστεύω, τον ενθουσιασμό, ο μαχητής για την ιδέα της θεατρικής τέχνης. Λείπει αυτή η φυσιογνωμία που θα εμπνέει τον σεβασμό, την αγάπη για το θέατρο. Αυτός λοιπόν, είναι σίγουρο, δυστυχώς λείπει.

ΕΛΛΗ ΛΑΜΠΕΤΗ:
1. Δεν πείθομαι ότι όλες αυτές οι εκατοντάδες των νέων ηθοποιών είναι ταλαντούχοι. Οι περισσότεροι δεν έχουν ίχνος ταλέντου. Πιστεύω απόλυτα ότι τα ταλέντα πάντα επιπλέουν και αργά ή γρήγορα θα φανούν και θα βρουν το δρόμο τους στο θέατρο.
2. Κατ' αρχήν θεωρώ βάρβαρο έθιμο τη δημιουργία σχολών υποχρεωτικής φοιτήσεως. Η τέχνη δεν διδάσκεται, γιατί είναι κάτι το βαθύ και τ' άπιαστο.
3. Αν θέλουμε να μείνουμε πιστοί στην ιδέα ότι το θέατρο είναι Τέχνη και σαν Τέχνη πρέπει να μένει αδέσμευτη, πρέπει ν' απαλλαγούμε από το πλήγμα της υποχρεωτικής φοιτήσεως σε σχολές. Από την ώρα που η φοίτηση είναι υποχρεωτική, είναι σα να δεχόμαστε ότι η Τέχνη του ηθοποιού διδάσκεται. Ποιοι είναι λοιπόν αυτοί οι ι κύριοι που μπορούν να διδάξουν την ηθοποιία; Από πού αρχίζουν και πού τελειώνουν; Θα επιθυμούσα κι εγώ να μου πουν αυτό το μυστικό γιατί εγώ μεν έχω αρχίσει, αλλά δεν έχω τελειώσει.

ΕΙΡΗΝΗ ΠΑΠΑ:
Κατά τη γνώμη μου πρέπει να υπάρχουν σχολές αλλά όχι αυτό το πλήθος των σχολών που αποβλέπει στο εμπόριο και που είναι η πραγματική αιτία της ανεργίας.

ΒΑΣΙΛΗΣ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΤΗΣ:
Βασική αιτία της ανεργίας στο επάγγελμά μας, η οποία έχει καταντήσει κοινωνικό πρόβλημα, είναι η συνεχής παραγωγή ηθοποιών από τις διάφορες δραματικές σχολές, οι οποίες λειτουργούν πλημμελώς. Όταν έχουμε μέσα στην πρωτεύουσα 23 δραματικές σχολές από τις οποίες αποφοιτούν κάθε χρόνο 100 περίπου νέοι ηθοποιοί, είναι φυσικό να έχει πάρει η ανεργία τέτοιες διαστάσεις.

ΚΩΣΤΑΣ ΜΟΥΣΟΥΡΗΣ:
Το ξεκίνημα του κακού άρχισε από κάποιο νόμο, ο οποίος λέει πως όποιος νέος φοιτήσει επί τρία χρόνια σε μια δραματική σχολή, αποκτά αμέσως επαγγελματικό δίπλωμα ηθοποιού με όλα τα δικαιώματα ενός επαγγελματία ηθοποιού.

Ύστερα απ' αυτά δεν χρειάζεται να επιμένουμε για τη χρησιμότητα των σχολών μια που όπως φαίνεται απαραίτητη προϋπόθεση είναι μόνο το Ταλέντο που δυστυχώς δεν διδάσκεται και στην καλύτερη σχολή του κόσμου και ούτε ευτυχώς επιβεβαιώνεται με την "επάρατο άδεια".

Φυσικά, δεν πρέπει να παραγνωρίζουμε ότι η δουλειά του ηθοποιού είναι και τεχνική και η τεχνική σαφώς, σαφέστατα διδάσκεται και

αναπτύσσεται και δεν πρέπει να ξεχνάμε πως υπήρχαν Σχολές που είχαν εκπληρώσει θαυμάσια τον προορισμό τους (Στανισλάβσκι, Λη Στράσμπεργκ, Ράινχαρντ, Μπρέιτ κ.λπ) και απέδωσαν πλειάδα εκλεκτών μαθητών. Αλλά εδώ πρέπει να προσέξουμε ένα λεπτό σημείο για να αποφύγουμε παρεξηγήσεις. Αυτές οι σχολές ήταν Σχολές με κεφαλαίο, δηλαδή κινήματα για την Θεατρική τέχνη, που φυσικό ήταν να αποκτήσουν μαθητές και οπαδούς, που θα τους αποκτούσαν σίγουρα και χωρίς την ύπαρξη της σχολής (με μικρό). Παλιότερα παραδείγματα Σχολών γύρω από τη Ζωγραφική, Μουσική κ.λπ. είναι εύγλωττα (Μπαχ, Μπετόβεν, Ντα Βίντσι, Καραβάτζιο κ.λπ). μια σημείωση που δεν θα έστεκε άσχημα για τις σχολές (με μικρό) είναι αυτό που αναφέρει ο Φώτος Πολίτης για τον Ράινχαρντ που λίγο έλειψε να μην πάρει ποτέ άδεια και σ' όλη της διάρκεια της φοίτησής του ήταν από τους τελευταίους. Όπως πάλι δεν θα 'χουμε ξεχάσει τις εκμυστηρεύσεις του Άλεκ Γκίνες στους δημοσιογράφους, ότι καθηγητές στη σχολή που φοιτούσε του συνιστούσαν να τα εγκαταλείψει. Ακόμη και δικοί μας, π.χ. η Λαμπέτη, ο Διαμαντόπουλος, απερρίφθησαν από τις εισαγωγικές.

Όπως βλέπουμε, οι επιτροπές που δημιουργούνται για να ξεχωρίσουν το στάρι από την ήρα, έκαναν τέτοιες διαγνώσεις, που είναι προτιμότερο να μην τις λαμβάνει κανείς υπ' όψη (που έχουν το θράσος να παρουσιάζουν την ετυμηγορία τους ύστερα από τέτοια ρεζιλίκια. Μα θα πει κανείς πως άλλαξαν οι άνθρωποι, πως μπήκαν άλλοι κ.λπ. εδώ λέμε, πως η θέση μας, δεν είναι εναντίον αυτών των ανθρώπων, αλλά εναντίον του θεσμού, (που από τη φύση του είναι τέτοιος που να μην μπορεί να αποφεύγει τα λάθη κα μάλιστα τα χοντρά. Μια που η τέχνη και ιδιαίτερα η τέχνη του ηθοποιού κρίνεται αποκλειστικά και μόνο από τα εξής στοιχεία: α) διάρκεια στο χρόνο, β) απήχηση στον κόσμο.

Επομένως, για να αποφύγουμε λάθη, δρόμους που ασφαλώς θα περιπλέξουν ακόμη περισσότερο την κατάσταση χωρίς να έχουν κανένα ουσιαστικό αποτέλεσμα, χώρια φυσικά από το κακό που θα κάνουμε στην τέχνη και ιδιαίτερα στους νέους ηθοποιούς, πρέπει να στραφούμε εναντίον της άδειας, η οποία πρέπει να καταργηθεί και να μην είναι πια προϋπόθεση για να γίνει κάποιος ηθοποιός.

Το επάγγελμα θα πρέπει να κατοχυρώνεται ύστερα από ένα χρονικό διάστημα (2 – 4 χρόνια σε θίασο, όπως γίνεται στους δημοσιογράφους) και ύστερα να ανήκει πια επαγγελματικά στον Σ.Ε.Η. Παράλληλα, θα μπορούνε να δημιουργηθούν καθαρά τεχνικές σχολές Θεάτρου ή φροντιστήρια που θα μπορεί να δημιουργήσει κάθε θιασάρχη για τους δόκιμους ηθοποιούς του. Αυτός ο τρόπος είναι δοκιμασμένος στις χώρες του εξωτερικού και εφαρμόζεται με πλήρη επιτυχία.

Οι αντιδράσεις που θα έχουμε ύστερα από εκτεταμένη και πολύπλευρη διαφώτιση της κοινής γνώμης θα είναι σχεδόν μηδαμινές και η μόνη σθεναρή αντίδραση θα είναι των διαφόρων επιχειρηματιών.

Αυτό πρέπει να είναι το πρώτο μας βήμα.
Το πρόβλημα τώρα σε συνάρτηση με τις άλλες εκδηλώσεις τέχνης και εκπολιτισμού παρουσιάζει αφάνταστο ενδιαφέρον και σωστά τοποθετημένο ανοίγει απεριόριστες προοπτικές (εκπολιτισμού, οργανωτικές, προβληματισμού).

Γενικά εξεταζόμενο, υπάρχουν πολλές δυσκολίες τόσο αντικειμενικές όσο και υποκειμενικές, δοσμένης της πολυμορφίας και της ιδιορρυθμίας του όλου θέματος, που για να περιορίσουμε όσο μπορούμε τα λάθη και για την πλήρη εκτίμηση χρειάζεται να δημιουργηθεί ένα ευρύ γραφείο με εκπροσώπους από όλους τους τομείς (αν φυσικά αυτό είναι εφικτό) ή από τους τομείς που έχουμε τη δυνατότητα να βρούμε ανθρώπους ικανούς και δραστήριους με ευρύτερη αντίληψη για την επάνδρωσή του.

Οι τομείς που πρέπει να εκπροσωπούνται είναι: Θέατρο (Νέοι Ηθοποιοί), Κινηματογράφος (ηθοποιοί, σκηνοθέτες κ.λπ.), Χορός (κλασσικός, λαϊκός), Μουσική (συνθέτες, εκτελεστές), Ζωγραφική (γλυπτική, χαρακτική, σκηνογραφία κ.λπ) και Συγγραφείς (λογοτέχνες, ποιητές, θεατρικοί συγγραφείς).

Το γραφείο αυτό θα αναλάβει τη μελέτη και τον προγραμματισμό όλου του προβλήματος. Θα επεξεργαστεί μορφές δράσης και στόχους από τον συγκεκριμένο χώρο, το οποίο θα διοχετεύει στα ιδιαίτερα κλαδικά γραφεία (ηθοποιών, χορού κ.λπ.) που θα αποτελούν την ευρύτερη βάση όπου θα στηρίζεται το γραφείο. Στη σύνδεση των ανωτέρω οργανώσεων θα πρέπει κατά μήνα να γίνεται μια πλατιά σύσκεψη όλων των μελών της οργανώσεως όπου θα επεξεργάζεται συνολικά και μαζικά όλα όσα απασχολούν την οργάνωση.

Μέχρι της εκλογής και της συμπλήρωσης των μελών του γραφείου πρέπει να συσταθεί ένα προσωρινό καλλιτεχνικό γραφείο με σκοπό την προετοιμασία και την εκλογή των οριστικών αντιπροσώπων.

ΨΗΦΙΣΜΑ

Τα πνευματικά και καλλιτεχνικά σωματεία της νεότητας,

α) "Θέσπις"

β) "Πρωτοπορία"

γ) Οι "Φίλοι της Ελληνικής Μουσικής" και η ομάδα της νέας πνευματικής γενιάς,

σε κοινή σύσκεψη που πραγματοποιήθηκε τη Δευτέρα 8 Ιουλίου στο Θέατρο "Πορεία"

Διαπιστώνουμε

- 'Οτι η πνευματική ζωή αστυνομεύεται, ότι η ελεύθερη ανάπτυξη της τέχνης και της διανόησης παρεμποδίζεται,
- ότι η λυτρωτική αποστολή της τέχνης μένει απλησίαστη από το μεγαλύτερο τμήμα του λαού μας και ιδιαίτερα από τη νεολαία μας που τόσο διψά γι' αυτήν,
- ότι η τέχνη απευθύνεται σε ένα περιορισμένο κοινό, που συνεχώς ελαττώνεται και γερνάει, με αποτέλεσμα τη στασιμότητά της και τον βαθμιαίο ξεπεσμό της προς το φθηνό και το εμπορικά εκμεταλλεύσιμο.

Καλούμε

Τους νέους καλλιτέχνες και διανοούμενους ν' αναλάβουν σταυροφορία για τη διάδοση της τέχνης και του πνεύματος μέσα στο λαό και τη νεολαία, για την ανανέωσή της μέσα στο πνεύμα των εθνικών και λαϊκών παραδόσεων, για την αισθητική και πνευματική ανάπτυξη του Ελληνικού λαού.

Αποφασίζουμε

Την ίδρυση επιτροπής νέων Καλλιτεχνών και διανοουμένων που θα κινητοποιήσει όλες τις πνευματικές και καλλιτεχνικές δυνάμεις των νέων στον αγώνα για την υπεράσπιση της ήσυχης και ειρηνικής ζωής στον τόπο μας και την ανάπτυξη και διάδοση της νεοελληνικής τέχνης και του πνεύματος στο λαό και τη νεολαία μας.

(πιθανότατα η επιστολή αυτή να εστάλη στον Μίκη Θεοδωράκη)

Αγαπητέ κύριε,

Την Δευτέρα 12 Αυγούστου 1963 και ώρα 8 μ.μ. θα πραγματοποιηθεί στην αίθουσα της Πανσπουδαστικής η πρώτη σύσκεψη της Επιτροπής Νέων Καλλιτεχνών – της οποίας μέλος έχετε εκλεγεί κατά την συγκέντρωση της 8ης Ιουλίου 1963.

Οι σκοποί της Κίνησης των νέων καλλιτεχνών περιέχονται στο Ψήφισμα το οποίο εξέδωσε η συγκέντρωση της 8ης Ιουλίου και το οποίο σας αποστέλλουμε.

Η σοβαρότητα του ζητήματος καθιστά την παρουσία σας απαραίτητη.

Στη συνάντηση της 12ης Αυγούστου θα συζητηθούν:

Ο χαρακτήρας της κίνησης, τρόποι με τους οποίους θα γίνει κατορθωτό το πλησίασμα της τέχνης στο Λαό και η λειτουργία της επιτροπής.

Μετά τιμής
Το Προσωρινό Προεδρείο

Σταύρακας Δημήτριος
Μίχα Ξανθίππη
Κοροβέσης Περικλής
Κορομπίλη Ιωάννα
Δωριάδης Αντώνης

ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΣΧΕΔΙΟ

1. Ιδρύεται κινηματογραφική επιχείρηση παραγωγής και εκμετάλλευσης ταινιών με την εμπορική επωνυμία: «Παραγωγή Ενωμένων Κινηματογραφιστών» ή Π.Ε.Κ.

2. Ανώτατο όργανο της Π.Ε.Κ. είναι το Κεντρικό Συμβούλιο, εις το οποίον έχουν δικαίωμα ψήφου και συμμετοχής οι σύμβουλοι της Π.Ε.Κ., οι σύμβουλοι της Ο.Ε.Κ. (Οικονομικής Επιτροπής Κινηματογράφου) και οι σύμβουλοι της Ε.Δ.Σ.Κ. (Επιτροπής Δημοσίων Σχέσεων Κινηματογράφου).

3. Το συμβούλιο της Π.Ε.Κ. είναι πενταμελές, με τις εξής αρμοδιότητες εκάστου μέλους:

α. Πρόεδρος

- Είναι ο επίσημος εκπρόσωπος της Π.Ε.Κ.
- Υπογράφει όλα τα έγγραφα.
- Μεριμνεί για την εκτέλεση των αποφάσεων του συμβουλίου.
- Συγκαλεί τις συνεδριάσεις της Π.Ε.Κ.
- Είναι κομματικά υπεύθυνος για κάθε ανωμαλία.
- Λογοδοτεί στο Κεντρικό Συμβούλιο.

β. Γενικός Γραμματέας

- Αντικαθιστά τον Πρόεδρο σε περίπτωση κωλύματος.
- Τηρείται ενήμερος από τους υπεύθυνους των Επιτροπών για τις εργασίες τους.
- Θα συμμετέχει κατ' εκλογή στις συνεδριάσεις των επιτροπών.
- Είναι ο υπεύθυνος εισηγητής της Π.Ε.Κ. και του Κεντρικού Συμβουλίου.
- Θα είναι ο Γραμματέας της Ε.Δ.Σ.Κ.

γ. Ταμίας

- Θα διαχειρίζεται τα οικονομικά της Π.Ε.Κ.
- Θα τηρεί τα απαιτούμενα εκ του νόμου βιβλία.
- Θα ευθύνεται για κάθε οικονομική ανωμαλία.
- Τα διπλότυπα πληρωμών του θα φέρουν την υπογραφή και του Προέδρου της Π.Ε.Κ. μετά του οποίου είναι συνυπεύθυνος.
- Ποσόν πέραν των 1.000 (χιλίων) δραχμών θα το καταθέτει στην Τράπεζα. Εις χείρας του θα βρίσκεται μόνο το ως άνω ποσόν.

δ. Οικονομικός

- Θα είναι ο Γραμματέας της Ο.Ε.Κ.
- Θα κάνει τον προγραμματισμό και την κοστολόγηση του φιλμ.
- Θα καθορίζει τις μερίδες των χρηματοδοτών.
- Θα ευθύνεται για τη λογιστική και φορολογική ενημέρωση της Π.Ε.Κ.
- Θα προβαίνει σε αρχικές συμφωνίες με τα εργαστήρια.
- Θα προγραμματίζει τις αγορές και τις προμήθειες των υλικών.
- Κατά τη διάρκεια του "γυρίσματος" θα συνεργάζεται με τον Διευθυντή παραγωγής, εφ' όσον αδυνατεί να τον αντικαταστήσει.
- Θα έχει στενή συνεργασία με τον Γ. Γραμματέα της Π.Ε.Κ.

ε. Γραμματέας

- Θα τηρεί το βιβλίο πρακτικών της Π.Ε.Κ. και του Κεντρικού Συμβουλίου κατά τις συνεδριάσεις τους.
- Θα αντικαθιστά τον Γ. Γραμματέα σε περίπτωση κωλύματος.
- Θα επιβλέπει όλες τις εξωτερικές δουλειές της Π.Ε.Κ.

4. Το Συμβούλιο της Οικονομικής Επιτροπής Κινηματογράφου είναι τριμελές και αποτελείται από τον Γραμματέα, τον Λογιστή και τον Πράκτορα, με τα εξής καθήκοντα εκάστου:

α. Γραμματέας

- Είναι ο Οικονομικός της Π.Ε.Κ. και τα καθήκοντά του αναφέρονται ανωτέρω.

β. Λογιστής

- Μαζί με τον Ταμία της Π.Ε.Κ. μεριμνά και ευθύνεται για κάθε οικονομικό θέμα.
- Τηρεί τα βιβλία της Π.Ε.Κ.
- Είναι στη διάθεση του Γραμματέα της Ο.Ε.Κ.

γ. Πράκτορας

- Κατά τον χρόνο τους "γυρίσματος" θα έχει τα καθήκοντα του Φροντιστού.
- Θα αναλάβει την οργάνωση των κομπάρσων.
- Θα ενεργεί βάσει εντολών του Γραμματέα της Ο.Ε.Κ.

5. Το Συμβούλιο της Επιτροπής Δημοσίων Σχέσεων Κινηματογράφου (Ε.Δ.Σ.Κ.) είναι τριμελές και αποτελείται από τον Γραμματέα, τον Οργανωτή και τον Αλληλογράφο, με τα εξής καθήκοντα εκάστου:

α. Γραμματέας

- Είναι ο Γραμματέας της Π.Ε.Κ.
- Θα έχει επαφές με τον Τύπο – εφημερίδες και περιοδικά.
- Θα οργανώσει κλιμάκιο αρθρογράφων.
- Θα προγραμματίσει την έκδοση περιοδικού.
- Θα προϊσταται του Γραφείου Διαφημίσεως.
- Θα προγραμματίσει το τμήμα εκμεταλλεύσεως ταινιών εξωτερικού.

β. Οργανωτής

- Θα προγραμματίζει την οργάνωση πωλήσεως του φιλμ.
- Θα τηρεί μητρώο των συνεργαζομένων καλλιτεχνών.
- Θα είναι ενήμερος της αλληλογραφίας.
- Θα είναι στη διάθεση του Γραμματέα της Ε.Δ.Σ.Κ.
- Θα μεριμνά για τη διαφήμιση της ταινίας.

γ. Αλληλογράφος

- Θα τηρεί την αλληλογραφία εσωτερικού και εξωτερικού.
- Θα έχει επαφές με τον τύπο του εξωτερικού, κυρίως με περιοδικά.
- Θα έχει επαφές με τις επιτροπές των Φεστιβάλ.
- Θα τηρεί ενήμερο τον Γραμματέα.

6. Συνολικά μέλη και των τριών επιτροπών είναι εννέα (9). Για την σύγκλιση των συνεδριάσεων του Κεντρικού Συμβουλίου ορίζεται μια ημέρα της πρώτης εβδομάδος εκάστου μηνός, εκτός εάν συντρέχει ειδικός λόγος.

7. Πρώτη εργασία της Π.Ε.Κ. θα είναι η σύνταξη πλατιάς μελέτης όλων των προβλημάτων του κινηματογράφου στη χώρα μας, με ακριβή και αντικειμενική εκτίμηση των σημερινών συνθηκών. Η μελέτη αυτή θα δημοσιευθεί στον τύπο.

8. Με αλλεπάλληλες συσκέψεις τα μέλη της Π.Ε.Κ. θα καθορίσουν το πρόγραμμα δουλειάς και θα αναθέσουν σε κάθε μέλος του Κεντρικού Συμβουλίου ειδικές και απόλυτα συγκεκριμένες εργασίες.

9. Όλα τα μέλη του συμβουλίου θα κινηθούν και για την εξεύρεση Σεναρίων και για την αναζήτηση χρηματοδοτών, αφού προηγούμενα ενημερωθούν από τον Οικονομικό της Π.Ε.Κ. για την ακριβή κοστολόγηση του φιλμ.

10. Τον τελικό λόγο για όλα τα ζητήματα που θα προκύψουν τον έχει το συμβούλιο της Π.Ε.Κ.
Εκλογές για τον καθορισμό των αρμοδιοτήτων θα γίνονται κάθε χρόνο, εκτός από περιπτώσεις ευθυνών που θα αποφασίζει το Κεντρικό Συμβούλιο.

11. Οι χρηματοδότες και κάθε ξένος θα συμβάλλεται με τον Πρόεδρο της Π.Ε.Κ. και ύστερα από ομοφωνία των συμβούλων.

12. Στη διάθεση της Π.Ε.Κ. θα υπάρχει κατάλογος με τους βασικούς συντελεστές της παραγωγής (σκηνοθέτες, τεχνικούς, ηθοποιούς, μουσικούς, σκηνογράφους, σεναριογράφους) από τους οποίους θα γίνεται η επιλογή.

13. Σκοπός της Π.Ε.Κ. είναι να προχωρήσει σε μια παραγωγή έργων με καθαρά Ελληνικό προοδευτικό πνεύμα και μόνο η δραστήρια κινητοποίηση όλων των μελών, το πάθος και η πίστη σ' αυτό το αληθινά Μεγάλο και Ανθρωπιστικό έργο μπορούν να φέρουν σε πέρας.

Για τον κομπέρ

Η σημερινή μας απογευματινή εκδήλωση είναι αφιερωμένη στους ποιητές Δροσίνη, Γρυπάρη, Πορφύρα, Μαλακάση, που μαζί με τον Παλαμά και μετά από τον Παλαμά καλύπτουν μια μεγάλη εποχή της Νεοελληνικής μας πνευματικής ζωής.

Η προσωπική χαρά ή ο καημός, η ομορφιά της φύσης, η ανάμνηση, η νοσταλγία, τις περισσότερες φορές αποτελούν θέματα που τραγούδησαν.

Ο ΔΡΟΣΙΝΗΣ

Ο Δροσίνης σ' όλο του το ποιητικό έργο, από τα πιο μικρά και πιο συμπαθητικά της Νεοελληνικής μας ποίηση, τραγουδά τον έρωτα και την ειδυλλιακή φύση, ζωγραφίζει με ελαφρύ χέρι ακουαρέλες, άσπρα χωριά στις πλαγιές χαρούμενων βουνών, αμυγδαλιές ολόανθες, ανοιχτόκαρδα ακρογιάλια, στιχουργεί λαϊκούς θρύλους.

Τραγουδά την Ελληνική ύπαιθρο με θέμα τους βοσκούς, τις βοσκοπούλες, τις μάγισσες, τα ναυτόπουλα, τους κλέφτες, τους αρραβωνιασμένους. Ελληνικό υλικό εμπνευσμένο από δημοτικά τραγούδια, επικές παραδόσεις, μεσαιωνικούς θρύλους δικούς μας και ξένους.

Δεν τον χαρακτηρίζει βαθύς στοχασμός, κοινωνικό περιεχόμενο.

Είναι περισσότερο ένας τραγουδιστής. Και μερικά από τα ποιήματά του έχουν μελοποιηθεί και τραγουδιούνται.

Η μούσα του Δροσίνη βραχύπνοη, θέλει για την αφέλειά της και τα κομψά παιχνίδια του ρυθμού.

Είναι ένας εργάτης, μετά τον Παλαμά, της Δημοτικής γλώσσας.

Οι δυο τους, ο Παλαμάς και ο Δροσίνης, τον ίδιο καιρό, με τις ίδιες φιλοδοξίες και ιδανικά ξεκινούν για την κατάκτηση της τέχνης. Ο πρώτος προχωρεί με μεγάλα βήματα γίγαντα, δεν ξεχνάει όμως το σύντροφό του, που έμεινε πίσω και σε μια στιγμή στέκεται και του λέει:

1. ….Πώς αλλιώς
   να σε πω; ο συνοδοιπόρος
   χαίρε….

Ακούστε τώρα πως απαντάει ο Δροσίνης με το ποίημά του "Απόκριση του Παλαμά"…… (αφήγηση)

2. Και ήρθες του Δροσίνη (αφήγηση)

Στα γράμματά του πια ο ποιητής υμνεί με τρόπο απλό τη Νιότη που στον ερχομό της όλα μοσκοβόλησαν.

3. Μπετόβεν του Δροσίνη (αφήγηση)

Αφιερωμένο σε μια γυναίκα, είναι από τα λίγα ποιήματα του Δροσίνη, που πέρα από ένα απλό τραγουδάκι, μας δένει σε λίγους στίχους μα

καλούς, με πρότυπο το γίγαντα της μουσικής Μπετόβεν, το ιδανικό της Τέχνης και τον πόνο που κρύβει ο δρόμος για την κατάκτησή του.

4. Δε θέλω του κισσού του Δροσίνη (αφήγηση)

Μέσα σε δυο τετράστιχα κλείνει ο ποιητής ένα δίδαγμα σοφό και πάντα ωφέλιμο.

5. Ο Ταμπουράς του Δροσίνη (αφήγηση)

6. Η μυγδαλιά του Δροσίνη (αφήγηση)

Ένα τραγούδι της αγάπης όλο υγεία και δροσιά επηρεασμένο από τη δημοτική μας ποίηση.

Ο ΓΡΥΠΑΡΗΣ

Ο ποιητής Γρυπάρης έχει συνδέσει τ' όνομά του με μια γενικότερη προσπάθεια για τον πολιτισμό και την ανανέωση της δημοτικής γλώσσας. Είναι ένας δεξιοτέχνης. Λατρεύει τις σπάνιες λέξεις και τονώνει μ' αυτές την εμφατικότητα των ποιημάτων του. Με το έργο του, τη μοναδική του ποιητική συλλογή "Σκαραβαίοι και Τερακότες" έδωσε μια σειρά υποδειγματικά σε μορφή και λεκτικό πλούτο ποιήματα. Σονέτα με στίχους δεκαπεντασύλλαβους, μουσικούς και ευλύγιστους. Σονέτα στην ποιότητα κλασικά και στη ζωντάνια και την έκφραση δημοτικότατα.

Από πολύ νωρίς όμως αφήνει την ποίηση και αφιερώνει μεγάλο μέρος της πνευματικής του δραστηριότητας στις μεταφράσεις των τραγικών μας Αισχύλου και Σοφοκλή, μεταφράσεις που είναι αληθινές δημιουργίες.

Θα πρέπει εδώ να μιλήσουμε και για το ήθος του ποιητή, που καλύτερα από κάθε άλλο, το εκφράζουν τούτα τα λόγια του ίδιου.

"Η εποχή η δική μας, με τις μιζέριες της, με την όλη καχεξία που την χαρακτήριζε, μας είχε τόσο απογοητεύσει, ώστε να μην έχουμε ενδιαφέροντα ούτε πολιτικά, ούτε κοινωνικά, αλλά ευρίσκωμεν διέξοδον και λύτρωσιν εις μίαν τέχνην όσον η φόρμα κυρίως ενδιέφερε. Εκάμαμεν τέχνην δια την τέχνην".

Μην νομισθεί όμως εξ αιτίας της ομολογίας αυτής πως δεν υπάρχουν στο έργο του και στιγμές ψυχικής υγείας και ανάτασης.

Να ένα τέτοιο δείγμα:

Φωτιά σβησμένη ξέναψε
παρ' έν' αγέρα
και κάμε πάλι γύρω σου
τη νύχτα μέρα
κάψε ξερά, καν και χλωρά
κι άνοιξε δρόμο
και διώξε εμπρός της σκοτεινιάς
το μαύρο δρόμο,
που φούντωσε μες σε λογγά
και σε ρουμάνια

και στύλωσε τη δόξα σου
με περηφάνια

Απαγγέλλονται τρία ποιήματά του…
1. Σαν παραμύθι
Άμεση επίδραση του δημοτικού τραγουδιού που μεταπλάθει ο ποιητής, ο στίχος του είναι στέρεος, δυνατός, πλατύς και κυλάει με λεβεντιά και περηφάνια. Η τεχνική του άρτια.
2. Ο Πραματευτής
Είναι ένα ποίημα που με την τέλεια μορφή του, την ζωντανή του έκφραση, με λέξεις προσεκτικά διαλεγμένες και σπάνιες και τη μουσικότητα του στίχου του, υποβάλλει.
Για την ελληνική ύπαιθρο οι πραματευτάδες του καιρού εκείνου ήτανε οι εκλεκτοί της αγάπης που καμιά φορά παρ' όλη τη σιγουριά τους σ' αυτήν, νικιούνται και χάνουν τα συλλοϊκά τους.
3. Ο όρθρος των ψυχών
Είναι ένας μακάβριος ζωγραφικός πίνακας που προκαλεί τη φρίκη και την απέχθεια προς το χαλασμό του πολέμου.

ΠΟΡΦΥΡΑΣ

Από την πρώτη του ποιητική εμφάνιση που έγινε στα 1920 διατήρησε το ίδιο ποιητικό κλίμα του μυστικισμού, του εξωτερικού συμβολισμού, ένα κλίμα δίχως ιδιαίτερη ανησυχία και που ολόκληρη τη λυρική του ποιότητα την εξαρτούσε από τη στιχουργική μουσικότητα.

Ο Πορφύρας ανήκει στη γενιά των Γρυπάρη – Χατζόπουλου – Μαλακάση και είναι από τους τέσσερεις ο πιο σιγαλόφωνος, που απέχει από κάθε ρητορικό και υψηλό τόνο.

Αναμείχθηκε σε μαχητικούς συλλόγους του καιρού του – τον εκπαιδευτικό όμιλο – όπου σημειωνόταν η πιο ζωηρή εκδήλωση της ανήσυχης γλωσσικής εποχής και κατόπιν, εντελώς ξαφνικά κλείστηκε στον εαυτό του και επιδόθηκε αποκλειστικά στην ποίηση, χωρίς να ενδιαφερθεί για καμιά άλλη λογοτεχνική ή πνευματική εκδήλωση.

Ο ορίζοντάς του δεν είναι βέβαια πλατύς, το τραγούδι του είναι κάπως μονότροπο. Η λίρα του είναι μονόχορδη. Ένας πεσιμισμός γιομάτος εγκαρτέρηση. Όμως ο πεσιμισμός του δεν είναι μίσος προς τη ζωή. Είναι μια διαμαρτυρία για την ματαιότητα και την προσωρινότητα τόσων ωραίων πραγμάτων του κόσμου.
Απαγγέλλονται πέντε ποιήματά του….
1. Δέηση για την ψυχή του Παπαδιαμάντη
Η αγάπη του στον Παπαδιαμάντη και το έργο του, του εμπνέει μια εικόνα της απλής και ήρεμης νησιώτικης ζωής πολύ συγκινητικά και παραστατικά.

Ένα σταυραδέρφι του ποιητή κι ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης "ο φτωχός άγιος" των Ελληνικών γραμμάτων. Μια ζωή ήσυχη και καρτερική πλάι στους απλούς ανθρώπους του λαού και χωρίς θόρυβο, έκαναν κι οι δυο τους. Ευγενικές ψυχές. Ψυχές ασκητικές.

Σαν να μιλάει εδώ ο Πορφύρα, σαν να δέεται και για τη δική του ψυχή. Οι αναλογίες μόνο είναι διαφορετικές κι ο χώρος. Σκιάθος και Πειραιάς.

2. Βράδυ σ' ένα χωριό

Σαν τις όμορφες χωριάτικες εικόνες με τους απλούς ανθρώπους, τα τραγούδια και τις κοπέλες, έτσι θέλει ο ποιητής, οι θαμπές του θύμησες στο βάθος να περνούνε. Είναι ένα ποίημα όλο νοσταλγία για την ομορφιά του χωριού.

3. Πιέ στου γιαλού τη σκοτεινή Ταβέρνα

Σε μιαν άκρη, εκεί στην Ταβέρνα, μαζί με τους απλούς, τους βασανισμένους ανθρώπους του λιμανιού, απαγκιάζει ο ποιητής.

Είναι ο ακριβός της παρέας. Τον ακούνε με προσοχή και τον πιστεύουν. Βέβαια, όπως μαρτυράει και το ίδιο του το ποίημα, δεν τραγούδησε, δεν μπόρεσε να τραγουδήσει τον πόνο τους και τους καημούς τους. Αυτό όμως το πλησίασμα του Ποιητή που ακτινοβολεί αγάπη γι' αυτούς, τους δίνει κουράγιο κι ο ίδιος ανακουφίζεται.

4. Τότε που σ' είδα νάρχεσαι

Όλα παίρνουν νόημα. Όλα γίνονται χαρωπά και όμορφα με τον ερχομό της αγάπης.

5. Το ταξίδι

Μια αισιόδοξη, χαρούμενη νότα στην ποίηση του Πορφύρα. Στο φανταστικό ταξίδι για της χαράς το νησί η φύση πλημμυρίζει φως και υγεία.

ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

Κανείς δεν αξίζει όσο ο Μαλακάσης τον τίτλο του τραγουδιστή. Τα τραγούδια του μ' όλη τη μελαγχολία που βρίσκεται διάχυτη σ' όλη του την ποίηση, καμωμένα τις περισσότερες φορές από ανάμνηση, αναπόληση και νοσταλγία μένουν γιομάτα υγεία και ζωή. Έχουν τοπικό χρώμα, ατμόσφαιρα επαρχιακή, είναι ηθογραφίες αυθεντικές.

Θα απαγγελθούν λίγα από τα ποιήματά του που θεωρούνται και τα πιο καλά.

Απαγγέλλονται….

1. Το μεσολογγίτικο

Μέσα σ' έναν καθάριο Ελληνικό αέρα δίνει την κόρη του λαού – πρώτη αγάπη του ποιητή – γιομάτη ομορφιά, ευγένεια και σύνεση, άτυχη στη ζωή και στον έρωτα που έμεινε στο πατρικό ρημάδι, στα μαύρα και στα σκοτεινά σαν την κεραυνωμένη ελιά. Στην πίκρα αυτής της θλιμμένης

Παναγίας δίνει ο ποιητής – χωρίς ίσως να το καλοσκεφτεί κι ο ίδιος μια πτυχή απ' τον καημό και την πικρή ζωή του λαού.

2. Το λένε τ' αηδονάκια

Μ' έναν τόνο χαρωπό και λεβέντικό, γιομάτο υγεία και δροσιά εκφράζεται η λατρεία του ποιητή στην Ελληνική φύση, στην ειδυλλιακή ζωή του βουνού απ' τη γραφικής της όψη όπως τη βλέπει και στο λαϊκό χαροκόπι.

3. Ο Τάκης Πλούμας

Μ' όλη του τη φαντασία, τη δύναμη και την τέχνη του, μας ζωγραφίζει ο Μαλακάσης το πορτραίτο του ήρωά του με μια κλασσική τελειότητα στη μορφή. Καβαλάρης με τη λεβέντικη Ελληνική στολή και την αρματωσιά των γενναίων – κειμήλια από την επανάσταση, πρώτος στην ομορφιά και την ορμή φαντάζει όλος ο λαός, είναι το ίνδαλμα του ποιητή, ένα πρότυπο ζωής.

4. Ο Μπαταριάς

Εδώ ο ποιητής είναι πέρα ως πέρα θρεμμένος από τη λαϊκή Μούσα και τη λαϊκή ψυχή. Μέσα σ' ένα τοπίο όλο φως και μαγεία άναφτε κάθε Σαββατόβραδο το γλεντοκόπι της παρέας, όπως ο λαϊκός τεχνίτης του τραγουδιού και του δοξαριού, ο Μπαταριάς, σκαλί – σκαλί ως την κορφή της τέχνης του και αποθεώνεται.

Είναι ένας γνήσιος Ελληνικός πίνακας σπάνιας τέχνης, όλο υγεία, λεβεντιά και μεράκι.

5. Γυρίσματα και χαμοί

Με μια σειρά από εικόνες της πατρίδας του, της αξέχαστης θύμησης, του Μεσολογγιού, προβάλλει η νοσταλγία του ποιητή. Και εύχεται να αξιωθεί το γυρισμό για να πεθάνει ανάμεσα στους συντρόφους του της παιδικής του ηλικίας, στ' άνθια της λιμνοθάλασσας την ώρα που θ' αντιφεγγούν μακριά τα πυροφάνια.

6. Το κοχύλι

Ένα ξεχωριστό στην ποίηση του Μαλακάση ποίημα. Μες στο κοχύλι κλείνει ο ποιητής και το θόρυβο του Ωκεανού που προσπαθεί να γνωρίσει.

Αγαπητοί φίλοι,

Δεν είμαι σήμερα παρών, αλλά είμαι πάντα στη διάθεσή σας. Μακάρι η πρώτη αυτή συγκέντρωση, να είναι απαρχή μιας καλύτερης πραγματικότητας σ' όλους τους τομείς της Τέχνης. Αρκεί να πιστέψουμε ότι έχουμε τη δύναμη και θέλουμε να δουλέψουμε για κάτι καλύτερο. Καθήκον μας, τώρα πια, είναι να κινηθούμε γρήγορα, ουσιαστικά, συντονισμένα. Κι όχι μόνο με τον ενθουσιασμό αλλά και με το να ξέρουμε συγκεκριμένα τι θέλουμε… Κι όχι μόνο για την Τέχνη που θα ολοκληρώσουμε στην αναμενόμενη τέλεια Δημοκρατία, αλλά κα τώρα, κάτω απ' τις αντίξοες συνθήκες επιβάλλεται να ετοιμαζόμαστε, να ενημερωνόμαστε, να δημιουργούμε…
Σε χειρότερες συνθήκες – στους αιώνες – φτιάχτηκαν σπουδαιότερα πράγματα… μην το ξεχνάμε…

Καλή αντάμωση στην επόμενη συγκέντρωση

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΛΗΝΑΙΟΣ

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Επιτροπή πρωτοβουλίας εκ των Συλλόγων

α) "ΘΕΣΠΙΣ" ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ ΔΡΑΜΑΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΩΝ.

β) ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΦΙΛΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

γ) "ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑ" ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΔΕΣΜΟΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ ΚΑΙ ΝΕΟΛΑΙΑΣ

και η ομάδα της νέας πνευματικής γενιάς, συναισθανόμενες το χρέος των ευθυνών που επωμίζονται ως εκ της θέσεώς των, καλούν την ΔΕΥΤΕΡΑ 1 ΙΟΥΛΙΟΥ και ώρα 8.30 μ.μ. εις το θέατρο ΠΟΡΕΙΑ συγκέντρωση των νέων ανθρώπων του πνεύματος και της τέχνης, με σκοπό να συζητήσουν και να λάβουν αποφάσεις για το συντονισμό της δράσεως όλων των νέων πνευματικών δυνάμεων του τόπου και την χάραξη ενός κοινού προγράμματος αναπτύξεως της Ελληνικής τέχνης και διανοήσεως. Ακόμη να συζητήσει γύρω από τη θέση και τα καθήκοντα των νέων καλλιτεχνών – διανοουμένων και να βρεθούν τρόποι για τη δημιουργία ενός υγειούς εκπολιτιστικού κινήματος της Ελληνικής νεολαίας, με αντικειμενικό σκοπό την αισθητική και πνευματική ανάπτυξη του Ελληνικού λαού.

Οι νέοι πνευματικοί άνθρωποι που βλέπουν και διαπιστώνουν καθημερινά ότι κάτω από τις σημερινές συνθήκες εμποδίζεται η ελεύθερη ανάπτυξη της πνευματικής και καλλιτεχνικής δημιουργίας, καλούν κάθε ελεύθερη συνείδηση να συμβάλει, ώστε η Τέχνη και το πνεύμα να αποκτήσουν και στον τόπο μας την ουσιαστική τους ουμανιστική σημασία για να μπορούν να εκπληρώνουν έτσι τον προορισμό τους.

Η Δημοκρατία πρέπει να είναι ο ήλιος που θα φωτίζει σωστά και ελεύθερα κάθε έκφραση και εκδήλωση του πνεύματος. Όταν η Δημοκρατία δεν λειτουργεί, η Τέχνη και το Πνεύμα περνούν τις πιο τυρρανικές στιγμές τους.

Οι νέοι πνευματικοί άνθρωποι, με την πίστη και τον ενθουσιασμό που τους χαρακτηρίζουν, καλούν κάθε νέο καλλιτέχνη – διανοούμενο να δώσει με την παρουσία του το παρόν στη συγκέντρωση της Δευτέρας.

ΣΧΕΔΙΟ

Οι σπουδαστές των δραματικών σχολών γνωρίζοντας όσο κανείς την κατάσταση της Θεατρικής παιδείας στη χώρα μας και ύστερα από κοπιώδεις και συνεχείς συζητήσεις κατέληξαν εις τα εξής συμπεράσματα:

1. Ακαδημία: Οπωσδήποτε μια ακαδημία στην ιδανική της μορφή και λειτουργούσα με τρόπο που να περικλείει όλες τις τάσεις και όλα τα θεατρικά ρεύματα, να εξασφαλίζει την καλύτερη επιλογή των καθηγητών και τη δίκαιη εισαγωγή των σπουδαστών και που για κανένα λόγο δεν θα γίνει μια χοάνη που θα ισοπεδώσει όλους τους εκφραστικούς τρόπους, είναι αποδεκτή από τη μεγάλη πλειοψηφία των σπουδαστών δραματικών σχολών και πάντα θα αγωνίζεται για την καθιέρωση της, φυσικά πάντοτε με την προϋπόθεση ότι δεν θα είναι ο μόνος τρόπος που θα φτάνει κανείς στο Θέατρο.

2. "Κολοβή" Ακαδημία: το προτεινόμενο σχέδιο του ΣΕΗ (2ετής φοίτηση στις σχολές, 1 χρόνος Ακαδημία και 3 χρόνια δόκιμος ηθοποιός) δεν είναι το ενδεδειγμένο, γιατί έχει σοβαρές ελλείψεις, δεν είναι όσο θα έπρεπε προσεγμένο και κυρίως διέπεται από πνεύμα στενό συνδικαλιστικό (να περιοριστεί η εισδοχή στο επάγγελμα νέων για την αντιμετώπιση της ανεργίας, χωρίς να ληφθούν άλλα μέτρα, όπως ίδρυση επαρχιακών θεάτρων κ.λπ.) και οι συνέπειες ενός τέτοιου σχεδίου θα δημιουργούσε αληθινό κομφούζιο γιατί:

α) Αποκλείεται οι σοβαρές σχολές να συνεχίσουν την λειτουργία τους (ήθη παράγοντες του Θεάτρου και σχολών Κουν, Σιδέρης, Μουσούρης, Ροντήρης κ.λπ. δήλωσαν ότι θα παραιτηθούν) σαν φροντιστήριο και θα μείνουν μόνο οι σχολές να λειτουργούν πλημμελώς.

β) Θα έρθει πλήρης ισοπέδωση των εκφραστικών τρόπων των νέων ηθοποιών.

γ) Η μονοετής λειτουργία της Ακαδημίας δεν εξασφαλίζει καμία εγγύηση καλύτερης θεατρικής παιδείας.

δ) Η ασάφεια που καλύπτει τον τρόπο λειτουργίας (άγνωστο ποιοι θα διδάσκουν, ποιοι θα διευθύνουν, ποιοι θα μπαίνουν) αποκαλύπτει προχειρότητα και έλλειψη ανησυχίας για την θεατρική παιδεία.

ε) Το σωματείο ουδέποτε είπε ότι φροντίζει για την καλυτέρευση της θεατρικής παιδείας. Όπως φαίνεται από τις δηλώσεις του ενδιαφέρεται για μια ασφαλιστική δικλείδα.

στ) Η θεατρική παιδεία δεν είναι δυνατόν να συγχέεται με την ανεργία και είναι απαράδεκτο να αντιμετωπίζεται η ανεργία με τη διάλυση (γιατί διάλυση θα φέρει, αν όντως πραγματοποιηθεί) των Σχολών και

ζ) Και για άλλους ποικίλους λόγους που αν κανείς έχει υπομονή θα βγει τόσος που θα χρειαστεί να γραφτούν πολλές σελίδες.

3. Θεατρική Παιδεία – Ανεργία

Νομίζουμε ότι ο καλύτερος τρόπος είναι:
α) Να ρυθμιστεί ενιαίο πρόγραμμα (ώρα ύλης).
β) Η ίδρυση Σχολής να γίνεται από άνθρωπο δεκαετούς ευδοκίμου υπηρεσίας εις το θέατρο.
γ) Να γίνεται αυστηρότατος έλεγχος από το Υπουργείο, ΣΕΗ, ΘΕΣΠΙΣ.
δ) Να μπουν στο 12,8% της δαπάνης του προϋπολογισμού για την παιδεία.
ε) να διευρυνθεί η επιτροπή αδείας (θεατρικοί κριτικοί, ηθοποιοί, θιασάρχες, σκηνοθέτες).
στ) Δικαίωμα να παίζουν στο Θέατρο οι μαθητές των δραματικών σχολών με το βασικό μισθό του ηθοποιού μέχρι 4 χρόνια από την εγγραφή τους στη σχολή.
ζ) Για να πάρουν πτυχίο, πρέπει απαραιτήτως να φέρουν απολυτήριο γυμνασίου.

Η ανεργία αντιμετωπίζεται:
Α) ίδρυση επαρχιακών θεάτρων.
Β) ικανοί μόνο στο επάγγελμα (ύστερα από τον έλεγχο)
Γ) Αποσυμφόρηση του επαγγέλματος.

Ο ΚΩΜΙΚΟΣ

Ο Γιάννης, ο κωμικός, έβαλε τα χέρια στις τσέπες του φαρδιού παντελονιού του, γύρισε προς το παράθυρο και κάρφωσε ένα οκνηρό βλέμμα στο τζάμι του απέναντι σπιτιού. Πέρασαν έτσι πέντε λεπτά σε σιωπή. Η Μαρία, η ενζενί του Θιάσου, που βρισκόταν εκεί από πολλή ώρα, του φώναξε:

Μαρία: Γιατί δεν λέτε τίποτα, Γιάννη; Μια κι ήρθατε και μ' εμποδίζετε να μάθω το ρόλο μου, μιλάτε τουλάχιστο. Πραγματικά είστε ανυπόφορος.

Γιάννης: Χε! Λογαριάζω κάτι να σας πω, αλλά θα στεναχωρηθείτε… όταν σας μιλάει κανείς σταράτα χωρίς σαχλαμάρες, σαν ένας απλός χωριάτης, αρχίζετε αμέσως την κριτική, τον κοροϊδεύετε. Όχι, καλύτερα να μην σας πω τίποτα! Προτιμώ να καταπιώ τη γλώσσα μου…

Μαρία: (σιγά) «τι να λογαριάζει να μου πει; Είναι ταραγμένος, με κοιτάζει μ' έναν αστείο τρόπο. Δεν αποκλείεται να μου κάνει ερωτική εξομολόγηση, χε, δεν έχω τύχη μ' αυτούς τους φαντασμένους! Χτες μου 'κανε εξομολόγηση το πρώτο βιολί και σήμερα ο μαέστρος την ώρα της πρόβας μού 'στελνε τους στεναγμούς του.»

(Ο Γιάννης έφυγε από το παράθυρο και πλησίασε τη Μαρία.)

Γιάννης: Να… θα 'θελα να στο πω αλλά φοβούμαι… θα στεναχωρηθείτε… αν σας το πω απλά στη γλώσσα μας, αμέσως θα βάλετε τις φωνές. Αγροίκε, χωριάτη να μη μιλήσω…

Μαρία: (σιγά) «αν πράγματι μου κάνει εξομολόγηση, τι να του απαντήσω; Είναι ωραίος τύπος, καλός, έχει ταλέντο αλλά δεν μ' αρέσει… είναι τόσο άσχημος που μπορεί κανείς να φοβηθεί… περπατάει κορδωμένος, το μούτρο του είναι σαν του λύκου… η φωνή του βραχνή κι έχει και κάτι τρόπους!... όχι ποτέ!»

(ο κωμικός έκανε μερικά βήματα μέσα στο δωμάτιο, χωρίς να λέει λέξη, κάθισε βαρύς σε μια πολυθρόνα και πήρε την εφημερίδα που ήταν πάνω στο τραπέζι. Τα μάτια του την κοίταζαν σαν να ζητούσε κάτι, έπειτα καρφώθηκαν πάνω σ' ένα γράμμα κι έγιναν ονειροπόλα.) «Θεέ μου… αν υπήρχαν τουλάχιστον μύγες! ρουθούνισε, θα ήταν πιο χαρούμενα.»

Μαρία: «τα μάτια του, όμως, δεν είναι κουτά, αλλά εκείνο που είναι καλύτερο σ' αυτόν είναι ο χαρακτήρας του. Και σ' ένα άνθρωπο η ομορφιά αξίζει λιγότερο από την ψυχή, από το πνεύμα… Να τον παντρευτώ, εν ανάγκη, να ζήσω απλά μαζί του… Α, όχι ποτέ, ποτέ! Μα τι ματιά μου 'ριξε προ ολίγου! Μ' άναψε! Τι τον κάνει τόσο δειλό; Δεν καταλαβαίνω!»

(ο κωμικός έβγαλε έναν βαθύ αναστεναγμό και έξυσε το λαιμό του. Ήταν φανερό πως του στοίχιζε να μην μιλάει. Είχε γίνει κόκκινος σαν παπαρούνα, δάγκωνε τα χείλη του. Το πρόσωπό του εξέφραζε πόνο.)

Μαρία: «ίσως να μπορούσε κανείς να ζήσει μαζί του έστω απλά, έλεγε η Μαρία συνεχίζοντας τη ροή των σκέψεών της. Έχει αρκετά προσόντα… στο κάτω – κάτω της γραφής καλύτερα να ζήσει κανείς μ' αυτόν παρά με κείνους τους κουρελοαξιωματικούς. Ναι, ναι, θα του πω, πως δέχομαι! Γιατί να τον πληγώσω τον δύστυχο με μια άρνηση;»

Γιάννης: «όχι, δεν μπορώ, αναστέναξε ο κωμικός και σηκώθηκε πετώντας την εφημερίδα.»

Γιάννης: Αχ, τι καταραμένο! Είναι πιο δυνατό από μένα! Χτυπήστε με, βλαστημείστε με, θα σας το πω, Μαρία!

Μαρία: Μιλήστε, μιλήστε, λοιπόν. Αρκετή ώρα εκάνατε τον τρελό.

Γιάννης: Πολυαγαπημένη δεσποινίς! Σας παρακαλώ να έχετε αρκετή γενναιοφροσύνη για να με συγχωρέσετε… Σας φιλώ γονατιστός τα χέρια. (δάκρυα χοντρά σαν μπιζέλια ανάβλυσαν από τα μάτια του.»

Μαρία: Ελάτε, μιλήστε. Είστε απαίσιος! Τι συμβαίνει;

Γιάννης: Μήπως έχετε, αγαπητή δεσποινίς… στην τσάντα σας κανένα μπουκαλάκι με κονιάκ; Καίγεται η ψυχή μου! Ήπια τόσο πολύ χθες, που μου άφησε μέσα στο στόμα μου τόσο οξείδιο, διοξείδιο, σουπεροξείδιο που ένας χημικός θa 'χανε τα λατινικά του. Δεν με πιστεύετε; Νιώθω ναυτία! Αυτή δεν είναι ζωή!

(Η Μαρία κοκκίνισε, σούφρωσε τα φρύδια, αλλά συγκρατήθηκε και του πρόσφερε ολόκληρο το μπουκαλάκι με το κονιάκ. Ο κωμικός ήπιε, συνήλθε και άρχισε να διηγείται ωραίες ιστορίες.)

ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ ΓΑΛΑΤΕΙΑ

Μεγάλη αγάπη της Καζαντζάκη στάθηκε το θέατρο. Έγραψε είκοσι θεατρικά έργα, τα οποία συγκεντρώθηκαν σ' έναν τόμο με τίτλο "Αυλαία". Απ' αυτά γνωστά είναι τα : "Πληγωμένα πουλιά", "Εθνική Αντίσταση", "Εγερτήριο", "Ενώ το πλοίο ταξιδεύει", "Μέσα στη θύελλα", "Ο άρχοντας Μαυριανός και η αδελφή του", "Το γαλάζιο πουλί", "Ο θείος από την Βομβάη", "Η νύχτα του Αϊ - Γιάννη", " Όμορφος ηθικός κόσμος", "Μέσα στη θύελλα", "Τα λουστράκια" κ.α.

Η ΝΥΧΤΑ

ΠΡΟΣΩΠΑ:

Η ΜΑΡΙΩ	η χανιατζήνα
Ο ΑΚΡΙΤΑΣ Ο ΓΕΡΑΚΑΣ Ο ΑΧΙΛΛΕΑΣ Ο ΜΗΝΑΣ	αντάρτες
Ο ΠΕΤΡΟΣ Ο ΓΙΑΝΝΗΣ Ο ΘΩΜΑΣ	προδότες στους Γερμανούς

ΜΑΡΙΩ: Έτσι που λέτε… Σήμερα το πρωί μπήκα στη χώρα με το γερμανικό καμιόνι. Από βραδύς εψές είπα στο Φριτς, να τ' ακούσουν κι άλλοι, πως θα κλείσω το μαγαζί μια – δυο μέρες για να μπω στη χώρα να ψωνίσω ότι μου χρειάζεται και μου 'πε πως θα περνούσε να με πάρει. Έτσι, όλοι με ξέρουν να λείπω. Βρήκα το Μηνά και τον ειδοποίησα πως τα όπλα είναι στη σπηλιά και να 'ρθει απόψε κι ύστερα έστειλα και για σας. Θα πάτε μαζί του απάνω;

ΑΚΡΙΤΑΣ: Δουλεύουμε στο αεροδρόμιο εμείς. Αν καταφέρουμε να τους κάψουμε τις μπενζίνες, χαρά σε μας.

ΑΧΙΛΛΕΑΣ: Μοναχή περίμενες το υποβρύχιο, Μαριώ;

ΜΑΡΙΩ: Ολομόναχη. Τρεις βραδιές ξενύχτισα στη σπηλιά με το κλεφτοφάναρο. Κουκουβιασμένη στο βράχο περίμενα, πασκίζοντας να ξεδιακρίνω κάποιο σημάδι, κάποιο χτύπο μηχανής. Τίποτα. Μόνο ο βόγγος της θάλασσας που δεν έλεγε κι αυτή να καταλαγιάσει. Σαν έβανε αρχή να ποδιαφωτά, γύριζα, μα που ύπνος. Εψές επιτέλους, έδωσε ο Θεός κι ήρθανε τα όπλα… Μα τι κάθεστε, κοπιάστε, φτωχικό είναι το δείπνο, μα να με συμπαθήσετε. Αν ήμουνα εδώ, θα σας είχα ετοιμασμένο κανένα ζεστό φαϊ…

(Τους κερνά, σηκώνουν τα ποτήρια)

ΚΑΙ ΟΙ ΤΡΕΙΣ: Καλή λευτεριά! (Πίνουν)

ΜΑΡΙΩ: Αμήν.

ΑΧΙΛΛΕΑΣ: (Ενώ τρώνε και οι τρεις με τη Μαριώ κοντά χωρίς να τρώει) Μεγαλείο η δουλειά που 'καμε ο Μηνάς να κλέψει το καμιόνι. Πώς τα κατάφερε και γλύτωσε, απορώ.

ΜΑΡΙΩ: Και που αλωνίζει τον τόπο ντυμένος γερμανός λίγο το 'χεις; Έτσι είναι… Όταν αψηφάς τη ζωή σου και δεν τη λογαριάζεις, όλα τα καταφέρνεις.

ΓΕΡΑΚΑΣ: Δεν είναι μόνο αυτό. Ο Μηνάς αγαπά τον κίνδυνο. Γιατί πολλές φορές καταπιάνεται και με πράματα, που αν το συλλογιστείς, δε χρειάζονται. Λόγου χάρη, τι χρειάζονταν να οργανώσει την αρπαγή του Κράιπε, του στρατηγού…

ΑΚΡΙΤΑΣ: Δεν είμαι σύμφωνος. Τέτοιες πράξεις σαν αυτή αντρειεύουνε το φρόνημα του λαού. Η ψυχή είναι σαν τη φωτιά, χρειάζεται να τη συμπαίνεις ακατάπαυστα, να της ρίχνεις προσανάμματα. Μια να την αφήσεις, 'ποσβήνει. Και μας του λαού μας η ψυχή πρέπει να 'ναι σα μια θεόρατη φωτιά, να λαμπαδιάζει στα σκοτάδια που μας ζώνουνε. Ύστερα μουδιάζει, λέω, κι ο καταχτητής… Λίγο το 'χεις ν' αρπάξουνε οι αντάρτες έναν στρατηγό μέσα από το αυτοκίνητο, να πισταγγωνίσουνε όλη του την ακολουθία, κι ύστερις να κάτσει ο Μηνάς με τη στολή ενός απ' όλους στο βολάν και μ' αναμμένα τα φώτα να περάσει μπρος απ' όλες τις φρουρές; Κι αυτό να βαστάξει ώρες ως να φτάσουνε στον καθορισμένο τόπο που τον πηγαίνανε;

ΜΑΡΙΩ: Χριστέ μου, σαν εμάθαμε πως αν σε τρεις μέρες δεν τον βρίσκανε οι Γερμανοί, θα καίγανε τα χωριά της περιφέρειας και θα τουφεκίζανε τους άντρες από 18 χρονώ ως 50… Μόνο σα βρήκανε το αυτοκίνητο στο ακρογιάλι με το γράμμα του Κράιπε να λέει πως αυτομολά στους παρτιζάνους γιατί θα νικήσουν οι σύμμαχοι, τότε μόνο γαλήνεψε ο νους μας.

ΓΕΡΑΚΑΣ: Αν δεν το 'γραφε όμως το γράμμα; Αν έκανε ό,τι κάνει σ' όλη την Ελλάδα ο λαός; Αν δεν εκιότευε κι αυτός;

ΑΧΙΛΛΕΑΣ: Αυτό θα πει αγώνας, φίλε μου. Όλα για όλα.

ΜΑΡΙΩ: (Τους κερνά) Όλα για όλα… Σαν τη λογιάσεις μια δουλειά, όρτσα και μη φοβάσαι… Αμόλα την τη νιότη σου και μην τήνε λυπάσαι. (Το απαγγέλει μ' όρθιο το κεφάλι συνεπαρμένη από του στίχου τον παλληκαρήσιο αέρα και με μπρίο).

ΓΕΡΑΚΑΣ: Άκουσε, Μαριώ. Τα πράματα αγριεύουνε όσο πάει. Λέω ν' ανεβείς στο βουνό. Εδώ στο χάνι δεν έχεις καμιά ασφάλεια. Μια παραμικρή υποψία να βάλουνε, είσαι χαμένη. Εδώ μέσα

πηγαινοέρχονται κάθε λογής ανθρώποι. Πολλοί απ' αυτούς θα 'ναι προδότες.

ΜΑΡΙΩ: Να κάνω τι στο βουνό; Λες να χρειάζομαι απάνω όσο χρειάζομαι εδώ;

ΑΚΡΙΤΑΣ: Κι εγώ το βρίσκω σωστό να φύγεις. Κάποια στιγμή θα μυριστούνε πώς κάτι γίνεται. Ένας να σε παρακολουθήσει σαν πηγαίνεις στη χώρα εντός, θα μπει στο νόημα… Έπειτα, είσαι ανακατεμένη παντού, μωρέ κορίτσι μου. Τις προάλλες έκρυβες αυτούς που φύγανε από τ' αυτοκίνητο καθώς τους πηγαίνανε για εκτέλεση. Προχτές ήρθες απ' όξω φορτωμένη προκηρύξεις και παράνομες φυλλάδες.

ΜΑΡΙΩ: Κάθε που κρατώ απάνω μου τέτοια χαρτιά, έρχομαι στο χάνι με το καμιόνι του Φριτς. Του λέω να με περιμένει όξω από τη χώρα κι έτσι φτάνω με πάσα ασφάλεια.

ΑΧΙΛΛΕΑΣ: Είναι πάντα ερωτοχτυπημένος;

ΜΑΡΙΩ: Ακούς, λέει… Είναι κι αυτό ένας τρόπος να 'χω κάποια σιγουριά. Αυτή, σου λέει τα 'χει με Γερμανό… Άσε τους να το πιστεύουνε. Καλό κάνει, κακό δεν κάνει.

ΑΚΡΙΤΑΣ: Και πώς θα πάρουμε είδηση πώς ήρθε ο Μηνάς;

ΜΑΡΙΩ: Εμείς θα πάμε να τον περιμένουμε. Λέω μάλιστα να ξεκινήσουμε. Μόλις φτάσει, να φορτώσουμε και να σύρετε στο καλό.

ΓΕΡΑΚΑΣ: Ίντα μας παραγγέλνεις να πούμε στ' αδέρφια σου;

ΜΑΡΙΩ: Πως είμαι καλά και να μην έχουν καμιά έγνοια. Γιατί θαρρώ πως φοβούνται μη μου συμβεί κακό. Όλο να 'χω το νου μου μού μηνούνε. Σάμπως αυτά τα καημένα δεν κινδυνεύουνε; (Σηκώνονται). Μια στιγμή να βάλω το μουσαμά μου και τις αρβύλες μου. Έρχομαι σ' ένα λεπτό. (Ενώ το λέει, ακούγονται χτύποι στην πόρτα. Και οι τέσσερεις άντρες στέκονται με τα πιστόλια).

ΑΚΡΙΤΑΣ: (Σιγά). Ποιός να 'ναι; Μήπως είναι ο Μηνάς;

ΜΑΡΙΩ: (Με το δάχτυλο στο στόμα). Σσσς!.

ΓΕΡΑΚΑΣ: Να φύγουμε απ' την πίσω πόρτα.

ΜΑΡΙΩ: Κι αν μας έχουνε ζωσμένους; Ακλουθάτε με…
(Καθώς βγαίνουν απ' την αριστερή πόρτα, ξαναχτυπούν δυνατότερα. Η Μαριώ βγαίνει μαζί τους, ύστερα ξαναγυρίζει. Με τα χτυπήματα ακούγεται μια φωνή)

ΦΩΝΗ: Άνοιξε, να δεις ποιος είναι, άνοιξε γρήγορα… (χτύποι)

ΜΑΡΙΩ: Υπομονή… Ν' ανάψω το λύχνο και να ντυθώ… Μην είσαστε τόσο βιαστικοί. (Συγχρόνως παίρνει τα ποτήρια και τα πιάτα από το τραπέζι, τακτοποιεί τις καρέκλες. Έπειτα πάει κι ανοίγει. Μπαίνουν τρεις ταγματασφαλίτες παπιά από τη βροχή)

ΜΑΡΙΩ: Καλώς τους.

ΘΩΜΑΣ: Αν δεν μας άνοιγες, διαολοθήλυκο, θα σπάζαμε την πόρτα.

ΜΑΡΙΩ: Το ξέρω, λεβέντες μου, το ξέρω, γι' αυτό και σας άνοιξα, αλλιώς δε θα το κουνούσα 'πό το κρεβάτι μου.

ΠΕΤΡΟΣ: Και θα μας άφηνες, μωρή σκύλα, να πνιγούμε; Χαρά στην καρδιά σου. (ενώ τα λένε αυτά τινάζονται και με τα μαντίλια τους σκουπίζονται)

ΓΙΑΝΝΗΣ: Φριτς σε λένε; Δε σε λένε Φριτς.

ΜΑΡΙΩ: Έλα ντε, πες του τα. Και λοιπόν, πώς από δω; Για λαγούς χωρίς άλλο, ε;

ΠΕΤΡΟΣ: Άσ' τα να πάνε στο διάολο.

ΘΩΜΑΣ: Δε μου λες, έχεις τίποτα να φάμε;

ΜΑΡΙΩ: Κάτι θα βρεθεί, κάτσετε. (Τους ετοιμάζει το τραπέζι κοντά στο τεζάχι. Οι ταγματασφαλίτες κάθονται)

ΓΙΑΝΝΗΣ: Και γιατί δε θ' άνοιγες, να 'χουμε το καλό ρώτημα;

ΜΑΡΙΩ: Έλειπα στη χώρα κι είμαι ψόφια στην κούραση. Θάρρεψα πως ήτανε τίποτα πελάτες… Μα σαν άκουσα τη γλυκιά σας τη φωνή και κατάλαβα πως ήτανε η εξουσία, τι να κάμω… (Ναζιάρικα)

ΠΕΤΡΟΣ: Δε μου λες, δε φάνηκαν από δω κάτι παράξενοι στρατοκόποι, με ταγάρια στον ώμο;

ΜΑΡΙΩ: (Κάνει την ανήξερη) Πού να ξέρω. Μόλις έφτασα έκλεισα, μαντάλωσα κι έπεσα να κοιμηθώ…

ΘΩΜΑΣ: Να μας ξεφύγουνε οι κερατάδες μέσα απ' τα χέρια…

ΜΑΡΙΩ: Τι ήτανε αυτοί;

ΓΙΑΝΝΗΣ: Αντάρτες ήτανε, π' ανάθεμα την ψυχή τους…

ΜΑΡΙΩ: Αντάρτες! Και αφήκατε και σας ξέφυγαν… μωρέ μπράβο!

ΘΩΜΑΣ: Θέλαμε να δούμε προς τα πού θα τραβούσανε κι αν ήταν κι άλλοι. Δε μας φτάνανε οι τρεις, θέλαμε να τρακάρουμε πολλούς. Μας έφαε η πλεονεξία. Ώρες τους παραφυλάγαμε. Η επιχείρηση ήτανε καλά οργανωμένη, αλλά μας τα χάλασε η βροχή…. Ανοίξανε οι καταρράκτες τ' ουρανού… Πού να δεις τι γίνεται… Άφησε που καθόμαστε ώρες στο ρημοκλήσι τ' Άη Νικόλα. Τρέχα γύρευε.

ΠΕΤΡΟΣ: Πάει τώρα, την πάθαμε… Έλα Μαριώ, φέρε ό,τι έχεις. Τι έχεις;

ΜΑΡΙΩ: Τυρί, αυγά βρασμένα και κρασί.

ΠΕΤΡΟΣ: Φέρ' τα, άντε γεια σου.

ΜΑΡΙΩ: Σταθείτε να κλείσω, μη μου κουβαληθούνε κι άλλοι και δεν έχω όρεξη.

ΘΩΜΑΣ: Κλείσε. (Η Μαριώ αμπαρώνει, έπειτα παίρνει από το ντουλάπι του τεζαχιού τα φαγιά και τα βάζει στο τραπέζι. Κόβει ψωμί, φέρνει την κανάτα με το κρασί και τα ποτήρια)

ΓΙΑΝΝΗΣ: Και δε μας λες, Μαριώ, πώς πάει το μαγαζί, έρχεται κόσμος;

ΜΑΡΙΩ: Έρχεται, αλλά όλοι είναι περασάρηδες. Όσοι μπαίνουνε στη χώρα κι όσοι πάνε απ' τη χώρα στα χωριά σταματούνε να ταΐσουνε τα ζώα τους, να τα ποτίσουνε κι οι ίδιοι να φάνε ή να πιούνε ένα κρασί. Δεν είναι σαν πριν τον πόλεμο. Τότες που κουβαλιόνταν απ' τη χώρα με τ' αυτοκίνητα να γλεντήσουνε… Και τώρα καλά 'ναι, δε βαριέσαι. Το καθημερινό να βγαίνει.

ΘΩΜΑΣ: Μα δεν είχες κι αδέρφια, θαρρώ; Πού 'ναι; Δουλεύουνε αλλού πουθενά;

ΜΑΡΙΩ: Στην Αθήνα. Είχανε πάει να πουλήσουνε λάδι και κλειστήκανε. Ούτε ξέρω τι γίνονται. (Η βροχή όλο και δυναμώνει)

ΘΩΜΑΣ: Μωρ' ακούτε τι γίνεται; Σωστός κατακλυσμός. Καιρός για φίλους στο σπίτι.

ΠΕΤΡΟΣ: Τα πράματα στη χώρα πώς πάνε; Άκουσες τίποτα;

ΜΑΡΙΩ: Πώς να 'ναι; Κακά και μαύρα! Με κείνους τους πενήντα, που ντουφεκίσανε πάλι προχτές, αναστατώθηκε ο κόσμος. Όλοι φοβούνται πως θα 'ρθει η ώρα τους να στηθούνε στον τοίχο! Πενήντα! Δεν είναι και λίγο. Πού θα πάει, μαθές, αυτή η δουλειά; (Τα λέει ενώ καθαρίζει τ' αβγά, τα κόβει στα τέσσερα και τ' αλατοπιπερώνει). Ελάτε… Βάλετε αρχή να τρώτε, λέω πως θα πεινάτε. (Τους βάζει κρασί. Αρχίζουν να τρώνε και να πίνουν, τσουγκρίζοντας τα ποτήρια μ' εβίβες).

ΓΙΑΝΝΗΣ: Ας τα λένε των ανταρτών. Αυτοί είναι η αφορμή και γίνονται όλα τούτα.

ΜΑΡΙΩ: Σωστά. Έλα όμως που κανένας δεν τα 'χει με τους αντάρτες παρά με όσους δουλεύουν στους Γερμανούς. Οι αντάρτες, λέει, πολεμούν για τη λευτεριά, ενώ αυτοί δουλεύουν στον καταχτητή.

ΘΩΜΑΣ: Εσύ τι λες; Καλά κάνουνε ή άσκημα;

ΜΑΡΙΩ: Και τι ξέρω εγώ απ' αυτά; Μα μήτε και θέλω να μάθω.

ΓΙΑΝΝΗΣ: Και πού τ' άκουσες εσύ όλα τούτα;

ΜΑΡΙΩ: Χωροφυλάκοι πάλι τα λέγανε. Είχανε να κάμουνε με την κατακραυγή του κόσμου, κατάλαβες; Κι έλεγε ο ένας πως αν είχε τρόπο να φύγει, θα το 'κανε, γιατί κινδυνεύει. Και πως όσα κι αν του δίνουνε οι Γερμανοί, είναι μηδέν μπρος στον κίνδυνο να χάσει τη ζωή του και να πάθει, ό,τι πάθανε οι τρεις κοινοτάρχες του Κρουσώνα, που του σφάξανε σαν τα τραγιά οι αντάρτες, σαν το 'μαθαν πως είχανε παραδώσει στο Σούμπερ εφτά συγχωριανούς τους.

ΓΙΑΝΝΗΣ: Και ποιοι ήτανε αυτοί; Δεν άκουσες τα ονόματά τους;

ΜΑΡΙΩ: Καλή ώρα σαν εσάς, μπήκανε να πιούνε ένα κρασί και τα κουβεντιάζανε. Όπως τους περιποιόμουν, άκουγα τις κουβέντες τους. Του λυπήθηκα τους καημένους. Να κινδυνεύεις από ώρα σε ώρα να σε σκοτώσουνε, δεν είναι παίξε – γέλασε. Εγώ, το λοιπόν, αν δούλευα στους Γερμανούς, θα ζήταγα πολλά λεφτά.

ΘΩΜΑΣ: Σαν πόσα;

ΜΑΡΙΩ: Πολλά, ξέρω γω; Να, λίρες.

ΓΙΑΝΝΗΣ: Αλήθεια, Μαριώ;

ΜΑΡΙΩ: Κουτή είμαι; Γιατί αν λείπαμε εμείς οι ντόπιοι, τι θα κάνανε οι Γερμανοί; Με τους ντόπιους όμως μαζί τους, ξέρουνε τι γίνεται και στο τελευταίο καλύβι του τόπου. Ένεκα η γλώσσα. Αν οι δικοί μας δεν τους σφυρίζανε τις προάλλες πως στα Σκούρβαλα όλοι οι άντρες βγήκανε στο βουνό, πού θα το μαθαίνανε; Τι σου είναι όμως κι αυτοί! Πήγανε, οι αθεόφοβοι και τουφεκίσανε ευθύς όλες τις γυναίκες κι όλους τους γερόντους και τα παιδιά κι ύστερα βάλανε φωτιά στα σπίτια και τα κάψανε.

ΠΕΤΡΟΣ: Ξέρεις τι βρωμόσκυλα είναι αυτοί;

ΜΑΡΙΩ: Ποιοι, οι Γερμανοί;

ΘΩΜΑΣ: Ποιοι, Γερμανοί; Τι σου κάνουν οι Γερμανοί; Οι αντάρτες, αυτοί είναι τα βρωμόσκυλα. Δεν τους αφήνουν σε ησυχία. Πότε τις μπενζίνες τούς καίνε, πότε τα γιοφύρια τούς τινάζουν, πότε τούς σκοτώνουν… Ξέρεις πόσοι Εγγλέζοι κρύβονται στον τόπο απάνω;

ΜΑΡΙΩ: (Τους βάζει κρασί) Πέσαμε με την κουβέντα και ξεχνάτε να φάτε. Ελάτε, να πιώ κι εγώ ένα δαχτυλάκι. (Τσουγκρίζει με όλους). Άντε, εβίβα μας και καλές δουλειές. Ή καλύτερα, καλά ξετελέματα κι ο Θεός να τα βγάλει σε καλό.

ΓΙΑΝΝΗΣ: Το λοιπόν, εσύ, Μαριώ, έτσι που ’σαι έξυπνη κι όπως μπαινοβγαίνουνε στο μαγαζί σου λογής ανθρώποι, τι ανάγκη θα ’χες: Λίγο να στήνεις τ’ αυτί…

ΘΩΜΑΣ: Καλά σου λέει. Έπειτα, προσφέρεις στην πατρίδα μεγάλη υπηρεσία. Όλοι αυτοί οι αναρχικοί να δώσουνε λόγο. Αυτοί ματοκυλάνε τον τόπο. Οι Γερμανοί – τι μας κάνουν οι Γερμανοί; Τη δουλειά τους κοιτάζουνε οι ανθρώποι. Σε πείραξαν; Όχι. Δεν πρόφταξαν οι αλεξιπτωτιστές να πατήσουν τα πόδια τους στη γης και τους σκοτώνανε σαν τα σπουργίτια, οι άτιμοι. Ως και παιδιά δώδεκα χρονώ τους τουφεκούσανε κρυμμένα στ’ αμπέλια. Θαρρούνε πως θα νικηθεί η Γερμανία. Δε νικιέται, όχι.
(Στη Μαριώ)

Είσαι και υποχρεωμένη, διάολε, μιας κι ο φίλος σου είναι Γερμανός.

ΜΑΡΙΩ: Σωστό ’ναι αυτό που λες. Δεν το ’χα συλλογιστεί.

ΓΙΑΝΝΗΣ: Βάλε το λοιπόν να πιούμε. (τους βάζει). Ας είναι, άλλη ώρα θα τα κουβεντιάσουμε. Αν ήτανε να νικηθεί η Γερμανία, βέβαια, το καλύτερο που ’χε να κάμει καθένας ήτανε να κάτσει στη γωνιά του και να μην ανακατεύεται. Μ’ αυτή είναι παντοδύναμη, θεριό. Σμπαράλιασαν τη Ρουσία στο άψε – σβήσε. Λοιπόν, να ’χομε ένα λόγο αύριο. Σε υποστηρίξαμε, βάλαμε τα στήθια μας για να μη βρίσκεις εμπόδιο… Χώρια απ’ αυτό, εμείς πρέπει να χτυπούμε τους αναρχικούς. Μια να πάρουνε τη δύναμη στα χέρια τους, πάει, χαθήκανε όλα. Μήδε τη γυναίκα σου θα ορίζεις, μήτε το παιδί σου. αυτοί ’ναι ενάντια σε όλα. Κάτω η οικογένεια, κάτω η θρησκεία. Χτύπα τους λοιπόν κατακέφαλα.

(Σιωπή. Η Μαριώ μόλις αδειάσουν τα ποτήρια τους κερνά)

ΜΑΡΙΩ: (Ξαφνικά) Ξέρετε τι λέω, μωρέ παιδιά; Ν’ ανάψω το τζάκι, να βγάλετε τα ρούχα σας να στεγνώσουνε. Δε μπορώ να σας βλέπω έτσι μούσκεμα.

ΓΙΑΝΝΗΣ: Είσαι Θεός, αν κάμεις αυτή την παλληκαριά…

ΜΑΡΙΩ: Την έκανα κιόλας. Μια και δεν είναι τρόπος να μισέψετε, να μην κάθεστε στα βρεμένα. Μπορεί ν’ αρπάξετε καμιά πούντα. Πάω να φέρω ξύλα.

(Βγαίνει)

ΠΕΤΡΟΣ: Τι κόμματος η άτιμη! Καλά την περνά ο μπαγάσας ο Γερμανός.

ΘΩΜΑΣ: Μα, λες να…

ΓΙΑΝΝΗΣ: Παλιά δουλειά.

ΠΕΤΡΟΣ: Γυναίκα με τα ούλα της. Από κείνες που ’χουνε το διάολο μέσα τους. Αν την καταφέρναμε να παραμονεύει όσους έρχουνται στο χάνι…

ΘΩΜΑΣ: Σαν της τάξεις λεφτά, όλα τα κάνει. Άκουσες τι είπε;

(Έρχεται η Μαριώ με τα ξύλα)

ΜΑΡΙΩ: Ευθύς θ’ ανάψουνε, γιατί είναι ξερά. Με το πρώτο λαμπαδιάζουνε.

(Κάθεται κι ανάβει τη φωτιά. Καθώς τα ξύλα παίρνουν φωτιά, λέει):

Ελάτε, βγάλτε τα ρούχα σας. (Πάει κοντά τους. Οι άντρες βγάζουνε τα σακάκια τους μαζί με τα σουριά με τα πιστόλια, και η Μαριώ τα παίρνει).

Τα ρούχα σας θα σας τα βάλω μπρος στη φωτιά και τα σουριά θα τα κρεμάσω στην κρεμάστρα να στεγνώσουν κι αυτά. Φέρτε και τα τουφέκια. Έτσι μπράβο. Ν’ ανασάνετε.

Θαρρώ πως είμαι εγώ κι αλάφρωσα. (Πηγαίνει και τα κρεμά με τάξη κι έπειτα γυρνά και κάθεται). Εκεί που σας έβλεπα, τουρτούριζα. Καλά δεν είναι έτσι;

ΠΕΤΡΟΣ: Και στη θάλασσα να μας πει η Μαριώ, πέφτομε.

ΘΩΜΑΣ: Βάλετε με το νου σας πως περιποιείται τον αγαπητικό της.

ΜΑΡΙΩ: Εγώ, όλους τους περιποιέμαι το ίδιο. Δεν κάνω σε κανέναν εξαίρεση.

ΓΙΑΝΝΗΣ: Ε, κάποια παραπάνω περιποίηση θα κάνεις στον καλό σου, δε γίνεται.

ΜΑΡΙΩ: (Γελά) Εσύ, κουτσομπόλη, θα σου την κόψω τη γλώσσα σου.

ΠΕΤΡΟΣ: Και πώς ήρθες από τη χώρα; Δεν σ' έπιασε η βροχή;

ΜΑΡΙΩ: Πώς ήρθα; (Με καμάρι) Μ' έφερε το παλληκάρι, όπως και με πήγε. Πρωί – πρωί πέρασε με το καμιόνι, μ' ανέβασε, μωρέ μάτια μου και πήγα μεγαλείο. Κι όταν ήτανε να φύγει το βράδυ για όξω, με πήρε πάλι μαζί.

(Τους κερνά)

ΚΑΙ ΟΙ ΤΡΕΙΣ: Εβίβα, Μαριώ λεβέντισσα. (Πίνουν)

ΓΙΑΝΝΗΣ: Έτσι το λοιπόν, σε πήγε και σ' έφερε.

ΜΑΡΙΩ: Αμέ, τι νομίζεις; Όλα θυσία για το Μαριώ.

ΘΩΜΑΣ: Και δεν τον εκράτηξες να τον ευχαριστήσεις για τον κόπο του;

ΜΑΡΙΩ: Ποιόν κόπο; Λες και μ' έφερε σηκωτή… Κι έπειτα αυτό 'ναι δικός μου λογαριασμός. Λόγο θα σας δώσω; (Γελώντας)

ΠΕΤΡΟΣ: Λόγο βέβαια. Να ξέρουμε κι εμείς τι γίνεται. Ακούς, δεν έχει να μας δώσει λόγο. Έχεις και παραέχεις… Έλα, κέρασέ μας…

ΜΑΡΙΩ: Η δουλειά σας είναι να κυνηγάτε τους αντάρτες και να τους παραδίνετε στους Γερμανούς, όχι να χώνετε τη μύτη σας σε υποθέσεις που δε σας ενδιαφέρουν.

ΓΙΑΝΝΗΣ: Σωστά λέει το Μαριώ. Μάλιστα, εμάς η δουλειά μας είναι άλλη. Με τη διαφορά πως τα πράματα αλλάζουν όταν μπαίνει στη μέση μια όμορφη κοπέλα.

Δηλαδή να, ένεκα το φιλότιμο… Γιατί ο Φριτς κι όχι κι εμείς… Δεν είμαστε λεβέντες εμείς; Δεν αξίζουμε, παναπεί, δεκάρα εμείς; Κατάλαβες Μαριώ; Έλα, βάλε μου κρασί με το χεράκι σου. Ε, μπαγάσα Φριτς.

(Τραγουδά στον ήχο της κρητικής μαντινάδας)

Άχι και να σε φίλουνα εις το λαιμό αποκάτω,
εκεί που παίζει και χτυπά τ' αγιοκωνσταντινάτο.

(Οι άλλοι δυο επαναλαμβάνουν το δεύτερο στίχο)

Γεια σου, ασίκισσα Μαριώ!

(η Μαριώ στρέφει το πρόσωπο αλλού)

ΜΑΡΙΩ: Δε μου κάνει όρεξη, όχι.

(Της πιάνει το πρόσωπο και το γυρνά) Πάρτο… (Η Μαριώ το τρώει) Μ' έσφαξες!

ΘΩΜΑΣ: (Τραγουδά)

Άνοιξε τα χεράκια σου και σφιχταγκάλιασέ με
και με τα κοραλλένια σου χειλάκια φίλησέ με.

(οι δυο άλλοι επαναλαβαίνουν το δεύτερο στίχο. Και οι τρεις έχουν μεθύσει).

ΠΕΤΡΟΣ: Γιατί βρε μπαγαμπόντισσα, δε μας φιλεύεις κι εμάς από κείνα που φιλεύεις το λεγάμενο, ε; (Σκύβει το μούτρο του στο δικό της. Η Μαριώ κάνει πίσω). Κοίτα την, πως τραβιέται. Δε μας γουστάρει, κατάλαβες;
(Με το τραχύ βλέμμα του μεθυσμένου). Μη γυρνάς το μούτρο σου, εμένα κοίταζε…

ΜΑΡΙΩ: Ακούσατε, παιδιά; Η βροχή έπαψε, δεν το σταματάμε; Να πέσω κι εγώ. Φάγατε, ήπιατε, ζεστοκοπηθήκατε, να πάτε πια στο καλό.

ΓΙΑΝΝΗΣ: Μας διώχνεις μ' άλλα λόγια.

ΜΑΡΙΩ: Μα κάποτε θα φύγετε, θαρρώ.

ΓΙΑΝΝΗΣ: Ποιος το 'πε; Δεν το κουνάμε.

ΘΩΜΑΣ: Τώρα που 'στρωσε το γλέντι, θα φύγουμε;

ΓΙΑΝΝΗΣ: Ακούς να θέλει να μας διώξει! (Της πιάνει το σαγόνι). Γιατί είσαι, βρε, τζαναμπέτισσα; Στην αρχή ήσουν αμπέλι και περιβόλι. Τι έπαθες; Μύγα σε τσίμπησε; Έννοια σου και δε θα μάθει τίποτα ο γκόμενος. Ό,τι γίνει, θα μείνει μεταξύ μας… Έπειτα δεν είμαστε κι απ' το σωρό… Απόψε όμως, α, είσαι δικιά μας! (Η Μαριώ σηκώνεται. Την πιάνει από το μπράτσο βίαια). Ε, πού πας; Κάτσε εδώ που κάθεσαι.

ΜΑΡΙΩ: Να φέρω κρασί.

ΓΙΑΝΝΗΣ: Έχει κρασί. Σα θα χρειαστεί, θα πάω εγώ να φέρω.

ΘΩΜΑΣ: Ό,τι χρειαστεί, θα το φέρουμε εμείς. Τι γυρνάς σα σβούρα…

ΜΑΡΙΩ: Ορίστε, κάθισα, έπειτα;

ΘΩΜΑΣ: Το έπειτα είναι δική μας δουλειά. Κι άκουσε, μη μας κάνεις τη φραγκοπαναγιά. Τη ζόρικη να την κάνεις εκεί που δε σε ξέρουν. Εμείς ήρθαμε να γλεντήσουμε. (Βάνει σε όλους κρασί και στη Μαριώ). Πάρε το ποτήρι σου, εβίβα.

ΜΑΡΙΩ: Δεν πίνω κρασί εγώ.

ΘΩΜΑΣ: Θα πιείς, εμπρός. (η Μαριώ σηκώνεται)

ΓΙΑΝΝΗΣ: Κάτσε κάτω! Πιες! (Την τραβά και την καθίζει. Η Μαριώ πίνει).

ΜΑΡΙΩ: Ορίστε.

ΘΩΜΑΣ: Εντάξει. (Τραγουδά γερμένος σ' αυτήν).

Μαριώ μου, τα κουμπούρια σου για ποιον τα 'χεις
γεμάτα;

Μαριώ μ' σ' ανάθεμά τα.

(Έτσι λέγοντας, αγγίζει το στήθος της σουρτά με την ανάστροφη του χεριού. Η Μαριώ τραβιέται πίσω και του δίνει μια στο χέρι).

ΜΑΡΙΩ: Κάτω τα χέρια, φρόνιμα!

ΠΕΤΡΟΣ: Έλα σε μένα, Μαριώ κι ας κοτήσει κανείς να σ' αγγίξει… Βρε σεις τράγοι, έτσι φέρνονται; Σου 'βαλαν χέρι οι μπαγάσηδες… Δεν ντρεπόσαστε βρε; Έλα, Μαριώ, κοντά μου. (Την τραβά. Η Μαριώ τραβιέται απότομα και σηκώνεται).

ΠΕΤΡΟΣ: Ε, όχι και να φύγεις, δεν είπαμε κι έτσι… Έλα, κάτσε.

ΜΑΡΙΩ: (Με τη ράχη στραμμένη στα ρούχα τους και στα όπλα)
Σας είπα, δεν μ' αρέσουν οι χειρονομίες… Εμπρός, φευγάτε!

ΓΙΑΝΝΗΣ: (Σηκώνεται τρικλίζοντας και πάει κοντά της). Τι είπες, χρυσό μου; (Ορμά να την αγκαλιάσει. Η Μαριώ τον σπρώχνει κι αυτός πέφτει με τη ράχη στο τραπέζι)

ΜΑΡΙΩ: Αη στο διάολο.

ΘΩΜΑΣ: Ε, ησυχία. Έλα κάτσε, Μαριώ.

ΜΑΡΙΩ: Δεν κάθομαι. Να φύγετε. Είσαστε αλήτες, πρόστυχοι… Φτου σας!

ΘΩΜΑΣ: Τι έκανε, λέει; Ποιον φτύνεις; Εμάς φτύνεις;

ΜΑΡΙΩ: Ναι, εσάς, παλιανθρώποι, πουλημένα τομάρια…

ΠΕΤΡΟΣ: Το σταυρό σου, την παναγία σου… (Ορμά). Θα σε κάμω λουρίδες, σκρόφα. Μας δούλευε, η βρώμα. (Της ρίχνεται. Οι άλλοι κάνουν το ίδιο κι αρχινά μια πάλη κτηνώδης, σκοτεινή, ξαμολημένων ενστίκτων. Όλοι θέλουν να κατασπαράξουν τη γυναίκα, σ' ένα όργιο σαδιστικού ερωτισμού. Της σκίζουν το φόρεμα και η γυμνή σάρκα της τους αποτρελαίνει. Αυτή αμύνεται. Πέφτουν, σηκώνονται, οπόταν οι τρεις αντάρτες εμφανίζονται με τα πιστόλια. Έχουν πίσω τους τα όπλα των χαφιέδων).

ΑΚΡΙΤΑΣ: Ψηλά τα χέρια. (Με τη φωνή, οι χαφιέδες παρατούν τη Μαριώ και σηκώνουν ψηλά τα χέρια).

ΑΚΡΙΤΑΣ: Μπρος, προχωράτε. Άνοιξε, Μαριώ. (Η Μαριώ ανοίγει και βγαίνουν όλοι. Μένει μόνη. Φτιάχνει το φόρεμά της. Βάζει σε τάξη το μαγαζί. Σβήνει τα ξύλα. Μαζεύει τα ρούχα και τα όπλα των χωροφυλάκων. Μπαίνει μέσα και σε λίγο έρχεται με αδιάβροχο, κλεφτοφάναρο και μπότες. Ακούγονται τρεις πιστολιές. Κάθεται με το κεφάλι ακουμπισμένο στο χέρι. Μπαίνει ο Ακρίτας).

ΑΚΡΙΤΑΣ: Έλα, Μαριώ, ο Θανάσης έφτασε.

ΜΑΡΙΩ: Τι έγινε;

ΑΚΡΙΤΑΣ: Ό,τι έπρεπε. (Η Μαριώ του δίνει τα ρούχα και τα όπλα).

ΜΑΡΙΩ: Πάρτα κι αυτά.
ΑΚΡΙΤΑΣ: Θα ᾽ρθεις και συ μαζί απάνω τώρα πια.
ΜΑΡΙΩ: Θα ᾽ρθω… (Ενώ φεύγουν κλείνει η αυλαία).

ΤΕΛΟΣ

ΜΑΡΙΩ

ΠΡΟΣΩΠΑ: Η ΜΑΡΙΩ
Η ΜΑΝΑ ΤΗΣ
Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΑΚΡΙΤΑΣ αντάρτης
Ο ΠΑΠΑΣ
ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΜΑΡΙΩΣ
Ο ΧΩΡΟΦΥΛΑΚΑΣ

Χωριάτικο σπίτι. Στη γωνιά το καπνισμένο τζάκι…

ΜΑΝΑ: (Με θυμό) Βάλε, μωρή, ένα αχινοπόδι μεγάλο. Δε θωρείς πώς ψοφώ απ' τη κρυότη; Λυπάσαι το; (Βαρυγκωμά η γριά)

ΜΑΡΙΩ: Βάνω, μα είναι ογρά και δεν ξ'φτουν. Οληερίς βρέχουντα σήμερα όξω. Πώς θες ν' ανάψουν;

ΜΑΝΑ: Ας τα 'βανες μέσα. Σαν είδες τον καιρό έπρεπε να στοχαστείς. Μα πού νους;

ΜΑΡΙΩ: Ήλειπα. Δεν ήλειπα; Όλο το πρωί ήμουνα στο μύλο.

ΜΑΝΑ: Ήσουνε. Και πως ήσουνε, ποιο το διάφορο; Μ' αν άκουες λόγο, θα πήγαινες στη θειά σου στο κάτω χωριό να σου δώσει.

ΜΑΡΙΩ: Πολλές βολές σου το 'πα, μάνα, πως ψωμοζήτισσα δε θα βγω σ' εδικολογιές. Το κατώφλι του εδικού δε θα το διασκελίσω να ψωμοζητήσω.

ΜΑΝΑ: Ναι, μα θα ποθάνεις της πείνας. Κάτεχέ το. Όλη μέρα τα παιδιά σου νουργιούνται και φωνάζουνε. Δεν έχεις εσύ σπλάχνος μάνας; (Η Μαριώ σηκώνεται και πάει το δεμάτι τα ξύλα, παίρνει κλαδιά και τα σπάζει στο γόνατό της κι απέ πάλι πάει στο τζάκι. Είναι γερή, ψηλόκορμη και όμορφη).

ΜΑΡΙΩ: Ό,τι περνά απ' το χέρι μου κάνω. Λιομαζώχτρα, τρυγήτρα, θερίστρια. Πότες απομείνατε απόρευτοι; Μήνες δε γυρίζω τα χωριά εργάτρια; Τέσσερα χρόνια που 'μαι χήρα, δεν παίρνω το μωρό στον κόρφο μου και φεύγω; Μα τώρα πώς να κάμω με τους σκύλους που ήρθανε στον τόπο μας; Μια γυναίκα ξερή είμαι κι εγώ. Όσοι έχουνε ψωμί, το 'χουνε για δικού τους. Μου δώσανε μια, δυο, τρεις, μ' αυτό δεν έχει άκρα.

ΜΑΝΑ: Όλη μέρα σε δέρνανε οι καιροί. Είχα την έγνοια μη σε κάψει τ' αστροπελέκι στα βουνά που επέρνας, μη σε πάρει ο ταρός και σε πετάξει σε κανένα φαράγγι. Σάλευε ο νους μου να σε λογιάσω να περπατάς στους εγκρεμούς. Πήγαινες να φέρεις ψωμί. Κι ήσουνα σίγουρη. Χι, χι, χι. (Γελά)

ΜΑΡΙΩ: Και σα δε μου δίνουνε; Όπου κι αν επήγα δε μου δώκανε, που ανάθεμα τη μοίρα μου.

ΜΑΝΑ: Τα παιδιά σου πέσανε νηστικά απόψε. Αύριο που θα ξυπνήσουνε λιμασμένα, πώς θα τα πορέψεις;

ΜΑΡΙΩ: Ό,τι θέλουνε ας γενούνε κι αυτά. Εμαύρισε το μάτι μου… (Η Μαριώ κάθεται χάμου. Ακουμπά τους αγκώνες στα γόνατα και πιάνει τα μάγουλά της. Κοιτάζει ασάλευτη τη μισοσβησμένη φωτιά και τον καπνό που στρουφίζει πυκνός από τα υγρά ξύλα)

ΜΑΝΑ: Είχες τον προκομμένο… Μα είδες καλό; Όσο ζούσε τεμπέλιαζε, κι έτρωγε το βιος μου. Στο ύστερο ψόφησε κιόλας…

ΜΑΡΙΩ: Μη λες κακό, μάνα, αν δεν πιστεύεις στο Θεό, του αποθαμένου. Ανήμπορος άνθρωπος, τι δίνουνταν να κάμει; Μια μέρα καλά και τρεις στο στρώμα… Μα ας ζούσε αυτός… (Κλαίει απόσιγα)

ΜΑΝΑ: Μη λες κακό! Χμ! μα εγώ έχω άσχημα γεράματα κι είναι αφορμή. Όσα κι αν είχα πήγανε στο γιατρό. Πότε μου απόλειψε μένα ο καρπός, το κρασί, για το λάδι; Ποτές! Μα το σήμερο πεινώ. Ποιος σου δίνει σα δεν έχεις; Συ με κατέστρεψες! Και δεν το συλλογάσαι. Δε συλλογάσαι συ. Τα παιδιά σου γυρνούν ξυπόλυτα και γυμνά, σένα φαίνεται η σάρκα σου. Πώς κάθεσαι ανέγνοια; Έβγα όξω. Πάρε τα χωριά. Βάλε το ντορβά στον ώμο σου και έβγα στις πόρτες των ανθρώπων να διακονάσαι.

ΜΑΡΙΩ: (Μ' απόγνωση) Ότι μπορώ θα κάμω. Και κούρβα θα γενώ.

ΜΑΝΑ: Μμμμ! Λόγια αδιάντροπα τα λες. Πάντα άτσαλη και πεισματάρα, κακή φύτρα…

ΜΑΡΙΩ: Ναι, και κούρβα θα γενώ. Τι έχει η Φώτω; Αρχόντισσα είναι και βασιλικά πορεύεται. Και πολλές φορές μου βρέθηκε αυτή η …κούρβα! Τ' αντρός μου το σάβανο αυτή μου το 'φερε κι αυτή πόδεσε τα ορφανά και τα πόρεψε… Η Φώτω! Η άτιμη, η πόρνη, που γλεντά με τους άντρες! Ναι, και κούρβα θα γενώ!

ΜΑΝΑ: Κι οι κούρβες μοίρα θέλουν, μαυροθυγατέρα… (Σιωπή. Ακούγεται το βογγητό του ανέμου. Η Μαριώ ασάλευτη κοιτάζει τα ξύλα που καπνίζουν. Χτυπούν. Πηγαίνει κι ανοίγει. Ένας γέρος. Ο παπάς του χωριού, συγγενής τους)

ΠΑΠΑΣ: Καλησπέρα, θυγατέρα. Ήρθα να αποσπορίσουμε.

ΜΑΡΙΩ: Καλώς εκόπιασες.

ΠΑΠΑΣ: Πάω να κοιμηθώ και πέρασα.

ΜΑΡΙΩ: Καλά έκαμες. Ορίστε. (Κάθεται ο παπάς πλάι στη φωτιά). Μόνο που η φωτιά είναι αχαμνή. Γραθήκανε τα ξύλα.

ΠΑΠΑΣ: (Στη μάνα της Μαριώς). Πώς τα περνάς, ξαδέρφη Μαρινιώ, του λόγου σου;

ΜΑΝΑ: Κακά κι ανάποδα. Μα δε μ' ανεμαζώνει ο Θεός να ησυχάσω. Άσκημους καιρούς φτιάξαμε, παπά.

ΠΑΠΑΣ: Υπομονή θα κάνουμε. όλος ο κόσμος υποφέρει. (Στη Μαριώ) Στο μύλο πήγες σήμερα, θαρρώ;

ΜΑΡΙΩ: Πήγα…

ΠΑΠΑΣ: Σου δώσανε τίποτα;

ΜΑΡΙΩ: Όχι, γέροντα. Τίποτα.

ΠΑΠΑΣ: Έπρεπε να σου δώσουνε. Έχουνε αυτοί.

ΜΑΡΙΩ: Σαν τους Γερμανούς είναι κι αυτοί. Άπονοι κι ανελέητοι. Δε λυπούνται. Δεν έχω πια υπομονή. Μα κι ως πότε; (Πάψη).

ΠΑΠΑΣ: Και μοναχές είσαστε; Δεν ήρθε κανείς;

ΜΑΡΙΩ: Ολομόναχες, γέροντα. Ψυχή δεν έρχεται. Με τέτοιον καιρό ποιος βγαίνει από το σπίτι του: είμαστε και μακριά από το χωριό.

ΠΑΠΑΣ: Άκου, Μαριώ. Έβγα να δεις αν φαίνεται κανείς κι έπειτα έμπα και μαντάλωσε. Έχω να σου μιλήσω. (Η Μαριώ υπακούει. Με το άνοιγμα της πόρτας, ο αέρας ορμά και σβήνει το λύχνο. Το χαμώι φωτίζεται με τη λιγοστή φωτιά του τζακιού. Ο παπάς κάθεται με τη βέργα στα γόνατά του και το πηγούνι ν' ακουμπά στα χέρια του. Καθώς γυρνά η Μαριώ, μια αστραπή τη φωτίζει όλη και φαίνονται τα ξυπόλητα πόδια της ως τον αστράγαλο, το φουστάνι της σκισμένο σε πολλές μεριές, και το πρόσωπό της πλαισιωμένο με το μαύρο μαντήλι της χήρας).

ΜΑΡΙΩ: Ψυχή δε φαίνεται. (Πάει ν' ανάψει το λύχνο).

ΠΑΠΑΣ: Μην τον ανάβεις, φέγγει η πυροστιά. (Η γριά αποκοιμήθηκε και βαριανασαίνει)

ΜΑΡΙΩ: (Κοιτάζοντας προς το μέρος της γριάς) Πήρε ο ύπνος τη μάνα μου.

ΠΑΠΑΣ: Άκου, Μαριώ. Απόψε είναι ανάγκη να κρύψεις κάποιον.

ΜΑΡΙΩ: (Με ξάφνιασμα) Εγώ;

ΠΑΠΑΣ: Ναι. Στο χωριό μας την ώρα αυτή βρίσκεται ένας από τους καπετάνιους του αντάρτικου που πρέπει να φυλάξουμε. Τον δέχεσαι;

ΜΑΡΙΩ: Γιατί δεν πάει στο βουνό;

ΠΑΠΑΣ: Δεν πρόκανε να φύγει. Οι Γερμανοί τον κυνηγούνε καταπόδι, μάθανε πως είναι εδώ και φτάσανε. Αν πέσει στα χέρια τους κι αυτός είναι ξεγραμμένος κι ο αγώνας χάνει έναν ήρωα. Να 'ρθει Μαριώ;

ΜΑΡΙΩ: Γιατί στο σπίτι μου;

ΠΑΠΑΣ: Μόνο εσένα εμπιστεύομαι. Τοιχοκολλήσανε από μέρες πως όποιος ξέρει κάτι και μαρτυρήσει που βρίσκεται, θα πάρει πολλά λεφτά. Φοβούμαι. Η πείνα κάνει τον άνθρωπο θεριό. Έπειτα το σπίτι σου έχει εκείνη την κρυψώνα που χτίσανε οι παλιοί μας, όταν ζούσανε πάλι καταδιωγμένοι όπως και τώρα. (Η Μαριώ ακούει σκοτεινή). Απλώνει το χέρι και σιάχνει τα ξύλα βυθισμένη σε συλλογή. (Πάψη)
Αποκρίσου Μαριώ. Να 'ρθει;

ΜΑΡΙΩ: (Το ίδιο σκοτεινή) Ας έρθει.

ΠΑΠΑΣ: Ξέρεις την κρυψώνα αν χρειαστεί.

ΜΑΡΙΩ: Ξέρω. (Ο παπάς σηκώνεται. Η Μαριώ τον συνοδεύει, έπειτα γυρνά και κάθεται κοιτάζοντας ασάλευτη τη φωτιά. Σε λίγο σπρώχνεται η πόρτα και μπαίνει ο αντάρτης, άντρας μεγαλόσωμος, πάνω στη δύναμη των σαράντα του χρόνων. Φορά μανδύα και τραγιάσκα).

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Καλησπέρα. (Η Μαριώ λέει καλησπέρα ψιθυριστά κι ευθύς σηκώνεται)

ΜΑΡΙΩ: Δεν περισσεύει ο τόπος. Πάω να κοιμηθώ στον αχερώνα. (Φεύγει. Κλειδώνει πίσω της. Με το στρίψιμο του κλειδιού, η μάνα πετιέται τρομαγμένη).

ΜΑΝΑ: Ποιος είναι; (Βλέπει τον ξένο) Μαριώ;

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: (Την πλησιάζει) Κανένας, κυραμάνα. Ησύχασε.

ΜΑΝΑ: Τι είναι; Τι είναι; Ποιος είναι αυτού;

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Περαστικός είμαι και με κρύψατε. Η θυγατέρα σας δέχτηκε να περάσω τη νύχτα στο σπίτι σας, κυραμάνα.

ΜΑΝΑ: (Ανακάθεται) Δε νιώθω τι μου λες. Ποιος είσαι; Που 'ναι η κόρη μου; Ποιος σ' έμπασε δω μέσα; (Φωναχτά και με οργή)

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: (Ανήσυχος) Σώπα κυραμάνα, σώπα μη σ' ακούσουν…

ΜΑΝΑ: Σωπαίνω, σωπαίνω… Η μάνα παραστέκει στις ντροπές. Κούρβα! Το 'πε και το 'κανε. Και τα ορφανά κοιμούνται και η γριά μάνα βλέπει κι αφουγκράζεται. Ποιος είσαι; Ποια κατάρα του Θεού σ' έβγαλε στην έρμη μας στράτα;

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Κυραμάνα, να σου πω.

ΜΑΝΑ: Σωπαίνω. Μα που είναι η χήρα; Που σου 'στρωσε την τάβλα να γευτείς; Θα 'δωκε ο καύκος και πάει για τους μεζέδες και το γλυκό κρασί. Ανάμαλλη, ξεκούκουλη γυρνά τα μαγαζιά. Η χήρα, που διακονάται το ψωμί και κλαίνε τα παιδιά της νηστικά, η χήρα γλεντά απόψε, θα λένε οι χωρικοί. "Και κούρβα θα γενώ". Λόγια δεν ήταν του θυμού και του παράπονου. Ήταν η πράξη. Η άνομη.

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Κυραμάνα, γροίκα. Μην κριματίζεσαι. Σώπα, εγώ άγνωρος είμαι, αντάρτης. Με κυνηγάνε. Ο παπάς μ' έφερε επά. Ταχιά φεύγω.

ΜΑΝΑ: Γιατί σ' εφέρανε επά; Μα, αλήθεια λες, για τη γριά αναγελάς; Κοίτα καλά.

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Αλήθεια λέω κι απέ θα δεις. Η θυγατέρα σου πάει αλλού να ξενυχτήσει. Δεν έχει τόπο, εντράπηκε τον άντρα τον ξένο. Μην καταφοράσαι.

ΜΑΝΑ: Αλήθεια λες; Τον όρκο παίρνεις;

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Ναι, μα τη σωτηρία μας.

ΜΑΝΑ: Σου το πιστεύω. Δόξα να 'χει ο Θεός. Κι η θυγατέρα μου έφυγε. Ντηρήθηκε τον άντρα. Δόξα να 'χει ο Θεός… Μα το άλλο το φοβούμαι. Γυναίκες είμαστε ανήμπορες… Ο παπάς δεν το 'καμε καλά… Μη σου βαροφαίνεται, κακό δε λέω, μα τρομάζω. Μη μας ευρεί μπελάς… Ο παπάς δεν το 'καμε καλά…

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Αν είναι και φοβάσαι, κυραμάνα, να μισέψω. Βάρος μη δώσω. (Η γριά, που τον ψυχοπόνεσε, τον πιάνει από το χέρι)

ΜΑΝΑ: Όχι, δε λέω αυτό. Μια και κόπιασες στο φτωχικό μας, να μείνεις. Για την αγάπη του Χριστού, το σπίτι της χήρας είναι ανοιχτό να σε αποσκεπάσει. (Ο αντάρτης πάει να καθίσει κάπου).

ΜΑΝΑ: Στάσου. Γιατί δεν ξάφτεις τη φωτιά να ζεσταθείς; Μη σκιάζεσαι. Εδώ κανείς δεν έρχεται. Άκου ο καιρός πως ριάζεται. Ποιος ξεκινά σε τέτοιες ώρες, μη σκιάζεσαι. Πεινάς; Και δεν έχουμε μπουκιά ψωμί…

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Όχι, κυραμάνα, δεν πεινώ.

ΜΑΝΑ: Συγχώρα με την άμοιρη. Γερόντισσά 'μια. Ο νους μου παραπαίρνει. Στον ύπνο μου ξετρούμισα. Ήρθε ο παπάς είπες;

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Ναι κυραμάνα. Ήρθε να πει να με κονέψετε.

ΜΑΝΑ: Ναι, τώρα θυμούμαι. Μα στο μεταξύ με πήρε ο ύπνος. Ύπνος βραχνάς. Βάσανα. Μα άναψε τη φωτιά να ζεσταθείς. Καλά έκαμε ο παπάς. Το σπίτι είναι παράπαντα. Μην έχεις έγνοια. (Ο αντάρτης πλησιάζει στο τζάκι και απλώνει τα χέρια του από τα μισοσβησμένα ξύλα).. Δειλιάς να βάλεις ξύλα; Μη δειλιάς. Άλλο τίποτα να σε φιλέψουμε δεν έχουμε. Είμαι πιασμένη, δεν μπορώ να σηκωθώ… Κάνε τον κόπο ο ίδιος. Θα κρυώνεις… Μεγάλη φωτιά, να φουντώσει. Να γενεί πυρά για να σου στεγνώσουν τα ρούχα, αν είναι ογρά. (Ο αντάρτης παίρνει ξύλα και προσάναμμα ν' ανάψει το τζάκι. Εκεί ακούγεται το κλειδί στην πόρτα. Σταματά κι ανήσυχος κοιτάζει και περιμένει. Μπαίνει η Μαριώ. Σφαλνά, κλειδώνει. Ο αντάρτης τραβά στο μέσα μέρος και κάθεται. Εκείνη ορθή απλώνει τα χέρια της στη φωτιά,

βυθισμένη σε συλλογή). Που ήσουνα; Που πήγες να ξενυχτίσεις;

ΜΑΡΙΩ: Τι είπες μάνα; Δεν ήκουσα.

ΜΑΝΑ: Πού τρέχει ο νους σου; σε ρωτώ που πήγες να ξενυχτίσεις.

ΜΑΡΙΩ: (Σιγά, το ίδιο συλλογισμένη) Πού πήγα; Στον αχερώνα.

ΜΑΝΑ: Και θα ξεπάγιασες. Ο αέρας μπαίνει ολούθε και τρέχει η στέγη. Ογράθηκες;

ΜΑΡΙΩ: Δεν ξύπνησαν τα παιδιά; Δε μ' αναζητήσανε;

ΜΑΝΑ: Όχι, μα καλά έκαμες κι ήρθες. Είχα την έγνοια μην ξυπνήσουνε και βάλουνε το κλάμα. Μια ν' αρχίσουνε, δε σωπαίνουνε.

ΜΑΡΙΩ|: Αφού πεινούνε… (Η όψη της σκυθρωπιάζει)

ΜΑΝΑ: Ο μεγάλος υπομονεύει, μα τα μικρά πώς τα μερώνεις; Πως θα ξημερώσει πάλι η αυριανή μέρα;…

ΜΑΡΙΩ: Σώπαινε, μάνα! Σώπαινε, μη μου σαλέψει ο νους απόψε.

ΜΑΝΑ: Γροίκα, θυγατέρα. Τα πείσματα δεν ταιριάζουν στο φτωχό. Σήκω ταχιά, κάμε το σταυρό σου και πήγαινε στη θειά σου να κλαφτείς, να σου δώσει.

ΜΑΡΙΩ: Μάνα, χίλιες φορές σου το 'πα. Μη μ' ανεθιβάνεις το όνομα των εδικώ. Κάλλιο να ψοφήσω της πείνας εγώ και τα παιδιά μου, κάλλιο να τα σκοτώσω και να χαθώ κι εγώ ξοπίσω, παρά να πέσω σ' αυτούς. Πώς να ξαλησμονήσω τα λόγια που 'πανε στην παντρειά μου; "Σε μας θα 'ρθεις να κλαφτείς σαν ψοφήσει ο βερεμιάρης που μάζωξες. Εμείς θα φορτωθούμε τις σπορές του". Σ' αυτούς να πάω;

ΜΑΝΑ: Και το ανήμπορο; Δεν το συλλογάσαι, μωρή, το ανήμπορο; Δε συλλογάσαι πως έχεις παιδί στο στρώμα; Ταχιά σαν ξημερώσει, πώς θα το πορέψεις; Η θέρμη το καίει, όλη μέρα κείτονταν ξερό κι αμίλητο… Δε λυπάσαι συ; Σκύλα σ' εγέννησε;

ΜΑΡΙΩ: Σκύλα μ' εγέννησε. Δε σου λέω να δώσουμε το ρημάδι που 'χομε; Δε μας το ζητούν να το πουλήσουμε; Γιατί δεν το δίνεις; Εγώ είμαι σκύλα για εσύ, που με θωρείς να καίγομαι και δε με βοηθάς; Το άρρωστο θέλει γιατρικά, τ' άλλα θένε ψωμί. Δεν είσαι χριστιανή;

ΜΑΝΑ: Από το νου σου βγάλε το θυγατέρα, κι εγώ το πατρογονικό μου δεν το πουλώ. Να το πουλήσω; Κι ύστερα; Ν' απομείνω στο σοκάκι; Όχι. Το κατώφλι δεν το δρασκελώ. Οι τέσσερεις θα με σηκώσουν από πα. Και συ κάνε καλά με τα παιδιά σου. όλα μου τα ρήμαξες. Όλα μου τα διάνεψε ο αναθεματισμένος που 'χες. Που να μην τον χωνέψει η γης. (Η Μαριώ κάθεται χωμένη στα γόνατά της).

ΜΑΡΙΩ: Κι είναι ο στερνός σου λόγος; Δεν το δίνεις;

ΜΑΝΑ: Δεν το δίνω. Πάρε τα παιδιά σου και μίσεψε να βρεις αλλού να ζήσεις. Το σπίτι μου δεν το πουλώ. Σαν ψοφήσω, άραχλος και καπνός. (Η Μαριώ στην ίδια στάση. Σιωπή. Ξάφνου πετιέται με στυγνή αποφασιστικότητα και πάει προς την πόρτα. Τα παιδιά ξυπνούνε. Ένα φωνάζει πονεμένα "μάνα, που πας, μάνα;")
Πού φεύγεις, παραλογίστηκες; Δεν ακούς τα παιδιά σου;

ΜΑΡΙΩ: Δε μου λες να βρω τρόπο να τα ζήσω; Αυτό θα κάμω. (Ανοίγει την πόρτα, βγαίνει και κλειδώνει πίσω της)

ΜΑΝΑ: Στ' ανάθεμα.

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Σώπασε, κυραμάνα, μη βαρυγκωμάς. Η κόρη σου έχει δίκιο. Ο πόνος της είναι μεγάλος.

ΜΑΝΑ: Τα παιδιά της θα πεθάνουνε από την πείνα. Από τα ψες είναι νηστικά.

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Έχω ψωμί μαζί μου. Έχω και κρέας και τυρί να φάνε. (Τα παιδιά τον άκουσαν. Σαν κλωσσόπουλα κατεβαίνουνε από το πατάρι. Είναι τρία μικρά, αδύνατα, κοκκαλιάρικα και ξυπόλυτα. Ο αντάρτης τους μοιράζει ό,τι κρατά κι αυτά, κατά σειρά μπρος στο τζάκι, τρώνε με τη ράχη στο κοινό, καθισμένα χάμω).

ΜΑΝΑ: Να 'χεις, παιδί μου, την ευχή του Χριστού. Οι άγιοι να σε παραστέκουνε και να σε βοηθούνε… (Την παίρνει το παράπονο και κλαίει. Ο αντάρτης κάθεται κοντά της).

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Υπομονή, κυραμάνα, μη στενοχωριέσαι. Όλος ο κόσμος υποφέρει.

ΜΑΝΑ: Δε θα υποφέρναμε εμείς, αν δεν ήτανε η θυγατέρα μου άτσαλη και πεισματάρα. Έχουμε νοικοκύρηδες εδικούς. Με βιός. Αν πήγαινε να τους κλαφτεί, θα τη βοηθούσανε. Μα δεν πάει.

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Δεν το ξέρουνε πως υποφέρετε; Αν ήτανε καλοί ανθρώποι θα σας βοηθούσανε χωρίς να τους το πείτε.

ΜΑΝΑ: Μήπως δεν το ξέρω; Έπρεπε να συνδράμουνε τη θυγατέρα μου… Κι είναι καλή, άξια, προκομμένη… Και που δεν δούλεψε το καημένο. Μη φοβάσαι μάνα, μου έλεγε, δε θα πεινάσουμε. Φτάνει να έχω την υγειά μου. Αυτό να παρακαλείς. Ποιος ελόγιαζε το κακό που μας βρήκε; Ίντα λες, παιδί μου, να τελειώσουνε θέλει ποτέ τα βάσανά μας; Δεν το πιστεύω. Πάσα μέρα ξημερώνει τρισχειρότερη από τη χθεσινή.

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Να νικηθεί μόνο η Γερμανία, κι έπειτα όλα θα διορθωθούνε, κυραμάνα. Όλα κι έγνοια σου.

ΜΑΝΑ: Πότε θα έρθει εκείνη η ώρα; Άραγε θα ζω να τη δω κι εγώ;

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Ακούς, δε θα ζεις! Θα ζεις, κυραμάνα.

ΜΑΝΑ: Άλλοτε, σαν ήμουνα νέα και κάθε λίγο και λιγάκι σηκωνόταν ο τόπος στο ποδάρι και ζητούσε να λευτερωθεί, ο μακαρίτης ο πατέρας μου όλο τούτο έλεγε: «να ζω θέλω, να πάρω τη χαρά». Και να, ύστερα από πενήντα χρόνια κι αφού αποχτήσαμε τη λευτεριά μας, να 'ρθουνε οι αντίχριστοι να μας κάνουνε όσα δε μας κάνανε οι Τούρκοι. Σκοτώνουνε, λέει, κρεμούνε, καίνε χωριά…
Ετούτοι να σε κυνηγούνε και σένα, παιδί μου;

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Μόνο εμένα κυνηγούνε, κυραμάνα; Όλο τον κόσμο. Κάθε ένα που δεν σκύβει το κεφάλι τόνε κυνηγούνε.

ΜΑΝΑ: Δε φταίνε αυτοί, γιέ μου. Φταίνε όσοι μπαίνουνε στη δούλεψή τους. Και σένα παιδί μου, ένας τέτοιος Ιούδας θα σε πρόδωσε, που να τόνε κάψει ο Θεός.

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Εγώ ήμουνα τρεις μήνες στη φυλακή. Κι ένα πρωί, καθώς με πήγαιναν να μ' εκτελέσουν, τους έφυγα από το καμιόνι. Κατεβαίναμε με μέτρια ταχύτητα τον κορδελωτό δρόμο, που πάει από τα ορεινά χωριά στον κάμπο. Από τη μια το βουνό ολόρθο κι απ' την άλλη γκρεμός και κάτω η θάλασσα. Σε μια στροφή πήδηξα. Το καμιόνι δεν μπόρεσε να γυρίσει, κατεβήκανε όμως οι στρατιώτες και με κυνηγούσανε ρίχνοντας ολοένα. Σαν είδα κι απόειδα, κάνω σάλτο και πέφτω στη θάλασσα από τριάντα μέτρα ψηλά. Έτσι γλύτωσα. Φαίνεται όμως πως κάποιος τους σφύριξε πως είμαι εδώ κι ήρθανε.

ΜΑΝΑ: Ετσά που 'ρθανε, θα ξεκουμπιστούνε. Εδώ που 'ρθες, κανείς δεν σε παίρνει από τα χέρια μας.

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Σας ευχαριστώ, κυραμάνα.

ΜΑΝΑ: Εμπόρειε να γενεί διαφορετικά! Εσείς αγωνίζεστε για όλους μας και κρέμεται η ζωή σας σε μια μπαμπακερή κλωστή και δε θα κάμουμε κι εμείς ό,τι περνά από το χέρι μας; Κι έπειτα, ποιος χριστιανός κλεί την πόρτα του σ' έναν κυνηγημένο; (Τα παιδιά σηκώνονται και πάνε να κοιμηθούνε στο πατάρι). Άντεστε στην ευχή μου. Πείτε καληνύχτα σαν καλά παιδιά… (Τα παιδιά, χωρίς να στραφούν ή να σταματήσουν, λένε καληνύχτα).

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Καλή σας νύχτα.

ΜΑΝΑ: Τούτα τα παιδιά καίνε την καρδιά μου. Γενήκανε τα καημένα πετσί και κόκκαλο. Κι ήτανε τι γερά και καλοθρεμμένα. Τα μάγουλά τους εστάζανε το αίμα. Τι να σου κάμει; Μπορεί να ζήσει ο χωριάτης όταν δεν έχει το δικό του; Το λάδι του, τον καρπό του… Κι εμείς δεν έχουμε δέντρο να κρεμαστούμε, που λέει ο λόγος. Αλλά ήτανε τα ξένα κτήματα. Το χειμώνα πήγαινε στις ελιές, το θέρος

πήγαινε θερίστρα, τον Αύγουστο κατέβαινε στη χώρα στα εργοστάσια της σταφίδας. Δεν πεινάσαμε. Σαν γίνηκε ο πόλεμος και κλείσανε τα λιμάνια και σφίξανε τα πράγματα με τους καταραμένους, τότε χαθήκαμε. Αν δεν αποθάναμε, παιδί μου, είναι θάμα.

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Εγώ, κυραμάνα, θα φροντίσω όσο μπορώ να σας βοηθήσω. Μην έχεις έγνοια. Έχουμε τον τρόπο να συνδράμουμε τα παιδιά, τις χήρες… Μη φοβάσαι.

ΜΑΝΑ: Ο Θεός να κόψει τις μέρες μου και να σου τις γράψει χρόνους. Ό,τι καλό κάνεις για τα ορφανά, να το ’βρεις στη στράτα που πηγαίνεις. (Τα παιδιά έχουν ανεβεί στο πατάρι. Ο αντάρτης κάθεται στο τζάκι. Η γριά ησυχάζει. Εκεί ανοίγει με βιά η πόρτα με το κλειδί και μπαίνει η Μαριώ μούσκεμα. Τα ρούχα της κολάν απάνω της και στάζουν. Τα μαλλιά της χωρίς μαντήλι πέφτουν στην όψη της. Κρατά ένα δαυλό σβηστό που καπνίζει. Ανασαίνει σαν από τρέξιμο. Ορμά στον αντάρτη και τον αρπάζει).

ΜΑΡΙΩ: Έλα! Γρήγορα! Γρήγορα κι έρχουνται!

ΜΑΝΑ: Μαριώ! Τι έχεις; Σάλεψε ο νους σου;

ΑΝΤΑΡΤΗΣ: Πού να πάμε; Ποιοι έρχονται;

ΜΑΡΙΩ: (Αλλόφρονη) Αυτοί! Έλα, σου λέω! Γρήγορα! (Ανοίγει την πόρτα του βάθους και βγαίνουν. Ακολουθεί σιωπή. Η μάνα ανακαθισμένη καρτερά. Τα παιδιά στο πατάρι μιλούνε)

ΤΟ ΕΝΑ: Εφύλαξες εσύ ψωμί;

ΤΟ ΑΛΛΟ: Όχι, όλο το ’φαγα.

ΤΟ ΑΛΛΟ: Ο θείος είναι καλός, θα μας δώσει κι αύριο. Δε θα μας δώσει;

ΤΟ ΑΛΛΟ: Εγώ φύλαξα. Και τυράκι φύλαξα. Το κρέας όμως το ’φαγα όλο. Πεινάς ακόμα Δημητράκη;

ΤΟ ΑΛΛΟ: Όχι, η κοιλιά μου είναι γεμάτη. Άγγιξε… (Γέλιο) Μη, γαργαλιέμαι... (Τα παιδιά και τα τρία γελούν και παίζουν. Έπειτα σωπαίνουν. Μπαίνει η Μαριώ. Κλείνει. Έπειτα ακουμπά ξέπνοη στον τοίχο, μα στο πρόσωπό της είναι χυμένη μια ιλαρότητα. Παίρνει βαθιά ανάσα)

ΜΑΝΑ: Πού τον επήγες;

ΜΑΡΙΩ: Στην κρυψώνα του παππού. Έβγαλα τα ξύλα, σηκώσαμε τη γκλαβανή και κατέβηκε. Ύστερα έβαλα τα ξύλα στη θέση τους. Αύριο ταχιά θα πάει στη δουλειά του.

ΜΑΝΑ: Έχε την ευκή μου.

ΜΑΡΙΩ: Αν ήξερες, μάνα, που πήγα σαν εμίσεψα…

ΜΑΝΑ: Πού πήγες;

ΜΑΡΙΩ: Πήγα να τον καταδώσω να πάρω τα λεφτά!

ΜΑΝΑ: (Κάθεται) Καταραμένη, προδότρα του Χριστού…

ΜΑΡΙΩ: Θόλωσε ο νους μου…

ΜΑΝΑ: Κι είναι ψέματα πως γλύτωσε; Τόνε ξεγέλασες, μάισσα, για να τόνε παραδώσεις; Που να 'χεις την κατάρα μου από τα είκοσί μου ανύχια!.

ΜΑΡΙΩ: Όχι, μάνα. Είναι αλήθεια. Γιατί το μετάνιωσα ευθύς, την ίδια στιγμή. Για να προφτάσω μπήκα στον ποταμό. Το νερό μ' έπαιρνε, μα πάλεψα να μην πνιγώ κι ήρθα. Τώρα είναι πάλι καθαρή σαν και πρώτα η καρδιά μου. (Χτυπούν δυνατά στην πόρτα. Η Μαριώ ανοίγει, τρεις χωροφυλάκοι μπαίνουν. Ένας τη ρωτά με νόημα, πού είναι ο αντάρτης). Όσο να 'ρθω, ήτανε μισεμένος. Λέω να υποψιάστηκε σαν μ' είδε να φεύγω και μίσεψε.

Χ/ΦΥΛΑΚΑΣ: (Την κοιτάζει ύποπτα)
Λέγε την αλήθεια. Πού είναι;

ΜΑΡΙΩ: Ήφυγε, σάσε λέω. Σαν ήρθα, δεν τόνε βρήκα.

Χ/ΦΥΛΑΚΑΣ: Θαρρείς, πως φτάνει ό,τι λες για να σ' αφήσουμε; Στην ανάκριση θα πας ή ίδια απόψε. Και θα πεις την αλήθεια, θες δε θες.

ΜΑΡΙΩ: Να κάμετε, ό,τι ξέρετε. Εγώ άλλο τίποτα δεν έχω να πω. εδώ ήτανε, μα σαν ήρθα δεν τόνε βρήκα.

Χ/ΦΥΛΑΚΑΣ: Ποιος τον έφερε στο σπίτι σου;

ΜΑΡΙΩ: Κανένας, μοναχός του ήρθε.

Χ/ΦΥΛΑΚΑΣ: Τον ήξερες από πρωτύτερα;

ΜΑΡΙΩ; Όχι, χτύπησε την πόρτα και μπήκε να γλυτώσει.

Χ/ΦΥΛΑΚΑΣ: (δείχνει τη μάνα της κουκουλωμένη από κορυφής) Ποιος είναι εκεί;

ΜΑΡΙΩ: Η μάνα μου, παράλυτη από χρόνια.

Χ/ΦΥΛΑΚΑΣ: Κάμετε έρευνα.

ΜΑΡΙΩ: Το χαμώι μου είναι μικρό και δεν θα παιδευτείτε. (Αρχινούνε να ψάχνουν. Ανεβαίνουν στο πατάρι. Έπειτα κατεβαίνουνε).

Χ/ΦΥΛΑΚΑΣ: (Δείχνει το πορτί του βάθους) Πού βγαίνει εκείνη η πόρτα;

ΜΑΡΙΩ: Στην αυλή που βάναμε άλλοτες τα ζωντανά.

Χ/ΦΥΛΑΚΑΣ: Έχει αψηλά τοιχιά;

ΜΑΡΙΩ: Σαν όλα τα τοιχιά είναι. Βγείτε να δείτε και μοναχοί σας (Το πορτί είναι μανταλωμένο)

Χ/ΦΥΛΑΚΑΣ: Άνοιξε. (Ανοίγει κι αυτοί βγαίνουνε. Η Μαριώ δεν τους ακολουθεί).

ΜΑΝΑ: (Τρομαγμένη) Και τώρα;

ΜΑΡΙΩ: Μη φοβάσαι, μάνα. (Οι χωροφύλακες έρχονται)

Χ/ΦΥΛΑΚΑΣ: Ακλούθα μας. (Της βάζουν τις χειροπέδες) Με τούτηνα την ιστορία θα ν' έχεις κακά ξεμπερδέματα με τσι γερμανούς, κάτεχέ το.

ΜΑΡΙΩ: (Σαρκαστικά) Λέω πως θα πασκίσετε, σαν Έλληνες, να με βγάλετε από τα νύχια ντως.

Χ/ΦΥΛΑΚΑΣ: Λίγα τα λόγια. (Την παίρνουν και βγαίνουν)

ΜΑΡΙΩ: Έχε γεια, μάνα. Το νου σου στα παιδιά μου. Και πες μου, πάω με την ευκή σου;

ΜΑΝΑ: (Απλώνοντας τα γυμνά γεροντικά της χέρια) Με την ευκή μου, θυγατέρα μου.

ΤΕΛΟΣ

ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ – ΠΑΠΑΔΑΚΗ ΣΟΦΙΑ

ΤΟ ΤΡΕΝΟ ΔΕΝ ΘΑ ΠΕΡΑΣΕΙ

Η σκηνή παριστάνει χωριάτικο Θεσσαλικό σπίτι. Τ' αναμμένο τζάκι ξεψυχά μαζί μ' ένα λυχνάρι που καίει δίπλα. Η μητέρα μπαινοβγαίνει με στρωσίδια. Η Λαμπρινιώ ετοιμάζει το σοφά.

ΜΗΤΕΡΑ: Ώρα να πλαγιάσουμε, Λαμπρινιώ, λέω. Απόστασα από τις δουλειές σήμερα. Κι εσύ, κόρη μου, έπλυνες τόσα ρούχα, θα 'σαι τσακισμένη.

ΛΑΜΠΡ.: Όχι, μάνα. Δε νιώθω κούραση σα δουλεύω γι' αυτούς. Χαρά μου να τους ετοιμάζω τα καθαρά πουκάμισα, να ξαλλάζουν σα βρούνε καιρό να ροβολήσουνε κατά δω. Αυτοί μεροξημερώνονται στα βουνά κι εμείς θα λογαριάσουμε κούραση;

(Ακούγεται χτύπος στην πόρτα)

ΜΗΤΕΡΑ: Ποιός νάναι τέτοια ώρα; Δεν ακούστηκε σφύριγμα. Δεν θάναι αυτοί.

ΛΑΜΠΡ.: Όχι! Δεν μπορεί νάναι αυτοί.

(Ανοίγει την πόρτα. Μπαίνει ο γύφτος)

ΛΑΜΠΡ.: Καλώς το Μαστρομιχάλη. Κόπιασε στο τζάκι.

ΜΗΤΕΡΑ: Πώς τέτοιαν ώρα, γείτονα; Μην άκουσες τίποτε;

ΜΑΣΤΡ.: (χαρούμενος) Φεύγουν, γειτόνισσα. Φεύγουν. (Η κυρά Γιώργαινα χαμογελά δύσπιστα) Άκουσε που σου λέω! Φεύγουν οι λύκοι! Όπου νάναι θα ξημερώσει μέρα Θεού και για μας.

ΜΗΤΕΡΑ: (με έξαψη) Και πώς τους αφήνουν και φεύγουν; Πρέπει να μείνουν εδώ να πληρώσουν. Ν' αλέσουνε κληματόβεργες για ψωμί, να χτίσουν τα χωράφια και τις πολιτείες που ρημάξανε, να φυλακιστούνε, να χιλιοπάθουν και στο τέλος να τους στήσουν στον τοίχο και να τους τουφεκίσουν, όπως έστησαν αυτοί τα παιδιά μας. Μόνο σα δω καμιά εκατοσταριά από δαύτους κρεμασμένους στο μεγάλο πλατάνι που κρέμασαν τον άνδρα μου, θα θεραπευτεί η ψυχή μου.

ΜΑΣΤΡ.: Έχεις δίκιο, γειτόνισσα, μα δεν είναι δουλειά δική μου αυτή. Άλλοι το 'χουν αναλάβει αυτό το χρέος. Ο γιός σου. και τ' άλλα παλληκάρια στα κορφοβούνια. Κι έννοια σου, δεν τους αφήνουν και τόσο εύκολα να φύγουν. Κάθε μέρα

ανατινάζουν τα τρένα και τα μηχανοκίνητά τους. Μα είπαμε αυτή είναι δουλειά δική τους. Εγώ έχω άλλη δουλειά.

ΛΑΜΠΡ.: Τι δουλειά, μπάρμπα Μιχάλη;

ΜΑΣΤΡ.: Γυφτοδουλειές, Λαμπρινιά μου. Καθένας στο πόστο του. Φτιάνω τα εργαλεία για τη δουλειά. Ρήμαξαν τα χωράφια, τα αμπέλια, καήκαν τα δέντρα, τριβόλια κι αγκάθια πλημμύρισαν το χωριό. Σε λίγο, σαν τελειώσει ο πόλεμος και θα βασιλέψει ειρήνη κι αγάπη στον κόσμο, τα παλληκάρια θ' αφήσουν τα τιμημένα τους όπλα και θα πιάσουν τα σύνεργα της δουλειάς. Έχω χρέος να τους τα ετοιμάσω. Πάνω στα πρωτοβρόχια έρχεται η Λευτεριά, Λαμπρινιώ. Οι αξίνες, τ' αλέτρια πρέπει να ξεσκουριάσουν, ν' ακονιστούν. Κι αυτό είναι δουλειά του γύφτου. Φέρε τ' αλέτρι σου, κερά Γιώργαινα. Θα σου κάμω καινούργιο, σα νύφη για το άξιο χέρι του γιού σου.

ΜΗΤΕΡΑ: Όνειρα βλέπεις, Μαστρομιχάλη. Κούφιες ελπίδες ξαστέρωσαν στο μυαλό σου. Μα γιατί να σου χαλάσω την καρδιά; Φέρε του, Λαμπρινιώ, τ' αλέτρι.

(η Λαμπρινιώ το φέρνει)

ΜΑΣΤΡ.: Έτσι μπράβο, κοπέλα μου. Είναι το τελευταίο του χωριού. Όλα τ' άλλα τα γυάλισα και τα τρόχισα. Περιμένουν σαν νύφες τα λεβέντικα ταίρια. Ε, ρε, γιορτάσι που θ' ανάψει στον κάμπο σα θ' αρχίσει τ' όργωμα χωρίς να χρειάζεται περιφρούρηση πια!... Και μη γελάς, κυρά Γιώργαινα. Όπου νάναι τ' όνειρο γίνεται αλήθεια. Καληνυχτούδια σας.

ΜΗΤΕΡΑ: Καληνύχτα Μαστρομιχάλη… (φεύγει)

ΛΑΜΠΡ.: Πήγαινε να πλαγιάσεις, μάνα. Αν έρθει ο Φώτης απόψε θα σε ξυπνήσω να τον φιλήσεις.

ΜΗΤΕΡΑ: Ναι, πάω, κόρη μου. Δε βαστιέμαι από τη νύστα. (μπαίνει σ' άλλη κάμαρα)

ΛΑΜΠΡ.: (μονολογεί) Ανατινάζουνε λέει τα τρένα. Ε, όπου νάναι, σήμερα αύριο θα ανατιναχτεί κάποιο τρένο κι εδώ κοντά. Είναι όλα έτοιμα. Εγώ τον πήγα κρυμμένο σε τούτο τον κόρφο το δυναμίτη. (ακούγεται συνθηματικό σφύριγμα) Να τους! Έφτασε η ώρα…

(μπαίνουν ο Φώτης και ο Νάσος)

ΦΩΤ.-ΝΑΣ. Καλησπέρα, Λαμπρινιώ.

ΛΑΜΠΡ.: Καλώς τους.

ΦΩΤΗΣ: Φέρε μας κανένα ρακί.

ΛΑΜΠΡ.: Απόψε είναι; (ετοιμάζει τα ρακιά)

ΝΑΣΟΣ: Ναι, μα δεν ξέρουμε την ώρα… Ο Βαγγέλης πάει να πάρει την εντολή από τον καπετάνιο. Δε φάνηκε;

ΛΑΜΠΡ.: Όχι… (σε λίγο) Θέλετε να φάτε τίποτα;

ΦΩΤΗΣ: Σαν καρτερεί κανείς τέτοιο μήνυμα Λαμπρινιώ, δε λογαριάζει φαϊ. Όπου νάναι θα μάθουμε την ώρα που θα περάσει το τρένο. Και νάσαι βέβαιη Λαμπρινιώ, σου το λέει ο αδερφός σου και γράψε το … το τρένο δεν θα περάσει.

ΛΑΜΠΡ.: Θα 'χει Γερμανούς;

ΝΑΣΟΣ: Θα 'ναι ξέχειλο, πυρομαχικά και φασίστες. Τα κουβαλούν έξω από την Ελλάδα, μια που 'χασαν εδώ το παιχνίδι, για να χτυπήσουν πιο πάνω τους συμμάχους. Μα λογαριάζουν χωρίς τους αντάρτες μας.

ΛΑΜΠΡ.: Θα 'ρθω μαζί σας. Να το δω να πετιέται χίλια κομμάτια στον αέρα. Σαν πυροτέχνημα της Λαμπρής. Θα το γιορτάσω. Και στην λάμψη του θα δω τον πατέρα μου να χαμογελά.

ΝΑΣΟΣ: Δεν πρέπει να 'ρθεις μαζί, Λαμπρινιώ. Για Λαμπρή το παίρνεις, μα δεν είναι Λαμπρή. Έχει κινδύνους.

ΛΑΜΠΡ.: Και δε μ' έχεις άξια για τον κίνδυνο, Νάσο;

ΦΩΤΗΣ: Το 'δειξες, αδερφούλα, με το παραπάνω κουβαλώντας το δυναμίτη στον κόρφο σου. μα τότες ήτανε ανάγκη. Απόψε θα παρακολουθήσεις το πυροτέχνημά σου από το λιακωτό.

(ακούγεται τριπλό συνθηματικό σφύριγμα)

ΦΩΤ.-ΝΑΣ.: Ο Βαγγέλης!

(μπαίνει)

ΦΩΤ.-ΝΑΣ.: Λέγε την ώρα.

ΒΑΓΓΕΛΗΣ: 12 και 3'… Μα δεν έχει πια σημασία. Δε θα ανατινάξουμε το τρένο.

ΦΩΤ.-ΝΑΣ.: Γιατί;

ΒΑΓΓΕΛΗΣ: Οι Γερμανοί έχουν στήσει φυλάκιο δέκα μέτρα πιο κάτω. Ο καπετάνιος πήγε μόνος και έκανε αναγνώριση στο μέρος. Σίγουρος θάνατος για όποιον σιμώσει. Δε θα προφτάσουμε, λέει, ούτε να ανάψουμε το φυτίλι. Θα μας σκοτώσουν χωρίς αποτέλεσμα. Δε χρειάζονται μάταια θύματα… Έχουμε κι άλλες δουλειές.

ΦΩΤΗΣ: Να πάνε χαμένοι οι κόποι μας; Τα ξενύχτια, ο δυναμίτης! Να περάσουν τα πυρομαχικά κι ο στρατός;

ΒΑΓΓΕΛΗΣ: Όχι, όχι, πρέπει να πειθαρχήσουμε στη διαταγή. Πάμε γρήγορα, περιμένει ο καπετάνιος…

ΛΑΜΠΡ.: Δε θ' αλλάξετε ρούχα; Σας τα 'χω πλυμένα, σιδερωμένα.

ΒΑΓΓΕΛΗΣ: Δε μας παίρνει καιρός, Λαμπρινιώ. Γεια χαρά.

ΛΑΜΠΡ.: Γεια σας.

ΦΩΤΗΣ: (της σφίγγει το χέρι) Καληνύχτα, Λαμπρινούλα. Τι κρίμα! Κι είχα καυχηθεί πως δεν θα περάσει το τρένο.

(φεύγουν)

ΛΑΜΠΡ.: (στέκεται λίγο στην πόρτα. Ύστερα μπαίνει και κοιτάει το ρολόι). 12 παρά είκοσι. Σε είκοσι τρία λεπτά θα περάσει. Τι κρίμα! Κι εγώ που καμάρωνα πως κουβάλησα το δυναμίτη. Κι ήθελα να δω τη μορφή του πατέρα να χαμογελά μέσα στη λάμψη!.

(ύστερα από λίγο) Δεν χρειάζονται, λέει, μάταια θύματα. Σωστό για τα παλληκάρια, που σίγουρα ξεκινούν απόψε για κάποιο άλλο προορισμό. Μα εγώ δεν είμαι αντάρτης. Δεν χρειάζομαι αλλού. Εδώ είναι το δικό μου πόστο. Καλά το 'παν τα παλληκάρια σαν τα παρακαλούσα να με πάρουν αντάρτισσα στο βουνό. "Καθένας στο πόστο του, Λαμπρινιώ. Εάν χρειάζεσαι στο χωριό, θάρθει ίσως και η δική σου ώρα να δώσεις τη μάχη". 12 παρά 10'. Να την η δική μου ώρα. Και μη λυπάσαι, Φώτη. Σου το 'ταξε η Λαμπρινιώ, το τρένο δεν θα περάσει.

(βάζει ένα κουτί σπίρτα στην τσέπη της και φεύγει σαν αστραπή)

(λίγη σιωπή… ύστερα βγαίνει η μητέρα νυσταγμένη)

ΜΗΤΕΡΑ: Λαμπρινιώ, Λαμπρινιώ! Μου φάνηκε ν' άκουσα ομιλίες. Μην ήρθανε τα παιδιά; Μην ήρθε ο Φώτης; Μα που έχει πάει; (Κάθεται στο σοφά. Ακούγεται μακρινό σφύριγμα τρένου) Σφυρίζει το τρένο, θάναι μεσάνυχτα. Κι ίσως είναι φορτωμένο σκυλιά. Ο Μαστρομιχάλης λέει πως φεύγουν. Να μπορούσα να τσακίσω με τα δόντια μου τις μηχανές του. Να γίνει κομμάτια το τρένο, ν' αφήσουν εδώ τα καταραμένα τους κόκκαλα. (ακούγεται δυνατή έκρηξη… λάμψη και θόρυβος δαιμονισμένος).

ΜΗΤΕΡΑ: Παναγιά μου, τι κακό να 'γινε. Και λείπει η Λαμπρινιώ… (καταλαβαίνει άξαφνα). Θάναι το τρένο… Τ' ανατίναξαν τα παιδιά. Σ' ευχαριστώ, Θεέ μου… Λαμπρινιώ… Λαμπρινιώ…

(μπαίνουν ορμητικά τα παλληκάρια)

ΦΩΤΗΣ: Μόνο η Λαμπρινιώ ήξερε το μέρος. Κανείς άλλος δεν μπορεί ν' ανατίναξε το τρένο… Μητέρα…

ΜΗΤΕΡΑ: (λιποθυμά) Παιδί μου.

(ο Φώτης την αγκαλιάζει).

ΦΩΤΗΣ: Έδωσε τη ζωή της σαν άξια Ελληνοπούλα. Το τρένο δεν πέρασε μάνα. Μην κλαις… Η Λαμπρινιώ είναι τώρα ένα με την Ελλάδα.

(η μητέρα συνέρχεται λίγο λίγο)

ΜΑΣΤΡ.: (μπαίνει σαν θύελλα με τ' αλέτρι στο χέρι). Σου το 'φερα κυρά Γιώργαινα. Νάτο λάμπει σα νύφη που καρτερεί γαμπρό. Τ' άκουσες που το ανατινάξανε το τρένο; Πάνε τα σκυλιά. Πλήρωσαν όπως το 'θελες. Και τώρα στον κάμπο, λεβέντες… Ο γύφτος όσο καιρό λείπατε έφτιαχνε τ' αλέτρια και τις αξίνες σας… Πάει τ' αλέτρι σου, Φώτη. Το 'πα της Λαμπρινιώς, πως θα σου το κάμω σα νύφη. Μα πού είναι η Λαμπρινιώ;

ΜΗΤΕΡΑ: (ανασηκώνεται λίγο λίγο και λέει αργά με περηφάνια) Η Λαμπρινιώ είναι τώρα ένα με την Ελλάδα…

ΤΕΛΟΣ

ΓΑΛΙΛΑΙΟΣ

1564 -1642. Γεννήθηκε στην Πίζα της Ιταλίας και από νωρίς έδειξε σημεία μιας αξιοσημείωτης ιδιοφυίας.

Ο Γαλιλαίος συνέβαλλε σημαντικά στην επιστημονική επανάσταση του 17ου αιώνα. Ανάμεσα σε άλλα, βελτίωσε το τηλεσκόπιο και το χρησιμοποίησε πρώτος συστηματικά για αστρονομικές παρατηρήσεις, ανακάλυψε τους τέσσερις δορυφόρους του Δία, ανακάλυψε τις ηλιακές κηλίδες και κατέγραψε πρώτος τις κινήσεις τους, εφηύρε τους νόμους του εκκρεμούς που χρησιμοποιήθηκαν στα ρολόγια, διατύπωσε το νόμο της πτώσεως των σωμάτων (που αποδεικνύει ότι η βαρύτητα επιδρά στην ταχύτητα των σωμάτων όταν υψώνονται ή πέφτουν), εφηύρε το θερμόμετρο και τον αναλογικό διαβήτη (που ακόμη χρησιμοποιείται στα γεωμετρικά σχέδια), και υποστήριξε τις θεωρίες του Κοπέρνικου για το Ηλιακό σύστημα.Αναφέρεται ως ο «πατέρας της σύγχρονης Αστρονομίας» και ο πρώτος φυσικός με τη σύγχρονη σημασία του όρου, καθώς ήταν ο πρώτος που αντικατέστησε την υποθετική-επαγωγική μέθοδο με την πειραματική και εισηγήθηκε τη μαθηματικοποίηση της φυσικής. Η σταδιοδρομία του συνέπεσε με αυτή του Γιοχάνες Κέπλερ. Η θεωρία του ηλιακού συστήματος υποστήριξε ότι η Γη και οι άλλοι πλανήτες, στρέφονται γύρω από τον Ήλιο. Η κοινή αντίληψη της εποχής ήταν ότι ο Ήλιος, η Σελήνη και τα άστρα γύριζαν γύρω από τη Γη, η οποία έμενε ακίνητη.Επειδή ο Γαλιλαίος τόλμησε να αντιταχθεί στην παραδεδεγμένη διδασκαλία, δημιούργησε πολλούς εχθρούς, και τον θεώρησαν αιρετικό. Η σύγκρουσή του με τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία αναφέρεται πολλές φορές ως παράδειγμα σύγκρουσης της εξουσίας με την ελευθερία της σκέψης και ειδικά με την επιστήμη στην Δυτική κοινωνία, αν και στην πραγματικότητα, μετά την κατασκευή του τηλεσκοπίου από τον Γαλιλαίο το 1609 και τις παρατηρήσεις του, ο διωγμός, πρωτογενώς, εξυφάνθηκε στο χώρο των αριστοτελικών επιστημόνων του Πανεπιστημίου της Πάδοβας, που αμφέβαλαν για την εγκυρότητα των αστρονομικών του ανακαλύψεων και αγωνίστηκαν να συγκεντρώσουν υποψίες για το άτομο του στα μάτια των εκκλησιαστικών αρχών. Την ποινή φυλάκισης του Γαλιλαίου μετέτρεψε σε κατ' οίκον περιορισμό ο Πάπας Ουρβανός Η', ενώ τρεις από τους δέκα καρδιναλίους δικαστές αρνήθηκαν να υπογράψουν την καταδίκη του. Αν και τον ανάγκασαν να αποκηρύξει δημόσια τις πεποιθήσεις του, ο Γαλιλαίος μυστικά εξακολουθούσε να πιστεύει στην ηλιοκεντρική θεωρία του και ποτέ δεν άλλαξε γνώμη. Από την ιστορία του Γαλιλαίου έμεινε παροιμιώδης η φράση: "Και όμως κινείται". Κατά την παράδοση, ο Γαλιλαίος τελειώνοντας την απαγγελία της "απαρνήσεως" των πεποιθήσεών του, που έκανε γονατιστός μπροστά στην Ιερά Εξέταση και καθώς σηκωνόταν, χτύπησε το πόδι του στο έδαφος και πρόσθεσε: "Και όμως κινείται" (εννοώντας τη Γη). Στην πραγματικότητα, τη φράση αυτή ή δεν την είπε ποτέ ή κι αν την είπε δεν την άκουσαν οι δικαστές του. Γιατί τότε δεν θα ξέφευγε την καταδίκη του σε θάνατο "επί της πυράς". Πάντως η φράση αυτή απέμεινε σαν σύμβολο της δύναμης της επιστήμης έναντι σε κάθε προσπάθεια να σκεπαστεί το φως της αληθινής γνώσης.

Από θεατρική παράσταση με πρωταγωνιστές τον Στέφανο Ληναίο στο ρόλο του Αντρέα και του Κώστα Καραγιώργη στο ρόλο Φεντερζόνι:

22 Ιουνίου 1633. Ο Γαλιλαίος στην Ιερή εξέταση αρνείται τη θεωρία του για την κίνηση της γης.

Το χρόνο χίλια εξακόσα τριάντα τρία, στις εικοσιδύο του Ιουνίου σ' αυτή την αξιομνημόνευτη μέρα και για σας και για μένα,
Στιγμή μέσα σ' όλες τις στιγμές
που μπορούσε ν' αρχίσει η εποχή της Λογικής.-

Το παλάτι του πρεσβευτού της Φλωρεντίας στη Ρώμη. Οι μαθητές του Γαλιλαίου περιμένουν τα νέα. Ο μικρός καλόγερος και ο Φεντερζόνι παίζουν σκάκι, σύμφωνα με τους νέους κανόνες με μεγάλες κινήσεις. Σε μια γωνία η Βιργινία, στα γόνατα, προσεύχεται.

Μικρός καλόγερος: Ο Πάπας δεν τον δέχτηκε. Όλα τελείωσαν.

Φεντερζόνι: Ήταν η τελευταία του ελπίδα. Ήταν αλήθεια αυτό που του'χε πει στη Ρώμη εδώ και χρόνια όταν ήταν ακόμα ο καρδινάλιος Μαρμπερίνε: τον έχουμε ανάγκη.

Αντρέας: Θα τον σκοτώσουν.

Φεντερζόνι: Νομίζεις;

Αντρέας: Δεν θα αποκηρύξει ποτέ.
(σιωπή)

Μικρός καλόγερος: Όταν δεν κοιμάται κανείς τη νύκτα, περνάει τον καιρό του αναμασώντας άχρηστες σκέψεις. Για παράδειγμα, αυτή τη νύχτα σκεφτόμουνα όλη την ώρα πως δεν θα 'πρεπε να εγκαταλείψει τη Δημοκρατία της Βενετίας.

Αντρέας: Δεν θα μπορούσε εκεί να γράψει το βιβλίο του.

Φεντερζόνι: Και στη Φλωρεντία δεν θα μπορούσε να το δημοσιεύσει.
(σιωπή)

Μικρός καλόγερος: Και μάλιστα αναρωτιόμουν αν θα του άφηναν το μικρό του βοτσαλάκι, που έχει πάντα μεσ' στην τσέπη του.

Φεντερζόνι: Εκεί που τον οδηγούν, πάει κανείς χωρίς τσέπες.

Αντρέας: (φωνάζοντας) Δεν θα τολμήσουν. Μα κι αν το κάνουν δεν θα αποκηρύξει. Όποιος δεν ξέρει την αλήθεια είναι γάιδαρος. Μα αυτός που την ξέρει και την ονομάζει ψεύτικη, αυτός είναι ένας εγκληματίας.

Φεντερζόνι: Ούτε κι εγώ το νομίζω και δε θα θελα πια να ζήσω αν το 'κανε. Αλλά αυτοί έχουν τη δύναμη.

Αντρέας: Η δύναμη δεν μπορεί τα πάντα.

Φεντερζόνι: Ελπίζω πως όχι.

Μικρός καλόγερος: (σιγά) Χθες ήταν στη μεγάλη ανάκριση. Και σήμερα είναι η συνεδρίαση. Δυο μέρες μετά το διάταγμα, τον επισκέφτηκα εγώ. Είχαμε κάτσει εκεί κάτω και μου 'δειχνε το μικρό άγαλμα έξω στον κήπο. Μπορείτε να το δείτε από δω. Και σύγκρινε το έργο του μ' ένα ποίημα του Οράτιου που δεν μπορεί κανείς να το αλλάξει ούτε μια συλλαβή. Μίλαγε για την αίσθηση της ομορφιάς που τον έσπρωχνε να γυρεύει την αλήθεια. Και ανάφερε το ρητό: …"και μίλαγε για την αλήθεια".

Αντρέας: (στο μικρό καλόγερο) Σου διηγήθηκε σε τι κατάσταση βρισκόταν στο Ρωμαϊκό Κολλέγιο, όταν εξέταζαν το τηλεσκόπιό του; Διηγήσου το. (ο μικρός καλόγερος αρνείται).

Κρατούσε τη συνηθισμένη του στάση. Με τα δυο χέρια στους γοφούς και την κοιλιά μπροστά έλεγε: "Κύριοι, λίγη λογική, σας παρακαλώ" (ο Αντρέας μιμείται τον Γαλιλαίο γελώντας. Γίνεται ησυχία. Μιλάει για τη Βιρτζίνια) Προσεύχεται στους Ουρανούς να αποκηρύξει.

Φεντερζόνι: Άστηνε. Τάχει ολότελα χαμένα από τότε που της μίλησαν. Έφεραν εδώ τον εξομολόγο που είχε στη Φλωρεντία.

(μπαίνει το πρόσωπο που είδαμε στο παλάτι του Μεγάλου Δούκα της Φλωρεντίας)

Το πρόσωπο: Ο κύριος Γαλιλαίος θαναι σύντομα εδώ. θάχει ίσως ανάγκη από 'να κρεβάτι.

Φεντερζόνι: Τον απόλυσαν;

Το πρόσωπο: Περιμένουν ότι ο κύριος Γαλιλαίος θ' αποκηρύξει στις 5 το απόγευμα μπροστά στην Ιερή Εξέταση. Τότε θα χτυπήσουν οι καμπάνες του Αγίου Μάρκου και το κείμενο της αποκηρύξεως θ' αναγνωσθεί κατά λέξη στο κοινό.

Αντρέας: Δεν πιστεύω τίποτα.

Το πρόσωπο: Λόγω του πλήθους που βρίσκεται μαζεμένο στους δρόμους, ο κύριος Γαλιλαίος θα οδηγηθείς στο παλάτι από την πίσω πόρτα του κήπου.

(βγαίνει)

Αντρέας: (αναφωνεί ξαφνικά) Το φεγγάρι είναι μια γη και δεν έχει δικό του φως. Και η Αφροδίτη δεν έχει ούτε κι αυτή δικό της φως, είναι σαν τη γη και γυρίζει γύρω απ' τον ήλιο. Και τέσσερα φεγγάρια γυρίζουν γύρω απ' το Δία, που συγκρατείται στο ύψος των ακίνητων άστρων, χωρίς να εξαρτάται από κανένα άλλο ουράνιο σώμα. Και ο ήλιος είναι το κέντρο του σύμπαντος, είναι ακίνητος στην ίδια θέση. Και η γη δεν είναι το κέντρο του σύμπαντος, ούτε είναι ακίνητη. Και είναι εκείνος που μας το απέδειξε.

Μικρός καλόγερος: Και με τη βία δεν μπορεί να κάνει κανείς αθέατο αυτό που έγινε ορατό.

(σιωπή)

Φεντερζόνι: Πέντε η ώρα.

(Η Βιρτζίνια προσεύχεται με δυνατότερη φωνή)

Αντρέας: Δεν μπορώ πια να περιμένω!!! Αποκεφαλίζουν την αλήθεια.

(Βουλώνει τ' αυτιά του. Ο πιο γέρος απ' τους σοφούς πλησιάζει τον μικρό καλόγερο. Όλοι μένουν απόλυτα ακίνητοι, σε ζαρωμένες στάσεις. Μα τίποτε δεν γίνεται. Κανένας ήχος καμπάνας. Μετά από μια σιωπή, γεμάτη από τη μουρμουριστή προσευχή της Βιρτζίνιας, ο Φεντερζόνι τρέχει στο παράθυρο για να δει την ώρα. Γύριζει μ' ένα πρόσωπο καταπληκτικά αλλαγμένο. Κάνει – όχι – με το κεφάλι. Οι άλλοι αφήνουν να πέσουν τα χέρια τους)

Φεντερζόνι: (με φωνή βραχνή) Όχι, δεν κτυπάει η καμπάνα. Πέντε και τρία λεπτά.

Μικρός καλόγερος: Λοιπόν, δεν….;

Αντρέ;ας: Επιμένει. Πόσο είμαστ' ευτυχισμένοι.

Φεντερζόνι: Όχι, θα υπογράψει.

(Αγκαλιάζονται σε κορύφωμα χαράς)

Αντρέας: Άρα, με τη βία δεν γίνεται τίποτα. Δεν είναι παντοδύναμη.
Άρα, η τρέλλα νικήθηκε. Δεν είναι άτρωτη.
Άρα, ο άνθρωπος δεν φοβάται το θάνατο.

Φεντερζόνι: Τώρα αρχίζει στ' αλήθεια η εποχή της γνώσης. Να η ώρα της γεννήσεώς της. Σκεφτείτε αν αυτός αρνιότανε τον εαυτό του.

Μικρός Καλόγερος: Δεν έλεγα τίποτα αλλά ήμουνα τρομερά ανήσυχος. Τι λιγόπιστος φάνηκα…

Αντρέας: Μα εγώ το 'ξερα.

Φεντερζόνι: Θα 'ταν σαν η μέρα να 'φερνε το σκοτάδι αντι για φως.

Αντρέας: Σαν να 'λεγε το βουνό: είμ' ένα ποτάμι.

Μικρός καλόγερος: (γονατίζοντας και κλαίγοντας) Σ' ευχαριστώ Θεέ μου!!!

Αντρέας: Αλλ' όλα άλλαξαν σήμερα. Ο άνθρωπος, ο τυρρανισμένος άνθρωπος σηκώνει το κεφάλι και λέει: Επιτέλους μπορώ να ζήσω. Τίποτα δεν χάθηκε και φτάνει και ένας μόνο να σηκωθεί και να πει: Όχι! Αυτή τη στιγμή η καμπάνα του Αγίου Μάρκου αρχίζει να κτυπάει. Όλοι σταματάνε παγωμένοι.

Βιρτζίνια: (σηκώνεται) Η καμπάνα του Αγίου Μάρκου. Εσώθη απ' τη θεία τιμωρία.

(ακούγεται απ' το δρόμο η φωνή του τελάλη που διαβάζει την αποκήρυξη του Γαλιλαίου).

Φωνή του τελάλη: "Εγώ, ο Γαλιλαίος Γαλιλαίου, καθηγητής των μαθηματικών και της φυσικής στη Φλωρεντία, αναιρώ τη θεωρία μου ότι ο ήλιος είναι το κέντρο του κόσμου και μένει ακίνητος στη θέση του, ότι η Γη δεν είναι το κέντρο και κινείται. Αναιρώ, καταρριέμαι και απορρίπτω με νομιμόφρονη καρδιά και ανυπόκριτη πίστη όλα τα λάθη και τις αιρέσεις και γενικά κάθε άλλο σφάλμα και κάθε γνώμη που θα 'ταν αντίθετη στην Αγία Εκκλησία".

(η σκηνή σκοτεινιάζει…)

(Όταν ξαναγίνεται φως η καμπάνα συνεχίζει να χτυπάει, μετά σταματάει. Η Βιρτζίνια έχει βγει. Οι μαθητές είναι πάντα εκεί).

Φεντερζόνι: Δεν σου πλήρωσε ποτέ τη δουλειά σου στην αξία της. Δεν μπόρεσες ποτέ ν' αγοράσεις ένα παντελόνι ούτε να εκδώσεις τα βιβλία σου. όλα αυτά τα υπόμενες στ' όνομα της επιστήμης.

Αντρέας: (δυνατά) Δυστυχισμένη η χώρα που δεν έχει ήρωες.

(Μπαίνει ο Γαλιλαίος ολότελα αλλαγμένος από τη δίκη, σχεδόν αγνώριστος. Άκουσε τη φράση του Αντρέα. Περιμένει για λίγο ένα σημάδι καλοσορίσματος. Επειδή δεν γίνεται τίποτα και οι μαθητές του οπισθοχωρούν μπροστά του, κατεβαίνει σιγά, με βήμα που γίνεται αβέβαιο χάρις στην κακή του όραση, βρίσκει επιτέλους μια καρέκλα και κάθεται)

Αντρέας: Δεν μπορώ να τον βλέπω άλλο, να φύγει.

Φεντερζόνι: Ησύχασε.

Αντρέας: (προσβλητικά στον Γαλικαίο) Κρασοκανάτα, πουλήθηκες για να γλυτώσεις την αγαπημένη σου κοιλιά.

Γαλιλαίος: (ήσυχα) Δώστε του ένα ποτήρι νερό.

(Ο μικρός καλόγερος πάει να βρει ένα ποτήρι νερό για τον Αντρέα. Κανείς δεν ασχολείται με το Γαλιλαίο που κάθεται σιωπηλός στην καρέκλα του. Ακούει. Ακούγεται από μακριά η φωνή του τελάλη)

Αντρέας: Τώρα μπορώ να βαδίσω αν με βοηθήσετε λιγάκι.

(Πάνε προς την πόρτα. Εκείνη τη στιμή ο Γαλιλαίος αρχίζει να μιλάει)

Γαλιλαίος: Όχι. Δυστυχισμένη η χώρα που έχει ανάγκη από ήρωες.